THEOLOGIA NATVRALIS,

SIVE

LIBER

NATVRALIS,

Specialiter:

DE NATVRA

EIVS, INQVANTVM HOMO, ET DE his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum Deum & seipsum, & omne debitum, ad quod homo tenetur & obligatur, tàm Deo, quàm proximo.

Indice rerum & verborum locupletissimo:

AVTHORE

Artium ac Medicinæ Doctore, & SS. Theologiæ quondam Professore.

Thomasoni & Octaviani Pulleni, Bibliopol. Londinens.

ANNO M. DC. XXXV.

THEOLOGIÆ NATVRALIS

PROLOGVS.

AD laudem & gloriam altissimæ & gloriosissimæ Trinitatis, Virginis Mariæ, & totius curiæ cœlestis. In nomine Domini nostri IESV CHRISTI, ad vtilitatem & salutem omnium Christianorum, sequitur scientia libri Creaturarum, siue libri Naturæ, & scientia de homine, quæ est propria homini inquantum homo est. Quæ est necessaria omni homini, & ei naturalis & conueniens, per quam ipse illuminatur ad cognoscendum seipsum & suum conditorem & omne debitum ad quod homo tenetur inquantum est homo. Et de regula naturæ, per quam etiam cognoscit quilibet omnia, ad quæ obligatur natura- *Materia libri.*

liter, tam Deo quam proximo. Et
Vtilitas libri. ſolum illuminabitur ad cognoſc
dum, immo per iſtam ſcientiam vo
tas mouebitur & excitabitur ſpon
& cum lætitia ad volendum & facie
dum ex amore. Et non ſolum hæc, ſ
iſta ſcientia docet omnem homine
cognoſcere realiter ſine difficulta
& labore omnem veritatem homi
neceſſariam, tam de homine quam
Deo. Et omnia quæ ſunt neceſſa
homini, ad ſalutem & ſuam perfecti
nem, & vt perueniat ad vitam æte
nam. Et per iſtam ſcientiam homo c
gnoſcit ſine difficultate & realit
quicquid in Sacra Scriptura contin
tur. Et quicquid in Sacra Scriptura d
citur & præcipitur, per iſtam ſcie
tiam cognoſcitur infallibiliter, cu
magna certitudine ita quod intell
ctus humanus cum omni ſecuritate
certitudine, omni dubitatione po
poſita, toti Sacræ Scripturæ aſſenti
& certificatur, vt non poſſit dubita
quæſtionem in iſta ſcientia. Et p
iſtam ſcientiam poteſt ſolui omn
quæſtio, quæ debet ſciri tam de D

qua

uam de ſeipſo, & hoc ſine difficulta-
. Et cognoſcuntur in hoc libro o-
nes errores antiquorum Philoſo-
horum & paganorum ac infidelium,
per iſtam ſcientiam tota fides Ca-
holica infallibiliter cognoſcitur &
robatur eſſe vera. Et omnis ſecta
uæ eſt contra fidem Catholicam,
ognoſcitur & probatur infallibiliter
ſſe falſa & erronea. Et ideo nunc in
ne mundi eſt neceſſaria omni Chri-
tiano, vt quilibet ſit munitus, ſolida-
us, & certus in fide Catholica contra
npugnatores fidei, vt nullus decipia-
ur & ſit paratus mori pro ea.

Neceſſitas libri.

Vlterius per iſtam ſcientiam intel-
igit faciliter quilibet omnes Docto-
es ſanctos. Immo iſta eſt incorporata
in libris eorum, ſed non apparet: Sicut
Alphabetum eſt incorporatum in o-
mnibus libris: Ita iſta ſcientia eſt ſicut
Alphabetum omnium Doctorum: &
ideo ſicut Alphabetum primo debet
ſciri. Quare quilibet ſi vult intellige-
re omnes Doctores & totam Sacram
Scripturam, habeat iſtam ſcientiam,
quia eſt lumen omnium ſcientiarum.

Ideo ſi vis eſſe ſolidatus, fundatus
matus, certus, addiſce primo hanc
entiam: Aliter eris vagus, profug
non habẽs ſtabilitatem in teipſo, q
iſta eſt radix & origo & fundame
tum omnium ſcientiarum, quæ ſu
homini neceſſariæ ad ſalutem, & id
qui habet in ſe ſalutem in ſpe, deb
habere primo in ſe radicem ſalutis.
ideo qui habet iſtam ſcientiam, hab
fundamentum & radicem omnis
ritatis.

Sufficientia libri.

Vlterius: Iſta ſcientia nulla alia
diget ſcientia neque arte. Non en
præſupponit Grammaticam atq; L
gicam, neque aliquam de liberalib
ſcientiis ſiue artibus, nec Phyſica
neque Metaphyſicam, quia iſta
prima & homini neceſſaria, & ord
nat omnes alias ad bonum finem,
ad veram hominum veritatem & v
litatem. Quia iſta ſcientia docet h
minẽ cognoſcere ſeipſum, & propt
quid factus ſit, & à quo factus ſit: Qu
eſt bonum ſuum, & quid malum ſu
quid debet facere, & ad quid eſt ob
gatus, & cui ipſe obligatur, & niſi h

no cognoſcat omnia iſta, quid proſiunt aliæ ſcientiæ? Omnes enim ſcientiæ ſunt veræ vanitates, ſi iſta deficiat, quia homines illis vtuntur male & ad damnum ſuum, quia ipſe neſcit quo vadat, nec vnde venit, nec vbi eſt: vnde etiam docet cognoſcere omnes corruptiones & defectus hominis, & damnationem & vnde venerit homini. Et in quo ſtatu eſt homo, & in quo primo fuit, & vnde cecidit, & quo iuit, & quãtum elongatur à ſua prima perfectione. Et docet qualiter reparari poſſit homo, & quæ ſunt neceſſaria ad ſuam reparationem. Et ideo iſta ſciẽtia eſt communis tam laicis quam clericis & omni conditioni hominum, & poteſt habere infra menſem & ſine labore, nec oportet aliquid impectorari: Nec habere aliquem librum in ſcriptis: Nec poteſt tradi obliuioni, ſi ſemel habita fuerit. Et facit hominem lætum, humilem, benignum, obediẽtem, & habere omnia vitia odio, & peccata, & diligere virtutes, & non inflat neque extollit ſcientem.

Præterea hæc ſcientia arguit per ar- *Modus huius ſcientiæ.*

gumenta infallibilia, quibus
potest contradicere. Quoniam a
per quæ sunt certissima cuilibet
mini per experientiam, scilicet p
mnes creaturas, & per naturas i
hominis, & per ipsummet homi
omnia probat, & per illa quæ ho
certissime cognoscit de seipso per
perientiam, & maxime per experi
tiam cuiuslibet intra seipsum. Et i
ista scientia non quærit alios te
quàm ipsummet hominem.

Exterior vtilitas libri.

Item hæc scientia in principio
paret valde vilis & nullius valoris,
quia incipit à rebus minimis quas
libet vilipendit: sed tamen in fine
quitur fructus nobilissimus & infi
tus, scilicet notitia de Deo & de ho
ne. Quia quantomagis incipit in
bus humilibus, tantomagis ascen
ad cœlestia & ardua. Et ideo qui v
habere fructum, exercitet se primo
principiis humilibus huiusmodi sci
tię, & non contemnet, quia aliter nu
lum fructum haberet. Quia puer n
bene primo fuerit exercitatus in
gnitione Alphabeti & cuiuslibet li

ter

per ſe, non poterit poſtea bene
iſcere ad legendum. Et ideo non
licui graue, quia plus ſciet infra
nſem per iſtam ſciẽtiam quam per
tum annos ſtudendo Doctores. Et
ſcientia nihil allegat neque Sacrã
pturam, neque aliquos Doctores:
no iſta confirmat Sacram Scriptu-
,& per eam homo credit firmiter
æ Scripturæ, & ideo præcedit Sa-
n Scripturam quoad nos.

Vnde duo ſunt libri nobis dati à , ſcilicet liber vniuerſitatis crea- rum, ſiue liber naturæ: Et alius eſt Sacræ Scripturæ. Primus liber datus homini à principio, dum v- rſitas rerum fuit cõdita, quoniam libet creatura non eſt niſi quædã ra digito Dei ſcripta, & ex pluri- creaturis ſicut ex pluribus litteris ponitur liber. Ita componitur li- creaturarum, in quo libro etiam inetur homo: & eſt principalior ra ipſius libri. Et ſicut litteræ & di- nes factæ ex litteris important & udunt ſcientiam & diuerſas ſigni- iones & mirabiles ſententias: Ita

Duo libri nobis dati: Infra Tit. xxi.

conformiter ipſæ creaturæ ſimul
iunctæ, & adinuicem comparatæ
portant & ſignificant diuerſas ſig
cationes & ſententias, & contin
ſcientiam homini neceſſariam.

Secundus autẽ liber Scripturæ
tus eſt homini ſecundo, & hoc in
fectu primi libri, eo quia homo ne
bat in primo legere, quia erat cæ
ſed tamen primus liber creatura
eſt omnibus communis; ſed liber S
pturæ non eſt communis, quia ſo
clerici legere ſciunt in eo.

Differentia librorum iſtorum.

Item primus liber, ſcilicet nat
non poteſt falſificari nec deleri,
falſe interpretari: ideo hæretici
poſſunt eum falſe intelligere, nec
quis poteſt in eo fieri hæreticus.
ſecundus poteſt falſificari & falſe
terpretari, & male intelligi. Atta
vterque liber eſt ab eodem, quia
Dominus & creaturas condidit, &
cram Scripturam reuelauit. Et
conueniunt adinuicem, & non
tradicit vnus alteri, ſed tamen pri
eſt nobis connaturalis, ſecundu
pernaturalis. Præterea cum hom

n

uraliter rationalis,& ſuſceptibilis
ciplinæ & doctrinæ. Et cum natu-
iter à ſua creatione nullam habeat
u doctrinam neque ſcientiam, ſit
nen aptus ad ſuſcipiendum eam. Et
m doctrina & ſcientia ſine libro, in
o ſcripta ſit, non poſſit haberi, con-
nientiſſimum fuit, ne fruſtra homo
et capax doctrinæ & ſcientiæ, quod
ina ſcientia homini librum crea-
it, in quo per ſe & ſine magiſtro
ſit ſtudere doctrinam neceſſariã:
pterea hoc totum iſtum mundum
bilem ſibi creauit, & dedit tanquã
rum proprium & naturalem & in-
ibilem Dei digito ſcriptũ, vbi ſin-
læ creaturæ quaſi litteræ ſunt non
mano arbitrio, ſed diuino iuuante
licio, ad demonſtrandum homini
ientiam & doctrinam ſibi neceſſa-
m ad ſalutem. Quam quidem ſapi- *Addiſcentis qualitas.*
tiam nullus poteſt videre, neque
ere per ſe in dicto libro ſemper a-
to, niſi fuerit à Deo illuminatus &
eccato originali mundatus. Et ideo
llus antiquorum Philoſophorum
ganorum poteſt legere hanc ſcien-
tiam,

tiam, quia erant excęcati quantu
propriam ſalutem, quamuis in
libro legerunt aliquam ſcientiam
omnem quam habuerunt ab eo
contraxerunt: ſed veram ſapient
quæ ducit ad vitam æternam, qu
uis fuerat in eo ſcripta, legere n
potuerunt.

Quidditas huius ſcientiæ.

Iſta autem ſcientia non eſt a
niſi cogitare & videre ſapientiam
ptam in creaturis; & extrahere ip
ab illis, & ponere in anima, & vid
ſignificationem creaturarum. E
comparando vnam creaturam a
liam & coniungere ſicut dictio
dictioni, & ex tali coniunctione
ſultat ſententia & ſignificatio ve
dum tamen ſciat homo intelliger
cognoſcere. Et quia Sacroſancta
mana Eccleſia eſt mater omniũ C
ſtianorum fidelium, & magiſtra
tiæ & fidei regula & veritatis, idc
ſuæ correctioni totaliter ſubii
tur, quicquid hic dicitur &
continetur.

SER

ERIES EORVM,
quæ hîc tractantur.

LT. I. *Radix, origo, principium & fundamentum huius scientiæ.* Pagina 1.

Comparatio hominis ad res inferiores. 8.

Fructus ex ista comparatione: & probatio ad culum, quod aliquis est dominus inuisibilis supra ominem, qui ipsum condidit. 9.

Necessario vnum Dominum esse tantum, qui t supra homines. 12.

Non solum esse vnam, sed magis vnam, quam sit umana natura. 14.

Talem naturam actu infinitam esse. 15.

Deum habere esse, viuere, sentire & intelligere, siue liberum arbitrium. 17.

I. *Quomodo Deus habeat in se esse, viuere, sentire, & intelligere.* ibid.

De quatuor gradibus, prout sunt in Deo, & qualiter conueniunt & comparantur adinuicem: Et quod esse est principium, radix & fundamentum omnium. 18.

Quod in Deo idem sunt viuere, sentire, intelligere, & omnia alia idem sunt, quod ipsum esse & idemmet esse. ibid.

XI. *Quod*

XI. *Quod esse est radicale fundamentum ad probandum & cognoscendum omni Deo.* p

XII. *De conditionibus, proprietatibus, & na ipsius.*

XIII. *Regula & doctrina ad probandum om esse.*

XIV. *De duplici esse, & duplici non esse.*

XV. *Quòd esse omnium rerum in propria est etiam in esse Dei & in Deo.*

XVI. *Comparatio istorum duorum adinuic*

XVII. *Quòd ipsum esse Dei produxit tot mundi de non esse & de nihilo voluntari modum artis, & non naturaliter, nec ex tate.*

XVIII. *Quod Deus, qui est ipsum esse per se stens, produxit esse mundi de nihilo, absque digentia.*

XIX. *Quod Deus produxit mundum de n non ab æterno.*

XX. *Quod ipsum esse, quod est Deus, produ tum esse mundi propter finem principale propter seipsum.*

XXI. *Quod ipsum esse mundi de non esse ctum respicit ipsum esse quod est Deus, & cum eo triplici respectu & inuisibili ligami*

XXII. *De comparatione istorum duorum duo nihil, & ad duo non esse.*

XXIII. *De comparatione mundi ad suum & nihil.*

XXIV. *Comparatio duorum esse ad duo n*

eſſe Dei ad Solem, & eſſe mundi ad Lunam & bram. pag. 41.
. *Doctrina de ipſo viuere.* 42.
I. *Viuere eſſe in Deo.* ibid.
III. *Quòd ſimilis proceſſus & ordo ſit in ipſo ere, ſicut in ipſo eſſe.* 43.
II. *Generalis doctrina, ad eſſe, viuere, & o- ia alia.* 45.
X. *Doctrina de ipſo ſentire.* 47.
. *Doctrina de ipſo intelligere.* 48.
I. *Regula generalis ad omnia, quæ dicuntur Deo.* 52.
II. *Per intelligere probatur, Deum non eſſe ous, neq; rem corporalem.* 53.
III. *Item q; per viuere & ſentire.* ibid.
IV. *Quod ſolus homo cognoſcere Deum poteſt hoc mundo.* 54.
V. *Quod in infinitum intellectualia & ſpiri- alia excedunt corporalia & ſenſibilia, & quod ibilia nihil ſunt reſpectu inuiſibilium.* 55.
VI. *De velle & libero arbitrio.* ibid.
VII. *Quod per intelligere probantur perfe- ones & nobilitates voluntatis Dei.* 56.
VIII. *Quod nulla alia voluntas eſt recta, ni- oncordet cum voluntate Dei.* 57.
IX. *Quod per voluntatem & libertatem poſ- nus omnes perfectiones concludere de Deo.* 58.
De poſſe. 59.
. *Quomodo intelligitur: Deus eſt omnipotens.* g. 60.
I. *Quod per intelligere & ſapere probatur in o eſſe poſſe, & plenitudinem potentiæ.* ibid.

XLIII. *Quod per posse, & plenitud*
probatur plenitudo sapientiæ, &c.
fectionis.
XLIV. *Quod non potest esse nisi vnus*
p. 62.
XLV. *Epilogatio prædictorum.*
XLVI. *Quomodo productio mundi à*
nihilo, manifestat & arguit aliam pr
summam, occultam, & æternam in
de sua propria natura, & suo proprio
producitur Deus de Deo, & per qua
Summa Trinitas in Deo.
XLVII. *Rationes probantes productio*
Deo de sua propria natura.
XLVIII. *Quod per productionem de*
probari productio Dei de Deo.
XLIX. *Quod idem probatur ex plenitud*
ditatis, quæ non potest deficere, vbi est
fectio.
L. *Quod ex dare & plenitudine dandi ma*
in Deo æterna productio de suo proprio
nitas summa.
LI. *Ostenditur Summa Trinitas personar*
in summa vnitate vnius esse simplicissim
uisibilissimum.
LII. *Quod productio per modum intellec*
turæ, manifestat nobis de necessitate, e
tate aliquam productionem per alium
scil. per modum voluntatis & libertati
LIII. *Quod homo potest induci ad conc*
quod vna & eadem substantia infinita,

poſſit eſſe in tribus realiter diſtinctis, quamuis ſit incomprehenſibile ab homine. pag. 78.

V. *Quod omnia, quæ probata ſunt de pluralitate perſonarum & vnitate in diuinis, poſſunt manifeſtari per verbum actiuum & paſſiuum.* 80.

VI. *Generalis Epilogatio.* 85.

VII. *Comparatio hominis ad res inferiores ſecundum conuenientiam ſpecialem, & defectus qui inde colligitur.* 86.

VIII. *De conuenientia hominis ad res ſecundi gradus, quæ habent viuere & eſſe tantum.* 87.

VIII. *De conuenientia hominis ad tres gradus.* pag. 89.

X. *Vtilitas ex iſta comparatione.* 90.

X. *Comparatio hominis ad res inferiores penes differentiam.* 93.

XI. *Duplex comparatio ſecundum differentiam omnium quatuor graduum: Prima generalis vnius gradus ad alium: Alia ſpecialis infra quemlibet gradum.* 94.

XII. *Comparatio hominis ad res inferiores penes differentiam generalem.* 97.

XIII. *Regula homini certiſſima, & fundamentum firmiſſimum ad cognoſcendum ſine difficultate omnia neceſſaria de Deo.* 98.

XIV. *Modus & practica iſtius regulæ, & ad probandum per ipſam omnia de Deo.* 101.

XV. *Regula & ars affirmãdi & negandi omnia neceſſaria homini.* 105.

XVI. *Fundamentum omnium ſequentium.* p. 109.

LXVII. *Regula & ars affirmandi & ne*
pag.110.
LXVIII. *Modus & practica vtendi praedi*
te & regula, qua probatur, quod tota fides C
ſtiana eſt affirmanda & credenda, & qu
mnis homo de iure naturæ tenetur eam crede
affirmare.
LXIX. *Exemplum de vnitate Dei.*
LXX. *De productione diuina inter ſe.*
LXXI. *De omnipotentia, ſapientia, & bon*
Dei.
LXXII. *De veritate Dei & fidelitate, &*
proprietatibus.
LXXIII. *De creatione.*
LXXIV. *De incarnatione.*
LXXV. *De conceptione Filii Dei & humana*
tura.
LXXVI. *De reſurrectione mortuorum.*
LXXVII. *De aſcenſione ad cœlos.*
LXXVIII. *De iudicio vniuerſali.*
LXXIX. *De immortalitate animæ.*
LXXX. *De Fide Chriſtiana.*
LXXXI. *Confirmatio ad debitum.*
LXXXII. *Comparatio hominis ad alias re*
nes differentiam liberi arbitrii.
LXXXIII. *Qualiter cognitio nunc habita*
mine & operibus eius ducit nos & faciat aſc
re in Dei cognitionem & ſuarum proprieta
128.
LXXXIV. *Quod ille, qui eſt ſupra hominẽ,*
miator & puniter, eſt ſumme potens, ſumm
piens, ſumme iuſtus.

XXV. *Quod ſit ſumme potens.* pag. 132.
XXVI. *Quod ſit ſumme iuſtus.* ibid.
XXVII. *Quod ſit vnus præmiator & punitor, & non plures, nec niſi vnus iudex.* 133.
XXVIII. *Quod principalis remuneratio hominis eſt intellectualis, ſpiritualis & inuiſibilis, & non corporalis.* 134.
XXIX. *Quod per prædicta omnis homo poteſt certitudinaliter cognoſcere, quam legem debeat tenere.* 136.
C. *Quod opera hominis Deus non ſtatim remunerat, neque punit, ſed exſpectat.* 137.
CI. *Duas eſſe principales ciuitates, & perpetuas habitationes hominum, Paradiſum & Infernū.* pag. 138.
CII. *Immortalitas & perpetuitas liberi arbitrii.* 140.
CIII. *Comparatio hominis ad omnes res inferiores penes differētiam ſpecialem & modum differendi ſingularem.* 143.
CIV, *Quod in iſta differentia & modo differendi continentur quinque gradus ad inuicem ordinati.* 144.
CV. *Quod ſolus homo habet gaudere de his, quæ habet, & aliæ res non.* 145.
CVI. *Quod per iſtam differentiam hominis ad alias res manifeſtatur debitum, de iure naturæ, & naturalis & vera obligatio indelebilis, qua ſolus homo in vniuerſo ſoli Deo eſt naturaliter obligatus, tam pro ſe, quam pro omnibus creaturis.* pag. 146.

XCVII. *Quod omnia ſeruiunt homini,*
ad bonum hominis. pa
XCVIII. *Quod etiam ſunt ad bonum hom*
mnia, quãtum ad animam, quia vel ſunt a
dium, vel ad doctrinam.
XCIX. *Declaratio gaudii.*
C. *De conditionibus, circumſtantiis, modu*
gnitudine obligationis hominis.
CI. *Quod magis eſt obligatus homo Deo p*
quæ accepit in ſeipſo, quam pro toto mund
CII. *Immortalitas animæ rationalis.*
CIII. *Quod ponderandus eſt homo per pa*
ſciatur, quantum valeat.
CIV. *Quod ponderandus eſt etiam homo pe*
mam & corpus.
CV. *Quod plus obligatur homo pro anima,*
pro corpore.
CVI. *De magnitudine obligationis ex par*
tis, ſcilicet Dei.
CVII. *De magnitudine obligationis ex pa*
cipientis, ſcilicet hominis.
CVIII. *De cæteris conditionibus, circum*
& proprietatibus iſtius obligationis.
CIX. *Quid homo debet ac obligatur Deo*
mnibus datis & acceptis.
CX. *Quod ſola amoris retributio eſt conue*
ſima retributio & magis acceptabilis Deo.
CXI. *Quod ſolus amor eſt, in quo poteſt ho*
reſpondere creatori, & de ſimili repender
pag. 184.
CXII. *Quo ordine, quali modo obligatu*

re Deo amorem, & ipſum amare. pag. 185.
III. Quod creatura omnes inceſſanter clamant d hominem, quod reddat Deo debitum amoris, uod debet, & oſtendunt qualiter reddere debet. 87.
IV. Doctrina & regula generalis, qualiter & uomodo homo debeat dare ac reddere Deo omnia la, quæ tenetur ei dare & reddere. 189.
V. Quod nulla poteſt eſſe accuſatio de non reddendo & exſoluendo debitum continuum amoris Deo, nec propter penurias, vel impotentiam, neque atigationem ſeruitii, ſeu laboris pœnam. 191.
XVI. Quod omne debitum, quod debet homo Deo eddere & ſoluere, redundat & reuertitur in ſolam hominis vtilitatem, bonum, & commodum. 193.
VII. De comparatione duorum ſeruitiorum ad ominem, & inter ſe. 194.
VIII. Quod per ſeruitium creaturarum homo oteſt quaſi ad oculum videre, quod neceſſario eus eſt, qui manutenet omnia in eſſe. 197.
IX. Quod per iſta ſeruitia totus mundus eſt obgatus, vnitus, & mirabiliter ordinatus Deo & um Deo. ibid.
X. Quod ex prima obligatione amoris hominis d Deum, oritur alia obligatio neceſſaria ad aliud ebitum amoris. 199.
XI. Quod totus ordo creaturarum dicit & clanat, quod homo eſt tota & completa imago Dei mpreſſa & creata. 200.
XII. Quod quilibet tenetur & obligatur amare omnem hominem. 201.

CXXIII. *Quod omnis homo obligatur amare cunque alium ſicut ſeipſum.* pag.
CXXIV. *Quod iſtud debitum ſecundum ſeu gatio amoris erga omnem hominem redund reuertitur in ſolam hominis vtilitatem, bo & commodum.*
CXXV. *Quod omnes homines adinuicem d ſe reputare tanquam vnum hominem.*
CXXVI. *Recollectio eorum, quæ dicunt, omn mines debere ſe reputare tanquam vnum.*
CXXVII. *Quod ex vnitate, quæ debet eſſe d naturæ inter homines, oritur fortitudo ma & inuincibilis.*
CXXVIII. *Epilogatio prædictorum.*
CXXIX. *Scientia de natura, conditionibus, bus, proprietatibus & fructu amoris.*
CXXX. *Quod principalis fortitudo & propr amoris eſt, quod vnit amantem cum amato mutat, conuertit & transformat amantẽ in amatam.*
CXXXI. *Qualis ſit iſta mutatio & conuerſio.*
CXXXII. *Quod per iſtam conuerſionem & tationem amoris voluntas poteſt exaltari, no tari & aſcendere ſupra ſe, & etiam poteſt v cari, corrumpi, & deſcendere infra ſe.*
CXXXIII. *Quod nulla res eſt digna amore n niſi habeat amorem, quem poſſet reddere, & poſſet noſtrum amorem meliorare & nobili* 214.
CXXXIV. *Quod tantum ſe extendit amor ſeu luntas, quantum ſe extendit res primo amat vltra aſcendit vel deſcendit.*

XXXV. *Similitudo & exemplum: Sic se habet res primo amata ad voluntatem & amorem, sicut vir sponsus seu maritus se habet ad sponsam seu vxorem.* pag. 219.

XXXVI. *Exemplum familiare de amore ac voluntate, & re primo amata.* 221.

XXXVII. *De duobus amoribus primis, amore Dei, & amore suiipsius.* 224.

XXXVIII. *Quod isti duo amores primi sint inter se capitales inimici & contrarii.* 226.

XXXIX. *Quod prærogatiua primitatis de iure vni soliistorum amorum potest competere.* ibid.

XL. *Quod homo, qui primo amat seipsum, facit seipsum tanquam Deum, & præponit se Deo.* 228

XLI. *Sicut amor Dei, quando est primus, est prima radix, origo & fons omnium bonorum: ita amor suiipsius, quando est primus, est prima radix, origo & exordium omnium malorum.* 230.

XLII. *Quod amor Dei & amor suiipsius sunt duæ portæ & duo principia ac lumina cognitionis hominis.* 234.

XLIII. *Quod ex amore suiipsius nascuntur duo principales amores distincti.* 235.

XLIV. *Quod solus amor Dei, quando est primus, causat veram vnionem inter homines, & facit eos vnum: & solus amor suiipsius seu proprius facit diuisionem & litem inter eos.* 236.

XLV. *Quod omnis homo, qui amat seipsum primo, amat se tanquam hunc hominem, & nõ tanquam hominem.* 238.

XLVI. *Quod quilibet homo potest facere certitudinaliter & per experientiam exemplorum*

ſcientiam ſibiipſi, ex ſeipſo, per amorem ſuiip
quali forma ſe habere debeat erga Deum, &
debeat Deo. pag.

CXLVII. *De vltimo & finali fructu, qui naſ*
ex iſtis duobus amoribus.

CXLVIII. *Quod gaudium ſine fine, & triſtiti*
ne fine, ſunt duo fructus amoris Dei, & am
proprii ſuiipſius.

CXLIX. *Qualiter ex Dei amore, quando eſt*
mus, oriatur gaudium ſine fine.

CL. *De conditionibus & proprietatibus iſtius*
dii.

CLI. *Quod gaudium amoris Dei eſt tota vita*
minis & voluntas.

CLII. *De gaudio amoris Dei, dum homo viu*
hoc mundo.

CLIII. *Quod gaudium amoris Dei, tale & ſi*
eſſe poteſt in infinitis hominibus, ſicut in vno,
in quolibet poteſt eſſe ſuum proprium gaudium
ne impedimento alterius.

CLIV. *De gaudio amoris Dei poſt vitam cor*
ralem.

CLV. *Ex natura gaudii & amoris oſtendi*
quod anima recuperabit corpus ſuum in ſtatu
gis amabili per omnia ſibi conformi, in quo po
rit anima magis gaudere.

CLVI. *De magnitudine & multiplicatione*
hanc vitam.

CLVII. *De fructu.* 26

CLVIII. *De conditionibus, proprietatibus &*
dumentis gaudii, quod naſcitur de amore ſuap
pria voluntatis. 26

CLIX.

IX. *De duobus gaudiis, & comparatione eorũ inuicem cum duobus amoribus* pag. 264.
X. *Regula comparandi ista duo gaudia, vt comprehendantur omnia prædicta.* 266.
XI. *De finali fructu, qui nascitur post hanc vitam de amore proprio, & de suo malo gaudio.* 267.
XII. *Quod tristitia futura nunc occultissima potest videri in clara experientia.* 272.
XIII. *Quod non solum patietur anima æternam tristitiam à seipsa intrinsecus, sed etiam à pœna sibi debita & à Deo inflicta per vindictam iustitiam exterius.* 276.
XIV. *De loco & instrumento punitionis perpetuæ.* 279.
XV. *Quare & qualiter homo possit ac debeat puniri.* 281.
XVI. *Quæ sit voluntas Dei.* 285
XVII. *Quod anima, quæ erit æternaliter puniẽda, recuperabit corpus proprium in illo statu, à quo erit magis tristabile & odibile, & contra voluntatem animæ.* ibid.
XVIII. *De magnitudine & multiplicatione tristitiæ post hanc vitam.* 286.
XIX. *Duas esse ciuitates perpetuas omnibus modis contrarias & inimicas.* 287
XX. *De odio, & ostenditur, quod eadem est scientia de odio & de amore.* 290.
XXI. *De natura, viribus, proprietatibus & fructu odii.* 292.
XXII. *De duobus odiis.* 293

CLXXIII. De *fructibus amoris, qui ori*
isto duplici odio. pa
CLXXIV. *De aliis debitis, quæ homo debet*
gatur dare & reddere Deo vltra amorem.
CLXXV. *Quod homo ex his, quæ habet in se*
tra alias creaturas & ex propriis conditi
potest arguere conditiones & proprietat
habet Deus factor suus.
CLXXVI. *Licet quodlibet debitum Deo d*
virtute amoris, tamen quodlibet per se ha
propriam rationem specialem, quare debe
dari.
CLXXVII. *Quamuis sint multæ speciales ra*
quare omnia prædicta debeant dari Deo ab
ne, tamen vna potest esse ratio generalis ex
Dei, & alia ex parte hominis.
CLXXVIII. *In speciali de timore.*
CLXXIX. *Quod sunt duo timores.*
CLXXX. *Quod sicut sunt duo timores contra*
sunt duo contemptus oppositi.
CLXXXI. *Quod honor & vtilitas seu comm*
sunt duo, propter quæ omnia fiunt.
CLXXXII. *Quamuis simul sunt honor & vt*
attamen magis principalis est honor, quam
tas.
CLXXXIII. *Quod sicut Deus solum intendit*
honorem, ita solum respicit & intendit vna
litatem principalem.
CLXXXIV. *Quod per Dei honorem & vtili*
hominis potest reddi ratio de omnibus, quæ
tur Deus extra se.
CLXXXV. *Quod in diuino honore includitu*

tas hominis seu creaturæ rationalis. pag. 316.
XXXVI. *Quod diuinus honor probat opera Dei exterius esse, potentißime, optime, sapientißime, & benuolentißime facta.* ibid.
XXXVII. *Quanto opera sunt magis ardua, magnifica, altiora, magis mirabilia & difficilia, & magis & pluribus vtilia & communia, magis Deo conueniunt & pertinent.* 317.
XXXVIII *Quod honor Dei cum gloria & laude in æternum durabit.* 319
XXXIX. *Quod honor Dei est duplex & duplici-ter debetur.* 320.
XC. *Quod Deus fecit creaturam rationalem & totum mundum propter honorem, vt ipse cresce-ret in creatura rationali extra se, & ipsa ratio-nalis creatura crescere et simul intra se.* 324
XCI. *Sicut Deus omnia operatur propter suam laudem, honorem & gloriam, ita operatur omnia propter suum nomen.* 327.
XCII. *Quod nomen Dei ex operibus acquisitum semper respicit veram vtilitatem & commodum hominis.* 331.
XCIII. *Quid intelligatur per nomen Dei acqui-situm.* 333.
XCIV. *Quod notitia de Deo acquisita per opera eius in hominibus habet multos gradus, & etiam nomen eius.* 338.
XCV. *De obligatione hominis erga honorem, laudem, gloriam, & nomen Dei.* 342.
XCVI. *Quod omnia, quæ potest homo vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem, & quicquid*

facit

facit homo Deo, ſemper ipſum honorat ve
riatur. pag
CXCVII. *De multiplicatione honoris & in*
p. 346.
CXCVIII. *De honore proprio, qui eſt cont*
honori Dei.
CXCIX. *Qualiter homo per honorem prop*
eſt & ſit inimicus Dei.
CC. *Sicut ad honorem Dei ſequitur vtilitas h*
nis, ita ad honorem proprium ſequitur eiu
litas & damnum.
CCI. *Collectio damnorum & malorum &*
litatum, quæ ſequuntur hominem, quand
rit proprium honorem.
CCII. *Quod ex proprio honore & propria la*
gloria hominis neceſſario ſequitur æterna
ſio, æternum vituperium, & ſempiternum
brium.
CCIII. *Per honorem, laudem & gloriam, &*
eorum contraria, ſcilicet confuſionem, vi
rium, magis viſibiliter manifeſtatur diſtinc
ſeparatio ipſius hominis à brutis animalibus
per aliquid aliud.
CCIV. *Maxime Deo conuenit honor.*
CCV. *Probatio, quod Deus velit defenſare &*
nutenere ſuum proprium honorem.
CCVI. *Quod per illa, quæ dicta ſunt de h*
Dei, clariſſime & indubitanter oſtenditur,
Ieſus Chriſtus eſt verus Filius Dei æterni Pa
mnipotentis.
CCVII. *Quod tota Chriſtianitas fundata*
ſumma veritate.

VIII. *Confortatio & confirmatio credentium in Iesum Christum tanquam in verum Filium Dei: & increpatio non credentium.* pag.372.

CIX. *De modo credendi verbis Dei: & ostenditur ex parte honoris diuini, quod homo debet credere verbis Dei primo & per se, & ex eo, quod ipse dicit.* 376.

CX. *Quod similis modus procedendi erit in verbis Dei, sicut in creaturis, quæ sunt facta Dei.* p.378.

CXI. *Quod Deus dixit verba scripta in Bibliis: & quod Biblia sunt liber Dei.* 381.

CXII. *Alia probatio, quod Deus dixit verba scripta in Bibliis.* 385.

CXIII. *Alia probatio, quod Deus dixit verba Sacrorum Bibliorum.* 389.

CXIV. *Quædam proprietates circa librum Dei, & qualiter se debet habere circa illum librum ipse homo.* 394.

CXV. *Comparatio verbi Dei ad creaturas.* pag. 397.

CXVI. *Qualiter creaturæ & verba Dei conueniunt homini.* 400.

CXVII. *Quod anima rationalis existens in homine, non est de natura corporis, sed potest viuere per se separata à corpore, & est immortalis, viuens sine fine.* 404.

CXVIII. *An sit & realiter existat aliqua tertia natura creata, quæ sit tantum spiritualis & tota intellectiua per se existens sine corpore.* 413

CCXIX. *De multiplicatione naturæ spiritua-*

lis

lis creatæ, id est, angelicæ.

CCXX. Quod inter ipsas creaturas spiritu multiplex ordo, & inferioritas & superior non sunt omnes æquales.

CCXXI. Quod certus numerus sit horu num, & quod omnes debeant consummari tate.

CCXXII. Quod natura spiritualis creat gatur Deo sicut homo: & quod omnia prob homine, sunt iam probata de Angelis: & q est bonum hominis & Angeli.

CCXXIII. Num homo sit talis de facto, qua bet esse, & faciat, quod facere debet secund dinem creaturarum.

CCXXIV. Comparatur factum seu facere nus ad suum proprium debitum, & ad suam priam legem, num conuenienter concordem

CCXXV. Concluditur perditio totalis, laps corruptionis hominis.

CCXXVI. Lapsus & corruptio hominis etiã nifestatur comparando factum hominis ad s dum debitum, quod respicit ea, quæ Dei sunt.

CCXXVII. Quod homo potest videre continue lis rebus extra se, tanquam in speculo, suum tum, in quo existit, & suam perditionem, s lapsum, & corruptionem.

CCXXVIII. Perditio, lapsus & corruptio cla me manifestantur etiam in natura hominis parando & respiciendo ad debitum, ius & paternitatis, filiationis & fraternitatis.

CCXXIX. Manifestatio lapsus & defectus hom

pag. 444.

XX. Perditio, lapſus & corruptio naturæ hu-
um cognoſcuntur etiam comparando ad ius
debitum fraternitatis, quæ eſt ſecundum ani-
m, & oſtenditur, quomodo ſe debent habere
er ſe. pag. 449.
XXI. Homines eſſe mortuos ſecundum animã,
ſolum eſſe viuentes quantum ad corpus. 452.
XXII. Quod homo factus fuit completus in ge-
re ſuo, & in gradu ſuo, & habuit omnia, quæ
bere debuit iuxta ſuum gradum. 455.
XXIII. Qualis erat ſtatus primus ipſius homi-
, & quas conditiones debebat habere. 461
XXIV. Qualiter probentur conditiones & pro-
etates primi ſtatus hominis, ſcilicet per ordinẽ
aturarum, & per naturam & exigentiam i-
s ſtatus. 464.
XXV. Quod in primo ſtatu omnes creaturæ
diebant homini. 468.
XXVI. De origine corruptionis maliq; naturæ
minis. 470.
XXVII. Quod non ſunt niſi duo mala, ſcilicet
untarium & inuoluntarium. 472.
XXVIII. Quod culpa, iniuria & offenſa con-
Deum, propter quam eſt pœna & miſeria in
ura hominis, fuit facta per primum virum &
mam mulierem inſimul. 474.
XXIX. Quod prima culpa & offenſa ſeu iniu-
fuit inobedientia contra Deum. 476.
L. An homo per ſe nullo alio inſtigante & in-
tente offenderit & iniuriauerit Deum, vel ab
o fuerit inſtigatus. 481.

CCXLI. *Quod lapſus ſeu perditio & primo fuit in natura ſpirituali ſimpli natura mixta ſeu humana.*

CCXLII. *De origine corruptionis & natura ſpirituali ſeu angelica.*

CCXLIII. *Qualiter angelus, qui pri ctus, malus fuerit, & omnes ſibi conſen* 488.

CCXLIV. *De magnitudine malitiæ & nis primi angeli.*

CCXLV. *De duplici malo in angelo, ſ tario & inuoluntario.*

CCXLVI. *Qualiter homines incorp vniuntur cum primo angelo malo, & ſ bra eius.*

CCXLVII. *De multiplici carcere & c te hominis.*

CCXLVIII. *Quod malum & corru arbitrii, & carnis ſeu corporis, contrari habent in primis parentibus totius huma ra, & in his, qui naſcuntur ab eis.*

CCXLIX. *Quod neceſſarium ſit hom perdito & deuiato, ſi debeat & velit red ire de ſtatu perditionis, & peruenire ad num, propter quod factus eſt, quod perdi* 509.

CCL. *Qualis & quam magna eſt obliga nis pro iniuria & offenſa Dei.*

CCLI. *De magnitudine primæ offenſa mali primorum duorum hominum, & q obligatio.*

LII. *Quod omnis homo, si vult & debet libe-*
ri ab illa obligatione infinita, & restitui ad il-
d bonum, propter quod factus est, indigeat sa-
factione infinita, quam non potest facere nec
uere nisi persona infinita, quæ simul sit Deus &
mo in eadem persona, quæ pro seipsa nulli pœnæ
obligata. pag. 518.

LIII. *De conditionibus, quas debet habere talis*
rsona infinita, quæ est necessaria pro satisfa-
one. 522.

LIV. *Num talis persona infinita, inquantum*
mo, debeat esse mortalis vel immortalis, ad sa-
faciendum. 525.

LV. *De benignitate, amore, pietate, patientia*
mansuetudine ipsius. 528.

LVI. *Qualiter ille homo poterit mori & occi-*
ad honorem Dei, & quis eum poterit occidere.
g. 530.

LVII. *Qualiter mors istius hominis, quæ est ne-*
saria pro satisfactione omnium hominum, præ-
leat & magis ponderet, quam numerus & ma-
itudo omnium peccatorum & offensarum o-
nium hominum. 534.

LVIII. *Qualiter ipsa mors deleat & superet*
am peccata occidentium talem hominem. 537.

LIX. *De circumstantiis & conditionibus, quas*
bebit illa pretiosa mors. 538.

LX. *Quàm rationabiliter sequitur saluatio*
manæ naturæ per talem mortem. 541.

LXI. *Qualiter illa mors se habebit ad culpas*
offensas. 544.

***

CCLXII. *Qualiter se debebit habere ille mortem suam sponte susceptam.* P

CCLXIII. *Qualiter se habebit ille homo creaturas.*

CCLXIV. *Qualiter duæ naturæ, scilicet humana, poterunt concurrere in vnam p sine immutatione vtriusque.*

CCLXV. *Quod non sit impossibile, nec Deo hominem assumere.*

CCLXVI. *Voluntas & intentio, propos deliberatio Dei ad dandum talem homi manæ naturæ.*

CCLXVII. *Quod necesse sit, quod ille nou tam pretiosus detur humanæ naturæ mod nientissimo.*

CCLXVIII. *Quod Deus iam dederit istu hominem toti humanæ naturæ.*

CCLXIX. *Quod Iesus Christus à Iudæis c & occisus, sit ille nouus homo, qui est De mo, quo indiget omnis homo, quem De rauerat dare mundo.*

CCLXX. *Qualiter liber Dei conuenienti beat duas partes.*

CCLXXI. *Necessitas credendi fidem Chr* pag. 571.

CCLXXII. *Qualiter iustitia Dei & suam dia concordant summe in ista satisfactio* 574.

CCLXXIII. *Compositio inter Iesum C crucifixum & hominem perditum & laps qualiter se habent inter se.*

XXIV. *Quod istud adiutorium seu ista gra-*
est totum bene esse hominis, & eius carentia est
um male esse eius. pag. 580.
XXV. *Quod in homine Christiano sunt tres*
erationes distinctæ, per quas recipit tres distin-
s res, scilicet corpus, animam, & bene esse. pag.
4.
XXVI. *Quod in Christianis sunt tres frater-*
ates. 587.
XXVII. *Istud bene esse seu ista gratia figura-*
& exemplificatur in corpore hominis. pag.
8.
XXVIII. *Quod in homine Christiano est v-*
noua obligatio, maior primâ. 591.
XXIX. *Tota intentio, scientia, cognitio, me-*
ria, applicatio & studium Christiani debet es-
irca mortem Iesu Christi Filii Dei. pag.
5.
XXX. *Quamuis homo lapsus reparetur & cu-*
ur quantum ad bene esse animæ, & quantum
malum voluntarium, non tamen reparatur
antum ad bene esse corporis, & quantū ad ma-
quod erat inuoluntarium. 598.
XXXI. *De forma & modo, in quibus Iesus*
risius Filius Dei & homo verus, vt verus Medi-
& Saluator, dat bene esse, gratiam, salutem,
omnia necessaria homini lapso. 602.
XXXII. *De primo Sacramento, quod Deus or-*
auit, scilicet Baptismo. 609.
XXXIII. *Quod Sacramētum Baptismi sit sca-*
scendendi & descendendi. 613.

CCLXXXIV. *De ſecundo Sacramento Confirmatione.*

CCLXXXV. *De tertio Sacramento, ſcil munioni corporis & ſanguinis Ieſu Chri*

CCLXXXVI. *Quod verba Chriſti faci ſignificant.*

CCLXXXVII. *De Tranſmutatione, qua ne & vino.*

CCLXXXVIII. *De manducatione iſti menti viſibilis.*

CCLXXXIX. *Quod iſtud Sacramentu rum & perfectum Sacrificium placatiu tisfactiuum, per quod redditur Deo la & honor, & omne debitum ſoluitur.*

CCXC. *De comparatione carnis ſecund ſcilicet Chriſti, ad carnem primi homi Adæ.*

CCXCI. *Quod duplex eſt ſocietas ipſiu carne primi hominis, & vtraq; eſt mor*

CCXCII. *Quod ſicut caro primi homi multiplicationem & diuiſionem eſt ca plicationis & diuiſionis animarū, ita per ſuam vnitatem & indiuiſionem eſt tatis & indiuiſionis animarum.*

CCXCIII. *Qualiter vna caro Chriſti corpus exiſtens idem numero poteſt eſſe ſemel in pluribus partibus ſeu locis.*

CCXCIV. *De quarto Sacramento, ſcili tentia.*

CCXCV. *Quod Sacramentū Pœniten ſto ordinatum ſit per modum volunta*

ticularis & ſecreti, in quo idem eſt accuſans accuſatus, ſeu auctor & reus, & teſtis & reus, re accuſatus vere eſt abſolutus, & quanto magis fit accuſatus, tanto magis fit excuſatus. pag. 72.

XCVI. *Quod ſicut in primo lapſu aliquid remanet perpetuũ & indelebile de primo ſtatu creationis, ita in ſecundo lapſu remanet aliquid perpetuum & indelebile de ſtatu regenerationis.* 681.

XCVII. *Quod ſicut Baptiſmus relinquit reliquias primi lapſus in carne, ita Sacramẽtum Pœnitentiæ relinquit reliquias ſecundi lapſus in anima.* 683.

XCVIII. *Quod poſt Sacramentum Pœnitentiæ debet iterum homo ſumere Sacramentum Euchariſtiæ ad nutritionem vitæ ſpiritualis, & ad recuperandum deperditum, & ad remouendum & purgandum reliquias peccatorum relictas poſt Pœnitentiam.* 686.

XCIX. *Quod etiam tribulatio ſeu afflictio ſine pœna corporalis voluntaria cum amore Chriſti purgat animam à reliquiis peccatorum, & ſatisfacit pro pœnis debitis, & cuſtodit animam, ne inficiatur & cadat, & vnit eam cum Chriſto.* p. 689.

CC. *Quod ſi anima poſt Sacramentum Pœnitentiæ exeat de corpore cum reliquiis peccatorum, & ſine completa ſatisfactione pro culpis, neceſſe eſt eam purgari in aliquo loco tamdiu, donec fuerit plene & complete purgata, & fuerit culpa perſoluta.* 692.

CCCI. *Quæ possint hominem lapsum in currat ad Sacramentum Pœnitentiæ vo* pag. 695.

CCCII. *De quinto Sacramento, scilicet E Vnctione.*

CCCIII. *De sexto Sacramento, scilicet Or* 708.

CCCIV. *Quod auctoritatem Sacramenti nis constituitur & sit Prælatura, Ordo, s ritas & inferioritas.*

CCCV. *Quod potestas inuisibilis & spiritua tur per Sacramentum visibile & manifest gnum, sicut gratia datur in aliis Sacramen* 712.

CCCVI. *Quod bonitas & malitia personæ minuunt neque mutant neque destruunt p tem administrandi Sacramenta.*

CCCVII. *Quod potestas spiritualis seu Sacr tum Ordinis primo & principaliter respici cipalissimum Sacramentum, quod est cor sanguis Christi, & ad illud ordinatur.*

CCCVIII. *Comparatio potestatum spiritu & ordinatarum ad ordines aliarum rerum.* 719.

CCCIX. *Sicut potestas Sacerdotalis respicit cipaliter Sacramentum Eucharistiæ, ita etia consequens secundario respicit Sacramentu nitentiæ.*

CCCX. *Quod administratio Sacramenti Or requirit excellentiam & præeminentiam pot tis supra potestatem sacerdotalem.*

CXI. *Qualiter excellentia poteſtatis & auctoatis ſit in primo Sacerdote.* pag. 728.
CXII. *Epilogatio prædictorum.* 734.
CXIII. *Comparatio partis clericalis ad partē calem.* 736.
CXIV. *Comparatio duarum poteſtatum inſe.* 739.
CXV. *De ſeptimo & vltimo Sacramento, ſcilicet Matrimonii.* 741.
CXVI. *Comparatio duarum ſocietatum inſe.* 744.
CXVII. *Quod Sacramentum Matrimonii eſt tiquum & nouum Sacramentum.* 746.
CXVIII. *Quod Matrimonium, inquantum Sacramentum Chriſti, dat gratiam & adiurium ſpirituale contra carnalem concupiſcem ad operandum illa, quæ ſunt neceſſaria in Matrimonio.* 748.
CXIX. *Quod ſumme debet timere omnis Chriianus, ne violet matrimoniū ſuum vel alterius.* 52.
CXX. *Comparatio Chriſti ad Eccleſiam, ſicut ri ad vxorem, & ſponſi ad ſponſam.* 753.
CXXI. *Epilogatio.* 754.
CXXII. *De Iudicio vniuerſali & Reſurrectione generali.* 757.
CXXIII. *Aliæ rationes hoc probantes, & alia ndamenta ex parte hominis.* 762.
CXXIV. *Quod Iudicium generale totius humanæ naturæ requirit reſurrectionem generalem ſimul omnium hominum.* 764.

CCCXXV. *Quod possibile est, quod de formentur eadem corpora, quæ prius e* 769.

CCCXXVI. *Quod iudicium vniuersal ditionibus ostenditur de necessitate ess ex parte honoris & conuenientiæ Dei.*

CCCXXVII. *Quod auctoritas infalli Scripturæ seu libri Dei etiam dicit iudi uersale esse futurum, cui in summo est cr* pag. 774.

CCCXXVIII. *Comparatio illius diei ad lios dies præcedentes.*

CCCXXIX. *De memoria illius diei.*

CCCXXX. *De finali executione iudicii rali separatione bonorum & malorum.*

FINIS Elenchi Titulorum

TH

HEOLOGIA NATVRALIS.

dix, origo, principium & fundamen- m huius Scientiæ.

TITVLVS I.

VIA homo naturaliter ſemper quærit certitudinem & euidentiam claram, nec aliter quieſcit, nec quieſcere poteſt, donec venerit ad vltimum gradū ſuæ certitudinis. Verum, quia certitudo & probatio ſuos habet gradus, & ior & minor certitudo, maior & minor probatus autem probationis & cauſa totius certitu- ritur ex certitudine & virtute teſtimoniorum ium, ex quibus dependet & cauſatur tota cer- . Vnde quantomagis teſtes ſunt certi, manife- ndubitati, & veri, tanto magis eſt certū illud, ex eis probatur. Et ſi teſtes ſint ita certi & ma- ,& teſtimonia eorū ita manifeſta, vt nullo mo- ſit dubitari, nec nobis poſſint eſſe magis mani- certiora, tunc illud, quod ex eis probabitur, ubio erit nobis certiſſimum, manifeſtiſſimum dentiſſimum. Et quia quanto ſunt teſtes magis ei, diſtantes, elongati à re de qua dubitatur, minorem fidem & certitudinē generant. Quā- em teſtes ſunt magis vicini, propinqui, & in- ,& indubitati, tanto maiorem fidem faciunt &

Virtus probationis eſt ex teſtimoniis.

Teſtes vicini maiorem fidē faciūt.

 creduli-

credulitatem. Et quia nulla res magis v
propinqua, & magis intranea vel intrinse
alteri est, quàm ipsemet sibi. Et ideo quic
tur de aliqua re per ipsammet rem, & p
propriam, maxime certum est. Et cum nu
ta sit propinquior homini, quam ipsemet
ideo quicquid probatur de homine per
hominem, & per suam propriam naturam
quæ sunt sibi certa, de illo maxime certum
& euidentissimum est ipsi homini. Et ista
certitudo & maxima credulitas, quæ po
vel creari per probationem. Et ideo ipsem
ex sua propria natura debet esse medium a
& testimonium ad probandum omnia de
quæ pertinent ad salutem hominis, vel ad
nem vel felicitatem, vel ad bonum, vel ad
Aliter autem homo nunquã erit vtilitate c
cesse est ergo, quod homo cognoscat seips
naturam, si aliquid velit certissime probar
& quia homo est extra seipsum, & elonga
à seipso per maximam distantiam, nec vn
tauit in domo propria, sed in seipso, imo s
sit extra domum suam & extra se, & ex eo
rat seipsum, nescit seipsum, & de tanto es
& distat à seipso, & tantum extra seipsum
to ignorat seipsum, & quia totaliter nesc
ideo totaliter est extra seipsum, & per co
quia nunquam habitauit in seipso, neque
se, nec vidit se, ignorat se, nescit quid val
dat se pro nihilo, sc. pro peccato, & propt
dio & modica delectatione. Quia ergo hom
ter est extra se, ideo si debet videre se, n
quod intret in se & intra se, & veniat ad se
intra se. Aliter est impossibile, quod cogno
videat se neque suum valorem, suam natur
pulchritudinem naturalem. Et quia hom
seipsum à necessitate, & nescit domum suam
debet habitare, ideo necesse est, quod aliæ re

Homo debet cognoscere alios ex seipso.

in ſeipſum. Verum quia homo eſt in alio loco ſe-
dum naturam, ideo ſi debet aſcẽdere ad ſe, neceſſe
um habere ſcalam per quam aſcendet ad ſe. Tunc
m homo aſcendit & vadit ad ſe quando incipit
ſum cognoſcere, & tot paſſus & gradus facit &
ndit, quot cognitiones de ſeipſo acquirit. Et tunc
at in ſeipſum, quando cognoſcit ſeipſum. Et quia
dus cognoſcendi hominis eſt, vt per illa quæ ſunt
magis & primo nota, cognoſcat, quæ ſunt ſibi i-
ta, & per illa quæ ſcit, aſcendet ad illa, quæ neſcit:
um ſemper res minus nobiles & inferiores ſint
nini primo cognitæ, & res perfectę digniores, no-
ores ſunt ei vltimo cognitæ. Et ideo quia homo
es dignior, ſuperior & perfectior huius mundi,
pter hoc cognoſcit alias res inferiores, & vltimo
noſcit ſeipſũ. Quapropter vt homo qui tãtum eſt
gatus à ſe per cognitionem, quia totaliter igno-
e, & ſit extra ſe, poſſit reduci & venire ad ſe per
nitionem, ideo eſt ordinata rerum & creaturarũ
erſitas tãquam iter, via & ſcala immobilis & na-
lis, habens gradus firmos & immobiles, per quam
no veniat & aſcendet ad ſeipſum. In qua vna res
nferior, & alia ſuperior: vna perfectior & alia mi-
perfecta: vna nobilior & dignior quam alia, ad
dum cuiuſdam ſcalæ aſcendendo. Et ideo vt ho-
poſſit venire ad ipſius cognitionem, neceſſe erit
ientem ordinem obſeruare.

rimo oportet videre & conſiderare ordinem re- *Diuiſio totius libri principaliter in duo.*
inter ſe, & diuerſos gradus rerum ordinatarum
niuerſo, & conſiderare quamlibet rẽ in ſe, & quid
et in ſeipſa.

ecundo hoc conſiderato oportet comparare ho-
em qui eſt ſupremus inter omnes res mundi, ad
nes alias res. Et iſta comparatio fit duobus modis:
mo, ſc. per conuenientiam: Et ſecundo per diffe-
tiam, ita quod neceſſe eſt conſiderare, quam con-
ientiam habet homo cum aliis rebus, & quã dif-
ntiam. Poſtea ex iſta conuenientia & differentia

manifestabuntur omnia quę scire debem
ne & de Deo. Quia per illa quæ sunt infer
nis, itineramus & ascendimus ad hominẽ,
minem imus & ascendimus in Deum, sicu
scalam, per quam debemus ascendere in co
Aliter est impossibile veritatem cognosce
quòd duo sunt ascensus & duo diætæ. Prim
primus ascensus, & est de omnibus inferio
ad hominem. Secunda diæta & secundus a
de homine vsque ad Deum.

Generales gradus rerũ ad inuicem qui dicũtur scala naturæ.

Quantum ad primum, videndum est, qu
ti sunt gradus rerum in mundo distincti ad
immobiles & firmi, ex quibus scala naturæ c
tur & ordinatur. Et oportet eos numerare &
quemlibet per se, vnde tota rerum vniuersi
citur ad quatuor gradus generales, ex quib
est composita scala naturæ. Sed tamen infra
bet gradum generalem sunt multi gradus s
qui sub vno gradu generali continentur. G
autem gradus sic ordinãtur ad inuicem. Om
est, vel est tantum, & non viuit, nec sentit, n
ligit, nec discernit, nec vult libere: ecce pri
dus. Vel est & viuit tantum, & non sentit, nec
git, &c. ecce secundus. Vel est, viuit, sentit ta
non intelligit, &c. ecce tertius gradus. Vel
sentit, intelligit, vult libere: ecce quartus gra
ergo ista quatuor esse, viuere, sentire, & in
continent omne quod est, & in istis quatuo
clauduntur, & nihil est extra ista quatuor. P
gere enim comprehenditur discernere & ve

Primus gradus rerum.

In primo ergo gradu sunt omnia, quæ ha
tantùm, & non viuere, nec sentire, nec intelli
sub isto gradu comprehenduntur infinitæ n
quamuis omnes in hoc conueniãt, quod hab
tantum & non viuere, nec sentire, &c. tamen
esse tantum multum differunt ad inuicem, se
quod vna res habet nobilius & dignius esse
tera, & nobiliorem & digniorem virtutem

n quam altera. Vnde primo in iſto gradu conti-
r elementa, ſc. terra, ignis, aqua & aër: & vnum-
ue habet ſuam propriam naturam per ſe ſepa-
ab aliis, ſimiliter aqua, aër & ignis. Et eſt ordo
ſa: quia terra eſt infimum & quaſi nullius no-
is, aqua nobilior & dignior, & aër dignior quã
& ignis nobilior quam aër. Conſiderandum eſt
uodlibet iſtorum per ſe, quantum fieri poterit,
atur quid habet in ſe, groſsè & vulgari modo.
o etiam gradu continentur omnia, quæ gene-
infra terram: ſicut ſunt mineralia & metalla,
t argentũ viuum, plumbum, ferrum, cuprum,
argentum, ſtannum, quæ differunt ad inuicẽ
ùm maiorem & minorem nobilitatem. Et eſt
aſurum, quod excedit omne metallum in no-
& precioſitate. Et eſt etiam ibi ſulphur, ſalpe-
gemma & aluna, quæ ſunt magnæ virtutis &
. In iſto etiam gradu ſunt omnes lapides, tam
i, quam etiam alii. Cogita ergo quanta virtus,
s valor eſt in lapidibus precioſis, non ex parte
atis, ſed ex parte virtutis, veluti ſunt Carbun-
Hyacinthus, Smaragdus, Cryſtallus, Coral-
. In iſto etiam gradu continentur omnes cœli
ia corpora cœleſtia, omnes planetæ, omnes
c etiam alia, quæ habent tantum eſſe & non
& omnes res artificiales, quæ in hoc omnes
iunt, quia habent eſſe tantum & non viuere.
cundo gradu ſcalæ ſunt omnia illa quę habent *Secundus*
viuere tantum, & non ſentire neque intellige- *gradus re-*
illa dicuntur viuere quæ per ſe mouentur ſi- *rum.*
ſurſum & deorſum, ante & retro, ad dexteram
ram. In iſto gradu continentur omnes plantæ
res, & herbæ, quia dicuntur viuere: nam mo-
ſurſum, deorſum, ante, retro, &c. per ſe & ſine
hoc quando creſcunt ſurſum, deorſum, ante
, & per ſe trahunt alimentum à terra, & nutri-
ontinue, & creſcunt & augmentantur, & ge-
ſua ſemina & ſuos fructus. Et ideo dicuntur

viuentia, quia per ſe nutriũtur, generãtur
tantur, & hoc per virtutem propriam, qu
in ſe, & ideo per ſe mouentur: & hoc non h
menta niſi per quandam ſimilitudinem. In
gradu ſunt duæ differentiæ, ſc. herbæ & a
res dignior eſt arbor quam herba. Sub iſto
tinentur innumerabiles res, ſc. ſpecies & co
nes arborum, quæ differunt ad inuicem: &
eſt alia, & vna eſt nobilior altera. Similiter co
tur innumerabiles ſpecies herbarum, & vn
naturæ earum, quarum vna non eſt alia, &
habet ſuam propriam naturam & virtutem.

Tertius gradus rerum.

In tertio gradu ſunt omnia illa quæ habe
uere & ſentire tantum. Et iſtud ſentire con
ſe videre, audire, guſtare, odorare & tang
mnes operationes quas habent animalia br
quam arbores & herbæ. Sub iſto gradu co
omnia animalia, ſiue ſint in terra, ſiue in aq
aëre; ſicut ſunt animalia terreſtria, quadrup
ptilia, volatilia, atque piſces. Conſidera
ſpecies animalium quæ ambulant ſuper te
differentias, & diuerſitates eorum ac ſpecie
rentias auium, & nobilitates earum, ſimili

In animalibus autem ſunt tres gradus, p
nimalia ad inuicem ordinantur & diuidu
diſtinguuntur. Quoniam quædam ſunt ani
habent ſenſum tactus tantum, & non habe
riam, neque auditum, ſicut conchilia & a
boribus affixa & radicibus. Et iſte eſt prim
mus gradus. Quædam enim ſunt quæ habe
tactus & memoriam, & non auditum, vt fo
iſte eſt ſecundus gradus. Quædam ſunt q
ſenſum, memoriam & auditum, vt anim
cta, vt canis, cattus, & ſimilia; & iſte eſt ter

Quartus gradus non poteſt eſſe, ſed qu
ſint quę habeant auditum & non memor
bicunque eſt auditus, ibi eſt memoria rel
ditu. Prima animalia, quia non habent me

bent etiam prudentiam, & quia non habent
m, non ſunt diſciplinabilia, nec poſſunt moue-
co ad locum diſtantem; quia nullum animal
moueri de loco ad locum, niſi habeat memo-

nda animalia quæ ſunt in ſecundo gradu, quia
memoriam, habere poſſunt aliquam pruden-
moueri poſſunt de vno loco ad alium, ſicut
s, quod aliqua prudentia eſt in formica quan-
greget germina frumenti ad aliquem certum
& hoc eſt propter memoriam; ſed quia non
auditum, ideo non ſunt diſciplinabilia.
tia animalia, quæ ſunt in tertio gradu, quia ha-
emoriam & auditū, ideo ſunt aliquo modo di-
abilia, vt canes & aues. Et iſta omnia tam de
quam ſecundo & tertio continentur ſub gene-
du; ſcilicet ſub tertio, quia omnia dicūtur ſen-
. Tamen animalia primi gradus ſunt propin-
na plantis, & ideo ſunt infima. Animalia ſecun-
dus ſunt magis diſtantia à plantis, & ideo ſunt
ora. Animalia tertii gradus ſunt magis elonga-
antis, & ideo ſunt adhuc nobiliora; & hoc de
gradu.

quarto gradu ſunt omnia illa quæ habent eſſe, *Quartus gradus rerum.*
, ſentire, & intelligere, diſcernere, velle, & nol-
re, ſiue quæ habent liberum arbitrium. In iſto
ſunt homines, quibus nihil deficit in natura,
aliquid poteſt eis vltra addi, quia ſupra liberū
ium non eſt aliquis gradus, nec eſt aſcenſus vl-
in natura. Non enim eſt maior dignitas natu-
quam eſt liberum arbitrium; vnde quia homi-
bēt rationem, ideo poſſunt intelligere, diſcer-
iudicare, ratiocinari, & ſunt capaces & ſuſcepti-
cognitionis experimentalis, & artis, & ſcientiæ,
& rinæ: quod non habent alia animalia. Et quia
nt liberum arbitrium ſecundùm naturam, ideo
nt velle, & nolle; conſentire & diſcernere ſpon-
libere abſque coactione, quod non poſſunt alia

animalia. De isto quarto gradu latius dic
LXI. LXIII. & LXV. &c. Et sic completa e
naturæ cum suis gradibus. Et hæc est prim
ratio in hac scientia radicalis & fundamen
siderare istos gradus in se, & bene plantare
re eos in corde, & figurare sicut in natura r

¶ *Sequitur comparatio hominis ad*
inferiores secundùm conuenien
differẽtiam, siue comparatio qua
dus ad tres gradus præcedentes. Et
secundùm conuenientiam, & hoc
citer, sc. secundùm conuenientiam
ralem, & secundùm conuenientia
ritualem.

TITVLVS II.

Incipit prima pars principalis huius operis.

CONsideratis istis gradibus rerũ, quæ sunt
do per sensum & experientiam, de quibus
potest dubitare. Nunc oportet facere compar
& comparare vnam rem ad aliam, & compar
minem ad omnes alias res, & hoc secundùm
nientiam & differentiam, scil. in quo conueni
in aliis rebus inferioribus, & in quo differt ab
in ista comparatione cognoscet seipsum, & ho
est supra ipsum, sc. Deum & suum conditorem
sideret ergo homo primò conuenientiam qu
bet cum aliis rebus. Et primo generaliter, h
specialiter. Vnde homo conuenit cum omnib
rebus insensibilibus, & habet conuenientiam
quia habet in se illa, quæ aliæ res insensibiles h
& easdem perfectiones & omnes gradus. Vnd
in se esse sicut res in primo gradu, vt sunt elem
quia continet in se, licet inuisibiliter quatuor
ta & sub alia forma, & nutritur per elementa, &

Generalis conuenientia hominis cum aliis rebus.

in eis, & habitat in eis, & ſine eis non poteſt
e & conſeruari per vnum momentum: & ſic cō-
cum eis & cum omnibus quæ habent eſſe tan-
& non viuere generaliter. Item conuenit cum ſecundi gradus, vt ſunt plantæ, & arbores, & e; quia habet eſſe, viuere & nutriri, ſicut ille autari, generare, &c. Quoniam homo viuit, nu-, creſcit, generat, ſicut arbores & plantæ. Etiam enit cum rebus tertii gradus, vt cum animalibꝰ s, quæ habent eſſe, viuere & ſentire; vnde homo viſum, auditum, guſtum, tactum & odoratum; ire & vigilare, comedere & bibere, ſicut alia alia. Ergo magnam conuenientiam habet cum lla ergo quæ ſunt in aliis rebus trium graduum, n homine. Ergo habet conuenientiam, confraatem & amicitiam cum omnibus aliis rebus inibus. Sed tamen debet homo conſiderare, quod uæ res inferiores habent diuiſum, homo habet a illa coniunctim & ſimul, vt declarandum eſt. omnia habet homo & nihil ſibi deficit de omniuatuor gradibus, nec aliquid poteſt ſuperaddi, liquis gradus poteſt eſſe ſupra hominem in dite, quia habet eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, erum arbitriū, & ſic quæ ſparſim & diuiſim ſunt is rebus per ſuas portiones, ſunt in homine conim, & nihil ei deficit.

Secunda conuenientia.

Tertia conuenientia.

Nota.

ic oſtenditur fructus qui ex iſta compatione ſequitur: quoniam ad oculū proatur & concluditur, quod aliquis eſt dominus inuiſibilis ſupra hominem, qui iſum condidit, & omnes illos gradus ordinauit.

TITVLVS III.

VNC oportet conſiderare, quid debet homo arguere & concludere ex iſta comparatione, &

quid debet exinde arguere? certe quia ho
coniunctim & ſimiliter illa, quæ aliæ res ha
ſim; debet arguere, quod ille idem qui ord
uiſim alias res & naturas, dando cuilibet ſuam
nem, quod ille idem numero & non alius co
omnia ſimul in ipſo homine, ſc. coniunxit el
re, ſentire & intelligere, & liberum arbitrium.
ille idem qui dedit rebus inferioribus hoc q
bent, dedit homini hoc quod habet. Ergo h
mo non dedit alicui rei inferiori, hoc quod h
ſibimetipſi nō dedit illud quod habet. Sicut
mo non dedit inferiori rei eſſe, neque viuere,
ſentire. Ita nec homo dedit ſibiipſi, neque eſſ
re, neque ſentire, neque intelligere. Ergo ead
nus omnia fecit. Idem dominus, idem artifex
ordinauit, proportionauit & limitauit.

Quærendo ducit in cognitionem Dei.

Quæramus ergo, quare res primi gradus n
bent plus quam eſſe, & non habent neque viu
que ſentire, vt elementa? quis limitauit eis, vt
haberent? Et quis limitauit arboribus, plantis
haberent plus quam viuere, & animalibus vt
berent plus quam ſentire? Quis fecit animali
dere ad illum gradum vltra arbores & plantas,
vltra? quis menſurauit eis in tali menſura & no
quare homines habent vltra iſta tria, intelligere
le, & nolle, & liberum arbitrium? Quis coniun
tria cum libero arbitrio ſimul, & vltra non eſt
ſus? ſed in homine eſt finis & complementum,
ſunt omnia, & ei nihil deficit? Quis exaltauit
nem vltra arbores & animalia bruta? Quæra
homo iſta coniunxit in ſeipſo, vt nihil ei defic
an ipſe ſeipſum ſic exaltauit, & ſupra omnia al
uauit? an alius hoc fecit? Quæramus, an iſta
uerit & menſurauerit ſeipſa; vt quodlibet tan
non plus haberet, vel alius alter ab eis hoc fecit
mnia iſta dederint ſibimet hoc quod habent
& non vltra, vel aliquis alius dedit eis? Sed eſt

Solutio.

ſibile, quod omnia iſta ſeipſa menſurauerunt

derunt hoc quod habent: & tamen sunt ordi-
menſurata. Ergo aliquis alius externus supe-
nnibus iſta ordinauit, menſurauit & limitauit,
it eis quod habent. Ergo idem magiſter, idem
, eadem manus omnia ordinauit, menſurauit,
uit, & cuilibet ſuum proprium gradum dedit.
idem qui fecit aſcendere arbores ſupra elemẽ-
ignitate, & animalia ſupra arbores, & homines
animalia. Et ille idem qui ordinauit, vt arbores
ent & nutrirentur, capiendo cibum immediate
per radices coniunctas infra terram: illemet
auit, quod animalia viuerent & nutrirentur per
non per radices, & homines ſimiliter, vt quam-
mmune ſit viuere herbis, animalibus & homi-
, nihilominus nobilior modus viuendi eſt in a-
libus quam in arborib? & herbis, & nobilior ad-
n hominibus quam in animalibus. Et quis hoc
auit, & quis inuenit iſtos tres modos & gradus
endi & viuendi. Nonne idem dominus, & idem
ex: Præterea quis omnia iſta conſeruat, vt quod- *Alia ratio*
maneat in ſuo gradu, in ſuo ſtatu, & in ſuo ordi- *ad idem.*
Quis fecit iſtos gradus ſtabiles, vt permaneant
inue ſine confuſione? Quis manutenet, vt terra
eat terra, & aqua aqua, &c. Nonne idem Domi-
qui ordinauit & qui dedit. Concluſio. Ergo tu *Concluſio*
no quod accepiſti, habes ab eodem à quo aliæ res *vnius veri*
perunt hoc quod habent. Ergo tu pertines etiam *ſummi Dei.*
ordinem aliarum rerum, & facis vnum ordinem
n eis, & vnam hierarchiam Ergo ſequitur, quod
s illius cuius ſunt aliæ res, & conſeruaris & guber-
is ab eodem à quo alię res gubernantur & conſer-
tur. Ergo ſicut aliæ res non ſunt ſuiipſius, ſed ſunt
us qui fecit eas; vnde ſequitur, quod tu homo non
uiipſius, ſed illius cuius ſunt aliæ res: ergo tu es il-
, cuius eſt terra, cuius eſt aqua, &c. & alia elemẽ-
in quibus tu habitas. Vlterius conclude & argue:
homo nõ dediſti tibi hoc quod habes, nec res in-
iores dederunt tibi hoc quod habes, nec talem te
fecerunt:

fecerunt: Ergo aliquis maior quã tu, & qui
te, dedit tibi hoc, quod habes; quia ab a
poſtquam à teipſo nõ habes, nec ab æterno

¶ *Quomodo neceſſario eſt vnus De tantum, qui eſt ſupra homines.*

TITVLVS IV.

PRæterea neceſſario ſequitur, quod ille, ſupra hominem, à quo homo habet quicq bet, eſt vnus Dominus, & non plures. Quamu ſunt plures & innumerabiles res & diuerſæ, quatuor gradibus tamen non eſt niſi vnus or ordinatio inter omnes. Omnia enim habent or vnum; omnia enim ſunt coniuncta, omnia co in vno ordine. Omnia aſcendunt ordinate de in gradum, de minore ad maius, ſemper ad dig aſcendendo. Ergo vnitas ordinis demonſtrat ſolum ordinatorem, vnum gubernatorem, vnu tificem, qui tam diuerſa coniunxit in vno ordine quomodo tam diuerſæ res & contrariæ adinui ſicut ſunt aqua & ignis, humidum & ſiccum, & res multæ adinuicem contrariantes, poſſunt co gi in vno ordine, & conſeruari infra vnum ordi niſi eſſet vnus ſolus numero qui omnia ordina Non enim duo contraria naturaliter poſſunt co nire in vno ordine, niſi per vnum ordinatorem. E contrarietas rerum in vno ordine arguit vnum a cem tantum. Præterea elementa intrant herbas & bores, & nutriunt eas; & fructus earum continue fructus & herbæ intrant animalia, & nutriunt ea. etiam tam fructus quam herbæ, animaliumq; ca intrant homines, & nutriunt eos; & cœleſtia co ra, vt ſol & luna continue influunt in iſta inferior dant vigorem, & lumen, & calorem continue e iſta recipiunt. Omnia ergo vnum tendit ad alter vt videmus per experientiam, quod vnum ſuſtin liud, & omnia ſe mutuo iuuant, & inferiora ſeruu

Probat quod ſit vnus Deus.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

maio

ribus & ſuperioribus ordinatè: & in hoc faciunt
n ordinem, vnam amicitiam, vnam vnitatem.
ſequitur, quod tantum eſt vnus, qui omnia iſta
rnat & ordinat, & confœderat in vnam ſocieta-
Item videmus, quod primus, ſecundus & tertius *Quarta*
ns ordinantur ad quartum, tanquam ad dignio- *ratio.*
& ſunt propter illum; ſed in primo gradu eſt ma-
rerum diuerſitas, multæ ſpecies & naturæ: & in
do gradu eſt maxima rerum & ſpecierum diuer-
& in tertio ſimiliter; ſed in quarto & ſupremo
tniſi vna natura, vna ſpecies, ſc. homo: & omnes
ines ſunt eiuſdem naturæ, & dignitatis natura-
ec eſt aliqua diuerſitas, quia æqualiter omnes
nt liberum arbitrium, quod eſt propria dignitas
inis & ſuprema, per quod facit ſuum proprium
im, & differt ab aliis gradibus. Si ergo plures &
merabiles naturæ rerum & diuerſæ quæ ſunt in
do, tendunt ad vnam ſolam naturam, & non ad
s, tanquam ad ſuperiorem & digniorem eis, &
li ſeruiunt, & non pluribus, videlicet humanæ
æ: Ergo multo magis humana natura debet ten-
ad vnam ſolam naturam ſibi ſuperiorem & do-
ntem, & non ad plures; & ſeruire vni ſoli naturæ
n pluribus naturis. Vnde ei eſſet hoc quod aliæ
æ inferiores, & minus dignæ tenderent ad vni-
n & vnicam naturam ſolam, tanquam ad maio-
& humana natura, quæ dignior eſt, tenderet ad
s naturas tanquam ad maiores & dominantes: *Concludit*
nnes res inferiores homine tendunt ad vnitatẽ, *eſſe vnum*
mana natura dignior omnibus, ad quam tendũt *Deum.*
omnes, tenderet ad diuerſitatem? Hoc non pati-
atura, nec ordo rerum, quod inferiora & minus
a tendant & ordinentur ad melius, fortius, & ad
lius, & ſuperiora & magis digna tendant ad peius
bilius. Sed melius, & fortius, & dignius eſt ten-
ad vnitatem, quam ad diuerſitatem, & ad vnum
m ad plura; quia tendere ad vnitatem & ad vnum,
ndere ad eſſe, ad bonum, ad fortitudinem, & ad
conſer-

conſeruationem. Sed ire & tendere ad
& pluralitatem, eſt ire ad non eſſe, ad
diuiſionem, ad debilitatem, & ad deſtruc
re ſi omnes naturæ & ſpecies inferiores te
nicam naturam tantum, ſc. ad humanam
to magis humana natura tenet ad vnica
ſibi dominantem & ſupremam, cui debet
& non ad plures. Ergo vna ſola natura eſt
nem, quæ dominatur homini.

¶ *Quod non ſolum eſt vna, ſed eſt*
na quam ſit humana natura.

TITVLVS V.

Vnitatem diuinæ naturæ probat.

SED vlterius reſtat oſtendere, quod illa
exiſtit vltra hominem, & cui ſubiicitur
ſolum ſit vna, imo magis vna, quam huma
Si enim humana natura, ad quam tendunt
inferioris naturæ, eſt magis vna, quam ſ
inferiores, quia illæ ſunt plures & diuerſæ
ſpecies, & inter eas eſt magna diuerſitas &
nitas: in humana autem natura eſt vnitas i
in ſpecie: Ergo ſimiliter in natura illa, qu
hominem, & cui homo ſubiicitur, dicitur
vna quam humana natura, & in ea debet
tas eſſe. Sed inferiores naturæ quæ ſeruie
næ ſunt plures & diuerſæ in ſpecieb⁹ & in i
humana natura eſt vna in natura & in ſpec
res & diuerſa in indiuiduis. Ergo illa natu
ſupra hominem, & quæ dominatur homi
ſe vna, in natura, & in ſpecie, & vna in ind
quod in ea nõ debet eſſe niſi vna natura, v
& vnum indiuiduũ, & nulla diuerſitas in
aliter non eſſet magis vna quam humana
go ſicut humana natura eſt ſolum vna & e
cie: ergo illa, quæ eſt ſupra humanam natur
eſſe vna & eadem numero nullo modo mu
quia vltra vnitatem in ſpecie, non eſt maio

vnitas in numero: vt ſicut omnes naturæ infe-
s homine ſunt colligatæ cum vna natura ſpecie,
m humana. Ita humana natura, quæ eſt vna ſola
cie, ſit colligata cum vna alia natura ſuperiore,
it tota vna numero; vt mundus ſit colligatus &
; & terminetur & finiatur in ſumma vnitate, &
ri quæ poſſit eſſe. Et ſicut humana natura eſt a-
diſtincta, & ſeparata ab aliis naturis inferiori-
ta etiam illa natura, quæ eſt ſupra hominẽ, quæ
auit omnia, eſt ſummè diſtincta & ſeparata ab
ana natura, & ab omnibus aliis naturis habens
proprium eſſe in ſe. Et hoc eſt diuina natura o-
ordinans, omnia regens, & etiam omnia con-
ns.

Quod talis natura ſit actu infinita.

TITVLVS VI.

æterea diuina natura, quæ eſt ſupra omnes na-
uras, debet eſſe maior quam omnes aliæ: Ita etiã
t eſſe maior quam humana natura. Sed humana
ra eſt infinita in poſſibilitate, quia eſt multipli-
is, quantum eſt de ſe, in infinitum, quia ſibi non
gnat; quin duobus hominibus exiſtentibus, ſcil.
& fœmina, procreetur tertius quantum eſt de
ra. Ita ſimiliter eſt de natura ignis, quia in infini-
poteſt creſcere & multiplicari appoſitis combu-
libus. Ergo diuina natura, cum non ſit facta, eſt
or humana, & quam omnes naturæ factæ. Si ergo
ana natura ſit infinita poſſibilitate, cum ſit facta,
itur quod diuina natura ſit infinita magis; & hoc
poteſt eſſe niſi actu, quia inter actum & poten-
nihil eſt medium. Et quia nullo modo poteſt *Vt in præce-*
tiplicari in indiuiduo; ſequitur, quod tota infini- *denti capi-*
tu eſt in vno indiuiduo, & extra illud indiuiduũ *tulo proba-*
poteſt eſſe. Ergo diuina natura, quæ eſt ſupra *tum eſt.*
ninem, eſt vnum ſolum indiuiduum infinitum a-
ſicut ſi omnes homines poſſibiles, qui ſunt infini-
lent vnus & ſingularis homo; & vnum indiui-
duum.

duum. Ergo probatum est, quod illa na
supra humanam naturam, & vnum indiu
fecit eam; est vna solo numero & infinita
consequens, quod vnus est solus Domin
Si n. essent plures, an essent contrarii & di
amici concordes. Si discordes, ordo rerum
vnus, neq; mundus esset colligatus, & ordi
est. Si amici & cõcordes: aut essent necess
coniuncti, aut vnus sufficeret. Si ambo esse
sarii, tunc semper vnus indigeret altero, &
semper deberent esse coniuncti ad inuice
non potest esse, quia tunc non possent dar
nec esse, nec viuere, nec sentire, nec intelli
conseruare ordinem rerum in suo statu, q
essent indigentes, cum vnus non posset esse
ro. Si autem vnus sufficeret, superfluum esse
alterum sine necessitate; & hoc ordo rerum
mittit: vnde non sunt duo soles, quia vnu
neque in animalibus & hominibus duo c
vnum sufficit. Ita non sunt duo mundi, quia
ficit: neque duo in mundo, quia vnus suffic
tur in rebus inferioribus est talis vnitas, &
perfluitas. Quomodo in tam suprema natu
fectissima esset superfluitas, quæ sic omnia o

Probat quod non sint plures Dii.

Conclusio.

Ecce homo ex ista comparatione cum
& naturis considerando conuenientissima,
mines cum eis, & comparando vnam natu
alia, & vnum gradum cum alio, inueniſti &
sti aliam naturam inuisibilem esse supra te,
super alias creaturas, quæ omnes istos gradu
uit & mensurauit in rebus: ergo aliquis est
qui est maior quam tu. Illius ergo es opus, il
ctura & creatura. Manus suæ sic te fecerunt
est Dominus tuus, & pater tuus, etiam omn
rum rerum, quæ sunt infra te: deinde habe
rem, habes vnum & non plures, & eundem,
bent aliæ res.

uod ex comparatione iſtorum quatuor raduum ad Deum probatur, quòd ipſe abet eſſe, viuere, ſentire & intelligere, ue liberum arbitrium.

TITVLVS VII.

ſtquam per ipſos quatuor gradus comparando um ad alterum, homo ad tantam aſcendit nõ-n, quod inuenit ſuum factorem, quem non vi- eſſe realiter, & exiſtere vnum numero, & actu tum, non debet deſiſtere ab inquiſitione: imo s debet laborare, ſi poterit ipſum magis cogno- in ſpeciali, ſcilicet qualis ſit, quales conditiones t. Et hoc comparando iſtos quatuor gradus ad n. Vnde poſtquam ipſe ſolus, & nullus alius or- it, produxit & menſurauit iſtos gradus, ſc. eſſe, e, ſentire, & intelligere, ſiue liberum arbitrium, o aliquibus eſſe tantùm, aliquibus eſſe & viuere m, ergo ſequitur neceſſario, quod ipſe habeat in o iſtos gradus, poſtquam dedit aliis: ergo ſequi- uod ipſe eſt, viuit, ſentit, & intelligit, & habet um arbitrium. Ergo habet eſſe, viuere, ſentire, & ligere, & velle, & nolle libere & ſponte.

uomodo Deus habet in ſe eſſe, viuere, entire, & intelligere.

TITVLVS VIII.

quia ipſe à nullo recipit iſta, quia nihil eſt ſupra ſum; à quo reciperet iſta; ergo habet omnia iſta menſura, & ſine termino, & ſine limitatione. a quis limitaſſet vel menſuraſſet ſibi, cum à nullo at, nec etiam ipſemet ſibi menſurauit, quia ipſe- non dedit ſibi eſſe, nec viuere, nec ſentire, etiam tunc aliquando ea non habuiſſet, & ſic aliquan- on fuiſſet. Ergo quando non erat, quomodo po- ſibi ipſi dare vel aliis. Igitur iſta nõ ſunt ſibi data,

nec ab aliquo, nec à ſeipſo, & tamen hab
æterno & ſine principio habet à ſeipſo: c
cipit, nec iſta ſunt recepta in eo, nec dat
bet & ſunt in eo realiter & veriſſime: ſe
ſunt in eo ſine menſura & ſine termino.
cluditur, quod ſuum eſſe eſt infinitum, i
tum, & ſine termino; & ſimiliter ſuum vi
ſentire, ſuum intelligere, &c.

¶ *Hic tractatur de his quatuor gra*
ut ſunt in Deo, & oſtenditur
conueniunt & comparantur ad
Et primo oſtenditur, quod eſſe e
pium, radix & fundamentum
aliorum.

TITVLVS IX.

ET quia nos videmus per experientiam,
poteſt inueniri ſine viuere, ſine ſentire,
telligere, vt in rebus primi gradus, ſed non
ſo; ſine eſſe enim non poteſt inueniri viuere
ſentire, ſine eſſe, neq; intelligere ſimiliter; q
quod viuit, eſt, ſed nõ econuerſo. Et omne
tit, viuit, ſed nõ econuerſo. Et omne quod
ſentit, & non econuerſo: ipſum eſſe enim
poteſt reperiri ſine aliis, ſed alia non poſſun
ſine eſſe. Sequitur ergo, quod omnia alia ſuſ
& fundantur in ipſo eſſe. Ergo eſſe eſt princi
dix atque fundamentum omnium aliorum,
portat: & ipſum eſſe à nullo portatur neque
tur, neque fundatur.

¶ *Quod in Deo idem ſunt viuere, ſ*
intelligere, & omnia alia idẽ ſun
ipſum eſſe, & idemmet eſſe.

TITVLVS X.

ET quia omnia iſta ſunt in Deo, vt prob
ergo eſſe in Deo erit principium, radix &
m

um aliorum : & cum ipſe à nullo receperit eſſe,
er conſequẽs viuere, ſentire, nec intelligere. Er-
quitur, quod viuere in ipſo non eſt receptum in
eſſe, neque ſentire in ipſo viuere, nec intelligere
berũ arbitriũ in ipſo ſentire: & ſic de aliis. Quare
itur, quod viuere non eſt coniunctum cum eſſe,
entire cum viuere, nec intelligere cum aliis, nec
eſt aliqua coniunctio ipſorum. Quia quis con-
iſſet ea ſimul? quis adiunxiſſet vnum alteri? cum
s ſit ante ipſum, nec ſupra ipſum ; quoniam ſi in
ſet aliqua coniunctio, tunc abſq; fallo eſſet fact⁹:
eum aliquis feciſſet, & coniunxiſſet vnum alte-
ſic aliquando nõ fuiſſet, nec etiam ſibimet con-
iſſet, quia tunc non eſſet ſumme ſimplex ; quia
unctio opponitur ſimplicitati, cum fiat inter di-
. Sed cum veriſſime ſint in eo, quia aliis dedit: ſe-
ur neceſſario, quod in Deo eſſe, viuere, ſentire &
ligere non ſunt coniuncta, ſed in ipſo Deo viue-
idem quod eſſe, & ſentire idem quod eſſe, & in-
gere idem quod eſſe: ergo omnia idem ſunt quod
& quicquid eſt in ipſo idẽ quod eſſe: ergo omnia
ſunt quod eſſe, quia eſſe eſt principium & fun-
ẽtum: ergo in Deo noſtro idem eſt eſſe quod vi-
, idem eſſe quod ſentire, idem eſſe quod intelli-
, & ſic de aliis: & eſſe eſt omnia, & omnia ſunt i-
mmet eſſe: aliàs in ipſo aliqua coniunctio eſſet ex
rſis, quod eſt impoſſibile.

Quod eſſe eſt radicale fundamentũ & regula ad probandum & cognoſcendum omnia alia de Deo, & quod quale eſt ſuum eſſe, talia ſunt omnia, & quod omnia cõueniunt ei per eſſe.

TITVLVS XI.

T quia eſſe eſt primum, & in Deo omnia alia ſunt
idẽ quod eſſe. Ergo ſequitur, quod quicquid di-

citur de esse Dei, dicitur de omnib⁹ aliis, & attribuitur ipsi esse, attribuitur omnibus ali modo quo esse se habet in Deo, eodem mo bent viuere, sentire, intelligere, velle & noll esse est primum, omnia conueniunt ei per s Ideò si volumus cognoscere, quale est suu suum sentire, suum intelligere, suum velle, oportet nisi videre, quale est suum esse: erg fundamentum est in esse, & tales conditione habet suum esse, tales habent omnia alia: & p esse tanquam per medium probantur omnia ce habemus vnum fundamentum radicabile dum & ad cognoscẽdum omnia de Deo nos gnito ergo ipso esse omnia manifesta videbu bis. Ecce ergo breuissimam doctrinam: Cog igitur ipsum esse, si volumus alia cognosce deamus proprietates ipsius esse.

¶ *De conditionibus & proprietatib etiam de doctrina ipsius esse.*

TITVLVS XII.

Dei esse non est plura nec diuersa.

QVia ergo ipsum esse, est ianua & princip intrandum in omnia alia: Ideo quæram tionem ipsius esse: vnde quia esse Dei non est per ipsummet Deum, nec datum nec commun sibi ab aliquo; sequitur quod in suo esse nulla ralitas nec multitudo, nec intelligi potest; nec coniunctio est in suo esse duorum vel pluriu quis coniunxisset ea, cum à nullo receperit e ipsemet dedit sibi suum esse. Ergo suum esse, Dei, nullam habet pluralitatem, nullam diuc nullam compositionẽ, sed habet omnimodam mam vnitatem indiuisibilem, & simplicitatem omninò partibus: ac per hoc ipsum esse Dei e me vnum, summe indiuisibile, & summe simp

Esse Dei est suum esse.

per consequens purissimum, nihil habens secu mixtum. Præterea sequitur, quod Deus est suu

o quod ſuum eſſe eſt ſimpliciſſimum, & quia à
recepit eſſe, & ideo de ſe habet ſuum eſſe, & eſt
met eſſe & totum eſſe, & nulla alia res eſt ſuum
quia omnis alia res recipit ab ipſo ſuum eſſe, &
onſequens habent nõ eſſe de ſe, quia omne quod
non habet eſſe, de ſe habet non eſſe, & hoc ideo,
inter eſſe & non eſſe non eſt dare medium. Ergo
alia res eſt ſuum eſſe, ſed magis dicitur de ſe non
ihil. Igitur in omni alia re poſſimus intelligere
& non eſſe; non eſſe de ſeipſa, eſſe autem habet ab
In Deo autem non poſſumus intelligere nõ eſſe,
de ſe habet eſſe, & nullo modo non eſſe. Et ideo
is alia res dicitur habere eſſe, ſed non eſt ſuũ eſ-
d Deus habet eſſe & eſt ſuum eſſe. Sed improprie
ur habere eſſe, quia eſt ſuum eſſe. Colligamus iã
ata de ipſo eſſe, vnde Dei eſſe non eſt ab alio re-
um, & eſt ſimpliciſſimum, & eſt ipſemet Deus,
eus eſt ipſummet eſſe. Et inde ergo ſequitur, q̃
Dei eſt infinite elongatum à non eſſe, & ab ipſo
l. Vnde quia Deus eſt ipſum eſſe, & eſt ſuum eſſe,
on ab alio acceptum, ſuum eſſe non venit à nõ eſ-
eque de nihilo, nec ab aliquo, ſed eſt totaliter pri-
m, quia ſi eſſe non eſſet primum, tunc non eſſe &
l eſſet primum, & tunc ipſum eſſe nunquam poſ-
xiſtere, quia nunquam non eſſe & nihil de ſe non
uiſſent feciſſe eſſe. Ergo neceſſario ipſum eſſe eſt
cipium totaliter, ergo ipſum fugat totaliter non
& ipſum nihil: & ideo ipſum nõ eſſe, & nihil nul-
hodo poſſunt aliquid in ipſo Deo eſſe: nec poſſunt
m deſtruere, nec diminuere. Et per conſequens
m eſſe, quod eſt Deus, non poteſt non eſſe. Ideo
per neceſſe eſt eſſe, & impoſſibile eſt non eſſe. Et
conſequens, nunquam eſt deficiens, nunquã inci-
ns: Sed eſt æternus ſine principio, & ſine fine. Vlte-
s, quia ipſum eſſe cum ſit primum, fugat totaliter
um non eſſe: ſequitur, quod ipſum eſſe, quod eſt
eus, eſt infinitum, interminatum, non limitatum,
u clauſum, quia eſſe non poteſt reſtringi niſi per

Eſſe Dei concludit omne non eſſe.

Eſſe Dei eſt infinitum.

non esse, quod est suum oppositum. Et quia n
non esse potest esse in ipso esse; sequitur, quod
extendit in infinitum. Et per consequens ipsum
quod est ipsemet Deus, habet in se, quicquid pe
ad esse. Et ideo omnes modos & gradus essendi
finitos modos & gradus essendi habet, sicut si es
finitum in quantitate, vt infinita magnitudo c
cteretur & comprehenderet omnes gradus & m
quantitatis, vt si esset infinitũ numero, infinito
meros complecteretur, & infinitos modos & g
numerorum comprehenderet. Ita infinitum es
bet infinitos modos & gradus essendi, & etiam
Esse Dei nõ est in potentia. à se infinitos modos & gradus non essendi, & in
non esse, & quicquid pertinet ad non esse. Qua
quitur, quod ad nihil est in potẽtia, & nihil pote
cipere, cum nulla additio ei posset fieri, quia nu
esse ei deficit, quia tunc in ipso esset aliquod non
& deficeret ei aliquod esse, nam nõ esset adhuc
posset esse, & adderetur ei aliquid. Ideo necesse
sit semper actu quicquid potest esse. Et exinde
tur, quod est actualissimum, & completissimũ, &
fectissimum maximum. Et quia in infinitum elo
Esse Dei est immutabile. tur à non esse, ideo est immutabilissimũ. Quia si
taretur, haberet aliquid non esse, scilicet ante m
tionem loci ad quem, & post mutationem loci à
sed semper permanet id quod est sine omni perm
tione, nec decurrit de vno in aliud: ergo non h
præteritum esse, nec futurũ esse, sed tantum esse
sens, id est, nihil esse noui acquirere potest, nec po
aliquid quod habet perdere. Item, quia Deus est
infinitum non terminatum, ideo est fons & mar
finitum essendi, infinitum sine mẽsura, sine term
sine fundo. Concludamus & colligamus illa qua
cta sunt de ipso esse, quod est Deus. Dicamus erg
esse Dei non est acceptum ab aliquo, & ideo prim
totaliter simpliciſſimum fugans totaliter ipsum
esse, & nihil in infinitum elongatum ab eo. Et ideo
finitissimum, actu actualissimum, completissimũ,

mu

bilissimum & æternum: & omnia ista probantur.
num fundamentum.

egula & doctrina ad probandum omnia le esse.

TITVLVS XIII.

T autem habeamus regulam & modum ad pro-
bandum omnia de ipso esse, & sic ordinato mo-
rocedamus: Oportet facere vnum fundamentũ,
am radicem, in quo omnia fundentur. Primum
m fundamentum & prima radix est, quod ipsum
non est acceptum ab aliquo, nec à seipso, & ideo
rimum esse. Et exinde sequitur omne, quod di-
n est de ipso. Item ad istud fundamentum, s. quod
Dei non est acceptum, & est primum esse, sequi-
vnum aliud, sc. quod esse Dei in infinitum elon-
r à non esse, & ab ipso nihil, & fugat totaliter i-
n non esse. Per ista duo omnia radicaliter proba-
& concluduntur. Vnde quia ipsum esse Dei non
cceptum ab aliquo. Ideo sequitur, quod est tota-
primum. Et vlterius sequitur, quod est simplicis-
um & sine partibus. Et exinde sequitur, quod esse
i est ipsemet Deus, & quod Deus est ipsemet es-
t exinde sequitur, quod elongatur in infinitum à
n esse, & fugat totaliter ipsum non esse & nihil, &
od non esse & nihil nullum posse habent contra i-
m: & exinde tunc cõcluduntur omnia. Vnde quia
um esse primum, quod est Deus, totaliter fugat i-
m nõ esse, ideo ipsum esse, quod est ipsemet Deus,
n potest non esse, nec deficere, sed necesse est esse
o æternum: ideo non potest ei fieri additio, vel di-
nutio, neque mutatio, & sic est necessarium, quod
perfectissimum & completissimum, habens omnẽ
nitudinem essendi. Et ideo est fons infinitissimus
endi, quia postquam elongatur in infinitum à non
e, & à nihil, & ipsum non esse, & nihil in infinitum
ongantur ab esse ipso. Et quia esse primum & æter-

Esse Dei nõ est acceptũ.

Esse Dei fugat omne nõ esse.

num, ideo non esse totaliter fugatum est ab
& quicquid pertinet ad non esse, elongatur à
est suum esse, & quicquid pertinet ad ipsum
cessario est in eo. Ideo si vis intelligere veri
tissime, compara semper ipsum esse ad non
quicquid potest dici vel cogitari, quod pertin
se vel ad non esse. Coniunge autem ista insim
se Dei non est acceptum, Deus est suum esse,
psum esse, & totaliter fugat ipsum non esse, I
simul coniuncta manifestant omnia de ipso e
quicquid sequitur ad ista, necessario verũ est, &
quid repugnat istis, necessario impossibile est
sum, vt, verbi gratia: si quæratur, si possent es
talia esse, sc. vt dictum est, sc. quorum esse non
ceptum, & sint suum esse, & fugant totaliter à
esse, statim dicetur, quod nõ, quia apparet repu
tia. Si enim sunt duo talia esse, iam ipsum esse no
gat totaliter ipsum nõ esse, quia vnum tale esse,
est Deus, habet non esse alterius Dei, quia non
psum, postquam sunt duo diuisa esse, & vnum
de altero, quia quodlibet est indiuisibile per se
vnum deficit alteri, & in quolibet esse infinitu
esse: quia ita magnum est nõ esse, quia non esse
esset in esse alterius; Et quia quilibet habet infi
esse, ideo in quolibet esset infinitum nõ esse, &
simul esset in vno & eodem infinitum esse, & in
non esse, quod est impossibile. Quare sequitur,
impossibile est nisi vnum tale esse, vt dictum e
go impossibile est nisi vnum Deũ esse, qui est
esse, & est suum esse: & qui fugat totaliter ipsum

Quòd solũ sit vnus Deus.

esse. Præterea si quæratur, si in Deo sit omnis
tudo, omnis virtus, omnis potestas, statim respo
tur, quod sic: quia Deus est ipsum esse, & in infi
elongatur à nõ esse. Et ideo necessario in eo est
quid pertinet & conuenit ad esse, & fugatur
quicquid pertinet ad non esse. Et ideo debilitas
potentia, fragilitas pertinent ad non esse. Et fo
do, virtus, potestas pertinent ad esse. Ideo debi

fra

ilitas, impotentia in infinitum elongantur ab eo: ortitudo, virtus, poteſtas ſunt infinitum in eo. Et o eſſe eſt fortiſſimum, potẽtiſſimum, & virtuoſiſ- um elongatum in infinitum ab omni fragilitate, ilitate & impotentia. Item ſi quæratur, an in Deo otentia creandi & faciendi aliquid de nihilo. Iam itur iſta quæſtio ſimiliter, quia in Deo neceſſario uicquid magis pertinet ad eſſe quam ad non eſſe deo quia potentia creandi pertinet ad eſſe, & im- entia pertinet ad non eſſe. Ideo neceſſario in Deo ſta potentia, alias eſſet in Deo aliquod non eſſe, d eſt impoſſibile.

De duplici eſſe, & duplici non eſſe: ſicut de duplici nihil.

TITVLVS XIV.

Via dictum eſt, quod eſſe Dei fugat à ſe omne non eſſe, & per conſequens nullum eſſe ei deſi- quia nullum eſſe eſt extra ipſum, ſicut per contra- n dicimus, quod homo non habet eſſe terræ, nec aquæ, nec eſſe ignis, nec arboris, nec aſini, & ſic mnibus aliis: ita quod homo habet tot non eſſe, t ſunt res quæ remouentur ab eo, quia homo non ſinus, ideo non habet eſſe aſini. Et quia homo nõ apis, ideo non habet eſſe lapidis. Et ideo eſſe ho- is non fugat totaliter non eſſe, ſed ſolum fugat v- n non eſſe. Et quia eſſe Dei fugat à ſe omne nõ eſ- deo habet neceſſario omne eſſe. Et per conſequẽs itur, quod eſſe Dei habet in ſe eſſe terræ, eſſe a- , aëris & ignis, & eſſe omnium quatuor graduũ, mnium quæ continentur in ipſis gradibus, quia lum eſſe Dei deficit. Et ideo eſſe Dei eſt vniuerſa- mnium. Sed tamen duplex eſt eſſe terræ, aquæ, i- s, & omnium aliorũ. Vnum in ſe & in natura pro- a, quam videmus. Aliud eſt in eſſe Dei, quod eſſe n videmus. Sicut domus eſt duplex eſſe, vnum in opria natura, extra quod videmus. Aliud in anima artifi-

Tit. XIII.

Vnum eſſe in natura.

artificis, quod non videmus. Res autem qua
esse quod habent in propria natura, hoc esse
bent in Deo, quia esse Dei non potest esse
quia esse Dei non est ista terra, ista aqua, & sic
Quia esse Dei est indiuisibile, immutabile, æ
Tit. XII. &c. vt probatum est. Terra autem & aqua, &
menta sunt mutabilia, diuisibilia, finita, & sic
posita sunt. Et per consequens esse eorum
Esse Dei est omne esse. sunt in eorum propria natura non est in esse D
cum necesse sit, quod esse Dei sit omne esse, q
tra Dei esse nō potest aliquid esse. Ideo oporte
sit aliud esse omnium rerum quàm esse propr
necesse est, quod omnia habeant esse in Deo.
autem esse, est sicut esse domus in anima art
esse ipsius artificis in anima, quod nō semper
Sed est differentia; quia artifex recepit esse ips
quia aliquando non habuit. Sed esse Dei nihil
accipere, nulla additio potest ei fieri; quia in
infinita simplicitas, nulla coniunctio. Et ideo
est, quod esse Dei ab æterno habeat in se esse o
rerum. Et necesse est, quod esse omnium reru
ternum in Deo, & necesse est, quod sit idem
Dei; quia in esse Dei nulla potest fieri plural
summa simplicitas. Et ideo sunt vnum esse
esse Dei, quod est summe vnum: & sic nihil
est apud Deum, sed omnia sunt ab æterno.

¶ *Quòd esse omnium rerum in propri tura, est etiam in esse Dei & in De*

TITVLVS XV.

ET quia esse Dei fugat omne nō esse, ideo
esse potest esse extra ipsum. Et cum creatu
beant proprium esse reale distinctum & separat
esse Dei; ergo illud esse reale non est in Deo. E
dum, quod esse tale reale rerum omnium nec
Nota. est in Deo: Non quidem, quod sit idem esse D
necesse est, quod veniat ab esse Dei, & oriatur

Dei totaliter. Quia esse Dei est primum, & nō
um, neque inceptum, & ergo necesse est, quod
aliud esse oriatur ab isto esse, & pullulet ab isto
nquam à radice. Et quia esse Dei est indiuisibi-
me simplex, ideo tale esse rerum impossibile
od sit decisum aut sumptum ab esse Dei, quod
rangibile. Ergo necesse est, quod fit & venit de
se & de nihilo, postquam non potest venire de
uod est Deus. Et quia non esse & nihil nō pos-
roducere aliquid, ergo necesse est, quod esse
m produxerit omne aliud esse reale de non esse
ihil: vnde solum esse potest producere esse, sic-
is ignem & simile suum simile. Cum ergo esse
um rerum reale non sit esse Dei, sed aliud, ergo
e est, quod sit productum ab esse Dei, quod est
m & principalissimum, de non esse & de nihi-
ideo sequitur, quod esse tale reale pro tanto est
o, quia totaliter venit à Deo & ab esse suo, & est
ctum de nihilo, & totaliter conseruatur in tali
ipso esse Dei. Et si primo non haberent esse in
& in esse Dei ab æterno, non possent habere esse
n ipso, quia istud esse reale, venit ab ipso esse,
habent in Deo ab æterno. Sicut ergo inuenim² *Duplex esse.*
x esse. Vnum est esse primum, & non acceptum,
icissimum, fugans omnino non esse, quia nun-
habuit non esse, quod est æternum & immuta-
Et aliud est esse, quod descendit ab isto esse, &
ud ab eo, quod productum est ab ipso esse, pri-
e non esse & de nihilo, & hoc est esse omnium
n aliarum. Primum esse est simplicissimum & in-
um; & secūdum esse est diuisum per multas par-
per tot partes, quot sunt res, & est multiplica-
Vnde primo est diuisum per quatuor gradus in
rali, & postea quilibet grad⁹ est diuisus per mul-
e in speciali, & per multas species, & quælibet
es per multa indiuidua. Postquam ergo sunt duo
era & indubitata, & vnum est primum non ac-
um ab aliquo, neque sumptum, per se existens æ-

Esse primū produxit a. lia.

ternum,

ternum, & immutabiliſſimum, & ſuſtẽtat
ſe eſt quod aliud eſſe, quia non eſt idem q
eſſe, oriatur & veniat à primo eſſe: alias e
alteri eſſe, quia non eſſet acceptum, & hoc
ſibile, vt ſint duo æqualia eſſe prima. Ergo
reperitur aliud ab eſſe primo, quod à nul
ptum, oritur ab illo. Et quia primum eſſe n
diuidi, neque diminui, neque mutari, ideo
bile eſt, quod aliud eſſe poſſit recipi de illo
neceſſario oportet, quod ortum ſit de non
liter. Ergo ſequitur neceſſario, quod omne
ſit productum à primo eſſe, de non eſſe & d
primo. Ergo omnes quatuor gradus, qui fac
eſſe à primo, ſunt producti de non eſſe, & de
primo eſſe.

¶ *Comparatio iſtorum duorum adi*

TITVLVS XVI.

ET quia primum eſſe, quod eſt per ſe, fe
nit de non eſſe, producit aliud eſſe de n
eo habuit ipſum neceſſario in ſeipſo anteq
duceret ipſum, quia omne quod produci
quo, neceſſario eſt, quod priuſquam prod
illo, ſit in eo: ſicut domus prius eſt in anim
antequam producatur ab artifice, aliter im
eſſet, quod artifex poſſet producere domum
tali eſſe reali, neq; pictor imaginem. Ergo e
eſt productũ, neceſſario fuit primitus, ante
duceretur, in primo eſſe ab æterno. Et ideo
aliud, quod eſt productum, eſt de non eſſe p
ideo habuit alias conditiones, quam primu
non eſt acceptum ab aliquo, vnde non potui
quale ei, & ideo neceſſario habuit eſſe dimi
incompletum, & neceſſario habuit non eſſe
mixtum, quia de non eſſe venit, nec potuit h
mne eſſe, ſed partem de eſſe. Ideo neceſſario
eſſe finitum, menſuratum, limitatum, & ter
Sicut ergo quia primum eſſe non eſt acceptu

& ſecundùm eſſe eſt acceptum de non eſſe & de
o: Ergo omnes conditiones, quæ conueniũt pri-
ſſe, per hoc quia non eſt acceptum ab aliquo, &
ndùm eſſe eſt acceptum de non eſſe & de nihilo.
mouetur ab alio eſſe per hoc, quia eſt acceptum
quo de non eſſe & oppoſitæ conditiones ei cõ-
unt. Et ideo quia primum eſſe eſt primũ, & pri- *Conditio-*
m tenet, quia non eſt ab aliquo acceptum: ideo *nes mundi.*
eſſe eſt ſecundùm, quia eſt acceptum ab alio de
eſſe. Et ſicut eſſe Dei, quod eſt primũ eſſe & ſum- *Secunda.*
mplex, nullam habens pluralitatem, eo quia non
ceptum ab aliquo & eſt primum: ita omne aliud
eſt compoſitum, habens aliquam pluralitatem,
uia eſt acceptum ab aliquo & non eſt primũ. Ideo
nni alio eſſe, habemus intelligere aliud prẽter eſ-
non eſſe, quia venit de non eſſe, & poteſt redire
on eſſe: in eſſe autem Dei nihil poſſumus intelli-
de non eſſe, quia non venit de non eſſe, nec po-
edire in non eſſe. Item ſicut Deus eſt ſummum *Tertia.*
& eſt ipſummet eſſe, & nõ eſt aliud niſi eſſe, quia
eſt acceptũ de non eſſe, quia eſt ſumme ſimplex,
vlla pluralitate: ita nullum aliud ab eſſe Dei eſt
n eſſe, nec ipſummet eſſe, ſed eſt aliud quam eſſe,
acceptum eſt de non eſſe, & habet aliquam plu-
atem. Item ſicut eſſe Dei fugat omne non eſſe to-
er, & in infinitum elongatur à non eſſe, eo quia *Quarta.*
eſt acceptum à non eſſe, nec de aliquo. Ita nullũ
d eſſe fugat totaliter non eſſe, nec in infinitum e-
atur à non eſſe, immo neceſſario ipſum creatum
aditad nõ eſſe, vnde venit, eo quia productum
e non eſſe. Præterea quemadmodum eſſe Dei eſt *Quinta.*
utabiliſſimum & inuariabiliſſimum, eo quia nõ
cceptum, & fugat totaliter non eſſe: ita omne a-
eſſe eſt mutabiliſſimum & variabile, eo quia eſt
ductum de non eſſe, nec fugat totaliter non eſſe.
rgo ſunt duo eſſe realia diſtincta, ſc. eſſe Dei & *Duo eſſe*
mundi. Etiam ſunt duæ radices ad probandum *realiter di-*
ditiones amborum, & habent radices oppoſitas. *ſtincta.*

Quia

Quia radix ad probandum omnia de esse non est acceptum, neque receptum, neq aliquo. Radix autem ad probandum o mundi est, quia est acceptum, & recepti tum, & de non esse productum. Rursus a tentes comparamus vnum esse ad aliud, v gis manifestetur. Et dicamus, quod vnum mundi continens quatuor gradus est no stus primo per se, immo manifestissimum mum, & perducit nos ad aliud esse, & fecit inuenire, quod erat occultissimum. Et rep infallibiliter, quod istud esse mundi est pr & venit de non esse. Et aliud est esse, quod esse per se existens, & non est productum, de non esse. Et quod esse mundi, postqua ductum, oportet quod sit productum ab ip cultissimo, quod est Deus. Et ideo esse occ Dei est, tanquã radix, & est vera origo ipsius di. Et esse mundi est sicut truncus, frondes & arborum. Et ideo sicut in arbore est vnum videtur, sc. quicquid est supra terram, & al non videtur, sc. radix occulta, & tamen illu quod videtur, ex illo, quod non videtur. It esse tantum, vnum quod videtur & appare totum esse mundi cum suis branchiis & fro mis & floribus, quod diuisibile est per mu Aliud est esse, quod non videtur nec appar ipsum esse Dei per se existens occultissimu illud esse, quod videtur, est mundus, & orit quod non videtur, id est, ab ipso esse Dei. S in hoc est dissimilitudo, quia radix est par sed esse Dei non potest esse pars alicuius: Ne duobus esse fit vnum. Sic ergo esse mundi festissimum primo, sed nesciebamus, vn Sed istud esse mundi manifestauit nobis al esse Dei, quod est primum esse, & cognouim istud esse Dei à nullo venerat. Deinde iter esse Dei manifestauit nobis esse mundi, s. quo

Comparatio duorum esse adinuicem.

& de non esse venerit. Et hoc modo cognoscim⁹
dum de non esse, & de nihilo venisse, & produ-
fuisse, quod primo nesciebamus. Et ita fuit ibi
sus & descensus, & vnum esse manifestauit aliud
& adinuicem se manifestant & reuelant. Et exin-
ssumus dicere, quod esse totius mundi est quasi
tus & centrum respectu esse Dei, quod est ipsum
quia ipsum esse Dei est infinitum actu, & elon-
m à non esse; sed esse mundi est finitum de non
& de nihilo productum, & Deus produxit mun-
sicut artifex domum. Compara vnum ad aliud
le, quod esse totius mundi non est nisi quidam
tus, dum comparatur ad ipsum esse Dei maximū
e mensura.

Quòd ipsum esse Dei produxit totum esse mundi de non esse & de nihilo voluntarie & per modum artis, & non naturaliter, nec ex necessitate.

TITVLVS XVII.

qualiter esse mundi de nihilo productum est,
deamus, si productum est naturaliter & ex ne-
te, sicut ignis naturaliter producit calorem, vel
tarie, sicut artifex domum. Et dicendum est, q⁹
r modum artis, & non naturaliter, nec ex neces-
Quia enim esse Dei est idem, quod intelligere
le, seu liberum arbitrium. Ideo producere Dei
intellectum & voluntatem, & intelligendo &
do produxit omne, quod produxit. Vlterius,
sse mundi est extraneum ab esse Dei, & non est
ura sua, quia est de non esse & de nihil, & esse
nquã habuit non esse: ideo sequitur, quod esse
i productum est, sicut res artificiales producũ-
arte, quia sicut res artificiales non sunt de na-
tificis, immo esse earum est extraneum ab ar-
ta esse mundi non est de natura Dei, immo est
eum ab ipso. Et ideo totum esse mũdi est quasi

Deus artificialiter produxit mundum.

vna

vna res artificialis, vel vna domus, vel vhu
productum per artem à Deo. Et ideo ſicut
ducit domum voluntarie, & non ex neceſſi
naturaliter, ita Deus producit mundum v
Corollariũ primum. & artificialiter, & non naturaliter. Ex quo
quod ſicut artifex antequam producat dom
bet in intellectu ſuo totam formam, atque i
& ſimilitudinem, & ideam domus: aliter eſſe
ſibile quod produceretur: ita ipſum eſſe De
cens, quod eſt ipſum, intelligendo & volendo
cere, & intellectus habuit in ſe formam & ide
di, antequam ipſum produceret, aliter eſſet
Secundum. bile, quod mundum produxiſſet. Et quia D
poteſt recipere, vt probatum eſt, ideo à nullo
Tit. XII. tuit accipere formam mundi, nec ſimilitudi
ideo ab æterno habuit in intellectu ſuo in for
tius mundi. Et per conſequens ab æterno tot
dus fuit in Deo & in eſſe Dei. Et quia in eſſ
ciſſimo nulla eſt pluralitas, & eſſe Dei & De
Tertium. ſunt, ſed quod mundus vt eſt in eſſe Dei, eſt
& eſt idem quod Deus & eſſe Dei. Et quia eſ
Mundus habet dignius eſſe in Deo quã in ſe. nobilius & dignius quam eſſe mũdi, quod e
ctum de nihilo; ideo ſequitur, quod nobil
gnius eſſe habet mundus in Deo ſine aliqua
ratione, quam in propria exiſtentia & natur
propria exiſtentia, eſſe mundi eſt de nihilo p
& in Deo habet eſſe æternum, quod nũquam
Quartum. non eſſe. Verum quia artifex indiget mate
ponat formam domus, ſed ipſum eſſe, quod
totum de nihilo produxit, quia quicquid e
ipſum, eſt ab ipſo de nihilo productum. Et ex
quitur, quod artifex, ſicut ipſe poteſt infinita
producere, per domum ſuam quam ipſe hab
te & in intellectu, abſq; diminutione domus
in mente. Ita Deus qui eſt ipſum eſſe, poteſt p
re infinitos mundos, per mundum quem ha
tellectu ſuo, abſque diminutione ipſius mũd
xime, quia totum de nihilo produxit. Et qui

nnia volendo & intelligendo, ideo totum mun- *Quintum.*
produxit ſine labore, ſine fatigatione, & ſine
:Et quia artifex producit domum meliori mo-
uo fieri poteſt, & hoc iuxta exigentiam domus:
eus produxit mundum meliori modo, quo fieri *Sextum.*
t & debuit, iuxta exigentiam mundi, ita quod
vltra potuit addi vel minui, nec eſt aliquod ſu- *Septimum.*
ium. Sed quia artifex ponat ſolam formã in ma-
& non facit ipſam materiam: ideo non eſt ne-
quod artifex ſit ſemper cum domo, immo do-
facta poteſt per ſe ſtare, & remanere, & conſer-
ine præſentia artificis, ſed non ſic de mundo re-
u Dei artificis. Quia enim ipſe Deus artifex non
n ponit formam in materia, ſed tam materiam
n formam & totum de non eſſe, & de nihilo pro-
. Ideo continue neceſſaria eſt præſentia ipſius
ſſe in toto mundo. Nec mundus poteſt per ſe
& conſeruari abſque præſentia inceſſabili Dei
num momentum, immo ſtatim rediret in non
x in nihil totus mundus, quia de nihilo venit. Id-
ceſſario eo indiget mundus, ſi debeat non in nõ
vel in nihil redigi, & quod totũ eſſe Dei ſit præ-
ter totum eſſe mundi: non tamẽ quod ſit inclu-
n totum eſſe mundi, immo etiam eſt extra mũ-
in infinitum. Et ſic ſummus artifex Deus conti-
ortat, & ſuſtinet, & continet totum mundum
gillo & in manu ſua, & ipſum ſuſtinet ſine labo-
ia volendo. Item ex hoc ſequitur, quod ſumm⁹ *Octauum.*
x Deus nunquam dormit, ſed ſemper vigilat,
ſi dormiret, totus mundus in nihilum rediret.
quamuis præſentia ipſius eſſe Dei non poſſit de-
e mundo, quia eſſe Dei neceſſatio eſt vbique. At-
n quia ſolum voluntarie & non naturaliter con-
t mundum: ita etiam ſola voluntate poſſet de-
re mundum, & in nihil redigere, ſi vellet, quia ex
o venit. Præterea ſequitur, quod ipſum eſſe Dei *Nonum.*
icis ſummi ſemper & continue mundum de ni-
producit, eo quod ipſe mundum continue con-

ſeruat, continet & manutenet, ne redeat
ideo ipſum continue creat, ſicut ſol ſuos ra
tinue creat in aëre. Aliter ſi nõ produceret
Tit. CVII. radii deficerent: ideo de nocte radii non ſun
ſed eſſe deſinunt: ita mundus eſſe deſineret
Deo continue crearetur & conſeruaretur.

¶ *Quòd Deus, qui est ipſum eſſe per ſe ſtens, produxit eſſe mundi de nihil ſui indigentia.*

TITVLVS XVIII.

Tit. XII. ET quia iã indubitanter eſt concluſum, quo
eſt ipſummet eſſe, & in infinitum elongat
eſſe & à nihil, & fugat à ſe omne non eſſe, ple
perfectiſſimum, indigens nullo alio eſſe, & eſ
tum eſſe, voluntarie & non naturaliter, ſed
produxit mũdum, quia alias ſequeretur, quo
eſſe æternum, per ſe exiſtens in infinitum elo
à non eſſe indigeret ipſo eſſe producto de no
de nihilo, quod eſt abſurdum valde & impoſſ
ipſum eſſe, quod eſt Deus, ſit perfectiſſimu
pletiſſimum, habẽs in ſe omnem plenitudine
modo poſſet hoc eſſe? quomodo tale eſſe
hoc eſſe? & alio eſſe producto ab ipſo de nihil
concluditur, quod Deus, qui eſt ipſum eſſe pe
ſiſtens, produxit totum eſſe mundi de non e
aliqua ſui indigentia.

¶ *Quòd Deus, qui est ſuum eſſe, pro mundum de nouo & non ab æterno eſſe mundi est æternum, ſed nouum.*

TITVLVS XIX.

ET quia duo ſunt eſſe, vnum quod eſt ipſu
non acceptum de non eſſe, & aliud quod n
ipſum eſſe, ſed eſt acceptum de nõ eſſe de nihil
quod in infinitum elongatur à primo eſſe, &

ditiones appoſitas primi eſſe, vt probatũ eſt. Rur-
etiam quia eſſe productum de nihilo, eſt ſumme *Tit.* XIV. &
quale ipſi eſſe, quod eſt ipſummet eſſe. Et iterum, XVI.
a Deus, qui eſt ſuum eſſe, produxit mundum abſ-
ſui indigentia de non eſſe voluntarie & non na-
aliter. Ex omnibus iſtis patet, quod taliter debe-
produci de non eſſe, voluntarie & non naturali- *Tit.* XVII.

Sequitur ex omnibus iſtis, quod taliter debebat
duci eſſe mũdi, vt manifeſtaretur omnis inæqua-
s & taliter, quod per eſſe mundi nulla apparet in-
entia ipſius Dei, nec intelligi nec cogitari poſſit.
æ quidem indigentia ſi eſſet, deſtrueret totale eſ-
Dei & ſuam perfectionem. Sed potius, vt cogno-
retur ſumma liberalitas & bonitas ipſius, & quod
e mũdo haberet ſuum perfectum eſſe. Et ideo mũ-
m produxit de nouo, & non ab æterno. Quia ſi
ndus eſſet productus ab æterno, & non de nouo,
ipſe non præcederet mundum duratione, tunc iam
taretur inter Deum & mundum aliqua æqualitas
æternitate. Et per conſequens notaretur, quod ipſe
us indigeret mundo, & non potuiſſet eſſe ſine mũ-
Et etiam, quod naturaliter & ex neceſſitate pro-
xerit mundum, & non ex mera ſua voluntate & li-
ralitate. Et omnia iſta ſunt abſurdiſſima, & incon-
ua ipſi eſſe excellentiſſimo Dei. Si autem mundus
productus de nouo, & ipſe præceſſit mundum du-
ione, totum oppoſitum ſignificatur & denotatur,
excellentia, & nobilitas, & perfectio ipſius eſſe Dei
anifeſtantur. Et quia Deus non producit mundum
ntra ſeipſum, & ipſum produxit per modum artis
telligendo & volendo. Ita concluditur, quod pro-
xit eo modo, quo magis conueniebat excellentiſ-
no eſſe Dei, & etiam eſſe mundi, & quod Deo neq;
undo repugnet. Et per conſequens non fuit æter-
us, ſed de nouo factus. Aliter produxiſſet mundum
ntra ſeipſum; neque propter hoc in eſſe Dei eſt ali-
ua nouitas, neque aliquid eſſe nouum, vel nouum
elle, quia ab æterno voluit producere mundum in

esse reali altero ab ipso & de non esse. Et volu
terno, quod mundus produceretur per illum
per quem magis suum esse excellentissimum
fectissimum manifestaretur, & apparet, & dist
retur ab illo esse de nihilo producto. Ideo ab
voluit, quod suum esse præcederet esse mundi,
duratione, quia aliter contra se voluisset. Ergo
terno voluit, quod tunc produceretur, quando
ductus est.

¶ *Quòd ipsum esse, quod est Deus, prod*
totum esse mundi propter finem pri
palem, & propter seipsum.

TITVLVS XX.

Tit. XVI. & XVII.

QVoniam autem probatum est infallibiliter
verum, quod Deus produxit mundum de
lo, per modum artis, & sicut artifex domum. Et
omnis artifex operatur, quicquid operatur, p
aliquid, & propter aliquem finem & intentione
ideo necesse est, & impossibile aliter esse, quam
ipse summus artifex Deus produxerit mundu
propter aliquem finem, & propter aliquam inte
nem. Et ideo quia nihil erat præter ipsum, ideo
potuit producere mundum propter aliquem ali
propter seipsum. Non enim potuit produceren
dum propter non esse: ergo propter esse; ergo pr
semetipsum, qui solum est esse.

Rursum etiam, quia esse de nihilo productum
potuit esse semper propter esse, quod nunquam
buit non esse, cum non sint nisi ista duo esse: ergo
est propter aliud. Sed cum ipse Deus nullo mod
diget mundo, quomodo ergo ipse fecit mundu
pter semetipsum.

Dicendum est, quod Deus non fecit mundum
quod ipse indigeret mundo, nec ipso esse prod
de non esse, sed vt ipsum esse perfectissimum &
ficiens, quod est Deus, sine sui diminutione, com
nic

abile alteri extra se daret communicãdo seipsum. ideo produxit ipsum esse nouũ de nihilo, vt istud e creatum participaret illud æternũ esse. Non qui- n quod vnũ esse mutaretur in aliud esse, quia hoc et impossibile. Sed ipsum esse de nihilo productum retur ipsi esse immutabili, vt perficeretur in eo, vt ssent ibi duo bona, sc. ipsum esse productum, & i- communicatio vel vnio seu participatio ipsius es- xcellentissimi & optimi, vt sic manifestaretur sua eralitas, qua sine indigentia sui voluit producere d esse, vt ei se communicaret, nec indiguit ipsum quod est Deus, vt se communicaret alicui ex- sed sua mera liberalitate se voluit communicare. ut ergo ex conditionibus istorum duorum esse est clusum, quod ipsum esse mundi est de nihilo pro- tum, eo quia est de non esse, necessario est ordi- um ad aliud esse, quod non venit de non esse, & est pter ipsum: & ipsum esse quod est Deus, eo quia perfectissimum, est finis, & complemẽtum, & per- io alterius esse.

Quòd ipsum esse mundi de non esse productum respicit ipsum esse quod est Deus, & ligatur cum eo triplici respectu & inuisibili ligamine.

TITVLVS XXI.

QVoniam autem omne artificium, vt domus, necessario ad tria respicit, sc. artificem, primò sicut causam efficientem: secundo ad formam & similinem in intellectu artificis existentẽ, sicut ad cau- n exemplarem: tertio ad finem, propter quem do- s facta est. Quia ergo totum esse mundi est pro- *Nota.* ctum à Deo per modum artis & rei artificialis, id- necessario respicit Deum sub triplici respectu. Pri- o respicit ipsum sicut suum artificem & causam effi- ntem, etiam respicit ipsum tãquam causam exem- rem habẽtem in se formam totius mundi ab æter-

no. Tertio tanquam cauſam finalem propter
Cauſam autem materialem nō reſpicit mund
de nihilo eſt, & ſic eſſe mundi nihil aliud reſpi
Deum, ideo totus mundus eſt à Deo, & ſecu
Deum, & propter Deum, & Deus eſt cauſa mu
ficiens, exemplaris & finalis, & ſic produxit mu
ex ſe, ſecundum ſe, & propter ſe.

¶ *De comparatione iſtorum duorum e duo nihil, & ad duo non eſſe.*

TITVLVS XXII.

QVoniam autem duo ſunt eſſe realia & exi
in rerum natura; vnum æternū, & aliud n
Et quia eſſe reſpicit non eſſe & nihil tanquam ſi
poſitum & inimicum. Ideo ſicut ſunt duo eſſe,
ſideranda ſunt duo non eſſe, & duo nihil eis
ſpondentia. Vnum non eſſe ſeu nihil, opponi
eſſe æterno & ipſum reſpicit. Aliud non eſſe &
reſpicit ipſum eſſe nouum, & eidem opponitur
trariatur. Conſiderandū eſt ergo diligenter, qu
do vnumquodque iſtorum duorum eſſe, ſe hab
non eſſe & ad nihil ſibi oppoſitum: vnde aliter
bet non eſſe, & nihil ad primum & æternum, al
ipſum eſſe nouum. Quia ipſum eſſe æternum
dit non eſſe, & nihil ſibi oppoſitum: & ideo eſt
de vtilitate ex ſeipſo. Et ideo quia eſt prius quam
eſſe ſibi oppoſitum, & habet poſſeſſionem prim
in infinitum expellit non eſſe & nihil, & per
quens ſine menſura ſe extendit, & ideo non eſſe
hil nullum poſſunt habere locum in ipſo eſſe,
pſum eſſe occupat totum, eo quia eſt primum.
etiam ſi non eſſe & nihil eſſet primum & præc
eſſe, & haberet poſſeſſionem primitatis, in infi
ſe extenderet, & totum occuparet, & ipſum eſſe
lum locum haberet, & ſic totum eſſet non eſſe
hil: & ipſum nihil eſſet æternum, & eſſe non h
vnde veniret, quia ipſum non eſſe ſeu nihil: no
du

eret aliquid, quia ſolum eſſe poteſt producere eſ-
ec faceret ipſum eſſe ſibi oppoſitum. Quia autem
m eſſe primum eſt, ideo cum ſint duo contraria
oſita, & vnum oppoſitum nunquam creat vel ꝓ-
it, ſed deſtruit & expellit in infinitum non eſſe &
l. Et ideo quia non eſt niſi eſſe ipſum non eſſe &
l, non habent vnde veniant in ipſo eſſe, quia non
unt venire de ipſo eſſe. Et ex hoc neceſſario con-
duntur ex tali comparatione, quod tale eſſe neceſ-
o habet in ſe, ex ſe, & de ſe, & de natura ſua eſſe, &
cquid eſt contra non eſſe, & in infinitum & ſine
nſura. Quoniam ſi aliquid deficeret ei, quod po-
peruenire ad eſſe, hoc iam non eſſet, & ſic nihil
ſet eſſe in ipſo eſſe, quod eſt impoſſibile. Ideo eſſe
eſſario eſt primarium, abſolutum à nullo depen-
s, æternum, ſimpliciſſimum, actualiſſimum, per-
iſſimum, & ſumme vnum, immutatum, & immẽ-
n, quia omnia iſta pertinent ad eſſe, & nullo modo
ellectus intelligens ipſum poteſt cogitare oppoſi-
ſtorum: immo iſta ſunt ita certa, quod nullo mo-
poſſunt dubitari: nec primum eſſe poteſt cogitari
n eſſe, & tale eſſe nominat Deum. Et exinde con-
ditur neceſſario, quod eſſe quod eſt Deus habet o-
em poteſtatem, omne dominium ſupra non eſſe
ſupra nihil, & iſta eſt prima poteſtas & amor, quæ
ſit eſſe, & iſta eſt prima comparatio.

De comparatione mundi ad ſuum non eſſe & nihil.

TITVLVS XXIII.

NVnc reſtat videre, qualiter alterum eſſe, ſcil. eſſe
mundi, ſe habeat ad non eſſe & nihil, vnde mani-
ſtum eſt, quod alio modo immo oppoſito modo ſe
bet quam primũ eſſe, quando non eſſe & nihil præ-
ſſerunt tale eſſe eis oppoſitũ, & ideo non eſſe mun-
& nihil præceſſerunt eſſe ipſius mundi in propria
iſtentia, quia ipſum eſſe, quod non eſt Deus, habet

ſuum proprium non eſſe & nihil, ſed non pro
mundi eſt in eſſe Dei, quia tunc non eſſe & nih
præceſſiſſent tale eſſe. Primo ergo non eſſe h
primatum reſpectu eſſe mundi, & eſſe mundi ſi
poſitum non potuiſſet habuiſſe exiſtentiam, ni
mum eſſe, quod eſt Deus (qui habet plenum im
ſupra non eſſe, ex eo quia in eſſe Dei eſt realiter
eſſe, vt ſupra probatum eſt) extraxiſſet mund
tali non eſſe, & de tali nihil, quia per ſe non potu
ire de non eſſe, cum ſit eius oppoſitum: & ideo
pſum Deus, qui eſt eſſe, manuteneret & defen
continue & inceſſanter per ſuam manum forte
tum eſſe mundi, contra non eſſe & contra ipſu
hil, ſtatim rediret in nihil, vnde extractum eſt.
eo eſſe mundi ſemper eſt in potentia ad nõ eſſe
& ſemper poteſt non eſſe natura ſua. Et quia non
& nihil nullam reſiſtentiam poſſunt facere con
pſum eſſe, quod eſt Deus; ideo ſequitur, quod e
eſt Deus, habet omne præceptum, & omne imp
omnem poteſtatem & dominium ſupra non e
ſupra nihil. Et ideo poteſt ſine quocunque im
mento, ſine quacunque reſiſtentia facere quic
vult, & quicquid ſibi placet, ſolo velle de non e
de nihil, & producere in eſſe reali, & per conſeq
ſine fatigatione & ſine labore, quia velle non eſt
gari, quando nulla ſit reſiſtentia. Et exinde ſequ
quod totum eſſe mundi eſt tãquam nihil in reſp
Dei. Ergo iam habemus Deum noſtrum fortiſſ
omnipotentem, æternum, infinitum, immutabil
& ſumme vnum, qui non poteſt non eſſe, qui to
mundum fecit de nihilo. Ergo cum tu homo ſis p
cipalior pars mundi; ſequitur, quod tu es totus p
ductus & factus de non eſſe & de nihilo. Gaude
go, quia tu habes tam nobilem, tam excellente
omnipotentem creatorem & conditorem, qui
nobilem & excellentem creaturam, ſicut tu es, p
facere de nihilo.

Tit. XIV.

¶ Co

Comparatio duorum esse ad duo luminaria, & quod esse Dei est tanquam sol, & esse mundi est tanquam luna & vmbra.

TITVLVS XXIV.

CCe ergo quomodo habemus duo esse tanquam duo luminaria magna, scil. luminare maius & luare minus. Primum est tanquam sol, & est æternũ maius. Secundum est sicut luna, & est mundi & mi-. Primum est tanquã sol, quia sicut luna de se nulhabet lumen, sed totũ recipit à sole: ita esse munullum habet esse de se, sed totum recipit de esse rno. Et sicut sol de se habet lumen, & nullum lun recipit ab alio corpore; & ideo semper plenus est nine, nũquam deficiens: ita primum esse de seipso et suum esse, & à nullo alio recipit suum esse, & per habet plenum esse nunquam deficiens. Et sicber lumen quod videmus de nocte, cogitamus lun solis, quod est occultum de nocte. Ita per esse ndi, quod videmus, cogitamus esse Dei, quod nõ emus. Et sicut lumen lunæ in præsentia solis nihil aret: sic esse mundi in præsentia ipsius esse Dei niapparet. Et dum magis appropinquat ad esse Dei, c minus apparet. Sed dum per se consideratur, tũc aret magnum esse, sicut lumen lunæ dum elongaà sole apparet maius. Ista ergo duo esse sunt duo nina inteilectus. Primum est lumen æternum inficiens, sc. Deus. Secundum est lumen nouum, scil. tum, sc. mundus habens tot radios quot sunt creatæ. Primo lucet nobis debile lumen factum, sc. mũs, & ipsum possumus videre sine periculo & damno ulorum, sicut lumen lunæ. Et postea per istud lun debile cogitamus aliud lumen fortissimum so-, sc. Dei; sicut oculi non possunt videre lumen solis ecte per se sine destructione oculorum: sed tamen luna bene videmus lumen solis sine damno oculom: ita oculi nostri interiores non possunt per se vi-

dere de directo ipſum eſſe Dei æternum, lum
& excellentiſſimum in hoc mundo ſine deſt
oculorum. Et ideo eſſe mundi eſt ſicut vm
quam poſſumus intueri & reſpicere ipſum eſ
num, quod eſt lumẽ & ſpeculum diuinæ eſſe
finitum & immenſum. Aliter eſt nobis videre
ſibile ſicut ſol per vmbram. Et ſic ſufficit ad
de ipſo eſſe duplici & de nõ eſſe & nihil, & q
mum eſſe eſt ianua aliorum.

¶ *Sequitur doctrina de ipſo viuere; q*
mo, quod viuere facit per ſe ſecu
gradum.

TITVLVS XXV.

POſtquam dictum eſt fundamentaliter cu
adiutorio de eſſe, quod eſt fundamẽtum &
omniũ: Nunc ſecundo loco dicemus de viuer
autem eſſe ſe habet ad viuere, & ad ſentire, &
gere. Ita viuere ſe habet ad ſentire & intelliger
etiam eſſe inueniri poteſt ſine viuere & aliis:
facit per ſe primum gradum. Ita viuere poteſt i
ri ſeparatim ab ipſo ſentire & intelligere, & nõ
uerſo: nam omne quod ſentit, viuit, ſed non o
viuit, ſentit. Et etiam omne quod intelligit vi
non e conuerſo: & viuere poteſt inueniri ſine ſ
& ſine intelligere, ſed non ſine eſſe, quia omne
viuit eſt. Et ideo viuere facit per ſe ſecundum g
vnde nobilius eſt viuere quam eſſe tantum. Id
portet conſiderare ipſum viuere per ſe, ſicut co
ratum eſt ipſum eſſe per ſe.

¶ *Quòd dupliciter probatur, viuere q*
Deo.

TITVLVS XXVI.

QVoniam autem eſſe reperitur ſeparatim pe
primo gradu, ideo conſideramus ipſum e
Deo ſine aliis, ſc. ſine viuere & ſine intelligere.

er, quia viuere reperitur separatim sine sentire & ligere; ita similiter considerabimus ipsum viue- r se sine intelligere & sine sentire. Sicut autẽ per nundi, quod videmus & est manifestissimum, ar- us esse aliud, sc. ipsum esse Dei, quod non vide- sic viuere Dei, à quo peruenit viuere mundi, q obis manifestissimum, & hoc iam probatum est. liter probatur viuere esse in Deo, & hoc per i- *Tit.* XVI. esse, quia omnia conueniunt in Deo per suum vnde quia Deus est suum esse; & esse est primum non esse, ideo necessario Deus habet esse, & est, quid est contra non esse, & quicquid conuenit esse. Et quia viuere conuenit cum esse, & est no- simum esse, ideo necessario est in Deo viuere & se suo. Et per eundem modum dicemus de ipso re, & de ipso intelligere, quia conueniunt cũ esse, sunt in Deo necessario. Et similiter dicendũ est sse, & de velle, & de bonitate, & de veritate, & nibus, quia per esse omnia probatur, & ipsum esse necessario omnia includit. Et dum nomino *Supra Tit.* n esse Dei, dicendo ipsum viuere, sentire & in- X. gere, velle, posse, esse, bonum & verum & omnia, laliud dico, nec aliquid addo supra suũ esse, quia m esse est omnia ista de necessitate. Sed in aliis re- dum dico esse, non intelligo viuere, nec sentire, intelligere, quia esse inuenitur sine illis. Et dũ di- entire, non dico intelligere, quia sentire reperitur intelligere. Sed in Deo dum dico esse, omnia in- igo. Sic ergo duobus modis viuere probatur esse Deo, & per creaturas quas fecit, quibus dedit viue- *Tit.* VII. & per suum esse. Et ita de aliis, sicut de viuere. *Tit.* XI.

Quòd similis processus & ordo sit in ipso viuere, sicut in ipso esse: Et quod omnia, quæ probata sunt de esse, probantur etiam de viuere.

TIT. XXVII.

QVamuis autem per cognitionem iam habitam de ipso esse, omnia alia cognoscũtur & fiunt manifesta-

nifestata, quia omnia claudunt in ipso esse: quia magis gaudet, dum audit quodlibet per ctum cum alio; quia magis gaudet, dum audit esse & viuere, quam esse solum, & dum audit esse, viuere, sentire etiam intelligere, posse, ve rum, bonum; & sic de aliis, quam quando aud tantum esse. Ideo congruum est, vt de quolibe loquamur.

Forma autem & modus dicendi de omnibus milis & talis, sicut fuit de ipso esse, quia omnia sunt idem quod esse, & sunt ipsummet esse, & sicut esse Dei non est acceptum ab ipso Deo, nec liquo, nec venit de non viuere, nec de non esse de alio: ita viuere Dei non est acceptum ab ipso nec ab aliquo, nec venit de non viuere, nec de alio. Et ideo sicut esse Dei est totaliter primũ & pliciſſimum, & per consequens sicut Deus est esse, & esse idem est quod Deus, ita Deus est su uere, & ipsummet viuere, & viuere Dei est idē

Quòd Deus est vita.

Deus, & per consequens Deus est vita, & none vita. Item nulla alia res quam Deus est suũ esse, quælibet alia recipit ab alio esse, & per conseque se habet nõ esse. Ita nulla alia res est suum viuere, recipit viuere ab alio, & per consequens de se non viuere. Et sicut in omni alia re, quę habet vi possumus intelligere non viuere, in Deo autem possumus cogitare non viuere, quia de seipso viuere: Et ipsum viuere Dei est ipsemet Deus. terea sicut esse Dei in infinitum elongatur à none & fugat totaliter ipsum nõ esse: ita viuere Dei in nitum elongatur à nõ viuere, & fugat totaliter i non viuere. Ideo sicut esse Dei est æternum, nun incipiens, nunquam deficiens, immutabile, inu bile, actualiſſimum, completiſſimum & perfec

Tit. XII. & XIII.

mum: ideo habet optime viuere. Et omnia, quæ sunt de isto esse, proportionabiliter dicas de ipso uere, quia idem sunt in Deo.

¶ Ge

Generalis doctrina, tam ad esse, viuere, & omnia alia.

TITVLVS XXVIII.

QVamuis autem doctrina habita de ipso esse Dei: sufficiat ad viuere & ad omnia, tamen de quali- parte sine alia, vt plena habeatur notitia, hic da- doctrina generalis ad omnia, & summe facilis & issima: & primo in ipso esse, & per esse ad omnia a- Vnde debemus comparare esse ad non esse, duob⁹ dis, sc. ante esse & post esse, vt dicamus sic: quod n esse duob⁹ modis cogitatur, vno modo quod sit e esse: Alio modo, quod sæpe sequitur ipsum. Pri- m non esse quod intelligitur ante esse vocatur ne- iuum, & est purissimum nihil: secundùm nō esse, od sequitur ipsum esse, vocatur non esse priuatiuū corruptiuum. Sic ipsum esse potest comparari ad m non esse ante & post. Deinde est quærendum, od est primū ante esse vel non esse, & si esse habuit e se non esse. Et respondendum est, quod de ne- itate esse Dei est primum, & non habuit ante se n esse. Et exinde necessario sequitur, quod post i- me esse non potest sequi non esse, sic ipsum esse ca- non esse ante & post. Et si caret non esse negatiuo riuatiuo seu corruptiuo, per consequens est æter- n, indeficiens, &c. Et istud esse est Deus. Aliud au- n esse mundi habet nō esse ante se, & potest habe- on esse post se. Quia cum mundus non sit Deus, et non esse ante se, & sic stat in medio non esse ne- iui & priuatiui, quia venit de non esse, & potest ire on esse. Sicut autem fecimus de ipso esse, ita simi- r faciemus de ipso viuere, & de omnibus aliis. Vn- cum non sit mundus æternus, vt probatum est su- , sic habuit principium & habebit finem. Item sic- duplex est non esse, ita duplex est non viuere. Pri- m non viuere, est quod potest cogitari ante viue- & istud est non viuere negatiuum. Secundùm non ere est, quod sequitur post viuere, & istud non vi-

Non esse cogitatur duobus modis.

Esse negatiuum.

Esse priuatiuum.

Tit. XVI.

Tit. XIV.

uere

uere est priuatiuum & corruptiuum, & habe
le nomen, sc. mori, seu mors.

Duplex non viuere Mors.

Quærendum est postmodum, quod est pr
viuere, an non viuere: & si viuere habuit ante
uere. Et dicendum est, quod viuere est primu
habuit ante se non viuere, quia si non viuere e
mum, tunc viuere non posset esse, quia viuere
test venire de non viuere, sicut esse non pote
re de non esse, vt supra. Et exinde sequitur, q
uere ab æterno fuit, & nihil habet de non viu
est purissimum, elongatum à non viuere, quia
totum occupat. Et ideo quia viuere est prin
non habet ante se non viuere: sequitur neces
ipsum viuere, quod est primũ, non potest hab
se non viuere, quia viuere totũ occupauit, & p
sequens mori seu mortem non sustinet, & tale
est Deus. Et ita Deus, qui est viuere, caret non
ante & post, & sic caret non viuere negatiuo &
tiuo: Et ideo ab æterno & in æternum viuit, sin
cipio & sine fine, & ideo mori seu mors nõ hab
minium supra ipsum. Ideo solus est immortalis
propria natura de seipso. Et exinde sequitur, q
ipso solo viuere & in sua vita nulla potest esse
bilitas, nulla additio, nulla diminutio, quia nõ
test mutari in non viuere, quia iam non viuere
ipso, nec potest perdere suum viuere, quia tunc
esset in ipso.

Tit. XII.

Deus caret non viuere negatiue & priuatiue.

Quòd Deus est immortalis.

Et quia iam probatum est, quod totum esse
est ab æterno in Deo: & quia Deus est ipsum v
& totus est vita, sequitur, quod omne, quod
est, viuit in Deo, & est vita in Deo, & omnia
ab æterno, & in æternum in Deo, & ideo nihil
tur Deo, sed omnia viuunt ei.

Tit. XV.

Omnia viuunt in Deo.

Rursus quia Deus est ipsum viuere, ideõ õ
liud viuere est productum ab ipso de non viue
ut omne aliud esse est productum de non esse. E
omne aliud viuere, quia venit de non viuere,
habere nõ viuere post viuere, id est, mori. Et sic

d viuit præter ipſum viuere, quod eſt Deus, venit
on viuere neceſſario, & poteſt ire in non viuere
atiuum, id eſt, in mortem poſt viuere, quantũ eſt
. Et ideo niſi manuteneatur ab ipſo, quod eſt, vi-
, & conſeruetur continue, ſtatim verteretur in
viuere & in mori. Præterea ſequitur, quod ipſe
s habet omnem poteſtatem, omnem imperium,
ne dominium, omne præceptum ſupra non viue-
ſupra mortẽ, & ideo poteſt extrahere quicquid
de non viuere ad viuere, ſine omni impedimen-
reſiſtentia, & etiam de morte poteſt reducere
quid vult ad vitam, ſolo velle, ſola poteſtate, &
ſe eſt verus Dominus vitæ & mortis. Ecce ergo
emus duas vitas & duo viuere realia, vnum occul-
, & aliud manifeſtum, vnum æternum, & aliud
ũm de non viuere acceptum. Compara ipſa adin-
em, & poſtea ad non viuere, ſicut feciſti de eſſe, &
ebis notitiam completam de ipſo viuere. Vide er-
omo, quomodo inueniſti tuum conditorem, qui
it in æternũ, & eſt vita æterna, qui non poteſt mo-
ui tibi dedit de non viuere, & te conſeruat, ne re-
aris in non viuere & in mortem, quia ipſe eſt Do-
us vitæ & mortis, & immortalis.

Duo viuere realia.

Tit. XVII.

Doctrina de ipſo ſentire, & eſt tertius gradus.

TITVLVS XXIX.

Icut dictum eſt de ipſo eſſe, & de ipſo viuere, ita
dicendum eſt de ipſo ſentire. Quod ſentire per ſe
it tertium gradũ in natura, nam eſſe & viuere poſ-
t eſſe ſine ſentire, & ipſum ſentire poteſt eſſe ſine
elligere. Sicut autem duo ſunt eſſe, & duo viuere,
vnum quod videmus, & aliud occultiſſimũ, quod
videmus: Ita ſunt duo ſentire, vnum manifeſtũ,
od videmus, & aliud occultiſſimum, quod non vi-
mus. Per illud, quod videmus, cognoſcimus &
ucnimus ad illud, quod non videmus, & probam⁹

ſentire

Tit. x. sentire esse in Deo, quia dedit aliis. Item et
se est probatum sentire esse in Deo, quia sen
se & nobile esse, & ideo necessario est in De
in ipso esset non esse, nec haberet quicquid
tra non esse, nec esset omne, quod est impos
quia Deus est suum esse, & suum viuere, ita
sentire, & est ipsum sentire, quia idem est e
re, quod sentire in Deo. Et ideo in Deo est vi
dire & omne sentire. Non tamen tale sent
Deo sicut in aliis rebus, quia hoc est impo
nobilissimo & perfectissimo modo, sicut e

Tit. xxviii Rursum sicut dictum est de ipso viuere,
dum est de ipso sentire, quia sentire potest c
ad non sentire ante & post. Primum non s
negatiuum tantum, secundum est priuatiuum
catur insensibilitas. Et quia sentire in Deo e
quam non sentire, ideo ante se non habuit n
re, sicut viuere est primũ. Et ideo sequitur, q
sentire non potest sequi nõ sentire nec insens
ideo ab æterno & in æternum sentit. Sed om
sentire productum est ab ipso de nõ sentire, &
ante se non sentire, & ideo potest redire in n
re & in insensibilitatem, nisi manuteneatur
qui est suum sentire, & qui solus nõ potest es
sibilis. Et ideo omne aliud, quod habet sentir
per ipsum, videt, audit, tangit, odorat, & gust
psum. Et sicut omne, quod est & viuit, per i
& viuit: ita omne quod sentit. Et sicut habet
potestatem & imperium supra non esse, & su
viuere, ita & supra non sentire. Ideo potest ex
quicquid vult de non sentire ad sentire; & om
dicta sunt de esse, dicantur de sentire.

Insensibilitas.

Deus ab æterno sensit.

Tit. xvii. ¶ *Doctrina de ipso intelligere.*

TITVLVS XXX.

QVia ipsum intelligere est vltimus gradus i
naturæ, & per consequens est nobilissimus
de ipso loquendũ est amplius, quam de viuere &

Vnde quia probatum est, quod omnes quatuor dus producti sunt de non esse; ideo intelligitur, ꝙ mundo illud quod est, est productum de non esse, de nō intelligere. Et ideo necessario sequitur, quod qui produxit & dedit intelligere, habet in seipso elligere, quod est nobilissimum esse. Præterea per um esse hoc idem est probatum iam; quoniā ipsum Dei est Deus, & Deus est ipsū esse, & habet quic- id pertinet ad esse & pertinere potest. Et quia in- ligere pertinet ad esse, immo est nobilissimum esse excellentissimum, ergo necessario esse Dei est in- ligere, aliter deficeret in suo esse illud quod est bilissimum. Sed cum esse Dei sit summe simplex, in eo nulla sit compositio; sequitur, quod ipsum- t esse Dei, est ipsummet intelligere. Et ideo quic- id probatum est de esse Dei, iam probatum est de elligere: nec oportet probare de nouo, sed solum licare ad intelligere.

Tit. xv.

Tit. xii. & xiii.

Tit. xii. & xiii.

Dicamus ergo per ordinem, sicut dictum est de es- Vnde sicut esse Dei non est acceptum ab aliquo; que etiam ab ipso Deo nec datum nec communi- um: ita nec ipsum intelligere Dei. Et sicut esse Dei primum totaliter, ita intelligere est primum. Et ut esse Dei est simplicissimum, indiuisibile, ita in- ligere. Et sicut esse Dei est summe vnum, ita intel- ere Dei. Et sicut Deus est suum esse, & est ipsum es- sic Deus est suum intelligere, & ipsummet intelli- e, & ipsum intelligere est Deus. Et quemadmodū Dei, eo quia est primum, elongatur in infinitum on esse, & fugat totaliter non esse, & ante se non uit non esse, nec post se potest habere non esse, ita elligere Dei, eo quod est primum, est idem quod um esse: ideo elongatur in infinitum à non intelli- e: nec ante se non habuit non intelligere negati- m, quod est nihil, neque potest post se habere non elligere priuatiuum, quod est ignorare. Et sicut e Dei nunquam est incipiens, nunquam desinens, o est æternum. Item sicut esse Dei est infinitum si-

Intelligere Dei non est acceptum.

Deus est suum intelligere.

Est infinitum.

ne mensura, ita intelligere Dei est infinitum
mensura. Et sicut esse Dei non potest restring
esse, ita intelligere Dei non potest restring
intelligere, & ideo in suo intelligere est om
ligere, & quicquid pertinet ad intelligere. Et
esse Dei non potest fieri additio, neque dim
nec aliqua mutatio: ita nec ad intelligere pot
additio, mutatio vel aliqua diuisio. Et ide
esse Dei non est in potentia ad aliquod esse,
test recipere, ita intelligere Dei non est in p
ad aliquid intelligere, nec in suo intelligere p
Est semper in actu. liquid recipi. Et sicut suum esse est semper
completissimum, perfectissimum, ita suum in
re est semper in actu completum & perfectum
rius sicut suum esse est immutabile, & ideo
currit ab vno in aliud, nec habet præteritum
Non est discursibilis. turum, sed tantum præsens: Ita suum intellige
discurrit ab vno in aliud, nec habet præterit
futurum, sed tantum præsens, & ideo sunt ei p
tia omnia ab æterno & in æternum. Et sicut D
indiget aliquo alio ad essendũ, ita non indiget
alio ad intelligendum, quia sicut de seipso est
Intelligit omnia. seipso intelligit. Et quia esse Dei est infinitum,
continue intelligit suum esse, ideo semper in
infinitum. Et quia in ipso esse est totus mu
quicquid potest esse, ideo quia ipse intelligit
continue, intelligit & videt totũ mundum, &
quæ possunt esse. Et quia in suo esse sunt o
mul, ideo omnia simul intelligit, & videt, &
scit per suum esse, quod est speculũ vniuersale,
Intelligit se totaliter. omnia sunt & cognoscuntur. Pręterea quia per
sime cognoscit seipsum & intelligit, quia tantu
suum intelligere, quantum est suum esse, & ide
telligit se habere esse æternum, & se viuere in
num, & esse immortalem, omnipotentem, per
simum, & plenissime intelligit suum esse tale qu
psum est. Et quia idem est suum esse & suum int
gere, ideo intelligit suum intelligere. Et quia in

e Dei ſunt infiniti gradus eſſendi actu, vt probatũ
:Et quia ipſe intelligit totaliter ſuum eſſe, ideo ſi- *Tit.* XII.
l intelligit infinitos gradus eſſendi, intelligendo
m eſſe. Vlterius quia duo ſunt tantum eſſe, vt pro-
um eſt, ſc. eſſe Dei infinitum, & eſſe mũdi produ-
m ab ipſo eſſe Dei, continens quatuor gradus ge- *Tit.* XVI.
rales, & quilibet gradus continet quaſi innumera-
ia, & quia totum eſſe mundi eſt productum ab eo, *Intelligit a-*
o ſimul actu intelligit, cognoſcit & videt totum *ctu ſuũ eſſe.*
e mundi, & omnes gradus, ſpecies & naturas, & o-
ia indiuidua, & quicquid continetur in toto mũ-
, & quicquid fuit, eſt, & erit, & poteſt eſſe. Ideo ſi-
l & actu videt & numerat totam arenam maris, &
ttas omnium aquarum, & omnes partes terræ, &
nia quæ continentur in terra, & in viſceribus ter-
, omnes ſtellas cœli, omnes dies, omnes horas, o-
ia momenta temporum, quæ fuerunt, ſunt, & e-
nt, omnes herbas & virtutes earum, omnes arbo-
s & folia earum, omnia ſemina & grana, omnes a-
s, piſces & pecora, omnes homines, qui fuerunt,
nt, & erunt, & cogitationes, intentiones & deſide-
eorum, & opera & verba ſimul omnia ſcit, & co-
oſcit, & videt clariſſime, & nihil eſt ei occultum.
ce quale eſt ſuum intelligere, quia infinitum, inex-
gitabile, & ita neceſſe eſt eſſe, & omnia ſunt tan-
am nihil apud eum. Præterea, quia numerari poſ-
nt numeri in infinitum & multiplicari, & etiam fi-
rari, ideo ipſe actu & ſimul intelligit infinitos nu-
eros, & infinitas figuras, vt infinitos triangulos, in-
itos quadrangulos, & c. qui multiplicantur in infi-
tum. Et ideo ſcientia Dei eſt infinita, innumerabi-
, inexcogitabilis, & ſapientiæ eius nõ eſt numerus.
Sicut rurſum comparatum fuit eſſe ad non eſſe, ita
mparari poteſt intelligere ad non intelligere. Quia *Duplex in-*
cut duplex eſt non eſſe, negatiuum & priuatiuum, *telligere.*
a duplex non intelligere, ſc. negatiuum & priuati-
um, & ideo quia intelligere Dei eſt primum, & ipſe
eus eſt intelligere, ideo non venit de non intellige-

re, nec potest habere post se non intelligere p
uum, quod vocatur ignorãtia. Sed omnis alia r
intelligit, récipit suum intelligere, ideo nõ pot
bere totum suum intelligere, sicut nec totum e
eo omne aliud intelligere, præterquã intellige
est finitum & mensuratum, nec potest aliqua a
intelligere infinita simul, sed successiue. Et q
mnis alia res, quæ intelligit, habuit de non int
re suum intelligere, ideo potest habere post int
re non intelligere, sicut non esse post esse, nisi
omnipotentis teneatur ab ipso Deo, qui est esse
telligere, aliter statim rediret in non esse, & in
telligere. Sicut Deus habet potestatem supra nó
eo quia est ipsum esse, & supra non viuere, eo q
ipsum viuere, & supra non sentire, eo quia est
sentire, ita & supra nõ intelligere & ignorare, eo
est ipsum intelligere. Ideo potest deducere qui
vult de non esse & non intelligere ad esse & ad
ligere, & de ignorare ad scire.

¶ *Quædam regula generalis ad omnia, dicuntur de Deo.*

TITVLVS XXXI.

RVrsum ponenda est hic quædam regula gen
lis ad omnia prædicta & subsequentia: & est
Nota. Quia sicut in Deo idem est esse quod viuere; & id
est esse quod sentire, idem esse quod intelligere, id
est esse quod bonum esse, idem quod verum esse
sic de aliis: Ita in Deo per oppositum idem est nõ
quod non viuere, quod non sentire, quod non int
ligere, quod non bonum, non verum esse, & sic de
mnibus. Ergo qui dicit Deum non viuere, dicit D
non esse, & qui dicit Deũ non intelligere, dicit De
non esse; & qui dicit Deum non bonum, non veru
non iustum, aut non posse, dicit eum non esse. E
sicut impossibile est Deum nõ esse, ita impossibile
Deum non viuere, non sentire, non intelligere, n
bon

num esse, & sic de aliis. Et sicut Deus fugat à se per
um esse omne non esse, ita fugat omne non intelli-
re, omne non posse, omne non bonum, omne non
rum; & sic de aliis.

Quòd per intelligere probatur, quod Deus non est corpus, neque res corporalis. Tit. XXXI.

TITVLVS XXXII.

QVoniam autem probatum est iam in Deo esse idē esse quod intelligere & intellectus: & quia telligere est nobilissimum esse & supremum: ideo telligere trahit ad se omnia alia, scil. esse, viuere, & ntire: & intelligere conuertit ad se omnia prædicta. leo totum esse Dei est intellectuale & spirituale, & militer totum viuere Dei est intellectuale, & simili- r totum sentire Dei est intellectuale & spirituale. Et uicquid in Deo est intellectuale, est spirituale. Et uia esse Dei simplicissimum est per se existens sine artibus: ideo totum pure intellectus, & ideo totum *Supr. Tit. 1.* tellectualissimum & spiritualissimum. Et exinde se- uitur, quod esse Dei non est corpus neque corpora- . Et hoc probatur per quartum gradum scalæ; quia telligere non est operatio corporalis, nec fit cū cor- ore.

Quòd idem probatur per viuere & per sentire.

TITVLVS XXXIII.

SIc etiam nec viuere nec sentire est corpus, quam- uis viuere sit coniunctum cum corpore, & etiam entire: quia viuere seu vita & corpus duo sunt, & sen- ire etiam & corpus sunt realiter distincta. Vnde non st de natura corporis, quod viuat, nec quod sentiat, uia reperitur corpus sine viuere & sentire, vt patet n primo gradu scalæ: quia omnia contenta in primo radu sunt corporea, & tamen non viuunt neq; senti- unt. Et similiter totum Dei sentire, est spirituale &

intellectuale, ergo viuere & vita, & ſentire ſeu ſ
nõ ſunt corpus, nec de ratione corporis, quia ſi
corpus, viuerent & ſentirent; ſed tunc viuit &
corpus, cum ſenſus & vita coniunguntur cum eo
eo corpus poteſt ſeparari à viuere & à ſentire;
patet, quia quando arbores perdunt viuere & v
remanent corpora ſine viuere, & quando ani
moriuntur, remanent corpora ſine viuere & ſe
Ergo aliud eſt corpus, & aliud viuere & ſentire,
quia in Deo eſt viuere non receptum, neque iun
cum aliquo, ſed ſimpliciſſimũ; ſequitur, quod in
nullum eſt corpus, nec Deus eſt res corporalis, ſe
tus ſpiritualiſſimus.

¶ *Quòd ſolus homo poteſt Deum cogno
re in hoc mundo, & propter hoc habe
tellectum.*

TITVLVS XXXIV.

ET quia Deus eſt totus intellectualis & ſpiritu
ideo non eſt viſibilis oculo corporali, quia n
colorem habet, nec aliquam figuram, nec eſt palp
lis, nec per aliquẽ ſenſum corporeum ſenſibilis,
ſenſus, qui ſunt communes nobis & beſtiis, ſolum
prehendunt & ſentiunt corpora & accidentia co
rum, vt viſus apprehendit colòres & figuras, & lu
corporalem, auditus ſonos, qui fiunt in aẽre, qu
corpus, & odoratus odores, & guſtus ſapores, & ta
calidum & frigidum: & ideo quia Deus eſt res ſol
intellectualis & ſpiritualis, non poteſt cognoſci, n
videri, nec apprehendi niſi per intellectum & per i
telligere. Quare ſequitur, quod ſolus homo in mu
do poteſt cognoſcere & apprehẽdere Deum, & qu
animalia bruta nullo modo poſſunt cognoſcere D
Et ideo propter hoc homo habet intellectũ, vt po
cognoſcere conditorem ſuum.

¶ *Quòd in infinitum intellectualia & ſpi
tuali*

tualia excedunt corporalia & ſenſibilia, & quod viſibilia nihil ſunt reſpectu inuiſibilium.

TITVLVS XXXV.

QVoniam autem iam infallibiliter monſtratũ eſt, quod eſſe Dei eſt infinitum & ſine menſura, & od in ſuo actu ſunt infinita eſſe, etiam quod totum m eſſe eſt intellectuale, ſpirituale & inuiſibile, & viſibilia corporalia ac ſenſibilia ſunt producta de n eſſe, & ſunt finita & menſurata: Ergo ſequitur, ꝙ iſibilia, intellectualia, & ſpiritualia, excedunt ſine nſura corporalia & viſibilia: & per conſequens iſta ibilia, quę apparent nobis, ſunt quaſi nihil in comratione ad inuiſibilia, quæ non apparent, quia non ent menſuram neque terminum: ideo ciuitas & num inuiſibilium nõ habet menſuram, neq; claur, neque terminatur. Et cum intellectus hominis factus ad videndum intellectualia & inuiſibilia, & ſus ad ſentiendum viſibilia & ſenſibilia, cum etiã ſibilia ſunt bona ipſius ſenſus: ita intellectualia t bona ipſius intellectus. Sequitur, quod bona inlectus ſunt æterna, infinita, immutabilia, innumeilia, ſemper exiſtentia; ſed bona ſenſus ſunt de nofacta, finita, mutabilia, variabilia, & non ſemper iſtentia. *Tit.* XII. *Tit.* XXXII.

De velle & libero arbitrio.

TITVLVS XXXVI.

QVoniam autẽ Deus dedit aliis velle libere, ſponte & abſque coactione, & liberum arbitrium & ertatem volendi, ſequitur neceſſario, cum hoc ſit bilißimum, quod Deus habet in ſeipſo, velle libere ſponte, abſque coactione, & liberum arbitrium, & eniſſimam libertatem volendi. Hoc idem probatur r ſuum eſſe intellectuale, quia vbicunque eſt intelgere ſeu intellectus, ibi neceſſario eſt velle ſeu votas libera, & per conſequens liberum arbitrium. *Quòd Deus habeat liberum arbitrium.*

Et quia volũtas Dei, quæ eſt idem quod vel
ma voluntas, ideo nullam aliam ſequi poteſt
tatem. Et ideo quicquid vult, ſola ſua propri
tate vult. Et quia in Deo idem eſt eſſe quod v
eſſe Dei eſt immutabile, inuariabile, æternum,
pletiſſimum, nullo extra ſe indigens, ſicut prob
eſt ſupra Tit. XII. ideo ſua voluntas eſt immut
inuariabilis, æterna, completiſſima & perfect
nullo alio indigens extra ſe, cum ſit pleniſſima, o
potentiſſima, ſicut ſuum eſſe. Rurſus quia ſuum
eſt primum, nobiliſſimum, optimum & perfec
mum; & quia Deus intelligit primo ſe & ſuum
ſequitur, quod primo vult ſeipſum, & ſuum e
ſuam perfectionem pleniſſimam. Et exinde ſequ
quod omnia alia à ſe vult propter ſeipſum, non
indigeat, ſed quod aliis ſe cõmunicet extra ſe. Et
primo vult ſeipſum, ideo primo vult ſibiipſi bon
& ideo nihil poteſt velle contra ſeipſum, nec pe
ſequens facere contra ſeipſum, ideo non poteſt
ſe non eſſe; & quia habet in ſeipſo quicquid vu
omnem plenitudinem; ideo eſt in continuo ga
& lætitia ſine omni triſtitia: & ſic habet æternũ
dium in ſeipſo & æternam lætitiam.

Voluntas Dei eſt immutabilis.

Æternum gaudiũ Dei.

¶ *Quòd per intelligere ſeu intellectum*
cluduntur & probantur perfectione
nobilitates voluntatis Dei.

TITVLVS XXXVII.

ET quia concluſum eſt, quod intellectus De
telligit actu ſemper omnia & infinita, neq; in
poteſt eſſe aliqua ignorantia. Et cum voluntas in
idem ſit quod intellectus, & velle idem quod int
gere, vt probatum eſt: ideo impoſſibile eſt, quod
luntas Dei poſſit aliquid velle contra rationẽ, &
tra rectum iudicium intellectus, cuius prima op
tio eſt intelligere verba & ſenſum verborum, vt
Tit. LXIII. Secunda operatio eſt diſcutere per ra

m,an res intellecta ſit vera vel falſa,iuſta vel iniu-
,qua diſcuſſione facta ratiocinatur intellectus tunc
r ſuam ſecundam operationem,quod eſt verum,&
ſtum approbat,& verum affirmat: ſed quod falſum
& iniuſtum eſt,reprobat & negat,vt infra Titulo
VII.& per iſtas duas operationes intellectus ope-
ur naturaliter & de neceſſitate,vt Tit.LI. Et ſic ei⁹
erationes ſunt iuſtæ & rationabiles,quia regulan-
r per rectum iudicium ſuæ diuinę rationis,vt ſupra
ductum eſt. Et inde ſequitur,quod nihil poteſt vel-
iniuſtum nec inordinatum, nihil iniquum, nihil
ntra voluntatem veram & veritatem: Quoniam ſi
ſſet, iam voluntas ſua deuiaret ab intellectu,& ſic
n eſſet idē quod intellectus. Et ideo ſequitur,quod
luntas Dei eſt rectiſſima, iuſtiſſima, ordinatiſſima
regulariſſima, & hoc ex ſeipſa, quia eſt prima & à
llo ordinata nec regulata. Et quia eſt idem, quod
tellectus,& non ſolum eſt hoc,ſed etiam eſt prima
ctitudo,prima iuſtitia & ipſamet iuſtitia, & regula
ima,quæ non poteſt obliquari, nec tortuoſa eſſe,
ia non poteſt declinare à veritate, cum ſit ipſamet
ritas. Et exinde ſequitur,quod voluntas Dei eſt re-
iſſima, ſanctiſſima, & ſumme bona, immo eſt ipſa
onitas & prima bonitas. Et ſequitur exinde,quod
uſſum malum poteſt facere,nihil iniuſtum,nihil in-
dinatum,quia non poteſt velle neque facere iniu-
e,qui nihil poteſt velle facere,niſi quod poteſt face-
. Et quamuis permittat fieri malum,tamen nunquā
linquit illud inordinatū, ſed ordinat illud malum
bonum.

Deus nō poteſt velle iniuſtum.

Voluntas Dei eſt rectiſſima.

Quòd nulla alia voluntas eſt recta, niſi concordet cum voluntate Dei.

TITVLVS XXXVIII.

QVoniam autem voluntas Dei eſt prima, & ipſa-
met rectitudo, ipſa iuſtitia, prima regula: ideo
ihil eſt rectum,nihil iuſtum,nihil bonum,ſi nō con-

formetur cum ipsa: & ideo omnis voluntas, q
uiat à volũtate Dei & ab ea discordat, est tort
iusta & mala, eo quod deuiat ab ipsa prima re
ne.

¶ *Quòd per voluntatem & libertatem sumus omnes perfectiones conclude Deo.* TIT. XXXIX.

Tit. XXXVI. COncluſum eſt autem in Deo eſſe liberum
trium, & quia eſt primum & æternum, id
libertas eſt prima, æterna, pleniſſima & ſumma
eo nullo modo poteſt deprimi vel violari. Et
ſequitur, quod habeat omnia, quæ pertinent ad
mam libertatem, & ſine quibus non poteſt eſſe
Quicquid vult Deus, eſt. ma & pleniſſima libertas. Ideo quicquid vult,
quicquid non vult, non eſt, & eo modo quo v
ſicut vult, eſt. Et exinde ſequitur, quod eſt talis,
lis eſſe vult, & tantus quantus eſſe vult: aliter ſu
luntas eſſet reſtricta, & per conſequens in eo nõ
ſumma libertas, & ideo neceſſario eſt omnipotẽs
vult eſſe omnipotẽs, ſumme bon[a], ſumme beni
ſumme iuſtus, ſumme pius, ſumme miſericors,
me ſciens, & omnia de nihilo producens, quia t
tantus vult eſſe. Item ſequitur, quod in eo eſt
In Deo eſt omne dominium. dominium, omne imperiũ, & quod eſt ſumm
minus, & ſummus imperator, & ſolus, & nullus
præter ipſum, quia talis vult eſſe & tantus, & o
iſta fundantur in voluntate & libertate, quia
vult eſſe infinitus in omnibus perfectionibus, &
eſſet talis, qualis vult eſſe, & tantus, nunquã poſ
ſe, quia nullus alius poſſet eum talem & tantum
re, nec ipſemet, & tamen vellet eſſe & non poſſ
ſic poſſet eſſe in æterna pœna & miſeria, quod e
ſurdum valde: & ſic neceſſario in ſeipſo eſt talis &
tus, qualis & quantus ipſe vult eſſe, & extra ipſum
hil poteſt eſſe, niſi ſicut vult eſſe & permittit eſſe.
ſic per voluntatem & libertatẽ poſſumus omnia
bare de Deo, ſi volumus. Attamẽ per libertatem p
bar

ur ſpecialiter dominium, & ideo in Deo eſt natu-
dominium, & primum æternum, quia ſua liber-
eſt prima & æterna: ideo ex ſeipſo eſt Dominus, &
nus Dominus & æternus, & omnipotens, ſolus &
ns, quia ſua potestas, ſuum dominiū nulla poteſt
eſtate impedire, quia neque non eſſe poteſt ei reſi-
e. Et ideo in eo eſt ſumma libertas, ſumma maie-
, & potentia quæ nulli ſubiici poteſt.

De poſſe. TITVL. XL.

VAmuis autem ipſum poſſe non fuerit poſitum in ſcala quatuor graduum expreſſe, attamen cō-
litur neceſſariò in quolibet gradu ſcalæ. Et quili-
gradus ſcalæ præſupponit ipſum poſſe & includit:
le omne quod eſt poteſt eſſe, ſed non omne, quod
eſt eſſe, eſt. Similiter omne quod viuit poteſt vi-
e, ſed non omne quod poteſt viuere, viuit. Eodem
do omne quod ſentit vel intelligit vel vult, hoc
eſt ſentire, intelligere, velle; & non è conuerſo; ſed
en ipſum poſſe non facit gradum aliquem in reb⁹,
a non poteſt reperiri poſſe in aliqua re ſeparatim
eſſe. Attamen eſſe mundi productum eſt ex nihi-
abuit tamen primo poſſe eſſe antequam fuit, quia
n potuiſſet fuiſſe, non eſſet, & illud poſſe eſſe non
aliquid extra Deum. Vnde ideo eſſe mundi po-
habere eſſe, quia Deus potuit producere ipſum
le, ſed de ſe poteſt habere non eſſe. In Deo autem
n eſt eſſe quod poſſe, vnde quia Deus eſt, ideo po-
eſſe, & quia poteſt eſſe, ideo eſt. Et ſimiliter de vi-
e, intelligere, velle, & idem eſt viuere, quod intel- *Tit.* XII.
re, quod poſſe, & velle quod poſſe. Et ſicut eſſe
eſt infinitum ſine menſura, ita & ſuum poſſe, &
nia quæ dicta ſunt de eſſe Dei & de poſſe Dei. Id-
poſſe Dei eſt primum æternum & incommunica-
, in infinitum elongatum à non eſſe, & à nō poſſe,
b impotentia, & ideo eſt omnipotens. Et inde ſe-
tur, quod Deus non poteſt non eſſe, nec poteſt nō
viuere,

viuere, quia idem est in Deo viuere, quod pos
re. Nec Deus potest non intelligere, quia ide
Deo intelligere quod posse intelligere. Vlt
quitur, quod Deus est purus actus, quia in eo
esse quod posse. Sicut autẽ in Deo idem est e
posse, ita in Deo idem non esse quod non pos
idem est nõ posse esse & impossibile esse. Ideo
non est Deus, non potest esse. Ita de omnib
Deus non est bonus, neque iustus, neque pius,
potest esse bonus, neque iustus, &c. Et hoc co
tur, quia nullus posset ipsum facere bonum, si
bonus. Nullus potest sibi aliquid dare, nec ipse
bi potest dare esse vel aliquid, quia si posset
quid dare, sequeretur, quod in Deo esset aliq
gentia, saltem ipsius rei, quam ipsemet sibi d
tuisset, & sic Deus non esset perfectissimus, vt
tum est supra Tit. XII. Ergo vel totum habet,
possibile est, quod habeat.

¶ *Quomodo intelligitur, quod Deus*
mnipotens.

TITVLVS XLI.

SI autẽ quæratur, quomodo Deus est omnip
dicitur, quia omnia potest facere quæ po
sunt. Quoniam posse corrumpi, posse in nihil
digi, posse deficere, &c. quę arguunt impotent
non posse magis quam posse. Et ibi intelligitur
tentia per potentiam, quia quanto plus aliquis
talem potentiam, tanto auersitas & peruersitas
sunt potentiores, & ipse in eis impotentior. O
ergo illa potest Deus, & sola quæ posse potent
imo ab eius potentia prædicta remouemus: vt
non est non omnipotens, non iustus, & sic de a
omnia infirmitatem, vel debilitatem, vel malit
impotentiam iudicantia.

¶ *Quod per intelligere & sapere prob*
in Deo esse posse, & plenitudo potent

Ti

TITVLVS XLII.

Via autem concluſum eſt, quod intelligere & *Tit. XL.*
noſſe ſeu ſapere Dei, & eius poſſe ſeu potentia,
n ſunt, quod ſuũ eſſe: ideo nihil magis, nihil me-
eſt in eius intelligere ſeu noſſe, quam in eius poſ-
uicquid ergo optimum ab eius ſapientia intelli-
r, totum hoc iuxta eius potentiæ plenitudinem
prehenditur, & totum in ſuo eſſe concluditur.
n ſi aliquid, quam ad perfectionis ſummitatẽ in-
reret, quod non realiter haberet in ſeipſo, iam la-
ſe extenderet per ſapientiam, quam per potentiã,
na & eadẽ res eſſet ſeipſa maior, & ſeipſa minor,
d implicat. Si igitur Deus intelligit aliquid de
itudine potentię, quod habere non poſſet, maius
liquid in eius intelligere ſeu noſcere, quã in eius
e, quorum vtrunque nihil aliud eſt, quam ipſum
Erit ergo vnum & idem eſſe ſeipſo maius & ſe-
minus, quod natura non patitur. Sed cum intel-
s Dei intelligit omnem gradum potentiæ, & per
ſequens omne poſſe & plenitudinem potentiæ.
mile argumentum poteſt fieri de plenitudine o-
perfectionis. Sequitur ergo, quod Deus nihil
nihil melius ſeipſo poteſt intelligere, & quic-
d perfectionis poteſt intelligere, hoc totũ habet.

Quod è conuerſo per poſſe, & ex plenitudine potentiæ probatur plenitudo ſapientiæ, &c. & etiam omnis perfectionis.

TITVLVS XLIII.

cut autem ex plenitudine ſapientiæ concluditur
lenitudo potentiæ, ita ex plenitudine potentiæ
na concluditur & probatur plenitudo ſapientię.
deo quia vbi eſt plenitudo ſapientiæ, ibi non po-
deficere plenitudo potentiæ. Nam ſi aliquid de-
ret ex plenitudine ſapientiæ, quod habere poſſet,
n deficeret ex potentia, quam in Deo habere nõ
ſet. Igitur ſi eſt ſumma ſapientia in Deo, ſequitur,
quod

quod est etiam in eo summa potentia, quia
est compositio, sed vnum est aliud. Et co
potest dici de plenitudine bonitatis, verita
tatis, &c. vbi ergo est plenitudo potentiæ,
mnis perfectio & plenitudo omnium bono

¶ *Quòd non potest esse nisi vnus o tens.* TITVL. XLIV.

QVi autem vere omnipotens est, omnem
potentiæ habet, ergo sine difficultate p
cere, quod nullus alius potest, & vt nullus al
aliquid, & vt statim perdant omnes eorum p
aliter vere non esset omnipotens, si hoc no
Ergo sequitur, quod nullus talis est omnipo
potest fieri nihil potens. Sicut ergo omne q
citra Deum, potest redigi in non esse, ita eti
posse. Sequitur ergo, ꝙ vnus solus est omnipo
non præsupponit non esse, sed habet esse æte
immensuratum. Si enim essent duo omnipo
tunc vnus posset alium destruere, alias non
mnipotens, & si posset alium destruere, tunc
destrueretur, non esset omnipotens, quia no
resistere potentiæ alterius. Sequitur ergo, qu
est possibile esse nisi vnum omnipotentem, v
Deum viuum & æternum.

¶ *Epilogatio omnium prædictorum.* TITVLVS XLV.

EX prædictis possumus concludere, qualit
mundi, quod est quasi quoddam corpus di
distinctum & ordinatũ per quatuor gradus, fe
ascendere ad aliud esse, & ipsum nobis manife
à quo totum esse mundi est productum de ni
nouo. Et in primo esse necessario inuenimus e
omnes gradus quatuor, sc. esse, viuere, sentire
telligere seu liberum arbitrium. Et vltra inueni
psum posse, quod nõ facit gradum, sed fundat
gradus, ac etiam includitur in omnibus gradib

inuenimus infallibiliter conditorem mundi esse
ere, sentire, intelligere, velle & posse, & quod o-
ia sunt ei idem quod esse. Et vltra inuenimus con-
ones & proprietates & nobilitates diuini esse, qua-
sit, esse increatum, primũ, sempiternum, incom-
nicabile, incorruptibile, increatũ, æternum, &c.
mnes istæ proprietates conueniunt æqualiter a-
quoniam tale est suum viuere, suum intelligere,
n velle, suum posse, sicut suum esse. Quamuis au-
omnia conueniunt Deo per suum esse, tamẽ ma-
ppropriate aliqua conueniunt ei per viuere, ali-
per intelligere, aliqua per posse, vt per viuere, q
mmortalis, per intelligere sapiens, prudens, ve-
iudex, & per velle, quod est bonus, mitis, beni-
s, sanctus, rectus, iustus, liberalis, per posse, quod
mnipotens. Sic ergo primo cognoscimus Deum
viuere, sentire, intelligere, velle, posse. Et per ista
ea cognoscimus cõuenire ei omnia alia, & omnia
duntur in suo esse. Coniunge ergo vnum cum a-
& compara adinuicem simul, & intelliges mirabi-
e Deo; verbi gratia, coniunge intelligere cũ posse
lle, quia tantum est suum posse quantum est suũ
, & suum intelligere, & èconuerso, quia omnia
n sunt, & vnum & idem quod esse, & sic habebis
imam scientiam de Deo.

*Hic tractatur & ostẽditur, quomodo pro-
ductio mundi à Deo facta de nihilo, nobis
iam certa, manifestat & arguit aliã pro-
duct[illegible]nem, summam, occultam, & eter-
nam in Deo, quæ est de sua propria na-
tura, & suo proprio esse: in qua produci-
tur Deus de Deo, & per quam ostenditur
summa Trinitas in Deo.*

TITVLVS XLVI.

Ostquam per esse mundi per quatuor gradus di-
isum & ordinatum per experientiam nobis ma-
nifestis-

nifestissimum, ascendimus ad videndum
scendum infallibiliter aliud esse, quod erat
mum, quod est summum & infinitum, vt
mus infallibiliter, quod totum esse mundi
ctum de nihilo, de nouo, ab illo esse suprem
est quasi punctus & nihil, respectu infinita
mensitatis illius æterni esse. Et sic per conse
nifestum est nobis vna productio, quæ erat
culta, sc. productio mundi de nihilo, facta a
æterno, incommutabili, quod est Deus. Po
go illa productio est cognita, nunc vlterius
dum est fortius, si per istam productionẽ pe
tiam nobis manifestam poterimus ascende
gnoscendũ, & ad videndum aliam productio
cellentiorem, meliorem & altiorem, quam si
ascendamus de gradu in gradũ, & de vna prod
ad aliam, sicut de vno esse ad aliud esse. Vn
productio nobis cognita facta de nihilo &
nobilis est, excellens, potens, & manifestat n
cellentiam, potentiam & sapientiam, & bon
uini esse. Sed sine bonitate aliquali nobilior,
tior, melior, altior, dignior & maior esset pr
de ipso diuino esse æterno, infinito, & exce
mo, quam productio de nihilo, & magis rad
naturalis ipsi Deo, & de tanto, de quanto ess
& æternum distat à nihil. Sicut homo artifex
xit domum in quantum artifex, & non in qua
mo, de aliena natura à se: Et etiam producit
sibi similem viuentẽ de sua propria natura & s
tia, in quantum homo, & non in quantum arti
nobilior, altior & magis radicalis & conueni
mini, in quantum homo, est productio, qua pr
tur homo, quam illa, qua producitur domus,
vna producitur homo de homine, viuens de vi
& de propria natura, & non aliena, sed in alia
ducitur domus de homine, sed de extranea na
homine. Conformiter cum Deus, qui est ipsu
æternum, produxit totum esse mundi, tanqua

Duplex productio hominis.

non de proprio esse, nec de propria natura, sed de hilo, quod in infinitum elongatur ab ipso. Si enim oducat alter alterum, nonne ista productio erit ex- llentissima, quia Deus viuus producit Deũ viuum sua natura glorioſissima: artifex enim non produ- de sua propria natura aliquod extraneum. Nonne im ista productio erit ergo radicalis, naturalis & nueniens Deo, inquantum Deus, & maxime pro- ia? Hoc ergo nunc inuestigandum, an sicut Deus quantum artifex produxit totum mundum de ni- lo, ita inquantum Deus, producat de sua propria tura & de suo proprio esse alterum aliquem, & sic r vnam productionem possumus arguere alteram se de necessitate, sicut per vnum esse arguitur aliud se de necessitate:

Deus de Deo producitur.

Hic ponuntur rationes probantes productionem esse in Deo de sua propria natura.

TITVLVS XLVII.

QVod autem in Deo sit productio de sua propria natura de necesitate, & non possit aliter esse, o- enditur multis rationibus, & hoc comparando arti- cialem ad naturalem. Primo sic: productio quę con- enit Deo inquantum Deus est, magis est conueni- ns Deo; quam productio quæ conuenit Deo inquã- m artifex est. Sed productio, qua producitur Deus e Deo, & de proprio esse Dei, conuenit Deo natura- ter inquantum Deus est, & productio, qua produ- tur mundus de nihilo à Deo, est conueniens Deo rtificialiter inquantum artifex est. Sed cum potuit Deus vtramque productionem fecisse, cum sit Deus mnipotens; sequitur, quod productio, qua produci- ur Deus de Deo, & de propria natura Dei, est magis onueniens Deo, quam productio, qua producitur undus de nihilo. Vnde prima est connaturalis, radi- alis, propria, intrinseca, & alia est artificialis & ex- rinseca. Si ergo productio, quæ minus cõuenit Deo,

Ratio prima.

Productio filii est naturalis.

existat in re, & hoc inquãtum Deus est, tu
magis conuenit Deo, maxime hoc, quia
maxime existet, quia illud quod magis D
nit, hoc prius existit.

Secunda ratio. Pater diligit Filium.

Item hoc homini magis placet, quod n
producit, & hoc magis diligit, quod de natu
nerauit, quia sibi simile in natura existit, qu
vel aliam rem artificialiter productam, qua
de natura sua, sed aliena, & sine comparatio
magis rem productam de sua natura, quam
ductam per artem & cætera non de natura s

Tertia ratio. Pater complacet sibi in Filio.

Item magis complacebit Deo naturalite
duxerit naturaliter aliquẽ similem sibi de n
qui sit Deus, quam producendo mundum p
qui non est de natura sua, sed de nihilo, & nõ

Quarta ratio. Tit. XL.

Item si Deus voluit aliquid producere d
ergo multo magis aliquid voluit producere
& hoc est Deus, si potuit. Sed probatum est, q
tuit vtrumque, ergo quia produxit mundum
lo, etiam produxit Deum de se, & de sua pro
tura, vnde postquam produxit mundum, sig
quod in ipso complacuit, quia si non compl
tunc nunc non produxisset. Ergo multo ma
placuit in producendo Deum de seipso, qua
dum de nihilo, quia excellentissima est prod
na & infinita respectu alterius. Et hoc, quia
magis res est producenti similior, tanto magi
cet ei, quia pater gaudet magis in filio produ
in domo facta per ipsum. Cum ergo magis sit
rabile & delectabile Deo producere de sua p

Deus primo produxit Filium, deinde mundum. Tit. XXXII.

natura, quam de aliena, ideo est melius & mag
dendum, quod ipse de seipso & de sua propria n
produxit primo Deum, & postea mundum, quia
quod est sibi magis delectabile & amabile, & qu
bi magis conuenit, hoc fecit, quia ipse habet a
mne quod vult, vt probatum est, & si vult & no
test, tunc erit in summa tristitia & impotentia,
absurdum est de Deo cogitare, quia continue in

ret se nõ posse in æternum, quod desideraret, & er-
ibi esset tristitia æterna. Et exinde sequitur etiam,
uod si Deus habet in se æternam displicẽtiam, quod
on operabitur, nec producet aliquid de nihilo, quia
hil potest producere nisi per complacẽtiam: sequi-
r ergo, quod mundus non est, & tamen hoc est fal-
m. Sic ergo concluditur, quod si Deus non produ-
t aliquem de natura sua, quod nihil est productum
esse.

Præterea Deus complacet in producentem crea- *Quinta ratio.*
ras sibi magis similes, & quanto sunt sibi magis si-
iles, magis complacet; ergo sequitur, quod summe
mplacet in producendo aliquem sibi similẽ in na-
ra & substantia. Sed nullus potest esse sibi similis *Filius est patri per omnia similis.*
que conformis summe, nisi de sua propria natura &
bstantia, & de suo proprio esse, quia omnis creatu-
est producta de nihilo, & ideo non potest esse Deo
mme similis & cõformis. Et quia necesse est in Deo
e summam complacentiam, & vltimum gradum
mplacentiæ, qua nõ possit cogitari maior. Ergo ne-
sse est, quod Deus habet aliquem alium productũ
sua propria natura summe similem & conformem
i, vel ei inhærebit summa displicentia, quod est im-
ossibile.

Præterea Deus complacet in societate & congau- *Sexta ratio.*
et, quia aliter non produxisset mundum de nihilo.
d si Deus complacet in societate alterius ab ipso p-
ucti de non esse, ergo sine comparatione complace-
t in societate alterius producti de sua propria sub-
antia & natura, vt ei non desit summa complacentia
ocietatis suæ conformis.

Item Deus est realissime infinitus, infinitæ virtu- *Septima ratio.*
s, & infiniti vigoris, & summa natura est summe a-
iua, & summe in actu. Ergo necessario sequitur, q *Productio Filii est infinita.*
t in eo productio infiniti, vt sit in eo summa produ-
io, quæ non posset excogitari maior, vt p ducta se-
undum suum totum vigorem, & totam suam virtu-
em naturaliter aliquid, quod sit infinitũ, aliter esset

otioſus ſecundùm ſuam naturam. Sed produc
di cum ſit de nihilo, & finita ſecundùm ſuam
& quaſi productio vnius puncti & centri, reſp
finitatis Dei, & eſt impoſſibile, quod infinitũ
poſſet produci de nihilo. Quod ſi poſſet, ſeq
poſſent eſſe duo Domini contrarii infiniti act
eſt impoſſibile, vt probatum eſt ſupra Tit. XII
neceſſe eſt, quod producat in infinitum de ſu
& ſubſtantia, & de ſuo eſſe infinito. Vnde po
in Deo reperitur productio, neceſſe eſt, quod
ſumma productio, qua nulla poſſet intelligi m
iſta eſt productio talis infiniti, ſicut ipſemet
hoc non poteſt eſſe niſi productio ſuæ imagin
quam ergo produxit finitum de nihilo, neceſſ
primo produxerit infinitum de ſeipſo, vt ſit i
nitudo productionis, & iſta eſt plenitudo n
& non artificialis, & ideo eſt neceſſaria, vt p
infra Tit. LI.

Sic ergo comparando productionem arti
& naturalem, reperiemus, quod eſt impoſſibi
ductionem artificialem de nihilo eſſe primam
neceſſe eſt, productionem naturalem præcede
ductum ſecundùm artem. Et ſic per produc
mundi de nihilo factam à Deo, manifeſtatur n
lia productio in Deo, quæ eſt de ſuo eſſe propri

¶ *Quod etiam per productionem, quæ*
ritur in eſſe producto de nihilo, p
probari productio Dei de Deo.

TITVLVS XLVIII.

VLterius poſſumus idem probare per produ
nes repertas in creaturis, arguendo per illas
ductionem eſſe in Deo: vnde cum in homine, q
in quarto gradu ſcalæ, reperiãtur duæ productio
ſcilicet vna naturalis, & alia artificialis, quia h
producit hominem de homine naturaliter, & d
per artem, & non de homine, ſed de aliena natu

artificialiter. Quare ergo in ſummo Deo, qui de-
t homini hoc, non erunt duæ productiones, ſc. na-
ralis & artificialis, ſed in Deo reperitur productio
tificialis, ſc. productio mundi de nihilo. Ergo etiam
it productio naturalis, in qua producet Deum de
eo, ſed iſta eſt occultiſſima, quia Deus eſt occultiſ-
mus & productus occultiſſimus.

Item totum eſſe mundi eſt à nihilo productum per
eum; ſed quælibet res creata nobis nota, producit
turaliter ſuam imaginem continuè & inceſſanter,
ſol ſuum radium, qui eſt imago ſolis, & ignis calo-
m, qui eſt imago eius, & quæcunque alia res produ-
t ſuam imaginem, vt patet in ſpeculo. Ergo quare
militer Deus, qui dedit hoc aliis rebus, non produ-
t ſuam naturalem imaginem de ſeipſo continue &
ceſſanter. Sed cum Deus ſit intellectualiſſimus, ſpi-
tualiſſimus & ſimpliciſſimus, vt probatum eſt ſupra
it. XXXII. oportet & neceſſe eſt, quod imago Dei p-
ucta ab ipſo Deo de ſeipſo & de natura ſua intelli-
ens ſit ſicut ipſe. Si enim producit de nihilo res cor-
orales viuentes & intelligentes, ergo quanto magis
ne cõparatione imago producta de ſua natura pro-
ria, & emanata de ſua ſubſtantia, erit viuens & intel-
gens; imo neceſſe eſt, quod ſit ei totalis & totaliter
onformis & non minor eo, quia de ipſomet oritur
anquam radius, ſplẽdor & figura, ſeu imago ſuæ ſub-
tantiæ.

Quod idem probatur ex plenitudine iucunditatis, quæ non poteſt deficere, vbi eſt omnis perfectio.

TITVLVS XLIX.

QVia autẽ nihil melius, nihil dulcius, nihil ama-
bilius ſumma iucunditate: Ergo neceſſe eſt in
Deo eſſe ſummam iucunditatem, qua non poſſit co-
gitari maior. Sed ſumma iucunditas non poteſt eſſe
ſine ſocietate alterius ſummæ ſibi ſimilis & confor-

mis, in qua ſit verus amor & vera dilectio, &
amor, quo non poſſit maior excogitari. Qu
iucunditas ſumme ſolitario? Si autem Deus pr
aliquem alium de ſua ſubſtantia, qui ſit Deus
ctus ſicut ipſe eſt, erit ibi ſumma iucunditas,
ſocietas, & ſumma dilectio, quia diliget alter
productum de ſua natura in infinitum, & prod
diliget ipſum producentem in infinitum, & ſic
bi ſumma dilectio ex parte vtriuſque, & per
quens ſumma & infinita iucunditas. Si autem
caret ſocietate ſuæ naturæ, tunc carebit ſumma
ditate, quam non poteſt habere cum creatura
hilo facta. Ergo vt in Deo ſit plena iucunditas,
ſe eſt, quod producat alterum aliquẽ de ſuo pr
eſſe, quem diligat ſicut ſeipſum, & à quo diliga
ſummo, quod ſi non poteſt, tunc per ſuam imp
tiam priuatur infinita iucunditate, quam non
habere, quia non poteſt producere de ſua prop
tura aliquem ſibi conformem, & tunc eſt defec
in ſua natura, quia non poteſt illud, quod eſt ſib
lius, & dulcius, & amabilius, ſed omnia iſta abſ
ſima ſunt, quia iam totum fuit probatum & dec
tum in contrarium, quia Deo nihil poteſt def
quia ipſe habet ab æterno omne complementu
ſeipſo, & per conſequens ſummam iucunditate

Generatio filii Dei eſt ſummè iucunda.

¶ *Quod ex dare & plenitudine dandi manifeſtatur in Deo æterna productio ſuo proprio eſſe & Trinitas ſumma.*

TITVLVS L.

QVoniam autem dare eſt Deo naturaliſſimum
ſumme proprium, ideo per naturam ipſius d
tanquam per illud quod Deo ſumme conuenit, p
rimus probare in Deo eſſe ſummam & æternam
ductionem, & ſummam Trinitatem. Sed tamẽ o
tet primo probare, quod de natura Dei ſit dare;
autem oſtenditur primo per mundi productio

qu

ia Deus in productione mundi cuilibet rei dedit
m esse completum, iuxta suam naturam & secun-
m suam capacitatem, & quamlibet adimpleuit, se-
ndum q̃ capere potuit, licet nulla creaturarum sibi
quid prius dedisset, quod nõ fecisset nisi de sua na
a esset dare. Et hoc ostendit & probat modus dan- *Primo.*
quia ipse dedit singulis creaturis, quæ dedit, vt &
æ aliis darent. Et hoc ostendunt res ab ipso produ- *Secundo.*
e, quæ quanto maiores & digniores sunt & supe-
res, tanto magis dant, nihil recipiunt, vt videmus,
od corpora cœlestia, quæ continue & incessanter
nt & influunt in ista inferiora, & nihil recipiunt ab
, & tamen nunquam diminuuntur & decrescunt
dando, nec vnquam cessant dare, vt sol incessanter
s dat influentias, suum lumen, & suum calorẽ istis
erioribus, nec vnquam subtrahit suam influentiã.
ertio hoc probant & ostẽdunt elementa, quæ à Deo *Tertio.*
esse sic sunt producta, vt & ipsa singulis creaturis se
nt, vt ex ipsis cuiuslibet rei esse & natura confera-
r. Quarto hoc etiam probant res ab ipsis elementis *Quarto.*
esse productæ, vt arbores, & herbæ, & folia, & fru-
us, & ea dant hominibus & brutis ad conseruandã
tam eorum, & non solum dant illis illud, quod pro-
cunt in esse, immo seipsas, vt truncos, & palmites,
radices ad calefaciendum, & ad domos ædifican-
m, ac alia necessaria faciendum, & sic de aliis. Et in
oc ostenditur, quod summa nobilitas est dare, & per *In Deo est*
nsequens in Deo, cum sit nobilissimus & creator o- *summum*
nium, est ipsum dare in summo gradu, quia etiam *dare.*
ter homines nobiliores quoque magis dant quam
inus nobiles. Sic ergo concludere possumus, quod
are est Deo naturalissimum, propriissimum & con-
enientissimum. Et quia idem est Deo dare & esse,
uia alias esset in Deo coniunctio diuersorum, quod
t impossibile, vt probatum est supra Tit. x. Ideo sic- *Dare Dei*
t esse suum est infinitum sine mensura, ita quod tota *est infinitũ.*
atura sua est esse, sic & dare, & in infinitum elonge-
ur à non dare, & per consequens sequitur, quod nihil

possit nisi totum det, nec possit desinere, nisi tum. Ideo necesse est, quod sit infinitus dans, pitus recipiens seu communicans, vt non pos tari maior, & sit æternus dans. Non autem po talis, si tantùm aliquantam partem suæ subst naturæ daret alteri, quia tunc datũ esset finitũ ter ergo, quod det & communicet totam suam ram & substantiam infinitam, & totum suum cellentissimum & nobilissimum vni alteri, vt lius ab eo productus æquè nobilis, sicut ipse cens, qui sit per omnia æqualis sibi, ita nobi magnus & infinitus, sicut ipse in omnibus per nibus.

Pater dedit Filio totum suum esse.

Et quia maior est datio actualis quam pote & intrinseca quam extrinseca, & substantialis accidentalis, & de propria natura quam de ni ducta: ideo necesse est, quod in Deo sit ab æte lis datio, & per consequens productio consub lis, actualis & æque nobilis, sicut est producen dare, quod fit ex parte Dei creaturis, dũ dat es turis de nihilo, est quasi punctus & nihil respe finitæ bonitatis & immensitatis suæ. Vnde ma re quod potest esse, quando dans communicat substantiam suam & naturam alteri. Nisi ergo tum suum esse, vt alter habeat sicut ipse, cum e sit indiuisibile, nihil dat de suo proprio, nec da est melius, immo retinet sibi totum, & ideo est & summe retinens, & non dans, quod est Dei naturam. Nec sufficit dare tale esse, sicut est creaturis, quia ipsum esse creaturarum est hilo & vertibile in nihil: Ideo non potest esse s datum. Sic ergo vel Deus non est Deus, vel n est, quod det totam suam naturam alteri ab ips ducto de seipso, vt nihil habeat quod non sit co nicatum & datum. Et hoc est summæ magnific & summe glorioſum, nihil habere, neque velle re, quod non sit alteri communicatum. Et sic p est æterna productio Dei de suo proprio esse.

Æterna, consubstãtialis, & actualis est productio Filii.

Quod ex prædictis ostẽditur summa Trinitas personarum in Deo in summa vnitate vnius esse simplicissimum & inuisibilissimum.

TITVLVS LI.

ET quia dare non potest esse sine recipere, neque dans sine recipiente, ideo necessario in esse diuino in natura diuina sunt duo, scilicet vnus dans & alter recipiens, vnus producens & alter productus. Et quia esse Dei est infinitum, indiuisum, & summe simplex, impartibile, non habens partes, ideo non potest dari pars dari & alia retineri, sed totũ esse necesse est, detur & communicetur, & totum esse recipiatur, circo totum datur & totũ retinetur. Persona dans persona recipiens habent idem esse indiuisibile ac alem vnam naturam numero, vnam & eandẽ substantiam simplicissimam; in nullo differunt, nisi quod nus est dans, & alter recipiens, hic habens esse diuiũm à seipso, ille ab alio, vnus producens, alter productus. Et quia dans inquantum dans non est recipiens, nec recipiens inquantum recipiens est dans, nec roducens est ipse productus, immo necessario duo aliter distincti, ideo iam in esse diuino inuenímus uos realiter distinctos, ita quod vnus non est alius, abentes idem esse & totum esse diuinum. Et quia otum esse diuinum datur, & nihil retinetur, quin ũmunicetur, ideo necessaria est ibi summa coæqualitas, summa conformitas, summa consubstantialitas, germanitas, & inseparabilitas, & hoc ex summa ommunicabilitate, & per consequens est ibi summa oæternitas, & summa & eadẽ potestas, & nihil plus n vno quam in alio de perfectione. Nec ideo vnus maior quia dans, & alius minor quia recipiens, quia dem esse est in ambobus. Ideo sunt vnum essentialiter, substantialiter & naturaliter, & per consequens st vnus Deus tantùm, & non sunt duo Dii, quia non

Vnitas essentiæ Patris & Filii.

Distinctio personarũ.

Coæqualitas Patris & Filii.

habent in se nisi vnum & idem esse numero
uisum.

Non est in eis prioritas durationis.

Item nec vnus est prior secundùm duratio
alter posterior, quia licèt vnus oriatur & prod
ab alio, tamen similiter sunt ab æterno & sine
Deus est dans, quia sua natura est dare, & ideo
terno & sine initio est, alius recipiens in eadem
ra, quia ab æterno, continue & semper sunt dan
cipiens simul, nec possunt separari. Et ideo istu
& istud recipere est sine initio & sine fine, &
est vnus dans, & alius recipiens, nunquam de
quia si desineret esse dans & producens, desine
recipiens.

Ecce ergo iam cum Dei adiutorio inuenim
productionem in natura diuina, quæ quidem p
ctio est naturalis & necessaria, siue per modum
ræ. Et quia Deus est spiritualis & intellectualis
Tit. XXXII. ræ & totus spiritus, & nullo modo corpus, n
corporalis, ideo necesse est, quod producat & d
turam suam alteri, secundùm modum naturæ i
ctualis & spiritualis.

Et quia in omni natura intelligibili est intel
& voluntas, & intellectus est naturalis & op
naturaliter & ex necessitate, & voluntas liber
non necessaria, & operatur libere & non de nec
te; ideo necesse est, quod omnis productio, qua
diuina natura, sit per modum intellectus, & sit
ralis & necessaria, vel per modum voluntatis, &
beralis; nec sunt alii modi producendi, nisi ist

Productio Filii est naturalis.

Prima autem productio in esse diuino est natur
ideo per modum intellectus, & sic necessaria.
Deus intelligendo suum esse & suam substanti
ducit necessario suam imaginem & figuram sui
suæ substãtiæ, sicut sol radium, & communicat
suæ imagini totam suam substantiam. Et quia

Vocatur generatio.

ductio est per modum naturæ, ideo vocatur ge

Dicitur filius.

tio, & quia productus est æque nobilis & per se
stens, sicut producens, & est perfecta imago pro

cen

ntis, ideo vocatur filius eius, & producens vocatur
er. Et quia pater produxit filium intelligendo se,
o filius vocatur verbum patris. Et quia illud, quod
oducitur per modum intellectus, vocatur verbum
ellectuale siue notitia seu sapientia, ideo vocatur
ago, & verbum, & sapientia patris. Et quia quilibet
per se subsistens & natura intellectualis & ratio-
is, ideo vterque vocatur persona. Et sic sunt duæ
sonæ in diuina natura per vnam productionem,
equales, coomnipotẽtes, & coæternæ. Nec potest
e nisi vna productio in Deo per modum naturæ, &
vnum modũ, quia Deus producit naturaliter tan-
n quantum potest, & secundùm totam suam virtu-
n. Et ideo quia est actus purus & infinitæ actiuus
us, quicquid potest per modum naturæ, produxit
a vice. Ideo non potest esse nisi vnus productus per
odum naturæ, quia in illo terminatur tota produ-
o. Nec pater potest vltra producere per illum mo-
n, quia produxit quicquid potuit, per modum na-
æ, & sufficit ei vnus productus, & vnus filius, & v-
productio per illum modum, quia productus est
initus, & productio infinita. Et sic non potest esse
i vnus filius, vna imago, vnum verbum, & sapien-
Patris,

Dicitur verbum Patris.

Dicitur imago Patris.

Vocatur persona.

Est solum vnus filius.

Quod productio per modũ intellectus & naturæ iam reperta, manifestat nobis de necessitate, esse in Deitate aliquam productionem per alium modum, sc. per modum voluntatis & libertatis.

TITVLVS LII.

ET quia semper oportet nos procedere ordinate, & de gradu in gradum, ideo per istam productio- *Tit.* LI.
em summam & infinitam iam dictam, Dei gratia in-
entam, debemus vlterius currere ad inueniendum,
est in esse diuino alia productio. Et quia pater dans
est in-

De processione Spiritus sancti.

est intelligens, & filius productus recipiens
est intelligens, & non ignorans, & cum ex da
cipere, quando sunt perfecta, oportet, quod p
& sequatur aliud, quod non est dare neq; rec
amor: ideo cum in diuina natura sit dare & r
& dans & recipiens, oportet, quod procedat
dante in recipientem, & à recipiente in dante
est ibi processio amoris ab vno ad alterum, &
uerso, & sic est ibi tertia res producta, scil. am
quidem res non est pater neque filius, sed pro
necessario de ambobus, quia pater non potest
mare suam imaginem, suum filium ab ipso pr
cui dedit omne quod habet, nec filius potest
re patrem, qui genuit eum coæqualem per o
bi. Et sic per primam productionem inuenim
dam, & prima probat & manifestat secundam
sunt duæ productiones in diuina natura mult
ferentia, quia prima est per modum intellect
turalis & necessaria, & secunda per modum vo
tis & libertatis, & sic voluntaria, quia produ
istam productionem est amor & charitas; sed
voluntate procedit.

Spiritus S. à Patre & Filio procedit.

Rursus ista productio fit à duobus simul, se
& Filio, quia ambo producũt tertium; sed pri
ductio fit ab vno tantum, scil. à patre. Sed qu
non est prior filio, sed ab æterno sunt simul, i
prius procedit amor à patre in filium, quam
patrem: ideo non sunt duæ productiones am
tris & filii, sed vna tantum; & ideo producitu
ab ambobus tanquam ab vno, & per vnum m
sc. per voluntatem liberalem. Rursus sicut pro

Filius dicitur imago, verbum.

per modum naturæ & intellectus nominatur i
verbum & filius: imago nominatur tanquam
similitudinem expressam & conformem patri
bum nominat ipsum tanquam similitudinem
siuam & intellectualem: & filium tanquam si
dinem per se subsistẽtem & connaturalem. Id
ductus per modum voluntatis vocatur donũ,

aritas, vel nexus, vinculum & Spiritus ſanctus Pa- *Spiritus S.*
s & Filii, quia iſta ſunt voluntaria. Donum nomi- *dicitur*
ipſum, vt voluntarium donum ſeu datum: Amor, *multis no-*
us, charitas, & vinculum nominat ipſum, vt donũ *minibus.*
luntarium primum & principium. Spiritus ſanctus
minat ipſum, vt donum voluntarium primum &
ſe ſubſiſtens, ſiue hypoſtaticum, quod idem eſt.

Ecce diſtinctos modos producendi duos produ- *Trinitas*
os, diſtinctos realiter, qui ſunt ęquales in omnibus, *perſonarũ*
ia habent eandem numero eſſentiam, & idem eſſe *cõcluditur.*
diuiſum. Sicut enim Filius eſt æqualis per omnia
tri, nec vnus maior altero, ita Spiritus S. eſt æqualis
omnia Patri & Filio, quia producitur ab ambob⁹
quam ab vno. Neq; eſt poſterior eis propter hoc,
ia eſt tertius; ſed ab æterno ſimul ſunt, quia ibi non
ordo duratronis, ſed tantum ordo originis. Ideo
ter eſt primus, & à nullo recipit eſſe diuinum, nec
tur ab aliquo. Filius eſt ſecundus, quia primo ori-
à Patre, non prioritate temporis. Spiritus ſanctus
tertius, quia ab ambobus procedit. Et tamẽ omnes
s æquales ſunt, quia habent idem eſſe diuinum, &
ndem ſubſtantiam indiuiſam, ſed per tres modos.
uia Pater tanquam fons Deitatis habet à ſe eſſe, &
r modum dantis tantùm. Filius habet eſſe diuinum
r modum recipiendi ab alio tantùm, & hoc per mo-
m generationis, & quicquid habet, habet tãquam
datum à Patre. Sed Spiritus S. habet diuinum eſſe
r modum procedentis ſeu procedendi ab vtroque
modum voluntatis, ideo ſua productio vocatur
iratio ſiue proceſſio. Et ſic in eſſe diuino eſt vera o-
go, & vera diſtinctio, & tamen idem eſſe; nec tamẽ
t ibi prioritas neque poſterioritas durationis nec
roceſſionis, ſicut patet in ſole, quia quamuis radius
riatur à ſole, tamen non eſt prius ſol quam radius, &
militer de igne, quia licet ſplendor & calor oriantur
igne, tamen ſimul ſunt, nec ignis eſt prior quam
lendor, ſic & calor: ſic ergo Pater & Filius & Spiri-
us ſanctus æquales ſunt, & Pater infinitus, & Filius
infini-

infinitus, & Spiritus sanctꝰ infinitus, quia nec
quod amor qui procedit à Patre in Filium,
uerso, sit infinitus, quia Pater amat Filium q
potest, & Filius amat Patrem quantum potes
Pater potest in infinitum, & Filius potest in i
igitur amor, qui est Spiritus sanctus, est infi
ille est tertia persona; & per consequens æqua
& Filio in infinitum, sicut ambo sunt infiniti. E
go qualiter recto ordine Dei auxilio inuenim
se diuino duas æternas productiones indefine
tres personas æquales, realiter distinctas, & ta
est nisi vna substantia, vna natura, vnum esse
sum, infinitum in tribus.

¶ *Quod homo potest induci ad conc*
dum, quod vna & eadem substanti
nita, indiuisa, possit esse in tribus re
distinctis, quamuis sit incompreh
le ab homine.

TITVLVS LIII.

QVoniam autem valde incomprehensibile
tellectui humano, quod vna eademque su
tia indiuisa realiter sit in pluribus, ideo hic per
iam nota nobis in rebus creatis fiet manifesta
non videatur impossibile, imo valde possibile. Si
vna natura creata de nihilo, finita, eadem spec
non numero, potest esse in pluribus realiter, vt
quia vna natura humana est in pluribus realite
specie, vt in Petro, & Iohanne. Quare non da
vnum gradum maiorem in vnitate ipsius natu
creatæ, infinitæ, & sine mensura, vt s. ipsa natur
na, infinita, increata, vna, necessario indiuisa, t
sit & possit esse in pluribus personis realiter disti
Vnde maior vnitas & identitas post vnitatem in
cie, est vnitas in numero. Ergo sicut natura diui
creata, & infinita, ascendit semper supra naturā

Vnitas diuina natura.

n & finitam ſine menſura, ita vnitas naturæ infini-
& increatæ, aſcendit ſemper ſupra vnitatem natu-
finitæ & creatæ, & hoc ſine menſura. Ergo poſtquã
ura creata eadem ſpecie, inuenitur realiter in plu-
us, & ei repugnare non poteſt, quin hoc poſſit, er-
ipſa natura infinita, increata, eadem numero inue-
ur realiter in tribus, & ſibi non repugnat. Item vbi
ior vnitas, ibi maior perfectio, maior concordia,
ior pax, ergo inter perſonas in diuinis neceſſario
, quod ſit ſumma vnitas, qua non poſſit eſſe maior
cogitari. Et ita eſt quod ſit vna ſubſtantia neceſ-
io in tribus numero, aliter non eſſet maxima vni-
, nec maior quam poſſit eſſe aut cogitari, nec ma-
quam inter perſonas creatas, ſicut inter hominem
ominem, & ſic poſſibilis eſſet diſcordia aut diui-
inter perſonas diuinas, ſicut inter homines, vel
ſet intelligi eſſe, quod eſt impoſſibile. Sicut neceſ-
ſt ergo eſſe pluralitatem perſonarum in diuina na- *Pluralitas*
a ſumma, ita neceſſe eſt eſſe vnitatem ſubſtantiæ. *perſonarũ.*
bet tamen hoc homo concedere, licet non poſſit
mprehendere, quomodo poſſit eſſe: quia nõ ſequi-
, quod ſi non poſſit comprehendere ita eſſe, quod
o non ſit. Vndè aliquando homo multa cognoſcit
experientiam, quæ tamen comprehendere non
eſt per rationẽ. Quod corpus & anima, quæ ſunt
de diuerſa, faciunt vnum hominem, hoc videmus,
quomodo hoc fieri poterit, non cõprehendimus.
rgo eſt illud incomprehenſibile, quomodo fit, &
nen homo per experientiam hoc cognoſcit eſſe,
anto magis id quod per nullam experientiam po-
t videri humanam, & tamen multa per experien-
m poteſt cognoſcere, quæ per rationem nullo mo-
poteſt comprehẽdere, & èconuerſo. Vt ratio pro-
, quod idem eſt in Deo poſſe, intelligere, & velle,
ſunt idem quod eſſe in Deo, & ſic tria ſunt vnum,
tamen hoc quomodo fieri poteſt, nemo compre-
ndit. Tantum autem eſt incomprehenſibile, quod
e Dei ſit tria hæc, ſc. poſſe, intelligere & velle, quã-

tum

tum quod tres personæ sunt vna substanti
esse, & tamen primum omnes concedunt.

¶ *Quia omnia, quæ probata sunt de*
tate personarum & vnitate in
possunt manifestari per verbũ
& passiuum.

TITVLVS LIV.

QVoniam autem omnia prædicta sunt
& nostrum intellectum supergredient
vt fiant nobis aliqualiter proportionata per
quæ maxime sunt nobis familiária, & cum q
ticus habeat notitiam à pueritia de verbo
passiuo, ideo per illa quilibet cognoscit de ip
valde congruum ascendere ad intelligẽdum
dicta sunt: ecce exemplum valde conuenien
Prima conuenientia. illuminans. Sicut se habet verbum actiuum
uum, & èconuerso, sic se habet in diuinis pa
lium, & èconuerso, quia pater est actiuum &
actiua, & filius passiuum & persona passiua.
nim verbum actiuum est plenum & perfec
bum, & à nullo alio verbo oritur nec produ
quantum actiuum, immo est primum seipso
ter in Deitate est plenus Deus, & perfectus D
Secunda. nullo alio oritur & producitur, immo est pri
sona, & primum principium in esse diuino.
verbum actiuum de seipso habet plenam sign
nem & suum totum significatum, ita Pater
habet plenam Deitatem, & totum esse diui
totum continet in se ipso. Vnde significatum
significata verbi actiui, est sicut esse diuinum
Tertia. stantia diuina. Et sicut verbum actiuum qua
seipso sit perfectum & plenũ, produxit ex sei
bum passiuum, ita quod actiuum oritur à n
passiuum oritur ab actiuo, & non èconuerso,
cundum & non est primum, & actiuum est
& non secundum: ita Pater quamuis ex seipso

ctus & plenus Deus, producit tamen de ſeipſo Filiũ
nquam paſſiuum, & Filius oritur à Patre tanquam
uo actiuo, & non è conuerſo. Et Filius eſt ſecunda
rſona, & Pater prima perſona, & nõ ſecunda. Et ſic- *Quarta.*
de neceſſitate verbum actiuum producit ſuũ paſ-
um verbum, ita quod impoſſibile eſt verbum acti-
m eſſe, quin producat verbum paſſiuum, & ſimul
t, quia nõ eſt prius actiuum quam paſsiuum, quia
iuum non poteſt eſſe ſine paſsiuo, nec prius eſt a-
ium & poſtea paſsiuum; ſed ſimul ſunt, vel non
t: ita Pater qui eſt totus actiuus de neceſsitate, p-
cit ſuum Filium, ita quod impoſsibile eſt Deum a-
ium eſſe, quin producat proprium paſſiuum, nec
prius Pater actiuus, quã Filius paſsiuus. Item ſicut *Quinta.*
bum actiuum communicat ſuo paſsiuo verbo, dũ
um producit, quicquid habet, ſcil. totum ſuum ſi-
ficatum, & quicquid ſe tenet ex parte rei ſignifi-
æ, & omnia ſibi communicat, dempto ſuo modo
prio & ſua proprietate, per quã eſt actiuum, quia
m proprium modum non poteſt communicare;
deo ſimiliter verbum paſsiuum habet ſuum pro-
im modum, & ſuam proprietatem, quam non ha-
verbum actiuum, quia actiuum nõ eſt paſsiuum,
paſsiuum eſt actiuum, ſed tamen omnia alia ſunt
ommunia, demptis propriis modis, qui non poſ-
t ſtare ſimul in eodem, & ideo neceſſe eſt, quod
duo verba, nec poſſunt eſſe vnum verbum, & ta-
n habent vnum & idem ſignificatum; & vnam &
dem rem ſignificatam, & nihil eſt in actiuo, quin
m ſit in paſsiuo verbo, ſed alio modo: Et ſicut ver- *Sexta.*
n actiuum & paſſiuum ſunt duo verba diſtincta
pter duas proprietates diſtinctas, quę non poſſunt
in vno ſimul: ita ſimiliter in diuino eſſe Pater, qui
totus actiuus, communicat ſuo Filio paſsiuo, dũ
um producit, quicquid habet, totam ſuam eſſentiã
otum ſuum eſſe, & quicquid ſe tenet ex parte ſui
& eſſe diuini, & omnia communicat, ſuo modo
ptio dempto ſolum, & ſua proprietate actiua, per

quam est Pater & summe actiuus, quia hoc
nicare non potest. Similiter suus Filius passiu
suum proprium modũ & proprietatem passiu
respondentem proprietati actiuæ Patris, qu
prietatem habere non potest Pater. Et ideo P
est Filius, & Filius non est Pater, & tamen om
sunt communia, & omnia quæ sunt in Patre
do actiuo & sub illa proprietate paternali, sun
sub modo passiuo & proprietate filiali. Et sic
rio sunt duo distincti Pater & Filius propter
prietates incommunicabiles. Item sicut verb
siuum per omnia est æquale suo verbo actiu
num est maius altero, quia in verbo actiuo
significatum & modus significãdi proprius, &
bo passiuo similiter reperitur idem significa
suus proprius modus significandi: ita conform
lius per omnia est æqualis Patri, nec vnus e
altero, quia in Patre non est nisi esse diuinum
prius modus, & in Filio idem esse diuinũ & s
prius modus, ita quod idem esse est sub duob
modis inæqualibus vtrobique, i. esse vtrobiq
prietas non eadem sed correspondens, & sic
est in vno sicut in altero. Et sicut nos videm
verbum actiuum inquantum actiuum hab
proprium casum, sc. accusatiuum, & hoc est
prium, inquantum actiuum, & ideo nunquam
nicat illum accusatiuum suo verbo passiuo, &
ter verbum passiuum inquantum passiuum h
um proprium casum, scil. ablatiuum, quem n
uum: immo isti casus sunt incommunicabiles
psa, quia ipsis conueniunt per suas distinctas p
tates, & tamen si verbum actiuum habeat aliq
lium casum vltra proprium accusatiuum, vt ve
tiuum vel datiuum, vel alium accusatiuum ve
tiuum, quia illum non habet tanquam actiuum
ratione proprii modi sui, sed ratione sui signifi
rei significatæ; vt, verbi gratia: Istum verbum a
præter proprium accusatiuum habet genitiuum

Septima. Exemplum de æqualitate in Trinitate.

Octaua. Exemplum de propriis personarũ.

aſo te ſceleris, & iſtud verbum do habet datiuum,
lo tibi filium, & doceo alium accuſatiuum, vt do-
te Grammaticam: hic eſt alius accuſatiuus; vt hic
lio lectionem à magiſtro, eſt ablatiuus. Ideo ſicut
verbum paſſiuum habet eundem caſum, quẽ ha-
ſuum verbum actiuum, vltra proprium accuſati-
n, habet etiam vltra ſuum proprium ablatiuum, &
m quicquid habet verbum actiuum, vltra pro-
m accuſatiuum, hoc totũ communicat ſuo ver-
paſſiuo, & ſic primo habet actiuum, poſtea paſſi-
n. Ideo dicitur accuſor à te ſceleris, filius datur ti-
patre, doceor à te Grammaticam, lectio auditur
magiſtro, Logica legitur à me Henrico. Et cauſa
us eſt, quia habent idem ſignificatum, & eandem
ſignificant, & illi caſus tenent ſe ex parte ſignifi-
, & non ex parte modi proprii, ideo ſunt caſus cõ-
nes: Ita conformiter in Deitate. Pater inquantum
r & actiuus, habet aliqua, quæ ſibi ſoli conueni-
vt eſſe primum principium non de alio principio
eitate, eſſe à ſe, & innaſcibilem, eſſe inproductũ,
ſe primam perſonam, ſimiliter generare. Et quia
conueniunt per ſuum modum proprium inquan-
pater, non communicat ea ſuo filio paſſiuo pro-
to ab ipſo. Et ſimiliter filius inquantum filius &
iuus habet aliqua, quę ſibi ſoli conueniunt, vt eſſe
ductum, per modum naturæ & intellectus natum
, ſecundam perſonam eſſe, imaginem eſſe, verbũ
. Et quia iſta conueniunt & per ſuum propriũ mo-
n, ideo ſolus habet. Sed tamen quicquid pater ha-
inquantum Deus, & ex parte ipſius eſſe & eſſen-
& omnes proprietates, quæ conueniunt eſſe di-
o; totum communicat ſuo filio. Et quia æternitas,
nipotentia, ſumma ſapientia, ſumma bonitas, ve-
s, voluntas, vita & multa alia ſe tenent ex parte eſ-
& eſſentiæ, & conueniunt Patri inquantum Deus *Nota.*
ideo omnia communicat ſuo Filio, & ſunt com-
nia & propria.

Præterea, ſicut verbum paſſiuum quicquid habet,

habet vt datum & receptum, & totum tam
ſicut actiuum: ita Filius quicquid habet, habe
tum & receptum, & totum tamen habet quo
& ſicut ſi verbum actiuum eſt ab æterno, nec
etiam verbum paſſiuum eſſe ab æterno. Ita qu
eſt ab æterno, neceſſe eſt, Filium ab æterno
ſicut verbum actiuum non habet niſi vnum
paſſiuum, nec poteſt habere aliud, & illud ei
Vndecima. Ita Pater non habet niſi vnicum Filium, nec p
lium habere, quia ille ſufficit ei.

Ecce igitur qualiter eſt magna ſimilitudo
trem & Filium ab vna parte, & verbũ actiuu
ſiuum ab altera parte, ita quod multum reluc
myſterium diuinarum perſonarum in iſta co
tione, quia vtrobique eſt vnum & idem co
& duæ proprietates, vt in verbo actiuo & pa
ſignificatum, & duo modi: nam idem ſignifi
telligo, dum dico amo & amor, ſed duobus m
Duodecima. militer in Patre & Filio eſt eadem eſſentia,
communis, & duo modi ſeu duæ proprietates
ut in verbo actiuo & paſſiuo eſt comparatio
ctualis: ita eſt in Patre & Filio, quia Pater int
do producit Filium, ſicut verbum actiuum pe
tem intellectus produxit verbum paſſiuum d
Decimatertia. ſitate. Et ſic habemus exemplum valde con
& familiare ad duas diuinas perſonas. Sed qui
actiuum & verbum paſſiuum non ſunt res in
tes, ideo non producunt amorem inter ſe, ſed
ſi verbum actiuum intelligeret ſuũ paſſiuum
ipſum diligeret tanquam ſuam imaginem, & v
paſſiuum diligeret ſuum actiuum, quia ab ipſo
omnia, & ſic eſſet ibi ſimilitudo tertiæ per
Trinitate, ſcil. Spiritus ſancti, quia actiuum &
uum ſemper ſunt ſimul, & inſimul producerent
amorem. Sed tamen large poſſumus compara
bum impersonale paſſiuæ vocis Spiritui ſancto
verbum actiuum & verbum paſſiuum produc
pſum impersonale, & ab eis procedit & ſumit o

e habet, & est tertium verbum productum ab eis. de capit vocem passiuam à passiuo, & significatio- n actiuam ab actiuo, & habet suum proprium mo- n & proprietatem, & non est actiuum neque pas- m. Vnde distinguitur ab actiuo & passiuo, quia si- ficat indeterminate sine certa persona & numero, men habet idem significatum, & rem eandem si- ficat, quam significat actiuum & passiuum. Vnde n significatur, dum dicitur, lego lectionem, & le- legitur, ac legitur impersonaliter sumptum, sed en non eodem modo, & sic est idem significatum es modi, & ideo sunt tria verba distincta.

Generalis Epilogatio.

TITVLVS LV.

Ecolligentes ergò in generali omnia, quæ mani- festata & reuelata sunt nobis per scalam quatuor uum naturæ, possumus videre qualiter per com- tionem hominis, qui est in quarto gradu, ad alias nferiores tres, & ipsorum adinuicem, & hoc se- lum conuenientiam generalem ascẽdimus ad co- *Primo.* nonem vnius naturæ supremę & infinitæ, quæ est a hominem, & qualis sit & quanta sit, & inueni- in illa natura suprema, esse, viuere, sentire & in- gere aliud, quam scala naturæ. Et ibi fecimus aliã m, ab ipso esse incipiendo & procedendo ad ali- tadus, & inuenimus, quod in illa summa natura, est Deus noster, idem est esse quod viuere, quod re, quod intelligere. Rursum inuenimus illud *Secundo.* mproductum, non acceptum, sed æternum, & d ab illo esse æterno & ab illa natura est productũ m esse mundi, & tota scala naturæ, & hoc de ni- & de nouo. Item per istam productionem mun- *Tertio.* nihilo præinuentam, ascendimus ad vnam aliam luctionem nobilissimam & æternam, & illam cõ- mus esse, ꝙ esse est de ipso esse diuino, per quam nimus in natura diuina duas personas æternas, & m de Deo esse productum, & hoc per modũ na-

Quarto. turæ. Rursus per istam productionem, quam
mus in natura diuina, reperimus etiam ibid
necessario aliam productionem de esse diui
est per modum voluntatis & libertatis, per q
ducitur tertia persona in esse diuino. Et sic in
li per scalam naturæ inuenimus quatuor, sc. e
num, & tres productiones ipsius esse diuini, s
Dei, & tria producta à Deo. Prima productio
ta est in productione mundi, & de nihilo ext
secunda productio est Dei de Deo intra se, &
no per modum naturæ. Tertia est productio
natura diuina per modum volũtatis. Et istæ
æternæ, & sine principio, & sine fine nũquam
tes. Tria ergo sunt producta, sc. mundus, Filiu
ritus sanctus, & vnum improductum, sc. Pate
ergo est à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Fi
Patre, & à Filio, & à Spiritu sancto tanquam
mundus est productus. Ex istis omnibus p
concludere talem diuisionem, in qua claudu
mnia. Omne quod est, vel est ab æterno & à se
non ab æterno nec à seipso, vel est ab æterno
à seipso, sed ab alio. In prima parte diuisioni
ter, in alia parte mundus, in tertia Filius &
sanctus. Et sic per istum processum inuenimus
trinum & vnum. Vnum in essentia, & trinum
sonis, à quo omnia, in quo omnia, & per quẽ
qui viuit benedictus in secula.

¶ *Sequitur comparatio hominis, qui
quarto gradu, ad alias res inferior
graduum, secundum conuenientia
cialem, & de fructu qui inde collig*

TITVLVS LVI.

COnsiderata comparatione hominis ad a
inferiores trium graduum secundum co
niam generalem, ex qua collectus est fructus
m

abilis:& quia eſt adhuc alia conuenientia & ſimili-
do ſpecialis,ideo nunc cõſiderandum eſt,vnde ho-
o habet conuenientiam &ſimilitudinem ſpecialem
ra generalem. Primo cum rebus,quæ ſunt in pri- *De formatione hominis ſecundũ corpus.*
o gradu,quæ tantum habent eſſe,ſcil.cum elemen-
& cum corporibus cœleſtibus. Quia ſicut illa or-
nata ſunt inter ſe, ſic homo eſt ordinatus in ſeipſo.
am in illis,quæ habent tantùm eſſe,nobiliora & di-
iora ſunt ſuperius & altius,& minus nobilia & mi-
s digna ſunt inferius & infima,vt cœlum ſurſum &
ra deorſum. Et inter elementa ſimiliter,quia terra
nus digna,ideo infima, & aqua, quæ eſt dignior,
o ſuperior eſt quam terra, & aër quam aqua,& i-
is quam aër. Ita ſimiliter in corpore hominis caput
ſupremum in altiſſimo loco poſitum,nobiliſſimũ
digniſſimum inter membra exteriora,&alia mem-
minus digna ſunt infima,vt pedes; & ſicut terra,
ia infima portans omnia elementa: ita pedes ſunt
imi portantes alia membra. Sicut ergo inter ele-
nta ſunt ſuperius & inferius: ita in homine. Item
ut ſuperiora corpora regunt inferiora corpora; ita
ut & membra ſuperiora,& manus regunt inferio-
membra: & ſicut corpora cœleſtia,vt Sol, qui in-
it vitam omnibus aliis corporibus,& dat eis lumẽ,
influit vitam omnibus corporibus viuentib⁹, col-
atur in medio ſeptem planetarum,& influit ſupe-
s & inferius ſedens in medio: ita in hominę cor,q̃
luit vitam & calorem omnibus membris,colloca-
in medio,& ibi ſedet influens ſuperius & inferius.
ce magnam conuenientiam & ſimilitudinem.

De conueniẽtia ſpecialiter hominis ad res ſecundi gradus,quæ habent viuere & eſſe tantum.

TITVLVS LVII.

ADhuc autem tu homo habes magnam conueni- *Quòd homo eſt ſimilis arboribus.*
entiam cum rebus ſecundi gradus,ſc.cum arbo-

ribus & plantis ac herbis. Quia ſicut ſemen &
de quo pullulans arbor poſt certum tempus
ſicut natura illius ſeminis & illius grani exigit
ta ſeritur & plantatur in terra, & clauditur per
tempus tanquam in ventre: ita granum & ſe
quo tu homo pullulas, ponitur & ſeminatur
ſicut in agro, & in ventre matris tuæ, & ibi cla

Secundo. Et ſicut illud granum ſeu ſemen, de quo naſci
bor ſeu planta, recipit materiam & augmẽtum
ra, ſcil. vt exinde fiant radices, truncus & ſimili
lud granum, de quo tu pullulas, recipit mater
augmentum de terra, ſc. de ſanguine menſtruo
rum in ventre matris, vnde membra fiunt &

Tertio. Et ſicut de vno grano modico & paruo arbo
quo nulla fere apparet diuerſitas, ſed magna ſi
do, exeunt & pullulant tot diuerſa, ſicut ſunt r
truncus, cortex, medulla, frondes, folia, flores
ctus, & ſemina: ita conformiter de illo modic
ne patris tui, in quo nulla eſt diſſimilitudo nec
ſitas, exeunt & pullulant tot diuerſa, ac mirab
innumerabilia membra, quot tu habes, exter
interiora, ſicut ſunt caput, oculi, nares, aures,
lingua, digiti, manus, pedes, &c. habes etiam i
ra, vt cor, pulmonem, ſtomachum, epar, inteſt
nes, oſſa, neruos & venas, &c. quæ omnia exe

Quod homo ſit opus Dei. pullulant de illo paruo ſemine patris tui. Ex
potes concludere, quod tu homo es opus magn
quæ de ita modico grano tot diuerſa & mirabil
bra extraxit, & quod ille idem, qui in arboribus
nauit fieri tot diuerſitates mirabiles, ſicut ra
truncum, frondes: illemet ordinauit, quod de i
dico grano patris tui tot mirabilia membra &
ſa, ſicut ſunt in corpore tuo, exirent. Quis enim
nauit, quod tot partes & non plures & tales pu
rent de illo paruo modico grano arboris; & quo
membra & non plura & talia & taliter diſpoſita,
aiio modo ſic menſurata inter ſe ſic proportiona
certa menſura & certo numero & certo modo, e

lo paruo grano, vt duæ manus & quinque digiti, &
uo oculi, & non plures neque pauciores, caput altũ;
ſic de conſimilibus aliis? Quis iſta ordinauit, fabri-
uit, diſpoſuit, menſurauit, collocauit, & cuilibet of-
cium proprium tribuit? Nonne ille idem, qui in ar-
oribus ordinauit, ita ſimiliter in hominibus? Nun-
uid pater tuus & mater tua formauerunt iſta mem-
a? Nonne ipſis neſcientibus & dormientibus mem-
a formantur occulte etiam multotiens ipſis nolen-
ous, & non cupientibus formantur? Quandoque et-
m ipſis volentibus non poſſunt generare. Nonne
nc clariſſime manifeſtatur in formatione tui cor-
oris potentia immenſa, ſapientia inæſtimabilis, bo-
tas & benignitas innumerabilis tui creatoris? Qui
potenter & rationabiliter cum magna ſapientia &
nignitate omnia membra tui corporis organizauit,
ſtinxit & ordinauit dulciter & inſenſibiliter matre
ſciente ſupra omnia corpora mundi ita pulcre. Sic-
enim homo, qui prudenter agit, ille ordinate & ſi-
impetu facit illud, quod intendit, donec ad finem
ſuum intentum perueniat; ita ſimiliter arbores &
lantę operantur ad modum operationis artificis, qui
tionabiliter operatur vnum poſt aliud producendo
rdinate, ac ſi cognoſcerent finem propter quem o-
erantur, & ſic producunt eorum fructus & ſemina,
ores & folia, propter fructus, & quando fructus ſunt
aturi, tunc ceſſant operari exterius, & ſic arbores
lantantur, ſeminantur, creſcunt, nutriuntur, augmẽ-
antur ipſis neſcientibus: ita homo fuit plantatus, nu-
itus & generatus ipſo ignorante. Ergo bene ſimilis
ſt homo arboribus. Et ſicut nutrimentum, quod ha-
ent arbores, capiunt à terra mixta cum aqua: ita tota
agnitudo tui corporis venit de terra mixta cum a-
ua: ita vt ex nutrimento, quod venit ex elementis,
taqua & terra, homo creſcat, augmentetur & viuat.

¶ *De conuenientia hominis ſpeciali & ſimilitudine ad res tertii gradus.*

TITVLVS LVIII.

Quod homo est similis animalibꝰ.

SED adhuc homo magis est similis animalibus, quam arboribus & plantis, & maiorem conuenientiam habet cum eis. Nam sicut illa generantur coitum, & masculum & fœmellam in vtero, & membra animalium formantur: ita tu homo generis per coitum, & per masculum & fœmellam in vtero matris tuæ. Et sicut animalia habent caput, oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, cor, epar, stomachum & alia membra: ita tu homo habes omnia ista. Et ista ambulant per se de loco ad locum, vident, audiunt, bibunt & comedunt, nutriuntur, digerunt, crescunt; & sic de aliis: ita tu homo habes omnia ista. Et alia magna conuenientia. Sicut arbores, plantæ, animalia omnia in terram reuertuntur, ita corpus hominis reuertitur in terram: Ergo de terra sumptum est. Eadem ergo materia tui corporis, arborum, plantarum, animaliùm, postquam reuertuntur totum in vnam & eandem materiam.

¶ *Qualis vtilitas colligitur ex ista consideratione speciali.*

TITVLVS LIX.

Vnus Dominus & artifex omnium.

QVid autem colligere debemus ex illa comparatione & conuenientia speciali hominis ad quatuor gradus, quæ signant omnia ista. Et hæc specialis conuenientia & similitudo arguunt & dicunt primo quod vnus & idem artifex, vnus & idem Dominus, vnus ordinator est hominis, animalium ac aliarum rerum & graduum aliorum, vnum consilium, vna prouidentia. Secundo arguunt summam potentiã, summam prudentiam, summam bonitatem eiusdem. Arguitur primo vnitas artificis summe potentis, summe prudentis & optimi. Non enim esset tanta conuenientia & similitudo hominis cum arboribus, plantis & animalibus, si essent duo consiliatores in rebus, duo rectores, duo artifices, nec opera plantarum & arborum

um sic ordinate procederent & agerentur ad modū operum humanorum. Neque omnes assimilarentur, nisi ille idem regeret & dirigeret opera ipsarum arborum & plantarum, qui dedit homini rationem; vnus est ergo qui dedit homini intellectum, & qui dirigit opera arborum, quæ sunt ad modum intellectū, cum in arboribus & plantis non sit ratio vel intellectus. Sed multo fortius vnitas materiæ & identitas viuendi tam hominum quam animalium, arborum & plantarum arguit vnitatem artificis. Cum enim sit eadem materia tam hominum quam animalium, arborum & plantarum, quia omnia reuertuntur in terrā, & per consequens de terra facta sunt à principio, sicut nix sumpta de aqua, quæ reuertitur in aquam, in gelu & sal similiter. Sed tamen nec homo seu corpus per seipsum factum est de terra, nec tot species animalium factæ sunt per se de terra, nec tot species arborum & plantarum fecerunt seipsas de terra, quia hoc opus est opus artificis habentis sapientiam & intellectum. Sequitur ergo, quod est artifex vnus, qui de eadem materia omnia illa fabricauit, quia si essent duo contrarii, non conuenirent in eodem modo fabricandi neque formandi, neque esset tanta similitudo, neque esset eadem materia, quia vnus alteri non communicaret materiam. Item ostenditur & probatur summa potentia, summa sapientia, summa bonitas summi artificis, qui de vna & eadem materia tot innumerabiles, & mirabiles, ac diuersas res & species producere potuit, voluit, sciuit & fecit. Vide quot species arborum, herbarum, plantarum, ac animaliū, & tamen omnes de eadem materia. Sed multo mirabilius est de materia vili ac infima & grossissima posse & scire formare tam nobile corpus, sicut est corpus humanum, quod est capax animæ rationalis & intellectualis, quæ est imago summi artificis. Vide quanta est distantia inter corpus humanum & terram in nobilitate. Maior enim est potentia & sapientia posse de materia vili & grossa facere nobile corpus, quā de mate-

Summa sapientia illius artificis.

materia nobili facere nobile opus, ſicut etiam
ſubtilitas eſt ſcire facere de luto vaſa aurea &
& pretioſa, quam facere de auro & lapidibus p
ſis vaſa pretioſa. Ex hoc ergo poteſt homo cert
Summa potentia illius artificis. naliter arguere ſummam potentiam, ſummam
tiam ſui factoris, & conſiderare, quod qui te pot
ſciuit & voluit tam nobilem & excellentem ſup
mnes alias res facere de terra infima, & ita te exa
quanta tibi poterit facere, & quomodo poterit
altare magis ſi voluerit, & ad ſtatum altiorem &
biliorem eleuare. Ecce ergo quot fructus, quot v
tates, quot vtiles cognitiones poterit homo col
re ex iſta comparatione ſuiipſius ad creaturas inf
res? Non ergo ſpernat eas. Illas enim debet ama
cogitare ſimilitudinem, quam habet cum eis, &
ternitatem, & humiliare ſe per eas, & fricare ani
ſuam cum eis. Ipſæ enim cognoſcunt eum mirab
& excellentiorem eis in multo, quia eſt in nobi
excellentiſſima & dignitate conſtitutus ſuper ea
tamen cogita, quia tu es creatura. Non enim pr
tuam excellentiam deſinere potes quin ſis crea
Noli ergo obliuiſci, quia es de numero creatura
nec ſeparari potes à conſortio earum, quia mag
habes cum eis conuenientiam, ſcil. eandem mate
& eundem artificem. Exercita ergo te in cogni
earum, quia quanto magis cognoſcis ipſas, tanto
gis cognoſcis tuam dignitatem, & acquires maio
cognitionem & certiorem de tuo conditore. Si
vis, quod in te fiat cognitio tui ipſius & tui cond
ris, fiat primo in te cognitio creaturarum, quia qu
tomagis appropinquas te ad creaturas eas cogno
do, tantomagis appropinquabis ad te ipſum & ad
conditorem. Et quantomagis elongas te à creatu
tantomagis elongas à teipſo & à tuo conditore. Si
go creſcat in te cognitio creaturarum, creſcet in te
iam cognitio tuiipſius & tui conditoris in teipſo, &
illa diminuitur, diminuitur etiam illa, & ſi illa annih
latur, etiam illa annihilatur. Et ſi illa manet, etiam iſt
manet, quia ex illa naſcitur iſta.

¶ E

Et ſic eſt finis, quæ eſt de comparatione hominis ad tres gradus ſecundùm conuenientiam generalem & ſpecialem.

Sequitur ſecunda pars principalis iſtius operis, ſcil. de comparatione hominis, quæ eſt in quarto gradu, ad illas res inferiores trium graduum penes differentiam, & hoc duobus modis, ſcil. generaliter & ſpecialiter.

TITVLVS LX.

POſtquam cum Dei adiutorio comparauimus hominem ad alias res inferiores penes conuenientiã; nc autem debemus ipſum comparare penes diffe-ntiam ad alias res inferiores, dum enim cõparamus am rem ad aliam, duo manifeſtãtur nobis, ſc. con-nientia & doctrina vnius ad alterum, & per iſtam plicem comparationem manifeſtatur nobis natura iuslibet rei naturaliter, quia ipſa eſt via naturæ; iſta etiam via intrandi in notitiam cuiuslibet rei. Et eo ad habendum notitiam veram de homine, & ex nſequenti de Deo per hominem, oportet hominẽ mparare ad alias res, & videamus, quomodo con-nit cum eis, & quomodo differt. Et quia iam vidi-us Dei gratia, quanta ſunt nobis reuelata, comparã-o hominem per conuenientiam: Nunc videamus, uæ manifeſtabuntur nobis, comparando hominem alias res, cum quibus conuenit per differentiam. t ſi magna cognouimus per conuenientiam, magna gnoſcemus per differentiam, & magis nobis vtilia: mmo hoc erit complementum totius noſtræ cogni-onis, nobis neceſſariẽ ad ſalutem. Nec prima cogni-o prodeſt nobis ſine ſecunda quicquam.

Quod primo facienda eſt duplex comparatio ſecundùm differentiam omnium quatuor

quatuor graduum. Prima generā nius gradus ad alium. Alia & ſec ſpecialis infra quemlibet gradum.

TITVLVS LXI.

ANtequam autem ad prædictam comparatio accedamus, primo volumus conſiderare o tres gradus rerum generales diſtinctos, & hoc differentiam inter ſe, ſcil. vt videamus proceſſu excellentia, nobilitate, & dignitate, ac ſuperio vnius gradus ad alium, ac quarti gradus ſuper o tres. Et iſta differentia primo conſiderata eſt, & ex prædictis manifeſtata eſt. Secundo oportet c derare ſpecialem, infra quemlibet gradum gen Multum enim differunt res vnius gradus, quia i gradu licet conueniant generaliter, ſunt tamen cies diſtinctæ multæ. Et ideo oportet videre, qu vna natura differat ab altera, & qualiter vna eſt rior, dignior & nobilior, quam ſit altera. Verbig In primo gradu quatuor elementa per eſſe tantū ueniunt, ſed tamen differunt inter ſe, quia vnu nobilius altero, & etiam quodlibet habet ſuam gularem naturam, vt terra, aqua, &c. Terra enim ma eſt & minus digna, minus nobilis, & minus cra. Aqua habet naturā ſuperiorem, digniorem, crioremque terra, & aër quam aqua, & ignis quā Et ſimiliter inter metalla, quia nobilius eſt au quam argentum, & argentum quam ſtannum, & num quam plumbum. Inter lapides etiam, quia v precioſus lapis nobilior eſt altero. Et corpora ce ſtia, vt Sol, Luna, Stellæ, & alia ſunt nobiliora, q omnia iſta prædicta, & tamen omnia iſta conuen in vno gradu generali, & ſolum habent eſſe & non uere. Similiter eſt in rebus, quæ ſunt in ſecundo g du generali, quia omnia conueniūt generaliter & bent eſſe, viuere, & non ſentire, & tamen differun ſe, quia arbor continet & habet infinitas ſpecies

Differentia rerū in primo gradu.

Differentia rerum in ſecundo gradu.

natura

uras, & ſimiliter planta & herba continent in ſe in-
merabiles & infinitas ſpecies, quarum quęlibet ha-
ſuam ſingularem naturam diſtinctam à natura al-
ius. Et ſic eſt ibi magna doctrina. Conformiter res, *Differentia*
ę ſunt in tertio gradu, conueniunt in generali, ſcil. *rerum in*
eſſe, viuere, & ſentire, ſed differunt multum, quia *tertio gra-*
er eas ſunt infinitæ & innumerabiles ſpecies ani- *du.*
lium, vt eſt declaratum ante. Nam quædam ſunt
ę ambulant ſuper terram, alia habitãt infra terram,
ſupra aquas, alia in aquis, alia in aëre. Etiam con-
era & vide, quot ſint ſpecies differentes multum,
ot dignitates; quot nobilitates, quot ſuperiorita-
quot differentiæ ſuper naturam.

n rebus autem quarti gradus, in quibus eſt liberũ ● *Omnes ho-*
itrium, vt ſunt homines, non eſt differentia ſicut *mines ſunt*
liis gradibus, quoniam in tribus gradibus prædi- *eiuſdem*
, & in quolibet, ſunt ſpecies multum diuerſæ, & *naturæ.*
a iſtum quartum gradum ſunt indiuidua diuerſa
ulta, & non ſunt niſi vna ſpecies & natura. Nam
liis tribus gradibus ſunt multæ ſpecies & multum
erſæ, quia quælibet habet ſuam naturam, ſed in
rto gradu eſt tantũ vna natura, & omnes res iſtius
dus ſunt vnius naturæ, nec vnus homo eſt nobi-
& dignior altero ſecundùm naturam, nam omnes
ent æqualiter liberum arbitrium, per quod quar-
gradus conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur.

Licet autem omnes homines ſunt eiuſdem natu- *Inter ho-*
tamen intra iſtum gradum & intra iſtam naturam *mines ſunt*
manam fiunt multi gradus & diuerſitates acciden- *multæ dif-*
es, & multæ differentiæ, & nobilitates, dignitates, *ferentiæ ac-*
erioritates & inferioritates. Vnde illa fiunt per ac- *cidentales.*
entia, & per illa quæ adueniunt poſt naturam, &
per acquiſitionem vel donationem. Et ideo ſicut
ebus ſecundi & tertii gradus inter quemlibet gra-
m generalem ſunt multi gradus ſpeciales, differen-
naturaliter & ſecundùm naturam: ita infra quartũ
dum, qui non habet niſi vnam ſpeciem, ſunt mul-
radus accidentales & differentes per accidẽtia no-

biliora

biliora & minus nobilia, magis digna & minu
ſuperiora & inferiora, & ergo illud, quod faci
in rebus, hoc facit accidens in hominibus, qu
quarto gradu, ſcilicet accidens intellectuale
quia homo facit quartum gradum per intelle
per liberum arbitrium: ita prima differentia i
mines eſt nobilitas & ſuperioritas. Et iſte grad
bet accipi penes accidentia intellectualia, quæ
niunt intellectui & voluntati & animæ, & non
accidentia corporalia, quæ conueniunt aliis re
aliis inferioribus gradibus per naturam. Et ra
bile eſt, vt quia res primi, ſecundi, & tertii gra
perantur naturaliter & non voluntarie, quod
ctio nobilitatis & dignitatis fiat in eis ſecund
turam. Et quia homines operantur ſecundum
tatem, libertatem & intellectum, rationabile
diſtinctio nobilitatis & dignitatis fiat in eis pe
dentia liberi arbitrii, quæ ſunt voluntaria &
ctualia. Ipſa autem accidentia intellectualia, p
differunt homines, & faciunt multos gradus ſp
inter homines, ſunt iſta, poteſtas, iuriſdictio, o
ſcientia, ars, virtus, ſapientia, & ſimilia, quæ a
do acquiruntur per hominẽ, aliquando dantur
liberaliter: & quia ſunt accidentia, ideo poſſu
di, & tamen qui perdit, manet homo, & ideo
naturalia homini, licet autem ſint accidentia,
multum nobilitant hominem, & dignificant, &
tant naturam humanam, & faciunt vnum ho
nobiliorem & etiam multo digniorem altero.
iſtis natura humana eſſet nuda & expoliẽda. E
tur ideo habitus veſtientes ipſam naturam, p
quod dicuntur veſtiti melius nobiliores: ita ſi
induti iſtis habitibus nobiliores ſunt. Et eſt ſim
panno crudo nondum præparato, quia licet
panni ſunt eiuſdem valoris, tamen propter tin
ſuperadditas creſcunt in valore, & nobilitatur
alterum alter: ita in homine. Si enim natura hu
eſt nobiliſſima de ſe ſuper alias naturas, quanto m

Homines differunt penes nobilitatem & ſuperioritatem.

Ecce accidentia quibus homines differunt.

ſa per accidentia nobiliſſima nobilitatur, & etiam
et omnes homines ſunt æquales, quantum ad na-
ram, tamen accidentia prædicta aliquibus ſuperad-
ta, faciunt tales homines aſcendere ſupra alios, ſic-
panni propter tincturam, & tales homines magis
propinquant Deo.

De comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduum penes differentiam generalem.

TITVLVS LXII.

Poſtquam autem viſa eſt illa duplex comparatio,
& conſideratâ ſuperioritate, inferioritate, & di-
itate, & nobilitate vnius gradus ad alium, & vnius
turæ ad alteram, intra eundem gradum. Nunc vi-
amus, quomodo homo differt ab omnibus rebus
ferioribus trium graduum, quia hæc eſt clauis &
retum totius veræ cognitionis & naturæ humanæ
totius boni.

Vnde duplex eſt differentia hominis ad alias natu-
s, vna communis & generalis, & alia ſpecialis. Dif- *Duplex differentia hominis ad alias res.*
rentia communis & generalis dicitur, quæ etiam
peritur inter alios gradus. Quia ſicut vnus gradus
ffert ab altero, & vna natura ab altera, quæ eſt di-
ior & nobilior, vt arbor quam terra, & aſinus quam
arbor. Sic conformiter differt homo ab aliis gradi-
us per ſuam nobilitatem & dignitatem, eo quod ha-
et nobiliorem & digniorem naturam ſuper alias res,
per iſtam differentiam dignitatis ſuæ bene conſi-
eratam cognoſcimus, quod homo habet maximam
ignitatem naturalem, inter omnes res quas videm⁹:
abet enim dignitatem liberi arbitrii, ita quod habet
tionem per quam iudicat, intelligit & diſcernit o-
nnia, & habet voluntatem liberam & naturalem li-
ertatem, ita quod non poteſt cogi, ſed operatur ex
bertate, & non ex neceſſitate. Et ideo quia homo
abet iſtam dignitatem ſuper alias res, habet duas ex-

Homo præeſt cæteris.

cellentias naturales ſuper alias res. Primo præ
ficitur & præponitur omnibus aliis rebus tri
duum, vt brutis, auibus, piſcibus, arboribus
ideo, quia homo habet dominium ſuper om
riora, & omnibus dominatur ex dignitate lib
trii, nullæ creatæ rei ſubiicitur, quia talis eſt
liberi arbitrii. Et iſta eſt maior nobilitas, dig
excellentia naturalis, quæ poſſit eſſe in rebus,
qua dignitas naturalis poterit eſſe ſuperior,
non poteſt eſſe aſcenſus ſuper hanc dignitate
tura. Et iſta dignitas nō poteſt cognoſci niſi p
parationem ad eius oppoſitum, quod reperitu
is rebus. Quoniam omnes aliæ res inferiore
graduum ſunt inferiores homine, & operantu
ceſſitate. Nam elementa, quæ ſunt in primo g
mni die producunt ex neceſſitate arbores, h
alia, quæ ex ipſis infra terram & ſupra eam n
& ipſæ arbores & herbæ quæ ſunt à ſecundo
producunt quotidie ex ſe frondes, flores, fo
fructus. Res verò tertii gradus, vt ſunt anima
ducunt ex impetu naturæ, & faciunt hoc ex
quod faciunt, nec poſſunt facere, nec habent
tem faciendi aliud. Et ideo omnes dicuntur
liter ſiue coacte facere, id quod faciunt. Solu
homo operatur libere. Et ideo dignitas ſola
bitrii ſeparat hominem ab aliis rebus inferior
eo homo dicitur ſedere ſuper omnes res infe

¶ *Quod in iſta differentia hominis a*
res fundatur vna regula homini c
ma, quæ eſt fundamentum firmiſſ
ad cognoſcendum ſine difficultate
neceſſaria de Deo.

TITVLVS LXIII.

QVoniam autē homo habet ſuper animalia
& alias res inferiores intellectum & volun
con

nſiderandum quid & quantum poteſt homo, plus r ſuum intellectum & ſuam voluntatem, quam a- malia nec aliæ res poſſunt, vt clarior differentia co- oſcatur, vnde homo per intellectum poteſt intelli- re verba, ſermones, & ſententias, & percipit ſigni- ata dictionum & ſermonum, & hoc non faciunt a- animalia, quia ſolum audiunt ſonum verborum, l ſignificationem & ſententias non poſſunt intelli- re, ſed homo audit & intelligit, & reuoluit ſignifi- tionem verborum & ſermonum, & hoc eſt primũ elligere hominis, & per hoc homo maxime ſepa- ur ab animalibus, & aſcendit ſuper illa, ita quod iſta prima operatio intellectus. De ſecunda autem o- ratione intellectus dicetur infra Tit. LXV. & eſt q̃- m porta ad omnia alia, & hoc eſt maximum, & di- itas magna, ſed homini non videtur, per quod poſ- hoc facere ſit magnum, immo apparet ſibi quod ni- ſit, & cauſa eſt, quia nõ comparat ſeipſum per dif- entiam ad animalia, quæ non poſſunt hoc facere. o ſi homo vult clare videre, ſi illa quæ habet ſint gna & magnæ dignitatis, comparet ſeipſum ad in- iora animalia bruta, quæ non habent hoc. Et hoc totum ſecretum & clauis totius cognitionis ho- nis de ſeipſo, & niſi faciat hoc, nunquam cogno- t ſeipſum, nec contentabitur de Deo, & ſi hoc facit continue facit, & tunc continue magis cognoſcit pſum, & per experientiam videbit, quã magna ſunt , quæ accepit vltra animalia, & gaudebit & relin- et extra ſe omnia alia, & erit ſemper contentus de o creatore, & hoc ſit præceptum omnibus homini- s. Nam homo factus eſt magnus ſuper alia anima- , quia accepit, quod poteſt intelligere, & percipere ntentias & verborum ſignificationes vltra ſonum, quod poteſt reuoluere in corde ſuo diuerſas ſentẽ- as & ſignificationes, & non ſolum hoc, ſed poteſt cendere de vna ſententia ad aliam, & de vna cogita- one ad aliam, & de minore ad maiorem, quia poteſt telligere, quod eſt magna poteſtas facere de aliquo

Homo præ alijs intelligit.

aliquid, & eſt maior facere de nihilo aliquid, i
maxima poteſtas, imo hoc poteſt homo reu
intra ſe, ac diſcutere, ac etiam diſcurrere de vn
liam, quod facere non poſſunt alia animalia, &
quicquid homo habet dignitatis & poteſtatis, t
accepit & totum ſibi datum eſt à ſuo creatore,
Intelligere hominis eſt infra Deũ. idem, qui dedit eſſe ſolum & non viuere rebus
gradus, & eſſe, viuere, & non ſentire rebus ſe
gradus, & eſſe, viuere, ſentire, & non intelliger
tertii gradus; ille, inquam, dedit homini eſſe, v
ſentire, & ſuperaddit intelligere, & velle, & c
re, & quicquid homo poteſt vltra animalia. E
creatura non poteſt aſcendere ſupra ſuum cre
ideo impoſſibile eſt, quod homo per ſuum intel
& cogitare aſcendet ſupra Deum, qui creauit
etiam qui eũ creauit, & dedit ei omnia iſta. Erg
poſſibile eſt, quod intelligere, cogitare & deſi
ipſius hominis poſſit eſſe maius & altius, quã
qui dedit iſta homini. Sequitur ergo, quod ho
poteſt intelligere neque cogitare in corde ſuo,
deſiderare, quod maius eſt & melius ſuo cond
Aliter homo eſſet maior cogitando, quam ſuus
ditor exiſtendo, & eſſet aliquid maius in cre
quam in creatore, quam ipſa cogitatio ſic exiſt
corde creaturæ eſſet aliquid maius ſuo creatore,
quod cogitatur, eſt in corde, & hoc eſt abſurdum
de. Quomodo enim creator tribuiſſet hoc ſuæ
turæ, vt creatura, maius quam ipſe ſit, poſſet co
vel deſiderare maius vel melius ipſo, hoc natura
ſuſtinet, & quia intelligere & cogitare, deſider
velle hominis poteſt creſcere in infinitum ad m
numerorum, qui non habent terminum neq; fi
quia intellecto & cogitato quolibet & quocunq
nito adhuc poteſt aſcendere cogitando & intelli
do & cogitare & deſiderare) maius & melius. E
poſtquam iſta poteſtas data eſt homini per ſuum
telligere & velle, & nõ aliis rebus, ſequitur, quod
qui dedit homini hanc poteſtatem, eſt infinitus &

ne m

mensura. Ex ista differentia hominis ad alias res
r potestatem intelligendi & cogitandi & desiderã-
,extrahitur vna regula infallibilis de Deo, quæ est
ndamentum & radix ad probandum & cognoscen-
um certissime, & sine labore omnia de Deo. Et iste
odus cognoscẽdi est propinquissimus homini, quia
propria cogitatione & ex proprio intelligere po-
st probare omnia de Deo, nec oportet, quod quæ-
t alia exempla extra se, nec aliquod testimonium
uam seipsum.

Regula autem, quæ radicatur in homine, est ista: *Quid s-*
uod Deus est quo nihil maius cogitari potest, vel *Deu*
eus est maius, quod cogitari potest. Et ideo sequi-
r, quod Deus est quicquid melius cogitari potest,
quicquid melius est esse quam non esse. Quicquid
go potest homo cogitare, perfectissimum, optimũ,
gnissimum, nobilissimum, & altissimum, hoc est
eus. Quæcunque ergo potest homo cogitare me-
ora, nobiliora, &c. illa potest Deo attribuere. Et in
sta regula fundatur tota scientia & cognitio de Deo
ertissime.

Sequitur modus & practica istius regulæ, & ad probandũ per ipsam omnia de Deo.

TITVLVS LXIV.

ET quia ista regula se extendit ad omnia, quæ de
Deo dicuntur, & oritur ex nobis & natura homi-
nis, ideo vtile & desiderabile est videre practicã eius-
dem, & fundare omnia in homine. Quoniam autem *Deus est.*
melius est esse quam non esse, ideo esse attribuitur
Deo, & dicitur de Deo, & ideo Deus non potest co-
gitari non esse. Et quia maius est esse non acceptum,
nec productum de non esse, quam esse acceptum &
productum de non esse, & hoc potest cogitari, ideo
esse Dei non est acceptum nec productum de nõ esse.
Et quia maius est quod Deus est suum esse, quam si *Deus est v-*
non esset, ideo necessario Deus est suum esse, postquã *num esse.*

NATIONAL LIBRARY OF SCOTLAND

hoc poteſt cogitari, quod hoc eſt maius. Si
quia maius eſt eſſe æternum ſine principio &
ne, quam non æternum, ideo neceſſario Dei

Eſſe Dei eſt æternum.

æternum. Vnde poſſum cogitare eſſe, q habet
pium & finem, & eſſe, quod habet principium
finem, & hoc eſt maius quam primum, & poſſu
gitare eſſe, quod caret principio & fine, & hoc e

Eſſe Dei eſt infinitum.

ximum, quia non poſſum cogitare maius nec
ideo Deus neceſſario eſt tale eſſe, & ſic eſt infi
& habet eſſe infinitum, quia Deus eſt maius,
cogitari poteſt, & quo nihil poteſt cogitari ma

Eſſe Dei eſt ſummum.

quicquid melius eſt eſſe, quam non eſſe. Item
tur, quod Deus eſt ſummum eſſe omnium, qu
lum exiſtens per ſeipſum, omnia alia fecit ex
quia ſi non habebat hoc, iam nõ eſſet maius quo
gitari poſſit, quia hoc cogitari poſſet, quod e

Deus eſt omne eſſe.

ſurdiſſimum. Item ſequitur, quod Deus eſt om
ſe, ergo eſt iuſtus, verax, beatus, viuens, intelli
quia melius eſt eſſe bonum, quam non bonum
ſtum, quam non iuſtum, & veracem, quam non
cem, & beatum, quam non beatum, & viuente
non viuentem ac intelligentem. Et quia maius &
lius eſt eſſe ipſam bonitatem, quam bonum, &
tiam, quam iuſtum, & vitam, quam viuentem,
pientiam, quam ſapientem, & ipſam veritatem, q

Deus eſt ſua bonitas.

verum; & ſic de omnibus aliis: ideo neceſſario
Deus eſt ipſa bonitas, ipſa iuſtitia, ipſa ſapientia
vita, ipſa veritas. Vlterius quia melius eſt eſſe in

Deus habet eſſe indiuiſibile.

ſibilem, quam diuiſibilem, quia diuiſibile poteſt
liter diſſolui, & ſic poteſt deſtrui & annihilari, &
plicem, quam compoſitum, ideo Deus neceſſario
bet eſſe indiuiſibile, ſumme ſimplex, ſumme vn
ideo eſt ipſa vnitas & ipſa ſimplicitas, nihil hab
compoſitum, quia compoſitum ſtat ex partibus,
poſſunt ſeparari, & ſic compoſitum poteſt annihi
Ideo bonitas, ſapientia, vita, veritas, & ſimilia,
ſunt partes, ſed ſunt vnum, & quodlibet eſt totum
Deus, & quoniam Deus non habet partes, quoni

quicqui

icquid est ex partibus iunctum, hoc est vere & o-
aino vnum, sed quodammodo plura, quia omne
uisum à seipso dissolui potest actu vel intellectu,
æ omnia aliena sunt à Deo, quia nihil melius exco-
ari potest eo.

Item omne quod nullo loco clauditur aut tempo-
maius est, quam illud, quod loco clauditur & tem-
re, quoniam autem nihil maius est Deo nec cogi-
i potest maius Deo, ergo sequitur, quod Deus ne-
e loco neque tempore claudi potest, nec potest co- *Deus loco*
tari esse in aliquo loco. Item possum cogitare, quod *non claudi-*
a res sit semel & simul in vno loco solum, sed ma- *tur.*
s esset, si simul & semel in diuersis & pluribus locis
set, & adhuc maius esset, si tota simul & semel in o-
nibus locis esset & extra omnem locum. Ergo quia
oc est maius, & ego possum cogitare & intelligere,
od hoc est maius; ergo Deus est simul & semel in
nnibus locis, & extra omnem locum. Item sequitur *Deus est*
dicta regula, quod Deus plura potest facere, quæ *vbique.*
llus homo potest intelligere, & hoc est maius, quã
solum potest facere, quod homo potest intelligere, *Deus omnia*
ego possum cogitare, quod Deus multa potest fa- *potest.*
ere, quæ homo non potest intelligere, quia si hoc nõ
sset, tunc non esset maius quam illud, quod homo
otèst intelligere.

Et per istam regulam homo potest certitudinaliter
ttribuere Deo sine dubitatione infinitas proprieta-
es & dignitates, per quas habebit magnam consola-
ionem & gaudium: &, hoc per istum modum dicen-
di. Deus est ita bonus, quod non potest cogitari me-
lior, Deus est ita benignus, pius, mansuetus, iustus,
potens, & c. quod nõ potest cogitari vltra. Et confor-
miter dicemus de scientia, fortitudine, amore, gau-
dio, beatitudine, communicatione, gloria, honore,
retributione, & sic de aliis. Et inde poteris addere,
quæ Deo non conueniunt, scil. odium, vt Deus odit
mendacium, vitium superbiæ, luxuriæ, dolum, frau-
dem; & sic de aliis, in tantum, vt non possit maius co-

gitari: ſimiliter Deus diligit charitatem, mundi humilitatem, obedientiam, timorem, verecund & ſimilia, in tantum, vt non poſſit maius cogitar autem addas cuilibet iſtorum duo adiectiua, ſc. num & infinitum, multum conſolaberis, vt ſic di Deus eſt æterna & infinita bonitas, infinita pie ſic de aliis. Et ſic iſto modo multiplicando hab magnam notitiam de Deo & conſolationem.

Quomodo cognoſcitur Trinitas.

Item per iſtam regulam poteſt etiam oſtendi ma & æterna Trinitas in Deo, quia oportet, quo Deo ſit tota productio, & talis, quod non poſſit c tari maior, & tanta communitate, quod non p cogitari maior.

Item oportet, quod in Deo ſit productio infi perſonæ, & ita nobilis, ſicut ipſe eſt, de ſubſtãtia p pria, aliter non eſſet ſumma productio, immo p cogitari maior, & quod ſit communicatio infini ctu, ideo oportet, quod det totam ſubſtantiam ſ infinitam alteri, aliter non eſſet maior, quam cog poſſit, ſed oportet, quod in eo ſit productio perm dum naturæ, & per modum voluntatis & amoris. ideo oportet, quod ſit duplex productio in Deo de ipſa ſubſtantia diuina, & ſint duæ perſonæ produ æquales, aliter aliquid deficeret Deo & poſſet co tari maius ipſo, quod eſt impoſſibile. Ecce ergo qua ter homo ex vnitate & magnitudine cogitatio ſuæ, & ſui intellectus & ex propria & intrinſeca op ratione ſibi certiſſima, poteſt certitudinaliter cogn ſcere, qualis & quantus ſit ſuus conditor, qui ipſu creauit ex nihilo, quoniam neceſſario habet dicere non poteſt negare, quod ſuus conditor eſt id quo n poteſt maior cogitari, & per conſequens eſt id, quo maius poteſt cogitari, & ideo eſt quicquid eſt melius eſſe quam non eſſe. Item non ſolum neceſſario ho habet dicere, immo tenetur facere, attribuere, & da re de iure naturæ ſuo conditori, quicquid nobilita tis, dignitatis, & magnitudinis, & poteſtatis, & excel lentiæ, & bonitatis poteſt cogitari, & tenetur affir-

Homo de iure naturæ tenetur Deo attribuere omnẽ excellentiã.

mare

nare de ipso. Quoniam sicut conditor suus magnifi-
auit ipsum hominem super omnes mundi creaturas
ua libertate: ita homo tenetur de iure naturæ inquã-
um poterit magnificare, dignificare, & exaltare suũ
onditorem. Ideo tenetur sibi attribuere & dare quic-
uid magnum & bonum potest in corde cogitare, &
acere eum maiorem quantum poterit, cum accepe-
it ab eo posse & cogitare. Aliter homo esset condi-
oris sui inimicus capitalis, quia homo cum his, quæ
onditor suus ei dedit, & est contra ipsum, & ipsum
iminuit & inferiorem facit, quantum in eo est, cum
osset ipsum facere supremum. Ideo esset malus &
eruersus & contra totum ordinem creaturarum, si
on faceret ipsum maiorem inquantum posset, cum
is, quæ accepit attribuendo sibi quicquid maius aut
nelius est. Vnde si conditor hominis ascendat ad vnũ
radum supra hominem, nõ est mirum, vt homo, qui
st creatus, ascendit vsque ad supremum cogitando,
etiam desiderando per virtutem sibi datam à Deo,
uod conditor suus habeat vltra vnum gradum &
scendat in infinitum existendo. Et illum gradũ de-
et homo attribuere suo conditori, vt præponat eum
mnibus modis supra se, quia maius est esse infinitũ
n existendo, quam in intelligendo & cogitando. Et
deo illud, quo maius cogitari non potest esse in solo
ntellectu & cogitatione, minus est, quam dicere ali-
quid, quod potest cogitari in intellectu, & etiam sic
sse in re, quia si dicatur, quod sit in solo intellectu &
non in re. Tunc illud, quod maius cogitari nõ potest,
st illud, quod maius cogitari potest, quod est impos-
ibile. Ergo homo habet necesse affirmare & conce-
dere, quod illud, quo maius vel magis cogitari non
potest, est in intellectu & in re existens realiter.

¶ *Hic ponitur regula & ars affirmandi & negandi omnia necessaria homini inquãtum homo est. Et ista fundantur in secũ-*

da operatione intellectus, quæ est co
nere, & diuidere, & affirmare vel
re. TITVLVS LXV.

CVm autem homo habeat intellectum vlt
malia alia & alias res, ideo per intellectu
operationes & officia, differt ab aliis rebus inf
bus, & visa est vna potestas ipsius intellectus,
operatio, quæ est apprehendere vltra sonum
cata verborum & sermonum, & ista erit prima
Tit. LXIII. ta in domum. De ista satis dictum est in præce
bus, & in ista etiam operatione fundata est vn
la, quæ posita est supra Tit. LXIII. in fin. Ex qua
tur vna alia operatio seu officium ipsius intell
quæ est nobilior, per quam homo magis adh
Alia differentia hominis ad alias res. fert à brutis, scil. affirmare & negare. Vnde n
inferior homine, potest affirmare vel negare, h
tem est officium solius intellectus, & quia du
mo affirmat aliquid, recipit illud, & dicitur es
ptum, dum est affirmatum, quia per affirmare
intrant intellectum, & per negare refutatur,
intellectus affirmauit & concessit vnum, iam
illud, & tenetur & obligatus est de necessitate,
firmandum & concedendum omnia, quæ sun
& coniuncta cum primo affirmato & conces
sequuntur ad illud. Similiter est de negatione.
eo affirmare vel negare, affirmant & ligant ips
tellectum, & ideo maximum periculum est af
vel negare hoc in illis rebus, quæ tangunt bon
malum hominis inquantum homo est, & qua
homo affirmat hoc, quod est falsum & malum s
& ad suam destructionem, & negat illud quod e
rum & bonum suum, & ad suam saluationem.
valde vtile est & necessarium omni homini, ha
artem affirmandi vel negandi, vt homo sciat quid
beat affirmare vel negare, seu concedere vel ref
& sic fit certus & non dubius: non quidem, vt hab
artem affirmandi vel negandi omnia, sed solum, q

pertine

ertinent ad hominem inquantum homo eſt. Si ei omo habet artem ſcribendi, loquendi, & dictandi, ulto magis habere deberet artem affirmandi & negandi, quæ magis pertinet ad hominem inquantum omo eſt, & in quibus eſt periculum maximū de perditione hominis. Ideo dabitur hæc ars & regula affirmandi & negandi, quæ magis pertinet ad hominem nquantum homo eſt, & maxime illarum quæ ſunt upra naturam & intellectum, & ſupra hominem, nō uidem, quod homo ꝓpter hoc de facto ꝛ concedat affirmat, & recipiat & recedat, ſed quod cognoſcat ebitum & obligationem affirmandi & credendi, ita uod quilibet homo videbit ſe eſſe obligatum de iue naturæ, & teneri ad affirmandum & credendum, uamuis de facto non affirmat nec credat. Aliud eſt nim cognoſcere & videre ſe obligatum eſſe ad faciendum aliquid, & aliud eſt facere de facto illud, quia on propter hoc facit, quamuis ſe cognoſcit obligaum ad faciēdum illud, ſicut homo poteſt cognoſcee & videre ſe obligatum de iure naturæ ad credenum & affirmandum aliquid, & tamen non propter oc affirmabit nec credet. Vnde regula poteſt poni, ꝙ uando aliquid probatur de homine pertinens ad oerationes hominis inquantum homo eſt, concludiur, quod debet vel tenetur vel obligatur hoc facere atione, & non coacte, quia ſi eſſet obligatus de neceſſitate, tunc non poſſet in contrarium, nec haberet iberum arbitrium. Et etiam dicitur, quod homo tenetur hoc & hoc facere, & tamen non ſequitur, quod facit hoc & hoc. Et ideo concluditur de facto hominis, ſc. quod tenetur per modum obligationis & debiti, quia ex ratione tenetur facere & non per modū facti. Et hoc eſt ideo, quia homo eſt dominus ſuorum operum. In rebus autem ſecundi & tertii gradus concluditur, quod res illorum faciunt ex neceſſitate id ꝙ faciunt. Ideo ſufficit oſtendere & probare homini, debitum ſuum & obligationem ſuam naturalem. Et quia iſta ſcientia eſt de homine inquātum homo eſt,

Homo naturaliter obligatur ad affirmādum & credendum.

ideo

ideo debemus hic probare debitum & obligatio
hominis inquantum homo est, ad quid tenetur,
quid debet facere: hoc autem est scientia de homi
Nō autem oportet probare, quod homo est, quia
notum est, nec quod viuit, sentit & intelligit,
hoc per experimentum notum est. Sed nondum
tum est per se, qualis debet esse homo & tenetur
& quid debet & tenetur facere. Et ideo in parti
præcedentibus, per illa quæ nota erant per experi
tiam, de homine & de aliis rebus, vt quia notum
hominem esse, viuere, sentire, & intelligere, &
res primi, secundi, & tertii gradus vel esse tant
vel viuere tantum, &c. probatum fuit Deum esse
qualis debebat esse, & quantus, & quod necessa
semper talis erat & tantus, & qualis necessario &
tus debebat esse: & ideo tota scientia de præteritis
magis de Deo quam de homine, sed tota pars seq
erit magis de homine quam de Deo, & hoc fiet
comparationem ad alias res, aliquando per differ
tiam, aliquando per conuenientiam, quandoque
ambo insimul, & aliquando per comparationem
minis ad Deum, vel Dei ad hominem, & quando
per comparationē hominis ad hominem. Quon
autem homo vt homo, habet intellectum & vol
tatem cum libertate, & per hoc est homo, & diffe
brutis & aliis rebus inferioribus, ideo omnia qua
cludentur & probabūtur de homine inquantum
mo est, concludentur vel ratione intellectus tant
vel ratione voluntatis & libertatis tātum, vel rati
vtriusque insimul. Quia quicquid tenetur homo
cere & debet, inquantum & homo, vel pertinet ad
tellectum, vel ad volūtatem, vel ad vtrumque sim
& etiam quicquid ei conuenit inquantum homo,
uenit ei ratione illorum. Et quia intellectui conue
ei affirmare vel negare, quia hoc est suum officiu
ideo probemus, quid ei tenetur homo, vel ad qu
obligatur de iure naturæ affirmare vel negare.

¶ H

Hic ponitur fundamentum omnium ſequentium.

TITVLVS LXVI.

QVoniam autem ars, in quo tota iſta ars affirmãdi ſeu credendi ſtat, eſt hæc, ſcil. quod omnis res debet & tenetur vti his, quæ habet ad ſuam vtilitatẽ & ſuum bonum & melius, & ad augmẽtum boni ſui, & hoc inquantum poteſt, & nulla res debet vti his, quæ habet contra ſeipſam, & ad propriam deſtructionem & annihilationem ſuæ vtilitatis & boni, quinmo debet ſuam naturam conſeruare, debet exaltare & dignificare, & deſinere omnia illa & expellere, quę ipſam nituntur deſtruere & minorare. Hoc autẽ manifeſtum eſt, quòd quælibet res habet id quod habet ad ſui conſeruationem & vtilitatem, & non ad ſuum proprium damnum & malum, & cuilibet rei data ſunt omnia, quæ habet, propter bonum ſuum, & non propter malum: & vt quælibet res acquirat ſuam perfectionem, ſuum bonum, & ſuum complementum, & non ſuam deſtructionem & ſuum malum, nec faceret aliquid contra ſeipſam: hoc autem videmus per experientiam in rebus primi, ſecundi & tertii gradus (vt verbi gratia, in elementis.) Nam quodlibet multiplicat ſeipſum, & auget ſe inquantum poteſt, & deſtruit ſuum contrarium, & numquam facit aliquid contra ſeipſum, nec contra ſuam naturam, ſed attrahit oleum in ligno, & ſeipſum in candela, vt viuat & conſeruetur in eſſe. Item videmus in arboribus & plantis, quomodo attrahunt alimentum ad ſuam vtilitatem, & attrahunt id quod eſt conueniens eis, & nunquam diſconueniens, & confirmant ſuas radices in terra, vt viuant & nutriantur, & profundant radices ita vt firmius ſtent, & multiplicant ſuam naturam inquantum poſſunt vt durent. Similiter faciunt animalia iuxta ſuam naturam. Cùm autem homo ſit de numero rerum, & ſit res naturalis de quarto & de nobiliori gradu, tenetur & obligatur de iure naturæ, vti omnibus, quæ

Homo de iure tenetur vti datis ſibi ad vtilitatem.

quæ habet in se & quæ sibi data sunt, ad sui v
& ad suum bonum, & ad augmentū suum, & a
melioratione m, & hoc quantum potest. Et null
do debet vti his, quæ sunt cōtra seipsum, & ad de
ctionem suiipsius, & minorationem & annihi
nem, quia aliter esset contra ordinem vniuers
mnium creaturarum, & esset deuiatus à toto o
rerum.

Homo de iure tenetur vti intellectu & voluntate ad bonum.

Ex isto fundamento firmissimo per omnes c
ras confirmato; sequitur de necessitate, quod
mo habeat intellectum & voluntatem vltra ali
malia, & per illam differt ab eis, & est homo, quo
bet, tenetur & obligatur de iure naturæ vti suo i
lectu & sua voluntate ad suum bonum, & ad su
tilitatem, sc. ad suum gaudium & lætitiam, ad
rem spem, consolationem, pacem, quietem &
dentiam, & contra damnum, malum, tristitiam
sperationem, & contra omnia aduersa. Vnde cum
mo debeat per suum intellectum & voluntate
quirere totum suum bonū, & totam suam perfe
nem, dignitatem & nobilitatem, inquantum h
est, ideo ipse non debet vti illis contra seipsum,
suam destructionem, & contra hominem, sed pro
mine.

¶ *Hic ponitur conclusio, in qua conclud
regula & ars affirmandi & negandi*

TITVLVS LXVII.

QVoniam autem ad intellectum pertinet affi
re & negare, credere & denegare, & est act
cundus, qui sequitur post cogitare, qui etiam
duas partes diuisus oppositas, quia affirmare & ne
re sunt opposita. Et hoc est propter hoc, quia o
quod cogitatur & dicitur, habet suum oppositum
bi repugnans & contradictorium, quę simul non p
sunt esse, sed necessario illud, quod cogitatur & di
tur esse, est verum vel non verum, ideo homo deb
vnum affirmare, & aliud negare, & vnam partem re

cipere

pere & admittere tanquam veram, & aliam repel-
re tanquam falſam. Et ſic concluditur, quod homo
iure naturæ debet & tenetur affirmare, credere &
cipere illam partem, tanquam quę magis eſt ad eius
ilitatem, ad eius bonum & melioratione, perfe-
ionem & dignitatem, & exaltationem, inquantum
omo eſt, & per quæ generantur in homine gaudiũ,
lætitia, conſolatio, ſpes, confidentia, ſecuritas, &
gatur triſtitia, deſperatio ab ipſo homine, & per cõ-
quens ſequitur, quod debet affirmare illam partem
nquam veram, quæ magis eſt amabilis, deſiderabi-
de ſe, & de ſua natura, & quæ magis habet de eſſe,
de bono, & aliam partem oppoſitam tenetur nega-
tanquam falſam, & à ſe fugare tanquam inimicam
bi. Si autem homo facit oppoſitum, tunc vtitur in-
llectu ſuo contra ſeipſum, & contra hominem, &
ntra ſuum bonum, & ad ſuum damnum & deſpera-
onem, & tunc facit contra totum ordinem rerum,
ia quælibet res inferior homine vtitur his quę ſunt
ſuum bonum, & homo faciendo alio modo, vtitur
ſuum damnum & deſtructionem ſuo intellectu &
oluntate, & ideo facit contra curſum naturæ & o-
nium rerum, & contra hominem, ideo tunc nõ de-
et dici homo, quia facit contra hominem & habet
ntellectum deuiatum & corruptum. Et quamuis nõ
ntelligat, quomodo fieri poteſt, nec quomodo po-
eſt eſſe verum, non eſt excuſatus quin teneatur affir-
are & credere.

Homo naturaliter tenetur recipere, quod eſt ſibi magis vtile.

Et ſi aliquis dicat, quare tu affirmas & credis illud
uod non intelligis, quia forſitan eſt falſum; ad hoc
eſpondetur, quod excuſatur per hoc, quia credit ad
um bonum, & ad ſuam vtilitatem, quia hoc tenetur
acere naturaliter & de iure naturæ, & qui facit ſecũ-
ùm ſuam naturam, facit id quod debet, & qui facit
d quod debet, excuſatus eſt. Neque intellect⁹ poteſt
n hoc errare, poſtquam credit illud & affirmat, quod
eſt ſibi maximum bonum, & oppoſitum eius eſt pri-
uatio ſui boni, quia tunc facit maximum bonum ſibi-
ipſi,

Homo tenetur credere id quod eſt ſibi magis vtile, etiãſi non intelligit quomodo eſt.

ipſi, & ſuæ voluntati. Et hoc tenetur facere, q
tellectus factus eſt & datus homini ad ipſius v
tem, & non contra ſe. Et quia melius eſt homi
comparatione affirmare & credere partem, q
pro ſeipſo & pro bono ſuo, quam affirmare opp
quia hoc tenetur facere, quia quælibet res tene
cere, quod eſt melius pro ſe, & ſufficit homini
dendum & cognoſcendum certitudinaliter, qu
firmare & credere debet, licet non intelligit qu
do eſt. Si enim homo affirmet & credat parte
poſitam, quæ eſt priuatio ſui boni, tunc recipi
ipſo inimicum ſuum, & illud, quod intra ſe eſt,
lit & fugat amicum ſuum, & illud quod eſt pe
ideo eſt peruerſus valde & maximus inimicus,
uerſarius ſuiipſius, & nocens ſibiipſi, & nulli p
ens, & ſic eſt reprehenſibilis, & ab omni creatu
rito condemnatur: & ideo eſt ſtultiſſimus & ſi
ſu. Et iſtud eſt certiſſimum ſignum & argume
quod ſi aliquis homo ita faciat, & nolit crede
firmare, quod melius eſt pro ſe, quod ipſe poſſ
ab inimico ſuo mortali, qui dominatur inte
ſuo, & tenet ipſum ligatum & vinculatum, & n
ſit vti ipſo intellectu nec officio eius, affirma
credendo ad ſuam vtilitatem, ſed ad ſuum dam
& contra ſeipſum, & contra totum ordinem v
& omnium creaturarum. Et talis homo eſt ſic
qui habet ſtomachum corruptum, plenum mal
moribus, qui non poteſt recipere aliquem cibu
num, ſed ſtatim euomit: ſic talis intellectus &
hominis voluntas, non poteſt recipere illud qu
bonum & melius credendo, quia eſt corruptio
Ecce igitur concluſio, ars & regula, ac debitum
mandi & negandi in his, quæ pertinent ad hom
in quantum homo eſt, cui concordet & tota natu

Qui non vult credere quod melius eſt pro ſe, poſſidetur ab inimico ſuo.

¶ *Sequitur modus & practica vtendi p
dicta arte & regula, qua probatur, q
tota fides Chriſtiana eſt affirmanda
creden*

credenda, & quod omnis homo de iure naturæ & tenetur credere, & obligatur eam tenere & affirmare.

TITVLVS LXVIII.

VT autem prędicta magis eluceſcant, declaremus per practicam & per exempla. Modus autem exercendi eſt iſte, quod ſi alicui proponatur aliquid ad affirmandum vel negandum, quod poſſit intelligi per diſiunctionem, ſtatim debet accipere eius oppoſitum contradictorium, & facere duas partes oppoſitas, quas impoſſibile eſt ſimul eſſe veras nec falſas, ſed de neceſſitate oportet ſolum vnam partem eſſe veram, & aliã falſam, & tunc ſi vult cognoſcere, quam partem tenere & debet affirmare & credere, cum tantum poſſibile eſt vnam partem eſſe verã, debet comparare amas partes inter ſe, & poſtea ad hominem, & ex iſta comparatione videbit, quæ pars eſt magis amabilis & conſiderabilis de ſe, & quæ pars magis cum eo, & cum meliori eſſe & maiori bono. Et dum comparabit amas partes ad hominem, videbit, quę illarum partium habet bonum hominis, quæ eſt priuatio boni hominis, & quæ erit ad maius bonum hominis, ſcil. ad maius gaudium, conſolationem, & ſecuritatem, & ſic de alijs: & ſic ſtatim apparebit, quæ pars eſt pro homine, & quæ eſt contra hominem, vel quæ eſt magis pro homine, & tunc facto iſto diſcurſu, ſtatim debet affirmare & credere illam partem, quę eſt pro homine, vel quæ magis eſt pro homine, vel quæ eſt contra hominem, & quæ minus pro homine, negare & refutare. Quia poſtquam vna ſola poſſit affirmari & credi, & non ſimul ambæ: debet illa affirmari & credi, quæ eſt pro homine, & non illa, quæ eſt contra hominem; vt verbi gratia: Illa proponatur: Deus eſt. Fiant ſtatim duæ partes oppoſitæ, ſc. Deum eſſe, & Deum nõ eſſe, & comparentur iſtæ duæ partes inter ſe, & videam⁹, quæ conuenit cum eſſe & cum bono, & cum maiori eſſe,

Quod Deũ eſſe eſt credendum.

esse, & quæ non. Ista pars, Deum esse, quæ po
nitum esse, & infinitum bonum, quo maius c
non potest, quia Deum esse significat hoc, &
posita, sc. Deum non esse, priuatur infinito es
finito bono. Maxima ergo differentia est inter
tum esse & infinitum bonum, & inter infinitu
lum. Vlterius videamus, quæ istarum est ad bo
minis, vel Deum esse, vel Deum non esse. Non
pars Deum esse: quia ex ista parte, Deum esse
tur maximum bonum homini, sc. gaudium, c
tio, spes, & fiducia. Et sic melius est homini,
esse, quam Deum non esse, quia ex ista parte D
esse, malum & nō bonum sequitur homini. Im
mo tenetur de iure naturæ affirmare & crede
partem, Deus est, & recipere in seipso, tanqu
gis amabilem & desiderabilem in se, & meli
vtiliorem sibi, & non aliam partem nullo mod
bilem, nec desiderabilem in se, nec bonam ne
homini, immo priuantem bonum suum, ide
lem. Aliter vteretur homo intellectu suo ad
suum & contra seipsum, quod non conuenit
inquantum homo est. Quale enim bonum p
bi dare ista, Deus non est? Qualis fructus pote
ex ista? Et quare homo vult se iungere partu
sine fructu, quæ priuat suum bonum? Quar
dare locum in corde suo, & dare sibi fidem?
melius est se iungere & habere fidem cum p
ctuosa, quæ ponit suum bonum? Nonne meli
bi dare locum & fidem suam? Si enim homo s
cum ista parte, Deus est, & recipit eam in int
suo credendo, affirmando, & adhærendo, vt
eam in se; ecce quanta bona sequuntur ex hoc
intellectus efficitur exaltatus ac nobilior; ex
tior, & dignior, & recipit magnum incremen
ascensum perfectiorem, & vadit de non esse a
eo quod coniūgit se cum parte magis amabili, &
magis conuenit cum esse & cum bono, & recip
fluentiam ab eo, quia intellectus efficitur illius

atis, & dignitatis, & perfectionis, quale est illud ꝙ
edit. Ideo debet se totũ dare parti nobiliori & per-
ctiori. Si autem ſociet ſe cum parte oppoſita, quæ
, Deum non eſſe, tunc intellectus efficitur prauus,
tendit ad nihil, & ad non eſſe, & ad mala infinita.
uare concluditur, quod homo de iure naturæ te-
tur & obligatur affirmare iſtam partem, Deus eſt,
aliam partem ei oppoſitã negare & refutare, Deus
n eſt. Et hoc dicit omnis creatura homini, quod
c debet facere. Sed vlterius ſequitur, quod verum
, Deum eſſe, quia poſtquam homo de iure naturæ
netur & obligatur hoc credere & affirmare, & na-
ra non mentitur; ergo ſequitur, quod hoc eſt affir-
bile & credibile & verum, quia homo non obli-
tur naturaliter ad falſum, ſed obligatur naturaliter
verum; ergo ſequitur, Deum eſſe.

Secundo concluditur, quod hoc eſt verum, ex tali
bito naturæ, quia in natura nullum falſum eſt, nec
obligatio naturalis ad falſum. Ecce ergo modum
racticam trahendi homines non credentes ad cre-
ndum & ad affirmandum illa, quæ non intelligunt
rationem, & per iſtum modum intellectus robo-
tur & confortatur, vt firmius credat.

Aliud exemplum de vnitate Dei.

TITVLVS LXIX.

VLterius, vt magis ars videatur, ponatur exem-
plum: Si eſt tantum vnus Deus, ſtatim fiant duæ
tes, vt dictum eſt, & ſunt iſtæ: Deum eſſe tantum
um, & Deum non eſſe tantum vnum, ſed plures.
e neceſſitate ergo earum vna eſt vera tantum, & nõ
bæ. Vt ergo cognoſcamus, quam partem debea-
us affirmare & credere, comparemus iſtam partem,
eus eſt tantum vnus, ad aliam ſibi oppoſitã, & poſt-
ad hominem, & tandem proceſſum faciamus, ſicut
alio exẽplo. Vnde ſtatim apparebit, quod iſta, Deus
ntum eſt vnus, & magis amabilis quam iſta, plures
ii ſunt, quia iſta magis conuenit cum bono homi-

Tit. LXVIII *Tantum vnum eſſe Deum eſt credendũ.*

Tit. LXVIII

nis. Nam vide quanta mala ſequerentur ad iſt
res ſunt Dii ſeparati & diuiſi inter ſe, per vol
& ſubſtantiam, poteſtatem & ſapientiam. Na
plures, quilibet habebit ſuam propriam volu
& per conſequens poterit eſſe diuiſio & diſco
ter eos, & quilibet diligeret honorem propriu
homo eſſet in magna tribulatione & pœna: in
tum vniuerſum deſtrueretur ex eorum diſc
etiam homo nunquam eſſet ſecurus, neque
te, nec pace, immo natura nõ poſſet pati duo
nos, nec duos Deos; ſed ſi tantum eſt vnus D
& Deus, vitantur multa mala, & ſequuntur
bona. Et ſic bonum eſt homini eſſe tantu
Deum & Dominũ, & eſſe plures Deos ſeu D
eſt valde malum, immo peſſimum homini,
tra hominem. Et ideo homo debet credere
mare iſtam partem, ſcilicet eſſe vnum & ſin
Dominum & Deum, & debet negare aliam

Tit. LXVIII Tunc vlterius ſequitur, quod verum eſt, quo
tum vnus ſolus Dominus & Deus, ex obliga
ſupra in præcedenti exemplo.

¶ *De productione diuina inter ſe.*

TITVLVS LXX.

ITem ſi proponatur vltra hoc, ſi Deus prod
lium de natura ſua ſibi ſumma æqualẽ, vel ſi
non eſt productio de propria ſubſtãtia & natu
te magis eſt amabile Deum eſſe productũ de
ſtantia, quam ſterilem & non productum,
mini eſt magis deſiderabile, quod Deus ſuu
tæ potentiæ & virtutis, quod ipſe poſſit Deu
ducere de ſeipſo, quam quod non poſſet. Et
ex hoc, quod Deus produxit ex ſe Deum &
in hoc arguitur maxima cõmunicatio, & ex
mo capit quandam fiduciam de communica
Dei, quia Deus totam ſuam ſubſtantiam, pot
& ſapientiam communicat vni alteri. Si aute
communicaret, non eſſet ita bonus, nec ſumme

mu

nicatiuus, ſed multo melius eſt Deum habere ſe
me communicatiuum, quam eius oppoſitū, vn-
ex hoc poteſt homini ſurgere gaudium & ſolamen
gnum erga Deum, ſi totum cōmunicat quicquid
et, & quod nihil retinet quod non communicat.
ex parte oppoſita, ſcil. quod in Deo nulla eſt pro-
tio de ſua propria natura, nullum bonum ſequi-
homini, & etiam eſt iocundius Deum credere fe-
dum & non ſterilem, quia qui credit oppoſitum,
inuit Deum, & per conſequens bonum hominis.
i autem affirmat, Deum habere Filium de ſua p-
natura generatum, dat Deo eſſe ſummum bonū,
er conſequens affirmat bonum hominis. Quare
itur, quod homo tenetur affirmare & credere in
eſſe plenam productionem de ſua natura, & ne-
oppoſitum, quia prima pars eſt ad bonum homi-
& ſecunda pars ad malum hominis, quia diminuit
um hominis, quia quantum bonum ſequitur ho-
i de vno, tantum malum ſequitur ei ex eius op-
to, quia priuat totum bonum hominis.

De omnipotentia, ſapientia, & bonitate Dei.

TITVLVS LXXI.

em bonum eſt homini habere Deum omnipotē-
m, ſumme ſapientem, & ſumme bonum, & oppo-
m eſſet malum hominis, ſc. non habere Deum o-
potentsm, neque ſumme ſapientem, neque ſum-
bonum. Et etiam conuenit homini habere Deum
otentem, ita ſapientem, ita bonum, quo cogitari
poterit vltra, & oppoſitum eius eſt totum malū
inis. Quare ſequitur, quod homo debet affirma-
credere illud, quod Deo magis conuenit & ſibi
uantum homo eſt. Et hoc eſt totum illud, quod
gis cadit ad eſſe quam ad non eſſe.

De veritate Dei & fidelitate, & aliis proprietatibus.

TITVLVS LXXII.

ITem bonum est homini habere Deum verac
ſumme veracem, & ſumme fidelem, ſumme
gnum, ſumme pium, & ſumme clementem, &
ricordem, & oppoſitum eius eſt malum homi
go homo tenetur affirmare & credere Deum v
fidelem, &c. & etiam negare oppoſitum, quia t
facere bonum ſuum & non malum ſuum.

¶ *De creatione*.

TITVLVS LXXIII.

QVia bonum eſt homini habere Deum ita p
tem, quod omnia creauit ex nihilo, cœlu
ram, mare, & omnia in eis contenta, & oppoſi
eſt malum hominis, vel eſt non bonum hom
etiam bonum homini, quod de nihilo fuit cre
melius quam ſi eſſet factus de aliquo, quoniã
oritur maior confidentia, maior ſpes & ſecurit
ſi Deus potuit eum facere talem ex nihilo, et
teſt eum reſuſcitare & reſtaurare, quando in
quaſi nihil redigitur, & poterit eum exaltare
re eum multo maiorem. Si autem Deus feci
minem de aliquo, homo non haberet tantam
ſua potentia, ſicut modo habet, quia maior eſt
tia ad creandum, quam ad faciendum ſine et
paratione. Debet igitur homo affirmare poti
quod eſt ad totum bonum eius, quam contra
& quod eſt ad totum malum eius. Et vltimo
tunc, quod verum eſt, quod Deus creauit om
nihilo, & quod homo eſt ex nihilo creatus, eo
quo iam dictum eſt.

¶ *De incarnatione*.

TITVLVS LXXIV.

PRæterea melius eſt homini, quod Deus fi
factus, & humanitas vnita ſit Deitati in vn
ſona, quam eius oppoſitum, immo hæc vnio eſt
ma perfectio, ſumma nobilitas, ſumma dignit
ſu

mma exaltatio, ac ſummum bonũ hominis, & ma-
s quod poſſit eſſe. Ergo qui affirmat & credit, quod
unquam Deus fiet homo, nec poſſit fieri, amouet
uantum in eo eſt ſummam & maximam perfectio-
em hominis, & priuat humanam naturam tanto bo-
o: ergo talis eſt inimicus hominis inquantum homo
ſt, & humanæ naturæ, & eſt contra hominem. Ergo
elius eſt homini affirmare & credere, quod Deus
ctus ſit homo, quam eius oppoſitum.

De conceptione filii Dei & humana natura.

TITVLVS LXXV.

TEm melius eſt homini & dignius affirmare & cre-
dere, quod ille homo, cuius dignitas vnita eſt Dei-
ati, ſit conceptus de Spiritu ſancto, quam de ſemine
irili, & ſine carnali concupiſcentia, & melius & di-
nius eſt credere, quod ſit natus de Virgine, quam de
uliere corrupta, quia in omnib⁹ his nobilitatur hu-
nana natura, quia cum ille homo ſit nobilior & ex-
ellentior omnibus hominibus, nec poſſit eſſe nobi-
ior, nec magis exaltatus, melius eſt & dignius, vt ha-
eat omnem nobilitatem & dignitatem ex parte ſuæ
onceptionis & natiuitatis, & melius & dignius eſt
redere hoc, quam eius oppoſitum, quia hoc ponit
obilitatem in humana natura, ſcil. quod habet talem
ominem, & oppoſitum poneret indignitatem & i-
nobilitatem in natura humana, & etiã hoc eſt ſum-
e amabile & deſiderabile homini inquantum homo
ſt, quod humana natura intantum ſit dilecta Deo, q
ſe Deus dignatus eſt eſſe homo, & hoc eſt pro ho-
ine, aliud verò contra hominem.

De reſurrectione mortuorum.

TITVLVS LXXVI.

VLterius melius eſt homini affirmare & credere
reſurrectionem mortuorum in corpore & ani-
a, quam eius oppoſitũ, & quod tota natura humana

reſurget à mortuis, & mutabitur in immortalita
quoniam affirmare & credere hoc, ponit homin
naturam humanam in maximo gaudio, ſpe & fid
ac conſolatione magna & dignitate, exaltatio
ornatu, quod bonum exaltat eum ſuper omnia a
nimalia. Credere autem & affirmare oppoſitum,
lum bonum ponit in natura humana, immo o
bonum remouet & priuat. Ergo ille, qui affirm
credit oppoſitum, eſt contra hominem, & eſt in
cus hominis, inquantum homo eſt, & per conſeq
eſt contra ſeipſum. Vnde etiam ſumme amabile
vt homo credat ſe & totam naturam humanam in
turo debere reſurgere, & oppoſitum eius eſt valde
dibile & triſtabile. Item melius & iucundius eſt
mini credere, quod iam aliquis reſurrexit à mor
ad vitam immortalem, quam quod nullus reſurre
ſet, quia hoc ponit hominem in maiori fiducia &
& conſolatione futuræ reſurrectionis. Si autem
huc nullus reſurrexiſſet, non eſſet tanta ſpes aut
ſecuritas in homine de futura reſurrectione. Si au
aliquis credat futuram reſurrectionem generale
non credet aliquem reſurrexiſſe, minorem hab
ſpem & confidentiam, de hoc, quod ipſemet re
get, ille autem qui vtrunque credit, habet maio
ſpem & confidentiam, ergo hoc eſt homini me
credere, quam eius oppoſitum.

¶ *De aſcenſione ad cœlos.*

TITVLVS LXXVII.

PRæterea melius eſt affirmare & credere, quo
aliquis homo aſcendit ad cœlos, quam eius op
ſitum, quia ex hoc ſequitur maxima ſpes, conſol
& ſecuritas, ac gaudium humanæ naturæ, ac etiã
nit maximam dignitatem & exaltationem in hu
na natura, & maximum deſiderium eundi ad cœl
& relinquendi terram. Oppoſitum autem cred
nullum bonum facit homini.

¶ D

¶ *De iudicio vniuersali.*

TITVLVS LXXVIII.

ITem melius est homini credere & affirmare, quod iudicium fiet vniuersale, in quo omnes homines recipient à Deo suam vltimam mercedem secundùm opera sua, quam credere eius oppositum, quoniam ex hoc homines inducentur ad operandum bonum, & ad meliorandum opera sua, vt remunerentur, & ad fugiendum mala opera, ne punientur aut condemnentur. Item est necessarium homini credere & affirmare, si vult esse bonus, & conuenit ratione liberi arbitrii homini, quod cum homo per liberum arbitrium posset facere bonum seu malum, & non compellitur ab aliquo, & tamen tenetur esse bonus, & non malus. Summe vtile est & necessarium homini credere & affirmare futurum esse iudicium, in quo vnusquisque recipiet secundùm quod gessit in corpore summum bonum vel summum malum, summam gloriam vel summam confusionem: si autem non credit tunc non conabitur ad bonum, immo viuet secundùm carnem vt brutum, & insequetur concupiscentias carnales, & delectationes carnis.

¶ *De immortalitate animæ.*

TITVLVS LXXIX.

ITem melius est homini credere & affirmare, quod homo animam habeat immortalem, quam eius oppositum, quoniam hæc est magna exaltatio & dignitas, & bonum humanæ naturę, & per hoc magis separatur à bestiis, & appropinquat Deo, & generatur in homine magnum gaudium, magna spes & fiducia. Ista enim credulitas sine cõparatione est multo melior, quam credere animæ mortalitatem, quia si credat mortalitatem ipsius animæ, quid importat gaudii seu consolationis? nulla autem consolatio potest esse in illo, sed tristitia & desolatio. Sed quia homo tenetur credere illa, per quæ in ipso maius generatur gaudium,

dium, ſeu cõſolatio, & ſpes: nam habere ſpem eſt magna conſolatio & magnum bonum, habere eius oppoſitum eſt magnum malum & deſperatio. Et ſic non vult credere illa, per quæ generatur in homine magna conſolatio & ſpes, facit contra ſeipſum & contra hominem inquantum homo eſt, & eſt cauſa deſperationis.

¶ *Concluſio de omnibus iſtis, de fide Chriſtiana.*

TITVLVS LXXX.

QVia ergo quicquid continetur in fide Chriſtiana eſt magis amabile & deſiderabile homini inquantum homo eſt, quam eius oppoſitum; vt nihil eſt magis amabile & deſiderabile, quam illud quod conuenit cum bono hominis & cũ eſſe. Sed fides Chriſtiana magis conuenit cum bono hominis & cum eſſe perpetuo, ergo ipſa magis eſt deſiderabilis, quam eius oppoſitum. Item ex credulitate fidei Chriſtianæ acquiuntur infinita bona & gaudia hominis inquantum homo eſt, ſc. eum eſſe creatum ad imaginem ſui creatoris, Deum eſſe hominem propter ipſum hominem debere reſurgere cum eodem corpore glorificato ipſum debere perfrui æterna gloria, & ſimilia, quæ generant in homine maxima gaudia. Oppoſitum vero eius nullum eorum generat, ſed priuatio totius boni ſui. Sequitur exinde, quod quilibet homo tenetur iure naturæ, credere fidem Chriſtianam, & negare eius oppoſitum, quia eum oportet, audita & intellecta fide Chriſtiana, eam affirmare vel negare, & eius oppoſitum credere vel refutare. Poſtquam ergo eſt melius homini credere fidem Chriſtianam, quam oppoſitum eius; ſequitur, quod etiam tenetur potius credere & affirmare illud, quod eſt ei melius, quia ipſe non debet vti ſuo intellectu ad ipſius malum & triſtitiam, ſed ad gaudium & conſolationem, & ad bonum ipſius, ſicut faciunt aliæ creaturæ. Aliter ſequeretur

quod

quod homo esset deuiatus & alienatus à seipso, & à ratione & ab ordine omnium creaturarum, nec facit vt homo, immo contra hominem inquantum homo est, & ad suum malum & damnum, & non ad suam perfectionem & ad suum bonum. Et quia homo inquantum homo, non est contra hominem; sequitur, quod qui non vult affirmare & credere fidem Christianam, quod ille habet aliquid intra se, quod est cõtra hominem, & inimicatur homini, & destruit bonum hominis inquantum homo est. Vlterius sequitur, quod fides Christiana nullo modo est contra naturam, immo pro natura & pro bono naturę, ad complementum naturæ, & ad eius perfectionem, quia est ad exaltationem & dignificationem naturæ humanę, propter quam omnes aliæ staturæ sunt factæ, & cui omnes aliæ naturæ seruiunt, & per consequens oppositum fidei est contra naturam & pro malo naturæ, quia vilificat ac destruit naturam humanam quantũ in eo est, & per consequens omnes alias creaturas inferiores, quia, vt dictũ est, omnes aliæ creaturæ sunt factæ propter hominem; nam qui nocet domino, nocet omnibus subditis domini. Vlterius sequitur, quod qui credit & affirmat fidem Christianam, nullo modo est increpabilis, neque à Deo neq; ab aliqua creatura, quia credit quod melius est pro humana natura; & licet, quod fides Christiana non esset vera, quod est impossibile, excusatus esset coram Deo & omnibus creaturis, quia affirmat & credit partem meliorem & magis amabilem, & quæ magis est pro bono, vtilitate & perfectione hominis, inquantum homo est, & hoc tenetur facere, hoc enim clamat omnis creatura, & qui facit quod debet, est excusatus in omnibus, & qui facit oppositum, ille increpandus est & culpa dignius à Deo & à natura, & ab omni creatura, & nullam habet excusationẽ, quia relinquit quod bonum est, & elegit malum, & partem magis odibilẽ neque vtilem.

¶ *Alia*

¶ *Alia confirmatio ad debitum.*

TITVLVS LXXXI.

ITem etiam, quod non ſolum fides Chriſtiana e magis amabilis & deſiderabilis, quam eius oppoſi tum, ſed etiam eſt publicata, prædicata, annuncia præconizata per orbem vniuerſum, per homines et ſanctiſſimos omnis nationis, etiam credere nolenti ſunt damnationes æternæ prognoſticatæ: & crede tibus æterna præmia ſunt promiſſa. Etiam pro con firmatione & veritate fidei Chriſtianæ quamplur mortui & martyriſati ſunt voluntarie. Oppoſitũ ve ro fidei non eſt prædicatum neque annunciatum p vniuerſum orbem, cum comminatione pœnæ æter næ, neque cum promiſſione vitæ æternæ, neq; etia pro ſuſtinendo oppoſitum fidei mortui ſunt plures deuoti viri; etiam in ipſa vixerunt infiniti homine nobiles & magnates laudabiliter & manſuete vſqu in finem. Omnia ergo iſta & plura alia reddunt hom nes non credentes, neque affirmãtes fidem Chriſti nam inexcuſabiles & culpabiles, & vigorant & con firmant credentes, & faciunt eos ſtabiles in fide & o mnino excuſabiles. Tutum eſt ergo & ſecurum, ſtar in fide tam rationabili, in qua homo credit ſuam per fectionem & bonum, ad quod eſt factus à Deo & or dinatus. Ecce ergo qualis cognitio generatur in no bis dum comparamus hominem ad alias res inferio res per conuenientiam & differentiam, quoniam ex hoc magis cognoſcimus noſmetipſos, ac noſtram na turam ac debitum & obligationem; & ſic generatur ſcientia de homine inquantum homo eſt.

¶ *De comparatione hominis ad alias res prout homo eſt, & penes differentiam liberi arbitrii, per quod fit cognitio certiſſima de homine & operibus eius, quæ immediate ducunt hominem in cognitionẽ Dei.* TITVL. LXXXII.

Quo-

QVoniam autem cognitio de Deo, quæ oritur ex propria natura, eſt nobis certior & magis familiaris & placens, ideo quãtum poſſumus laborare debemus, vt cognoſcamus naturam hominis, & per noſtram naturam, quam intra nos habemus, cognoſcamus Deum & omnia de Deo, quia tunc cognitio eſt nobis valde propinqua, cum eſt intra nos. Quamuis autem multis modis per comparationem hominis ad tres gradus inferiores cognouerimus Deum eſſe, & ſuas proprietates, tamẽ adhuc reſtat alius modus valde ſecurus & groſſus, & qui ab omnibus poteſt videri faciliter, per quem naſcitur cognitio de homine & de operibus eius, quæ vltra ducit in cognitionem Dei certiſſimam. Iſte autem modus eſt per differentiam liberi arbitrii. Vnde autem omnes res trium graduum inferiorum carent libero arbitrio: ideo operantur ſua opera non libere & voluntarie, ſed ex neceſſitate naturæ vel ex impetu, nec habent poteſtatem & dominium ſuarum operationum, nec cognoſcunt ſua opera, neque iudicant de ſuis operibus, nec ſciunt quid faciunt, & hoc eſt, quia non habent liberum arbitriũ: ſed homo, qui eſt in quarto gradu, propter hoc quia habet liberum arbitrium, ideo eſt dominus ſuarum operationum, ideo operatur liberè, & ſicut dominus, & non ex neceſſitate, & poteſt iudicare de ſuis operibus, & deliberare antequam faciat. Iſta ergo eſt generalis differentia hominis ex vna parte, & omnium aliarum rerum & operationum illarum ex parte altera, quia homo inquantum homo operatur ex libero arbitrio, ſed aliæ res operantur ex neceſſitate. Exinde ſequitur, quod operationes hominis inquantum hominis, multum differunt ab operationibus aliarum rerum, & ſunt alterius conditionis & alterius naturę. Nam operà hominum ſunt digniſſima & nobiliſſima de ſua natura, eo quia ſunt facta cum deliberatione & libertate voluntatis, quæ non capit æſtimationem, & excedunt in dignitate ſine menſura opera aliarum rerum. Item propter iſtam differentiam ſequitur, quod

Homo eſt dominus ſuarum operationũ.

opera

Opera hominis dicũtur ſua.

opera hominis dicuntur ſua, quia ſunt ſua poteſ
facta, ſed opera aliarum rerum non ſunt ipſarum re
quæ operantur, quia potius aguntur quam agunt

Imputatur ſibi.

ſequitur & hoc, quod opera hominis imputantur
mini, ſed opera aliarum rerum non imputantur

Sunt laudabilia.

Item ex iſta differentia ſequitur, quod opera hom
inquantum homo eſt, ſunt laudabilia & honora

Et ſunt culpabilia.

lia, vel vituperabilia, approbabilia vel reproba
lia, & ſunt remunerabilia & punibilia, & ideo iudi
bilia & examinabilia. Vnde in homine remanet
quod quod non eſt opus, ſed ſequitur ad opus, & h
eſt meritum vel demeritum ſeu culpa: ita quod
opera poſtquã ſunt facta relinquunt in homine m
tum vel culpam, & hoc eſt ideo, quia operatur
libertate ac ratione vel voluntate. Sed opera alia
rerum non habent tales proprietates, eo quia nõ
tales, & ideo opera hominis ordinant hominem,
ſtiunt ac ornant, vel maculant & viciant hominẽ p

Ei debetur naturaliter præmium.

pter illud, quod remanet ex ipſis. Vlterius quia ho
bene poteſt operari vel male, & hoc voluntarie, &
hoc generatur & remanet in homine culpa ſeu p
mium, ideo vltra opera hominis debetur de iure
turæ aliquod, ſcil. præmium vel pœna, quod non
betur operibus aliarum rerum. Vnde homo tene
operari inquantum poterit, quia non debet eſſe oc
ſus, quia debet implere mundum ſuis operibus, ſic
aliæ res continue & inceſſanter operantur & nõ ſu
ocioſæ, & tenetur melius operari quo poterit, ſic

Homo habet liberum arbitriũ vt non male operetur.

faciunt aliæ res. Nam ex hoc decoratur vniuerſum
totus ordo creaturarum, quia non propter hoc hab
libertatem, ſc. vt non operetur, ſed vt non male op
retur, quia ſi ad hoc haberet liberum arbitriũ, vt ma
operaretur, tunc haberet illud ad ſuum malum, da
mnum & perditionem, quod abſurdum eſt cogita
in homine, cum aliæ res id quod habent, non habe
ad ſuum damnum & malum, ſed earum perfectionẽ
ſed habent liberum arbitrium, vt continue & ince
ſanter bene operetur, ſicut aliæ res, & quod ex illo li
bero

ero arbitrio conſequantur præmia & retributiones, uæ in aliis rebus non poſſunt ſequi, quia non operã- ur ex libertate; nam ſi homo non operetur, ocioſus ſt & non operatur, ad quod ordinatus eſt, & ſi male peratur, tunc non operatur ſicut aliæ res inferiores, uæ operantur ex neceſſitate. Et ſi homo tunc facit & peratur mala, tunc vult mala operari & non bona, um poterit ita bene bona facere, ſicut cæteræ res fa- iunt bona, & ergo ipſe ſolus deſtruit ordinem crea- urarum, & lædit propriam naturam, & diminuit bo- um proprium & corrumpit ſeipſum, & ipſe pertur- at harmoniam totius vniuerſi, cuius ipſe principa- ior pars extitit: & ergo de iure naturali debetur ſibi ituperium & confuſio, & ſi facit id quod debet, tunc rnat & decorat ordinem vniuerſi, & meretur habe- e præmium & honorem. Et ſic ſunt quatuor, quæ ſe- quuntur ad opera hominis de natura ſua, & non ad a- ia opera aliarum rerum, ſcil. meritum & culpa, pœna & gloria, & eſt tanta obligatio vnius ad alterũ, quod vnum non poteſt ſine altero eſſe, neque poſſunt ſepa- tari, quia primo ad opera hominis, poſtquam ſunt fa- cta; ſequitur vel culpa vel meritum, & poſtea ad cul- pam ſequitur pœna, & ad meritum præmium. Recol- igendo igitur omnia opera hominis inquantum ho- mo eſt, inuenientur tales proprietates inſeparabiles vltra opera aliarum rerum, ſcil. quod dicuntur ſua & imputantur homini, & ex eis naſcitur meritũ vel cul- pa, & ideo eis debetur pœna vel præmiũ, & propterea ſunt laudabilia vel vituperabilia, præmiabilia vel pu- nibilia, & ſi ſunt bene facta, ſunt honorabilia, vel di- gniſſima, & ſi ſunt male facta, tunc ſunt vituperabilia & reprehenſibilia, & vel decorant vniuerſum, vel de- turpant. Et omnes iſtas conditiones habet ex ſua ra- dice, ſc. quia ſunt voluntarie & ex libertate facta. Ec- ce qualiter ex comparatione hominis ad alias res pe- nes differentiam liberi arbitrii generatur & naſcitur magna cognitio & ſcientia de homine inquantũ ho- mo eſt, & ex operibus eius: quæ vlterius inducet nos ad ma-

Quatuor naturaliter ſequuntur ad opera hominis.

ad magnam Dei notitiam & cognitionem in
lem.

¶ *Hic oſtenditur, qualiter cognitio nun*
bita de homine & operibus eius
nos & faciat aſcendere in Dei cogn
nem & ſuarum proprietatum.

TITVLVS LXXXIII.

QVoniam autem homo, inquantum homo,
lis naturæ, quod facit opera ſua talia ad q
natura ſua, ſequitur meritum vel demeritum;
conſequens debetur eis præmium vel pœna, &
tur præmia alia vel punibilia, & per conſequens
iudicabilia vel examinabilia. Et quia homo n
teſt remunerare, inquantum homo eſt, & cum
hominis requirant hoc, ideo neceſſe eſt, quod
quis ſupra hominem maior, qui poſſit hoc rem
re vel punire, & correſpondere ſibi ſecundum
ſua. Si enim non eſſet aliquis, qui poſſet hoc f
ſequeretur, quod homo eſſet fruſtra & in van
opera eius eſſent fruſtra, quia vltra alia opera a
rerum ſunt præmialia & punibilia, & ſi nullu
correſpondeat operibus ſuis præmiando, ſequ
totum vniuerſum eſt fruſtra & inordinatum, q
mnia inferiora ſeruiunt homini, & ſunt propt
minem, & homo eſt pars principalis vniuerſi. E
mo eſt fruſtra, ſequitur, quod totũ reſiduum e
ſtra. Et tamen videmus ad ſenſum, quod omni
riora vſque ad hominem ſunt ordinata, & tame
mo non ordinauit illa. Sequitur ergo, quod etia
mo erit ordinatus. Et etiam ſequitur, quod a
reſpondebit homini ſecundum eius naturam. A
eſſet dare vacuum in vniuerſo, & maximum, i
totum erit vacuum, quia opera hominis ſunt va
quia de natura ſua ſunt capacia prẽmii vel puniti
Et ſi eis hoc non detur, tunc manebunt vacua, &
men vacuum eſſe in natura eſt impoſſibile, etia
mini

Quod ſit aliquis præmiator vel punitor operum hominis.

minimis rebus, quia citius cœlum descenderet, antequam hoc permitteret. Ex quo ergo in minimis rebꝰ natura non patitur, quomodo in maximis patietur, sicut sunt opera hominis inquantum homo est? Vnde videmus, quod in natura cuilibet rei correspondet, qꝺ sibi proprium est, & proportionabile ac debitū, quia nihil remanet vacuum, sed cuilibet rei correspondet secundùm suam naturam illud, quod exigit. Vt verbi gratia: Rebus visibilibus correspondet oculus ad videndum, rebus audibilibus auris ad audiendum, rebꝰ intelligibilibus intellectus, & sic de aliis; & hoc est, vt omnia ista non fiant frustra talia. Quare ergo noh similiter correspondet rebus præmialibus præmiator ad præmiandum, & punitor ad puniendum, & rebus iudicialibus iudex ad iudicandum. Et hoc vt merita & demerita non sint frustra, nec in vacuum talia, hoc non potest pati ordo vniuersi. Ergo necessario correspondebit homini iuxta opera sua aliquis præmiator seu punitor maior homine. Item, quia opera hominis imputantur homini, & ideo si male agit, ipse est in culpa illius mali, & iam est in eo culpa, ergo in culpa est homo, quando male operatur, & quando facit qꝺ non debet facere, sibi totum imputandum est, quia potestatem faciendi habet & nō faciendi. Ergo postquam est in culpa, alicui fit offensa, alicui fit iniuria, quæ est in natura: Ergo homo statim alicui obligatur, dum est in culpa ligatus, debitor fit, quia culpa inquantum culpa obligat hominem de natura sua ad pœnam, & facit hominem debitorem naturaliter. Et tot quot sunt culpæ, tot fiunt obligationes ad pœnã, & hoc impossibile est aliter esse: Ergo de iure naturæ remanet obligatus ad pœnam propter culpam. Sequitur ergo, quod aliquis est superior homine, cui est obligatus homo propter culpam, & etiam cum culpa non possit remoueri, nisi per veniam, vel per solutionem pœnæ. Et cum homo non possit sibimet dare veniam de sua culpa, nec soluere neque remittere debitum proprium, sequitur, quod aliquis est supra ho-

Homini respondet aliquis præmiator.

minem, qui potest hoc facere & dare, vel remi
Quia ergo necessario culpa hominis arguit & c
dit Deum esse, & similiter meritum hominis a
Deum esse, & ideo bonum argumentum potes
mari ex isto: homo potest peccare: Ergo Deus e
militer dicendo: homo potest benefacere & h
meritum: Ergo Deus est. Sic ergo opera homin
quantum homo est, necessario concludunt alic
esse maiorem supra hominem, qui sit præmia
punitor, remunerator & retributor.

¶ *Quod ex operibus hominis ostend
quod ille, qui est supra hominem præ
tor & punitor, est summe potens, su
sapiens, summe iustus.*

TITVLVS LXXXIV.

ET quia ad recte & debite remunerandum,
dandum cuilibet operi, quod secundum na
suam ei debetur, necesse est, quod omnia oper
ordinentur, examinentur, discutiantur, ac recte
centur. Aliter esset inordinatio & confusio i
uerso, quod natura nō patitur: Quare videmus,
nobilior anima est in corpore humano, quam i
pore asini, eo quia ei debetur meritum, præmi
remuneratio, & alteri non debetur. Et quia oper
minis sunt magis vel minus remunerabilia, vel
magis vel minus punibilia, secundum quod cū
placentia maiori vel minori fuerint facta, & secu
maiorem vel minorem cognitionem; & secun
quod fuerunt magis vel minus bona, magis vel m
etiam mala: ideo necesse est, quod ille, qui debet
miare vel punire, cognoscat, discutiat & discern
mnia opera hominis, & quod ponderet &, quo
lo modo possit falli, vt sic recte & infallibiliter
cet, & hoc quantum & quale, & vt omnia recte &
ste iudicet, & omnia sint proportionata, & in nat
nihil inordinatum sit; quod esset, si quodlibet o
homi

hominis non haberet, quod ei deberetur. Et ideo necesse est, quod aliquis sit, qui habeat plenam & perfectam cognitionem de omnibus operibus humanis, & clare & aperte videat opera omnia totius humanę naturæ; similiter sciat & cognoscat omnes cogitationes & desideria hominum, ac etiam verba, & omnia interiora & exteriora, & quia opus hominis secundū intentionem facientis est magis vel minus præmiabile vel punibile, ideo necesse est, vt ille, qui debet esse præmiator vel punitor, perfecte & clare cognoscat omnes intentiones & voluntates occultas omnium hominum: aliter impossibile esset, quod posset recte remunerare seu punire aliquod opus hominis, quia totum oritur ex intentione & voluntate. Et ista est radix & origo remunerationis & punitionis. Et quia iam omnes homines, qui simul viuunt, etiam simul operantur, ideo necesse est, quod simul & semel etiā videat omnia opera omnium hominum viuentium, & similiter etiam intentiones & voluntates, & desideria ac verba, & non solum omnium viuentium, sed omnium præteritorum. Quia necesse est, quod nihil obliuiscatur, sed omnia retineat in memoria, vt nō sit aliquod minimum opus, quod non habeat, quod ei debetur. Cogitemus & pensemus, quantum esset videre & cognoscere opera, cogitationes & voluntates, atque desideria vnius hominis, à principio suæ discretionis vsque ad finem vitæ suæ, & plus duorum & adhuc plus trium vel quatuor, & quid tunc milliū millium? Si ergo cogitemus & pensemus, quot millium millia fuerunt hominum, & quot adhuc sunt, & quot millia millium fuerunt cogitationes, tot milliū, & voluntates, verba & opera, & quid omnibus illis de iure debetur. Ecce possumus concludere, quod sapientia & scientia illius, qui est supra hominem, necesse est, quod non habeat mensuram, & quod non habeat terminum. Est ergo summe sapiens, summe sciens, summe cognoscens, ac summe & perfecte ac clarissime omnia videns. Sic ergo omnia nuda & a-

Oportet præmiatorē habere omnium cognitionem.

Quod videat omnia opera hominum simul.

perta ſunt oculis eius, & nihil inuiſibile eſt in conſpectu eius. Eſt ergo iudex ſapientiſſimus, ſcientiſſimus, nullo modo fallibilis; & ideo eſt eſſe, quia hoc arguunt & exigunt opera hominis de eorum natura, inquantum homo eſt. Vide ergo ſcientiam Dei infinitam, latiſſimam, & profundiſſimam, quia hoc requirunt opera hominis, vt recte & debite remunerentur aut puniatur.

¶ *Quod eſt etiam ſumme potens.*

TITVLVS LXXXV.

ET quia ad remunerandum & puniendum nō ſufficit rectum iudicium, neque ſcientia aut ſapientia, immo etiam requiritur potentia, vt poſſit dare ſectis dare & retribuere cuilibet, quod ei debetur, & punire quodlibet opus ſecundùm ſuam exigentiam, & illud quod iuſte eſt ſententiarum, poſſit etiam exequi. Et quia opera humanæ naturæ ſunt quaſi infinita, ideo requiritur infinita potentia ad remunerandum & ad puniendum, & etiam requirunt diuerſas maiores & minores retributiones ac pœnas, ſecundùm quod opera ſunt magis bona, vel magis mala. Ideo neceſſe eſt, quod ille qui eſt ſupra hominem, non ſolum omnia videat & cognoſcat & iudicet, ſed etiam quod habeat pleniſſimam poteſtatem remunerandi & puniendi, vt ſic nihil remaneat irremuneratum ſeu impunitum ex parte ſuæ impotentiæ, quia alias eſſet aliquod inordinatum & vacuum in vniuerſo, quod eſt impoſſibile, vt ſuperius probatum eſt. Eſt ergo ſumme potens remunerator & punitor, quia hoc exigunt opera hominis, inquantum homo eſt, cuinihil poteſt reſiſtere.

¶ *Quod etiam eſt ſumme iuſtus.*

TITVLVS LXXXVI.

Tit. LXXXIII. QVia autem non ſufficit habere ſcientiam & ſapientiam ad recte iudicandum & diſcernendum ac habere potentiam, niſi etiam habeat bonam voli-

tatem

tatem ad hoc recte volendum. Et per conſequens, q̃ habeat ſummam & rectiſſimam iuſtitiam, vt ſic velit iuſtiſſime & æquiſſime dare cuilibet, quod ſuum eſt, & quod ei debetur per iuſtitiam, nec ſit acceptor perſonarum, ſed retribuat & puniat ſecundùm merita & demerita, vt nullum bonum relinquat nõ remuneratum, neque nullum malum impunitum. Et ideo neceſſe, quod habeat iuſtitiam inflexibilem & inuariabilem, inconuertibilem & immutabilem, aliter ordo vniuerſi periret, quod fieri non poteſt. Eſt ergo ſumme iuſtus remunerator & punitor.

Recolligendo igitur omnia dicamus, quod homo inquantum homo habet liberũ arbitrium, per quod facit opera meritoria ſeu demeritoria. Et ideo neceſſe eſt, quod in natura ſit aliquis præmiator vel punitor: & etiam, quod iudex ſit ſumme ſapiens, ſumme potens, ſumme iuſtus: ſumme ſapiens, vt per ſuã ignorantiam, nihil maneat indiſcuſſum: ſumme potens, vt per ſuam impotentiam nihil maneat irremuneratum ſeu impunitum: ſumme iuſtus, vt per ſuam voluntatem corruptam nihil maneat indeterminatum: ſed totum, quod libero arbitrio eſt commiſſum, perfectã & completam habeat recompenſam: hoc autem clamat totum vniuerſum, cuius homo principalior pars exiſtit: & etiam opera hominum hoc requirunt, qui volunt habere debitum, ſcil. pœnam vel præmium.

¶ *Quod neceſſe ſit, quod ſit vnus præmiator & punitor, & non plures, nec niſi vnus iudex.*

TITVLVS LXXXVII.

ET quia omnia opera hominis ſunt remunerabilia ſeu punibilia, & hoc ex vna & eadem radice, ſcil. quia procedunt ex libero arbitrio, quod eſt vnius & eiuſdem naturæ in omnibus hominibus. Quia etiam omnia opera debent rectiſſime remunerari ſeu puniri, & nullum debet relinqui: Et ſi eſſent plures princi-

pales remuneratores & punitores, seu iudices, e
inordinatio & confusio maxima in remunerando
puniendo, & opera hominis non possent recte p
miari & puniri, nec examinari & iudicari. Vnde op
teret, quod tantam potestatem haberet vnus sicut
ter, & tantam scientiam seu sapientiam, potestat
seu iustitiam ac voluntatem sicut alter, & quod vn
sciret, alter sciret, & semper essent concordes, sed h
non potest esse, quia hoc repugnat naturæ, quod pl
res sint, quia si essent plures, & quilibet haberet po
statem distinctam ab alio, & scientiam & voluntat
possent esse discordes: & etiam esset superfluitas
natura, & sic opera humana non possent recte seu d
bite ordinari & iudicari.

Sic ergo opera hominis, inquantum homo est, r
quirunt & exigunt tantum vnum præmiatorẽ & p
nitorem ac iudicẽ, quia aliter esset impossibile, qu
haberẽt, quod eis deberetur per iustitiam, & vniu
sum esset inordinatum nec posset stare. Et etiã, q
liberum arbitrium esset eiusdem & vnius naturæ
omnibus hominibus, quod est radix & origo retri
tionis meriti & demeriti, quia requirunt tantum
num & eundem retributorem ac iudicem, & nõ p
res.

¶ *Quod principalis remuneratio homin inquantum homo, est intellectualis, s ritualis & inuisibilis, & non corpora*

TITVLVS LXXXVIII.

QVia autem opera hominis sunt remunerabilia
punibilia propter liberum arbitrium, quod e
causa & radix remunerationis ac punitionis: & cu
homo sit homo propter liberum arbitriũ, & per h
separatur à bestiis: similiter cum liberum arbitriu
sit intellectuale, spirituale & inuisibile, & nullo mod
corporale, nec sensibile neque visibile, sequitur, quod
principalis remuneratio aut punitio hominis, inquã-
tum

cum homo eſt, debet etiam eſſe intellectualis, ſpiritualis & inuiſibilis, & nullo modo corporalis, neque ſenſibilis, neq; viſibilis, quia remuneratio correſpondet radici, quæ non eſt corporalis, poſtquam tota radix, vnde oritur meritum, eſt ſpiritualis, nec etiam remunerare debet eſſe corporale, quia nullum corporale poteſt comparari ad intellectuale & ad ſpirituale, neque omnes res corporales poſſent ſatisfacere vni rei operatæ hominis, inquantum homo eſt, ſi iuſte debet remunerari. Sic ergo opus hominis, inquantū homo eſt, requirit remunerationem intellectualem & ſpiritualem: & ſimiliter de punitione hominis inquantum homo eſt, quia ſua principalis punitio eſt ſpiritualis, intellectualis, & non corporalis. Quia remuneratio hominis debet recipi in homine, & eſſe in homine, & nō extra hominem: ideo eſt neceſſe, quod remuneratio hominis, inquantum homo eſt, recipiatur in libero arbitrio, à quo oritur meritum, & neceſſe eſt, quod in libero arbitrio ſit capacitas præmii ad præmium: & ideo cum liberum arbitrium comprehendat voluntatem & intellectum, ſequitur, quod principalis remuneratio hominis, inquantum homo eſt, eſt in ipſa voluntate & intellectu, & per conſequens tota capacitas præmii principalis. Ergo totum quod debetur homini, inquantum homo eſt, eſt ex ſuis operibus in bonum, & remuneratio voluntatis & intellectus. Sequitur etiam, quod principale bonum hominis, inquantum homo eſt, eſt bonum intellectuale & voluntatis, & per conſequens malum hominis, inquātum homo eſt, eſt malum intellectus & voluntatis. Exinde ſequitur, quod diuitiæ & theſauri hominis, inquantum homo eſt, ſunt intellectuales & inuiſibiles, & non ſenſibiles per aliquem ſenſum corporalem. Et etiam ſequitur, quod regnum hominis, inquantum homo eſt, eſt etiam intellectuale, & non corporale. Et quia liberum arbitrium abſtinet vel abſtrahit à loco & tempore, & non ſubiicitur eis de natura ſua, nec eſt temporale nec locale; ſequitur etiam, quod

Hominis remuneratio eſt inuiſibilis.

Remuneratio debet recipi in libero arbitrio.

Regnum & diuitiæ hominis ſunt ſpiritualia.

quod bonum hominis, inquantum homo eſt, non eſt temporale neque locale, neque diuitiæ hominis ſunt temporales neque locales, & ideo ſunt extra tempus & extra locum, & ergo non fluunt à præſenti in futurum, neque prętereunt, ſed ſemper manent in eodem ſtatu, & ideo æternæ & immutabiles, ac incorruptibiles & fixæ. Et exinde ſequitur, quod bonum hominis, inquantum homo eſt, non conſiſtit in aliquo, q̃ ſit commune hominibus & beſtiis, & ideo non conſiſtit in aliqua re, quæ poteſt videri oculis corporalibus, neque audiri, neque tangi, neque odorari, neque guſtari, neque etiam imaginari in aliqua re lata, longa ſeu profunda, neç extenſa extenſione corporali: & per conſequens bonum hominis non conſiſtit in aliqua corporali delectatione. Et ſicut dictum eſt de bono, ita ſimiliter dicendum eſt de malo hominis, inquantum homo eſt, quod ſuum malum ſit aliquod, quod commune non ſit cum beſtiis. Et ideo malum hominis, inquantum homo eſt, non conſiſtit in aliqua re ſenſibili per aliquem ſenſum corporis, & per conſequens, non eſt in pœna corporali. Sic igitur concludendo dicamus, quod principalis remuneratio hominis & etiam punitio, inquantum homo, eſt intellectualis, ſpiritualis & inuiſibilis, nec per aliquẽ ſenſum corporalem apprehenſibilis. Quia quale eſt liberum arbitrium, neceſſe eſt, quod talis ſit remuneratio, & talis punitio.

Nõ eſt temporale.

Bonum & malum hominis non conſiſtit in aliquo corporali.

¶ *Quod per prædicta omnis homo poteſt certitudinaliter cognoſcere, quam legem debeat tenere.*

TITVLVS LXXXIX.

ET quia remuneratio principalis hominis, inquãtum homo eſt, intellectualis, ſpiritualis & inuiſibilis, & nullo modo corporalis neque viſibilis, vt iam probatũ eſt, ſequitur neceſſario, quod omnis lex ſeu ſecta, quæ ponit principale bonum hominis & principalem

cipalem remunerationem in rebus corporalibus, visibilibus & sensibilibus, quod talis sit mendosa, falsa & deceptiua, & quod illa est contra hominẽ, inquantum homo est, & tales homines tenentes talem sectã seu legem sunt decepti, & quærunt vanitatem & mẽdacium, & omnes sunt perditi, & quicunque incœperit talem legem, decipit seipsum, & fit deceptor aliorum. Et oppositum possumus concludere, quod illa lex, quæ ponit principale bonum hominis, & principalem remunerationem eius in rebus intellectualib⁹ & spiritualibus & inuisibilibus ac æternis, & quę magis elongantur à corporalibus rebus, & à delectationibus corporalibus, quod talis lex est sanctissima, ac saluberrima, & talis est lex hominis inquantum homo est. Et ideo sequitur, quod omnes homines tenentes talem legem, sunt in veritate & tendunt ad verum bonum, & ad veras diuitias, & ad veros thesauros. Et sequitur, quod talis, qui fundauit & instituit talem legem, quod fuit verus, sanctus, perfectus, sine dolo & sine fraude, diligens bonum hominis, inquãtum homo est, & cognoscens verum bonum hominis. Ex hoc sequitur, quod quilibet homo potest certitudinaliter cognoscere, quam legem debet tenere, & in qua debeat viuere.

¶ *Quod opera hominis Deus non statim remunerat, neque punit, sed exspectat.*

TITVLVS XC.

QVoniam autem ex libero arbitrio, tanquam à radice, oritur meritum vel culpa, & ex merito sequitur præmium, & ex culpa pœna, quia si tollis liberum arbitrium, etiam tollis culpam & præmium, pœnam & meritum: nam totum bonũ hominis, inquantum homo est, est habere meritum, & totum malum hominis est habere culpam, & ex meritis suis nascitur præmium, & ex culpa pœna. Ideo quanto homo plura habet merita, tanto etiam plura habet præmia, & *Tit.* LXXXIII.

Non ſtatim punitur vel remuneratur hòmo.

ſuum bonum plus creſcit. Et ideo ſequitur, quod non ſtatim, dum bonum opus eſt factum, quod finali retributione remuneretur, quia tunc amplius homo poſſet habere alia præmia ſeu merita, ſed eſſet finis retributio; ſed quia homo poteſt continue accumulare merita, debet expectari totalis remuneratio omnium meritorum vſque in finem, vt ſimul remuneretur de omnibus, & totum præmium recipiat ſimul. Rurſus etiamſi ſtatim homo, dum habet culpam, puniretur punitione finali, & pœna ſibi debita, & ſtatim fieret executio & iudicium, iam eſſet totaliter condemnatus & perditus, & non poſſet amplius reparari neque reſtaurari. Et quia homo quamdiu viuit, eſt conuertibilis de malo in bonum, & de bono in malum ex parte liberi arbitrii, & ſi male operatus eſt, poteſt cognoſcere culpam & malum ſuũ, & reuocari ad bonum, & hoc non eſt impoſſibile, ideo ipſe eſt expectandus, ſi velit ſe ad bonum opus conuertere & relinquere viam malam. Et hanc expectationem requirit natura liberi arbitrii, non ex merito, quia ei nõ debetur ex merito niſi punitio, ſcilicet quia ex eo, quod immutari poteſt & conuerti. Et ideo neceſſe eſt iudicem punitorem eſſe miſericordem ad expectandum, vt non ſtatim iudicet ac puniat, ac finalem ſentẽtiam det, quia melius eſt hominẽ ſaluari quam condemnari. Sic ergo natura hominis ex parte liberi arbitrii cogit talem remuneratorem & punitorem, qui neque ſtatim remuneret neque puniat ſtatim, ſed ſemper reſpiciat ad bonum & ad melius hominis ipſius, & per conſequens eſt ſumme miſericors, quia parcit & expectat hominem, ſi velit ſuam malam vitam relinquere & facere bonum.

Peccator eſt expectãdus.

Probat Deũ eſſe miſericordem.

¶ *Quod ex operibus hominis oſtenditur duas eſſe principales ciuitates, & perpetuas habitationes hominum, Paradiſum & Infernum.* TITVL. XCI.

Quam-

QVamuis autem omnes homines ſint eiuſdem naturæ, & conueniant in libero arbitrio, tamen quia liberum arbitrium poteſt tendere & ire per duas vias, & duo itinera contraria & oppoſita ad inuicem, quia poteſt ire per viam meriti operando bonum, & per viã culpæ malè operando vel ſtare ocioſe, & quia meritum & culpa ſunt viæ repugnantes adinuicem, nec poſſunt ſimul eſſe in eodem: Et exinde ſequitur, quod homines poſſunt diuidi, ſeparari, & eſſe cõtrarii ac inimici inter ſe, quia quidã poſſunt ire per viam meriti, & quidam per viam culpæ. Et quia non ſunt niſi iſtæ duæ viæ in hominibus contrariæ, ideo tota natura humana nõ poteſt diuidi, niſi in has duas partes contrarias, & in has congregationes. Et quia pars hominum, quæ ambulat per viam culpæ & operum puniendorum, contrariatur & inimicatur, inquantũ poteſt, alteri parti hominum, quæ ambulat per viam meriti & operum remunerãdorum, ideo neceſſe eſt, quod iſtæ duæ partes ab inuicem perpetuæ ſeparentur tali elongatione & diſtantia locali, qua non poſſit eſſe maior, vt ſicut elongantur per volũtatem & culpam & meritum elongatione, qua nõ poteſt eſſe maior, ita etiam elongentur diſtantia locali, qua nõ poteſt eſſe maior. Talis enim ſeparatio debetur eis ex eorum propria natura. Neque eſſet conueniẽs remuneratio, niſi fieret iſta ſeparatio localis, quia malis debetur ſeparatio à bonis, & bonis debetur ſeparatio à malis, & ideo Deus, qui eſt præmiator & punitor, ac rectiſſimus iudex, debet ſeparare finaliter iſtas duas partes hominum ab inuicem maiori ſeparatione, quæ poſſit eſſe. Et ideo quia ſeparatio localis maior, quæ poſſit eſſe, eſt quod vna pars ponitur ſupra cœlos & ſupra omnia loca, & alia pars ponatur in medio terrę: vnde circumferentia & certũ diſtant ſumme. Et quia medium terræ eſt centrum mundi, ideo vna pars debet ibi habitare, & alia pars hominum debet habitare ſupra circumferentiam vltimi cœli: & habitabunt ibi perpetuæ, quia talis habitatio conuenit vtrique ex propria

Probat infernum eſſe in medio terræ.

propria natura. Ita quia remuneratio bonorum [illegible] rum, & punitio malorum, debet fieri in distinctis & congruis, ideo debent esse duæ habitationes duæ ciuitates separatæ & oppositæ. Sic igitur ex [illegible] ribus concludere possumus, duas esse ciuitates principales, & perpetuas habitationes omnium ab inuicem distinctas localiter, quarum vna vocatur Paradisus & altera Infernus. In quarum vna non est nisi vtile & purum bonum hominis, inquantum homo est: in alia non debet esse nisi malum totum hominis, & purum malum ipsius. In vna sola præmiatio bonorum operum: in alia sola punitio & pœna malorum operum.

Tria loca hominum. Et sic possumus concludere, esse tria loca: Vnus est locus bene operandi & meritorie, vel male & culpabiliter, & in illo loco pro nunc sumus. Alia duo loca sunt remunerationis & punitionis: Quorum vnus est altissimus; & alius est profundissimus. De loco vero Purgatorii alibi dicetur.

Infra Tit. CLXIV.

¶ *Quod etiam ex operibus hominis, inquantum homo est, ostenditur immortalitas & perpetuitas liberi arbitrii.*

TITVLVS XCII.

Infra Tit. CCXVII. *Ratio prima.*

ET quoniam ex operibus hominis, inquãtum homo est, nascitur meritum vel culpa, quibus debetur punitio vel præmium: & cum homo, quamdiu viuat, acquirat meritum vel culpam, & de illis non recipit retributiones nec punitiones, dum viuit, & ordo vniuersi non patitur, quod aliquid quantumcunque modicum remaneat irremuneratum neque impunitum: ideo necesse est, quod remaneat liberum arbitrium, quod fiat radix meritorum & culparum, vt recipiat debitum & rectam retributionem siue punitionem, quod fieri non posset, nisi remaneret liberum arbitrium. Vnde cum culpa vel meritum remanet post mortem, necesse est etiam, quod maneat liberum arbitrium, in quo est culpa vel meritum, & qui

debetur

debetur punitio vel retributio, & in quo est capacitas præmii vel punitionis.

Item etiam, quia meritum posset esse perpetuum, & etiam culpa perpetua, quia tamdiu aliquid durat, quamdiu non est destructum; sed nulla res destruitur nisi per suum contrarium: ergo meritum non potest destrui nisi per culpam, neq; culpa nisi per meritum. Si ergo meritum postulat præmium, & quia non destruitur, nisi per culpam eius contrarium, sequitur, quod quamdiu non est culpa, manet meritum & præmium, & quando meritum suscipit præmium, tunc perficitur, quia vnum complet & perficit aliud. Et sic sequitur, quod meritum hominis, inquantum homo est, est perpetuum quantum est de se, nec potest destrui nisi per culpam: sed culpa non potest esse quamdiu meritum est, tamen meritum semper est, dum est coniunctum cum præmio, quia vbi præmiũ est, nulla potest esse culpa: ergo adhuc sequitur, quod præmium est perpetuum, & per consequens liberum arbitrium, in quo est meritum. Similiter, quia culpa nõ potest destrui nisi per meritum, quia pœna seu punitio non destruit culpam, nec delet, immo eam complet & perficit, quia pœna ei debetur, & hoc est suum complementum: ideo dum culpa recipit suam pœnã, non destruitur, sed immo manet, & est coniuncta cũ pœna, sicut materia cum sua forma & suo complemẽto. Dare enim debitam pœnam non est destruere culpam, quia culpa & punitio concordant, quia vnum non potest destruere aliud. Culpa enim non deletur nisi per veniam, & venia non debetur nisi merenti & petenti eam, & nullus meretur veniam, nisi à culpa habeat absolutionem, & semper imputatur, donec per contrarium expellatur, scil. sicut generata est culpa volendo, ac si voluntarie intrauit & libere cum complacentia; ita nolendo, displiciendo, libere ac voluntarie expellatur, & etiam odio habeatur & tunc veniam merebitur. Aliter semper manebit culpa, & imputabitur, & ideo potest esse perpetua, & maxime,

Ratio secunda.

quia

quia non potest per mortem deleri, & per consequ liberum arbitrium est perpetuum.

Tertia ratio.

Item punitio manet quamdiu culpa manet, punitio non destruit culpam: sed punitio non po esse sine illo, qui punitur: ergo si punitio potest perpetua, liberum arbitrium potest esse perpetu quod punitur. Sicut enim sequela infirmitatis ma quamdiu ipsa infirmitas manet, & infirmitas ma quamdiu eius causa manet: ita punitio & pœna, qu est dolor ac sequela culpæ, manebit quamdiu culp manebit. Simile est de merito & præmio, quia tamdiu manebit præmium, quamdiu manebit meritum; sed meritum potest semper manere, quia non destruitur nisi per culpam: sed si præmium semper manet, sem-per etiam manebit ille, qui præmiatur, quia præmiu esse non potest sine præmiato; sed hoc est liberum ar-bitrium: ergo liberum arbitrium potest semper ma-nere, & semper manet, & est perpetuum, & natura est talis. Ordo ergo est, quod liberum arbitrium vel bene operatur, vel male, vel est otiosum. Et exinde quitur præmium & meritum, culpa & punitio. Et necesse est liberum arbitrium in æternũ manere præ-miatum vel punitum, & esse in præmio vel in pœna. Nec est dare aliam viam mediã, per quam posset am-bulare vel fugere.

Concludit, liber. arbit. esse immortale.

Ecce igitur, qualiter homo, inquantum homo est, ex parte liberi arbitrii ostenditur clarissime esse im-mortalis & perpetuus, & per consequens intellectus & voluntas sunt immortales, qui ipsum liberum ar-bitrium constituunt, & per consequens anima homi-nis est immortalis & perpetua, & viuens mortuo cor-pore.

Tractare autem de forma & qualitate præmiorum & pœnarum, & de forma iudicandi in speciali, nõ est præsentis intentionis, sed sufficit generaliter osten-disse ea, quæ dicta sunt in homine, & de Deo. Osten-sum est etiam, qualiter, comparando hominem ad a-lias res per differentiam liberi arbitrii, nascitur vera

& ma-

& magna cognitio de homine & de operibus eius, quæ ducit nos in cognitionẽ Dei infallibilem & propinquam. Et in ista differentia generali liberi arbitrii fundatur tota cognitio de homine, inquantum homo est, in generali. Optimum est ergo se exercitare in ista comparatione per differentiam generalem.

¶ *De comparatione hominis ad omnes res trium graduum inferiorum, penes differentiam specialem & modum differendi singularem, nulli rei inferiori cõmunicatum, & est vltima & finalis comparatio in qua completur scientia hominis.*

TITVLVS XCIII.

POstquam visum est de comparatione hominis ad alias res per differentiam & modum differendi generalem, qui erat pars ipsius comparationis, ex qua comparatione ortus est magnus fructus: nunc restat considerare secundam partem istius considerationis, quæ est de comparatione hominis ad alias res, penes differentiam & modum differendi specialem. Et ista est finalis & vltima comparatio, de qua extrahitur vltimus fructus & finalis, & totum complementũ hominis, & sic erit completa de homine notitia.

Generalis differentia hominis ad alias res.

Prima enim differentia & primus modus differendi fuit generalis & communis, & fuit per habere, & iste modus conuenit omnibus rebus & omnibus gradibus, quia quilibet gradus differt ab alio, quia habet aliquam dignitatem super alium, & infra alium gradum. Similiter vna res differt ab alia, quia habet aliquam naturam, aliquam perfectionem, quam nõ habet alia, & talis modus differendi non solum conuenit homini, sed omnibus. Sicut enim homo habet dignitatem super alias res: ita aliæ res habent dignitatẽ super alias res inferiores; sicuti animalia habent dignitatem maiorem, quam arbores, & arbores, quam lapides,

lapides, & aurum, quam argentum, & ignis, qua
qua, & Sol, quam Luna, & Luna, quam Stella.

Specialis differentia hominis ad alias res.

Sed est vnus alius modus differendi specialis,
solum conuenit homini, per quem modum spec
ter homo differt ab omnibus. Et iste modus non
per habere, sed per cognoscere se habere. Omn
nim res inferiores homine habent suas dignitate
suas naturas & perfectiones à suo conditore, &
plus quam alia, & est nobilior alia, sed tamen qu
uis habeant, tamen non cognoscuntur se habere,
possunt cognoscere se habere quod habent, nec
est illud quod habent, nec quantum valet, nec co
scunt se esse in illo gradu, in quo sunt, neque in il
gnitate neque pulcritudine, in qua sunt. Quia an
lia bruta non cognoscunt, quantum ipsa accepe
vltra arbores de dignitate, neque arbores cogno
quantum ipsæ acceperunt plus dignitate & nobi
te, quam lapides & elementa, & sic de omnibus
solus homo habet hoc specialiter, & accepit de
conditore, quod non solum habet excellentiam
gnitatem super omnia animalia, immo accepit
cum quo potest cognoscere se habere talem dig
tem. Homo ergo non solum plus & maiorem di

Homo cognoscit se habere, quod habet.

tatem habet, sed etiam cognoscit se habere & acc
se plus & maiorem dignitatem, quam aliæ creatu
& sic habet plus, & cognoscit plus se habere, & eti
cognoscit, quod aliæ res non cognoscunt se habere
quod habēt, & cognoscit, quod ipse solus est, qui
gnoscit, & suam excellentiam, & aliarum rerum
cepit etiam solus, quod potest iudicare & discer
inter meliores res ac peiores, nobiliores ac viliore

¶ *Quod in ista differentia & modo diffe
di continentur quinque gradus ad im
cem ordinati.*

TITVLVS XCIV.

VT autem dicta differentia hominis ad alias
magis clare videatur, considerabimus quinque
gradu

gradus ordinatos, qui inter se continentur in prædicto modo differendi, vel sunt colligati cum eo. Primus gradus est, sc. habere aliquam perfectionem, vel habere esse, vel viuere, &c. Secundus est cognoscere se habere, & cognoscere etiam quid alia habent. Tertius gradus est cognoscere, quod à seipso non habet hoc quod habet, sed ab alio habet, & accepit hoc ꝙ habet, & quod aliæ res non habent à seipsis, nec ab ipso quod habent. Quartus gradus est posse quærere & inuenire & cognoscere illum, à quo accepit hoc ꝙ habet, & à quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Quintus gradus est posse tenere illum à quo accepit dum inuentus est, & regratiari illi indesinenter, & posse habitare cum eo inseparabiliter. Primum gradum habẽt omnia quæ sunt, sc. habere, quia quælibet res debet habere hoc quod habet, scil. suam naturam, suam perfectionem, & suam proprietatem. Alios autem quatuor gradus solus homo habet in mundo, sc. cognoscere se habere, & cognoscere se accepisse ab alio, & non à seipso, & posse quærere & inuenire illum à quo habet, & ipsum cognoscere & inuentum posse tenere, & illi regratiari.

¶ *Quod solus homo habet gaudere de his, quæ habet, & aliæ res non.*

TITVLVS XCV.

QVid autem valet & quid prodest alicui rei habere aliquam nobilitatem siue excellentiam & nobiliorem naturam, & nõ cognoscere se habere? Quid prodest thesaurum habere infinitum, & nescire neq; cognoscere se habere? Quale gaudium vel lætitiam haberet inde? Certe nullum, & est quasi non haberet. Hoc autem est in omnibus, quę sunt infra hominem. Quæ gloria, quale gaudium est aquæ, quod est nobilior terra; & igni, quod est nobilior aqua; & Soli, quod est nobilior aliis corporibus cœlestibus; & roſę, quod est pulcherrimus florum; & auro, quod est precioſius

metallorum, & arboribus, quod ſunt nobiliores q elementa, & animalibus, quod ſunt nobiliora qu arbores? Certe nullum gaudiũ, nulla lætitia ſiue g ria eſt eis de hoc. Et huius cauſa eſt, quia ipſa non gnoſcunt ſe habere talem naturam pulchram, nec talem dignitatem, nec cognoſcunt, quod alia infer ra ſunt minus digna. Ergo gaudium oritur ex hoc aliqua res ſcit ſe habere id quod habet, & non ex h quod habet. Quid enim proficeret homini habere tam dignitatem ſuper omnes creaturas, & habere e cellentiam liberi arbitrii, & non ſcire ſe habere? Q le gaudium ſeu gloria eſſet? Ecce iam hic incipit g dium, & gloria, & bonum, quod ipſe cognoſcit ſe bere. Sed adhuc non ſufficit cognoſcere ſe accep ab álio, & quod à ſeipſo non habet, niſi poſſit quær & inuenire illum à quo habet. Nec adhuc ſufficit lum inuenire, niſi ſciat & poterit illum tenere, & debite regratiari. Iſta autem omnia homo ſolus in niuerſo habet, ſolus homo accepit, & nulla alia inferior: homo ergo habet & cognoſcit ſe habere etiam poteſt tenere illum à quo accepit, & poteſt regratiari. Ecce igitur qualiter iſta omnia ſunt ord nata adinuicem, & vnum non valet ſine alio, & qua ter homo habet omnia & pro ſe & pro aliis, vt dictu eſt. Et propter hoc ſequitur, quod ſolus homo pote gaudere de his quæ habet, & hoc inquantum poteſt, & aliæ res non poſſunt gaudere de his quæ habent in quantum habent, quia eis deficiunt quatuor gradu ex quibus naſcitur gaudium, & lætitia ſequitur.

Homo gaudet ex hoc, quod ſcit ſe habere quod habet.

¶ *Quod per iſtam differentiam hominis ad alias res manifeſtatur debitum, de iur naturæ, & naturalis & vera obligati indelebilis, quia ſolus homo in vniuer ſoli Deo eſt naturaliter obligatus, & pri mo tam pro ſe quam pro omnibus creatu ris.* TITVL. XCVI.

Quoniam

QVoniam autem dictum est, quod habere nō cognoscere se habere, nullum gaudium generat rei habenti; nec est aliqua gloria, & cum cōditor & creator omnium dederit omnibus creaturis inferioribus homine esse, & nobile esse, & vni plus, & alteri minꝰ, & tamen nulli earum dedit, cum quo possit cognoscere se habere illud quod sibi datum est, quia nesciūt se habere quod habent, nec dedit eis cum quo possint cognoscere se accepisse quod habent, nec illum à quo habent, nec cum quo possint regratiari sibi, solus autem homo in vniuerso hoc habet & accepit, quod potest cognoscere se habere & accepisse, & cognoscere illum, à quo habet, & illi regratiari. Et ideo quærendum & inuestigādum est, quale signum est hoc, quid significat hoc, quid arguendum est ex hoc, quia sc. soli homini datum est hoc, & non aliis creaturis. Et veriſſime dicere possumus, hoc signum veriſſimum & argumentum infallibile, quod ipse conditor omnium Deus non fecit creaturas inferiores propter seipsas, nec propter bonum earum, sed omnes fecit & ordinauit propter hominem, & propter bonum hominis, & propter eius vtilitatem, vel propter seruitium, vel propter necessitatem, vel propter solatium & gaudiū hominis, vel propter doctrinam, & quod quicquid Deus dedit creaturis, dedit eis propter hominem, & quicquid habent & acceperunt creaturæ inferiores à creatore, totum habent & acceperunt propter hominem, & non propter seipsas. Quid enim proficit eis q̄ habent, quia nesciūt se habere? Et exinde patet, quod omnes creaturæ inferiores sunt colligatæ cum homine, quia quod eis deficit, hoc homo habet pro ipsis, quia ipse homo potest cognoscere se habere id quod habet, quantum habet, & etiam quid habēt aliæ creaturæ, & quantum habent. Et ideo quia solus homo hoc accepit, & aliis deficit, homo accepit pro omnibus; ergo omnia faciūt cum ipso vnum corpus, vnam ciuitatem, & vnum regnum, vbi ipse homo est caput & rex. Cum enim omnes creaturæ inferiores & ipse

Tit. xcv.

Quod omnia sunt creata propter hominem.

Homo est rex omniū rerum.

homo acceperint quicquid habent ab vno & eodem & soli homini datū est, vt possit cognoscere seipsum & quicquid ipse accepit, & quicquid alia habēt & acceperunt, & ipse solus possit cognoscere illum qui dedit, tenetur illi regratiari pro se pro omnibus aliis. Signum enim verissimum est, quod omnia sunt data homini, & omnia sunt vnum cum homine. Et ideo solus homo dicitur accepisse proprie, & aliæ creaturæ non dicuntur proprie accepisse, quia non pro se, sed pro homine acceperunt quod acceperunt: Quia si pro se ipsis accepissent, haberent cum quo cognoscerent se habere & accepisse, & possent illum cognoscere à quo acceperunt & illi regratiari, sicut homo potest. Sic ergo tu solus homo accepisti. Accepisti enim quicquid habes in teipso, & accepisti quicquid habent aliæ creaturæ, quia illæ nihil acceperunt pro seipsis, sed tu es accipiens & acceptor in vniuerso, & solus Deus est dans & donator.

Homo tenetur pro aliis Deo regratiari.

Solus homo accepit à Deo.

Omnia ergo quæ sunt, clauduntur in tribus, sc. datore, accipiente, & dono. Sunt ergo tria tantum, scil. Deus dans, homo accipiens, mundus & creaturę, donum seu munus. Et quia ex dare & recipere & ex dado & recipiendo oritur obligatio naturalis ex parte recipientis, & omnis qui dat aliquod bonum siue donum, libere, voluntarie, & non ex nrcessitate, obligat illum qui recipit, & hoc maxime, si ille qui recipit nō potest esse sine illo dono. Quia ergo solus Deus dat, & solus homo recipit, & omnia sunt homini data libere & voluntarie, & non ex necessitate naturæ, ergo ex omnibus his cōcluditur infallibiliter naturale debitum, ac necessaria & naturalis obligatio hominis ad Deum creatorem omnium, & quod solus homo tenetur naturaliter & necessario in hoc mundo Deo, & aliæ creaturæ non teneantur Deo de his quæ habent, sed solus homo obligatur Deo pro omnibus creaturis insimul, & pro qualibet in particulari. Et sic omnes creaturæ clamant & testificantur naturaliter solum hominem in hoc mundo esse obligatum pro ipsis.

Homo naturaliter obligatur Deo regratiari pro omnibus creaturis.

pſis. Et non ſolum homo eſt obligatus Deo pro creaturis, ſed etiam pro ſeipſo, & pro his quę accepit in ſeipſo, & quicquid habet, totum accepit. Et ſic Deus dedit totum mundū homini, & etiam dedit ſibi quicquid habet in ſeipſo, & ſic dedit ipſummet hominem ſibiipſi, & ſic homo eſt datus ſibiipſi, & eſt datum & accipiens, & ſic homo accepit ſeipſum & accepit mūdum, & ſic ipſe obligatur pro ſeipſo & pro mundo.

Concluſa eſt ergo & inuēta obligatio naturalis hominis ad Deum indelebilis, & infallibilis, & non negabilis, ſed manifeſta & ſumme viſibilis.

¶ *Hic declaratur experimentaliter, quod omnia ſeruiunt homini, & ſunt ad bonum hominis.*

TITVLVS XCVII.

ET quia probatum eſt, quod omnia ſunt propter hominem, & quicquid omnes creaturæ acceperūt, totum acceperūt propter hominem, ideo oportet etiam videre, qualiter ſeruiunt homini, & qualiter ſunt ad bonum hominis, & vt homo magis cognoſcat ſe obligatum eſſe per experientiam viſibilem. Vnde quia homo non habet niſi animam & corpus, & ideo quicquid ſeruit homini, vel quicquid eſt ad bonum hominis, vel ſeruit animæ vel corpori, & eſt ad bonū animæ vel corporis. Et primo declarabimus, ſcil. qualiter omnia ſeruiunt corpori, vel ad neceſſitatem, vel ad delectationem, vel ſolatium ſeu adiutorium. Vnde aliquæ ſunt creaturæ, quæ ſunt neceſſariæ homini, & hoc quantum ad corpus, ſine quibus corpus non poteſt eſſe neque permanere, ſicut ſunt quatuor elemēta, & Sol, & multa alia. Neceſſe eſt enim homini vti terra, aëre, ſole, & ſimilibus. Iſta enim neceſſitas magis videtur, ſc. cogitando, & imaginando ipſorum abſentiam. Nam ſi imaginemur terram non eſſe, quomodo poſſemus manere: item ſi aqua, ſi ignis, ſi aër, ſi ſola auferentur à nobis, & quomodo poſſemus viuere.

Tit. XCVI.

Omnia ſeruiunt corpori hominis.

Ergo iſta ſunt neceſſaria omnino, ſine quibus homo viuere non poſſet. Et ſi non eſſent arbores, neq; plantæ, neque blada, quomodo homo iucunde viueret & bene. Et ſi non eſſent animalia, quomodo homo viueret decenter, quia aliqua ſunt ſibi in cibum, aliqua in adiutorium, aliqua ad vtrumque, aliqua ad ſolatium, aliqua in exemplum. Omnia ergo iſta ſunt homini neceſſaria quo ad corpus, & homo non poteſt carere iſtis, & accipit beneficium iſtorum velit nolit, & hoc inceſſanter & continue. Sic ergo omnia quæ ſunt in mundo, ſunt pro homine, & die ac nocte laborant pro homine, & ſeruiunt ſibi continue. Et ſic vniuerſum eſt pro homine, & propter hominem, & propter bonum ſuum ſic mirabiliter ordinatum.

Et ſi forte dicat homo, quia iſta quæ ſeruiunt homini etiam ſeruiunt & beſtiis & animalibus, vt inſpiratio aëris, lumen ſolis, aqua, terra, herbæ, & alia plura. Ad hoc reſpondetur, quod verum eſt, ſed ſeruiendo beſtiis & brutis ſeruiunt homini, quia beſtiæ & animalia ſunt propter hominem, & non propter ſe, & ideo ſeruitium quod fit propter hominem, ſc. animalibus, fit homini. Siue ergo illa quæ ſeruiunt homini, ſiue illa quæ ſeruiunt ſeruientibus homini, neceſſaria ſunt. Ergo omnia ſunt data homini, omnia obſequia impendunt homini. Vide igitur homo iſtum mundum vniuerſum, & conſidera ſi ſit aliquid in eo quod tibi non ſeruiat. Omnis enim natura ad hoc laborat in obſequiis tuis, vt famuletur vtilitati tuæ, deſeruiat commodis tuis neceſſitatibus & delectamentis, ſecundùm affluentiam indeſinentem, hoc cœlum, hoc terra, hoc aër, hoc mare, hoc cum omnibus quæ in eis ſunt complere non ceſſant. Hoc etiam circuitus temporum per quatuor tempora anni, innouando & renouando omnia quolibet anno continue miniſtrant. Cogita ergo homo quis hoc inſtituit, quis iſtud præcepit naturæ, vt ſic vnanimiter tibi ſeruiat. Beneficium ſentis, & hoc negare non potes. Quare ergo datorem tanti beneficii non cognoſcis? Quoniam hoc datum non eſt

tuum

tuum debitum, ſed alienum beneficium. Vnde tu non accepiſti ea quæ habes à teipſo, ergo nec aliæ res quæ ſeruiunt tibi, acceperunt illa quæ habẽt à ſeipſis, quia tunc eſſent maiores quam tu. Nec etiam à te acceperunt. Sed cum tu accipis ſeruitium earum rerum, & continue accipis beneficium earum, & non dediſti rebus id quod habent, & per quod ſeruiunt tibi, nec ordinaſti ipſas res vt ſeruirent tibi, cum ſemper accipis ſeruitium ab eis, ergo obligatus es pro illo beneficio ſuſcepto, ſed non obligaris ipſis rebus, quæ tibi ſeruiunt: quia licet tibi ſeruiant, non tamen libere, ſed quodammodo coacte. Ergo alicui alteri obligaris, non alicui inferiori, ergo alicui ſuperiori, qui omnes res ſic tibi ſeruire facit. Multum ergo tibi dedit, qui tibi hoc totum dedit. Multum ergo illi obligaris, & teneris illi regratiari, qui tibi tantum dare voluit. Vnde omnis creatura clamat tibi: accipe, redde: accipe beneficium, accipe ſeruitium, redde debitũ. Cœlum dicit: Miniſtro tibi lumen in die vt vigiles, tenebras in nocte vt dormias & quieſcas: ego ad tuam recreationem facio temporum innouationes ac mutationes, ſcil. temperamentum veris, feruorem æſtatis, plenitudinem autumni, & frigus hyemis: ego vario dies & noctes, nunc breues, nunc longas, vt varietas tollat faſtidium, & ordo faciat delectamentum. Aër dicit: Communico tibi flatum vtilem, & mitto tibi ad tuum obſequium omne genus auium. Aqua dicit: Potum tibi præbeo, ſordes tuas purgo, rigo ficca & arida, & ad tuum cibum miniſtro diuerſa genera piſcium. Terra dicit: Ego te porto, ego te nutrio, pane conforto, vino te lætifico, omnium generum fructibus oblecto, diuerſis animalibus menſam tuam repleo. Mundus totus dicit: Vide quomodo te amauit, qui propter te fecit me ſeruire tibi, quia factus ſum propter te, vt & tu ſeruias illi, qui fecit me, & tenet propter te, & te propter ſe. Si ſentis beneficium, redde debitum. Ecce ergo qualiter omnia, quæ ſunt in mũdo, ſeruiunt experimentaliter homini, & ſunt ad bonum hominis ex parte corporis.

Homo tenetur Deo regratiari.

¶ *Quod etiam ſunt ad bonũ hominis omnia quantum ad animam, quia vel ſunt ad gaudium, vel ad doctrinam.*

TITVLVS XCVIII.

NOn autem totus iſte mundus vniuerſus ſolum eſt ad ſeruitium hominis & obſequium, quantum ad corpus, immo magis eſt ad animam, quia non eſt aliqua creatura quantumcunque modica, quin homo poſſit extrahere ab ipſa aliquam doctrinam vel documentum, vel aliquod bonum. Vnde omnes creaturæ ſunt vel ad gaudium hominis, vel ad doctrinam. Et primo videamus, qualiter omnes ſunt ad gaudiũ hominis. Vnde dictum eſt, quod ſolus homo gaudet, & poteſt gaudere de his, quæ habet, & de his, quæ habent aliæ creaturæ: & quia aliæ creaturæ non poſſunt gaudere de his, quæ habent, quia gaudium oritur ex eo, quod aliqua res cognoſcit ſe habere id quod habet, & quia ſolus homo cognoſcit ſe habere id quod habet, & etiam ſcit illud quod habent aliæ creaturæ, ideo homo poteſt gaudere de ſe & de aliis creaturis, & totum gaudium hominis eſt, quod aliæ creaturæ habent id quod habent ad gaudium hominis, & ipſæ nullum gaudium habent de his quæ habent, ſed totum gaudium, quod quælibet res deberet habere de his quæ habet, & de ſua pulchritudine, ſolus homo habet, quia ſolus homo cognoſcit ipſas res habere id quod habent, & gaudet, quia habent id quod habent maxime, quia cognoſcit, quod illa quæ habent, habent pro ipſo. Et ideo quia homo gaudet de his, quæ habet ipſe in ſeipſo, ſic etiam gaudet de his quæ aliæ creaturæ habent pro ipſo. Verbi gratia: Totum gaudium, quod deberet habere aqua de ſua claritate & pulchritudine, homo habet, & totum quod deberet habere roſa, quæ eſt pulcherrimus florum, homo habet, & totum gaudium, quod deberet habere ſol de ſua luce & nobilitate, ſolus homo habet. Et ſimile eſt de ſtellis. Et ſic patet, quod omnes creaturæ quicquid ſunt & habent,

Tit. XCV. Omnia ſunt ad gaudiũ hominis.

bent, ad gaudium hominis habent, & nō ad gaudium proprium.

¶ *Maior declaratio gaudii.*

TITVLVS XCIX.

ITem adhuc euidentius patet & poteſt declarari, quomodo omnes creaturæ ſunt ad gaudium hominis: immo nullum gaudiū haberet homo, niſi eſſent inferiores creaturæ, ex eo quia non cognoſceret ſe eſſe nobilem & excellentem creaturam, neque cognoſceret ſeipſum. Nam dum homo comparat ſeipſum ad alias creaturas inferiores, tunc cognoſcit ſe eſſe nobiliorem creaturam, & ſuam naturam eſſe digniorem & meliorem omnium aliarum rerum. Ita quod aliæ creaturæ faciunt videri & apparere nobilitatem naturæ humanæ, ſicut ſubditi, milites, & Barones faciunt apparere nobilitatem regis, & tunc homo gaudet, quia habet pulchriorem & digniorem naturam ſuper omnes alias creaturas, & gaudet, quia ſibi plus datum eſt, quam omnibus aliis creaturis, & quod ſua natura exaltata eſt ſuper elementa, ſuper lapides & arbores, & ſuper omnia bruta, & de hoc homo habet magnum gaudium, & maxime quando videt ſe tantum eſſe dilectum præ omnibus creaturis à ſuo conditore, qui ſola ſua voluntate, & benignitate, & bonitate fecit hominē talem, & voluit omnibus aliis præferri. Iſta omnia non cogitaret homo, niſi eſſent aliæ creaturæ inferiores, quia reſpiciendo alias creaturas, tunc homo ſe comparat ad illas, & videtur, quod illæ multo minus acceperunt quam ipſe, & ſic comparando hominem ad omnes, & hominem ad quamlibet per ſe. Si ergo homo vult habere gaudium de his quæ habet, & quæ data ſunt ſibi, comparare ſe debet ad inferiores creaturas, & tunc videbit ſeipſum, & cognoſcet ſe ipſum, & dignitatem ſuam, nec aliter poterit ſeipſum cognoſcere. Quando enim comparat ſtaturam ſui corporis ad ſtaturam aliorum animaliū, tunc cognoſcit ſuam dignitatem & nobilitatem, quia ani-

Qualiter homo poteſt ſibi gaudiū acquirere.

malia reſpiciunt ſemper terram, & habent faciē ſemper verſus terram, homo autem reſpicit cœlum, & habet caput & faciem ſemper ad cœlum, & animalia habent facturam curuam, & homo habet ſtaturam rectam. Et dum homo etiam videt, quomodo cætera animalia ambulant, & qualiter ipſe ambulat, videt differentiam magnam, & dum etiam comparat pulchritudinem faciei ſuæ ad pulchritudinem aliorum animalium, & pedes ad pedes, & manus ſuas ad membra aliorum animalium, tunc certe homo cognoſcit ſuā nobilitatem, & multum gaudet, & reputat ſe ex hoc ſolum eſſe diuitem, quia cognoſcit, quod conditor omnium creaturarum ſibi tantam voluit conferre dignitatem & excellentiam præ omnibus aliis creaturis, maxime quia voluit ipſum facere creaturā rationalem, & alias creaturas irrationales & bruta, & quia voluit ei conferre liberum arbitrium, & nō aliis creaturis, quæ omnes ſunt ſeruæ reſpectu hominis: & dū etiam voluit homini dare imaginem ſuam, & non aliis creaturis, & iſtam dignitatem & prærogatiuam cognoſcit ſe hábere homo ſuper alias creaturas, ad quas ſe comparat: Et ſic apparet, quod aliæ creaturæ ſunt omnes ad gaudium hominis, quia per ipſas cognoſcit ſeipſum, & hoc eſt maximū bonum hominis cognoſcere ſeipſum, & maximum malum hominis ignorare ſeipſum. Item etiam res inferiores homine ſunt ad magnam doctrinam & cognitionem hominis. Vnde per animalia bruta cognoſcit, quod ſuum vltimum ac finale & verum bonum non conſiſtit in iſtis rebꝰ corporalibus & inſenſibilibus ac delectamentis corporis, ſicut in bibendo, comedendo, luxuriando, quia iſta omnia communicantur etiam beſtiis, ideo arguit homo, quod debet habere alia bona, quæ non conueniunt animalibus, ſicut ipſe homo excedit alia animalia: & ideo cognoſcit, quod ſua vltima felicitas non conſiſtit in iſtis rebus corporalibus, quibus etiam vtuntur beſtiæ. Et ſi animalia non eſſent, forte crederet, quod non eſſent maiora alia bona pro ipſo, ſed ſolum

lum iſta, & ideo iſtam cognitionem habet propter animalia.

Vlterius non eſt aliqua creatura, à qua non poſſit extrahere aliquam doctrinam aut aliquod exemplum ad ſuum bonum & ad ſuam vtilitatem. Et ſic omnia vel ſunt ad bonum corporis, vel animæ, vel vtriuſque ſimul.

Præterea iam declaratum eſt in ſcala naturæ, quæ compoſita eſt ex omnibus creaturis, qualiter homo aſcendit in cognitionem ſui creatoris, & acquirit magnam ſcientiam de Deo, ita quod omnes creaturę intimant homini ad acquirendum veram ſcientiam homini neceſſariam, vt declaratum eſt: Et non ſolũ hoc, ſed etiam plures alias ſcientias, quæ non ſunt neceſſarie ſimpliciter, ſed in illis poteſt homo delectari, ſicut ſunt Geometria, Arithmetica, Muſica, Aſtrologia, Philoſophia naturalis, & Metaphyſica, quæ omnes ortæ ſunt à creaturis. *Supra Tit. 1.*

Concludamus ergo iterum ex dictis, quod omnia quæ ſunt in mundo, facta ſunt propter hominem, & quod nulla creatura inferior homine eſt propter ſe ipſam, nec ad bonum ſuiipſius, ſed propter hominem ad ſeruiendum corpori vel animę videlicet vel ad neceſſitatem, vel ad vtilitatem, ſeu ad iuuamen, ſiue cõſolationem, ſiue gaudium, aut doctrinam, & exemplum. Sequitur ergo, quod homo eſt obligatus Deo pro omnibus his & pro toto mundo, quia propter ipſum factus eſt. Veriſſima ergo & realis obligatio hominis eſt ad Deum, & illa ſcripta eſt in omnibus creaturis, & iſta obligatio eſt primum ligamen & vinculum, quo homo ligatur cum Deo. Sic ergo creaturæ ligantur cum homine, quia ſunt propter hominem, & exinde homo ligatur cum Deo per talem obligationem, quia accepit ab eo, & ſic factus eſt debitor. *Concludit, omnia eſſe propter hominem,*

¶ *De conditionibus, & circumſtantiis, & modis iſtius obligationis, & primo de magnitudine obligationis.*

TITV-

TITVLVS C.

Tit. XVI. QVoniam autem manifestata est obligatio inter hominem & Deum, quæ orta est ex acceptione & donatione. Visis ergo radice & fundamentis obligationis ipsius, vt magis cognoscantur, videdæ sunt conditiones & circumstantiæ ipsius & modi, quæ omnia oriuntur vel ex parte recipientis, vel ex parte dantis, vel ex parte doni & rei datæ.

Tantũ homo obligatur Deo quantum accepit.

Et primo considerandа est magnitudo obligationis, quam magna sit & quanta. Et quia donum & acceptum est manifestissimum, ideo primo videbimus magnitudinem obligationis ratione donorum acceptorum. Vnde magnitudo obligationis crescit ex magnitudine donorum, & tanta est obligatio, quanta sunt dona, ideo ponderanda ac mensurada & memoranda sunt omnia dona & accepta, pro quibus est obligatus Deo homo, & tenetur quantum fieri potest.

Tit. XCVI. *Homo obligatur Deo pro omnibus creaturis.*

Et quia primo homo obligatur Deo pro toto mundo & pro omnibus creaturis, ideo tantum obligatur, quantum totus mundus valet & omnes creaturę. Vnde ipsa terra accepit totum quod habet à Deo, quia accepit esse de non esse & de nihilo, quia terra plus habet quam nihil: Et quia accepit pro homine, ideo homo tenetur pro ea reddere Deo, quantum terra teneretur Deo, si ipsa pro se accepisset, & ad tantum obligatur, quantum valet, & terra tantum valet, quantũ plus valet aliquid quam nihil, immo etiam quantum ipsa valet homini. Aliud enim est dicere, quãtum terra valet homini, & quantum terra valet in se, quia alius est iste valor, alius ille. Item obligatur pro seruitio, quod facit & impendit sibi terra. Vlterius obligatur homo Deo pro aqua, quantum ipsa aqua obligaretur, si ipsa hoc accepisset pro se, quod accepit pro homine, & plus quam terra, quia est lucidior & clarior. Et ergo quanto plus ipsa accepit, de tanto plus homo debet regratiari Deo. Item homo etiam capit seruitium de aqua, pro quo tenetur Deo regratiari & seruire, & tantum Deo tenetur pro aqua, pro quanto

nollet

nollet carere aqua. Vlterius quia aër accepit quicquid habet à Deo, & quia accepit esse de non esse, & accepit nobiliorē naturam, quam aqua & terra, ideo plus tenetur aër Deo, quam terra & aqua. Sed quia non cognoscit se habere & accepisse quod habet, & homo cognoscit pro ipso aëre, ideo homo tenetur Deo facere pro aëre, quod aër teneretur si cognosceret, & si hoc quod habet pro seipso haberet, & etiam pro illo seruitio, quod aër attribuit homini, & pro quo nollet carere aëre. Similiter est de igne, &c.

Dupliciter obligatur homo Deo pro creaturis.

Ita ergo duplici via tenetur & obligatur homo Deo pro creaturis: Primo, quia nulla creatura cognoscit se habere id quod habet, & ideo nescit quid Deo debet, & quantum debet, & tamen accepit, & ideo tenetur Deo reddere pro his qui accepit. Et quia solus homo scit & cognoscit hoc, ideo ipse homo tenetur facere pro qualibet creatura id, quod quælibet creatura deberet facere Deo, quia ipse est solus in mundo, qui potest & scit. Sicut si in aliqua ciuitate non esset nisi vnus sapiens, & omnes alii essent insipientes vel pueri, & si aliquis Princeps faceret vnum magnum bonū ciuitati illi, & cuilibet, nonne ille qui est sapiens, deberet reddere gratiarum actiones, & loqui pro omnibus? Et si non fieret, nonne totum imputaretur illi, & non aliis. Sic est similiter de Deo & de aliis creaturis & homine, quia solus homo scit, & aliæ creaturæ nesciunt. Igitur homo pro omnibus tenetur respondere.

Secundo tenetur homo pro omnibus creaturis Deo, quia creaturæ acceperunt à Deo quicquid habent, & non acceperunt propter seipsas, sed propter hominem, & pro homine, videlicet ad seruiendum ei. Et ideo sicut dominus obligatur pro omnib⁹, quæ dantur seruis suis propter ipsum, & non serui, ita homo tenetur Deo pro omnibus, quæ dantur creaturis propter ipsum, & non ipsę creaturæ, quia hoc quod ipsæ creaturæ acceperint, nō ꝓpter se, sed propter hominem acceperunt, & propter hoc, vt seruirent homini.

Et ad

Quantum homo obligatur Deo pro creatura.

Et ad cognoscendum, quanta sit obligatio pro quilibet creatura: primum considerandum est creatura quantum valeat in seipsa, & quantum valeat vna plus quam altera in nobilitate, perfectione, & in natura, & in vniuerso: secundo considerandum est seruitium & beneficium, quod recipit homo de creatura, & quantum creatura valet homini, & quantum homini est necessaria, & considerandum est nobilitas & ignobilitas creaturæ seruientis. Vnde quamuis aliquando creatura minus nobilis & infima, sit homini magis necessaria, & magis seruiat homini, quam creatura magis nobilis & superior, attamen seruitium, quod impendit illa creatura magis nobilis, est dignius & nobilius, & magis homo tenetur pro seruitio dignioris creaturæ quam alterius. Quia sicut creatura excedit creaturam in nobilitate, ita seruitium creaturæ nobilioris excedit seruitium creaturæ minus nobilis, quamuis in necessitate, vt declaratum est per exemplum. Plus enim tenetur aliquis dominus pro seruitio vnius militis, quam decem aliorum inferiorum, quia plus appreciatur illud seruitium. Et seruitium vnius comitis plus appreciatur quam decem militum, & seruitium vnius ducis, quam multorũ comitum. Quanto enim res quæ seruit, fuerit nobilior, tanto etiam seruitium factum per talem rem est nobilius, & pro illo plus obligatur: hoc enim est ad magnum honorem & magnam nobilitatem & exaltationem alicuius rei, quod res nobiles & excellentes seruiant ei. Sic ergo considerãda est necessitas seruitii & nobilitas, & ipsa nobilitas excellit necessitatem. Et ex hoc sequitur, quod homo plus tenetur pro seruitio aquæ quam terræ, & plus pro seruitio aëris quam aquæ, & ignis quam aëris, & plus pro seruitio Solis, Lunæ, & Stellarum, quam elementorum, & plus pro seruitio rerum viuentium quam non viuentium, & plus pro seruitio animalium brutorum quam arborum & herbarum, & plus pro seruitio hominum quam animalium. Et hoc totum est ratione nobilitatis creaturæ seruientis, cuius vnum

Tit. XCVII

serui-

seruitium quandoque est nobilius quam mille aliarũ creaturarum minus nobilium: sicut etiam seruitium membrorum superiorum, sicũt cerebri, capitis, oculorum, linguæ, manuum, cordis, &c. est multo nobilius seruitio aliorum membrorum inferiorum, sicut pedum, & tibiarum, &c.

Concludit quantitatẽ obligationis hominis ad Deum pro creaturis.

Ex omnibus his fundatur regula de magnitudine obligationis, videlicet quod considerandum est de qualibet creatura, quantum habet & accepit, & quãtum sibi datum est, & per consequens quantum obligaretur Deo, si sciret se habere id quod habet, & si pro seipsa haberet. Et quia omnes creaturæ sunt ordinatæ per grãdus, ideo possumus considerare valorem creaturarum per gradus, & etiam in quolibet gradu sunt multi gradus.

Vnde illæ creaturæ quæ sunt in primo gradu, quæ habent tantum esse, & non viuere, tenentur Deo pro esse quod acceperunt, quia habent plus quã non esse, & plus quam nihil, & ideo tantum debent Deo, quãtum esse plus valet quam non esse. Et quia in illo esse sunt adhuc multi gradus ac differentiæ nobilitatis & pulcritudinis, quia vna res habet nobilius & pulcrius esse quam alia, ideo plus tenentur illæ res, quæ pulcrius habent esse. Et quia homo obligatur pro creaturis, vt dictum est, ideo ipse tenetur pro omnibus, pro quibus tenentur creaturæ. Vlterius creaturæ, quæ in secundo gradu, plus tenentur, quam illæ, quæ sunt in primo gradu, & similiter illæ, quæ sunt in tertio gradu, plusquã de secundo gradu, quia habent hoc quod illæ, & plus, & ideo obligantur de plus. Et vt dictum est, homo obligatur Deo pro omnibus creaturis, quia creaturæ acceperunt id quod habent, non propter seipsas, sed propter hominem. Sunt enim in istis gradibus multi gradus alii, vt dictum est in scala naturę, de animalibus, de auibus, de piscibus, & similibus. Pro omnibus his obligatur homo Deo, quia hoc esse nobile, quod habet nobilius vna creatura quam alia, totum habet propter hominem. Ecce ergo quanta obligatio

Eodem Tit.

Eodem Tit.

Tit. 1.

gatio hominis erga Deum, & quantum teneatur homo Deo pro toto mundo; tantum enim quantum valet, quod mundus accepit, & quælibet creatura ab homine à Deo. Satis ergo est homo obligatus Deo pro mundo, & si nihil aliud accepisset.

¶ *Quod magis est obligatus homo Deo pro his, quæ accepit in seipso, quam pro toto mundo.*

TITVLVS CI.

ET quoniam homo accepit à Deo quicquid habet in seipso, sicut aliæ creaturæ, ideo si homo obligatur pro his, quæ acceperunt aliæ creaturę, quia a ipso acceperunt, & quia ipse solus cognoscit eas accepisse quod acceperunt, & quantum acceperunt, magis ergo magis debet esse obligatus Deo pro his, quæ ipsemet accepit pro seipso, cum ipse cognoscat se habere & accepisse, & quantum valet, quod accepit, & etiam cognoscat, quantum plus accepit, quam aliæ creaturæ & quantū valeat id, quod accepit plus, &

Supra cit.

ergo homo tenetur pro toto mundo, ita tenetur toto seipso, quia sicut Deus dedit totum mundum homini, ita dedit hominem sibiipsi. Ideo tantum tenetur homo pro se, quantum ipsemet valet. Quo-

Supra Tit. c. in fine.

Preciositas hominis hic ostenditur.

tem homo multum valeat & sit multum in sua prccioſus, hoc ostendit & manifestat totus mundus, & omnes creaturæ, quæ sunt in eo, quia totus iste mundus factus est propter hominem & pro homine; ergo homo plus ponderat & magis est precioſus, quam totus mundus & omnes creaturæ simul, cum tamen in natura sint tam nobiles & excellentes creaturæ, & tam precioſæ & tam magnæ, omnes sunt propter hominem, & seruiunt homini sicut sunt elementa & viuentia ac sentientia, & corpora cœlestia incorruptibilia & perpetua, & inter omnia maxime ipse Sol. Vt autē ex precioſitate & magnitudine seruitiorū, cognoscatur magnitudo & nobilitas

bilitas ipsius naturæ cui seruitur, cogitare possumus, quanta est magnitudo, preciositas & valor naturæ humanæ, cui totus mundus plenus tam magnis & pretiosis creaturis continue seruit.

¶ *Hic concluditur immortalitas animæ rationalis.*

TITVLVS CII.

ET sine dubio preciositas & nobilitas creaturarum homini seruientium manifestant & dicunt nobis, quod in homine est aliquod immortale & incorruptibile, ac perpetuum semper viuens, quia creaturæ quædam seruientes homini sunt incorruptibiles & semper durantes in suo esse, sine aliqua diminutione, sicut Sol, & corpora cœlestia. Vnde ei esset hoc, quis ordo esset iste, quod creaturæ, quę continue seruiunt homini, & ad hoc factæ sunt & ordinatæ, essent tantæ nobilitatis, perfectionis & preciositatis, quod essent omnino incorruptibiles & perpetuæ, & quod homo, cui seruiunt, esset totus corruptibilis ac mortalis, & nihil esset in eo immortale. Ergo in homine est aliquid immortale. Sed hoc non est corpus, quia corp⁹ moritur, ergo in homine est aliquod vltra corpus, quod est immortale & perpetuum. Hoc autem non potest esse, nisi id, quod est excellentius in homine, & hoc est liberum arbitrium. Et per consequens anima hominis est immortalis, in qua est liberum arbitrium radicatum & plantatum. Ergo magnitudo & preciositas creaturarum, ostendunt hominem esse magni precii, quia sibi continue & incessanter seruiunt. Si ergo ipse homo dignior est aliis creaturis sibi seruientibus, & plures tales creaturæ sunt perpetuæ, sequitur, quod homo quantum ad maiorem partem, sit perpetuus: vel seruiens erit preciosius & nobilius illo, cui seruitur, quod est homo, & ergo esset ibi ordo in vniuerso peruersus, quod tamen est contra naturam ordinis, quia ordo de se dicit regula tum & nō peruersum. Ergo sequitur, quod homo est magni pre-

Preciositas hominis.

cii, & magni ponderis & valoris. Nam Deus dedit homini magnum donum, quando dedit homini ipsum met hominem. Plus igitur dedit illi in hoc, quã quando dedit sibi totum mundum, quia homo plus valet quam totus mundus, & ideo obligatur Deo pro tanto, quantum ipse valet.

¶ *Quod ponderandus est homo per partes suas, vt sciatur, quantum valeat.*

TITVLVS CIII.

QVoniam autem homo nõ potest scire, quantum obligatur Deo pro seipso, nisi sciat, quantum valeat & ponderet, & quia totus homo insimul est magni ponderis & precii, & plus ponderat quam totus mundus, ideo sicut mundus non potest ponderari, nisi sit in partes suas diuisus, ideo homo multo minus poterit ponderari, nisi diuidatur per partes, & partes ipsæ ponderentur, & sic melius sciemus pondus ipsi hominis insimul & precium, quantum fieri potest. Et primo diuidatur homo in suas partes generales & magnas, & postea iterum illæ partes diuidantur in partes speciales & paruas, quia quælibet pars in homine est magni precii & valoris.

Partes autem magnæ & grossæ, in quas potest diuidi homo totus, sunt esse, viuere, & sentire, & intelligere, seu liberum arbitrium. Vel partes magnæ & grossæ hominis sunt corpus & anima; sed partes speciales & paruæ sunt partes corporis & animæ, quia corpus habet suas partes, similiter & anima. Ponderandus est ergo homo secundùm omnes suas partes paruas. Ponderet ergo homo seipsum secundùm esse primo, quæ est prima pars. Vnde homo debet cogitare, quod aliquando non fuerat, & nihil erat. Accepit ergo homo primo hoc, vt esse inciperet, cũ non esset, & aliquid fieret, cum nihil foret ante. Ergo bonum accepit, quando esse accepit, quia nõ erat, & nihil habebat. Et quamuis aliæ creaturæ similiter acceperunt esse,

Preciositas hominis ratione esse.

esse, cum nō essent, & factæ sunt, cum nihil essent ante, & Deus dedit eis esse, cum non essent, propter hominem, & propter esse hominis, & ideo preciosius est esse hominis, quam esse aliarum rerum. Vnde esse omnium respicit esse hominis, & ad ipsum tendit tanquam ad principalius & maius esse & preciosius, propter quod est esse omnium creaturarum. Ecce igitur quantum ponderat esse hominis quod accepit, quantum valet, & quanti precii est. Multum ergo obligatur homo Deo pro esse quod accepit, & quamuis nihil plus accepisset, plus valet esse hominis supra nihil, quam esse omnium creaturarum. Item non solum accepit homo esse, immo amplius, quia pulcrum & formosum esse & artificiosum; hoc enim est maius, quam esse tantum & aliquid tantum. Plura enim sunt, quæ habent esse, sed non habent pulcrum esse neque formosum, sicut homo habet. Et si aliquibus sit datū pulcrum esse, attamē esse hominis est pulcrius & formosius, quam omnium aliarum creaturarum, & etiāsi habent pulcrum esse, totum hoc habent propter hominem; quare multum tenetur homo Deo.

Preciositas hominis ratione viuere.

Item secundo homo debet cogitare & ponderare se per viuere. Vnde non solum est homini datum esse pulcrum, sed Deus voluit eum magis exaltare, & dedit illi viuere & vitam. Vnde maius sine comparatione est viuere quam esse tantum, & maius est accipere viuere de non viuere, quam esse de non esse. Et licet aliis creaturis sit datum viuere, attamen hoc est eis datū propter viuere, quod est in homine, quia omnia quæ viuunt, viuunt propter hominem. Ideo preciosior est vita hominis, quam vita omnium aliarū creaturarum. Vnde omne viuere omnium creaturarum tendit ad viuere hominis, & respicit illud tanquam principalius & nobilius, & ideo viuere hominis, tanquam principale viuere, excellit omne viuere. Magnæ ergo nobilitatis est viuere, quod est in homine, & plus obligatur homo Deo pro suo viuere, quā pro viuere omnium creaturarum.

Precioſitas hominis ratione ſentire.

Vlterius tertio poſt eſſe & poſt viuere, eſt hominis datum ſentire, & homo eleuatur altius. Et licet aliis ſit ſimiliter datum, attamen totum hoc habent propter hominem. Et non ſolum ſentire, immo multis modis, vt videre, audire, &c. O quantus ornatus eſt iſte, & quanta nobilitas? Et ſimiliter eſt iſtud dilatandum, ſicut prius de eſſe & viuere.

Precioſitas hominis ratione liberi arbitrii.

Vlterius debet homo ſeipſum ponderare per ſuum proprium valorem, videlicet per liberum arbitrium. Non ei accepit ſolum eſſe & pulcrum eſſe, non ſolum viuere & nobile viuere, nõ ſolum ſentire, & completum ſentire, ſed plus. Supra omnia iſta accepit liberum arbitrium, rem grandiſſimam, in natura digniſſimam & nobiliſſimam. Ecce precioſitatem liberi arbitrii, quia nulli alteri datum eſt niſi homini ſpecialiter. Ecce ſpeciale priuilegium & prærogatiua hominis, quoniam viuere, eſſe, ſentire, aliis rebus data ſunt etiam ſicut homini: Communia ergo ſunt aliis creaturis & homini. Sed hoc, ſcil. liberum arbitrium, ſpecialiter datum eſt homini: Non enim eſt homini & aliis commune. Iſta ergo ſpecialitas ſignificat precioſitatem liberi arbitrii & dignitatem. Plus ergo ponderat liberum arbitrium, quam omnia alia, ſc. eſſe, viuere, ſentire, ideo eſt ſupra omnia eleuatum, digniſſimum, & altiſſimum in natura. Ecce ibi maieſtatem naturæ, Imperatorem & Regem totius naturæ. Omne igitur eſſe, omne viuere, omne ſentire eſt propter liberum arbitrium. Vnde ſicut omne eſſe quod eſt in creaturis, & omne viuere & ſentire, ſunt propter eſſe, viuere & ſentire hominis, ita eſſe, viuere & ſentire, quæ ſunt in homine, ſunt propter liberum arbitrium immediate. Ecce mirabile regimen naturæ: liberum arbitrium eſt rex. Vnde viuere & ſentire, quæ ſunt in homine, ſunt ipſa ſedes liberi arbitrii, in quibus immediate ſedet liberum arbitrium. Et quia immediate ſeruiunt ei, ideo ſunt nobiliſſima in homine, quia immediate ſunt coniuncta libero arbitrio, & ſeruiunt ei, & portant eum ſicut equus dominum ſuum. Deinde omne

de omne aliud esse extra hominem in creaturis, & omne viuere, & omne sentire sunt propter esse, viuere, & sentire, quæ sunt in homine. Omnia ergo, quæ sunt in homine, laborant in ipso continue & incessanter, vt maneat & sedeat ipse rex, scil. liberum arbitriũ, quod est immortale, perpetuum & diuinum. Ideo tota natura extra hominem est sollicita pro homine, vt sedes liberi arbitrii, quæ est in homine, conseruetur, duret & permaneat. Vnde omnia, quæ sunt inferiora homine, habent quoddam esse in homine, & includuntur in homine. Nam elementa, arbores, plantæ, & animalia omnia habent esse in eo, quia cum elementis est, cum arboribus & plantis viuit, cum animalibus sentit. Attamen esse nobilius habent elemẽta in homine, quam in seipsis, & arbores nobilius viuere, & animalia nobilius sentire in homine, quam in seipsis; & hæc est ratio, quia omnia habent in homine esse humanum, & sunt cõiuncta cum libero arbitrio, quod est dignissimum inter omnia creata, per quod in homine est principatus, & dominium, & regnum, & ideo omnia, quæ coniunguntur cum eo, nobilitãtur & dignificantur. Exinde sequitur, quod omnia elementa, & arbores, & animalia habent aspectum ad illud esse nobile, quod habent in homine, & ordinantur ad illud, & sunt propter illud, & appetunt conseruare naturaliter illud, quia in hoc nobilitantur. Non autem omnia ista immediate coniunguntur cum libero arbitrio, neque æqualiter appropinquãt ei, quia non sunt æque digna, sed per quendam pulcrum ordinem, maiorem vel minorem dignitatem, magis vel minus appropinquant. Vnde esse elemẽtorum, quod est in homine, est infimum, & ibi ponitur & collocatur vita vegetatiua, quia nobilior, deinde vita vegetatiua portat ipsum sentire & sensitiuam, quia dignior est ista quam alia, vltimo ipsum sentire siue virtus sensitiua cum omnibus suis partibus, nobilius portat ipsum liberum arbitrium, & ideo ibi sedet, & regnat in illa, ibi imperat, ibi dominatur liberum arbitrium.

Tit. CI.

Omnia habent quoddam esse in homine.

Solus Deus ſedet in libero arbitrio ſicut rex.

Vlterius autem liberum arbitrium nihil portat creatum vel ſedet in eo, quia nihil creatũ eſt ſupra ipſum, ſed ipſum eſt ſupra omnia; ergo ſolum creator debet ibi ſedere. Quia valde rationabile eſt, quod ſicut liberum arbitrium, quod eſt ſupra omnia creata, ſedet ſupra omnia alia, ita creator, qui eſt ſupra liberum arbitrium, ſedeat ſupra ipſum. Ecce liberum arbitrium factum eſt ſedes Dei, ibi enim ſolus Deus debet imperare, dominari & regnare. Vide ergo qualiter liberum arbitrium immediate & ſine medio cõiungitur Deo, & cum ſummo creatore, & tangit ipſum ſine medio & portat ipſum, & non poteſt magis ſibi appropinquare. Ecce ſummam hominis dignitatem per liberũ arbitrium, quia factum eſt Dei habitaculum perpetuum & immortale. Omnia autem in natura clamant liberum arbitrium eſſe precioſiſſimum & digniſſimũ ſupra omnia, & ordo creaturarum hoc clamat, hoc clare manifeſtat.

Repetit precioſitatem hominis ratione liberi arbitrii.

Vide qualiter ipſum eſſe reperitur in omnib⁹ creaturis generaliter, quia eſt infimum omnium, deinde vide quomodo viuere eſt in paucioribus, & eſt nobilius, deinde ſentire adhuc nobilius, & in paucioribus quam viuere, & vltra attende, quomodo ipſum liberum arbitrium reperitur adhuc in paucioribus, quia eſt in ſolis hominibus; iſte ergo ordo manifeſte declarat dignitatẽ liberi arbitrii, quia coniungit omnia cum Deo, quia elementa coniunguntur cum vita vegetatiua, & vita vegetatiua cum ſenſitiua, & ſenſitiua cum libero arbitrio, & liberũ arbitrium immediate cum Deo. Ecce igitur qualiter Deus eleuauit hominẽ per quandam ſcalam de gradu in gradum, donec venit & traxit vſque in ſeipſum. Neque potuit eleuari per naturam, nec maiorem accipere dignitatem naturalem, quia tactus eſt & eleuatus vſque ad Dei ſimilitudinem & imaginem viuam. Nam liberum arbitrium eſt imago Dei viua. Et quid altius, dignius & nobilius, & quid melius eſſe poterit imagine Dei viui? Multum autem dedit Deus homini, quando dedit

ſibi

ſibi eſſe, cum non eſſet, adhuc plus, quando dedit ſibi viuere, & multo plus, quando dedit ſibi ſentire, ſed maximum, quando dedit ſibi liberum arbitriũ, quod eſt immortale & perpetuum, & dedit ſibi ſuam imaginem, ſuam ſimilitudinem, quia tunc fecit eum ſibi ſimilem in natura, & quaſi de ſuo genere, & nullam aliam creaturam mundi ad hanc dignitatem eleuauit. Vnde ſine dubio in homine eſt plena Dei imago & ſimilitudo creata, nec vltra eſt aſcenſus: Et hoc oſtendit ipſe ordo naturæ. Vnde plus imitantur ipſæ creaturæ Deum quæ viuunt, quam quæ ſunt tantum, & plus illæ quæ ſentiunt, quam illæ quæ viuunt. Maxime ergo imitatur homo Deum habens liberum arbitrium, quia in ſcala naturæ nulla creatura eſt ſupra, quia in eo eſt finis & complementũ, & plena & completa imitatio, imago & ſimilitudo creatoris. Vide ergo quanti ponderis eſt homo, quanti valoris & quãti precii per liberum arbitrium. Vide ergo quantum accepit homo, quale donum, quia accepit liberum arbitrium, perpetuum ac immortale. Vide quantum tenetur & obligatur homo Deo, qui ſolus accepit tantum donum ſpecialiſſimum, & accepit alia dona: ante tamen nihil habuit. Sic igitur diuidendo hominem per partes ſuas magnas, & eas ponderando, cogitare poſſumus pondus & precium totius hominis & valorem. Plus ergo ſine dubio valet homo, quam totus mundus, & ergo plus obligatur Deo pro ſeipſo, quam pro toto mundo. Inuigilare igitur debet, vt ſciat quid accepit, cum hoc ſcire poſſit, & aliæ res hoc cognoſcere non poſſunt.

Vt ſupra Tit. CI.

¶ *Quod ponderandus eſt etiam homo per animam & corpus, quæ ſunt principales partes eius.*

TITVLVS CIV.

QVoniam autem totus homo non ſolum diuiditur in partes ſupra dictas, immo etiam aliter po-

teſt diuidi, & communiter in duas partes principales, quæ ſunt corpus & anima, & ex quibus compoſitus eſt: ideo ſi volumus ſcire, quid accepit homo, aliter quam per modum ſupradictum, & clarius, ponderemus hominem ex parte corporis & animæ, & videamus, quantæ nobilitatis & valoris ſint corpus & anima. Et primo nobilitatē corporis, quia eſt miſerabiliſſime diſpoſitum & organizatum, ſapientiſſime ordinatum & fabricatum, ſuper omnia mundi corpora. Ecce quanta proportio, quanta ordinatio eſt inter omnia membra, quomodo ſunt inter ſe connexa, inter ſe proportionata. Vnum enim iuuat aliud, vnum ſeruit alteri. Ecce quanta pulcritudo. Vide primo faciem hominis, & manus, & pedes, quia nihil in eis inueniens ſuperfluum, nihil diminutum. Ecce ſtaturam hominis pulcerrimam, erectam. Quanti ergo ponderis, quanti valoris homo ſit, poteſt eſtimare quis per corpus humanum. Plus ergo tenetur homo Deo pro ſuo corpore, quam pro toto mundo. Vt autem magis pōderemus corpus videamus ipſa membra in ſe, quantum valeant, & quantum appreciet homo quodlibet membrum. Videamus quantum appreciet homo manum ſuam. Pro quanto nollet carere ſua manu, & ſi non haberet manum, quantum vellet dare, vt haberet. Certe homo ſanæ mentis nollet amittere manum ſuam pro toto mundo, immo daret totum mundum, quod manus ſua non auferretur, & ſi eſſet ablata, daret totum mundum, ſi poſſet vt rehaberet. Sed quantum reputaret ſe homo eſſe obligatum, qui ſibi manū ablatam reſtauraret, intantum etiam homo obligatur Deo, qui ſibi manum dedit. Sed quid loquimur de tota manu? homo vno digito nollet carere pro magno bono. Et ſic quantum obligatur Deo de illo, quod nō vellet carere digito, de tanto etiam homo obligatur Deo de duobus, tribus, quatuor, & de omnibus, de quanto nollet carere illis. Similiter homo reuoluat & penſet de omnibus membris, & innumerabilibus in homine exiſtentibus, tam ornate & pulcre fabricatis & homi-

Tit. CIII.

Precioſitas hominis ratione corporis.

Vt ſupra Tit. CI.

Concludit maior obligatio hominis Deo.

& homini datis. Pro quanto ergo nollet carere omnibus & singulis membris, pro tanto etiam obligatur Deo. Et si amiserit etiam membra, adhuc obligatur Deo pro his, quia accepit semel & Deus dedit.

¶ *Quod plus obligatur homo pro anima, quã pro corpore.*

TITVLVS CV.

SIcut ergo homo habet corpus mirabilissime organisatum & fabricatum supra omnia corpora mundi, in quo sunt omnia corpora dissimilia, pulcerrima, visibilia & manifesta, ita habet animam excellentissimam & nobilissimam, correspondẽtem corpori, iuxta suam capacitatem & dignitatem implentem ipsum corpus, & omnia organa viuificando, dando vitam & sensum, ac motum omnibus membris, ita quod sicut in corpore est multiplicitas organorum pulcerrimorum, & magna diuersitas & differentia inter ea, tamẽ coniunguntur, & faciunt vnum corpus mirabilissimum: ita proportionabiliter habet anima multiplicitatem & multitudinem officiorum nobilissimorum & mirabilium, seu virtutum & potestatum naturaliũ & inuisibilium, iuxta exigentiam organorum corporis, ita quod quot sunt membra organisata & distincta, tot sunt etiam virtutes & officia distincta ipsius animę inuisibiles, & ita anima intrat corpus, tota plena officiis & virtutibus ac potestatibus, vt totum impleat corpus & nullum vacuum membrum relinquat. Sicut enim vnus homo potest habere diuersa officia & diuersas artes, quas exercet per diuersa instrumenta & dissimilia, ita anima habet diuersa officia & diuersas virtutes, quas exercet, & dissimilia membra, & instrumenta diuersa. Diuersitas ergo organorum & instrumentorum in corpore arguit diuersitatem potestatum & virtutum in anima.

Ex multiplicitate organorum corporis arguit multiplicitatem officiorum animæ.

Sunt tamen etiam aliquæ potestates in anima, quę non exercentur per organa. Et quia omnes operatio-

nes proceduntab alia, neçeſſe eſt, quod tot ſint virtutes, tot officia, tot poteſtates in anima, quot ſunt operationes diſſimiles inter ſe. Et quia omnia, quę ſunt extra hominem, ſunt ordinata per pulcrum ordinem ſecundùm ſuperius & inferius, ſecundùm maiorem & minorem dignitatem, ita quod nõ omnia ſunt æqualia, & etiam ciuitates & regna ſunt ordinata ſecũdùm diuerſitatem officiorum, ita quod officia non ſunt ſimilia, neque æqualia in dignitate, & tamen omnia facta ſunt propter hominem; ergo multo magis debent eſſe ordinata officia naturalia in anima, & virtutes & poteſtates ſecundùm ſuperius & inferius, ſecundùm maiorem & minorem dignitatem. Ideo non omnes virtutes nec poteſtates ſunt æquales, vel officia ſunt æqualia in ipſa anima, ſed aliquæ ſunt mediocres, aliquæ ſuperiores, aliquæ infimæ, aliquę magis nobiles, aliquæ minus nobiles. Ideo anima eſt quoddam regnum in ſe, quia habet ſuas poteſtates, ſua officia ordinata ad modum regni, quia ſuperiores virtutes & poteſtates imperant, præcipiunt & dominantur inferioribus, & eas regunt & gubernant. Sed & virtutes inferiores obediunt, famulantur & ſeruiunt ſuperioribus, & recipiunt mandata ab eis. Et ideo regnum eſt bene diſpoſitum & in pace, quando ſuperior poteſtas, vt regia vel imperialis, bene regit & imperat, & inferior poteſtas obedit & famulatur. Ita igitur in regno animæ eſt bona diſpoſitio & bona pax & tranquillitas, quando ſuperiores poteſtates, quę ſunt in anima, bene regunt & imperant, & inferiores bene obediunt & famulantur.

Ex inæqualitate officiorum in membris arguitur inæqualitas officiorũ in anima.

Anima eſt quoddam regnum.

Declarat potentias animæ.

Incipiamus autem ab infimis operationib⁹ animæ: Infimæ autem, quæ ſunt in homine, ſunt nutrire, augmentare, generare. Communiter in homine primo apparet nutritio, augmẽtatio, generatio. Et ideo quia iſtę tres operationes ſunt diſſimiles, neceſſe eſt, quod ſint tres virtutes & poteſtates diſſimiles in anima eis correſpondentes. Ideo eſt in anima virtus nutriendi, augmentandi, & generandi. Et ſic ſunt ibi officia tria natura-

naturalia, & iſta tria continentur ſub vna poteſtate generali, quæ vocatur virtus vegetatiua. Et iſtæ tres virtutes ſunt in regno animæ ad modum laboratorū, agricolarum, & mercatorum, quoniam ſicut iſti inceſſanter laborant ad ſuſtinendum alios ſtatus nobiles regni, quoniam aliter nullus ſtatus poſſet durare, niſi iſti continue operarentur, & ideo iſti portant totum pondus regni & omnes ſtatus ſuperiores: Ita cōformiter iſti tres ſtatus ſiue virtutes infimæ continēt & portant alias virtutes & poteſtates ſuperiores ac nobiles in regno animæ, & continue & inceſſanter laborant pro eis, & portant pondus totius regni, & omnes ſtatus ſuperiorum poteſtatum & officiorum,

De potentia vegetatiua.

Et iſtæ etiam tres virtutes habent quatuor alias eis famulantes & miniſtrantes eis continue, ſc. Virtutem appetitiuam ſeu attractiuam, cuius officium eſt cibū deſiderare & accipere; Virtutem retentiuam, cuius eſt cibum retinere, virtutem digeſtiuam, cuius eſt cibū coquere & digerere; Virtutem expulſiuam, cuius eſt ſuperfluitates expellere, & bonū chymum in omnia membra delegare. Omnia enim iſta officia exercet anima cum inſtrumentis & organis corporalibus, ita quod iſtæ poteſtates & virtutes ſunt ligatæ cum corpore, & operationes earum fiunt cum corpore, & mediante corpore, Ideo etiam fortificantur & debilitantur iſtæ operationes ſecundùm debilitates & fortificationes corporis, ita quod quāto corpus eſt fortius, tanto etiam iſte virtutes ſunt fortiores. Et ideo iſtæ virtutes dicuntur virtutes corporales.

De partibus vegetatiuæ potentiæ.

Poſt iſtum verò ſtatum in regno animæ, ſequuntur alii ſtatus ſuperiorum virtutum & poteſtatum & officiorum magis nobilium. Vnde in homine ſunt operationes aliquę magis nobiles, quam prædictę, quę tamen non ſunt ſupremæ, ſed mediocres, ſicut ſunt videre, audire, odorare, guſtare, & tangere. Et quia iſtæ operationes ſunt diſſimiles, neceſſe eſt, quod in anima ſint etiam quinque poteſtates diſſimiles, iſtis operationibus correſpondentes, ſcil. Poteſtas viſiua,

De potentia ſenſitiua & eius partibus.

cuius

cuius officium est apprehendere & cognoscere colores, figuras, & lucem, & ista virtus est coniuncta cum oculis, & anima exercet istud officium cum oculis. Alia virtus est potestas auditiua, cuius officiū est scire & cognoscere sonos, & voces, & harmonias, ac cōsonantias sonorum & vocum. Et ista virtus est coniuncta cum auribus, & cum illis exercet illud officium. Alia virtus est olfactiua, quæ apprehendit odores. Et similiter de gustu, & de tactu. Ecce mirabile matrimonium inter membra corporis organica ex vna parte, & virtutes & potestates seu officia animæ ex alia parte. Ecce corpus cum multitudine organorum pulcherrimorum. Ecce anima cum multitudine & varietate virtutum, potestatum & officiorum nobilium. Omnes autem virtutes istæ & potestates continentur sub vna virtute & potestate generali seu communi, quæ dicitur sensitiua. Et ideo omnes istæ virtutes dicuntur sensitiuæ, & vocantur corporales & carnales seu organicæ, quia sunt coniunctæ cùm corpore & carne & organo. Et operationes earum sunt cum adiutorio organi corporalis, ideo etiam debilitantur & fortificantur, secundùm quod organum debilitatur & fortificatur. Item etiam istæ potestates dicuntur seruiles seu seruæ, & non liberæ: Et hoc ideo, quia sunt ligatæ cum corpore, & etiam subiectæ sunt aliis potestatibus superioribus naturalibus. Quamuis autem istæ potestates omnes vno nomine dicūtur corporales, attamen inter eas est dignitas & maioritas, nec sunt æquales. Quia sicut vnus sensus excellit aliū in locorum diuersitate, ita excellit eum in virtute & nobilitate. Vnde odoratus excellit gustum ratione situs & loci, quia sentit & percipit longinquius. Similiter auditus excellit odoratum, longius enim odoramus quam gustamus. Et longinquius audimus quam odoramus, & sic oculi excellunt aures, longius enim videmus quam audimus. Sensus autem tactus est infimus omnium, & est per totum corpus expansus.

Potentiæ sensitiuæ dicuntur organicæ, corporales, carnales, & seruæ.

Differentia earum & nobilitas.

De sensu communi.

Præter autem istas virtutes seu sensus exteriores, habet

habet anima alios ſenſus interiores occultos & nobiliores, qui habent organa interiora occulta in cerebro & capite, quæ quidem virtutes ſunt ſenſus communis, imaginatiua, fantaſtica, æſtimatiua & memoratiua.

Poſt prædictas virtutes & officia, alia virtus eſt & poteſtas in regno animæ, ſcil. virtus motiua de loco ad locum. Et per iſtam virtutem anima dilatat & extendit membra, conſtringit & attrahit, progreditur de loco ad locum, & operatur opera mechanica & artificialia. Et omnia iſta ſunt per ordinem, & fiunt per organa corporalia, ſcil. per neruos, per pedes, & per manus.

De virtute motiua.

Per iſtum ſtatum prædictarum virtutum & poteſtatum ac officiorum, quæ habent coniunctionem cũ organo corporali, & operãtur mediante carne, ſequitur in regno animæ alius ſtatus ſupremus & nobiliſſimus virtutum, poteſtatum, ſeu officiorum, quæ habent totum regimen omnium virtutum præcedentium. Vnde in homine ſunt duæ altiſſimæ poteſtates, ſupra quas nulla alia virtus eſt nec poteſtas in homine, quæ ſunt intellectus & voluntas, quæ habent diſtinctas operationes, & diſtincta officia, quia aliud eſt officium intelligendi, & aliud officium volendi. Et iſtæ duæ poteſtates faciunt vnum ſtatum ſeparatum ab aliis ſtatibus aliarum virtutum in regno animæ, quia iſtæ non ſunt colligatæ nec coniunctæ cum corpore, nec cum organo corporali, ſed ſunt per ſe operantes ſine corpore, neque carnales neque organicæ, nec etiam debilitantur neque fortificantur propter fortitudinem ſeu debilitatem corporum. Dicuntur autem ſpirituales & incorporales ſeu immateriales & intellectuales. Et ideo anima per iſtas poteſtates & virtutes eſt ſeparata ab omnibus corporalibus, & nulli rei corporali ſubiicitur nec temporali, ſed eſt in libertate, ſine quocunque ligamine corporali. Et ideo ſtatus iſtarum duarum virtutum eſt in regno animæ ſtatus imperialis & regalis, & quidam principa-

De intellectu & voluntate.

tus

patus & ſuprema curia, qui ſunt ſicut conſiliarii ſummi regis, iudicantes, & conſulentes, ac diſcernentes, & conſentientes; & poſtea eſt rex imperans & mandans ac præcipiens, quod conſilium iudicauit & decreuit. Ita conformiter in regno animę, & in ſtatu ſupremo eſt intellectus ſeu ratio tanquam conſiliarius iudicans, diſcernens & conſulens. Et eſt voluntas imperialis præcipiens & imperans, & executionem demandans, & hoc ſine quocunque impedimento. Et iſte vltimus ſtatus dicitur liberum arbitrium, & ideo liberum arbitrium eſt ſupremus ſtatus animæ.

Concluditur, quia anima eſt regnum naturale.

Sic patet, quod anima hominis vna & eadẽ numero exiſtens, eſt quoddam regnum in ſeipſa naturale, continens in ſe naturaliter diſtinctos ſtatus mirabiliter ordinatos, diuerſarum virtutum, poteſtatum, ſeu officiorum, ſc. infimos, medios & ſupremos. Ecce ergo animam hominis dotatam, ornatam, veſtitam & indutam, tot mirabilibus virtutibus & poteſtatibus & officiis naturalibus. Et non ſolum anima habet in ſe potentias, virtutes & officia naturalia, immo etiam poteſt dotari de nouo, ornari, & ſuperueſtiri nouis virtutibus, poteſtatibus & officiis, non tamen naturalibus, ſed moralibus & gratuitis, & hoc tam per gratiam ſui creatoris, quam per acquiſitionem proprii laboris.

Quod gratia ſuperadditur naturali regno animæ.

Sic ergo homo poteſt videre obligationem ex parte animæ ſuæ quam accepit à Deo tam mirabilẽ, tam excellentem, naturaliter diuitem, abundantem, plenam tot officiis, tot poteſtatibus, tot virtutibus, aptã ad recipiendum nouas & nobiliſſimas ſuper potentias naturales, poteſtates & virtutes. Ponderet ergo homo animam ſuam ſecundùm partes ſuas, & videbit partium valorem inæſtimabilem, & inappreciabilẽ, & incogitabilem. Quis æſtimabit quantum valet intellectus, quantum valet libertas, quantum valet voluntas, quantum valet memoria? Et ſimiliter de tactu, & de guſtu, & de odoratu, de auditu, de viſu, & ſic de aliis. Cogitet ergo homo magnitudinem obligationis

gationis erga Deum creatorem ſuum, & tam pro his, quę accepit extra ſe, ſcil. pro toto mundo, qui propter ipſum factus eſt, tam etiam pro his, quæ ipſe accepit intra ſe, ſc. pro toto corpore, & pro omnibus membris ſuis, & pro tota anima, & pro omnibus poteſtatibus & virtutibus animæ.

Et ſic aliqualiter manifeſta eſt obligatio, qua homo obligatur Deo, & magnitudo obligationis naturalis, ratione donorum acceptorũ, quæ ſunt tam manifeſta, quod negari non poſſunt.

¶ *De magnitudine obligationis ex parte dantis, ſcil. Dei.*

TITVLVS CVI.

ET quia obligatio non ſolum creſcit ex magnitudine & multitudine donorum, immo magis ex voluntate & affectu dantis ipſum donum, vel ipſius doni, ideo penſanda eſt magnitudo obligationis principalis ex parte dantis, ſc. Dei. Et quia duo ſunt dona, vnum eſt ſenſibile, viſibile, & manifeſtum, & aliud eſt inuiſibile & occultum. Donum manifeſtum eſt mundus, & quicquid homo habet in ſe: Donum inuiſibile & occultum eſt amor dantis, qui eſt inuiſibilis & occultus. Vnde primum quod datur, eſt amor, & amor eſt primum donum: ſed quia eſt occultus & inuiſibilis, ideo quaſi non reputatur donum, & tamẽ eſt primum, & radix, atque fundamentum omnium aliorum donorũ, & omnia alia dona ſequuntur amorem, & procedunt ab amore, tanquã à radice & principali dono. Et ideo omnia alia dona non ſunt niſi ſigna amoris, & declarant & manifeſtant ipſum amorem occultum & inuiſibilem, eo quod ipſa dona videntur, & ipſe amor non videtur, & ideo in dono videtur & relucet amor. Sicut enim fumus arguit ignẽ infallibiliter, ita dona exteriora arguunt amorem infallibiliter dantis. Quamuis primo detur, & ſit primũ donum, attamen primo apparent dona alia, & recte oſten-

Duplicia ſunt dona.

ostendunt, qualis & quantus sit amor. Vnde hoc est
mile, sicut de productione mundi visibilis & mani
sti, quæ manifestat aliam productionem occultam
Tit. XLVI. Deo, quę est maior in infinitum & æterna: ita donu
visibile quod videmus, manifestat donum inuisibi
Dei occultum, sc. suum amorem, qui præcessit omn
dona, quia nisi prius dilexisset, nihil dedisset, ita q
psa dona certiora, sunt via & scala ad veniendum
amorem Dei, & ipsum inueniendum. Quia ergo ip
dona sunt prima signa & argumenta amoris, ideo
quantitate & prærogatiua donorum, recte possum
arguere & concludere quantitatem & prærogatiua
Tit. XCVI. amoris. Et quia Deus totum mundum fecit propte
hominem, ideo in toto mundo primo dilexit hom
nem, & principaliter, & omnia alia dilexit prop
hominem. Et sic in aliis creaturis non diligit nisi h
minem. Et quia super omnes creaturas exaltauit h
minem, & ornauit, & dotauit in corpore & in anim
sequitur, quod super omnes creaturas & præ cæte
dilexit hominem. Et quoniam amor Dei, quod
donum occultum eius, excellitur & superat omn
creaturas & omnia dona creata, ideo super om
creaturas dilexit hominem. Cum etiam amor Dei
ga hominem sit purissimus, verissimus, securissim
sinceriissimus, & summe liberalis ac gratuitus, qui
pse primo dilexit hominem, & amor suus præces
nec dilexit hominem propter aliquod quod habe
ab homine, nec aliquid prius dedit ei homo, vt e
Deus sic diligeret, & tanta dona donaret, sed sua b
nitate sola, ac pura liberalitate peruenit hominem
mando ipsum, antequam esset, gratis & gratuitè,
dando sua inæstimabilia. Sequitur ergo, quod hom
obligatur Deo creatori suo plus sine comparation
pro amore suo liberalissimo, quo primo dilexit eu
quam pro omnib⁹ aliis donis, de quanto magis va
amor Dei, quam omnes aliæ creaturæ. Duo ergo su
pensanda diligenter, scil. dona Dei, & amor Dei qu
prœcesserunt. Magna autem est obligatio ex parte d

norum,

norum, sed maxima ex parte amoris. Ecce ergo duo ligamina, per quæ obligat Deus sibi hominem & reddit eum sibi obligatum. Declarata est ergo magnitudo obligationis ex parte dantis, scil. Dei, quæ oritur ex puritate & sinceritate sui nobilissimi amoris omnia dona præcedentis, qui amor tantum est excellens, quantum ille qui amat. Et quid excellentius Deo, quid potentius Deo, quid melius, quid nobilius? Ergo nihil excellentius, nihil melius seu nobilius amore Dei.

¶ *De magnitudine obligationis ex parte accipientis, scilicet ipsius hominis.*

TITVLVS CVII.

NOn solum autem magnitudo donorum, & amor dantis sinceriſsimus & puriſsimus causant magnitudinem obligationis, sed etiam necessitas ineuitabilis ipsius accipientis, sc. hominis. Non enim sicut est libera voluntas & gratuitas ex parte dantis, & non necessitas, ita sit libertas ex parte accipientis, quia homo velit nolit necesse est sibi, vt accipiat dona & bona Dei, sine quibus non potest esse vno momento. Refutet enim si potest, & dicat, non indigeo aëre, neque terra, non indigeo sole, iam sine illis viuere possum, amplius non recipiam dona & beneficia Dei. Videte ergo ineuitabilem necessitatem hominis accipiendi dona & beneficia Dei, & continuam & incessabilem. Videte quomodo Deus liberaliter & incessanter & gratis tribuit sua dona, & succurrit indigentiæ hominis, nunquam deficit, nunquam denegat. Rursum est alia necessitas & maior in homine, quia continue & incessanter indiget conseruari & manuteneri in esse, quia de nihilo est, & in nihil rediret, si non à manu Dei conseruaretur, vt iam ostensum est. Ecce ergo quomodo homo summe indiget Deo, quia sine ipso nullo modo potest esse, nec potest durare per vnum momentum. Quia ergo homo semper indiget Deo, & capit ab ipso incessanter & necessario omnia

Necessitas accipiendi obligat hominẽ Deo.

Necessitas conseruationis obligat hominẽ Deo.

Tit. XVII. in fin.

prædicta, nec aliquis alius potest sibi dare illa, sequitur etiã tunc, quod homo soli Deo obligatur, & summe obligatur, tanquam amico, summo & intimo, qui eum in necessitate summa & continua non deserit neque deficit. Sic ergo summa & extrema necessitas, qua homo incessanter postulat, concludit summam obligationem hominis ad Deum.

¶ *De cæteris conditionibus, circumstantiis & proprietatibus istius obligationis.*

TITVLVS CVIII.

QVia autem ista obligatio ligat hominem cum Deo, & dum magis cognoscitur, magis ligat, & hoc est totum bonum hominis, quod sit Deo ligatus, & ab omni alia re separatus, quia nihil prodest homini cognoscere Deum, nisi iungatur ei & societur cum Deo, ideo summe vtile est cogitare & cognoscere circumstantias, conditiones & proprietates istius obligationis, quantum fieri poterit, quia tunc quærit seu bonum. Visa autem est magnitudo dictæ obligationis, & vnde oritur; sed sunt adhuc aliæ quamplures conditiones eius.

Tit. c. *Tit.* xcvi.

Primitas obligationis hominis.

Vnde est vna alia conditio, scil. primaritas obligationis, quia ista obligatio est prima, & præcedit omnẽ aliam obligationem, & ideo omnis alia obligatio vera & iusta fundatur in ista, & ideo etiam in ista obligatione fundatur ius primum & prima iustitia, & ab ista oritur prima actio. Item ista obligatio est infallibilis, & indelebilis, & immortalis ac incorruptibilis, & carta & scriptura eius indelebilis, quia scripta digito Dei in qualibet creatura, in ipso homine, & in corpore, & in anima, & omnibus patens, & quilibet potest eam legere in libro naturæ. Item omnibus est cõmunis & generalis, & naturalis, & ipse homo & omnes creaturæ dicunt, & sunt testimonium verissimum huius obligationis, & ideo nullus potest negare. Vlterius hæc obligatio est obligatio totius vniuersi, &

ſi, & pro toto vniuerſo. Sunt autem multæ aliæ conditiones, quæ de preſenti relinquuntur, quas quilibet per ſe poteſt inueſtigare. Et ſic cũ adiutorio Dei manifeſta eſt obligatio hominis, inquantum homo eſt, ad Deum, cum ſuis conditionibus & circumſtantiis.

¶ *Hic oſtenditur, quid homo debet & tenetur ac obligatur Deo dare pro omnibus datis & acceptis.*

TITVLVS CIX.

QVoniam autem demonſtratum eſt hominem inquantum hominem eſſe veriſſime & ſumme obligatum & debitum Deo pro omnibus, quæ accepit, ideo neceſſe eſt demonſtrare, quid debet homo dare Deo, quia omnis debitor & qui eſt obligatus, ad aliquid eſt obligatus & aliquid debet. Et quia homo ſoli Deo eſt debitor & obligatus, & quicquid habet, accepit ab eo, ideo tenetur dare Deo & retribuere quicquid poteſt, & omne quod precioſius ac melius habet, amabilius & nobilius quod poſſit dari, & meliori modo quo poteſt. Ergo quicquid homo habet in ſe, quod poſſit dari, iam eſt Deo totum debitũ & obligatum de iure naturæ. Conſiderare autem oportet, vtrum habeat aliquid, quod ſit proprie ſuum, quod poſſit dare & ſit Deo acceptabile. Et neceſſe eſt quod ita: Quia poſtquam oſtenſum eſt infallibiliter hominem eſſe ſumme obligatum Deo de iure naturæ, immo noſcitur totus obligatus, & cum homo cognoſcat ſe totum obligatum, & veriſſime cognoſcit ſe omnia accepiſſe, quę habet; ſequitur, quod neceſſe eſt, quod homo habeat in ſe aliquid naturaliter, quod poſſit dare & retribuere Deo pro beneficiis acceptis, aliter in vanum eſſet obligatus, & obligatio naturalis eſſet fruſtra, quod eſt impoſſibile, & homo eſſet naturaliter conſtitutus in maxima pœna, quia cognoſceret ſe omnia accepiſſe, & per conſequens obligatũ eſſe & debitorem, & tamen nihil habere, vnde poſſet

Tit. XCVI. *Homo habet naturaliter aliquid quæ poteſt Deo reddere.*

ſoluere & recompenſare pro tantis beneficiis acceptis continue & inceſſanter, & tamen velit et & non poſſet, quia naturale eſt, quod omnis qui accipit aliquod beneficium, quod ille velit & deſideret aliquid retribuere pro illo. Quæ autem maior pœna quam ſe cognoſcere debitorem & eſſe obligatum, & velle ſoluere, & tamen non habere, vnde poſſet ſoluere. Ergo eſt neceſſe, quod homo habeat aliquid, quod poſſit dare pro omnibus quæ accepit. Et quia nullus vere iuſte & proprie poteſt dare alicui, quod non eſt vere & totaliter ſuum, quia aliter non eſſet donum perfectum, neque recompenſatio, neque retributio conueniens, nec etiã acceptabilis, ideo neceſſe eſt, quod homo habeat aliquid, quod ſit totaliter & proprie ſuum, & quod ſit in mera & libera ſua poteſtate & dominio: nihil autem poteſt dici, quod ſit vere & proprie ſuum, quod poſſit ab eo auferri aliquo modo, aut tolli per violentiam ipſo nolente & inuito. Si autẽ homo non habet in ſe tale donum, quod poſſit dare, non erit acceptabile Deo, quia oportet, quod retributio & recompenſatio correſpondeant obligationi & modis & conditionibus ipſius dantis. Et quia Deus dedit libere, ſponte, ac voluntarie & gratis, ſine neceſſitate, ſine coactione, & ex ſincero & puriſſimo amore, & ex tali libertate & ſpontanea voluntate, & tali amore, tanquam à radice, tota eſt obligatio, ideo neceſſe eſt, quod retributio & recompenſatio conformis ſit & correſpondens, ſc. quod ſit libera, ſpontanea, voluntaria, & non coacta. Vnde nullum donum eſt acceptabile niſi tale, quod procedat de intimo cordis affectu.

Homo habet aliquid quod eſt totaliter & proprie ſuũ.

Retributio hominis debet eſſe libera & voluntaria.

Oportet autem inquirere, ſi homo habeat tale donum, & aliquid quod ſit vere & proprie ſuũ & in ſuo dominio, ita quod nemo poſſit ab eo tollere illud inuito. Vnde talis res non poteſt eſſe aliquid extra hominem, quia omnia quæ ſunt extra hominẽ, poſſunt tolli ab homine per violentiam ipſo nolente: Ideo nõ ſunt vere & proprie ſua, nec in ſua mera & libera poteſtate, quare de illis non poteſt fieri recompenſatio

Quod ſit aliquid quod proprie ſit hominis.

Deo.

Deo. Vlterius talis res non poteſt eſſe corpus hominis, nec aliquid de eius corpore, nec vita corporalis, quia & totum corpus & quodlibet membrum & vita hominis poſſunt tolli ipſo inuito & per violentiam, & per conſequens non ſunt vere & proprie ſua, nec in ſua mera poteſtate. Nec etiam omnia iſta ſunt maxime precioſa & optima, quæ habeat homo, & homo debet dare optimum quod habet, & quod precioſius & melius exiſtit. Reſtat ergo, quod talis res ſit anima, vel aliquid quod ſit in anima. Non autem poteſt eſſe tota anima, quia quædam eius partes & virtutes ſunt coniunctæ cum corpore & organo corporali. Et ideo illæ partes & illæ virtutes non ſunt in libera & pura poteſtate hominis, ſicut nec corpus. Reſtat ergo, q̃ illa pars ſit nobilior & potior pars ipſius animæ, vel ſit in illa parte, quæ eſt ſeparata à corpore, id eſt, à carne & organo corporali, & nullo modo ſit coniuncta cũ carne. Hoc autem eſt liberum arbitrium, quod eſt res nobiliſſima & precioſiſſima in anima purum ſpirituale, & hoc conuenit cum Deo ſpirituali & nullo modo corporali. Sed in libero arbitrio ſunt duæ partes, ſcil. intellectus & voluntas, & ſola voluntas eſt libera, ſpontanea, & in ipſa eſt mera libertas & dominium, imperium, & nulla coactio vel violentia poteſt in ea eſſe, quia ſola domina eſt ſui ipſius, & dominium procedit à voluntate, aliter non eſſet dominium. Ergo talis res, quam quærimus, erit voluntas vel donum liberale & ſpontaneum, quod ſit in pura & mera libertate & dominio voluntatis. Talę autem donum eſt amor ſolus & procedens libere & ſponte à voluntate. Sola autẽ voluntas poteſt dare, & primum quod dare poteſt eſt amor. Ergo amor eſt primum donum voluntatis, & maius & precioſius, quia eſt donum liberaliſſimum, ſpõtaneum, & voluntarium, & nullo modo poteſt cogi vel auferri, nec tolli per violentiã ipſi homini inuito. Nihil ergo habet homo, quod ſit vere & proprie ſuum, niſi amorem, quia eſt in ipſa ſola voluntate, quæ ſola eſt domina, imperatrix, & regina,

Voluntas & amore retribuimus Deo.

habens imperium & dominiũ in homine. Ergo amor est totus thesaurus hominis, ei honorabilior, preciosior, carior, & propinquior, qui sit in homine, qui dare potest. Inuenimus ergo rem, quam quærebamus, & talem, qualem inquirebamus, non est extra hominem, sed in homine, non est extra hominem, neque in corpore, sed in anima, nec in tota anima, sed in suprema parte animæ & nobilissima. Habet ergo homo in seipso aliquid & in sua potestate, quod dare potest Deo, & de quo potest retribuere & recompensare ei.

Totũ amorem tenetur homo dare Deo.

Tenetur ergo homo & obligatur Deo soli & retribuere & dare sibi totum suum amorem, quantum potest, & meliori modo quo potest, cuius solus est & totaliter. Totus ergo amor hominis est Deo debitus & obligatus de iure naturæ. Inuenimus ergo rem, quam homo debet & tenetur Deo dare & retribuere pro omnibus acceptis & donis Dei, scilicet ipsum amorem liberalem ac spontaneum & totum.

¶ *Quod sola amoris retributio est conuenientissima retributio & magis acceptabilis Deo.*

TITVLVS CX.

Tit. XCVI. *Tit.* CVI. QVoniam autem declaratum est iam in præcedentibus, quod ex parte dantis, sc. Dei, duo processerunt, scil. amor & dona eius exteriora & manifesta, & quod amor Dei præcessit omnia dona, quia nisi præcessisset, nihil datum fuisset à Deo, & sic nihil ab homine accepum fuisset: primum ergo quod dedit Deus homini, est amor suus, & exinde per amorem omnia data sunt & accepta. Omnia ergo sunt data per amorem.

Tit. CVI. Et quia amor requirit amorem, & amare requirit amari de sua natura, nec aliter satisfit amori nisi per amorem, immo conqueritur, nisi sibi reddatur amor pro amore, ideo reddendus est amor. Quia etiam primum donum Dei est amor eius, & est primum fundamentum

Amor retribui debet Deo amàti.

mentum & radix omnia dandi, ſequitur ex his, quod illud quod prius ante omnia eſt, conuenientius debet retribui & reddi ex parte hominis ipſi Deo, primo amanti, vt amor retribuatur pro amore, & homo debet primo radici & fundamento & cauſæ omniū donorum correſpondere, ſcil. amori ipſius Dei, vt ſicut Deus primo dilexit hominem, antequam aliquid daretur ei, & exinde per amorem dedit omnia quæ dedit, ita homo debet primo ante omnia ipſum amare, & dare ſibi ſuum amorem, & exinde per amorem dare omnia alia, vt correſpondeat Deo proportionabiliter & conuenienter, aliter non eſſet proportio neque ordinata retributio, nec per conſequens Deo placēs, quia nihil inordinatum placet Deo.

Amor eſt precioſius quod reddi poteſt.

Item etiam, quia ſicut amor Dei eſt liberaliſſimus & precioſiſſimus ſine comparatione, quam omnia alia dona exteriora, & excellit ea in infinitum, ita quoque proportionabiliter amor liberalis ipſius hominis ſine comparatione eſt nobilior, precioſior & amabilior, quam omnia quæ poſſet dare, & omnia alia ſine comparatione excellit, ergo primum quod debet homo reddere pro ſuo amore Deo, eſt amor liberalis, ſicut amor Dei eſt liberalis. Poſtquam homo habet fundamentum & radicem, quare ipſum debeat amare, & quia Deus eum primo amauit, ſi aliter eum amaret, non eſſet conueniens cauſa, neq; retributio, nec correſpondentiá, neque acceptabilis Deo.

Amor ſemper placet.

Præterea ad confirmationem: Nam amor per ſe ſine omnibus aliis placet, & eſt amabilis per ſe & per ſe acceptabilis, per ſe iucundus, per ſe dulcis, ſed nulla alia per ſe placent ſine amore, nihil amabile, nihil acceptabile, nihil iucundum vel dulce ſine amore. Timor enim ſine amore non acceptatur, nec honor, nec alia dona. Amor enim ſemper eſt acceptabilis, nunquam refutatur, nunquam diſplicet. Et ideo quantumcunque ſit aliquis potens, diues & plenus omni bono, ſemper vult amari, & ſemper vult habere amorem: Nunquam enim refutat amorem. Et ideo ſequi-

tur, quod quamuis ipſe Deus ſit potentiſſimus & ditiſſimus & pleniſſimus omni bono, & tamen amari vult ſemper, nũquam refutat amorem. Magna immo maxima res eſt amor, qui ſolus per ſe eſt amabilis, per ſe acceptabilis, & nunquam refutabilis. Debet igitur talem rem precioſiſſimam & acceptabiliſſimam retribuere & dare Deo, poſtquam habet in ſe, & obligatur Deo dare, quicquid melius & dulcius ac nobilius habet. Concluditur igitur, quod ſola amoris retributio, eſt conueniens & acceptabile donum Dei.

Deus ſemper vult amari.

¶ *Quod ſolus amor eſt, in quo poteſt homo correſpondere creatori, & de ſimili rependere vicem.*

TITVLVS CXI.

EST autem magna amoris dignitas, precioſitas, & excellentia, quia ſolus amor eſt, in quo & ex quo poteſt correſpondere ſuo creatori, quamuis non ex æquo nec æqualiter vel de ſimili rependere vicem. Vnde ſi Deus iraſcitur homini, homo non reiraſcitur Deo, ſed expaueſcit, ſi Deus redarguit hominem, homo non redarguit Deum, ſi etiam iudicat hominem, non reiudicatur ab homine, & ſic de aliis. Sed videamus de amore. Vnde cum Deus amat hominem, non vult aliud, quam amari iterum. Vult ergo hominem ſibi correſponderi in amore, & de ſimili rependere vicem, in quo oſtenditur maxima amoris precioſitas, quamuis homo non poſſit ex æquo correſpondere, nec tantum amare quantum amatur à Deo, eo quia minor eſt & creatura, & ideo minus diligit, immo ſi homo ſe totum conuertat in amorẽ, nihil adhuc erit in comparatione amoris Dei erga hominem, quia amor Dei in infinitum ſuperat & vincit amorem hominis, quantumcunque magnum. Attamen debet homo ex ſeipſo toto, ex tota mente, & ex tota virtute, & ex toto corde: cor reſpondere amori creatoris ſui, vt ipſum amet, quantum poterit, vt ex toto ſeipſo amet,

Homo ex ſe toto debet Deum amare.

amet, & meliori & puriori modo quo poterit, quia Deus principaliter vult amorem ſibi retribui pro ſuo amore, & pro ſuis beneficiis: Ideo vult illum mundiſſimum, caſtiſſimum, puriſſimum, ſinceriſſimũ & ſanctiſſimum eſſe, ſicut amor ſuus erga hominem eſt puriſſimus, mundiſſimus, & ſic de aliis. Aliter non eſſet correſpondentia nec ſimilitudo, quia eſſet valde inconueniens & turpe reddere Deo pro amore ſuo puriſſimo & ſinceriſſimo immundum & corruptum amorem, ſed debet reddere amorem pro amore, poſtquam habet, & ſimilem pro ſimili inquantum poteſt. Patet ergo, quomodo homo per amorem poteſt Deo correſpondere, & aſſimilari, quod nulla creatura Dei habet alia: Maxima ergo eſt & digniſſima res amor, quia facit hominem Deo ſimilem.

¶ *Quo ordine, quali modo obligatur homo dare Deo amorem & ipſum amare.*

TITVLVS CXII.

QVoniam autem hic tractauimus de debitis in ſpeciali, in quibus homo obligatur Deo, & inueſtigauimus omnia illa, quæ homo tenetur dare Deo, & tota cognitio omnium illorum, quæ debet homo reddere Deo, oritur ex obligatione iam fundata in æternum. Et ideo ſi volumus habere veram & infallibilem certitudinem de omnibus illis, quæ homo obligatur Deo reddere, neceſſe eſt ſemper recurrere ad ipſam obligationem, quoniam ipſa eſt radix, fundamentum & origo, ac lumen indeficiens ad cognoſcẽdum, quid homo debeat facere & dare Deo. Et ideo qui non cognoſcit obligationem iſtam, non cognoſcit, quid tenetur & debet dare Deo. Et quia obligatio oritur ex dare & recipere, quia ſolus Deus dedit, & ſolus homo accepit, quoniã ſi Deus nihil dediſſet, & homo nihil accepiſſet, nulla obligatio eſſet, nec modus, nec ordo, nec forma reddendi & dandi Deo debitum. Oritur ergo ex modo & forma dandi & ac- *Tit.* XCVI.

cipiendi. Et ideo si volumus cognoscere modum & formam & ordinem dandi & reddendi Deo debitum obligationis, oportet cõsiderare, per quem modum, ordinem & formam homo accepit, quia homo obligatur ex hoc, quia accepit. Sicut & qualiter accepit, sic & taliter obligatur reddere quod debet. Et quoniam homo primum donum, quod vnquam accepit, fuit amor Dei, quia Deus primo, quando ipsum de nihilo formauit, ipsum dilexit: Ideo homo primo obligatur & tenetur reddere & dare Deo amorem suum, vt probatum est. Ideo videamus modum, formam, & ordinem, quibus obligatur homo, & debet dare Deo amorem.

Deo tenemur primo dare amorem.

Vnde quia homo quicquid boni habet, accepit à Deo, quia Deus ipsum dilexit, & nihil accepit à seipso, nec ab alio, quam à Deo, ideo nulli obligatur, nisi Deo. Nec etiam sibiipsi obligatur dare aliquid, quia nihil accepit à seipso, sed solum à Deo. Et ergo sequitur, quod homo debet suum amorẽ primo dare Deo, & non sibiipsi primo, quia totum à Deo accepit quicquid habet, vt dictum est: Ideo debet suum amorem dare Deo, quia totum quod habet accepit à Deo, & nulli debet dare partem, quia à nullo alio aliquid accepit, & ergo primo debet dare Deo. Et quia homo continue & incessanter conseruatur à Deo, & capit beneficium continue ab eo, quia sine eo esse non posset, & quia omnes creaturæ impendunt sibi seruitium & beneficium, sine quibus non posset durare per vnũ momentum, ideo sequitur, quod sine intermissione & sine cessatione homo tenetur reddere & dare Deo suum amorem, & ipsum amare pro omni momento. Patet ergo, quo ordine, quali modo obligatur homo dare amorem suum Deo, & ipsum amare, quoniam primo, totaliter, incessanter, & continue, & pro omni momento.

Tit. CIX.

Homo semper tenetur amare Deũ.

¶ *Quod creaturæ omnes incessanter clamãt ad hominem, quod reddat Deo debitum amoris,*

amoris, quod debet, & oſtendunt qualiter reddere debet.

TITVLVS CXIII.

NOn ſolum autem amor Dei continuus, nunquã ceſſans erga hominem clamat continue, quod homo inceſſanter debet reddere beneficium & debitum amoris primo, totaliter, fortiter, ex toto ſeipſo, & ex toto corde, & quantum poterit, & meliori modo & puriori, quibus poterit, quia Deus primo dilexit hominem, & inter omnes creaturas mundi dilexit Deus hominem primo, immo in toto mundo non dilexit niſi hominem, quoniam totum mundum & omnes creaturas in eo fecit propter hominem, & ſic dilexit ſolum hominem. Verumetiam omnes creaturæ & totus mundus hoc idem clamant ad hominem inceſſanter. Sicut etiam totus mundus ex præcepto & voluntate Dei ſeruit homini, & etiam omnes creaturæ impendunt ſeruitium & beneficium de meliori quod habent, & totum quod habent, melius dant homini, vt manifeſtum eſt per experientiam: ita homo debet ſeruire Deo, & impendere & dare de meliori, quod habet, & totum quod melius habet, ſed illud, quod melius homo habet, eſt amor; ergo omnis creatura dicit, quod homo debet ſeruire Deo, & dare debitum & ſeruitium amoris tanquam de meliori, quia ipſæ creaturæ de meliori ſeruiunt & dant homini q̃ habent, & per conſequens homo debet ſeruire de voluntate & libertate, ſicut aliæ creaturæ ſeruiunt homini ex voluntate & præcepto Dei, meliori modo, quo poſſunt, & puriori, & veriori, & non ficto. Sic etiam homo debet ſeruire Deo, & dare debitũ amoris meliori modo quo poteſt, & ſincerum, non fictũ. Nonne etiam ſicut omnes creaturæ ex ordinatione Dei quantum poſſunt, totis ſuis viribus, ex totis ſeipſis ſeruiunt homini, & præſtant beneficium; ita etiã tenetur homo inquantum poteſt, totis ſuis viribus, & ex toto ſeipſo ſeruire Deo, & præſtare ſeruitium & debitum

Tit. XCVII.

Homo debet amare Deũ meliori modo quo poteſt.

debitum amoris, quod vere debet. Nonne etiam ipsa ceſſanter & continue ſicut creaturæ indeſinenter, per omnem modum, die ac nocte, & omni tempore, ſeruiunt homini ex mandato & voluntate Dei: ita etiam debet homo Deo reddere debitum amoris inceſſanter, indeſinenter, omni tempore, die ac nocte, & per omne momentum. Nonne hoc rationale eſt? Nonne rurſum ſicut omnes creaturæ ſoli homini ſeruiunt; ita etiam homo debet ſoli Deo ſeruire, & nulli alteri. Quia hoc quod faciunt creaturæ homini, hoc faciũt præcepto & voluntate Dei, neque aliud intendunt, neque ad aliud ordinatæ ſunt, niſi vt ſeruiant homini. Debet ergo etiam ſimiliter homo facere, & non intendere aliud, neque ſuam voluntatem ordinare ad aliud, quam ad ſeruitium Dei. Nonne etiam creaturæ faciunt homini ſeruitium acceptabile & gratum? Ita ſimiliter homo debet dare Deo acceptabile & gratum ſeruitium. Sed nullum eſt ſeruitium Deo delectabilius & placabilius, quam ſeruitium amoris. Item etiam, quemadmodum creaturæ ſeruiunt homini ſecundùm propriam naturam quam habent, & ſecundùm proprium ſuum modum, ita debet homo ſeruire Deo iuxta ſuam propriam naturam & proprium modum ſuæ naturæ. Et ideo ſicut creaturæ ſeruiunt homini naturaliter & ex neceſſitate, & quaſi ad modum ſeruorum, quia iſta eſt propria natura earum, quia nõ habent libertatem: ita etiam homo debet ſeruire ex libertate, ſponte, & bona & libera voluntate, quia talis eſt ſua natura, vt ſic agat, quia aliter non ageret vt homo. Et ideo ſicut creaturę ſeruiunt homini, ſecundùm quod ſunt tales & ſuo modo: ita homo debet ſeruire Deo, ſecundùm quod eſt talis & ſuo modo. Ideo ſeruitium hominis debet eſſe vt hominis, & ideo debet eſſe liberum, ſpontaneum, & voluntarium, & non coactũ. Et ideo quicquid homo debet dare Deo, debet dare libere, ſponte, & voluntarie, & nõ coacte. Et quia nihil eſt magis liberum vel magis ſpontaneũ ac voluntarium quam amor, qui nullo modo poteſt eſſe

Homo debet ſeruire Deo ex libertate.

esse coactus, neque de necessitate datus, ideo solum seruitium amoris est hominis, & est solum Deo acceptabile.

Sic ergo est duplex modus seruiendi, vnus, scil. ex necessitate naturaliter, & aliter ex voluntate seu voluntarius. Primus est creaturarum erga hominem: secundus debet esse hominis erga Deum: quamuis etiã seruitium creaturarum ex parte Dei mandantis, ordinantis & volentis sit liberum & voluntarium. Videte ergo quomodo ipse amor Dei verissimus, purus & liberalissimus, & gratissimus præueniens hominem, & continuus erga hominem ex vna parte, & ex alia parte seruitium & beneficium, quod faciunt creaturę soli homini ex Dei voluntate & ordinatione, & ex meliori quod habent, & meliori, puriori, & veriori modo quo possunt, & sine fictione, & fortius quo possunt, ac totis viribus, incessanter, indesinenter & continue, & per omnem modum, placabilius & acceptabilius quo possunt, & secundùm suam propriam naturam & modum. Ista duo, inquam, clamant incessanter ad hominem, quod ipse debet & tenetur seruire Deo soli, & dare ei soli id melius quod habet, & reddere & soluere ei solum debitum amorem modo meliori, puriori, veriori quo poterit, sine fictione, fortius quo poterit, & totis viribus, incessanter, indesinenter, & continue, in omni momento, placabilius, acceptabilius quo poterit, & secundùm naturam propriam, & suum modum, & ideo libere & spõte ac voluntarie. Clamant ergo incessanter istæ creaturæ, & dicunt ipsi homini, quid Deo reddere debet, & quale Deo debet reddere.

Duplex modus seruiendi Deo.

¶ *Doctrina & regula generalis docens hominem, qualiter & quomodo debeat dare ac reddere Deo omnia illa, quæ tenetur ei dare & reddere.*

TITVLVS CXIV.

Quoniam

QVoniam Deus vult, quod ſibi detur & reddatur illud, quod ſibi debetur ab homine, & in quibus ei obligatur homo de iure naturæ, & hoc requirit & exigit, quod ſibi detur & ſoluatur eo modo, quo ſibi debetur, quia nihil eſt Deo acceptabile, nec ſeruitium nec aliquid aliud, niſi ſit per modum & formam, ſicut ei debetur, & ideo ne homo perdat tempus ſuum in ſeruitium, neceſſe eſt, quod cognoſcat & ſciat, quid qualiter & quomodo debet dare Deo & exſoluere omne, quod ei debetur, vt ſit ſibi acceptabile. Iſtud autem poteſt homo cognoſcere infallibiliter per creaturas, quæ homini ſeruiunt ex Dei ordinatione & voluntate ac beneplacito, quoniam in hoc, quod Deus fecit creaturas, & ordinauit ad ſeruiendum homini & ad dandum homini beneficium, ſignificat & declarat, quod ipſe vult quod homo ſimiliter ſeruiat ei ſuo modo. Vnde quia ſeruitium creaturarum, quod impenditur homini, eſt primum, ideo eſt regula doctrina ſecundi ſeruitii, quod homo debet reddere Deo, quia ſeruitium creaturarum eſt iuxta Dei voluntatem, & ideo eſt bene ordinatum, & tale quale eſſe debet. Et ideo in omnibus quæ homo debet reddere Deo, recipit pro exemplo & magiſtro, qualiter creaturæ inferiores ſeruiunt, & dant ſuum beneficiū homini. Vt arbores non ſolum dant fructus ſuos homini, ſed dant eos maturos & dulces, bonos & placabiles & acceptabiles, & hoc ex ordinatione diuina, & ad hoc laborant, quia homo non acceptaret aliter. Nō enim homo acceptaret fructus immaturos, viridēs & amaros, nec corruptos, immo tales refutaret & dimitteret, ita quod arbores in vanum laborarent: Ita conformiter debet homo Deo reddere nō ſolum ſeruitium, & amorem, & timorem vel honorē, & quicquid aliud, ſed etiam debet dare amorem maturum dulcem, placabilem, bonum, verum, & perfectum ita de timore, & honore, & de omni ſeruitio. Et hoc quantum poteſt, laborare debet, quia aliter Deus non acceptaret. Non enim Deus acceptat amorē corruptum

Homo debet dare Deo amorem integrum.

ruptum, neque timorem, neque honorem, nec ſeruitium, immo dimittit, & homo in vanum laborat. Et ſicut arbores non ſeruiunt homini cum dolo, nec cũ fraude, ſed ſimpliciter & pure, ſine aliqua fictione, ſed cum bona intentione, vt ſit ei acceptabile.

Eſt igitur regula & doctrina certa & infallibilis & generalis homini, quod ita debet ſe habere erga Deũ ad dandum ſibi ſeruitium, amorem, timorem & honorem, & omne quod debet ſuo modo, ſicut creaturæ inferiores ſe habent erga ipſum hominem ad præſtandum & ſeruitium & beneficium ſuo modo, & ad hoc quantum poteſt, debet laborare, vt ſicut creaturæ ſeruiunt ei, ipſe ſeruiat Deo ſuo modo, nec ceſſare debet donec ita faciat. Et ſic homo poteſt cognoſcere per creaturas inferiores, quod nihil fictum, doloſum, fraudulentum, corruptum vel impurum eſt acceptabile Deo, ſed magis odibile vel refutabile.

¶ *Quod nulla poteſt eſſe accuſatio de nõ reddendo & exſoluendo debitum continuũ amoris Deo, nec propter penurias, vel impotentiam, neque fatigationem ſeruitii, ſeu laboris pœnam.*

TITVLVS CXV.

QVoniam autem homines habent æqualiter liberum arbitrium, & tantum habet de libertate voluntatis vnus ſicut alter, cum nullus poſſit cogi ex voluntate, quia hæc eſt propria natura voluntatis, vt cogi non poſſit. Et exinde ſequitur, quod quilibet eſt Dominus ſuæ voluntatis, & per conſequens cũ amor procedat à voluntate propria ſecundùm puram libertatem, ſequitur, quod quilibet eſt Dominus ſui amoris æqualiter, & poteſt dare cui voluerit, & nullo modo impediri contra voluntatem.

Et cum voluntas ſemper habeat amorem, & ſit plena amore, neque vnquam deficit in amore, nec diminuitur

nuitur propter amorem, quia etiam homo co
& incessanter obligatur reddere Deo continuu
Tit. exii. bitum amoris de iure naturæ, vt certissime pro
est. Exinde sequitur, quod nulla potest esse ex
alicui homini de non reddendo & exsoluendo
debitum. Istud enim debitum amoris non potes
ptet aliquam impotentiam aut penuriam imp
quin homo poterit istud semper & intessanter
uere, nec bibendo, nec comedendo, nec operan
sic sicut semper obligatur amare Deum, sic po
vult incessanter & continue, sine impedimento i
amare, die ac nocte, & omni momento, & in
loco.

Continue & semper tenemur Deũ amare.

Rursum, quia in amando nulla est fatigatio,
labor, nulla tristitia, nullus dolor, nec aliquod
immo releuat à pœna, & à labore, & à fatigati
à tædio, & omnes labores alleuiat ac reddit co
ues, quia dulce est amare, & delectabile dat ga
& lætitiam. Exinde sequitur, quod nulla pote
excusatio alicui de non reddendo & soluendo
continuum debitum & seruitium amoris contin
incessanter, neque propter fatigationem, neque
dium seu pœnam laboris in continue amando.
mnibus autem aliis operationibus est fatigatio,
seu pœna ac tædium, præterquam in amando.
hoc cognoscere potest homo, qualiter obligati
debitum & radicale primum & principale, quo
netur reddere & exsoluere pro beneficiis accep
est graue neque ponderosum, nec importabile, i
leuissimum, suauissimum & delectabile valde. E
summe manifestat summa Dei dulcedo & benigu
Dei erga hominem; quæ non voluit hominem o
gare ad rem pœnosam, laborioſam & fatigabi
Concludatur ergo, quod nulla potest esse excu
de non reddendo & exsoluendo debitum conti
moris Deo, nec propter penuriam, impotentiam
fatigationem seu laboris pœnam.

¶ *Quod omne debitum & omne ſeruitium, quod obligatur & debet homo Deo reddere & ſoluere, redundat & reuertitur in ſolam hominis vtilitatem, bonum, & commodum.*

TITVLVS CXVI.

QVia vero in partibus præcedentibus infallibiliter demonſtratum eſt, Deum eſſe infinitum, pleniſſimum, perfectiſſimum, & nullo indigentem, quod habet in ſe omne complementum, ideo indigere non poteſt aliquo, neque ſeruitio, neque vtilitate, aut cõmodo. Vt ergo ſeruitium inferiorum creaturarum nõ ſit vanum: Primo enim venit ad magnam vtilitatem hominis, ac bonum & commodum, vt experiẽtia manifeſtat, ſequitur, quod ſeruitium hominis, quod tenetur exſoluere Deo, non debet eſſe vanum & inutile, immo debet eſſe ad maximam vtilitatem & ad maximum bonum & commodum, & proficuum alicuius. Si ei tam vtile & fructuoſum eſt ſeruitium creaturarum, nonne magis ſine operatione ſeruitium hominis excellit creaturas, & eſt vtile & fructuoſum, & maxime debet ſequi aliquid vtilitatis & profectus, & de tanto quanto homo excellit alias creaturas inferiores. Et quia ſeruitium hominis non poteſt venire ad Dei vtilitatem, quia Deus nulla indiget vtilitate, nec indigere poteſt; ſequitur, quod totum ſeruitium hominis, quod reddit Deo, reuertitur in vtilitatem propriam, & non Dei, & per conſequens cum ſeruitium ipſarum creaturarum redundat in magnam vtilitatem & perfectum hominis, ſequitur, quod ſeruitium hominis redundat in maximam vtilitatem, & inæſtimabile commodum hominis. Et ſic tam ſeruitium creaturarum, quam ſeruitium ipſius hominis ad Deum, totum venit & redundat in profectum & vtilitatem hominis. Et propter hoc homo debet magis inclinari totis viribus ad Deo ſeruiendum. Vnde

Omne ſeruitium Dei vtitur in noſtram vtilitatem.

magis tenetur homo ſibiipſi ad ſuam vtilitatem pr
priam, quam aliæ creaturæ tenentur ſibi, & cum ali
creaturæ ſeruiunt homini ad ipſius vtilitatem, er
homo debet multo magis ſeruire Deo ad ſuam pr
priam vtilitatem, aliter homo eſſet contra ſeipſum
O admiranda Dei bonitas & amor erga hominem, qu
totum ordinauit ad bonum hominis, & commodum
& vtilitatem, & non ſuiipſius. Et ex hoc homo mar
me obligatur Deo, vt eum diligat & amet ſine men
ſura.

¶ *De comparatione iſtorum duorum ſeruitiorum ad hominem, & inter ſe.*

TITVLVS CXVII.

Tit. CXVI.

QVoniam vero duo ſunt ſeruitia: Primum eſt ſer
uitium creaturarum ad hominem; ſecũdum e
ſeruitium hominis ad Deum, & cum ambo ſint
bonum hominis, vt dictum eſt, ideo oportet videre
quomodo comparantur ad ipſum hominem, & qua
liter inter ſe differant. Vnde primum ſeruitium, ſcil

Seruitium hominis eſt remunerabile.

creaturarum ad hominem, eſt naturale & ex neceſſi
tate, & non ex libertate, quia creaturæ ex neceſſitat
& naturaliter ſeruiunt homini, neque poſſunt oppo
ſitum facere, ſed ſecundum ſeruitium, ſc. hominis a
Deum, eſt voluntarium & liberum. Et exinde ſequi
tur vna differentia, ſcil. quod ſeruitium creaturarum
non eſt remunerabile, neque præmiabile, quia nõ e
factum ex libertate. Ideo creaturæ non ſunt remu
rabiles de ſeruitio homini impenſo, ſed ſeruitiũ ho
minis, eo quod eſt voluntarium & ex libertate, nõ e
neceſſitate coactionis, eſt de natura ſua præmiabile
remunerabile. Nam de tanto ſeruitiũ hominis, quo
impeditur Deo, eſt nobilius & altius, de quanto li
bertas excedit ſeruitutem & neceſſitatem. Vnde qui
uis homo tenetur & obligatur ſeruire Deo ex debi
attamen quia hoc ſeruitium eſt liberum & ſpon
neum, ideo eſt remunerabile. Patet ergo & mani

eſt differentia iſtorum duorum ſeruitiorum inter ſe. Et reſtat comparare ambo ſeruitia ad ipſum hominẽ, cum ambo ſint ad ſuam vtilitatem & commodum, & conſiderare oportet, quare ſint neceſſaria iſta duo ſeruitia homini, & quid habet & recipit per primum ſeruitium, & quid per ſecundum, & per quod recipit maius bonum, & quod eſt ſibi maius neceſſarium & vtile, an primum vel ſecundum. Propter quod conſiderandum eſt, quod homo non ſolum indiget eſſe & durare in eſſe, immo etiam indiget bene eſſe, & optimum eſſe. Talis eſt ei natura hominis, quæ non poteſt contentari, niſi habeat bene eſſe & optime eſſe, & ad hoc continue laborat, quantum poteſt. Quia ergo homo indiget durare & permanere in eſſe, immo indiget bene eſſe, ideo ſunt duo ſeruitia, quæ reſpiciunt hominem: primum, ſcil. creaturarum, reſpicit eſſe hominis, & durationem ipſius eſſe: ſecundum ſeruitiũ hominis reſpicit bene eſſe hominis, & optime eſſe hominis. Creaturæ.n. ſeruiunt homini, vt ſit & duret & permaneat in eſſe, & ipſe homo debet ſeruire Deo, vt ei bene ſit & optime, & vt per tale ſeruitium recipiat bene eſſe & optime à Deo. Vnde cum vtrunque ſeruitium ſit ad bonum hominis, & homo non poteſt habere neque recipere alia bona, niſi iſta duo, ſcil. durare in eſſe, & habere bene eſſe; ſequitur, quod iſta duo ſeruitia ſunt propter eſſe, & propter bene eſſe hominis. Et cum per primum ſeruitium, ſc. creaturarum, homo permaneat & duret in eſſe, ſequitur, quod per ſecundum ſeruitium, cum ſit maius & excellentius, homo recipiat bene eſſe. Sicut maius eſt bene eſſe quam eſſe, ita maius eſt ſeruitium ſecundum quam primum. Quemadmodum ergo ſeruitium creaturarũ eſt homini continue neceſſarium, vt duret & permaneat in eſſe: ita neceſſarium eſt homini, vt ipſe continue ſeruiat Deo, vt habeat & recipiat bene eſſe. Et quemadmodum ſi ſeruitium creaturarũ deficiat homini, homo ſtatim moritur, & perdit ſuum eſſe, vt experientia manifeſtat, quia homo non poteſt durare

Seruitium creaturarũ fit homo vt habeat eſſe.

Seruitium hominis quod facit Deo, eſt ſibi ad bene eſſe.

per vnum momentum, si deficiat ei aër vel terra: ita similiter si deficiat seruitium, quod homo debet facere Deo, & homo non seruit Deo, statim perdit homo suum bene esse, & acquirit male esse. Sicut ergo ex defectu seruitii creaturarum perdit homo suum esse ita per defectum proprii seruitii sui, quod debet facere Deo, perdit suum bene esse. Et ideo sicut dicitur hominem mori, quando perdit suum esse: ita dicitur mori, & magis, quando perdit suum bene esse: Ideo homo, qui non seruit Deo, mortuus est. Sicut ergo creaturæ indesinenter seruiunt homini, vt duret in esse: ita ipse incessanter debet seruire Deo, vt ei bene sit, & habeat bene esse. Item sicut homini nihil proficit esse, nisi habeat bene esse: ita non proficit ei seruitium, quod faciunt ei creaturæ, nisi ipse seruiat Deo. Et quemadmodum magis est necessarium homini, & magis amabile bene esse, quam esse tantum: ita magis necessarium est homini seruitium, quod ipse debet impendere Deo, quam seruitium, quod sibi faciunt creaturæ, & magis amabile. Sicut ergo indiget homo plus bene esse quam esse tantum: ita plus indiget seruitio, quod debet impendere Deo, quã seruitio creaturarum. Sicut ergo se habet bene esse ad esse, ita seruitium, quod homo facit Deo, se habet ad seruitium, quod sibi impendunt aliæ creaturæ. Et quemadmodum esse est propter bene esse, ita seruitium creaturarum est propter seruitium, quod homo facit Deo. Et ideo sicut creaturæ sunt, vt seruiãt homini: ita homo est, vt seruiat Deo. Ideo si secundum seruitiũ deficit, primum est frustra. Ideo perditum est seruitium creaturarum, quando homini seruiunt non seruiente Deo. Et talis homo, inquantum in eo est, frustrat totum vniuersum. Et sicut ordinatum est, quod homo non possit durare in esse, nisi creaturæ seruiant ei, ita ordinatum est, quod homo nõ recipiat bene esse, nisi seruiat Deo. Ecce ergo qualiter ista duo seruitia habent comparationem adinuicem, & ad hominem.

Non seruiẽs Deo mortuus est.

Quod homo seruiat Deo, est sibi maxime necessariũ.

¶ Quod

¶ *Quod per ſeruitium creaturarum homo poteſt quaſi ad oculum videre, quod neceſſario Deus eſt, qui manutenet omnia in eſſe.*

TITVLVS CXVIII.

ET quia homo non poteſt durare nec permanere in eſſe, neque aliæ creaturæ, niſi ipſas manuteneat in eſſe Deus, & etiam homo non poteſt permanere in eſſe, neque durare, niſi creaturæ manuteneant ipſum in eſſe, vt experientia manifeſtat. Si enim homo, qui maior eſt & nobilior, non poteſt manuteneri neque perdurare, niſi à creaturis manuteneatur, quæ ſunt multum inferiores eo, ſic etiam impoſſibile eſt, vt aliæ creaturæ manuteneantur abſque adiutorio alicuius, ergo eſſent maiores homine, quia homo eſſet indigens, & aliæ creaturæ nullo indigerent. Sed homo non manutenet creaturas inferiores, immo manutenetur ab eis, ergo ſequitur, quod aliquis alius manuteneat ipſas creaturas, vt durent in eſſe, & per conſequens ille idem manutenet hominem, qui manutenendo hominem manutenet creaturas propter hominem, & manutenendo creaturas manutenet hominem, ſcil. Deus propter hominem. Et per conſequens ſequitur, quod homo tenetur Deo primo pro ſe & pro omnibus creaturis, & etiam creaturis propter ſeruitium earum.

¶ *Quod per iſta duo ſeruitia totus mundus eſt obligatus, vnitus, & mirabiliter ordinatus Deo & cum Deo.*

TITVLVS CXIX.

ECce mirabilem obligationem & mirabilem ordinem in vniuerſo per iſta duo ſeruitia, quia creaturæ inferiores ſeruiunt homini, & ſunt propter hominem, & ſeruiendo homini ſunt colligatæ & vnitæ

Quomodo amor colligat hominẽ cum Deo.

cum homine. Et ſic primum ſeruitiũ colligat omnia inferiora cum homine. Deinde homo debet ſeruire Deo per amorem, & ſic homo ſeruiendo Deo colligatur cum Deo, ſicut aliæ creaturæ ſeruiendo homini colligantur cum homine. Et ſic ſecundum ſeruitiũ colligat hominem cum Deo. Et ſic obligatio amoris complet ac conſummat ac colligat totum mundum. Vnde primo ab amore omnia procedunt, & proceſſerunt, & in amore conſummantur. Et ideo amor complet omnia, quia primo per amorem omnes creaturas ordinauit ad hominem, deinde homo per amorem coniungitur & colligatur cum Deo. Et ideo ſi homo non colligatur cum Deo ei ſeruiendo, tunc mundus eſt inordinatus & disligatus. Et hæc duo ſeruitia ſunt ad bonũ totale hominis, & non alicuius alterius, quia primum ad eſſe, ſecundum vero ad bene eſſe: quoniã creaturæ ſeruiendo homini nullam vtilitatem recipiunt ab homine, ſed homo recipit totam vtilitatem & commodum, niſi quia nobilitantur ſeruiendo homini, ſed homo ſeruiendo Deo recipit ſolam vtilitatem & commodum ſeruitii, ac nobilitatur ſeruiendo ei. Videte ergo qualiter per hæc duo ſeruitia totus mundus eſt colligatus & vnitus intra ſe, & cum Deo, & ad ipſum ordinatus mirabiliter.

Tit. CXVII.

Duplex colligatio mũdi cum Deo.

Ecce duas ligas mirabiles in mundo. Prima eſt naturalis & neceſſaria, videlicet creaturarum ad hominem, & hoc ex parte creaturarum, quæ neceſſario ſeruiunt ei, licet ex parte Dei ſit libera & ſpontanea. Secunda liga, ſcil. hominis ad Deum, eſt libera & voluntaria ac ſpontanea. Et ideo prima liga ſemper durat & perſeuerat quantum ad creaturas, ſed ſecunda liga nõ ſemper durat neque ligat in omnibus hominib⁹, immo ſæpe frangitur & deſinit. Prima liga eſt pulchra, magna, & mirabilis, ſed ſecunda eſt pulchrior, maior, & mirabilior. Prima liga eſt ſenſibilis & viſibilis, & omnibus manifeſta, ſed ſecunda liga eſt inſenſibilis, inuiſibilis, & occulta. Prima liga eſt corporalis creaturarum ad hominem & extrinſeca, ſecunda liga eſt hominis

minis ad Deum ſpiritualis & intellectualis & intrinſeca. Nam de tanto ſecunda excellit primam, quanto ſpirituale excellit corporale. Et ſic apparet, quod homo eſt quoddam medium inter Deum & inter creaturas, per quod creaturæ inferiores coniunguntur & redeunt cum Deo & ad Deum. Ecce medium coniũgens extrema, ſc. Deum & hominem. Et ex hoc apparet, quod mirabilis & valde bona eſt obligatio hominis ad Deum, quæ totum complet, & conſummat vniuerſum, & hominem ad Deum colligãt, vt ab eo eſſe & optimum eſſe recipiat.

¶ *Quod ex prima obligatione & ex primo debito amoris hominis ad Deum, oritur alia obligatio neceſſaria ad aliud debitum amoris.*

TITVLVS CXX.

Tit. cxx.

QVoniam autem probatum eſt probatione experimentali, quod homo debet Deo totum ſuum amorem, & quod hæc eſt prima obligatio, ac principalis & primum debitum, & ideo ſequitur, quod ſoluere & reddere iſta alicui alteri, eſt facere iniuſte & contra iuſtitiam, quia iſtud iuſte tenemur reddere Deo. Sequitur exinde, quod totus amor hominis ſit Dei iuſtiſſime, & Deo totaliter obligatus & debitus, quod nulli alteri poterit dari quam Deo, & ſi hoc faceret, tunc faceret contra iuſtitiam & iniuſte, nec per conſequens poteſt niſi iniuſte partem ſui amoris dare alicui, neque amorem ſuũ diuidere. Et ex hoc ſequitur, quod homo non tenetur alicui creaturæ dare amorem ex debito propter aliqua beneficia & ſeruitia accepta, ſed ſoli Deo, & per conſequens ſequitur, ꝙ nulla creatura facit homini aliquod beneficium, ſed Deus per creaturam, quia omnis creatura Dei eſt, & ideo totum bonum, quod creatura facit, Deus facit, quoniam aliter ſequeretur, quod totus mundus non eſſet obligatus Deo: & etiam ſequitur, quod nullus

Deo tenemur totum amorẽ dare.

homo debet ſibiipſi attribuere, quod facit aliquod beneficium alicui, ſed Deo, nec debet exigere, & ex eo debitum obligationis, neque amorem, neque honorem, nec aliquod beneficium, ſed debet totum attribuere Deo. Sed quoniam homo debet Deo primo ſuum amorem dare, tanquam ſibi debitum & vere obligatum, ideo etiam debet & obligatur amorem dare omnibus his, quæ Dei ſunt inquantum Dei ſunt. Et cum omnis creatura ſit Dei, ſequitur etiam, quod homo tenetur amare omnes creaturas, quæ Dei ſunt inquantum Dei ſunt, & ad hoc obligatur & tenetur facere in virtute primæ obligationis & primi debiti. Et ſic ex prima obligatione & debito, oritur ſecunda obligatio & ſecundum debitum, quod cõtinetur in prima obligatione, & ideo proprie non eſt alia obligatio, nec aliud debitum à prima. Et quia non omnes creaturæ ſunt æquales, & inter omnes illa eſt maior, quæ eſt Dei imago viua, & quæ portat ſuam imaginẽ & ſuam ſimilitudinem, & ideo homo ſtatim poſt Deum, debet & obligatur amare ſuam imaginem viuentem, & illam creaturam, quæ portat imaginem & ſimilitudinem ſuam, quia poſt Deum ſequitur immediate imago ſua. Et quia homo inter omnes creaturas mundi eſt imago Dei viua, & portat ſuam imaginem & ſimilitudinem, ideo immediate poſt Deum debet dari homini amor, tanquam imagini & ſimilitudini Dei & ipſius viuæ creaturæ. Quia ſicut tenetur amare Deum, ita etiam tenetur amare imaginem Dei.

Homini poſt Deum debemus amorem.

¶ *Quod totus ordo creaturarũ dicit & clamat, quod homo eſt tota & completa imago Dei impreſſa & creata.*

TITVLVS CXXI.

ET quod homo ſit tota imago Dei & completa, cognoſcere poſſumus per ordinem creaturarũ. Vnde in creaturis eſt ordo, & in eis ſunt multi gradus, vt iã declaratum eſt, & omnis creatura aliquo modo imitatur

tatur Deum, vna minus, alia magis. Vnde magis imitatur Deum viuentia, quã non viuentia; & magis sensitiua, quam non sensitiua; & magis adhuc intellectiua, quam non intellectiua. Ergo cum in creaturis sit quædam scala imitandi Deum secundum magis & minus, vt ad oculũ videri potest, & creaturæ habent ordinem inter se imitando Deum in natura, ita quod in homine est finis, & status, & vltimus gradus imitandi, quia in ipso completur scala imitationis, signũ est, postquam nulla creatura est supra hominem in hoc mundo, & in isto ordine, quod in homine sit completa imitatio, aliter enim esset in vanum inchoata scala imitationis, nisi compleretur, & per consequens sequitur, quod homo est Dei imago completa & tota, quia in eo completur scala imitationis. Et sic homo secundum suam naturam, & inquantum homo est, est ipsa imago Dei tota & completa. Sicut sigillum imprimit suam imaginem in cera: ita Deus impressit totam suam imaginem in homine, & homo totũ Deum repræsentat. Et sic patenter ordo creaturarum manifestat, ipsum hominem esse completam imaginẽ Dei viuentem. Et quia totus Deus est spiritualis & intelligibilis, ideo etiam sua imago perfecta & completa est spiritualis, & tota intellectualis, & nullo modo corporalis. Exinde sequitur, quod cum homo habeat duas partes in se, scil. corpus & animam, & anima est spiritualis & intellectualis, quod homo est imago Dei completa secundum animam. Et ideo cum homo post Deum teneatur amare imaginem Dei, sequitur, quod post Deum tenetur amare animam, tanquã Dei imaginem spiritualem & intellectualem.

¶ *Quod quilibet tenetur & obligatur amare omnem hominem.*

TITVLVS CXXII.

ET quia omnis homo, inquantum homo, semper habet Dei imaginẽ, & vt sic quilibet tenetur post

Deum eius imaginem amare, & ex hoc, quia quilibet portat in se imaginem Dei; ergo quilibet debet amari, inquantum portat imaginem Dei, & hoc siue sit amicus, siue inimicus, siue proficiat sibi, siue noceat sibi, quia semper est homo, & per consequens viua Dei imago, & quamdiu est homo, tamdiu est Dei imago.

¶ *Quod omnis homo obligatur amare quẽcunque alium sicut seipsum.*

TITVLVS CXXIII.

ET quia omnis homo obligatur amare seipsum, eo & inquantum est homo & imago Dei viua, quia æqualiter est homo, sequitur, quod omnis homo tenetur amare omnem alterũ hominem sicut seipsum, & tantum sicut seipsum, quia omnes homines sunt vnius naturæ inquantũ homines, & eodem modo sunt Dei imago & vniformiter; sequitur, quod omnes homines debent se amare adinuicem tanquam naturam vnam & vnius Dei imaginem. Et ideo quilibet debet reputare alium tanquam seipsum, & non diuisum neque diuersum ab eo, & omne bonũ hominis, inquantum homo & inquantum Dei imago est, est vnum & idem respectu omnium hominum, & conuenit vni sicut alteri, & cum quilibet tenetur amare alterũ, sicut seipsum; sequitur, quod omne bonum, quod quilibet vult sibi & optat sibi, inquantum est homo & imago Dei, hoc etiam debet velle & optare omni homini, inquantum est Dei imago. Ergo cum sit omnis homo eiusdem naturæ cum ipso; sequitur etiã, quod inter omnes homines debet esse maxima liga de iure naturæ, & maxima vnitas, pax & concordia, quia omnes tenentur se amare propter vnam causam adinuicem, quia sunt Dei imago viua, & per consequens omnes homines debent esse tanquam vnus homo, & non plures. Et quia ista obligatio & istud debitum oritur à primo debito, & à prima obligatione, per quã obligati sunt omnes homines; sequitur, postquã prima ob-

ma obligatio ſit iuſtiſſima & rectiſſima & de iure naturæ, & in iure naturæ fundata, quod etiam iſta ſecũda obligatio ſit iuſtiſſima, rectiſſima, & in iure naturali fundata, & per conſequens ſicut prima obligatio & primum debitum eſt prima iuſtitia, ita iſta ſecunda obligatio & ſecundum debitum & ſecunda iuſtitia naturalis; & quia quilibet homo eſt imago Dei ſecũdum animam; ſequitur, quod omnis homo tenetur diligere animam alterius ſicut ſuam propriam.

Duo ſunt ligamina amoris.

Ex iſtis omnibus patet, quod ſecundum ius & ordinem naturæ, debent eſſe duo ligamina & vincula amoris in hominibus. Primum debet eſſe hominis cuiuslibet ad Deum, quia quilibet homo eſt obligatus dare amorem primo Deo: Et ſic debet eſſe obligatus primo ac ligatus Deo per amorem. Secundum vero ligamen & vinculum debet eſſe omnium hominum adinuicem per amorem. Et ſecundum ligamen oritur à primo, & virtute illius omnes homines debent ſe amare adinuicem, quia ſunt Dei imago, & quilibet eſt Dei imago. Et ideo quia ſecundum ligamen oritur à primo, ſi primum non eſt, ſecundum eſſe non poteſt, & ſi primum ſit, neceſſarium ſecũdum eſt. Et ſic creaturæ ligantur cum homine ſeruiendo ei, & homines ligantur cum Deo eum amando, & per conſequens tunc homines colligantur inter ſe, amando ſe ad inuicem. Et ſic per ordinem vniuerſum debet eſſe colligatum. Ecce mirabilem ordinem: Deus dilexit primo, & continue diligit homines, & creaturæ manifeſtant continue iſtam dilectionem ſeruiendo hominibus; & ſic Deus trahit ad ſe homines amando & obligando continue, & per amorem tracti debent amare Deum primo, & ſimile obligati ſunt ſe inuicem amare continue.

¶ *Quod iſtud debitum ſecundum ſeu obligatio amoris erga omnem hominem redundat & reuertitur in ſolam hominis vtilitatem, bonum & commodum.*

TITV-

TITVLVS CXXIV.

Tit. CXVI. QVia vero iam probatum eſt, quod omne debitum & ſeruitium, quod homo obligatur de iure naturæ reddere & exſoluere Deo, redundat & reuertitur in ſolam hominis vtilitatem & commodum. Ideo ſequitur neceſſario, quod cum iſtud ſecundum debitum, quod quilibet homo tenetur alteri, oriatur à primo, quo homo obligatur Deo, quod totum redũdat & reuertitur in hominis vtilitatem, & non Dei. Et ideo ſequitur, quod homines debent ſe amare adinuicem, quia ſunt Dei imago, quod totum eſt ad bonũ & vtilitatem hominis. Et quia hoc eſt primum, quod homines debent & tenentur facere; ſequitur, quod amare Deum primo & homines, quia ſunt Dei imago, eſt primum bonum hominis radicale ac principale. Et ideo omne bonum aliud hominis neceſſe eſt, vt oriatur ab iſto bono, tanquam à principio primo & radicali, & quicquid non oritur ab iſto bono, non eſt verum bonum hominis. Et ſic apparet, quod quanto plus multiplicabitur debitum hominis erga Deum, & creſcit, tanto multiplicabitur bonum hominis & commodum, & per conſequens apparet, quod omnia facta ſunt propter vtilitatem hominis, & non Dei, & ipſe homo nõ eſt propter alterius vtilitatem, ſed propter ſeipſum tantum ad ſuam vtilitatem.

¶ *Quod omne ſeruitium creaturarum indifferenter ſine acceptione perſonarum cuilibet homini ſeruientium, inquantum eſt imago Dei, manifeſtat, quod omnes homines adinuicem debent ſe reputare tanquam vnum hominem.*

TITVLVS CXXV.

NOn ſolum ex virtute primæ obligationis, qua omnes homines ſunt obligati, ſe debent reputare vnum hominem, & quilibet debet ſe amare, & alterũ

ſicut

ſicut ſeipſum, immo ipſæ creaturæ hoc idem ſignificant & manifeſtãt. Ipſæ enim creaturę quæ factæ ſunt propter hominem ad ſeruiẽdum ei ex voluntate Dei, nullam differentiam faciunt in ſeruiendo inter homines ac beneficium impendendo, immo quantum in eis eſt, non plus ſeruiunt vni homini quam alteri, ſed æqualiter omnibus quantum in eis eſt, non plus laborant pro vno quam pro altero, nullũ reputant maiorem, nullum minorem, non reſpiciunt neque nobiles neque rurales, nam hoc apparet manifeſte diſcurrendo per creaturas. Nam ſicut terra ſeruit ruſtico, ita etiam ſeruit regi, & ſimiliter omnibus: ſimiliter aër, aqua, ignis, arbores, plantæ & animalia, quantum in eis eſt. Et hoc maxime apparet in ſole, quæ eſt nobilior creatura, qui plus ſuper omnes creaturas ſeruit hominibus: nam ipſe æqualiter ſeruit omnibus hominibus, non plus vni quã alteri. Quid eſt ergo, quod ſic omnes creaturæ indifferenter ſeruiunt omnibus hominibus ex Dei ordinatione, niſi quod omnes homines debent ſe reputare tanquam vnum hominem. Vnde creaturæ ſeruiunt homini, inquantũ homo eſt, & creatura Dei, & ideo æquales reputant omnes homines: & ideo quod ſeruiunt homini, inquãtum imago Dei eſt, ſignificat, quod tale ſeruitium conuenit Dei imagini, & ideo honorabiliter, diligenter & pure homo debet accipere ſeruitium à creaturis, inquantũ Dei imago eſt, nec aliter eſt dignum, quod homini ſeruiatur. Et ideo talis mundus tam nobilibus creaturis plenus factus eſt propter hominem, quia homo Dei imago eſt, & imago Dei tam nobilis & honorabilis eſt, quod tam nobiles & excellentes creaturę debent ſeruire. Non enim æſtimet homo, quod iſte mũdus ſibi ſeruiat, niſi ex eo, quia eſt imago Dei, & non propterea, quia talis vel talis eſt. Si ergo illæ creaturæ ſeruiant homini, inquantum homo portat Dei imaginem, multo magis vnus homo debet alterum honorare, & ei ſeruire, inquantum portat Dei imaginẽ vitiam, & tanto plus quanto homo magis cognoſcit

Quilibet debet alterum ſicut ſeipſum amare.

Omnes homines debẽt ſe reputare tanquam vnum hominem.

hoc,

hoc, & inquantum homo sperat ex hoc aliquid sibi accumulare præmii. Creaturæ ergo manifestãt, quod omnes homines sub vna vocatione, & propter vnam causam se debent amare adinuicem, quia vnus portat imaginem Dei sicut alter, & sic se debet reputare, vt & quasi vnus homo. Si ergo commune seruitiũ creaturarum indifferenter sine acceptione personarũ cuilibet homini seruit, inquantum Dei est imago, sequitur, quod omnes homines se debent reputare tanquã vnum hominem, & per consequens debent se diligere adinuicem sicut seipsum, quia sicut hominem.

¶ *Recollectio eorum, quæ dicunt omnes homines debere se reputare tanquam vnũ.*

TITVLVS CXXVI.

COncludamus ergo, quod communitas vnius sollius Dei æternaliter viuentis, cuius quilibet homo, inquantum est viua imago & conformis, & communis amor ipsius Dei erga omnes homines, inquantum sunt homines & suæ imagines, eadem acceptio beneficiorum, eadem indigentia, eadem obligatio, & pro eadem causa, qua quilibet homo obligatur vni & eidem domino, eadem conseruatio Dei, qua omnes homines conseruantur in esse, idem & commune seruitium. Creaturæ moriuntur cum homine, & indifferenter seruiunt homini sine acceptione personarum, & insuper etiam conformitas & vnitas eiusdem naturæ & nominis in omnibus, hæc omnia simul collecta clarissime dicunt & concludunt, homines omnes debere se reputare adinuicem tanquam vnum hominem, & debere habere adinuicem maximam vnitatem.

Duplex fraternitas hominum.

Et ex omnibus supradictis manifestatur duplex fraternitas hominis, vna generalis ad omnes creaturas, quia homo est creatura Dei, & habet esse à Deo, & aliæ creaturæ similiter, ideo homo habet rationem istius originis generalis ab vno & eodem patre fraternitatem generalem cum omni creatura. Alia fraternitas

nitas est specialis inter omnes homines, quia sunt à Deo tanquam ab vno patre, & quilibet est eius imago. Et ista est fraternitas maior, quæ esse possit.

¶ *Quod ex vnitate, quæ debet esse de iure naturæ inter homines, oritur fortitudo maxima & inuincibilis.*

TITVLVS CXXVII.

QVoniam autem omnis fortitudo oritur ex vnitate, & debilitas oritur ex diuisione, & quanto maior est vnitas, tanto maior est fortitudo, & vbi est summa vnitas, quæ debet esse inter homines, oritur ex hoc, quod primo quilibet homo est vnitus cũ Deo per amorem, & deinde quod quilibet est Dei imago clara & viua & vera. Ideo ex consequenti debent se inuicem amare & habere vnitatem: Et impossibile est, quod aliquis amet Deum, quin amet imaginem eius viuam, & quanto magis amat eius personã, tanto magis amet eius imaginem. Et ideo cum vnusquisq; homo sit Dei imago viuens, quanto ergo magis quis amat Deum, tanto etiam magis amabit quemlibet hominem, & quanto magis vnus homo amabit alium, tanto magis illi vnitur. Ista vnitas durabit, quamdiu amor durat, & amor semper potest durare: ergo etiam vnitas semper potest durare. Et exinde sequitur, quod inter homines potest esse perpetuitas & perpetua vnitas, quia ista vnitas, quæ prouenit ex tali amore, facit homines vnum, ideo mutat vnum hominem in alium & transfert, & è conuerso. Et homines habent semper istam vnionem, & sunt tantum vnum, ꝙ non possunt esse magis vnum. Et quia ex maxima vnitate consurgit maxima fortitudo, ideo homines, dũ sunt vniti per istum modum, habent maximam fortitudinem & inuincibilem. Et sic patet, quod homines, dũ respiciunt ad Deum, inde vniuntur inter se, & fiunt vnum, & per consequens fortificantur inter se, ac magis fortificantur, & dũ homines respiciunt ad se ipsos, & non

Inter homines potest esse perpetua vnitas.

& non ad Deum, ſed quilibet ad ſeipſum, tunc diuidu-
duntur inter ſe, & fiunt plures, & per conſequens de-
bilitantur, & tota fortitudo deſtruitur, quæ ſolum o-
ritur ex vnitate. Ideo iſta vnitas eſt totum bonũ ho-
minis ac tota fortitudo, & quanto magis creſcit, tan-
to magis creſcit bonum hominis. Et quia iſta vnitas
poteſt ſemper durare, ideo bonum hominis poteſt eſ-
ſe perpetuum. Et quia omnes eſſe poſſunt in iſta vni-
tate, ideo omnes poſſunt participari vnum bonũ inſi-
mul ſine diminutione, neque vnus impediat alium.
Et cum iſta vnitas procedat ex mera voluntate & li-
bertate, ideo non poteſt deſtrui per violentiam, neq;
per aliquam potentiam. Ideo ſequitur, quod in ea eſt
fortitudo inuincibilis, & fit bonum verum incorru-
ptibile & immortale. Videte ergo, quantum bonum
poteſt peruenire homini ex amore & ſocietate, quam
habet ad Deum & ad homines, quia hoc eſt totum
bonum ipſorum hominum, perfectum & verum.

¶ *Breuis epilogatio prædictorum.*

TITVLVS CXXVIII.

EPilogantes autem generaliter totum proceſſum
huius libri iam dictum, videre poſſumus, qualiter
primo incipiẽdo ab infimis creaturis, & à primo gra-
du & inferiori ſcala naturæ aſcendendo, paulatim pe-
uenimus ad veram notitiam & cognitionem Dei in-
uiſibilem ſumme potentis, ſumme ſapientis, & ſum-
mi boni, ita quod creaturæ nos duxerunt & eleuaue-
runt quaſi per quandam ſcalam ordinatiſſimam ad
Deum creatorem omnium, tanquam ad vnum ſum-
mum principium & patrem & creatorem omnium; &
iterum ipſæ creaturæ duxerunt nos profundius ac in-
timius ad ipſum Deum, quia duxerunt nos ad amã-
dum Deum, & in amorem eius, & oſtenderunt nos
ſumme eſſe obligatos ipſi, & ad eum totaliter amã-
dum. Et ſic quantum in eis eſt, vni erunt & coniun-
xerunt nos cum Deo, quaſi matrimonium facientes.

Deinde

Deinde descendimus ab ipso summo creatore ad ipsas creaturas, ita quod per amorem creatoris descendimus ad amorem omnium creaturarum: Quia amando Deum creatorem, amamus omnes creaturas, & omnia, quæ sunt sui inquantum sunt sui. Et sic amamus omnes creaturas propter ipsum: Et sic fit ascensus & descensus. Primo ascensus à creaturis ad creatorem, secundo descēsus à creatore ad creaturas omnes. Primo enim amabamus creaturas, quia erant pulchræ & bonæ, & quia nobis seruiebant, & propter nos. Secūdo autem amamus eas propter creatorem, scil. quia sunt ipsius & ipse fecit eas, immo etiam diligim⁹ nosmetipsos, quia sumus Dei. Et iste amor est perfectus, bonus, durabilis, nobilis & permanens, quia oritur à creatore nobilissimo, ab altissimo, & à summo. Et sic apparet, quod amor, dum datur primo Deo, non perditur, non diminuitur, immo crescit & multiplicatur in infinitum, & extenditur sine mensura, quia per amorem Dei amantur omnes creaturæ, & omnia, quæ sunt Dei. Et sic omnia amantur per vnum amorem, & in virtute vnius amoris, & nulla res est, quin sit amata per virtutem istius amoris. Et ideo amor noster, dum datur Deo, est altissimus, vniuersalissimus & latissimus.

¶ *Scientia de natura amoris, seu de eius conditionibus, viribus, & proprietatibus, & de fructu amoris.*

TITVLVS CXXIX.

QVoniam autem manifestum est, quod nihil habemus in nobis, quod vere nostrum sit, & quod totaliter in nostra potestate consistat, nisi solus amor, & per consequens thesaurus noster, totum bonū nostrum, est amor bonus, & totum malum nostrum est amor malus. Quia postquam nihil habemus quod sit vere nostrum nisi amorem, si tunc amor non est bonus, quicquid tunc habemus, non est bonum, & si a- *Tit.* CIX.

mor noſter eſt bonus, quicquid tunc habemus, eſt bonum. Vnde ſi amor noſter eſt bonus, boni ſumus, ſi malus eſt, mali ſumus. Solus enim amor facit hominem bonum vel malum: Et ſicut nihil melius eſt in nobis quam amor bonus; ita nihil peius eſt in nobis quam amor malus. Quia etiam nihil habemus in nobis, quod ſit vere noſtrum niſi amorem, ideo quando dedimus amorem noſtrum, omnia dedimus, quæ habemus, & nihil amplius habemus, quod demus. Et ideo ſi perdidimus amorem noſtrum, quicquid habemus perdidimus, & per conſequens perditi ſumus. Tunc autem perdidimus amorem noſtrum, quando dedimus eum illi, cui dare non debemus. Quia etiam totum bonum noſtrum eſt amor bonus, & totum malum noſtrum eſt amor malus, ſequitur, quod virtus non eſt aliud quam amor bonus, & vitium non eſt aliud niſi amor malus. Et ergo cum totum bonum noſtrum ſit conſtitutum in amore, ſequitur, quod qui habet ſcientiã & cognitionem de amore, habet cognitionem & ſcientiam de toto bono hominis, & qui ignorat naturã amoris, ignorat totum bonum hominis. Ergo quilibet, quantum poteſt, debet habere notitiam & ſcientiam de amore. Et ideo hic tradetur in ſpeciali ſcientia & cognitio de amore, & de natura, & conditionibus, ac proprietatibus, & fructu eius.

Solus amor facit hominem bonum vel malũ.

¶ *Quod principalis fortitudo & proprietas amoris eſt, quod vnit amantem cũ amato, & mutat, conuertit & transformat amantem in rem amatam.*

TITVLVS CXXX.

HAbet autem amor vim & virtutem vniendi, mutandi, conuertendi, ac transformandi. Et iſta eſt ſua propria natura & conditio inſeparabilis. Et ideo vnit amantem cum re amata, & transformat exinde & conuertit ac mutat amantem in rem amatam. Et quamuis hoc ſit nobis notum per experientiã, tamen

pe

per naturam amoris potest nobis hoc manifestari. Quia amor de sui natura est donum, & est primũ donum, ita quod est res donabilis de natura sua, & ideo non potest detineri quin detur, & quia amor non potest cogi, ideo est donum liberaliter & sponte datum, & quia donum sponte datum est illius, cui datum est, ac totaliter translatum & transformatum in eius dominium, & quia amor est tale donum, ipse amor est illius, cui datur & transfertur in dominium rei amatæ. Et ideo res amata possidet & obtinet in sua potestate, in suo dominio amorem sibi datum libere ac sponte, quia est suus, postquam sibi datus est. Et cum amor trahat & ducat secum totam voluntatem, quæ habet totum imperium in homine, ideo quo vadat, ducit & trahit ac portat secum totum hominem, & per consequens, cuicunque datur ipse amor, datur tota voluntas, & totus homo. Et exinde apparet, quod amor & voluntas immutantur & conuertuntur ac transportantur in dominium & naturam rei amatæ. Et ideo amor mutat rem amantem in rem amatam, & amantẽ cum amato venit, & facit vnum de duobus, quia amans fit vnum cum re amata per virtutem amoris. Ecce ergo quam magna est fortitudo amoris & proprietas, quia habet vim vnitiuam, mutatiuam, conuersiuam & transformatiuam vnius in alterum.

Amor Dei est primum donum.

¶ *Qualis sit ista mutatio & conuersio.*

TITVLVS CXXXI.

ISta autem conuersio seu mutatio non est naturalis, non est coacta, non est violenta, nõ est pœnosa, nec laborioſa, sed est libera seu liberalis, spontanea, voluntaria, ex liberalitate facta, placabilis, & delectabilis, & dulcis. Et quia amor quocunque vadat, semper vadit sponte, libere, voluntarie, placibiliter, delectabiliter & dulciter, & ideo voluntas, quæ per amorem vnitur & coniungitur cum re amata, non potest separari ab ipsa nisi libere ac sponte ac voluntarie, quia nõ potest cogi, quia tunc non esset voluntas neq; amor, si coge-

ſi cogeretur. Et iſta vnio ſeu coniunctio eſt fortiſſima, quia voluntas non poteſt ſeparari à re amata per violentiam, ſed ſolum voluntarie ac ſponte. Licet autem amor mutet voluntatem in rem amatam, tamen amor ſemper remanet amor & liberalis amor, quia amor quocunque vadat ſemper remanet in ſua natura, & voluntas ſemper remanet voluntas, nec deſtruitur cum mutatur, ſed ipſa voluntas recipit modum, formam, & naturam rei amatæ, & induitur ac veſtitur veſtimentis rei amatæ, & portat habitum eius, & denominatur à re amata, quia talis eſt amor, qualis eſt res amata, & talis eſt voluntas, qualis eſt amor. Res enim primo amata dat nomen amori & voluntati, quia voluntas de ſe non eſt niſi voluntas, nec habet aliud nomen, nec amor non eſt niſi amor, nec habet aliud nomen de ſe, ſed res amata dat ſibi nomen ſuum, in quam mutatur. Ideo ſi voluntas amat terram, tunc dicitur terrena vel terra, & amor dicitur terrenus. Et ſi amat res mortuas ac mutas, tunc dicitur mortua & muta. Et ſi amat res brutales & beſtiales, tunc dicitur brutum & beſtiale & amor brutalis. Et ſi amat homines, tunc dicitur humana. Et ſi amat Deum, tunc dicitur diuina & amor diuinus. Et ita homo poteſt per amorem mutari, transformari, & conuerti in aliam nobiliorem, vel turpiorem, libere & ſponte.

Vnio amoris eſt fortiſſima.

Amor denominatur à re amata.

¶ *Quod per iſtam conuerſionem & mutationem amoris voluntas poteſt exaltari, nobilitari & aſcendere ſupra ſe, & etiam poteſt vilificari, corrumpi, & deſcendere infra ſe.*

TITVLVS CXXXII.

ET quia voluntas per amorem conuertitur in rem primo amatam, & recipit materiam & formã eius, ideo ipſa voluntas exaltatur vel deprimitur, nobilitatur vel ignobilitatur ſeu vilificatur, aſcendit vel deſcendit,

ſcendit, ſecundùm quod res primo amata eſt dignior vel nobilior, quam voluntas ſit, vel aſcendit ſupra ſe-ipſam, vel ſecundum quod eſt inferior vel infra volũtatem. Vnde res primo amata poteſt eſſe ſuperior, vel inferior, vel æqualis, reſpectu noſtræ voluntatis. Si ergo voluntas det primo amorem ſuum rei ſuperiori, maiori & digniori ac nobiliori, quam ipſa ſit, tunc ipſa mutatur & conuertitur in gradum nobiliorem, ac fit nobilior & dignior, & aſcendit ſupra ſe. Sed ſi det ſuũ amorem æquali, non aſcendit, neque fit nobilior quã ante. Si autem det ſuum amorem rei inferiori & minus nobili, quam ipſa ſit, tunc ipſa vilificatur & deſcẽdit à ſua nobilitate & à ſuo gradu, & à ſtatu ſuæ naturæ, quia mutatur & conuertitur in rem primo amatã, & ab ea denominatur. Et quia omnis bona mutatio ſeu conuerſio ſeu transformatio debet eſſe in melius, & nobilius, & in altius, & non in inferius ſibi, neque in vilius, ideo voluntas noſtra non debet dare amorẽ ſuum niſi rei ſuperiori & nobiliori, ac digniori & altiori, quam ipſa ſit, quia aliter nõ mutaretur nec conuerteretur in nobilius, neque aſcenderet. Et quia nihil eſt ſupra voluntatem noſtram, niſi Deus immediate, ideo ſequitur, quod voluntas debet primo dare amorem ſuum Deo ſoli, vt ipſa mutetur & conuertatur ac transformetur in melius & nobilius ac dignius. Hoc autem clare docet natura per experientiam in ipſis gradibus quatuor, quia inferiora & minus digna mutantur in ſuperiora & magis digna, & ea quæ ſunt in primo gradu, vt elementa, mutantur & conuertuntur in res, quę ſunt ſecundi gradus, & res ſecundi gradus mutantur in res tertii gradus, quia aqua, terra & aër mutantur in arbores & plantas, & ibi habent eſſe nobilius, & arbores per fructus & plantæ mutantur in naturam animalium, & ibi capiunt eſſe nobilius. Et ſic eſt ordo naturæ. Sic etiam animalia mutantur in res quarti gradus, vt in hominibus, vbi capiunt nobilius eſſe, quam in ſe. Ita ergo voluntas cum ſit libera & ſpontanea in ſua libertate, debet mutari in melius

Voluntas debet prima dare amorẽ ſuum Deo.

& in altiorem gradum, ſcil. vt ipſa mutetur in eſſe diuinum, aliter ipſa faceret contra totum ordinem vniuerſi, & contra ſeipſam. Quare tota natura clamat, q̃ res primo amata debet eſſe Deus, aliter ei fieret iniuria naturalis, cum ſit nobilior & dignior omnibus. Et ſic patet, quod noſtra voluntas poteſt aſcendere vel deſcendere, nobilitari vel vilificari.

¶ *Quod nulla res eſt digna de ſe amore noſtro, nec ei debet dari primo, niſi habeat amorem, quem poſſet reddere, & etiam poſſet noſtrum amorem meliorare & nobilitare.*

TITVLVS CXXXIII.

QVoniam autem amor noſter eſt donum nobiliſſimum & digniſſimum, eo quia eſt liberaliſſimũ, & mutatur ipſam voluntatem in naturam alterius, in dominium rei amatæ, ita quod res primo amata dominatur voluntati noſtræ, & quia nõ eſt dignum nec iuſtum nec debitum, quod res inferior habeat dominium rei ſuperioris, nec dominetur ei, ideo nulla res inferior eſt digna voluntate noſtra, amore noſtro, de ſe nec per ſe, quia tunc dominaretur voluntati noſtrę. Et ideo quia voluntas eſt intellectualis & ſpiritualis de natura ſua, ideo eſt ſuperior omni re corporali, ideo nulla res corporalis eſt digna amore noſtro, quare nec corpus noſtrum, nec animalia, nec aurum, nec argentum; neque ſol, neque luna, nec arbores, neque elementa ſunt digna amore noſtro liberari. Item non eſt dignum, quod res æqualis dominetur æquali, ſed cum voluntas noſtra ſit creata, conſtat, quod omnis voluntas creata, inquantum eſt creata, eſt ei æqualis, ideo nulla voluntas creata de ſe & primo eſt digna amore noſtro, quia tunc haberet dominium voluntatis noſtræ. Sed quia ſolum dignum, iuſtum & debitũ eſt, quod res ſuperior, maior & dignior habeat dominium

Nullũ corporale eſt dignum amore noſtro.

nium rei inferioris & dominetur ei, & quia solꝰ Deus est superior voluntate nostra ac maior, ideo ipse solus est dignus de se amore nostro, primo & per se. Et sic per naturam amoris concluditur, quod solum dignũ est, quod Deus ametur per se & primo à voluntate nostra, & nulla alia res. Rursum quia amor est bonum & primum donum, & totum quod habemus, & quod voluntas nostra habet, & nihil aliud habet, quod sit suum, & ideo quando dat amorem, totum quod habet dat, & nihil retinet sibi. Et quia non est iustum, nõ est debitum, quod voluntas det totum quod habet, & quod nihil recipiat, cum enim dat amorem, debet recipere amorem, cum amor requirat amorem, & voluntas non curat nisi de amore, quia solus amor est bonum suũ & suus thesaurus: & ideo sequitur, quod nulla res de se est digna amore nostro liberali, neque ei debet dari amor, nisi ipsa possit reddere amorem, & cognoscere amorem sibi datum, & quantum valet. Et quia etiam amor est donum voluntarium & liberum, ideo etiam nulla res est digna amore tali, nisi etiã habeat voluntatem, per quam possit voluntarie & libere rependere amorem, quia liberalitas requirit liberalitatem. Et ideo concluditur, quod nulla res inferior ac minor voluntate: est digna amore nostro, nec ei debet dari amor. Quare sequitur, quod nec terra, nec aqua, nec elementa, nec aurum, neque argentum, nec animalia, nec corporalia, sunt digna amore nostro, quia non habent amorem, quem possunt rependere, ac dare pro amore nostro. Quare sequitur, quod quãdo datur amor noster talibus rebus, quæ non possunt reddere liberaliter, neque habẽt amorem liberalem, quod voluntas recipit maxima damna. Primo, quia voluntas efficitur vilis, inferior, corporalis, & recedit ac degenerat à natura suæ dignitatis & excellentiæ, & vnitur ac coniungitur cum rebus totaliter extraneis, quia voluntas mutatur in rem amatam, & efficitur similis rei, quam amat, & talis est sicut ipsa. Secũdo recipit magnum damnum, & perdit quicquid habet,

Solus Deus dignus est amore nostro.

Nulla creatura est digna amore nostro.

bet, quia perdit ſuum amorem, quia nihil recipit ab illis rebus, quia nullum amorem poteſt ab illis recipere, cum nullum habeant, & ſic ipſa voluntas cum amore ſuo eſt extra patriam ſuam, extra naturam ſuã, & habitat in terra aliena & extranea, vbi nullus eſt amor, & ideo pauperrima, denudata, nihil habens, ac mutata & conuerſa in res extraneas, & ideo perdit ſeipſam, & ipſæ res non dant ſeipſas voluntati, quia non poſſunt, & facit iniuriam rebus nobilibus & dignis ſuo amore, quibus ſe noluit dare. Sequitur ex iſtis, q̃ tales res non ſunt dignæ amore noſtro, immo eſt cõtra naturam dare ei noſtrum amorem, quia etiam cũ noſtra voluntas dat amorem, nõ ſolum requirit amorem, ſed nobiliorem & digniorem quam dat, & etiam quod amor ſuus, quem det, nobilitetur à re amata. Et quia ſolus Deus, qui eſt ſuperior noſtra voluntate, poteſt nobis dare nobiliorem amorem, quam ſit noſter amor, & hoc in infinitum, quia ſolus ſuus amor eſt infinitus & increatus, & etiam ipſe ſolum poteſt exaltare & nobilitare amorem noſtrum ſibi datum ſequitur ergo ex omnib⁹ ſupradictis, quod ſolus Deus eſt dignus amore noſtro, & nulla res inferior eſt digna amore noſtro, niſi porerit refundere amorẽ, & etiam poterit meliorare & nobilitare noſtrum amorẽ. Quare ſi ſit res alia primo amata quam Deus, fit Deo maxima iniuria naturaliter, & maximus contemptus.

Solus Deus dat nobis nobiliorem amorem.

¶ *Quod tantum ſe extendit amor ſeu volũtas, quantum ſe extendit res primo amata, nec vltra aſcendit vel deſcendit.*

TITVLVS CXXXIV.

Tit. CXXX. QVoniam autem amor mutat amantem & voluntatem in rem amatam & in ſuum dominium, ita quod res amata aſſimilat ſibi voluntatem, & communicat ei ſuam ſimilitudinẽ, & format eam ſua forma, *Tit.* CXXXI. atque denominat ipſum amorem, ita quod ipſe amor totus eſt de natura rei amatæ, & ideo quia amor eſt

ita

ita ligatus & vnitus cũ re amata, ideo voluntas transformatur in rem amatam. Ideo amor non potest ascẽdere supra rem primo amatam, nec volũtas, eo quod ipse amor extendit se ad omnia, ad quæ se extendit res primo amata, & ad omnia, quæ sunt ligata cum ipsa, & non vltra. Et ideo quanto res primo amata erit magis communis & vtilis, tanto ipse amor erit magis vtilis & communis, & etiam voluntas: & quanto res primo amata erit magis particularis, tanto etiam voluntas erit magis particularis, & minus communis. Vnde quia ipsa voluntas per amorem transformatur & mutatur in rem amatam, & sequitur eam, ideo res primo amata totaliter obtinet & possidet ipsam voluntatem, & habet totam possessionem amoris. Et sicut res primo amata est vna, ita generatur & fit vnus primus amor in voluntate, qui totus est de natura rei primo amatæ, ita quod sicut non possunt esse plures res primo amatæ, ita non potest esse nisi vnus primus amor in voluntate. Ideo res, quæ primo amatur, ædificat, plantat, stabilit & fundat primum amorẽ in voluntate, qui est radix, caput & origo omnium aliorũ amorum, qui pullulant à voluntate. Fit ergo in volũtate nostra vna prima radix omnium aliorum amorũ, quæ radix recipit suam virtutem totam à re primo amata, & ab illo primo amore pullulant, exeunt & procedunt omnes alii amores. Et ideo in anima fit quædam magna arbor amoris, cuius radix est primus amor, qui se multiplicat in tot amores, quot sunt res, quæ habent colligantiam cum re primo amata, & omnes illi amores sunt inclusi in illo primo amore, qui est basis & causa omnium. Sicut enim ab vno semine seu grano pullulant infinita grana, ita ab vno amore pullulant infiniti amores, tanquam ab vno semine. Et sicut omnia grana, quæ exeunt de primo grano, sunt illius naturæ, cuius est granum, vnde exierunt, ita omes amores, qui exeunt de primo amore, sunt illius naturæ, cuius est primus amor. Qualis est radix, talia sunt omnia, quæ pullulant de radice: Qualis est fons,

Vtilitas amoris est à re amata.

Omnes amores à primo amore exeunt.

tales ſunt riuuli. Et ideo ſi primus amor fuit bonus, omnes alii ſunt boni, & ſi iuſtus, iuſti, & ſi ordinatus, ordinati. Et ſi primus eſt malus & corruptus, alii etiã erunt mali & corrupti. Et omnes non ſunt niſi vnus amor, quia non eſt niſi vna res primo amata, & omnia alia amata amantur in virtute rei primo amatæ, quia propter illam amantur, eo quod ſunt colligata cum ea, & in omnibus non amatur niſi res primo amata. Et exinde ſequitur, quod neceſſario amatur, quicquid coniunctum eſt cum re primo amata, & neceſſario odio habetur, quicquid eſt contra rem primo amatam, & tot odia generantur, quot res apparent cõtra eam. Sed tamen quia primus amor eſt radix omnium aliorum amorum, ideo ſicut radix ſemper eſt occulta, & non apparet extra, & omnia alia, quæ exeunt de radice, videntur, ita primus amor eſt occultus, & non apparet extra ſe, ſed alii amores, qui exeunt ab eo, ſunt valde manifeſti & apparentes, ita quòd res primo amata, eo quod eſt prima, vehementiſſime & fortiſſime coniungitur cum voluntate, & trahit totã ad ſe, & ipſa voluntas etiam coniungitur fortiſſime cum ea, quia nihil eſt quod impedit. Ideo talis primus amor eſt ita fortis, ita ſolidatus, quod nullo modo poteſt deſtrui, niſi veniat alia res primo amata, & quæ primo ametur, fortior & maior quam prima, & quæ excellit totaliter rem primo amatam, & eradicet illũ primum amorem à voluntate. Nec ipſa voluntas poteſt hoc facere, nec vult, nec poteſt velle per ſeipſam. Et quia tota nobilitatio, tota fortitudo, & virtus, & extenſio oritur à re primo amata, ideo quanta res primo amata eſt fortior, magis virtuoſa, magis potens, ac magis vnita, & quia Deus eſt potentiſſimus, fortiſſimus & immortaliſſimus, virtuoſiſſimus ac ſumme vnus, ideo quando Deus eſt res primo amata, & ipſa voluntas vnitur ei primo per amorem, tunc efficitur potentiſſima, virtuoſiſſima, fortiſſima & vnitiſſima. Et ideo tunc ſumme cõfortatur & roboratur. Et hoc totum fit virtute rei primo amatæ, quæ Deus eſt. Et

Primus amor eſt occultus.

Amor Dei eſt fortiſſimus.

tunc

tunc ab illo amore pullulant infiniti amores, quia ille amor est communissimus & vniuersalissimus ad omnia se extendens sicut Deus. Vnde quia omnis creatura respicit Deum, & est Dei, ideo ille amor primus, qui est Dei, extendit se ad omnes creaturas, & amantur omnes creaturæ in virtute primi amoris. Et sic amor Dei quando est primus, includit in se omnes alios amores, vt sicut omnis creatura respicit Deum, ita omnis amor creaturæ includetur in amore Dei. Si autem res primo amata sit creatura, & non Deus, tunc amor primus, qui est fundatus in creatura, & totus secundum naturam creaturæ, non se potest extendere ad creatorem nisi secundario, & hoc propter creaturam, ita quod Deus non possit amari, nisi inquantum respicit illam creaturã primo amatam, & iuuat eam, & habet colligantiam cum ea, & ideo non amatur tunc Deus, sed creatura, quia non amatur nisi in virtute creaturæ, & propter creaturam.

Amor Dei est ad omnes creaturas.

Concluſum est ergo, quod quantum se extendit res primo amata, tantum extendit se voluntas & amor, & ideo sequitur, quod primus amor, qui est vnus solus, radicatur in voluntate & virtute rei primo amatæ, quæ est radix, fons, origo, & principium, causa & caput omnium aliorum amorum. Et exinde possunt extrahi, concludi & elici multæ aliæ concluſiones.

¶ *Similitudo & exemplum familiare ad oculum, in quo omnia, quæ dicta sunt de amore, manifestantur, & hoc est, quod se sic habet res primo amata ad voluntatem & amorem, sicut vir sponsus seu maritus se habet ad sponsam seu vxorem.*

TITVLVS CXXXV.

QVoniam autem res primo amata habet dominiũ & principalitatem ac superioritatẽ respectu voluntatis nostræ, ita quod ipsa nostra voluntas transforma-

formatur in eam, & ipſa res primo amata denominat, determinat & ſpecificat voluntatem & amorem noſtrum, & nobilitat & exaltat ac dignificat, & etiam fortificat ac roborat, firmat & confortat, & hoc fit ratione vnionis & coniunctionis voluntariæ & ſpontaneæ, quæ eſt inter voluntatem & ipſam rem primo amatam per amorem liberalem & ſpontaneum, & ideo fit quoddam matrimonium inter ipſam noſtram voluntatem & rem primo amatam. Et talis vnio ſeu coniunctio, libere & ſponte facta, matrimonium poteſt appellari, eo quia ipſa res primo amata habet modum viri & ſponſi, & conditiones eius, & ipſa voluntas habet modum & conditiones mulieris & ſponſæ. Sicut enim in matrimonio ſeu coniugio vir habet dominium, principalitatem & ſuperioritatem, & mulier habet ſubiectionem & inferioritatem, ita ſimiliter ſe habet res primo amata ad ipſam voluntatem, & vtraque coniunctio eſt voluntaria, ſpontanea & libera, & fit per amorem libere & ſponte, & quaſi omnes conditiones, quas habet vir reſpectu mulieris, & èconтra, ſimiles habet res primo amata reſpectu voluntatis, & èconuerſo. Vnde ſicut mulier non habet niſi vnum virum & ſponſum, ita voluntas non habet niſi vnam rem primo amatam, cum qua facit ſuum matrimonium. Et ſicut matrimonium poſtquam factum eſt, non ſeparatur niſi per mortem, ita matrimonium voluntatis, & rei primo amatæ non ſeparatur niſi per mortem, & hoc de ſe vel per ſe. Et ideo ratione iſtius conuenientiæ omnia, quæ dicta ſunt de amore & voluntate & de re primo amata, poſſumus clare videre per experientiam ad oculum in matrimonio reali, quod fit inter virum & mulierem, quia vtrobique fit ſimiliter & eodem modo, ſed ibi in voluntate occultæ, & in viro & muliere manifeſte.

Et ideo

Et ideo reſumamus', quæ dicta ſunt de amore & voluntate & de re primo amata, & ſic manifeſte videbitur per matrimonium viri & mulieris, ſicut dictum eſt. Vnde dictum eſt enim, quod per amorẽ voluntas mutatur, conuertitur & transformatur in rem amatam. Et etiam dictum eſt, quod voluntas poteſt exaltari, nobilitari & aſcendere ſupra ſe, ac etiam vilificari & deſcendere infra ſe, & hoc ſecundum naturam & conditionem rei primo amatæ. Et etiam quod tantum aſcendit voluntas, & ad tantum ſe extendit, quantum res primo amata, & cætera alia. *Tit.* cxxx. *Tit.* cxxxii *Tit.* cxxxiv

Vt ergo omnia iſta clare videamus, exemplum tale faciemus:

¶ *Exemplum familiare ad omnia, quæ poſſunt dici de amore & voluntate, & re primo amata.*

TITVLVS CXXXVI.

SIt enim aliquis homo pauper & de genero infimo, nullius reputationis, habẽs ſex vel octo filias eiuſdem conditionis, certum eſt, omnes iſtas æquales eſſe natura, genere, & in nobilitate, dignitate & paupertate, vna namque non excellit aliam, & non poterunt eſſe magis ęquales, tunc contingat, quod vna earum coniungatur per matrimonium vni ruſtico, ſicut ipſa eſt, & alia vni ciui, qui non multum ipſam excedat in nobilitate, tertia vero vni militari, quarta militi, quinta comiti, ſexta duci, ſeptima regi, octaua imperatori. Ecce omnes iſtæ puellæ à principio de natura ſua propria erãt æquales, nulla alia nobilior, nulla potentior, ditior, ſeu dignior, ſed per copulationẽ cum viris videmus maximam differentiam inter eas & inæqualitatem, quia prima eſt ruſtica, alia modicũ excedit, tertia magis exaltatur, quarta multum exaltatur, quinta adhuc magis, ſexta & ſeptima adhuc plus, octaua eſt maxime exaltata, quia eſt vxor imperatoris. Sed iſta nobilitatio, exaltatio & aſcenſus venit

nit tantum ex parte virorum, quibus matrimonialiter coniunguntur, & non ex parte mulierum, quia omnes erant æquales. Et sic apparet, quod mulier spõsa mutatur in virum sponsum, & ab ipso denominatur, specificatur & determinatur. Similiter autem fit de voluntate, ita quod ipsa potest exaltari & ascendere secundum naturam rei amatæ, & secundum gradũ suum. Et ideo ipsa voluntas denominatur terrena, si res primo amata sit terrena, & si res primo amata sit brutalis, ipsa denominatur brutalis, & si res talis sit humana, ipsa denominatur humana, & si res primo amata sit Deus, ipsa denominatur diuina: & quia Deus est Rex Imperatorque summus, etiam ipsa dicetur regina & imperatrix omnium sicut Deus. Et tunc voluntas non potest ascendere ad maiorem dignitatem & excellentiam, neque potest habere maiorem sponsum. Et tamen omnes voluntates primo sunt æquales in natura, sed postea vna ascendit & exaltatur supra aliam, secundũ sponsum, cui coniungitur, secundũ q̃ res primo amata, & cui primo coniungitur, est magis vel minus digna. Item sicut videmus, quod mulier, quæ est vera sponsa cum suo vero sponso, habet vnũ nouum amorem, qui nouiter causatur, qui est vnus in virtute illius primi amoris, amantur de nouo omnes alii, qui habent colligationem cum illo sponso viro suo, & omnes, quos vir suus diligit, ipsa diligit, & tamen antea non dilexit, vel si amabat, non propter virum neque virtute viri amabat, sed modo generantur noui amores, & tot amores nascuntur de primo amore, quot sunt illa, quæ vir amat, & quæ habent vnitatem cum viro, & præ omnibus amat suum virum, & omnes amat virtute viri, qui sunt amici & cognati viri, & sic in amore viri includuntur omnes alii amores tanquam in radice, & ille amor primus cõtinet omnes alios amores: si autem vir moriatur, & mulier accipiat alium virum sponsum, tunc destruitur ille primus amor, & per consequens omnes alii amores, qui habebant ortum ab illo amore, & causatur vnus alius nouus

Voluntas nobilitatur secundum naturam rei amatæ.

nouus amor, qui eſt radix aliorum amorum. Sicut autem fit de muliere reſpectu viri, ita fit de voluntate reſpectu rei primo amatæ; ſed iſtud matrimonium eſt inuiſibile, & ſpirituale, & occultum. Vnde ſi Deus ſit res primo amata, neceſſe eſt, quod per virtutem illius primi amoris amentur omnia, quæ Deus amat. Et tũc voluntas eſt potentiſſima ad amandum, quia habet amorem ſuum communem, ſumme vniuerſalem, per quem poteſt omnia amare ſine labore, ſine difficultate, ita quod per vnum amorem omnia amabit, nec in ſeipſa diuiditur, ſed ſemper manet in vno amore, quia ſemper manet in vna re primo amata. Item ſicut mulier ſi coniungatur vni bono, diuiti, forti, potẽti, nobili viro, tunc manet in ſecuritate, in pace, in gaudio, & in quiete, & ſi coniungatur vni viro malo, peruerſo, miſero, pauperi, tunc ſemper erit in tribulatione & miſeria. Ita ſimiliter quando voluntas coniungitur cum re primo amata, quæ ſit bona, fortiſſima, ditiſſima, & potentiſſima, ſolida, immobilis, æterna, & inuariabilis, nullo indigens, in ſe habens omnem ſufficientiam, tunc ipſa eſt in pace, in conſolatione, & in gaudio, & nullo modo poteſt turbari, nec lædi, nec affligi, niſi in re, quam amat & diligit. Et propterea qui illam rem ſolum amat, quæ auferri non poteſt, nõ poteſt lædi, neque habere defectum, quia neque præter illam rem aliquid appetit, habens ſufficientiam in illa, nec ſollicitatur de amiſſione illius, quia eam perdere non poteſt niſi velit. Quia ergo illa res ſufficiens eſt, non patitur indigentiam, quia influxibilis & immutabilis, non poteſt ſuſtinere aliquam violentiam, neque ſentire mutabilitatem. Et ideo quando Deus eſt res primo amata, talis eſt volũtas noſtra. Sed quãdo coniũgitur per amorem cum re primo amata, quæ eſt infirma, mobilis, variabilis, fluens, indigens, non habens per ſe ſufficientiam, tunc ipſa voluntas eſt in tribulatione, nullam habens ſecuritatem in ſeipſa, quam ſequitur rem primo amatam, & multa mala veniunt illi per illam. Vnde oportet, quod tot res diligat,

Per amorẽ Dei amantur omnia quæ Deus amat.

Amor Dei eſt indeficiens.

Amor creaturarum ſemper eſt deficiens.

gat, quot ſunt res, quibus res primo amata indige
ſine quibus eſſe neque permanere poteſt. Et quia
res ſunt corruptibiles, fluxibiles, perdibiles, ideo
luntas ſemper eſt in tribulatione, nunquam ſecura,
talis res primo amata eſt creatura, & talis eſt volu
tas, quando res primo amata eſt creatura, & tamen
pſa voluntas non deſiſtit amare illam rem, quia po
quam amata eſt primo, ille amor non poteſt deſtru
niſi per aliam rem primo amatam, ſicut ſi mulier co
iungatur viro, nunquam deſiſtat amare ipſum. Item
ſicut ineptiſſimum eſſet & contra naturam, coniu
gere mulierem cum bruto, ita etiam contra natura
eſſet, ſi voluntas noſtra, quæ eſt de natura ſpiritua
coniungatur per amorem cum re primo amata natu
ræ extraneæ. Vt cum auro, argento, & rebus mutis
irrationabilibus. Item ſicut mulier dicitur perdi
quando datur in ſponſam viro malo & nequam, ita et
iam voluntas dicitur perdita, quando per amorẽ co
iungitur cum re mala & peſſima. Et vt omnia conclu
damus in omnibus, quæ dicuntur de amore & volun
tate, & de re primo amata, recurrendum eſt ad illud
exemplũ iam dictum de puellis, quia ibi clare omn
videre poſſumus.

¶ *Capitulum de duobus amoribus prim
& non ſunt niſi duo amores primi. Vn
eſt amor Dei, qui dicitur amor com
nis, vniuerſalis, ſeu voluntas commu
& vniuerſalis, & alius eſt amor ſuiipſi
qui dicitur proprius & priuatus, ſeu vo
luntas propria & priuata.*

TITVLVS CXXXVI.

Tit. CXXXIV QVia iam dictum eſt, quod ex re primo amat
ex voluntate fit nobis vnus amor, qui poſtq
eſt generatus, eſt radix, caput, origo, & principi
& primum fundamentum omnium aliorum amo

& qu

&quod in virtute illius primi amoris omnia alia amẽtur, & quod per illum primum amorem naſcuntur de nouo innumerabiles amores, vel poſſunt naſci, & de hoc declarandum eſt etiam per exemplum familiare. Et ideo ſequitur, quod qui vult habere firmam & ſolidam cognitionem de amore, neceſſe eſt, quod cognoſcat naturam, conditiones, & proprietates primi amoris. Et quia hic nunc debet tradi ſcientia de amore, ideo ad complẽdum eius ſcientiam, quantum nobis ſufficit & eſt vtile ſcire, tractandum eſt de ipſo primo amore, inquantum primus eſt. Iam enim dictũ eſt, quod non poſſunt eſſe in nobis neque in voluntate noſtra duo primi amores ſimul, niſi vnus tantum, propterea, quia nõ poteſt eſſe niſi vna res primo amata à voluntate, & non duæ ſimul. Sed conſiderandũ, quot ſunt amores primi, & qualiter ſe habent inter ſe. Vnde tot poſſunt eſſe amores primi, quot poſſunt eſſe res primo amatæ à voluntate. Et quia res primo amata non poteſt eſſe niſi Deus, vel creatura facta de nihilo, ſeu aliud, quod Deus non eſt, ideo primus amor non poteſt eſſe, niſi Dei ſit, vel creaturæ factæ de nihilo, ſeu alicuius, quod nõ eſt Deus. Et ſi amor Dei non eſt primus, neceſſe eſt, quod amor creaturæ eſt primus, quia ſi Deus non ſit res primo amata, aut aliquid, quod non ſit Deus. Rurſum inter creaturas omnes illa erit primo amata ab ipſa voluntate, quæ eſt ſibi magis amica & propinqua, & quia ipſa voluntas poteſt reflectere ſuum amorem ad ſeipſam, & poteſt vti ſeipſa vt duabus rebus, & per conſequens ipſa voluntas primo amabit ſeipſam, tanquam maxime amicam & propinquam ſibiipſi. Et ſic inter omnes creaturas res primo amata erit ipſa voluntas propria, ſiue ipſemet homo, ita quod ſi Deus non ſit res primo amata, homo dat amorem primum ſibiipſi, quam alicui alteri. Et ſic ſi amor Dei non ſit primus, neceſſe eſt, quod amor ſuiipſius ſit primus. Et ſic habemus duos primos amores, & ad iſtos duos reducuntur omnes alii amores. Duæ ergo poſſunt eſſe res primo amatæ,

Tit. CXXXVI

Tit. CXXXIV

Tot ſunt amores primi, quot res primo amatæ.

matæ, & per conſequens duo primi amores. Habemus ergo cognitionem de iſtis duobus amoribus, & habemus completam cognitionem de amore, quantum nobis neceſſe eſt ſcire.

Quæramus ergo proprietates & conditiones cuiuslibet, & quomodo ſe habeant inter ſe.

¶ *Quod iſti duo amores primi ſint inter ſe capitales, inimici & contrarii.*

TITVLVS CXXXVIII.

ET quia non poſſunt eſſe duæ res primo amatæ ſimul ab ipſa voluntate, ſicut nec duo ſponſi primi vnius ſponſæ, nec duo rectores, nec duo Epiſcopi primi vnius Eccleſiæ: quare ſi duo viri volunt habere vnam ſponſam, erunt capitales inimici inter ſe. Et ideo neceſſe eſt, quod iſti duo amores erunt inimici inter ſe capitales, quia non poſſunt eſſe ſimul, vt quilibet ſit primus. Et ideo inquantum quilibet vult eſſe primus, & vult habere primitatem, repugnant & nō poſſunt ſtare in voluntate, & iſta repugnantia oritur ratione primitatis, quæ non poteſt eſſe niſi vni. Et ideo ſi amor Dei ſit primus, & amor ſuiipſius ſi voluerit intrare, oportet, quod ſit ſecundus, aut non poteſt ſtare ſub ratione primitatis; & ſi amor ſuiipſius ſit primus, & amor Dei ſi vult eſſe in voluntate, oportet, q ſit ſecundus, & ſub alio, aliter non poteſt ſtare ſub ratione primitatis. Et ſic amor Dei inquantum primus non habet aliquem inimicum in voluntate noſtra, niſi amorem noſtriipſius, quia ſolus poteſt eſſe primus & vult eſſe primus, & ille ſolus poteſt ſibi facere bellum. Et ideo quia iſti duo amores ſunt inimici inquātum primi, habent contrarias proprietates & conditiones. Et ideo cognitis proprietatibus vnius, cognoſcentur & conditiones alterius.

Amor Dei & amor ſuiipſius ſunt inimici.

¶ *Quod prærogatiua primitatis de iure vni ſoli iſtorum amorum poteſt competere & ſolum vni debetur.* TIT. CXXXIX.

Et

ET quoniam isti duo amores inter se pugnant super possessione primitatis, & cum non possit esse nisi vnus primus, & oportet, scil. quod sit, ideo necesse est, quod vni soli debeatur de iure possessionis, & detur possessio primitatis seu prærogatiua. Et quia omnia iura naturæ & omnes creaturæ concluserunt, quæ non possunt mentiri, quod amor Dei de iure debet esse primus, & quod Deus debet esse res primo amata, & quod ei solus debetur totus amor primus, & nulli alteri, ac habet ex naturali obligatione, quæ non possunt negari. Et sic iam declaratum est, quod amor Dei debet habere de iure & iustitia possessionem primitatis & prærogatiuam, & quod Deus debet esse res primo amata, & etiam natura amoris hoc requirit, ꝙ ei, scil. Deo, detur, vt iam probatum est, quia nulla res digna est primo amore nostro, nisi Deus. Et exinde concluditur, quod amor Dei, qui solus est debet esse primus in nobis de iure & debito obligationis: Et si sit primus, vt debet esse, tunc ipse est ordinatus, iustus, verus, rectus, & ista prima iustitia, prima rectitudo est voluntatis. Sed si amor suiipsius seu proprius sit primus, ita quod primo aliquis det amorem sibiipsi, & taliter, quod ipsemet sit res primo amata, tunc iste amor per oppositum primi amoris dicti, cum de iure naturæ non debeat esse primus, est inordinatus, iniustus, falsus, tortuosus, indebitus, contra Deum, contra veritatem, contra totum ordinem naturæ: & est prima iniustitia, prima inordinatio, prima iniuria Dei, prima offensa Dei, primum malum, primum vitium, & prima obliquitas. Vnde cum do primo mihiipsi amorem, cui non debeo, & non do Deo, cui primo debeo, tunc facio Deo maximam iniuriam, maximum contemptum, quia aufero sibi debitum suum, & amorem, quem sibi debeo, & facio sibi maximam iniustitiam & maximum dedecus, & est Dei contemptus primus & maximus. Et ideo quando homo dat primo sibiipsi & suæ propriæ volũtati amorem, duobus modis est contra Deum. Primo, quia ipse homo

Tit. CXXXIII.

Eodem Tit.

Amor ordinatus vel inordinatus est.

Dans sibiipsi primo amorẽ dupliciter est contra Deũ.

est res primo amata, & solum Deus est res primo amanda de iure naturæ, & hoc ex sua dignitate, & sic ipse homo vel ipsamet voluntas recipit locum primū & prærogatiuam ac primitatem, quæ soli Deo debetur. Secundo, quia ipse homo dat amorem sibimetipsi primo, & in hoc facit Deo maximam iniuriam, quia tollit ab eo, quod suum est, & dat sibi, cui nō debet, & etiam accipit ipsemet honorem & amorē Dei, & sic, inquantum dans, & inquantum recipiens, inimicatur Deo, & est contra Deum. Si autem res primo amata est alia res, quam ipse homo, tunc solum vno modo, scil. inquantum dans iniuste alteri, quod solū Deo debetur.

¶ *Quod homo, qui primo amat seipsum, facit seipsum tanquam Deum, & præponit se Deo.*

TITVLVS CXL.

ET quia prærogatiua primitatis soli Deo debetur, & nulli alteri, & sibi soli debetur primo amor, ideo qui primo dat amorem & prærogatiuam primitatis alteri, quam Deo, dat alteri, quod soli Deo conuenit, & quod soli Deo debetur, & per consequens repugnat ei, & consentit in illam rem tanquam Deum. Si ergo homo dat amorem alteri rei quā sibiipsi, tunc constituit & facit illam rem tanquam Deum. Si autē primo amat seipsum, & ipse sit res primo amata, tunc facit seipsum tanquam Deum, & tunc non solum est contra Deum, quia aufert Deo, quod sibi debetur, sed est contra Deum magis & maxime, quia facit seipsum tanquam Deum, quia recipit dignitatem & prærogatiuam primitatis, & tunc homo de directo quantum in eo est, destruit & annihilat Deum, & facit Deum non Deum: Et hæc est summa inimicitia, summa cōtrarietas, qua non potest esse maior. Quia qui facit se regem, facit contra regem, & summe inimicatur regi. Et sic homo efficitur summe inimicus & aduersa-

Amans primo seipsum facit se tanquam Deū.

rius

rius Dei capitalis & totalis, & de directo pugnat contra Deum. Et quia amor conuertit, mutat, & transponit voluntatem seu amantem in rem amatam, ideo tunc ipsa voluntas seu amor mutatur, conuertitur & transformatur in seipsam, seu ipsa voluntas totaliter mutatur & conuertitur in seipsam, & facit seipsam suum proprium fundamentum extra Deum & contra Deum, & sequitur solum seipsam, & amat solum seipsam. Et quia primo amat se, ideo amat omnia alia, quæ amat propter se, & in omnibus non diligit nisi se. Et quia ipsa voluntas est res primo amata, ideo habet totum dominium & totum imperium suiipsius, & solum dominatur sibi ipsi, & nullam aliam sequitur voluntatẽ, sed ipsa est prima in seipsa, & facit seipsam primam. Et ideo tunc est contra Deum, quia aufert Deo, quod soli ei proprium est. Et quia soli Deo proprium est habere propriam voluntatem, & nullam aliam habere supra se, quam sequatur, & esse primam voluntatem, & velle quicquid vult propria voluntate. Sed quando homo primo amat seipsum & suã voluntatem, tunc vult illud, quod vult propria voluntate, & nullam aliam sequitur volũtatem: & ideo aufert tunc Deo quasi coronam suam. Quia sicut corona soli regi competit, sic amare propriam voluntatem competit soli Deo. Et sicut inhonoraret & iniuriaretur regi in summo, qui auferret regi coronam suam, ita homo in hoc iniuriaretur & inhonorat Deum, si aufert sibi suum priuilegium, scil. propriæ voluntatis, quia illud solus Deus debet habere. Et sic quia ex amore suiipsius sequitur propria voluntas, ideo sequitur maxima inimicitia contra Deum de directo. Et quia homo facit se tantum, ideo facit se tanquã Deũ: Ideo ex consequenti appetit & vult & desiderat illa, quæ soli Deo debentur, sc. proprium honorem, laudẽ & gloriam. Quia postquam homo facit se tanquam Deum, oportet ex consequenti, quod velit sibi dari, quæ Deo debentur. Quia sequitur, quod qui facit se regem, vult illa, quæ regi debentur. Et tunc homo fa-

cit in ſemetipſo ſuum regnum proprium, dominium extra Deum, & inchoat aliud regnum, quod eſt contra Deum. Ergo homo qui primo amat ſe ipſum & cõſtituit ſe tanquam Deum, facit Deo iniuriam, & contra Deum, & facit ſe inimicum capitalem Dei, & per conſequens pugnat ſemper contra Deum, & aufert continue, quod Deo debetur inquantum in eo eſt. Sic ergo ſolus amor ſuiipſius, ex quo ſequitur propriam voluntatem, conſtituit ipſum hominem inimicũ Dei capitalem.

¶ *Quod ſicut amor Dei, quando eſt primus, eſt prima radix, & prima origo, & fons omnium bonorum, ita amor ſuiipſius, quando eſt primus, eſt prima radix, & prima origo, & exordium omnium malorum.*

TITVLVS CXLI.

Simile eſt infra Tit. CXCIX.

QVoniam autem iſti duo amores, ideo ſunt primę radices amoris, & omnium amorum aliorũ, qui fiunt ab homine, quia amor eſt cauſa omnium, & per amorem omnia fiunt. Et quia ſunt capitales inimici, ideo ſi vnus eſt bonus, oportet, quod alter ſit malus, *Tit.* CXXXIX Et quia amor Dei debet eſſe primus ſolum, & tunc eſt rectus, bonus, iuſtus, verus, & ſecundum Deum, vt iam dictum eſt, & ideo quia amor Dei eſt prima radix, oportet, quod omnia oriantur ab illo, ſcil. omnes amores, & quod omnia, quæ fiunt, fiant ſecundum illum amorem. Et quia eſt prima radix bona, ideo neceſſe eſt, quod ſit radix omnium bonorum, & origo, & fons. Quia qualis eſt radix, talia ſunt omnia, quæ oriuntur de radice. Et quia amor Dei quando eſt primus in nobis, eſt primũ bonum noſtrum, ideo omnia bona noſtra oriuntur ab eo, & nihil eſt bonum noſtrum, niſi oriatur ab ipſo, & nullum malum poteſt oriri ab ipſo, ideo quia eſt prima iuſtitia noſtra, & ideo

omnis

omnis iuſtitia noſtra oritur ab ipſo. Et etiam eſt primum bonum noſtrum, ideo eſt prima lux noſtra, & lumen noſtrum, à quo oritur omne lumen noſtrum, & etiam eſt omnis rectitudo noſtra, à quo oritur omnis rectitudo noſtra. Et eſt prima ordinatio recta, à quo oritur omnis recta ordinatio. Et eſt prima amicitia vera & bona, à qua naſcitur omnis amicitia noſtra bona & vera. Et eſt prima fortitudo, & prima vita, & primum bonum, à quo oritur omne bonum noſtrum, & primus amor, prima quies, prima pax & trãquillitas, à quibus oritur omnis pax vera, & quies vera. Sicut ergo amor Dei eſt primum bonum noſtrum exiſtens in nobis, & ideo eſt radix omnium bonorum noſtrorum, ſequitur, quod eſt radix in nobis, finis & origo omnis iuſtitiæ, omnis lucis & luminis, veræ pacis, veræ conſolationis, veræ lætitiæ, veri gaudii, veræ quietis, veræ amicitiæ, omnis virtutis & veritatis, omnis fortitudinis, omnis vitæ, omnium bonorũ operum, & omnium quæcunque ſunt bona homini. Qui ergo habet in ſe amorem Dei, primo habet in ſe radicem tot bonorum & omnium bonorũ, & omnia iſta procedunt à re primo amata, quæ eſt Deus, qui eſt omne bonum, & quia amor conuertit voluntatem noſtram in rem primo amatam, ideo conuertit, mutat & transformat totaliter hominem in Deum & in ſuam voluntatem; & ſic facit hominem diuinum, vnum cum Deo, amicum Dei. Et quia Deus eſt communiſſimus & vniuerſaliſſimus ad omnia, ideo quia tantum ſe extendit amor, quantum res amata, ſequitur, quod amor Dei facit voluntatem noſtram cõmunem & vniuerſalem, communicabilem & extenſibilem ad omnia, ideo amat non propter neceſſitatem & indigentiam, ſed quia Dei ſunt. Et ideo quia Deus nõ indiget creaturis, ideo etiam tunc voluntas nulla indigebit creatura, & per conſequẽs talis voluntas nullam habebit indigentiam, non eſt fluctuans., non eſt variabilis, ſed eſt ſtabilis, firma & ſolida, & hoc habet, quia res primo amata eſt Deus.

Amor Dei eſt radix omnium bonorum.

Amor Dei facit volũtatem merè communem ad omnia.

Ex amore proprio sunt omnia mala.

Sicut autem amor Dei quando est primus, est prima radix omnium bonorum in nobis, eo quia est primum bonum nostrum existens in nobis, ita per oppositum necesse est, quod amor proprius seu priuatus, qui est amor suiipsius, quando est primus, sit prima radix omnium malorũ, & necesse est, quod omnia mala orianturab illo, quia primum malum est, radix & origo, & exordium omnium malorum. Et ideo amor suiipsius seu propriæ voluntatis est origo & radix omnis iniustitiæ, omnis vitii, omnis peccati, & omnis cæcitatis & ignorantiæ, & breuiter omniũ dolorum & malorum, & ideo ab ipso necessario oriuntur tot mala & venena & maculæ. Qui ergo habet in seipso amorem suiipsius, habet in se plantatam radicem omnium malorum. Et omnia ista procedunt ex eo, quod res primo amata est ipsamet voluntas seu ipse homo, nõ quia est amata, sed quia est primo amata, nec quia est amor suiipsius, sed quia est primus inquantum primus, & ideo est cõtra Deum, extra Deũ, & sine Deo. Et sicut Deus est fons & origo & radix omnium bonorum, ita ipsa voluntas, quando est primo amata, est radix & origo omnium malorum, & est penitus contra Deum, eo quia facit se primam voluntatem contra Deum, ideo facit se Deum falsum. Ideo sicut Deus verus est origo omnium bonorum, ita propria voluntas, quæ est falsus Deus, est origo omnium malorum. Et quia res primo amata est creatura de nihilo facta, & in se nullam habens firmitatem, sed semper tendens ad non esse de natura sua, & est semper indigens, & ideo cum amor mutat amantem in rem amatam, tunc homo nullam habet in se firmitatem, nullam securitatem, sed semper fluctuat & indiget, nunquam quiescit, eo quod est mutatus in creaturã, scil. in seipsum. Et ideo quia creatura est in se vanitas, ideo homo tunc conuersus est in vanitatem. Et quia homo indiget aliis creaturis, sine quibus esse non potest, ideo tunc amat alias creaturas propter indigentiam & propter vanitatẽ, & est subiectus eis. Et quia crea-

Amor suiipsius est radix omnium malorum.

creaturæ corrumpuntur & mutantur, & non permanent, ideo ipſa eſt in continua ſollicitudine & tribulatione. Sic ergo amor ſuiipſius quando eſt primus, facit hominem inimicũ Dei capitalem, & facit ipſum malum & peruerſum, ac plenum omnibus malis, & ſubiectum aliis creaturis. Et ſic habemus duas radices primas oppoſitas, vnam omnium bonorum, aliã omnium malorum, & neceſſe eſt ſemper vnam vel aliam eſſe in voluntate, & in homine, & operatur contrarias res in voluntate. Et prima radix, ſcilicet amor Dei, quando eſt primus, facit voluntatem diuinam, communem, & vniuerſalem, communicabilem, ſed alia radix, ſcilicet amor ſuiipſius, quando eſt primus, facit voluntatem contra Deum, & propriam & priuatam, & totam ſuiipſius & incommunicabilem. Prima facit voluntatem iuſtam, ſanctam & rectam, bonam, benignam & humilem, ſed amor ſuiipſius reddit voluntatem iniuſtam, malam, peruerſam & maignam, & ſuperbam. Amor Dei facit volũtatem quietam, pacificam & amicabilem, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam inquietam, litigioſam & diſcordem. Amor Dei facit voluntatem largiſſimã, ampliſſimam & maximam, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam ſtrictiſſimam & minimam. Amor Dei facit voluntatem in ſumma libertate nulli creaturæ ſubiectam, ſed omni creaturę inferiori dominantem, ſed amor ſuiipſius ponit ipſam in ſumma captiuitate, & omni creaturæ ſubiectam. Amor Dei facit ipſam immobilem, ſtabilem, firmam, fixam, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam fluctuantem, inſtabilem, mobilem ac variabilem. Amor Dei facit ipſam mitiſſimam, vnitiſſimam in ſe, ideo fortiſſimã, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam diuiſibilem, frangibilem, & ideo valde debilem. Amor Dei facit ipſam plenam, ſaturam, diuitem, ſed amor ſuiipſius facit eam vacuam, eſurientem, pauperem & indigentem. Amor Dei facit voluntatẽ habitare in proprio regno, in propria terra, & in propria patria, & in domo ſua, ſed amor ſuiipſius facit ipſam exire de terra propria, de patria

Duæ ſunt radices omnium bonorum ſcil. & malorũ.

tria propria, de domo propria, & habitare in terra aliena, & in patria extranea, & facit ipsam vagam extra domum suam. Amor Dei facit voluntatem pulcherrimam & amabilem, sed amor suiipsius facit eam turpissimam & odibile ab omnibus.

¶ *Quod amor Dei & amor suiipsius sunt duæ portæ, duæ ianuæ, & duo principia, ac duo lumina cognitionis hominis.*

TITVLVS CXLII.

Simile infra Tit. CXCIX.

ET quia ab istis duobus amoribus oriuntur omnia, procedunt omnia, & fiunt omnia, gubernantur omnia, scilicet quæ fiunt ab hominibus voluntarie, ideo cum isti duo amores sint causa omnium aliorum amorum, sequitur, quod ab ipsis depẽdet tota cognitio aliorum, scilicet bonorum & malorum, quia amor Dei est principium ad cognoscendũ omnia bona hominis, & amor suiipsius seu proprius est principium ad cognoscendum omnia mala hominis. Et qui ignorat amorem Dei, ignorat omnia bona hominis, & qui ignorat amorem suiipsius, ignorat omnia mala hominis. Quia qui ignorat radices & causas bonorum & malorum hominis, non videt bonũ nec malum, quia non videt ianuas nec portas bonorum & malorum. Et tamen magna est differentia inter istas duas radices, quia qui habet amorem Dei primo in se, talis cognoscit ipsum per ipsum: Etiam cognoscit amorem aliũ, scilicet suiipsius, & omnia, quæ sequuntur ex illo. Et qui habet in seipso amorem suiipsius primo, talis non cognoscit neque amorem Dei, neque suiipsius, neque illa, quæ consequuntur ex eis. Et causa est, quia amor Dei lux est, & lumen illuminans, & ideo facit videre seipsum & suum oppositum, scilicet amorem suiipsius, & illa, quæ oriuntur ab eis, sed amor suiipsius, qui est tenebra & obscuritas de prima natura sua, ideo abscondit & obscurat seipsum, & celat, ne videatur, atq; obscurat & excæcat intellectum, ne videat ipsum amorem.

Amor Dei lux est.

Amor suiipsius est tenebra.

morem. Et ideo qui habet talem amorem, omnia bona & mala hominis ignorat, & nihil videt de bonis & malis hominis, quia tenebræ totum possident, & nulla lux est in eo, & talis est ignorantissimus. Et quia etiam radix est semper occulta & latens, ideo difficile est cognoscere ipsam radicem, quia est causa latentissima omnium malorũ. Sic igitur sicut habemus duas radices omnium bonorum & malorum, ita habemus duas portas ad intrandum in cognitionem omnium bonorum & malorum. Continue ergo debemus videre istas portas, ne ignoremus eas, quia si ignoramus eas, ignoramus duas ciuitates, scilicet ciuitatem bonorum, & ciuitatem malorum.

¶ *Quod ex amore suiipsius nascuntur duo principales amores distincti.*

TITVLVS CXLIII.

ET quia homo habet animam & corpus, quæ non sunt idem, neque appetunt idem, ideo ab amore suiipsius fluunt & oriũtur duo amores distincti, quorum vnus non causatur ab altero. Nam vnus est ratione animæ, alius vero ratione corporis. Ratione animæ causatur amor proprii honoris & excellentiæ; & ratione corporis causatur amor delectationis & voluptatis corporalis. Vnde qui amat primo seipsum, amat statim honorem proprium seu excellentiam, vel amat delectationem carnis. Et ista duo amat, tãquam duo maxima bona suiipsius. Et deinde ad istos duos maximos amores sequuntur alii amores, quia necessario amat omnia illa, quæ ad proprium honorem augendum, defendendum & conseruandum, vel ad corporis delectatione m pertinent, & contrahitur amicitia magna & familiaritas cum illis rebus. Et ideo necessario amat bona exteriora, scil. diuitias & res temporales, & abundantiam earum, & magis amat illa, quæ magis valent ad hoc. Et quia pecuniæ multum valent ad vtrumque, ideo summe amat eas, & sic cõtrahi-

Ex amore suiipsius nascuntur omnia peccata mortalia.

trahitur maxima amicitia & ſingularis familiarit cum pecuniis. Amat etiam ſcientias, officia & dign tates, quæ valent ad honorem & excellentiam pr priam. Et ſic ex amore ſuiipſius oriuntur quatuor mores vitioſi, mali & corrupti, qui dicuntur quatuo vitia, ſcilicet ſuperbia, quæ eſt amor proprii honor & excellentiæ, & luxuria, & gula, quæ ſunt amor corporis & carnalis voluptatis, & auaritia, quæ eſt amor inordinatus rerum exteriorum & maxime pecunia rum. Et qui amat honorem proprium & propriam delectationem, habet odio omne id, quod poteſt deſtruere vel diminuere illum, vel quod poteſt venire contra ipſum honorem vel ipſam delectationem, & exinde naſcitur ira, quæ eſt amor vindictæ contra illos, qui nituntur lædere honorem proprium vel delectationem corporalem. Naſcitur etiam inuidia, quæ habet odium de alieno bono, inquantum poteſt diminuere, proprium, & amorem de alieno malo, inquantum non poteſt diminuere. Naſcitur etiam ex amore propriæ delectationis corporis amor quietis corporis, & fugiuntur labores & exercitia, & hæc eſt pigritia & accidia ſeu negligentia. Et ſic omnia vitia oriuntur ex amore ſuiipſius & proprio.

¶ *Quod ſolus amor Dei, quando eſt primus, cauſat veram vnionem inter homines & facit eos vnum: & ſolus amor ſuiipſius ſeu proprius facit diuiſionem & litem inter eos.*

TITVLVS CXLIV.

QVoniam autem amor mutat voluntatem in rem primo amatam, ideo ſi res primo amata ſit vna numero tantum, exiſtens communis omnibus hominibus, & illa res ſit primo amata à quolibet, tunc omnes illi amores ſunt ſimiles & conformes, & neceſſario omnes illi amantes habent vnionem inter ſe. Et ideo

ideo si amor Dei sit primus in quolibet homine, est prima radix tantum, quia res primo amata est vna numero ab omnibus hominibus & indiuisibilis & communis omnibus, & insuper omnes tales amores sunt consimiles & conformes, & oriuntur ab vna & eadē re, ab vno & eodem capite. Ideo tunc necessario est vnitas, pax & cōcordia vera inter homines, quia nullus amat propriam voluntatem, sed tantum Dei. Et ideo tunc talis diuisio & discordia non habent portam, per quam possunt intrare inter homines, quia amor Dei, qui est in quolibet primus, claudit totum, vt nō intrēt. Et tunc necessario oportet, quod omnes se ament adinuicem, quia amor cuiuslibet oritur ab alio loco, scil. à Deo. Et sic amor Dei, quando est primus in quolibet, causat veram vnionem & concordiam inter homines, & vnit eos, & facit vnum. Sed quando quilibet amat seipsum primo, & suam propriam voluntatem, ita quod amor suiipsius est primo in quolibet, tunc res primo amata à quolibet non est vna numero, communis omnibus, immo tot sunt res primo amatæ, quot sunt homines, quia quilibet est conuersus & mutatus in seipsum singulariter, & in suam propriam voluntatem, & sequitur eam, & per consequens amat primo suum proprium honorem, & suam singularem excellentiam, & suam propriam delectationem corporalem, ideo non potest amare aliū honorem, neque aliam excellentiam, nisi propter suū honorem, & inquantum auget & conseruat proprium honorem, & eum multiplicat. Et ideo impugnat honorem alium, vt defendat honorem suum. Et sic præponit suum honorem omni alio honori, & necessario habet odio omnem alium honorem, qui potest diminuere suum honorem. Et quia iam supra monstratum est, quod qui se primo amat, facit se Deum inquantū in eo est, eo quia amat suam propriam voluntatem, & suum singularem honorem primo, & ideo quot erunt homines amantes seipsos, & suam propriam voluntatem, & suum propriū honorem, tot erunt Dii in mundo, di-

Amor Dei causat vnionem inter homines.

do, diuiſi & ſeparati inter ſe, non habẽtes adinuicem vnitatem, quia non eſt res vna exiſtens eadem numero primo amata ab omnibus, à qua oritur vnitas inter homines & ſocietas vera. Et ideo neceſſario tunc opus, quod ſit lis, diuiſio & diſcordia, inimicitia, ira, odium & bellum inter homines, quia quilibet vult cõſeruare, cuſtodire, augmentare, & defendere ſuũ proprium honorem, quem primo amat, & hoc nõ poteſt fieri ſine diſcordia, lite & odio, quia nullus in hoc mundo habet ſufficientiam neque de honore, neque de corporalibus voluptatibus de ſe, ſed ſemper indiget aliis & aliorum iuramẽtis. Et ſic patet, quod amor ſuiipſius ſeu proprius aut propria voluntas cauſat veram diuiſionem in hoc mundo, diſcordiam, litem & bellũ: & per conſequens ſolus amor proprius eſt cauſa omnium malorum, & radix & fundamentũ omnis diſcordiæ. Amor vero Dei primo eſt cauſa omnium bonorum & omnis concordiæ, ſicut primo dictum eſt.

Amor ſuiipſius facit diſcordiam inter homines.

¶ *Quod omnis homo, qui amat ſeipſum primo, amat ſe tanquam hunc hominem, & non tanquam hominem.*

Tit. CXXXVI

TITVLVS CXLV.

QVoniam autem quicquid eſt, vel eſt ſingulare vel eſt commune, quia ſingularitas & communitas ſunt duo modi oppoſiti communes omnibus. Et ideo qui primo amat ſeipſum, neceſſe eſt, quod amet ſe ſicut hunc hominem, & non tanquam hominem. Et quilibet homo eſt hic homo ſingularis exiſtens, ideo idẽ numero habens ſuam propriam & ſingularem exiſtentiam & perſonam, & eſt diuiſus & ſeparatus à quolibet alio homine, eo quia eſt hic homo, & non eſt alius. Et ideo qui amat ſeipſum, amat ſeipſum tanquam hunc hominem, & ſub ratione ſingulari tantum, & non ratione communitatis, quia eſt ſeparatus & diuiſus ab omnibus aliis, quia amor mutat

tat amantem in rem amatã. Et quia res amata est hic singularis homo & hoc indiuiduum, ideo tunc quia primo amat seipsum, est mutatus, conuersus, transformatus in hunc singularem hominem. Et ideo talis est ligatus cum seipso tanquam cum hoc homine singulari. Et cum hic homo tãquam singulariter, vt hoc indiuiduum, est diuisus, separatus ab omni alio homine, & ab omni alia re singulari, quæcunque sit illa, & cum nulla alia re conuenit, propter hoc iste amor est singularis, proprius & priuatus, & non communis. Et quia tantum se extendit amor, quantum res amata, & non ascendit supra, ideo quia res primo amata est hic singulariſſimus homo, inquantum est hic, ideo iste amor non potest se extendere neque ascendere ad communem hominis rationem, & ideo non extendit se ad hominem inquantum homo est, quia est res cõmunis & altior. Et ideo tunc non potest amare alios inquantum sunt homines, quia hic amor non potest ascẽdere vltra hunc hominem, & inquantum hic homo est. Et quia iste amor est primus, ideo ex isto exibunt omnes alii amores, & omnes erunt amores priuati, & diligent bonum suum priuatum primo, scilicet suum honorem, suam priuatam excellentiam, nec se potest extendere iste amor nisi ad illa, quæ respiciunt suum bonum priuatum, vt honorem proprium, delectationem propriam, & voluntatem propriam. Et ideo diliget alios homines inquantum valent ad suum bonum priuatum, ad suum honorem, delectationem & voluntatem, & non aliter neque aliàs. Et sub isto respectu & sub ista causa amabit omnia, quæ amabit, & in omnibus non amabit nisi seipsum, quia omnia amabit propter se. Et sic possumus concludere, quod cum amor suiipsius seu priuatus sit radix omnium malorum, & amor proprius oriatur ex hoc, ꝙ res primo amata est, hic homo, & ideo tanquam hic homo est radix & origo omnium malorum, quia quilibet, qui amat primo seipsum tanquam hunc singularem hominem, ab omnibus est diuisus & separatus.

Sed

Sed quia Deus est communis & vniuersalis omnib creaturis, quia omnes ab ipso veniunt & ab ipso n nutenentur & conseruantur: ideo quando Deus res primo amata, tunc amor talis est communis & niuersalis, & ideo est radix omnium bonorum. Sic e go communitas & vniuersalitas reddunt amorem b num, & singularitas & proprietas reddunt amore malum. Quanto ergo amor magis communis est vniuersalis, tanto melior est, & quanto magis partic cularis, tanto peior. Et hoc totum oritur à re prim amata, & secundum quod est magis communis & niuersalis, aut magis priuata & singularis.

¶ *Quod quilibet homo potest facere certitudinaliter & per experientiam exemplorum scientiam sibiipsi, ex seipso, per amorem suiipsius, quali forma se habere debeat erga Deum, & quid debeat Deo, inquantum Deus est.*

TITVLVS CXLVI.

QVoniam autē homo quilibet debet conari quantum poterit, vt certissime videat omnia, quæ debet dare Deo, quia hoc est bonum suum. Et ideo qu homo nō potest esse magis certus, quam per seipsu & quando in seipso videt, quid debeat vel quid deb facere Deo, ideo dabitur hic quædam breuissima d ctrina, quæ fundatur in amore suiipsius, seu amo proprio, per quam doctrinam omnis homo potest vi dere in seipso tanquam in exemplari propinquissimo, qualiter ipse debeat se habere erga Deum, & non indigebit nisi seipso ad hoc cognoscendum, nec oportebit quærere alios testes extrinsecos. Vnde iam mō stratum est, quod solus Deus de iure naturæ debet e se res primo amata, & ideo soli Deo hoc debetur, sibi primo amor dètur. Et exinde monstratum fu quod qui primo amat seipsum, & primo dat amore sibimet

Tit. CXXX-III.
Tit. CXXXIX
Tit. CXL.
Tit. CXLIV.

ſibimet, quod ipſe facit ſe tanquam Deum, quia ipſe eſt res primo amata, quod ſoli Deo debitum eſt. Si ergo primo diligo meipſum, conſtituo me Deum, quia quod primo debeo Deo, hoc do mihi, & ſic teneo locum Dei ex meipſo, & per conſequens omnia, quæ deberem dare Deo & attribuere, do mihiipſi, vnde poſtquam amor eſt primum, quod debitum eſt dari primo ſoli Deo, & ego do mihimetipſi primo, & per conſequens do mihi omnia, quæ ſequuntur amorem primum, & quæ ligantur cum amore. Et quia omnia illa, quæ aliquis debet ſibimetipſi vel vult ſibi dari vel fieri, eo quia primo amat ſeipſum, inquantum primo diligit ſeipſum, omnia illa debet dare Deo ſoli, & etiã velle, quod ei ſoli dentur, eo quia primo debet amare Deum. Si ergo aliquis vult ſcire, quæ ſunt illa, quæ debet dare Deo, videat, quæ ſunt illa, quæ vult pro ſeipſo & ſibi dari, & quid pro ſeipſo facit, eo quia primo amat ſeipſum, vnde illa, quæ vult & facit pro ſeipſo & vult ſibi dari & fieri eo. Et propter hoc, quia primo amat ſeipſum, vult & facit tanquam Deo ſibiipſi, quia tunc eſt quaſi Deus, & tũc erit certus, quod omnia illa debet dare & facere pro ipſo, & velle ſoli Deo dari & pro ſeipſo fieri: ponat ergo Deum loco ſuiipſius, & ideo quia quando amo meipſum, primo amo voluntatem meam, & ſequor eam, & nullam aliam. Et ideo ſimiliter, quia primo debeo amare Deũ, primo debeo amare voluntatem ſuam, & ſolum ſequi eam, & nullã aliam. Similiter eo, quia amo meipſum, & ſequor primo volũtatem, deſidero, volo, amo primo honorem meum, & illum volo exaltare, conſeruare & augmentare, & honore meum præpono omni honori, & volo, quod omnes mihi dent honorem, & conſeruent & augmentent illum. Ergo conformiter hoc debeo Deo, ſcil. velle, deſiderare & amare primo honorem ſuum, & conſeruare illum, & augmentare, & exaltare, & eius honorem omni honori præponere, & debeo velle, quod omnes honorẽ ſuum augmẽtent, conſeruent & defendant, ita quod Deum præponam

ponam mihi. Similiter quando diligo honorem me primo, habeo odio omnem alium honorem, qui non concordat cum honore meo, & inquantum honor meum minueret, & contra illum pugno & irascor. Similiter debeo habere odio omnem honorem, qui non concordat cum honore Dei, & inquantum possum Deo, diminuere & desinere illum, & debeo pugnare contra omnem alium honorem, qui potest diminuere honorẽ Dei. Conformiter si primo amo meipsum, amo primo laudem meam, & volo laudari ab omnibus, & volo, quod omnes dicant bonum de me, & quod nullus dicat de me malum, & volo habere magnam famam, & magnum honorem & nomen. Ita similiter quia debeo amare Deum, debeo ponere Deum loco mei, & ideo debeo primo laudem suam amare, & velle, quod laudetur ab omnibus, & velle, quod Deus habeat magnam famam & magnum nomen, & quod nullus vituperet suam famam neque suum nomen. Quia postquam mihimetipsi volo ista, debeo ista magis velle de Deo, quia primo debeo amare Deum. Et si primo credo mihimet ipsi, & volo, quod alii dent fidem & credulitatem mihi, & nullus reputet me mendacem. Ita quia primo debeo amare Deum, debeo Deum ponere loco mei, & debeo primo credere & dare fidem & credulitatem, & velle, quod omnes alii dent fidem & credulitatem sibi, & nullus reputet eum mendacem. Similiter si primo diligo me, volo, quod omnia spectantia ad me conseruentur. Ita quia primo debeo Deum amare, debeo velle, quod omnia, quæ sunt Dei & quæ pertinent Deo, conseruentur & crescant, & non diminuantur. Et similiter de omnibus aliis, quæ facio, quæ volo, & quæ desidero mihi, debeo excellentius velle & desiderare de Deo. Sic ergo manifestum est, quod quilibet homo potest habere veram & certam cognitionem de his, quæ debet dare & facere Deo, & hoc per amorem suiipsius seu per proprium amorem, quando omnia, quæ quilibet facit, & vult sibi fieri, inquantum est res primo amata, debet

facere

facere & velle fieri Deo, qui ſolus debet eſſe res primo amata. Quia in hoc quilibet tenet locum & occupat locum Dei, quia Deus debet eſſe ibi, vt ipſe eſt, debet ergo ipſe remouere ſeipſum de illo loco primitatis, & dare Deo locum illum, & tunc faciet Deo in veritate omnia illa, quę ſibimet faciebat vel fieri volebat, quia iſta in veritate debent eſſe. Et ſic amor ſuiipſius & proprius, quando eſt primus, manifeſtat & declarat per experientiam, modum & formam, qualiter nos debemus nos habere erga Deum. Et ſic patet, quod quilibet in ſeipſo portat modũ, formam, & exemplar ſcriptis & depictis, quomodo & qualiter ſe debeat habere erga Deum, & hæc eſt ſcientia certiſſima & clariſſima, quã nemo poteſt negare, quia videt ea in ſeipſo, quod falli non poteſt.

¶ *De vltimo & finali fructu, qui naſcitur ex iſtis duobus amoribus.*

TITVLVS CXLVII.

QVoniam autem vltimum & finale, quod exſpectatur in omni re & deſideratur, eſt fructus, & nihil aliud exſpectatur vltra, & hoc manifeſtum eſt in ſeminibus, & plantis, & arboribus, quia propter fructũ omnia finaliter fiunt; quia illud, quod de qualibet re colligitur, eſt fructus eius. Diuerſa autem ſemina habentur à diuerſis fructibus, & diuerſæ arbores & plantæ habent diuerſos fructus, & etiam diuerſa ſemina producũt diuerſos fructus, ita quod quodlibet ſemen habet ſuum proprium fructum, & quilibet fructus habet ſuum proprium ſemẽ. Et ideo quia in voluntate noſtra, tanquam in agro ſpirituali, & terra ſpirituali, poſſunt eſſe, & ſeminari, & plantari, & ratificari duo amores primi, & amor Dei, & amor ſuiipſius, tanquã duo ſemina, duæ primæ plantæ, & duæ primæ radices. Et ideo conſiderandum eſt cum ſumma diligẽtia, qualem fructum producet nobis quodlibet ſemen, quælibet planta, & quælibet radix finaliter, &

ter, & quem fructum colligemus de amore Dei, qui est primus in nobis, & quid de amore proprio, quando erit primus. Et quia non sunt neque possunt esse plures radices, quam duæ primæ radices amoris, duo prima semina, ideo etiam non possunt esse finaliter, nisi duo fructus finales & vltimi. Et quia semina & radices contrariantur & opponuntur, & inimicantur adinuicem, ita quod non possunt aliquo modo insimul esse in eadem terra, quia vna radix destruit aliã totaliter: ideo etiam necesse erit, quod fructus finales & proprii istarum duarum radicum inter se contrarientur, opponantur & inimicantur, & non possunt aliquo modo insimul esse. Et necesse est, quod vnum alium omnino destruat, occidat, euellat, & expellat. Considerandum ergo, qui sunt isti fructus.

¶ *Quod gaudium durans sine fine, & tristitia sine fine, sunt duo fructus, qui finaliter nascuntur in voluntate, tanquam in agro, de amore Dei, & de amore proprii suiipsius, tanquam de duobus seminibus in ea primo seminatis.*

TITVLVS CXLVIII.

ET quia ex omnibus, quæ homo facit & operatur, non remanet finaliter in homine & ipsius voluntate, nisi gaudium vel tristitia, ita quod gaudium & tristitia sunt duo finalia & vltima, quæ nascuntur & oriuntur in voluntate & in corde hominis, & ad ista duo terminantur omnia, quæ facit homo. *Nota.* Quia quicquid facit homo, non potest aliud colligere in seipso, neque secum ducere seu portare, quod manet, nisi gaudium vel tristitia, hoc est ei totum suum lucrum, quod de suis laboribus secum portat, vnde ista duo sunt colligata, quia sequuntur omne opus hominis, & necesse est, quod sequatur gaudium vel tristitia in eo. Et ideo gaudium vel tristitia sunt fructus, quos

colligit

colligit homo de omnibus. Et propter hoc, quicquid homo operatur, operatur propter gaudium, & habet finaliter gaudium, nec aliud vult nisi gaudiũ, & quando habet gaudium, nil aliud quærit, quia gaudium ipsum. Et nulla res alia potest ipsum satiare nisi gaudium. Et quia tristitia opponitur gaudio & ei contrariatur, ideo homo semper fugit tristitiam & quærit gaudium. Et quia verum gaudium est verus fructus hominis bonus, & vera tristitia est verus fructus malus, & quia quilibet fructus habet suum semen proprium, ideo necesse est, quod ipsum verum gaudium habeat suum semen proprium, de quo nascatur, & etiam ipsa tristitia, & cum in homine non possunt esse nisi duo semina prima, & duæ primæ radices, scilicet duo amores iam dicti, ideo necesse est, quod omnia alia ex istis nascuntur & oriantur, & quod habeãt ista semina. Et sicut non sunt nisi duo prima semina contraria inter se, & duæ primæ radices, ita non sunt nisi duo fructus contrarii, sc. gaudium & tristitia. Sic ergo habemus duas primas radices & duos finales fructus illarum radicum. Et quia gaudium est bonus fructus & desideratus & amabilis, ideo est necesse, quod oriatur & nascatur de bono semine & de bona radice. Et quia tristitia est malus fructus, ideo est de malo semine, & de mala radice. Et ideo necesse est, quod verum gaudium oriatur & pullulet de amore Dei, & vera tristitia & finalis oriãtur de amore suiipsius seu proprio. Et sic habemus primo agrum, scil. ipsam voluntatem, secundo habemus duo semina, & amorem Dei & amorem proprium, & habemus duos fructus finales, scil. gaudium & tristitiam.

Homo semper quærit gaudium.

Tit. CXXX. VII.

¶ *Declaratio, qualiter ex Dei amore, quando est primus, oriatur gaudium durans sine fine.*

TITVLVS CXLIX.

QVoniam autem vbi amor non est, vllum gaudiũ non potest esse, quia ex solo amore nascitur gaudium.

dium. Vnde gaudium generatur, quando voluntas habet illud, quod vult & amat. Si enim nihil amat nec aliquid vult, tunc nullum gaudium habet. Sed tristitia similiter generatur, quando voluntas habet illud quod non vult neque etiã amat, sed habet illud, quod habet odio, & ideo quando Deus est res primo amata ab ipsa voluntate, tunc ex tali amore necessario generatur gaudium, quia Deus non potest mori, nõ potest deficere neque deperdi ab ipsa volũtate, sed semper est præsens semper adest ipsi voluntati, & ideo voluntas habet semper principaliter illud, quod vult & quod amat, & habet semper rem amatam indeficientem, immortalem, immutabilem, semper viuentẽ, inuariabilem & nullo indigentem. Et ideo amor Dei semper potest durare & permanere, quia talis est amor, qualis est res primo amata, & ideo talis amor erit immortalis, indeficiens, fixus, firmus, immobilis, semper viuens, nullo alio indigens, continue manens & durans. Vide ergo quod voluntas nostra, in qua generatur amor & seminatur, est immortalis & perpetua, ac spiritualis. Quia res primo amata, q̃ est Deus, est immortalis, impassibilis & inuariabilis, summe bonus, summe amabilis, summe delectabilis, summe spiritualis, & summe conuenientissimus voluntati, qui solus est dignus primo amari, & cui primitus debetur amor, sequitur, quod talis amor, qui habet talia fundamẽta immortalia, erit immortalis, & in perpetuum durans sine fine, sine termino, nunquam deficiens, quia ipsa voluntas per amorem mutatur in naturam rei amatæ. Ergo sequitur, quod quicquid sentitur de re amata, sentitur etiam de amante. Et si res amata est indeficiens & immortalis etiam, vt probatũ est, sequitur, quod voluntas nostra, si primo amet Deum, sit immortalis, indeficiens, firma, secura, fixa, inuariabilis, semper viuens, semper durans, sine fine, sine termino. Et quia ex tali amore necessario oritur gaudium, sequitur, quod tale gaudium erit semper durans, sine fine, nunquam deficiẽs, nunquam fluens, sed

Ex amore Dei necessario gaudium sequitur.

Amor Dei est immortalis.

Eodem Tit.

Infinitum gaudium amoris Dei.

sed inuariabile, firmum, solidum, fixum, & immortale, manens in ipsa voluntate. Sicut enim ex amore oritur gaudium, ita ex æterno amore oritur æternum gaudium. Declaratum est ergo, qualiter ex Dei amore, quando est primus in voluntate, oriatur in ipsa gaudium sine fine.

¶ *De conditionibus & proprietatibus, quibus indutum est istud gaudium.*

TITVLVS CL.

ET quia, vt dictum est, gaudium est fructus amoris, ideo tale erit gaudium, qualis est amor, & talis est amor, qualis est res amata. Et quia iam monstratũ est certissime, quas cõditiones, quas proprietates habet ipse amor Dei, ideo sequitur, quod similes conditiones & similes proprietates erunt in gaudio orto & nato de illo amore. Quia qualis arbor, talis fructus eius. Et ideo quia amor Dei, quando est primus, est semen iustum, sanctum, verum, & ordinatũ, purum, sincerum, & immaculatum, mundissimum, diuinum, & optimum, rectum, & secundum naturam hominis, inquantum homo est. Exinde sequitur, quod istud gaudium, quod nascitur de tali amore, est fructus iustus, sanctissimus, verus, ordinatus, purus, sincerus, immaculatus, mundissimus, diuinus, optimus, & rectus, & est gaudium, quod conuenit homini, inquantum homo est, & secundum naturam hominis, & est totus secundum Deum. Quia sicut totus amor est secundum Deum, ita totum gaudium est secundum Deum, quia ex illo amore oritur gaudium, & sic totũ gaudium oritur & nascitur de Deo, & radicatur in Deo, & in creatore, & nõ in creatura, & durabit tamdiu, quamdiu Deus creator durabit, & quia Deus durabit semper, sic gaudium etiam, quod inde surgit, durabit semper. Et quia vbi est verum gaudium, ibi est vera lætitia, ideo tale gaudium includit veram lætitiam, veram iucunditatem, veram hilaritatem, de-

Tit. CXLVIII.

Tit. CXXXIV

lectationem veram, & delectamẽtum verum, veram complacentiam, quietem, tranquillitatem, delicias, exultationes, iubilationes, ſuauitatem, dulcedinem, ſatietatem, & veram ſaturitatem. Et quia gaudium erit æternum, ſemper durans, ſine fine, ſequitur, quod cum illo gaudio erunt omnia iſta, & lætitia æterna, & vera, ſine fine, delectatio æterna, vera & recta iucunditas, æterna hilaritas, ſemper durans complacentia, perpetua tranquillitas, æternæ delitiæ, exultatio, iubilatio ſine fine. Ecce ergo conditiones & proprietates, in quibus erit veſtitum & fulcitum ipſum gaudium.

¶ *Quod gaudium, quod naſcitur de amore Dei, eſt tota vita hominis & voluntas.*

TITVLVS CLI.

Gaudium amoris Dei eſt vita hominis.

ET quoniam iſtud gaudium eſt fructus, ideo quia fructus naſcuntur & oriuntur propter vitam, & ad dandum vitam & nutrimentum ac ſuſtentationem, ſequitur, quod iſtud gaudium dat vitam & nutrimẽtum homini & eius voluntati. Et de ipſo ipſa voluntas viuet & nutrietur, & eſt propria vita hominis & cordis. Sicut enim triſtitia eſt mors hominis, ita gaudium eſt vita hominis. Ibi enim nulla vita eſt, vbi nullum gaudium. Sed vbi triſtitia eſt, ibi mortis nuncius vel mors. Nam gaudium dilatat cor, fortificat & confortat, nutrit & delectat. Et ideo nil aliud vult vel deſiderat niſi gaudium, per contrarium vero ipſa triſtitia mortificat, conſtringit, debilitat, deſtruit & annihilat: Et nemo eam vult, neque etiam appetit. Nullus enim vult eſſe in triſtitia continua, neque in tribulatione, ſed in gaudio continuo. Sicut enim triſtitia eſt mors animæ, ita gaudium eſt vita animæ. Qui habet verum gaudium & perpetuum, habet vitam veram & perpetuam: & qui habet veram triſtitiam & perpetuam, habet mortem veram & perpetuam. Ergo qui habet amorem Dei in ſe, habet vitam veram & perpetuam.

tuam. Quia de ipso amore Dei nascitur verum gaudium, quod est vita vera. Qui ergo habet verum gaudium, habet totum complementum; quia ergo totū bonum, quod homo vult habere, est ipsum gaudium, quod est vita eius, & quando habet gaudium, habet totum, quod vult habere, & nihil aliud vult habere, quia omnia vult habere propter gaudium, & vt gaudium habeat. Et quia istud gaudium oritur de amore Dei solum, & de nulla re alia; ideo sequitur, quod ad habendum totum bonum nostrum, & totam vitam nostram, & totum complementum nostrum sufficit habere vnicam rem, scilicet amorem Dei. Et quia amor Dei est intra hominem & non extra, quia est in voluntate & in corde, ideo sequitur, quod ad habendum totum bonum nostrum, & totum, quod finaliter volumus, scilicet ipsum gaudium, non est necesse habere aliquas res extraneas; & per consequens, nec aurum nec argentum, neque lapides pretiosos, nec honorem, nec dignitates, nec officia, neque delectationes, neque scientias, nec bona temporalia, neque cibos, neque potus. Sufficit ergo habere amorem Dei, de quo nascitur omne bonum nostrum, & totum gaudium. Et quia amor Dei portatur in sua voluntate, ergo homo potest portare totum bonum suum in sua voluntate. Et quia voluntas est semper in sua libertate, & in suo dominio, & nullo modo potest cogi, neque potest auferri ab ea aliquid nisi ipsa volente, sic quod ipsa voluntas, si vult, non potest in æternum perdere bonum suum, nec suum gaudium, & per consequens, vitam suam, quia nemo potest tollere ab ipsa amorem Dei, in quo est vita & omne gaudium, nisi ipsa velit. Concludamus ergo, quod ipsum gaudium, quod nascitur de amore Dei, est tota vita hominis & voluntas.

Habens amorem Dei habet verã vitam.

Habens amorem Dei habet totũ bonum.

Amans Deum portat totum suum bonũ in corde.

¶ *De gaudio quod nascitur ex amore Dei, dum homo viuit in hoc mundo.*

TITVLVS CLII.

QVoniam autem ipsum gaudium sequitur amorem, & prius est amor, quam gaudium, quia eius fructus est, ideo necesse est, quod sicut dilatatur & extenditur amor, sicut crescit amor, sicut multiplicatur amor, ita dilatetur & extendatur gaudium, ita crescat gaudium, ita multiplicetur gaudiū. Et quia iam monstratum est, quod ex amore Dei, quando est primus, oriantur & multiplicentur multi & infiniti amores, quia necesse est, quod qui primo amat Deum, amet omnia, quæ Dei sunt. Et ideo amor Dei extendit se ad omnes creaturas, inquantum Dei sunt, sed primo se extendit in imaginem Dei viuam. Et quia quilibet homo est imago Dei, ideo quia primo amat Deum, statim amat eius imaginem viuam, & per consequens amat omnem hominem, & exinde oritur statim gaudium ex tali amore. Quia sicut de amore Dei oritur gaudium, ita etiam de amore suæ imaginis viuæ, inquātum est Dei imago, & sic tot gaudia habebit, quot homines amabit, inquantum sunt Dei imagines. Et sic de quolibet homine, quem amabit, inquantum est imago Dei, poterit habere gaudium, & sic multiplicabitur gaudium in hoc mundo. Et etiā quilibet gaudebit de seipso, inquantum est Dei imago viua. Vlterius etiam qui amabit omnes creaturas, inquantum Dei sunt, sic gaudebit de omni creatura, inquantum Dei est. Et sic de amore Dei, inquantum est primus, nascentur homini & multiplicabuntur innumerabilia gaudia, quæ omnia habent ortum ab vna radice, ab vno semine, sc. ab amore Dei. Et ideo iam homo viuens in hoc mundo recipit & colligit inæstimabilem fructum de Dei amore, quia semper est in gaudio, quia semper est in amore recto & firmo, & per consequens commune est in vita, & continue viuit, & istud gaudium nemo potest tollere, sicut nemo potest tollere amorem. Nec oportet in hoc mundo habere aurum nec argentum, neque abundantiam rerum temporalium ad habēdum istud gaudium. Quia qui

Tit. CXXXIV.

Amans primo Deum etiam amat hominem.

Amans creaturas propter Deū gaudet de omnibus creaturis.

qui habet amorem Dei in hoc mundo, habet ſuas diuitias in ſeipſo intra ſe, quas nemo videtur, nemo ſcit nec cognoſcit, niſi qui habet. Et ideo qui habet amorem Dei, nihil extra ſe deſiderat, nihil extra concupiſcit, ideo nulli inuidet, nil alienũ deſiderat, quia iam in ſe abundat, & eſt plenus ſuo bono, ſcilicet ſuo gaudio, quod eſt vita cordis. Et ideo omnia alia pro nihilo reputat, & ideo nõ ſitit neque eſurit bona corporalia, ſed ſolum curat de amore Dei, de quo totum oritur gaudium. Patet ergo gaudium, quod naſcitur de amore Dei, dum homo viuit in hoc mundo.

Amans Deũ habet ſuas diuitias in corde.

Amans Deũ omnia deſpicit.

¶ *Quod gaudium ſempiternum, quod oritur de amore Dei, poteſt eſſe tale & ſimile in infinitis hominibus, ſicut in vno, & in quolibet poteſt eſſe ſuum propriũ gaudium ſine impedimento alterius.*

TITVLVS CLIII.

ET quia vna res poteſt eſſe primo amata ab omnibus hominibus, ſc. Deus, & in quolibet poteſt eſſe amor Dei ſimilis, & ideo ſequitur, quod etiam iſtud gaudium poteſt naſci & generari in quolibet homine, & tale poteſt habere vnus ſicut alius. Quia ſicut omnes ſimul poſſunt habere amorem Dei, ita poſſunt habere gaudium, quod naſcitur de amore iſto. Nec gaudium vnius poteſt impedire gaudium alterius. Et ſic omnes homines poſſunt habere ſimile gaudium, & poſſunt impleri gaudio, & tamen propter hoc nullus habet minus, & tale gaudium habere poteſt vnus ſicut alius, & quilibet poteſt habere ſuum ſingulare gaudium & proprium, & tamen tale erit vnum ſicut aliud, quia ſunt ſimilia, ſicut amor talis vnus, ſic & aliud gaudium poteſt de nouo multiplicari ſemper, & ſemper poteſt fieri nouum gaudium & generari. Quia licet ſint innumerabiles homines, & illi habeant gaudium, attamen de nouo poſſunt innumerabiles generari,

Gaudium vnius non impedit gaudium alterius.

rari, augmentari, & nunquam terminari, ſed ſemper multiplicari. Et tamen propter hoc gaudium alterius non minuitur. Quanto ergo homines multiplicantur, tanto gaudium magis & magis multiplicatur: Et tota cauſa eſt, quia res primo amata eſt ipſe Deus, & ipſa res primo amata, quam vnuſquiſque poteſt habere in voluntate & corde amatam, & talis amor poteſt eſſe in quolibet, & ſic vnus amor eſt, quia eſt vna res primo amata, & per conſequens erit vnum gaudium multiplicatum in infinitis hominibus. Sic ergo ex vna re gaudium poteſt in infinitum multiplicari ſine diminutione, quia non propter hoc Deus perdit aliquid de ſuo. Ecce ergo qualiter omnes homines etſi ſint infiniti, poſſunt habere inſimul totum ſuũ bonum, totam ſuam vitam, ſc. totum ſuum gaudium, & hoc ex ipſo ſolo Deo. Et qualiter ipſe ſolus eſt per ſe-ipſum ſufficiens dare vitam inſimul omnibus hominibus, & æternum & ſine ſui diminutione, & hoc per amorem ſuum. Videte ergo, qualiter bona vera hominum nunquam diminuuntur, ſed ſemper creſcere poſſunt, & non habent menſuram neque terminum, ſed magis multiplicatis hominibus magis multiplicantur etiam bona & gaudium.

Sicut homines ſic & amor Dei & gaudiũ multiplicatur.

¶ *De gaudio, quod naſcitur ex Dei amore poſt vitam corporalem, & oſtendetur ex perfectione gaudii & amoris, quod anima clare Deum creatorem ſuum facie ad faciem, & ſine medio videbit.*

TITVLVS CLIV.

QVoniam autem ipſum gaudiũ eſt fructus amoris Dei, & ideo neceſſe eſt, quod illud gaudium ſimiliter impleatur & veniat in tantam plenitudinem, in tantam abundantiam, quod non poſſit eſſe maior neque creſcere vltra, ita quod anima non poſſit capere amplius de gaudio, vt ſic gaudium plenum fiat. Et

quia

quia anima amauit Deum primo per voluntatẽm, ideo ex tali amore sequitur gaudium. Et quia voluntas totaliter per amorem vnitur Deo, sequitur etiã, quod ipsa vnietur ei per fruitionem & per gaudium, quod est fructus amoris. Et cum ex clara cognitione Dei sequitur maior amor: Quia vbi maior cognitio est, ibi maior amor aut maius odium est. Et quanto magis aliquid bonum cognoscitur, tanto magis amatur. Sed quia Deus est solum bonum nostrum, quanto ergo eum magis cognoscimus, tanto magis eum amabimus, & quanto magis eum amauimus, tanto magis gaudium habebimus. Et quia etiam Deus non potest cognosci & nõ amari, eo quia est summe bonus, summe benignus, summe sapiens, summe nobilis, summe pulcher, & in eo est plenitudo omnium gaudiorum & diuitiarum: Neque patitur in aliquo bono defectum. Si ergo Deus vult à nobis maxime amari, sequitur etiam, quod vult à nobis maxime cognosci, & vt gaudium nostrum in eo plenum sit, necesse est, vt anima videat ipsum Deum facie ad faciem, & hæc cognitio est clara, certa, ac perfectissima & ad vota, & tantum quantum voluerunt sine medio, vt sic magis diligatur, & vt sic animæ maius gaudiũ oriatur, quia istud aliter esse non potuit. Quia nisi Deus, quem primo anima amauit in fide, ostendat se & manifestet clare & clarissime, non faceret debitum & ius amoris. Quia amor verus & purus omnia aperit, omnia secreta reuelat. Hoc autem requirit natura amoris. Et quia anima primo amauit, quando eum non vidit, meretur eum videre facie ad faciẽ, dum eo fruetur, vt maius gaudium ex eo consequatur. Et quanto clarius eũ videbit, tanto magis eum amabit, etiã & quanto magis amabit, tanto magis gaudebit, quia res, quam aliquis habet, quandò est bona, magis gaudebit, quanto eam magis cognoscit: & per oppositum est de re mala. Quanto aliquis rem malam, quam habet, cognoscit, tanto eam magis odio habet. Ergo ille, qui primo Deum amauit, cum sit bonus & optimus, cum ipsum magis

Plus amans Deum plus vnietur ei per fruitionem.

Maxime amans Deũ maxime cognoscet, gaudebit, & fruetur eo.

magis cognoſcit, tanto ipſum magis amabit, & per conſequens magis gaudebit, & ſic cognitio erit cauſa maioris amoris, & amor erit cauſa maioris gaudii, & tantum gaudebit anima, quantum amabit, quantum cognoſcet & videbit, & vt perfectiſſime gaudeat, oportet, vt perfectiſſime amet, & oportet, vt perfectiſſime cognoſcat, & videat, ſi perfectiſſime amare & gaudere debeat. Et ideo plenitudo gaudii arguit & oſtendit, quod omnia clare videbit, & cognoſcet Deũ creatorem ſuum, ſumme bonum, ſumme benignum, ſumme ſuauem & delectabilem. Quia quando clariſſime videbit eſſe talem, fortius amabit eum, & fortius tunc gaudebit. Et quia perfectio gaudii oritur ex perfectione & nobilitate amoris: ideo vt gaudium ſit perfectiſſimum, oportebit, quod amor ſit perfectiſſimus, & quod amor aſcendit ad gradum vltimæ perfectionis & dignitatis. Non autem erit talis, niſi qualis conuenit Deo: Et ideo quia Deus de ſe & propter ſe eſt ſumme amabilis, eo quia eſt ſumme bonus & totus bonus, immo ipſa bonitas & puriſſima bonitas eſt, ſumme benignus, & ſumma benignitas, & tota benignitas, & totus liberalis, ſumme dulcis, ſumme ſuauis, perfectiſſime amans, ſumme verus, & ſumme potens, ſumme ſapiens, & ſumme perfectus. Et propter hoc ſequitur, amor non erit perfectus, neq; aſcẽdet ad vltimum gradum perfectionis, dignitatis & puritatis, niſi anima amet ipſum Deum creatorem ſuum propter ſuam ſolam bonitatem, benignitatem & liberalitatem, & pulchritudinem ſuam: Et nõ propter dona, neque propter obligationem, quia Deus amabilis, puriſſimus & perfectiſſimus eſt. Et ex tali amore ſequitur perfectiſſimum & puriſſimum gaudiũ. Et quia ad perfectionem gaudii requiritur ſumma ſecuritas, ita quod omnia ſint certiſſima & ſecuriſſima, ita quod nunquam perdet tale gaudium. Et ideo vt anima perfecte gaudeat, erit ſumme certa & ſecura, quia nũquam poterit amittere tale gaudium, & quod Deus nunquam velit auferre ab eo tale gaudium, &

Cognitio erit cauſa maioris amoris.

Amor perfectiſſimus habebit gaudium perfectiſſimum.

Perfectiſſime gaudens erit ſumme ſecurus.

etiam

etiam quod nullus est ita potens, quod possit auferre ab eo, quod anima clarissime cognoscet Deū, & perfectissime amabit eum, & cognoscet, quia poterit ipsum non amare, eo quia cognoscit, quia Deus est, quia est summa bonitas, in æternum diliget eam, & sic anima erit securissima, quia ipsa in æternum diliget Deum. Et quod in æternum creator Deus eam amabit, & quod in æternum videbit eum, & quod nulla alia res poterit destruere eam, neque illum amorē. Et per consequēs erit securissima de suo æterno gaudio, quod in æternnm non amittet, sed tenebit in æternum.

¶ *Quod ex natura gaudii & amoris ostenditur, quod anima recuperabit corpus suum in statu magis amabili per omnia sibi conformiter, in quo poterit anima magis gaudere.*

TITVLVS CLV.

ET quoniam anima, quæ primo amat Deum & etiam seipsam, inquantum est Dei, & inquantum est Dei imago viua. Et ideo postquam anima amat seipsam, vult bonum sibimet, & amat bonū sibi, & gaudet de bono suo. Quoniam ergo anima amat suum corpus naturali amore, & habet naturalem inclinationem ad illud: Et quia Deus copulauit animam cū corpore, & corpus cum anima, & alligauit corpus animæ, & fecit quoddam naturale matrimonium inter ea, & anima cognoscit corpus esse factum propter ipsam: Et ideo anima amat suum corpus & omnia sua membra. Et exinde sequitur, quod anima vult recuperare corpus suum, & vult bonum sui corporis. Et etiam quia anima est principalis pars hominis, & non totus homo, nec corpus est homo, sed insimul anima & corpus sunt homo. Et ideo hoc est ad perfectionē animæ, quod ipsa recuperet suum corpus, quia melio & perfectius est totum quam & etiam hominem totum

Omnia anima amat corpus suū.

tum esse, quam animam esse tantum. Et ideo quia anima amat suam perfectionem, amat suum corpus, remanet cum eo; & per consequens vult & appetit suum corpus ei restauretur; nec potest velle contrarium, quia hoc habet ex naturali inclinatione. Et id vt gaudium animæ impleatur, necesse est, quod ei restituatur corpus suum, & hoc in illa forma, in illo statu, in quo erit magis amabile ipsi animæ ac magis conforme, & magis proportionatum, conueniens & delectabile secundum statum ipsius animæ, & in quo poterit ipsa anima magis gaudere, & per consequens erit necesse, vt sit plenum gaudium, quod restituatur ei suum corpus in maxima pulcritudine & in summo decore, & impassibile & immortale, spirituale, subtile, agile, clarum, sicut sol fulgens & resplendens, quia in isto statu erit magis amabile ipsi animæ, magis conforme & magis proportionatum secundum statum ipsius animæ, & hoc poterit facere Deus. Si enim potuit facere animam de nihilo, cum non esset; & potuit facere de terra corpus tale, & potuit facere terram ascendere ad tantam dignitatem, vt ex ipsa fieret corpus ita mirabile, vt coniungeretur animæ rationali intellectuali portanti suam imaginem viuam, quia non posset facere ascendere ipsum corpus ad altiorem gradum quam ante? Et sicut anima mutata est ad altiorem gradum & digniorem statum: Ita etiam expedit, vt corpus eius mutetur in statum etiam altiorem & nobiliorem gradum, & digniorem formam proportionabiliter. Et sicut anima ascendit: ita ascendat corpus suo modo. Item sicut anima mutata est in Deum & in naturam Dei per voluntatem & amorem: Ita etiam mutetur corpus in animam, inquantum fieri poterit, & in naturam animæ secundum possibilitatem & quantum naturæ corporis non repugnat: vt sicut anima facta est diuina: ita corpus factum spirituale, & hoc concludit & ostendit perfectio gaudii & naturæ amoris. Sic ergo anima vult tale corpus sibi restitui, quod sit impassibile, subtile, agile, clarum, sicut sol, &

Quia corpus tandem restituetur anima.

Corpus restituetur immortale.

cum

tum omni decore & pulchritudine, & immortale, & hoc poterit Deus facere. Ergo vt omnibus modis anima gaudeat, ita fiet rursum, quod anima amat omnes creaturas, inquantum Dei sunt. Et ideo vt anima magis & pluribus modis gaudeat; totus mundus & creaturæ debent disponi & renouari, & in statu poni, in quo magis amabiles & placabiles sint, vt sic ex eis sequatur maius & maius gaudium. Vt sicut anima est mutata, innouata & renouata in statum altiorem & digniorem, & corpus, quod est propter animam, fuerit etiam mutatum & innouatum in altiorem & digniorem statum: ita totus mundus, qui factus est propter hominem, debet renouari & immutari in altiorem & digniorem statum, ad gaudium ipsius hominis, vt sicut anima est vestita noua veste amoris perfectissimi in seipsa, & etiam corpus suum est vestitum nouo habitu, etiam pulcherrima veste impassibilitatis, claritatis, & agilitatis, & immortalitatis, ita etiam totus mundus & omnes creaturæ mundi, quæ factæ sunt propter hominem, induantur etiam noua veste, vt totum sit proportionatum, vt ipso homine, qui est rex & dominus mundi, innouato, exaltato, serui sui & omnia, quæ sunt propter ipsum facta, etiam innouentur & exaltentur. Et sicut omnia processerunt ex amore, & sunt propter amorem, & ex amore nascitur gaudium, tãquam fructus eius, ita omnia sint in gaudio & taliter disponantur, vt ex ipsis sequatur maius gaudium, quod est fructus omnium. Sic ergo natura gaudii concluditur & probat debere fieri innouationẽ totius mundi & omnium creaturarum.

Omnes creaturæ renouabũtur.

¶ *De magnitudine gaudii post hanc vitam; & de sua multiplicatione.*

TITVLVS CLVI.

QVoniam autem gaudiũ est fructus vltimus, qui exspectatur, nihil aliud exspectatur nisi gaudiũ. Et quia videmus per experientiam, quod fructus in

fine & vltimatè veniunt in ſumma abundãtia & multitudine, ſicut apparet in arboribus: vnde videmus quod de vno ſemine ſcilicet de vna parua nuce vel de vno amygdalo, ſi plantetur aut ſeminetur, exibit vna magna arbor, & ex illa arbore exibunt infinitæ nuces vel amygdala, & tamen omnia venient de vno paruo ſemine. Et ideo quia gaudium eſt finalis fructus, qui venit de amore, neceſſe eſt, quod ipſum gaudium finaliter & vltimatè veniat in maxima abundantia & multitudine. Si enim fructus corporales tantum multiplicantur, quanto magis debent multiplicari fructus ſpirituales. Videmus ergo magnitudinem & multitudinem ipſius gaudii, quod exſpectatur: & quia gaudium naſcitur de amore Dei, ideo neceſſe eſt, quod gaudium ſe extendat ad tantum, ad quantum extenditur amor, & magnificetur ad tantum, ad quantum amor. Vnde quia quilibet poſt Deum amabit ſeipſum, & per conſequens de bono ſuo gaudebit, quia quanto aliquis amat aliquem, tantum gaudet de bono ſuo. Et ideo quilibet gaudebit de bono ſuo tantum, quantum amabit ſeipſum. Et quoniam gaudebit, vbi habebit gaudium ſempiternum, & vbi erit lætitia ſempiterna, iucunditas & delectatio, & omnis perfectio ſempiterna, ibi habebit plenum gaudium, & quicquid vult habebit, & quicquid non vult non habebit, vbi erit immortalitas perpetua, impaſſibilitas æterna, agilitas ſubtilitas, & claritas corporis vt ſolis, perfecta cognitio & clariſſima viſio de ſumma amicitia de Deo creatore ſuo. Quantum igitur ſi poterit videre ſe exaltatum, tantum poterit gaudere, quia videbit ſe abundare omnibus deliciis. Et quia quantum quis amat alium, de tanto gaudebit de bono ſuo. Et ideo ſi aliquis haberet ſimile bonum & ſimile gaudium, quem tantum amaret ſicut ſeipſum, tãtum gauderet de bono illius, ſicut de bono ſuo, & non minus gauderet de illo, quã de ſeipſo, & ſic dùplicaretur gaudium, & ſi tertiũ triplicaretur, & ſi quartum, & ſic de aliis ſemper multiplicaretur gaudium in milleſies millia, in tantum augmenta-

Quilibet gaudebit de ſeipſo.

Quilibet gaudebit de alio.

gmentaretur gaudium in milleſies millia. Et ſic tantum, quantum multiplicarentur homines, quos amaret ſicut ſeipſum, qui haberent ſimile & tale bonum, ſicut ipſe, tantum multiplicaretur eius gaudia, & hoc totum faceret ipſe amor, quia ad multiplicationem amoris multiplicaretur gaudium. Et quia demõſtratum eſt, quod qui primo amat Deum, amabit omnem alium hominem ſicut ſeipſum, & omnis, qui amabit Deum primo, habebit omnia ſupradicta bona. Ergo ſi innumerabiles ſunt homines habentes ſimilia & eadem bona, innumerabilia erunt gaudia cuiuslibet, quia nullus minus alium quam ſeipſum diliget, & ideo non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis, quam pro ſeipſo. Si ergo homo de tanto bono ſuo vix poterit capere ſuum gaudium, quomodo capax erit tot gaudiorum & tantarum deliciarum? Et inſuper quia dictum eſt, quantum quis diligit alium, tantum gaudebit de ſuo bono. Et ideo quia poſt hanc vitam vnuſquiſque plus amabit Deum ſine comparatione, quam ſeipſum, & quam omnes alios ſecum, & ita pius gaudebit de Dei bono, quam de ſuo omnium ſuorũ. Quia quanto amor creſcit, de tanto gaudium creſcit. Ecce ergo magnitudinem & multiplicationem gaudii, & abundantiam, quam quilibet, qui primo amat Deum, colliget de amore Dei. Et ſi plantauerit eum in ſeipſo primo, ecce quos fructus & in quanta multiplicatione colliget, & omnia iſta erunt æterna, quæ nunquã deficient, quia amor Dei, ex quo omnia oriuntur, erit æternus & indeficiens, & ſic eſt radix. Et ita radix & fructus in æternum durabunt, & in æternum viuet homo de tot & de tantis fructibus æternis & indeficientibus. Ecce quos & quales fructus colliget homo & anima de ipſo amore Dei, tanquam de vno ſemine, tanquam de vna radice in voluntate plantata, tanquã in agro ſpirituali. Declaratus eſt ergo finalis & vltimꝰ fructus, qui naſcetur ex amore Dei, quando erit primus: videte ergo & notate ordinem totius proceſſus. Primo enim inuenta fuit obligatio amoris: Secundo

Tit. cxxxiv

Gaudium vnius erit gaudium alterius.

Eodem Tit.

Plus amabimus Deũ quam nosipſos aut alios.

natura amoris: Tertio fructus amoris, qui eſt gaudiũ. Sic ergo obligãt nos ad amorem, & omnia facta ſunt & nobis data propter amorem, & amor propter gaudium, & gaudium propter nihil aliud: in tribus autem totum clauditur, in obligamine, in amore, & in gaudio. Totus ergo ordo creaturarum, tota ſcala naturæ oſtendunt nobis obligationem ad Deum, & debitum amoris, & etiam gaudium. Ex creaturis manifeſtatur obligatio: ex obligatione debitũ amoris: & ex amore gaudium. Et ſic per ſcalam naturæ continue aſcendimus de bono in melius, & de infimis ad ſumma cum Dei auxilio.

¶ *De fructu, qui naſcitur de amore proprio & priuato, ſeu propriæ voluntatis, & oſtenditur, quod de tali amore non poteſt naſci verum gaudium, ſed ſophiſticum & deceptiuum, ac tantum apparẽs, quod intus portat triſtitiam latẽtem, quæ naſcitur poſt gaudium.*

TITVLVS CLVII.

Tit. CXLIX. QVoniam autem iam dictum eſt, quod quando homo habet rem quam vult & amat, & etiã ſperat certitudinaliter habere, tũc exinde ſequitur gaudium: & ideo de amore propriæ voluntatis poteſt generari gaudium. Quia qui amat ſuam propriam voluntatem, vult ſibiipſi propriam laudem, propriũ honorem, propriam gloriam, & propriam excellentiam, & hoc ex parte animæ, vult etiam & amat ſibimet voluptates & delectationes corporis, & per conſequens vult & amat omnia illa, quæ valent ad hoc & ad habẽdum illa, ſicut ſunt bona exteriora, dignitas, & officia, & ſcientiæ. Et ideo quia homo dum viuit in hoc mundo, poteſt habere omnia prædicta, ſcilicet honorem, laudem, excellentiam & gloriam, delectationes corporis, & illa quæ valent ad hoc, ideo poteſt gaudere

Amor proprius etiam habet gaudium.

dere & habere gaudium. Et quia iſta poſſunt perdi & deſtrui, & non durant, ſed tranſeunt, & homo timet perdere ea. Et etiam quia qui amat aliquam rem, habet odio illud, quod deſtruit illam rem, vel poteſt diminuere illam. Et ideo qui amat omnia ſupradicta, neceſſario habet odio omnia illa, quæ poſsũt deſtruere & diminuere proprium honorem, propriam laudem, propriam excellentiam, & voluptatem propriã, & omnia quę valent ad hoc. Et exinde ſequitur, quod ex tali gaudio naſcitur triſtitia, & tale gaudium conuertitur in triſtitiam, quia ex tali timore & odio ſequitur triſtitia, & ex perditione & deſtructione taliũ ſequitur triſtitia. Et ideo tale gaudium eſt falſum, vanum, deceptiuum & ſophiſticum, quia intus abſcondit maiorem triſtitiam, quam ſit gaudium. Et ſic de amore proprio non poteſt naſci niſi gaudium falſum, & vanum, ac deceptiuum, quod triſtitiam importat.

Gaudium proprii amoris vertitur in triſtitiam.

¶ *De conditionibus & proprietatibus & indumentis, quibus indutum eſt gaudiũ, quod naſcitur de amore ſuæ propriæ voluntatis.*

TITVLVS CLVIII.

ET quia qualis eſt radix, tale eſt illud, quod ſequitur ex radice, ideo neceſſario tale erit gaudium, qualis erit amor, ex quo oritur. Et ideo ex proprietatibus conditionibusque amoris proprii cõcludemus proprietates & conditiones iſtius gaudii. Et quia iam concluſum eſt, quod amor proprius & ſuæ propriæ voluntatis eſt inordinatus, iniuſtus, indebitus, tortuoſus, falſus, vitioſus & corruptus, immundus, contra naturam hominis, inquantum homo eſt, & contra totum ordinem vniuerſi, contra omnes creaturas, peſſimus, nequiſſimus, turpiſſimus, maligniſſimus, immo eſt primum malum, & radix omnium malorũ, primum vitium, primum venenum, prima mors, pri-

Tit. CXXXIX *Tit.* CXLI.

ma tenebra, prima cęcitas, prima falſitas, primũ mendacium, & radix omnium mendaciorum, prima iniuſtitia, prima turpitudo. Et ideo gaudium, quod naſcitur ex tali amore, neceſſario habet proprietates talis amoris. Ideo tale gaudium neceſſario eſt inordinatum, iniuſtum, indebitum, falſum, vitioſum, corruptum, immundum, contra naturam hominis, contra totum ordinem vniuerſi, cõtra omnes creaturas, peſſimum, maligniſſimum, nequiſſimum, turpiſſimum, vitioſum, venenoſum, mortale, tenebroſum, mendoſum, quia talis eſt radix, vnde oritur. Tale eſt gaudiũ, quod quis habet de ſuo amore proprio, & de amore ſuæ laudis, ſuæ propriæ excellentiæ, proprii honoris, propriæ gloriæ, & de voluptate carnis, & de omnib⁹, quæ ipſe amat propter iſta. Et quia vbi eſt gaudium, ibi eſt lætitia & delectatio & exultatio, ideo etiam erit ibi talis delectatio, talis exultatio, talis lætitia, talis complacentia. Et quia tale gaudium eſt corruptum, iniuſtum, peſſimum, &c. ideo etiam talis lætitia, talis delectatio, talis complacentia, talis exultatio, ſunt peſſimæ, corruptæ, inordinatæ & iniuſtæ. Et quia iam declaratum eſt, quod amor proprius ſeu propriæ voluntatis totaliter & de directo eſt extra Deum, ſine Deo, aduerſus Deum, extra Deum, præter Deum, etiam inimicatur Deo, & conſtituit hominem inimicũ Dei capitalem, eo quia qui primo amat ſe & ſuam propriam voluntatem, facit ſeipſum Deum, & aufert, inquantum in eo eſt, ſuam propriam coronam à Deo, ſcilicet priuilegium ſuæ propriæ voluntatis. Ideo ſequitur, quod iſtud gaudium, quod homo habet de tali amore, eſt contra Deum, & aduerſus Deum, extra Deum, & ſine Deo; & totaliter & de directo inimicatur Deo: & per conſequens tunc homo gaudet, lætatur, delectatur, complacet & exultat contra & aduerſus Deum, & contra ſuam voluntatem, & creatura contra creatorem, & opus contra ſuum artificem. Et quia etiam vbi eſt amor ſui propriæ voluntatis, ibi eſt contemptus Dei, qui eſt tantus ſicut ipſe eſt: quia ſolus

Gaudium hominis de ſeipſo eſt inordinatum.

Tit. CXXXVIII.

Tit. CXL.

Gaudium proprii amoris eſt contra Deũ.

ſolus Deus dignus eſt amari primo, ergo tale gaudiũ, quod oritur de tali amore, oritur de contemptu Dei, & in contemptum, & offenſam, & iniuriam eius. Et ideo illud gaudium eſt ſumme Deo inimicum, & auget, & multiplicat, complet, & conſumat contrarietatem & inimicitiam cõtra Deum: quia amor proprius, in quo eſt Dei contemptus, eſt radix & initium inimicitiæ Dei, iniuriæ & offenſæ eius. Et gaudium, quod naſcitur exinde, complet ipſam inimicitiam, & augmentat & multiplicat: quia dum homo magis gaudet contra Deum & lætatur, tunc efficitur & cauſatur maior inimicus eius. Et quia gaudium eſt inimicum contra Deum, & ideo confirmat inimicitiam contra Deum. Et ideo iſtud gaudium portat & abſcõdit intra ſe latenter ſummum venenum, peſſimũ venenum, & maximum virus, peſſimam mortem, quia portat ſecum & abſcondit iniuriam Dei, offenſam Dei, & inimicitiam ſui creatoris, quo nihil eſt peius & venenoſius, nihil mortalius, nihil magis nocuum, nihil damnabilius, nihil magis lætiſſimũ vel læſiuum, nihil damnabilius, nihil triſtius, & nihil indelectabilius. Malum enim eſt amare contra Deum, ſed multo peius eſt lætari & gaudere, complacere & exultare contra Deum, & iniuriam & offenſam Dei.

Sic ergo patent conditiones & proprietates, quib⁹ indutum eſt gaudium, quod naſcitur de amore ſuiipſius & propriæ voluntatis, de proprio honore, propria laude, propria gloria, de delectatione carnis, & de omnibus, quę ſequuntur ad proprium amorem, quoniam tale gaudium eſt inordinatum, iniuſtum, indebitum, falſum, vitioſum, mendoſum, corruptum, immundum, malignum, peſſimum, nequiſſimum, veneno plenum, mortale, contra naturam hominis, contra totum ordinem vniuerſi, contra omnes creaturas, ſine Deo, præter Deum, extra Deum, contra Deum, momentaneum, non permanens, fluens, in momento tranſiens, portans ſecum & abſcondens triſtitiam & Dei iniuriam & offenſam. Ecce ergo fructus, qui

nascitur de amore proprio, dum homo viuit in hoc mundo.

¶ *De duobus gaudiis, & comparatione eorum adinuicem cum duobus amoribus.*

TITVLVS CLIX.

SIcut autem sunt duo amores contrarii & capitales inimici, ita sunt duo gaudia adinuicem contraria & totaliter inimica, & ideo sicut duo amores primi, & amor Dei & amor suiipsius non possunt simul esse in voluntate, ita nec ista duo gaudia, quæ oriuntur ab eis, non possunt simul stare in voluntate; sed necessario adinuicem se destruunt & expellunt, vnumque fugat aliud. Primum gaudium, quod oritur de amore Dei, nascitur in veritate, & est verum: Secundum gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, nascitur de falsitate, & est falsum. Primum gaudium, quod nascitur de amore Dei, oritur de iustitia: secundum, q; de amore suiipsius nascitur, oritur de falsitate & iniustitia. Primum igitur nascitur de radice omnium virtutum: secundum oritur de radice omnium vitiorũ. Primum oritur de radice omnium bonorum: secundum de radice omnium malorum. Primum oritur de æternitate: secundum de vanitate. Primum de incorruptibilitate: secundum oritur de corruptibilitate. Primum gaudium oritur de Deo: secundum gaudiũ oritur sine Deo, extra Deum, & contra Deum. Primum gaudium coniungit, consolidat, reficit, & satiat, & vnit hominem cum Deo: secundum gaudium diuidit, elongat, separat & ponit hominem extra Deum. Primum gaudium multiplicat & auget amicitiam cum Deo: secundum vero augmentat & multiplicat inimicitiam cum Deo. Primum gaudiũ complet, satiat, solidat, dulcificat voluntatem: secundum gaudium amarificat, debilitat, euacuat voluntatem, & facit eam fluctuantem, inquietam, instabilem, esurientem & sitientem. Primum gaudium est secundum naturam hominis, inquantum homo est: secundum

Duplex gaudium, & eorum differentia.

dum gaudium est contra naturam hominis, inquantū homo est. Primum est secundum ordinem vniuersi & omnium creaturarum: secundum gaudium est cōtra ordinem totum vniuersi & omnium creaturarum. Primum est durans, permanens & perpetuum: secundum est fluens, transiens & momentaneum. Primum gaudium, quod nascitur de amore Dei, potest haberi de amore Dei sine labore, sine expensis, sine adiutorio aliorum: secundum gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, nō potest haberi nisi cum labore, cum expensis, cum multitudine rerum temporalium, cum damno aliorum & destructione. Primum gaudium nunquam vertitur in tristitiam: sed secundum gaudium semper vertitur in tristitiam & dolorem. Primum gaudium facit hominem benignum, suauem, mitem & mansuetum: sed secundum gaudium facit hominem malignum, crudelem, pessimum. Primum gaudium multiplicat, auget, conseruat, fortificat, nutrit, pacem, vnitatem, concordiam, amicitiam, & omne bonum inter homines: sed secundum gaudium multiplicat omne contrarium, & seminat inter homines omne malum.

Item de primo gaudio nullum potest sequi malū, nullum potest sequi scandalum: sed ex secundo gaudio non potest sequi nisi malum & scandalum. Primum gaudium excitat ad operandum omne bonum: secundum gaudium excitat ad operādum omne malum. Primum gaudium est vitale, salutiferum, laudabile, amabile, desiderabile, glorioſum, honestum, delectabile, & secundum naturam & rationem: sed secundum gaudium est mortale & mortiferum, vituperabile, odibile, vitioſum, ignominioſum, contra naturam, & contra rationem. Primum gaudium est causa, origo & motiuum omnium bonorum operum: sed secundum est causa, origo & motiuum omnium malorum operum. Primum gaudium proficit semper habenti: secundum gaudium est semper damnoſum & nocet habenti. Primum gaudium est, quo Deo

nihil amabilius, neque placibilius: ſed ſecũdum gaudium eſt quo Deo nihil odibilius & diſplicibilius. Primum gaudium auget amorem & deſiderium omnium bonorum: ſed ſecundum gaudium auget amorem omnium malorum, & deſiderium omnium victorum. Primum gaudium eſt conuenientiſſimum naturę hominis, inquantum homo eſt: ſed ſecundum gaudium eſt diſconuenientiſſimum & contra naturam hominis, inquantũ homo eſt, & ideo nihil peius in homine, nihil mortalius, nihil magis damnoſum. Primum gaudium illuminat & clarificat intellectum: ſed ſecundum excæcat & obtenebrat intellectũ, immo complet cæcitatẽ animæ. Primũ gaudiũ eſt ſumme præmiabile: ſed ſecundum gaudium eſt ſumme punibile & cauſa omnis punitionis, & propter ipſum debetur ſumma pœna. Ecce ergo quantum malum natum eſt & generatum eſt in corde & voluntate, quando in ea eſt natum & ortum tale gaudium venenoſum, quanta malignitas & quanta malitia.

¶ *Regula comparandi iſta duo gaudia, vt comprehendantur omnia prædicta.*

TITVLVS CLX.

VT autem omnia prædicta facilius comprehendantur, debent iſta duo gaudia comparari: Primo penes conuenientiam: ſecundo penes differentiam. Penes conuenientiam, quia iſta duo gaudia conueniunt in homine, quia vtrunque vocatur gaudium. Item conueniunt, quia vtrunque habet eſſe in voluntate. Item conueniunt, quia omnia, quæ fiunt, fiunt propter gaudium ſiue vnum ſiue aliud. Sed differentia iſtorum gaudiorum capitur comparãdo iſta ad radices, vnde oriuntur, ſcilicet ad duos amores primos, vel ad Deum, vel ad operationes & effectus, quos faciunt in natura hominis, vel ad ipſas creaturas. Et ſic diuerſimode comparando poterimus videre, quæ attribuuntur vni gaudio, & quæ alteri, & proprietates

& con-

& conditiones vtrorumque. Ergo exercita teipſum nunc in duobus amoribus, nunc in duobus gaudiis, modo conſiderando vnum per ſe, modo comparando cum alio, & ſic habebis magnam cognitionem de bono & malo hominis, inquantum homo eſt.

Conſiderandum tamen eſt, quod gaudium eſt illud, quod ſuper omnia petitur, quæritur & deſideratur, & omnia deſiderantur propter gaudium. Et ideo ipſum gaudium ſtatim attrahit hominem ad ſe, quia talis naturæ eſt, & ideo omnis deceptio fit ratione gaudii, & nullus decipitur niſi propter gaudium, & ideo gaudium inquantum gaudium ſemper attrahit & appetitur ſemper. Sequitur etiam, quod malum gaudium attrahit ſemper & appetitur, non quia malum, ſed quia gaudium importat delectationem. Deinde excæcat hominem & totum conuertit ad ſe, & dominatur totaliter homini. Nihil autem fortius, quam gaudiũ & delectatio, quia omnia vincit, omnia ad ſe trahit, omnia ad ſe conuertit, omnibus dominatur. Et ideo ſuper omnia fugiendum eſt malignum gaudium, ſophiſticum, fraudulentum & deceptoriũ, falſum, apparens & tranſitorium.

¶ *De finali fructu, qui naſcitur poſt hanc vitam de amore proprio, & de ſuo malo gaudio: & oſtenditur, quod triſtitia vera, quæ finem non habet, eſt finalis fructus proprii amoris, & ſui, & proprii gaudii.*

TITVLVS CLXI.

QVoniam autem iam monſtratum eſt, quale & quantum gaudium naſcetur in voluntate poſt hanc vitam ex amore Dei; exinde concluditur, quod vbi non eſt amor Dei, ibi erit priuatio illius & talis gaudii & tanti gaudii, erit etiam priuatio infinitorũ gaudiorum: ſed non ſolum priuatio talis gaudii, ſed priuatio *Tit.* CLIV. *Tit.* CLV.

priuatio perfecta & pura omnis gaudii: & per conſequens non erit ibi niſi pura & ſimpliciter triſtitia. Vnde voluntas eſt talis naturæ, quod in ea poteſt generari gaudium vel triſtitia, quia aliquando habet quod vult, & non habet quod non vult, & aliquando habet quod non vult, & non habet quod vult. Et triſtitia cauſantur, quando aliquis non habet id quod vult, & quando habet id quod ſumme odio habet, & non poteſt à ſe repellere. Non enim maior triſtitia eſt, quam non habere id, quod vult homo ſemper & deſiderat, & continuo deſiderat. Neque enim eſt maior triſtitia, quam habere ſemper & cõtinue in ſeipſo id, quod homo non vult, & quod ſumme habet odio, & non poſſe à ſe repellere: & maxime ſi illud ſit in ipſa voluntate. Et quoniam anima poſt hanc vitam priuabitur omnibus, quæ amabat, & nihil habebit quod amet, quia non habebit nec proprium honorem, nec laudẽ, nec gloriam, nec delectationem corporis, nec aliquid quod amabat, ideo priuabitur omni gaudio, quod habebat dum viuebat in hoc mundo, & nullum alium gaudium poterit habere. Et quia erit etiam priuata amore Dei, quia ſecum non portabit amorem Dei, quia erit totaliter extra amorem Dei, ideo etiam nullum gaudium bonum poterit habere: & ſic erit priuata õmni gaudio tam bono quam malo. Et quia anima poſt hanc vitam erit exuta à corpore & à carne, ideo tunc ipſa anima erit cognoſcens ſe clare, & videbit ſeipſam, & reducetur ad ſeipſam, quia erit præſens ſibiipſi. Ideo cogitabit circa ſe ipſam, & ſentiet ſeipſam & intelliget, propter quod facta erat, & quod bona habitura erat, & quantum bonum perdidit, & cognoſcet, quod ipſamet fuit in eam, quare priuata eſt tanto bono, & quod ipſa fuit in culpa, & ideo ſibimet imputabit, & cognoſcet clariſſime, quod in æternũ perdidit, & quod nunquam rehabebit, & tamen vellet habere, & deſiderabit habere, & non poterit non deſiderare, immo neceſſario deſiderabit: & quanto magis ipſa intelligit illud bonum, tanto magis deſiderabit

Æterna damnatio eſt æterna triſtitia.

Anima exuta occupabitur circa ſeipſam.

bit illud bonum. Ecce ergo ſumma triſtitia cognoſcere bonum, quod habitura erat & quod ſibi debebatur ſecundum naturam: & neceſſario velle & deſiderare illud habere, quia quælibet res neceſſario deſiderat habere bonum ſuum, quando cognoſcit, & vltra nunquam poſſe habere, & ſcire ſe in æternum non poſſe habere. Coniunge ergo iſta ſimul, & vide, quanta erit hæc triſtitia. Et quia anima non erit occupata, niſi circa ſeipſam, ideo hoc continue cogitabit, & non poterit hoc non cogitare: & ideo iſta cogitatio dabit ſibi perpetuam & æternam triſtitiam. Vlterius quia anima tũc tota reducta ad ſeipſam clare videbit ſeipſam, ideo videbit clariſſimè voluntatem ſuam eſſe inimicam Deo, eſſe tortuoſam, deformem, peruerſam, & contra naturam ſuam, turpiſſimam & inordinatiſſimam, & totam deuiatam, & videbit ſe clare ſicut eſt, & quia totaliter eſt contra Deum. Et quicquid eſt cõtrarium Deo, neceſſario eſt turpiſſimum, peruerſiſſimum, &c. eo quia Deus eſt pulcherrimus, ordinatiſſimus, &c. ideo anima, quæ erit contraria Deo, neceſſario erit per oppoſitum. Et quia anima clariſſimè cognoſcet & videbit ſeipſam & ſine medio, & videbit ſe eſſe talem, vt eſt dictum: & quia totum hoc erit contra naturam ſuam, & non deberet habere, & hoc habebit; & etiam quia anima neceſſario habebit odium ſuum malum, ſuam turpitudinem, ſuam confuſionẽ: quomodo enim non habebit omnia illa odio in ſeipſa, cum haberet ea odio in aliis rebus? ideo ex tali odio generabitur ſumma triſtitia in anima, eo quia ſemper habebit odio ſuum malum, & vellet expellere à ſe, tamen in æternum non poterit. Et ſic in ſeipſa habebit in æternum illud, quod ſumme habet odio, & ſic ipſa anima erit ſibiipſi cauſa triſtitiæ ſummæ, & talis triſtitia erit continua & æterna, quia anima ſemper erit præſens ſibiipſi. Et ita ex ipſa orietur ſibi triſtitia, & ideo habebit odio ſeipſam ſumme, vt vellet non eſſe, eo quia non poterit ſuſtinere nec tolerare ſeipſam, propter ſuam turpitudinem, deformitatem & horribilitatem;

Anima exuta clare cognoſcet ſeipſam.

tatem: quia nulla maior turpitudo, nulla maior deformitas, nulla maior horribilitas, quam ipsius volũtatis & animæ, nihilque magis odibile, nihil magis displicibile, quam sit voluntas turpis & deformis. Et sic in ipsa erit fons & origo ac radix æternæ tristitiæ. Et omnia ista habebunt ortum ex amore suiipsius, ex eo, quia anima amauit primo suam voluntatem propriam, & omnia amauit secundum suam voluntatem propriam, extra Deum, contra Deum, extra voluntatem Dei, & contra Dei volũtatem. Et sic ex tali amore sequitur summum odium & summa displicentia suiipsius, & ex tali odio sequitur summa tristitia. Et loco amoris proprii generatum est odium, & ipsum odium est radix & origo tristitiæ, & ipsa anima erit tota plena odio, & nihil erit in ipsa nisi odium. Sicut autem amor Dei erit radix æterni gaudii, ita odium erit radix æternæ tristitiæ. Et ex odio suiipsius sequitur odium Dei, quia anima vellet tunc non esse, & nõ poterit tunc non esse, & ideo necessario habebit tunc odio Deũ, qui dedit sibi esse, & qui manutenet ipsam in esse. Et ideo vellet Deum non esse, vt ipsa nõ esset. Et quia Deus non potest non esse, ideo erit summa tristitia in anima ex hoc. Item habebit odio omnem creaturam, quia vellet, quod nihil esset, nec ipsa, nec aliæ res. Et quia hoc non poterit esse, sic ex hoc sequitur odium omnium, quæ sunt, vt sicut prius amauit seipsam primo, & omnia alia amauit propter se & secundum se, ita postea habebit odio primo se, & omnia alia habebit odio propter se. Et sicut prius non gaudebat nisi propter seipsam, secundum seipsam, & de seipsa, extra Deum totaliter, ita postea omnis tristitia orietur sibi secundum seipsam, & propter seipsam, & de seipsa. Et sicut prius nihil placuit sibi nisi propter seipsam, & de seipsa, ita omnia sibi displiceant propter seipsam, & ipsamet sibi displiceat, sicut sibiipsi prius complacuit. Et sicut prius fuit amica suiipsius primo, ita postea fit inimica suiipsius primo. Et sicut anima prius fecerat se tanquam Deum contra Deum, dando sibi-

ummum dium.

Damnati odient Deũ.

Odient omnem creaturam.

Odient seipsum.

ſibiipſi primo amorē & propter ſe, & per conſequens fecerat in ſeipſa ſuum principium, ſuum fundamentum, & ſuum caput, ponendo ſe loco Dei, & faciendo ſe rem primo amatam. Et ideo ſicut Deus, ſi fuiſſet res primo amata, eſſet fons & origo omnium gaudiorum ipſi animæ, ita per oppoſitum ipſamet ſibiipſi fit principium, fons & origo omnium triſtitiarum. Et quia anima tunc non quieſcet, nec poterit ceſſare à cogitatione, ſed ſemper erit in continua cogitatione, ſemper erit in actu ſicut ignis, & ſemper continue intellectus operabitur, & memoria & voluntas & ſubito: Ideo tunc anima cogitabit omnes operationes ſuas, quas fecit, omnia venient ad memoriam & videbit, eo quod portabit ſecum ſimilitudines omnium ſuorum operum in ſeipſa. Et quia omnia opera ſua fuerunt contra Deum, extra Deum, contra naturam, contra rationem, contra veritatem, contra ordinationem rectam, ideo erant inordinata, turpia, deformia, horribiliſſima de natura ſua, & odibiliſſima, falſiſſima, contra ſeipſam, contra ſuam propriam naturam. Et ipſa anima neceſſario habebit odio omnia illa opera, & cognoſcet turpitudinem, & deformitatem, & horribilitatem, & confuſionem illorum operum, & quantomagis cognoſcet, tantomagis habebit odio, & tamen ſemper erunt ſibi præſentia in memoria in æternum, & in æternum non delebuntur de memoria, ſed ſemper viuent in memoria. Si tamen ipſa anima ea videre nec cogitare vellet, neque recordari, ſed ſemper vellet obliuiſci & non poterit: & ſic erit in anima continua triſtitia & ſumma, quia continue habebit in ſe & videbit in ſe, quod ſumme habet odio, quod nollet videre: continue recordabitur de illis, de quibus nollet. Et ſic omnes ſuæ cogitationes, omnes ſui actus, omnis memoria, omnis cogitatio, omnis viſio, omnis recordatio, omne velle ſuum, omne ſuum nolle, omne deſiderium, & quicquid in anima poteſt eſſe, erunt ſumme aſpera, & ſumme amara ipſi animæ, & ſumme contraria, & erunt in continuum

Anima cogitabit omnes operationes ſuas.

Anima cognoſcet turpitudinem ſuorum operum.

nuum tormentum, & æternam triſtitiam, & pœnam ipſius animæ, ſine fine, eo quia anima ſemper viue ſemper erit, ſemper durabit, & in æternum nulla ſentiet neque percipiet dulcedinem, neque ſuauit tem, quia continue erit in triſtitia & odio, per pura amaritudinem & aſperitatem, contra naturam ſuam quæ ſemper appetit dulcedinem, & ſuauitatẽ, & ga dium, & delectationem. Et ſic poſſumus conclu quod anima, dum viuit extra Deum & contra Deu & amat contra Deum, & facit opera ſua contra De ipſa ſemper multiplicat & congregat, acquirit & th ſaurizat omnia illa, vnde ſibi oriatur poſtea æter miſeria & triſtitia, & ita ipſamet anima facit ſibi ſuam pœnam, ſuam triſtitiam & ſuum tormentu quanta autem pœna eſt, quantus dolor, quãtum to mentum habere talem triſtitiam continuam intra ipſam, cum omnia ſunt propinquiſſima ipſi anim Quod ipſamet eſt ſibi præſentiſſima, & omnia op ſua, & omnes cogitationes ſuæ. Non eſt intellect non eſt memoria, non eſt cor hominis, quod po hoc cogitare, cum tota triſtitia illa ſit intellectualis ſpiritualis; & ideo excedit omnem triſtitiam corp ralem ſine comparatione. Et ſic manifeſtiſſime dec ratum eſt, quod triſtitia pura, quæ finem non hab eſt finalis fructus, qui naſcitur ex amore propri propriæ voluntatis. Et hæc eſt mors æterna.

¶ *Quod iſta triſtitia futura nunc occulti ma poteſt videri in clara experientia*

TITVLVS CLXII.

ISta autem triſtitia, iſta pœna, iſtud tormentum, dolor poteſt manifeſtari in vera experientia mul modis & experientiis manifeſtiſſimis.

Prima experientia.

Primo ſic: Nam per experientiam videmus, q quando aliquis poterat habere aliquod bonum gnum ſibi conuenientiſſimum, per quod eſſet dit & exaltatus per totam vitam ſuam; vt, verbi gra

impe

Imperatum, Ducatum, Cardinalatum seu Episcopatum, vel aliquod huiusmodi, siue officium, siue beneficium, & maxime in terra & in loco proprio, & si iste perdat tale & tam magnum bonum per culpam suam, & alius habeat, & ipsemet sit in causa, & non alius, nonne totiens quotiens cogitat se perdidisse tantum bonum per suam culpam, videndo quod nullus alius habuisset, esset in magna tristitia, ita quod sola cogitatio daret sibi magnam tristitiam in corde suo secrete, & quantomagis cognosceret hoc bonum esse maius, tantomagis doleret? Et tamen tota tristitia orietur ex hoc, quia sua culpa perdidit. Sic ergo iste haberet in se continuam causam tristitiæ. Ad propositum: Sic erit de anima, quia cogitabit videlicet & cognoscet clarissime se perdidisse per suam culpam propriã infinitum bonum, infinitum gaudium; & æternum, quod nunquam in ęternum habebit, & tamen alii habent, nonne ipsa in æternum ista cogitando contristabitur? Et quia hoc incessanter cogitabit, incessanter tristabitur, & talem cogitationem perdere nõ poterit.

Anima cognoscet se perdidisse infinitum bonum.

Secundo poterit ista manifestari tristitia ex parte turpitudinis & deformitatis ipsius animæ & suorum operum. Quoniam quilibet quantumcunque malus abhorret & habet odio turpitudinem & deformitatẽ in omnibus rebus suis, quia in omnibus, quæ habet, diligitatque affectat pulchritudinem & amœnitatẽ. Et quantomagis illæ res sunt sibi magis propinquæ, & intrancæ & magis charæ, tantomagis abhorret & habet odio turpitudinem & deformitatem, & magis amat in eis pulchritudinem, quia abhorret turpitudinem & deformitatem in domo sua magis, quam in horto, & magis in vestibus quam in domo, & in propria persona quam aliena, & sic de aliis multis similibus. Sic ergo anima amat naturaliter pulchritudinẽ, munditiam & amœnitatem, & habet odio turpitudinem, immunditiam, obscuritatem & deformitatem. Et quanto maior est turpitudo & deformitas maior;

Secunda experientia:

tantomagis abhorret, & quantomagis eſt in nobiliori re & digniori ſibi propinqua, ita quod homo non poſſet pati aliquam turpitudinem in rebus ſuis. Ad propoſitum: Cum anima, quæ eſt contraria Deo, ſit turpiſſima, deformatiſſima, & inordinatiſſima, eo ꝙ Deus eſt pulcherrimus & ordinatiſſimus: ſi ergo anima videat in ſeipſa tantam turpitudinem & deformitatem, neceſſario abhorrebit & odio habebit illã, nec poterit amare neque pati. Et quia continue videbit ſeipſam, continue contriſtabitur, & tanto magis, quanto habebit magis odio illam turpitudinem & deformitatem. Si enim Deus eſt ſumme delectabilis & amabilis, & ſummum gaudium de ſua natura, neceſſe eſt, quod quicquid eſt contra Deum, ſit ſumme triſtabile, ſumme odibile, & det triſtitiam de natura ſua. Ergo neceſſario ipſa anima, quæ eſt contra Deum, & contraria Deo, erit valde triſtabilis & odibilis, & dabit triſtitiam ſibiipſi, cum ſeipſam viderit. Et ſi omnia quæ ſunt facta ſecundum rationem, ſecundum ordinem, ſecundum menſuram, ſecundum regulam, & ſecundum Deum, ſunt pulcherrima & delectabilia & amabilia ex natura ſua, neceſſe eſt, quod omnia, quæ facta ſunt contra rationem, contra ordinem, contra regulam, & contra Deum, ſint turpiſſima, deformatiſſima, triſtabiliſſima & odibiliſſima de natura ſua. Ergo cum ipſa anima poterit in ſeipſa tanquam in libro viuo omnia opera turpia, deformia, quæ fecit cõtra rationem, contra ordinem, contra regulam, contra Deum, ſint turpiſſima, deformatiſſima, neceſſe eſt, quod odio habeat ea & abhorreat, nec poterit ea amare, immo neceſſe eſt, quod ſibi diſpliceant ſine menſura. Non tamen ſibi diſplicebunt, quia ſunt contra Deum, ſed quia de natura ſua ſunt odibilia & deformatoria, & quia ſunt contra ſuam propriam naturam & propriam rationem. Et ſic cum anima non poſſet currere nec ambulare niſi ſecũdum duas vias, ſcilicet per viam amoris Dei, vel per viã amoris proprii, nam ſemper multiplicat & auget ſibi cauſam ſuæ triſtitiæ

Damnatus odio habebit turpitudinem peccati.

Nota.

vel

vel ſui gaudii; ſi ambulat per viam amoris proprię voluntatis, tunc ambulat extra Deum vel contra Deũ, & ſic multiplicat & auget malum ſuum. Et totum apparebit, dum ſeparabitur à corpore & à carne.

Item tertio poteſt manifeſtari triſtitia animæ, quia ipſa anima ſentit in corpore dolorem, & infirmitatẽ, & vulnera; & mala corporis; & læſionem, & ſtatim ſentit, quicquid eſt contra corpus, & quicquid non conuenit corpori, aut quicquid eſt in corpore ſuperfluum, vt patet in capite, in oculo, in auribus, in ſtomacho, & in aliis membris, ita quod non poteſt ſuſtinere aut pati talia in corpore. Ergo multomagis anima, quando ſentit in ſeipſa vulnera ſua aut ſuam infirmitatem, aut aliud malum, quodcũque aut quicquid fuerit in ea ſuperfluum & contra naturam ſuam, dolebit & triſtabitur ſine comparatione eo amplius, de quanto erit ſibi propinquius. Ergo cum anima portet ſecum totum ſuum malum, dum ſeparabitur à corpore, neceſſe eſt, quod ſentiet illud in æternum & doleat. Vnde tunc anima vulneratur & læditur, quando voluntas inclinatur voluntarie per conſenſum contra Deum, contra rationem, contra ordinem, contra regulam & menſuram, contra Deum & contra ſeipſam, & talis inclinatio eſt ſuum malum, ſuum vulnus, ſua læſio, & ſua infirmitas, ſua turpitudo, ſua deformitas, & ſua obliquitas, ſua tortuoſitas, ſua malignitas, ſuus caſus, ſua peruerſitas, ſua iniuſtitia, ſua inordinatio, ſuum opprobrium, ſuum vituperium, ſuum vitium, ſua deuiatio. Et ideo tot quot habet inclinationes tales, & totiens quotiens inclinatur contra Deum, tot acquirit vulnera in ſeipſa, & totiens ipſa vulnerat ſeipſam. Et ideo anima quando ſeparatur à carne ſic vulnerata, ſic læſa, ſic inclinata contra Deum, contra rationem, contra ordinem rectum, contra ſeipſam, ſic obliqua, ſic turpis, ſic deformis, ſic deuiata, ſic inordinata, ſic irregulata, ſic maculata & confuſa, neceſſario ſentiet iſta vulnera, & neceſſario triſtabitur, & maxime, quia in æternum remanebit talis, quia iſta

Tertia experientia.

Damnatus ſentiet ſuũ malum in æternum.

vulnera ſemper remanebunt in voluntate. Et ipſa anima tunc cognoſcet per intellectum ſuum, quod hoc eſt totum contra rationem, contra veritatem, & quod totum deberet eſſe per oppoſitum: & ideo triſtabitur in æternum. Et quantomagis cognoſcet, tantomagis triſtabitur, & magis ex hoc triſtabitur, quia cognoſcet, quod ipſamet ex ſua propria voluntate & libertate, nullo cogente, eam fecit ſeipſam talem.

Concludit. Sic igitur declarata eſt triſtitia futura, occultiſſima & æterna per rationes & exempla ſenſibilia, quam anima patietur ſine fine de ſeipſa, & per ſeipſam, & in ſeipſa, quam triſtitiam ipſamet fecit, cauſauit, radicauit, plantauit, egit & perfecit, & fundauit in ſeipſa, dū erat coniuncta corpori, & in carne ſuper terram.

¶ *Quod non ſolum patietur anima æternam triſtitiam à ſeipſa intrinſecus, ſed etiam à pœna ſibi debita & à Deo inflicta per vindictam & iuſtitiam exterius.*

TITVLVS CLXIII.

ET quoniam anima, quæ primo amauit ſuam propriam voluntatem, fecit maximam iniuriam, maximam offenſam, maximum vituperium & maximū dedecus Deo creatori ſuo, quoniam Deus dedit eſſe, ergo primo debet amari ſolum, quia ei primo debetur prærogatiua primitatis, vt probatum eſt, & ipſa anima remouit à Deo iſtam dignitatem, & dedit ſibiipſi & ſuæ voluntati iniuſtiſſime, & hoc nullo modo fieri debet. Et ſic dupliciter facit contra Deum, ſc. inquantum dans & recipiens primitatem amoris. Et per conſequens fuit ibi maxima iniuria ſui creatoris & contemptus, qui ſolus eſt dignus amari primo. Et ſic Deus creator eſt viliſſime contemptus, & per conſequens eſt iniuriatus & offenſus ſine menſura ab ipſa anima, & maxime, quia ſe poſuit loco Dei, & per conſequens fecit ſeipſam Deum, quātum in ea fuit, & omnia, quæ Deo debebantur de iure, ſibimet tribuit, & aliis tribuere

Tit. CXXXIII.

Tit. CXXXIX

huere voluit, & à Deo remouit, quia ab ipso remouit priuilegium propriæ voluntatis, quod soli Deo debetur & conuenit singulariſſime, & etiam honorē, laudem & gloriam, quæ soli Deo primo debebantur, ab ipso abſtulit, & ſibi proprie dedit, & ſemper quæſiuit & amauit proprium honorem, & propriam laudem, & non Dei, & voluit, quod illi, qui debebāt dare Deo laudem, darent ſibi, & laborarent pro laude & honore ſuo, & non Dei, & ſic ipſa in hoc fecit ſe inimicam capitalem Dei, & contempſit & iniuriauit & offendit in infinitum Deum creatorem ſuum, volendo ſuā laudem propriam, & deſtruendo honorem & laudem Dei, & non ſolum hoc, ſed ipſa delectata eſt, & gaudium habuit in propria & ſingulari laude, & in proprio honore, & in illis quæ ſunt contra Deum. Et hæc eſt maior offenſa, maior iniuria, habere gaudium, lætitiam, delectationem contra Deum, habere placitū & complacentiam contra Deum, & complacere ſibiipſi contra Deum. Et non ſolum hoc, ſed ipſa anima, quæ primo amauit ſuam propriam voluntatem, commiſit contra creatorem ſuum ſummam ingratitudinem, quia nō cognouit ſumma beneficia & innumerabilia recepta, quæ ſibi Deus cōtulit inceſſanter gratis ex ſua ſola & ineffabili bonitate ſine ſuis meritis, propter quæ ipſa anima erat perpetue obligata Deo totaliter ad ipſum amandum primo totaliter ſuper omnia ad Deo ſeruiendum. Et tamen ipſa nullo modo ſeruiuit Deo, nec amauit Deum, neque ſoluit Deo debitum obligationis, ſed ſeruiuit ſibiipſi, & ſuā propriam voluntatem fecit, & non Dei, contemnendo Deum & eius voluntatem ac eius amorem. Et nō obſtantibus iſtis, Deum contemnendo, iniuriando, offendendo, & ſummam ingratitudinem committendo, ipſa anima continue vſa eſt beneficiis & donis creatoris ſui, recipiendo continue beneficia & ſeruitia ab eis augmentando ſemper ingratitudinē. Quia ergo anima contempſit atque iniuriauit & offendit omnipotentem Deum, & contempſit ac iniuriauit

Deum creatorem ſuum, ſumme bonum, ſumme benignum, ſumme liberalem, ſumme largum, & contra ipſum ingratitudinem fecit infinitam, quia etiam ipſa exiſtens ſua creatura & opus manuum ſuarum, iniuriauit ac contempſit ſuum factorem & opificem, & habuit contrariam voluntatem contra eum, & ipſum impugnauit totis viribus ſuis, & toto corde ſuo, & ſe ſupra creatorem ſuum erexit, & Deum creatorem ſuum inferius depreſſit, & cum pro nihilo reputauit quantum in ea fuit, & Dei voluntatem annihilauit, ac omnia propter ſeipſam amauit, & omnia ad ſuam voluntatem propriam tanquam ad finem vltimum ordinauit, & ad ſe, tanquam ſi ad Deum ordinata fuiſſent, ordinauit, quia Deum & omnes creaturas quãtum potuit ad ſeipſam ordinauit, & hoc contra Dei voluntatem, & quia etiam ipſa anima portabat imaginem ſui creatoris pulcherrimam, nobiliſſimam, & deturpauit & deformauit, denigrauit eam, & fecit eã turpiſſimam, ſumme deformem, ſumme horribilem, ad iniuriam, contemptum & offenſam Dei ſui creatoris, & ideo meruit iram & indignationem ſui creatoris, & vt de ipſa fiat ſumma iuſtitia & vindicta. Et quia creatura contemnendo ſuum creatorem, & conuertendo omnia beneficia in ingratitudinem, ſit ſumma iniuria, ſumma offenſa, ſumma ingratitudo, & ſumma nequitia, & certe ſumma ſtultitia, eo quia eſt tanta iniuria & offenſa, quantus eſt ille, qui offenſus eſt, & tanta eſt ingratitudo, quanta ſunt beneficia recepta, & quanta eſt liberalitas & largitas tribuentis, idcirco ipſa anima lucrata eſt & meruit infinitam pœnam & punitionem, & totiens lucrata eſt infinitam pœnam, quotiens multiplicauit contemptum Dei, iniuriam & offenſam Dei. Si enim ordinatum eſt, quod qui facit crimen læſæ maieſtatis, capite ſuo truncatur, quæ tũc debet eſſe pœna animæ contemnentis Deum omnipotentem & ſummam maieſtatẽ? Et quis poterit excogitare punitionem ei debitam? Et quia anima taliter, dum ſeparatur à corpore, eſt inimica capitalis Dei,

De damnatis fiet ſumma vindicta.

Dei, & est contra suam omnipotentiam & iustitiam, ideo necesse est, quod ira Dei, & vindicta, & indignatio veniant totaliter contra eam, tanquam contra inimicam suam formatam, & quod iustitia Dei æternaliter puniat eam, & exerceat suam vindictam contra eam. Vnde quia contemptus Dei iniuria & offensa est facta contra Deum, qui est iustitia, ideo necesse erit, quia ipsa iustitiamet iniuriata, offensa & contempta vindicet suum contemptum, suam iniuriam, & suam offensam. Et quia est omnipotens, poterit, & quia est sapientissimus, sciet vtique facere suam vindictam. Sic ergo ipse contemptus Dei & gaudium siue delectatio contra Deum est formata inimicitia ipsius animæ, quæ necessario, cum omnia sint coniuncta cum amore propriæ voluntatis, concludunt de necessario pœnam & punitionem infligendam animæ exterius per vindictam iustitiæ. Quia ergo anima non potest primo amare suam propriam voluntatẽ, nec deuiare, nec facere malum, nisi contemnendo, iniuriando & offendendo Deum, & gaudendo & delectando contra ipsum, & infinitam ingratitudinem committẽdo, ideo vltra malum & tristitiam perpetuam, quam ipsamet facit sibiipsi, & in quam cadit per seipsam, incurrit aliam pœnam & aliam tristitiam per iustitiam, quia incurrit indignationem Dei & iram eius perpetuam ac inimicitiam propter contemptum & iniuriam.

Totalis indignatio Dei erit cõtra damnatos.

¶ *De loco & instrumento punitionis perpetuæ & ostenditur, quod locus debet esse infimus omnium, in quo debent proiici feces totius mũdi, & ignis æternus comburens, & non consumens nec lucens erit instrumentum puniendi.*

TITVLVS CLXIV.

ET quia necesse est, quod punitio ipsius animæ fiat in aliquo loco & cum aliquo instrumento, ideo

oportet inquirere, in quo loco anima æternaliter collocetur & puniatur, & per quod instrumentum fiat vindicta punitionis æternę. Et quia causa & origo punitionis per vindictam iustitiæ est ipse contemptus Dei, & gaudium siue delectatio contra Deum, ideo necesse erit, quod punitio correspondeat ipsi cõtemptui Dei & gaudio siue delectationi, ideo necesse erit, quod quia anima contempsit Deum, quod etiam ipsa summe contemnatur. Et quia contempsit creatorem creaturarum omnium, necesse est, quod ipsa cõtemnatur ab omnibus creaturis. Et ideo erit necesse, quod ipsa proiiciatur in locum infimum & maxime longinquum à cœlo, & hoc erit in medium terræ, in quo erit infernus profundissimus. Et vt perfectissime contemnatur, necesse erit, quod feces omnium rerũ corporalium ibidem proiiciantur, in quibus ipsa anima totaliter defigatur, vt ipsa, quæ spiritualis est, in ipsis fecibus rerum corporalium immergatur, & contra suam voluntatem & appetitum naturalem, vt sic ab infima natura patiatur. Et ideo necesse erit, quod omnes creaturæ à suis fecibus purgentur, & omnes feces in dicto loco ponantur. Et quoniam delectatio debet puniri per oppositum, scilicet per tristitiam cõtrariam & afflictionẽ, & quia ignis inter omnes creaturas est magis afflictiuus, ideo necesse erit, quod ipsa maligna delectatio per ignem puniatur corporalem, qui comburat & non consumat nec interimat, & nunquam in æternum extinguatur, nec mutetur, nec crescat, nec diminuatur, vt scilicet ipsa anima sit inseparabiliter alligata igni corporali contra suam voluntatem. Sicut enim anima, quamuis sit spiritualis, potuit delectari & complacere in rebus corporalibus inordinate contra Deum & rationem, ità etiam poterit tristari & puniri ac affligi in eis per iustitiam. Et ita ipsa diuina iustitia poterit facere talem ignem perpetuum, in quo ipsa anima æternaliter puniatur. Vnde sicut anima potuit alligari corpori per Dei voluntatẽ & ordinationem, vt homo fieret, ita poterit alligari igni

Damnati summe contemnentur.

Et ab omnibus creaturis contemnentur.

Ad feces omnium rerum proiicientur.

In igne punietur.

Quod anima patietur ab igne corporali.

igni corporali inseparabiliter ad suam iustitiam exercendam, non vt anima influat vitam igni corporali, sed vt recipiat pœnam in eo. Sicut enim Deus potuit animam coniungere corpori, & sibi dare inclinationem & appetitum, vt amaret corpus, & appeteret illud naturaliter, & inclinaretur ad illud, & sentiret in illo ad perfectionem naturæ: ita poterit ipsam alligare igni corporali, & dare inclinationem sibi & appetitum contra illum, & immittere timorem & terrorẽ, vt sit alligata contra suam voluntatẽ, vt sentiat ipsum ignem ad complementum iustitiæ suæ. Quando ergo anima sit punienda & alliganda per iustitiam exterius, & hoc debet fieri per naturam corporalem, & cũ aliqua res corporalis non sit tantum actiua tantum afflictiua sicut ignis, conuenientissimum est, vt anima puniatur æternaliter in igne, qui concremet, vrat, & non consumat, nec interimat, neq; luceat. Quia enim omnis pœna, omnis punitio fit ratione tristitię, vt vbi nulla est tristitia, nulla sit & pœna, & omnis tristitia nihil aliud est, quam facere contra voluntatem, ideo erit necesse, quod omnis punitio fiat per illa, per quæ maior fit tristitia, & per illum modum, per quem maior poterit fieri tristitia: & ideo necesse erit, quod fiet per illa, quę magis erunt contra voluntatem, & etiam quod ipse ignis æternus affligens sit concremans & vrens, sed non consumens, & nullo modo lucens, vt sic maiorem tristitiam inferat, & magis sit contra voluntatem.

¶ *Vt maior fiat declaratio, hic ponitur fundamentum, quare poterit homo puniri, & quare debet puniri, & qualiter debeat puniri.*

TITVLVS CLXV.

VT autem tota cognitio puniendi facilius videatur, tria sunt videnda fundamenta, in quibus cõsistit tota rectitudo punitionis. Primum fundamen- *Quare homo potest puniri.*

tum eſt ſcire, quare poterit homo puniri. Vnde nulla res poteſt puniri, niſi habeat voluntatem, quia aliqua res poteſt ideo puniri, quia poteſt fieri aliquid contra ſuam voluntatem. Si autem nihil poteſt fieri contra voluntatem alicuius, tunc illa res non poteſt puniri. Et quia homo habet voluntatem, & poteſt fieri aliquid contra ſuam voluntatem, ideo homo poteſt puniri. Et exinde ſequitur, quod poteſt pati triſtitiam, quia poteſt aliquid fieri contra ſuam voluntatem. Et quia voluntas hominis eſt immortalis & perpetua, ideo homo poteſt puniri perpetue, & poteſt pati perpetuam triſtitiam, quia perpetue poteſt aliquid fieri contra voluntatem ſuam. Et exinde ſequitur, quod Deus nō poteſt puniri nec pati triſtitiam, quia nihil poteſt fieri contra eius voluntatem, quia ipſo volente aut permittente omnia fiunt: & etiam quia Deus ſemper vult ſuum honorem & bonum ſuum, ideo omnia reducit ad ſuum honorem & ſuum bonum, & nullus poteſt facere contra iſtam voluntatem quin impleatur. Sic ergo habemus fundamentum, quare anima poteſt puniri & pati triſtitiam. Et exinde ſequitur, quod quanto voluntas eſt maior & fortior & altior, tanto eſt magis ſuſceptiua punitionis & triſtitiæ, intenſiue & extenſiue. Ideo ſi voluntas eſſet infinita, & aliquid poſſet fieri contra eius voluntatem, tunc eius voluntas poſſet pati triſtitiam infinitam.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quare homo ſit dignus punitione.

Secundum autem fundamentum, quare homo poteſt puniri & ſit dignus punitione, eſt, quia poteſt facere contra voluntatem Dei. Et ſi non faceret contra voluntatem Dei, nunquam deberet puniri. Quoniā etiam homo faciens contra voluntatem Dei, quantū in eo eſt, facit Deo infinitam triſtitiam, quia voluntas Dei eſt infinita, ideo iuſtum eſt, quod Deus facit cōtra hominis voluntatem. Similiter homo eſt dignus recipere infinitam triſtitiam, quia Deo fecit infinitam triſtitiam, quantum in eo fuit. Et quia non poteſt in ſe intenſiue recipere infinitam triſtitiam ſimul, ideo ſucceſſi-

ſucceſſiue ſine fine recipit: & etiam quia homo fecit contra Dei voluntatem perpetue, quia ſemper manſit in eadem voluntate contra Dei voluntatem, ideo cõueniens eſt, quod Deus faciat perpetue contra hominis voluntatem. Et exinde ſequitur, quod qui facit magis contra voluntatem, debet magis puniri, & magis pati triſtitiam, & magis Deus debet facere contra eius voluntatem. *Primo.*

Tertium fundamentum, qualiter homo debet puniri. Vnde quia voluntas non punitur, niſi quia patitur triſtitiam, ideo punire animam eſt dare triſtitiam ſibi, ideo practica & ars puniendi ſumetur ab ipſa triſtitia, ſcilicet ſcire illa adminiſtrare, quæ dant triſtitiam. Et ideo perfectiſſime punire eſt completiſſime adminiſtrare illa, quæ completiſſime dabunt triſtitiam, quamuis enim omnia, quæ fiunt contra voluntatem, dent triſtitiam, attamen ſecundum maius & minus ſunt contra voluntatem. Et quia ipſa voluntas mala & inordinata primo appetit honorem, laudem & excellentiam, ideo dare ſibi contrarium, ſc. vituperium, confuſionem, contemptum & opprobriũ ſempiternum, eſt maxime contra voluntatem, & ſemper dat ei maximam triſtitiam. Et ideo cum anima, quæ eſt natura ſpiritualis & excellens, ſit cum re corporali infima ligata, & patiatur ab ipſa re continue, eſt contra honorem ipſius animæ, ideo eſt maxima pœna ei, quod ſit ligata cum igne corporali, & magis eſt contra voluntatem, quod ipſa voluntas contra ſuam naturam cremetur & vratur in igne, quam ſi corpus vreretur. Et quia etiam anima mala & inordinata voluit delectationes corporales, & voluit delectari corporaliter, ideo debet ſibi dari punitio corporalis, ſcilicet quod ſentiat dolorem in re corporali, ſcilicet in igne. Et hoc eſt dare ſibi maximam triſtitiam. *Qualiter homo debet puniri.*

Et ſic habemus tria fundamenta, in quibus conſiſtit notitia tribulationis & remunerationis, ſcilicet quare poteſt homo remunerari, & quare debet homo remunerari, & qualiter debet remunerari. Vnde ideo eſt homo *Recapitulat, & ad oppoſitum ſe confert.*

aptus,

aptus, vt possit remunerari, quia habet voluntatem, & quia potest fieri aliquid secundum eius voluntatẽ, & ad eius voluntatem, & exinde potest habere gaudium & lætitiam. Ideo ea, quæ non habent voluntatem, nõ sunt apta ad hoc, vt possint remunerari, quia non habent in quo. Et secundum quod maiorẽ & minorem habent voluntatem, magis vel minus possunt remunerari, quia vbi maior voluntas, ibi maior aptitudo & capacitas ad remunerandum. Sed quare homo debet remunerari, causa est, quia facit Dei voluntatem, & sic quantum in eo est, dat & facit Deo gaudium infinitum: & ideo dignus est, quod Deus det sibi ècontra gaudium infinitum in duratione, quia homo non potest capere infinitum gaudium intensiue, ideoque si capere non potest hoc modo, successiue & extensiue capiat. Et quia homo semper fecit Dei voluntatem, & fecit ei semper gaudium, ideo dignum & iustum est, quod Deus etiam faciat semper ipsius hominis sic facientis voluntatem, & per consequens vt habeat perpetuum & sempiternũ gaudium. Sed qualiter homo debeat remunerari, fundamentum capitur ex gaudio & lætitia, quia remunerare hominem, est facere secundum eius voluntatem, & hoc est dare sibi gaudium. Et sic remunerare hominẽ non est aliud quam dare sibi gaudium, & completissime remunerare, est dare illa, quæ completissime dant gaudium, & illa, quæ magis sunt propinqua volũtati, & magis sunt secundum naturam voluntatis, magis dant gaudium. Ideo quia est ordo in dando gaudium, & quia voluntas primo amat Deum, non vult nisi amorẽ bonũ primo & principaliter, quia amor bonus est secundũ naturã voluntatis bonæ & ordinatæ, & ideo necesse est, quod detur amor ei, & augmentetur amor eius, & cõpleatur. Ideo Deus complebit ipsi voluntati ipsum amorem, quia hoc vult ipsa volũtas ordinata completissime amare Deum, & tunc dabit ei plenum gaudiũ & deinde complebit voluntatem in visione, quia hoc vult voluntas, & Deus facit ad eius voluntatem, postquam ipsa fecit ad Dei voluntatem.

¶ Hũ

¶ *Hic oſtenditur, quæ ſit voluntas Dei.*

TITVLVS CLXVI.

SEd quæ ſit voluntas Dei, hoc manifeſtant nobis creaturæ & ordo creaturarum: quia quicquid ſignificant nobis creaturæ & dicunt nobis, totum eſt ſecundum voluntatem Dei, & hoc vult Deus, hoc dicit Deus, quia omnes creaturæ ſunt ordinatæ ſecũdum voluntatem Dei. Ideo quando creaturæ dicunt vel ſignificant nobis aliquid, hoc eſt ſecundum voluntatem ſuam, quia nil eſt in creaturis ordinatum contra Dei voluntatem: & quia quicquid concluſum eſt in hoc libro, totum extractum eſt ab ipſis creaturis ab ordine & comparatione creaturarũ: ideo quicquid concluſum eſt in hoc libro, eſt ſecundum volũtatem. Ergo qui facit contra ſcripta in hoc libro, facit contra Dei voluntatem. Et qui facit ea, quæ hic ſcripta ſunt, facit Dei voluntatem.

¶ *Quod ab ipſa triſtitia oſtenditur, quod anima, quæ erit æternaliter puniẽda, recuperabit corpus proprium in illo ſtatu, in quo erit magis triſtabile & odibile, & contra voluntatem animæ.*

TITVLVS CLXVII.

ET quia tota punitio animæ eſt triſtitia, & nihil punit eam, niſi id, quod dat ei triſtitiam, & nihil dat ei triſtitiam, niſi ſit contra eius voluntatem, ideo neceſſe eſt, quod anima recuperet ſuum corpus contra eius voluntatem, & in illa forma, & in illo ſtatu, in quo magis erit contra eius voluntatem, & per conſequens in quo maiorem inferat triſtitiam animæ, vt ſicut via eſt ſuo corpore proprio, & fecit in corpore contra Dei voluntatem, ita habeat corpus contra ſuã voluntatem. Et ſicut homo fecit contra Dei voluntatem, ita Deus faciet contra hominis voluntatem, & ſic ſum.

Damnati recipient corpus contra ſuã voluntatem.

Accipient corpus immortale & passibile & tenebroſum.

sic totus homo puniatur, & non tantum anima, quæ est pars hominis. Et quia magis erit contra voluntatem animæ corpus, si sit passibile, quam impassibile, ideo recuperabit ipsum passibile. Et etiam quia magis erit contra animæ voluntatem, si sit passibile, & tamē immortale, quam si esset mortale, ideo recuperabit ipsum immortale. Et quia magis erit contra voluntatem, si sit tenebrosum, quam si esset lucidum, ideo recuperabit ipsum tenebrosum. Quia etiam erit contra eius voluntatem, si sit ponderosum, quam si esset leue, ideo recuperabit ipsum ponderosum. Et vt omnia concludantur, erit tale quale magis erit contra volūtatem ipsius animæ. Recuperabit ergo ipsum immortale, passibile, tenebrosum, ponderosum, grauissimū, obscurissimum & deformissimum. Et omnia concluduntur ex parte tristitiæ.

¶ *De magnitudine & multiplicatione tristitiæ post hanc vitam.*

TITVLVS CLXVIII.

QVoniam anima, quæ primo amauit suam voluntatem, & suum proprium honorem, & suā propriam laudem, & fecit contra voluntatem Dei, & etiam destruxit eam quantum in ea fuit, & etiam annihilauit Deum & suum honorem, & sic fecit se inimicam Deo, sequitur etiam, quod in hoc contempsit omnes creaturas, & omnes eas iniuriauit, & inimicam omnium earum se constituit, postquam creatoris omnium inimica semper fuit, & abusa est omnibus creaturis, & eis maximam iniuriam fecit, quia eas ad honorem Dei factas supra Deum amauit, & iniuriam Dei conuertit. Et ideo necesse est, quod omnis creatura vindicet iniuriam sui creatoris & propriam contra ipsam animam, quæ tota fuit dedita iniuriæ creatoris omnium, cum ipsa esset creatura. Et ideo necesse erit, quod omnis creatura fit cōtra voluntatē ipsius animæ, & in tristitiam eius, vt nullum gaudium, nullam

lam lætitiam, nullam consolationem recipiat ab aliqua creatura, neque in ipsa, quia creatura est. Et sic creator, & omnis creatura, & ipsamet anima, & sua propria natura, quam ipsamet iniuriauit & contempsit, omnia erunt contra animam & in tristitiam animæ. Et non solum creator & omnis creatura, sed etiã malum, quod fecit, turpitudo, & deformitas erunt contra eam & in tristitiam eius. Et sic omne malum & omne bonum erunt contra eam. Et quicquid est, erit in tristitiam animæ, & ab omnibus debet pati, vt nec in bono nec in malo consoletur, neque gaudeat nec lætetur, nec etiam in malis aliorum ipsa consoletur, nec solamen sit ei miseria aliorum, sed omnia sint in augmentum suæ tristitiæ, & sic in omnibus tristetur, & in nullis consoletur in æternum. Et sic & ipse creator, & omnis creatura, & omne malum tam culpæ quam pœnæ, & omne gaudium aliorum & malũ aliorum, omnia sint in tristitiam animæ, quæ primo amauit suam propriam voluntatem, non Deum. Sed per oppositum & ipse creator, & omnis creatura, & omne bonum, & omne malum tam culpæ quam pœnę, & gaudium aliorum, & malum aliorum, omnia erunt in gaudium animæ, quæ primo amauit Deum, & nil potest ei dare tristitiam. Et sic apparet magnitudo & multitudo tristitiæ, & etiam longitudo & duratio, quæ generabitur in anima ex amore proprio & priuato. Et sic tradita est vera & infallibilis certitudo de duobus finalibus fructibus, qui sequuntur ex duobus primis amoribus.

¶ *Quod ex istis duobus amoribus concluditur infallibiliter duas esse ciuitates perpetuas omnibus modis contrarias & inimicas.*

TITVLVS CLXIX.

SIcut autem purissimum gaudium & purissima tristitia totaliter ab inuicem separantur & elongantur,

tur, ita oportet esse duas ciuitates & duo habitac
& duo loca, quæ ab inuicem separantur & elong
tur localiter; tanta elongatione, tanta distantia, q
non possit esse maior; quarum vna sit ciuitas gau
alia sit ciuitas tristitiæ, vna amoris, alia odii, vna v
æternæ, alia mortis æternæ, vna ad præmiandum,
ad puniendum & vindicandum, vna in qua recip
tur amici Dei; alia in qua recipiantur inimici Dei,
bonorum, alia malorum; vna in qua sit purus amo
lia in qua sit purum odium; vna in qua sit palatiũ D
alia in qua sint carceres & tormenta; vna in qua sit p
rum bonum, alia in qua sit purum malum; vna in
sit pura pax, alia in qua sit pura discordia; vna ordi
tissima, alia inordinatissima; vna in qua sit omne
num, alia in qua sit omne malum; vna altissima,
profundissima; vna clarissima in qua sit pura lux;
in qua sit obscuritas & tenebræ. Et vt omnia conc
dantur vno verbo: in vna erit bonum, quod nõ po
cogitari, in alia erit malum, quod non potest cog
ri. Et istas duas ciuitates necesse est esse; & non p
res. Cum enim non sunt nisi duo primi amores
cessario oportet, quod homines vel habeant vn
vel alium, cum isti duo amores sint inimici capit
& adinuicem se destruant. Et per consequens ho
nes per istos duos amores sunt inimici inter se. I
cum inimici non debeant simul habitare, necesse
quod sint duæ ciuitates distinctæ & separatæ ac
positæ, & non plures. Vnde videmus per experien
quod omnes res vnius naturæ, vnius inclinationis
dunt ad vnum locum, & collocantur in vno loco
congregantur adinuicem, & separantur ab aliis. E
cum omnes homines, qui primo amauerunt seipl
sit vnius naturæ, & vnius inclinationis & rationis,
mnes debent situari insimul & congregari, & in v
loco poni, quia faciunt vnum corpus. Et cum omn
homines, qui primo amauerunt Deum, sint etiã vn
inclinationis, & vnius naturæ & rationis, ideo etia
debent insimul congregari, & ab aliis separari, & p
se co

Duo sunt tantum lo- ta anima.

se collocari. Et cum non sint nisi istæ duæ inclinationes hominum, & non plures, ideo debent esse duæ ciuitates hominum. Et quia locus & habitatio debet dari cuilibet rei secundum suam naturam, & nō contra suam naturam, ideo necesse est, quod istæ duæ ciuitates seu habitationes sint ordinatæ & situatæ secundum quod conuenit naturæ hominum inhabitātium. Et ideo illi, qui primo amauerunt seipsos, sunt inimici Dei capitales, quia quilibet fecit se Deum, & per consequens sunt inimici omnis creaturę, ideo necesse est, quod ponantur in loco remotissimo à Deo, secundum suam naturam & dignitatem, quantum fieri poterit, & hoc est medium terræ, & in loco remotissimo ab omni creatura & nobilitate omnis creaturæ. Et etiam necesse est, quod qui primo amauerunt Deum, quod sint amici Dei, & ponantur in loco propinquissimo Deo secnndum naturam suam & dignitatem, & hoc est cœlum. Ergo vna ciuitas erit in cœlo, alia vero in medio terræ. Item qui primo amauerunt suam propriam voluntatem, sunt extra Deum & extra omnem creaturam, immo fecerunt se non creaturas, sed fecerunt seipsos nihil, & à Deo elongauerunt se totaliter, ergo debent collocari iuxta eorum naturam, & per consequens debent poni secundum debitum ordinem extra omnes creaturas prope nihil. Et talis locus est medium terrę, quia terra est prope nihil. Sed homines, qui primo amauerunt Deum, eo quod facti sunt Dii per amorem, & sunt intra Deū, debent poni super omnes creaturas localiter, & ideo supra cœlum. Et sequitur, quod primi debent poni infra omnem locum, & secundi supra omnem locum. Item homines, qui primo amauerunt seipsos, habent voluntatem strictissimam: sed homines, qui primo amauerunt Deum, habent amplissimam: Ergo primi debent habere locum strictissimum, & hoc est mediū terræ: & secundi debent habere locum amplissimum; & hoc est supra cœlum. Præterea nihil leuius amore Dei; & nihil grauius quam amor suiipsius, & nihil

Locus damnatus est in medio terræ.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

ponderoſius. Ergo ſequitur, quod locus, cum debeat dari cui licet ſecundum propriam naturam, ſequitur quod illi debent aſcendere ad ſupremum locum, & ſuper omnem locum, & alii debẽt deſcendere in profundiſſimum locum. Quare ſequitur, quod duo amores arguunt duas ciuitates de neceſſitate, quare vna eſt in profundiſſimo, & alia in altiſſimo, quarum vna eſt exilium, alia patria. Et hoc ſumme congruum, immo neceſſarium eſt omni regi. Quare nõ magis Deo, qui eſt ſuper omnes reges, qui eſt ſumm⁹ iudex, ſumme iuſtus, ſumme ſapiens, & ſumme potens. Et ideo ſicut fecit homines, qui poſſunt tendere per duas vias oppoſitas, & poſſunt fieri amici ſui & inimici ſui, & poſſunt eſſe digni præmiari vel puniri æternaliter, ideo neceſſe fuit, quod ordinauerit à principio duo loca ſpecialia, & duo habitacula, iuxta naturam cuiuslibet, aliter remaneret aliquid inordinatum, maxime in homine, propter quem facta ſunt omnia.

Concludit.

¶ *Sequitur de odio, & oſtenditur, quod obligatio extendit ſe ad odium, ſicut ad amorem, & quod eadem eſt ſcientia de odio & de amore.*

TITVLVS CLXX.

QVoniam autem tractatum eſt cum Dei auxilio de obligatione amoris & de ipſo amore, & odium eſt contrarium amori, ideo tractandum eſt de odio ſicut de amore, & quia eadem eſt ſcientia de odio & amore, ideo omnia, quæ tradita & probata ſunt de amore, poſſunt probari de odio ſuo modo. Vnde ſicut voluntas habet amorem, ita habet odium: Et ſicut poteſt amare, ita poteſt odire, ita quod in voluntate eſt amor & odium, ſed amor eſt primo, & odium ſecundo. Amor eſt principale, quod eſt in voluntate, & odium eſt ſecundarium, & ſemper ad amorem ſequitur odium. Et quia iam probata eſt obligatio de amore, ſcilicet quia homo obligatur ad amandum Deum

primo

primo ex toto corde, ex totà voluntate, & ex tota ſua poteſtate, & quantum poterit, & meliori modo quo poterit, & continue, & indeſinenter, & fortiter, & ſic de aliis conditionibus. Exinde neceſſario concluditur, quod etiam homo obligatur de iure naturæ ad odiendum, quicquid eſt vel poteſt eſſe contra Deum, quicquid limitatur & contrariatur Deo, & hoc primo, ex toto corde, ex tota voluntate, quantum poteſt, & meliori modo quo poteſt, continue, & indeſinenter & fortiter, ita quod eadem eſt obligatio de odio & de amore. Et etiam quia nulla creatura, inquantum eſt creatura, eſt contra Deum, ideo homo nondebet habere odio aliquam creaturam: ſed ſicut homo primo debet amare Deum, ita primo debet odire id, quod primo eſt cõtra Deum. Et quia id, quod primo eſt contra Deum, & inimicatur Deo primo, & primo eſt rebelle Deo, eſt propria voluntas, & proprius amor & priuatus, vt iam probatum eſt, non inquantum amor, nec inquantum voluntas, ſed inquãtum propria volũtas, ideo ſequitur, quod omnis homo primo & principaliter, & ſupra omnia, ex toto corde, quantum poterit, fortiter, continue, indeſinẽter obligatur & debet de iure naturæ odire propriam voluntatem, inquantum propria eſt, & priuatum amorem, inquantum priuatus eſt. Et ſicut quia primo homo tenetur amare Deum, & conſequenter omnia, quæ Dei ſunt, ita quia primo debet odire propriam voluntatem, ita omnia debet odire, quæ ſequuntur ex propria voluntate, & colligantur cum ea, & oriuntur ab ea. Et quia amor proprii honoris & propriæ laudis & excellentiæ ſequuntur propriam voluntatẽ, & etiam delectationis carnalis, ideo homo debet habere odio proprium honorem, propriam laudẽ, propriam excellentiam, & etiam delectationem carnalẽ. Et quia ad iſta ſequuntur auaritia, inuidia, ira, accidia, ideo homo tenetur de iure naturæ odire omnia iſta. Item ſicut ex vno amore ſequebãtur multi amores, ita ex vno odio ſequentur multa odia. Item quia

Naturaliter tenemur odire contraria Deo.

Tit. CXLIV.

Propria voluntas primo odienda eſt.

Proprius honor ſecũdo eſt odiendus.

Tertio contemptus Dei eſt odiendus.

ex propria voluntate ſequitur contemptus Dei, v
perium, dedecus Dei, offenſa Dei, iniuria Dei,
obligatur & tenetur odire quantum poteſt con
ptum Dei, & omnem offenſam & iniuriam Dei,
tuperium Dei. Item ſicut homo obligatur imm
te poſt Deum ſuam imaginem viuam amare, ita
obligatur odire, quicquid eſt contra imagine
viuam, & quicquid inimicatur ei, & turpat & de
eam. Item ſicut quilibet homo debet & tenetur am
re omnem alium hominem ſicut ſeipſum, ita debet o
dire, quicquid eſt contra alium hominem, ſicut qu
quid eſt contra ſeipſum. Item ſicut quilibet homo
bet amare ſeipſum, quia eſt Dei, & eſt imago Dei,
debet odire, quicquid eſt contra ſeipſum, eo qui
contra Deum, & quia eſt contra ſeipſum inquan
Dei eſt, & inquantum Dei imago eſt.

¶ *De natura & viribus & proprietat odii, & de fructu eius.*

TITVLVS CLXXI.

SIcut etiam principalis fortitudo & proprietas
moris eſt, quod vnit amantem cum amato, &
mutat & cõuertit: ita principalis fortitudo odii e
diuidit, ſeparat, elongat odientem à re, quam ha
odio. Et ſicut omnis vnitas, omnis vnio, omnis p
pinquatio hominis fit per amorem, & non aliter
ſicut quantomagis amatur aliqua res, fit magis v
ita quantomagis habetur odio, fit magis diuiſio
longatio. Sic ergo elongatio & diſtantia & di
voluntaria ab aliqua re non eſt niſi odium. Et ideo
voluntas eſt perfecte elongata, quando habet per
ctum odium. Et ſicut amor transformat amantem
rem amatam, ita quod voluntas recipit formam rei
matæ, ita odium expoliat volũtatem à forma rei e
ſæ: & hoc eſt verum, quando amor rei contrariæ
primus & habetur. Item ſicut amor non poteſt c
nec violentari, immo vadit libere, voluntarie, q
cunq

cunque vadit, ita odium non potest cogi, immo voluntarie vadit. Præterea etiam sicut tantum se extendit amor, quantum se extendit res primo amata, ita tantum se extendit odium, quantum se extendit res primo exosa.

¶ *De duobus odiis, sicut de duobus amoribus.*

TITVLVS CLXXII.

SIcut etiam sunt duo amores primi & principales, ita etiam sunt duo odia prima & principalia eis cõtraria. Sicut enim est amor Dei & amor suiipsius seu amor propriæ voluntatis, ita etiam est odium Dei, & odium suiipsius seu odiũ propriæ voluntatis, ita quod quilibet amor habet suum proprium odium sibi oppositum. Et sicut duo primi amores sunt inter se inimici capitales, contrarii & aduersarii, & non possunt esse insimul: ita ista duo odia sunt inter se capitalia inimica, aduersaria & contraria. Et ideo amor Dei & odium Dei opponuntur inter se, & amor suiipsius & odium suiipsius opponuntur etiam, & odium Dei & odium suiipsius etiam opponuntur. Et ideo amor Dei & odium suiipsius seu propriæ voluntatis conueniũt, & amor suiipsius & odium Dei etiam conueniunt, & simul stare possunt. Et possumus dicere, quod amor Dei & odium Dei opponuntur contradictorie, & amor suiipsius & odium suiipsius etiam opponuntur contradictorie. Sed amor Dei & amor suiipsius contrarie opponuntur, & odium Dei & odium suiipsius subcontrarie. Sed odium suiipsius & amor Dei subalternantur, etiam amor suiipsius & odium Dei subalternantur. Ergo ad amorem suiipsius seu propriæ voluntatis sequitur odium Dei, & ad amorem sequitur odium suiipsius seu propriæ voluntatis. Et amor Dei fugat totaliter odium Dei, & amor proprius fugat etiam odium suiipsius. Et qui recedit ab amore suiipsius, vadit ad amorem Dei, nec potest ire alibi,

Odium Dei & suiipsius.

ſicut qui recedit à frigiditate, vadit ad caliditatem nec poteſt ire alibi: ſimiliter qui recedit ab amore Dei, neceſſe eſt, quod veniat ad amorem ſuiipſius ſine priuatum amorem, nec poteſt venire ad alium locum ſicut qui recedit à caliditate, neceſſe eſt, quod veniat ad frigiditatem. Et ſimiliter eſt de odio, quia qui recedit ab odio ſuæ propriæ voluntatis, ſtatim vadit ad odium Dei, & qui recedit ab odio Dei, ſtatim vadit ad odium ſuiipſius. Et ſic ipſa voluntas, quæ currit & ambulat, & vadit & venit, vel ſtat vel quieſcit, neceſſe eſt, quod vel vadat ad amorem Dei & ad odium ſuiipſius, vel ad amorem ſuiipſius, & ad odium Dei. Et neceſſe eſt, quod ſuperſtet vel quieſcat, maneat, habitet in iſtis, quia non poteſt habitare extra illa, vel de vno ad aliud moueatur & ambulet, nec poteſt currere nec ambulare extra iſta, ſicut aqua de frigiditate ad caliditatem, & èconuerſo. Sed eſt differentia in ista ambulatione, quia ſicut aqua per ſe currit ad frigiditatem, & per ſe quieſcit & habitat in illa, & hoc ſine adiutorio alterius, & ad caliditatem non poteſt currere, nec venire, nec ibi manere per ſe, niſi cum adiutorio alterius: ita voluntas per ſe currit & venit ad amorem ſuiipſius, & per ſe in illo quieſcit & habitat ſine adiutorio alterius, ſed ad amorem Dei non potest currere, nec venire, nec ibi manere per ſe, niſi cum adiutorio alterius. Et potes facere comparationem de aqua ad voluntatem, & de caliditate & frigiditate ad amorem Dei & ſuiipſius. Exerce ergo te.

¶ *De fructibus amoris, qui oriuntur ex ipſo duplici odio.*

TITVLVS CLXXIII.

ET quoniam amor tenet principalitatẽ & primitatem odii; ſemper enim amor eſt principalis & primus, & ex amore oritur odium, ideo enim habeo odium alicuius rei, quia amo aliquid, & ideo quia ſunt duo amores, ita ſunt duo odia, & quilibet amor ipſo-

rum

rum duorum reſpicit duo odia, quia vnum reſpicit aliud tanquam oppoſitum & inimicũ ſuum, & aliud tanquam ſuum amicum & ſibi conueniens. Et amor Dei reſpicit odium Dei, tanquam ſuum oppoſitum, & reſpicit odium ſuiipſius ſeu propriæ voluntatis tãquam amicum. Et ſimiliter eſt de amore ſuiipſius, qui reſpicit odium ſuiipſius tanquam oppoſitum, & odiũ Dei tanquam amicum. Et ideo ſicut amor Dei eſt optimus, ordinatus, iuſtus, & ſic de cæteris proprietatibus iam dictis, ita odium Dei, quod eſt oppoſitum, eſt peſſimum, inordinatum, iniuſtum, & ſic de aliis conditionibus oppoſitis. Et ſimiliter ſequitur, quod odium propriæ voluntatis eſt bonum, ordinatum, iuſtum, & ſic de aliis, ſicut amor Dei, cum quo conuenit. Et ſimiliter amor ſuiipſius eſt peſſimus, inordinatiſſimus, & ſic de aliis: ideo ſequitur, quod odium ſuiipſius eſt ordinatum, bonum, &c. quia ei opponitur, & ſic vnum odium eſt bonum, & aliud malum. Quia ergo ex amore oritur odium, & bonum odium oritur ex bono amore, & malum ex malo amore, poſſumus dicere, quod fructus illi, qui ſequuntur ex bono amore, ſequuntur ex bono odio, & illi fructus, qui ſequũtur ex malo amore, ſequuntur ex malo odio, ſed tamẽ principaliter ratione amoris, quia odium ſequitur amorem. Et ſic de odio ſuæ propriæ volũtatis ſequuntur fructus, qui ſequuntur ex amore Dei, & priuantur fructus, qui ſequũtur ex amore proprio, & omnia mala ſua, & de odio Dei oriuntur omnes peſſimi fructus, qui ſequebantur ex amore proprio, & priuantur omnes boni fructus, qui oriebantur ex amore Dei. Et hæc ſufficiant, quæ ſunt de amore & odio, & de primo debito obligationis, quod eſt debitum amoris Dei.

Odium inimicum & malum.

¶ *Sequuntur alia debita, quæ Deo debẽtur, quæ homo debet & obligatur dare & reddere Deo vltra amorem: & primo in ge-*

nerali, & postea in speciali de quolibet.

TITVLVS CLXXIV.

QVoniam tractatum est autem cum Dei adiutorio de principali & primo debito obligationis naturalis, quod homo debet dare Deo de iure naturali, scilicet de ipso amore, & visum est, qualiter ipsa obligatio & debitum & solutio debiti, scil. dare amorem Deo totum, redundat in maximum bonum hominis, immo hoc est totum bonum hominis, inquantum homo est, quia conuertit hominem in Deum, & dat gaudium infinitum, ideo quia tantum bonum sequitur homini, si det sibi amorem, debet homo continue inquirere & inuestigare in seipso, si habet aliquid aliud in se, quod possit dare, quod cõueniat Deo, quoniam sicut de amore sequitur maximus fructus homini, & maximum bonum, ita de omnibus aliis, quæ dabit Deo, sequetur maximus fructus & maximum bonum homini. Et sicut si homo non dat Deo amorem, sequitur infinitum damnum & malum homini, ita si non dederit Deo alia, quæ debet ei dare, sequitur infinitum damnum & malum homini. Et ista vtilitas, iste fructus, istud bonum maximum, & vitatio mali tanti debent inclinare hominem, vt det omnia quæ poterit Deo. Et non solum hæc debent inclinare hominem, vt det Deo omnia, quæ poterit, sed etiam fortissima obligatio iam probata, quia virtute illius omnia, quæ potest, dare debet Deo. Vnde quia homo est opus Dei, & Deus est suus opifex & suus artifex, qui eum totum fecit cum non esset, & homo est factura Dei & creatura, & non solum hoc, sed & propter ipsum fecit Deus omnia alia opera & alias creaturas, ideo quicquid homo habet & quicquid potest, totum accipit à Deo, & ideo totum debet suo artifici, & tantum obligatur homo Deo, quantum opus suo artifici, & magis adhuc, quia Deus totũ fecit & ipsum hominem, & omnia alia. Et quia opus debetur amare suum

Omnia debemus Deo dare.

ſuum artificem, & timere, & laudare, & honorare, ſi poteſt hoc facere, ideo cũ homo ſit opus Dei viuum, & poſſit amare, timere, laudare, honorare, & glorificare, debet omnia iſta dare Deo, & nulli alteri debet iſta dare, quia nulli aliquid debet, niſi Deo, cui totum ſe debet.

Vt autem homo clare cognoſcat, quæ ſunt illa ſpecialiter, quæ debet facere Deo, debet cogitare in ſeipſo, quod quicquid habet opus aliquod, totum poſuit & ordinauit artifex propter aliquid, & non in vanum, & nihil poſuit fruſtra, & quod ille, qui facit opus vel fieri facit, propter ſeipſum facit, vt ei ſeruiat in aliquo, & ſecundum quod ſeruitium exigit & requirit, taliter fit & diſponit opus. Et ideo aliter fit domus, aliter gladius, aliter ſerra, aliter clauis. Et quia homo cognoſcit ſe eſſe opus Dei factum ab ipſo ſolo, poteſt cognoſcere, quod quicquid poſuit Deus plus in homine quam in aliis rebus, quod totum poſuit propter ſeruitium ſuum, ſcilicet vt de hoc ſeruiat ei principaliter & non in vanum, & quod quicquid habet, totum habet propter ſuum artificem, ita quod ſicut quicquid habent res aliæ, quia factæ ſunt propter hominem, habent propter hominem ita quod quicquid habet homo vltra alia opera facta, habet propter Deũ, & vt de hoc ſeruiat Deo immediate, quia inter Deum & hominem nullum eſt medium. Et ideo quia homo habet liberum arbitrium, ſcil. intellectum & voluntatem, cum quo poteſt intelligere, velle, amare, timere, honorare, gratias reddere, cognoſcere beneficia, laudare & honorare, adorare, orare, deprecari, ſupplicare, credere, confidere, magnificare, glorificare, benedicere, gaudere, lætari, & exultare, & aliæ res non habent omnia iſta, nec habent cum quo poſſent hæc facere, ſequitur, quod homo habet omnia iſta propter Deum immediate, vt cum iſtis ſeruiat Deo, & omnia iſta applicet Deo factori ſuo, & omnia reddet ei. Quid enim debet cognoſcere ipſum opus factum, niſi factorem ſuum, poſtquam poteſt & habet cum quo? Ad

Liberum arbitrium tenemur Deo dare.

quid datum eſt ſibi à factore ſuo, vt hoc poſſit facere, niſi vt ipſum cognoſcat? Quid debet amare opus factum, quid debet velle niſi ſuum factorem, poſtquam poteſt & habet cum quo? Ad quid dediſſet ſibi hoc, niſi vt amaret ipſum? Cui debet dare amorem opus niſi factori ſuo? Quid debet aliud timere opus factū, niſi factorem ſuum, poſtquam cognoſcit ipſum, & habet cum quo poteſt timere? Ad quid datum eſſet ſibi, vt poſſit timere, niſi vt timeret ipſum? Quem debet honorare opus factum de nihilo, niſi factorem ſuum, poſtquam poteſt & ſcit? Cui dabit honorem & reuerentiam, niſi factori ſuo? Quem alium debet adorare opus, niſi opificem, poſtquam poteſt? Cui debet ſupplicare, cui debet curuare genu opus factum de nihilo, niſi factori ſuo? Quem debet orare, quem debet deprecari, niſi factorē ſuum, poſtquam poteſt? Cui debet gratias reddere opus totaliter factum de non eſſe, niſi factori ſuo, poſtquam ſcit & poteſt? Cui totum ſe debet opus, niſi factori? Cui obligatur, niſi factori ſuo? Quem debet amare, quem debet glorificare, quem debet magnificare, quem bene dicere ipſum opus, niſi ſuum opificem? Cui debet dare laudem, & gloriam, & honorem, niſi factori ſuo, poſtquam poteſt? Cui ipſum opus factum de nihilo debet credere, & in quo debet ſperare, in quo debet confidere, niſi in factore ſuo? De quo debetur lætari, & gaudere, & exultare opus, niſi de ſuo artifice? In quo debet complacere, in quo debet conſolari, niſi in ſuo factore? Quantum obligatur opus factum de nihilo factori ſuo, qui fecit ipſum & viuum, & poſſit cognoſcere ſuum factorem? Quæ dignitas eſt iſta, quod opus poſſit cognoſcere ſuum opificem? Quantum obligatur opus factori ſuo qui fecit ipſum, cum nihil eſſet, ſimile ſibi, cui dedit ſuam imaginem viuentem, intelligentem, cognoſcentem, & amantem, & memorantem, cui dedit inexterminabilem libertatem, cui dedit, vt poſſit ſeipſum mouere, & de vno loco ad alium per ſe ambulare? Quantum obligatur opus iſtud

factori

factori ſuo, qui fecit ipſum maius, excellentius, dignius, altius, nobilius, & ſuperius omnibus aliis operibus ſuis, qui ipſum magnificauit, nobilitauit ſuper omnia alia opera ſua, cui ſoli & non aliis ſuam imaginem viuam dedit, ſupra quod nullum aliud opus poſuit, qui fecit ipſum dominum aliorum operum ſuorum, propter quod fecit & ordinauit omnia opera ſua, & ipſum propter nullum aliud opus fecit, nec ad aliud ordinauit, niſi ad ſeipſum immediate? Quantũ obligatur illud opus factori ſuo, qui fecit ipſum ſolũ, & non alia opera, & ordinauit ad hoc, ſcil. vt in æternum maneat ſecum, & ſecum habitet, & cum eo habeat æternum gaudium, æternam lætitiam cum eo, & viuat in æternum in ſua ſocietate, vt & ſibi communicet bona ſua, ſeipſum, & quicquid habet? Quãtum obligatur opus illud factori ſuo, cui ſoli & non aliis voluit dare nomen filii, & ipſum filium appellare, & nomine ſuo nominari, & ſeipſum patrem eius vocari, cum non ſit de natura ſua, ſed de nihilo factum? Ecce ergo ex eo, quia homo eſt opus Dei factum de nihilo, & cognoſcit ſe eſſe opus Dei, poteſt clariſſime cognoſcere, quantum obligatur Deo, & quia omnia, quæ poteſt, debet factori ſuo Deo dare & facere, & quod propter ipſum habet omnia.

¶ *Quod homo ex his, quæ habet in ſeipſo vltra alias creaturas & ex propriis conditionibus, poteſt arguere conditiones & proprietates, quas habet Deus factor ſuus.*

TITVLVS CLXXV.

QVia ergo immediate homo eſt propter Deum, & omnia, quæ habet, habet propter Deum, & inter Deum & hominem nullum eſt medium, ideo inter Deum, & hominem erit correſpondentia proportionalis, vt Deus correſpondeat homini iuxta ſuas condi-

conditiones proportionabiliter. Vnde homo potest arguere per suas conditiones, quas habet inquantum homo, quas conditiones non habent aliæ res correspondentes in Deo factore suo. Ideo potest homo arguere, quod quia ipse potest amare, Deus est amandus, & quia potest cognoscere & intelligere, quod Deus est cognoscendus & intelligibilis, & quia homo potest timere, Deus est timendus, & quia potest honorare, Deus est honorandus, & quia potest adorare, Deus est adorandus, & quia potest orare, Deus est orandus, & quia potest deprecari, Deus est deprecandus, & quia potest supplicare, Deus est supplicandus. Et quia potest laudare, glorificare, & benedicere, Deus est laudandus, glorificandus, & benedicendus. Et quia homo potest cognoscere beneficia, Deus est beneficiorũ largitor, & quia potest admirari, Deus est admirabilis factor. Et quia potest credere, Deus est credendus, & quia potest sperare, in ipso est sperãdum. Et quia homo potest confidere, in Deo est confidendum, & Deus est fidelis, & quia potest delectari, Deus est delectabilis. Et quia homo quærit semper veritatem, ideo Deus est verax, & quia semper desiderat bonum, ideo Deus est bonus. Et quia homo potest in infinitum petere, ideo Deus potest in infinitũ dare. Et quia homo potest in infinitum desiderare, Deus potest in infinitum satiare. Et quia homo potest benefacere, Deus potest ipsum remunerare. Et quia homo potest peccare & male facere, Deus potest ipsum punire. Et quia homo potest cadere, Deus potest leuare ipsum. Et quia homo potest esse reus, Deus potest esse iudex. Et quia homo potest veniam postulare, Deus potest ei parcere. Et quia homo potest esse infirmus, Deus potest ipsum sanare. Et quia homo est miserabilis, Deus est misericors. Et quia homo est debilis & fragilis, Deus est fortis. Et sic de conditionibus ipsius hominis possumus proportionabiliter arguere per correspondentiam conditiones Dei, è conuerso ex conditionibus Dei possumus arguere ad hominem,

Deus est amandus.

Cognoscendus.

Timendus.

Laudãdus.

minem, vt quia Deus est primo amandus, ideo homo debet ipsum primo amare, & ei primo debetur amor. Et quia Deus est primo & solum timendus, ideo homo debet ipsum primo & solum timere, & ei debetur primo timor. Et quia Deus est primo & solum honorandus, ideo homo debet ipsum primo honorare, & ei debetur primo honor: & sic de aliis conditionibus. Et quodammodo est simile de anima ad corpus, & è conuerso, sicut de homine ad Deum, quia sicut sibi adinuicem correspondent anima & corpus, ita Deus & homo. Vnde quia corpus habet oculos, ideo anima habet virtutem videndi. Et quia corpus habet aures, ideo anima habet potestatem audiendi. Et quia corpus habet nasum, ideo anima habet virtutem odorandi. Et quia corpus habet pedes, anima habet virtutem ambulandi, & sic de aliis. Et è conuerso possumus arguere de anima ad corpus.

¶ *Quod licet quodlibet debitum Deo debeatur virtute amoris, tamen quodlibet per se habet suam propriam rationem specialem, quare debet Deo dari.*

TITVLVS CLXXVI.

QVamuis autem omnia & vniuersa debita, quæ homo debet Deo; debeantur virtute primi & principalis debiti, scilicet ratione amoris, quia omnia sunt obligata & connexa cũ amore, & omnia sequuntur amorem, & omnia sunt inclusa in amore; & ideo cui homo debet totum amorem primo & principaliter, illi etiam debet totum timorem primo & totaliter, & illi etiam debet totum honorem primo & totaliter & quantum potest, illi etiam debet omnẽ laudem, omnem obedientiã, omnem fidem, & quicquid dare potest & Deo conuenit. Vnde omnia ista dantur & donabilia sunt, scil. amor, timor, honor, laus, gloria, & obedientia, fides, spes, & confidentia, & Deo conueniunt: ergo cum amor sit primum donum, & in

ipso

ipſo ſunt omnia dona, ſequitur, quod cui debet homo ipſum amorem, debet omnia iſta, quia homo vni ſolum obligatur & totum debet illi. Attamen vnumquodque iſtorum debitorum debetur Deo per ſuam propriam rationem ſpecialem: & per aliam rationem in ſpeciali Deo debetur amor, & per aliam timor, & per aliam honor, & ſic de aliis. Quia enim ſunt diſtincta & diuerſa dona inter ſe, & vnum non eſt aliud, ideo ſub vna ratione debet dari vnum, & ſub alia ratione aliud. Vnde amor non eſt timor, nec honor, nec timor eſt honor, nec poteſt dari amor ſine timore & honore, nec timor ſine honore, & èconuerſo. Quamuis ergo omnia debeantur Deo, tamen ſub diſtinctis rationibus. Vnde Deus eſt primo amandus, quia eſt primo bonus, & ſumme bonus, & ſolus bonus, quia nihil eſt bonum niſi per ipſum, & ab ipſo, & eo modo, quo eſt bonus, eſt amandus: & quia eſt ſumme bonus, eſt ſumme amandus, quia eſt puriſſime bonus, eſt puriſſime amãdus, & quia in infinitum eſt bonus, in infinitum eſt amandus, quia nihil eſt bonum, niſi propter ipſum, nihil eſt amandũ, niſi propter ipſum. Item Deus debet primo amari ab homine, quia Deus ipſum primo amauit, & propter dona & beneficia, quæ illi dedit, quia totum quod habet ille dedit, & ab eo accepit & ſeipſum. Propterea Deus eſt timendus, & ei debetur timor, quia eſt Dominus omnipotens, & eo modo, quo eſt Dominus, eſt timendus, & eo modo debetur ei timor. Et ideo, quia eſt omnipotens Deus, & infinitus, & ſummus, ideo debetur ei ſummus timor & infinitus, & eſt in infinitum timendus. Et quia eſt primo Dominus, ideo ei debetur ſoli timor, & ſolus eſt timendus. Et quia veriſſime eſt Dominus, veriſſime eſt timendus. Et quia ſemper eſt Dominus, ſemper eſt timendus. Et quia ſolus eſt Dominus hominis, & nullus alius, ideo debet timeri ab homine ſolus. Præterea Deo debetur honor, & eſt honorandus, quia eſt primus, & quia principium, & quia maior, & eo modo, quo eſt primus & maior & principium,

Omnia debentur Deo ſub ſua ratione.

Deus eſt amandus.

Timendus.

Honorandus.

cipium, est honorandus. Et quia est primum principium & primo, ideo primo honorandus est, & ei debetur primo honor. Et quia ipse solus est principium per se, & nihil est principiũ per se, nisi Deus, ideo proprie solus est honorandus per se, & nihil est honorandum per se nisi ipse, & quicquid honorandum est, est honorandum propter ipsum, & quicquid est principium, est principium propter ipsum. Et quia est summum & infinitum principium, ideo summe & infinite honorandus est. Et quia est verissime principium, ideo verissime est honorandus. Et quia est primum principium hominis, ideo ab homine debet primo honorari & dari ei honor. Itẽ Deo debetur obedientia, quia est superior, & eo modo, quo est superior, est ei obediendum. *Obediendus.* Item Deus est laudandus & glorificandus, quia est operarius & artifex seu opifex, & eo modo, quo est operarius seu artifex, est laudandus & glorificandus. *Laudãdus.* Et ideo quia est summus, & optimus, & sapientissimus, & primus, & solus operarius & artifex, ideo solus, & summe, & primo est laudandus & glorificandus, & ei debetur laus & gloria primo. Et quia est operarius & artifex hominis, ideo ab homine est laudandus. Item Deus est credendus, & ei debetur fides & credulitas, quia est verus & non mendax, & eo modo, quo est verus, eo modo debetur ei & fides. *Credendus.* Et ideo quia est primo verus & perfecte verus, & est prima veritas, ideo debetur ei primo & per se fides: & quia est summe verus, ideo debetur ei summa fides & credulitas. Et quia in infinitum elongatur à mendacio, quin non potest fallere nec falli, ideo in infinitum debet ei credi. Præterea Deo debetur confidentia, quia est fidelis, & eo modo, quo est fidelis, ei debetur confidentia, & in eo confidendum est. Item Deo debetur spes, & in eo sperandum est, quia potens & volens & sciens iuuare & saluare & dare, & eo modo debetur ei spes, quo modo est potens, & eo modo est in eo sperandum. *Sperandus.* Et quia solus est potens, & nullus alius, & primo potens, & summe potens, ideo in

eo est

eo eſt primo & ſolum & ſumme ſperandum: & [illegible] omnibus.

Sic ergo alia ratione timendus, alia ratione ho[illegible] randus, & ſic de aliis. Et quia in ipſo ſunt omnes ra[illegible] nes iſtæ dictæ, ideo ſibi ſoli debet dare homo om[illegible] iſta & primo. Non ergo ſufficit homini dare ſolu[illegible] morem, niſi etiam det timorem, & honorem, lau[illegible] & gloriam, fidem, ſpem, & obedientiam & confi[illegible] tiam, quia omnia debentur ei, ſicut amor: ſed pri[illegible] & principaliter amor, quia in hoc correſpondet D[illegible] de ſimili, quia Deus amor eſt & dat amorem, ſed n[illegible] honor, & timor, & ſic de aliis. Et ideo principali[illegible] mum, quod ei debetur, eſt amor: ſed non vult ſolu[illegible] amorem, ſed vult ipſum ſociatum cum aliis, ſcili[illegible] timore & honore, & ſic de aliis, quia taliter ei de[illegible] tur.

¶ *Quod quamuis ſint multæ ſpeciales rati[illegible] nes, quare omnia prædicta debent d[illegible] Deo ab homine, tamen vna poteſt eſſe[illegible] ratio generalis ex parte Dei, & alia[illegible] parte hominis.*

TITVLVS CLXXVII.

QVoniam omnes prædictæ rationes poſſunt co[illegible] cludi in vna ratione ex parte Dei, & alia ex pa[illegible] hominis, ideo poſſumus ducere omnes ad duas [illegible] nerales rationes: iſtæ autem duæ rationes ſunt op[illegible] & factor. Vnde omnia debentur Deo ab homine, q[illegible] Deus eſt factor eius, & omnia debet homo dare D[illegible] quia eſt opus eius. Et eo modo, quo Deus eſt facto[illegible] hominis, & homo eſt opus ſuum, eo ei debentur d[illegible] ri, & homo debet dare Deo. Et ideo amor, timor, ho[illegible] nor, laus, & gloria, fides, ſpes, fiducia, confidenti[illegible] obedientia debentur Deo ab homine, quia homo [illegible] opus ſuum, & Deus eſt factor eius. Vnde homo debe[illegible] amare Deum, quia eſt opus eius, & Deus eſt facto[illegible] ſuus. Homo debet honorare Deũ, quia eſt opus eius

Homo

Homo debet laudare Deum, quia est opus eius. Et quia Deus est factor hominis, & homo est opus eius, ideo debet ei summe obedire: & sic de aliis. Vnde quia Deus est factor hominis, & homo est opus suum, ideo amat ipsum hominem, quia factor amat suum opus, & ipsi dat sua beneficia. Quia Deus est factor hominis, ideo Deus est Dominus eius: & quia Deus est factor hominis, ideo est principium hominis: & quia est factor hominis, ideo non decipit nec fallit hominem, sed semper dicit ei veritatem, quia factor non decipit opus suum: & quia est factor hominis, est homini fidelis: & quia est hominis factor, ideo nescit deficere homini, quia factor non desicit operi suo: & sic de aliis. Quia igitur homo est opus Dei, & solus se cognoscit opus Dei esse & factum à Deo, & alia opera non cognoscunt se esse opera Dei, nec esse facta à Deo, & etiam solus homo cognoscit se esse obligatũ Deo, & solus cognoscit, quid debet opus factori suo, & cognoscit, quod omnia prędicta debet opus suo factori. Et quia potest dare omnia prædicta, ideo debet & obligatur dare omnia prædicta Deo. Coniunge omnia ista simul: Homo cognoscit se esse opus Dei, & cognoscit, quid debet opus factori suo, & homo cognoscit se esse seruum Dei & subditum, & cognoscit, quicquid debet seruus Domino suo facere, & cognoscit se omnia accepisse à Deo, & cognoscit, quid debet facere recipiens danti, & homo cognoscit se posse dare & habere omnia, quæ debet dare. Ex istis omnibus sequitur, quod homo dare omnia prædicta Deo, nec excusatur si non dat, quia habet & potest dare. Et sic in generali & insimul manifestata sunt debita & dona, quæ Deo debentur, & quæ homo debet dare Deo, & obligatur vltra amorem dare.

¶ *Sequitur de istis in speciali: & primo de timore.*

TITVLVS CLXXVIII.

QVoniam autem dictum est & tractatũ de amo
re, quod est primum donum & primum debitũ
in speciali etiam tractatum est de aliis debitis & don
in speciali. Sed tamen quia amor est primum debitu
& donum, & ad ipsum sequuntur omnia alia debi
& dona, & nihil potest dici donum, nisi ratione amo
ris, quia est primum donum, ideo necessario inclu
tur amor in omni dono & dato, aliter non esset do
nec datum, quia ipse amor primo habet nomen do
& primum semper includitur in aliis, & nihil pot
esse verum donum nec datum, nisi oriatur ab amo
& fundetur in amore: & si amor non est, nullum
num est, quia donum debet esse voluntarium, libe
spontaneum & gratuitum, & nihil est tale nisi am
Et ideo nihil est acceptum, nisi amor vel propte
morem. Et propter hoc timor, honor, & obedie
&c. quę possunt dari absque amore, non sunt acce
bilia, quia non sunt voluntaria, nec dulcificata,
mellificata cum dulcedine amoris, quæ est prima
cedo: ideo sine amore omnia sunt amara: ideo
dans gaudet de dando, nec recipiens complaceti
cipiendo. Et propter hoc qui timet sine amore, h
pœnam & tristitiam, & qui honorat sine amore,
latur, quia non est honor, sed adulatio. Quia ergo
amor est primum donum & debitum, ideo scien
cognitio de amore est principium & ianua ad co
scendum omnia alia dona & debita: & similis pr
sus est de omnibus, sicut de amore.

Differentia inter timorem & amorem.

Incipiamus ergo primo ab ipso timore: vnde t
differt ab amore, quia amor est donũ liberale & s
taneum, & ideo datur cum delectatione & lætit
ne fatigatione, sine pœna, sine tristitia, sine coact
& liberalissime, sed timor solus de se non potest
nisi cum pœna & tristitia, fatigatione & coacti
non sponte, non libere, quia non est donum volu
rium. Et ideo nisi coniungatur cum amore, dat t
tiam, pœnam & desperationem. Et ideo ipse tim
primus seruus, nullam libertatem habens: sed qu
con

coniungitur cum amore, tunc est liber, spontaneus & voluntarius, & liberatus à seruitute & manumissus, & tunc non habet pœnam nec tristitiam, sed gaudiũ. Sic ergo amor liberat timorem à seruitute, & ponit ipsum in libertatem, & hoc facit amor bonus, & non amor malus. Et quia timor de se est seruus & dat pœnam, ideo non debet multiplicari sicut amor. Vnde ex vno timore bono nõ sequuntur multi timores, sed quanto timor est melior, tanto minus multiplicatur. Ideo ex timore Dei nullus alius timor oritur, sed ex amore Dei sequuntur infiniti amores. Et sic amor extenditur quantum res amata, sed timor non extenditur quantum res, quæ timetur, quia nihil est timendũ nisi Deus, quia creatura nullo modo est timenda. Et sic differentia est inter timorem & amorem, quia timor non est donum voluntarium, & dat pœnam de se & tristitiam, quando est solus, & non extenditur, & amor de se est voluntarium donum, & dat gaudium, & extenditur.

Sed etiam multum conuenit timor cum amore, & est optima mixtura & optima societas, quia Dei timor iuuat amorem, quia timor vnit & ligat voluntatem magis cum Deo. Et ideo timor & amor sunt duæ catenæ, duo claui tenentes volũtatem fixam cum Deo, & adinuicem se iuuant & fortificant. Vnde quia creatura facta est ex nihilo, &, Deus est infinitæ potestatis, non esset conueniens coniunctio creaturæ cum Deo, nisi per amorem & timorem, nec aliter conuenit creaturæ amare Deum, nec conuenit aliter amari, quia apparet quædam æqualitas, & nulla superioritas, nec esset firmissima vnio inter creaturam & creatorem. Et ideo quia timor maxime conuenit cum amore, quia ipsum confortat, fortificat, & iuuat, & solidat, & habet virtutem vnitiuam, ideo post amorem tractari debet de timore.

Conueniũt timor & amor.

¶ *Quod sicut duo amores sunt, ita sunt duo timores.*

TIT. CLXXIX.

QVoniam autem duo amores principales iam dicti ſunt radices omnium bonorum & malorum quæ pertinent ad hominẽ, ideo neceſſe eſt, vt omnia quæ pertinent ad hominem, diuidantur in duas partes: & ideo neceſſe eſt ponere duos timores, ſicut duos amores. Vnus timor eſt, qui oritur ex amore Dei, & alius timor eſt, qui oritur ex amore ſuiipſius. Et ſicut ſe habent duo amores inter ſe, ita & duo timores. Et ideo timor, qui oritur ex amore Dei, & conuenit cum Deo, bonus, ſanctus & iuſtus eſt, & habet omnes conditiones ipſius amoris Dei. Sed timor, qui oritur ex amore proprio, eſt malus, iniuſtus, & inordinatus, & habet omnes conditiones proprii amoris. Et iſti duo timores faciunt operationes contrarias, quia timor Dei non multiplicatur, ſed ſemper eſt vnus ſolus, quia qui timet Deum, nihil timet aliud, quia nihil aliud eſt timendum, & ideo vnit & fortificat hominem cum Deo, & nullam pœnam nec triſtitiã dat quia ſemper coniunctus eſt cum bono amore. Sed timor, qui oritur ex amore ſuiipſius, multiplicatur in infinitum, & pluſquam ipſe amor vnde oritur, immo ex vno amore oriuntur infiniti timores. Et quia timor de ſe pœnam dat & triſtitiam, niſi ſit iunctus cum bono amore, ideo quilibet timor, qui oritur ex amore ſuiipſius, dat pœnam & triſtitiam, & ideo ad multiplicationem timoris, ſequitur multiplicatio pœnarum & triſtitiarum. Vnde iſta multiplicatio timoris clariſſime manifeſtat venenoſitatem & malitiam ipſius timoris proprii, & quantum noceat habẽti. Quia enim primo amat ſeipſum, ſumme amat vitam ſuam, ſuũ eſſe & conſummationem ſuiipſius: Et ideo ſumme timet perdere ſeipſum primo & ſuam vitam, eo quod poteſt perdi & deſtrui & corrumpi, quia eſt res perdibilis & deſtructibilis, & ipſe non poteſt conſeruari per ſeipſum, & per conſequẽs timet omnia iſta, quæ poſſunt perdere & deſtruere ſeu diminuere ſeipſum, ſuum eſſe, & ſuam vitam, & ſibi nocere. Et ideo timet mortem, infirmitatem, & peſtes, & fugit illas quan

poteſt

Timor malus multiplicatur in infinitum.

Amans ſeipſum omnia timet.

poteſt, timet terram, timet aquas, aërem & ignem, venena, famem, ſitim, animalia, timet homines, qui poſſunt auferre vitam ſuam. Item qui primo amat ſe ipſum, amat primo proprium honorem, propriam famam, & ſuam laudem & excellentiam, & ideo timet perdere honorem ſuum, ſuam famam, & ſuam laudẽ, & timet vituperia, & per conſequens timet omnia illa, quæ poſſunt diminuere & deſtruere ſuum honorem, ſuam famam, & ſuum nomen. Item qui primo amat ſeipſum, amat ſuas proprias delectationes carnis, & ideo qui timet eas perdere, timet omnia illa, quæ poſſunt deſtruere vel diminuere illas delectationes: ideo timet tormenta, frigus, calorem, amaritudinem, paupertatem, bonorum & penuriam. Item etiam quia pecunias diligit, ideo timet eas perdere: ideo timet omnia illa, quæ poſſunt auferre vel diminuere pecunias. Ecce ergo qualiter timor malus multiplicatur in infinitum, eo quia oritur de malo amore. Item etiam qui amat primo ſe ipſum, amat omnes illos, qui ſunt coniuncti ſecum, vel qui iuuant ipſum vel conſolantur ipſum: ideo amat amicos, filios, vxorem, parentes & fratres, & etiam omnia illa, quæ ei ſeruiunt, ſicut ſunt domus, poſſeſſiones, & animalia. Et ideo timet omnia iſta perdere, & per conſequens timet omnia illa, quæ poſſunt auferre iſta ſupradicta omnia vel deſtruere.

Fundamentum ergo quare generantur tot timores eſt, quia illud quod amat poteſt perdi & deſtrui & auferri, & eſt res perdibilis. Et ſic amor malus non liberat timorem à ſeruitute & à pœna, immo ipſum timorem multiplicat & pœnam auget. Sed qui amat primo Deum, quia Deus non eſt res, quæ poteſt deſtrui, vel auferri, nec corrumpi, nec per violentiam tolli, nec aliquid ſibi poteſt nocere, ideo nihil aliud timet, ed ſolum timet eum, quem amat, & ſic amor Dei non ultiplicat timores, ſed habet ſolum vnicum timorem, & ille timor cũ amore liberat ab infinitis timoribus malis, qui dant pœnam & triſtitiam. Et quia ti-

Timor Dei non multiplicatur.

Amans ſe-ipſum omnium rerum ſeruus eſt.

mor alicui debetur, quia Dominus, & ille, qui timet, eſt tanquam ſeruus, ergo ſequitur, quod homo qui primo non timet Deum, ſubiicitur & eſt ſeruus omnium rerum, quas timet, & conſtituit ſe ſeruum omnium illarum rerum, & illæ res omnes dominantur homini, & ideo homo conſtituit ſe ſeruum & ſubiectum omnium creaturarum, & omnis creatura dominatur ei, quia omnes timet, & ſic incurrit infinitas ſeruitutes & captiuitates, & perdit libertatem ſuam. Sed qui primo timet Deum, eſt ſolum ſeruus vnius, & ſolum vnum habet Dominum, qui eſt Dominus omnium creaturarum. Qui ergo timet Deum primo, quia timet quod timendum eſt, ideo habet bonum timorem ſed qui non timet Deum primo, timet quod primo timendum non eſt, quia timet creaturas de nihilo factas, & talis timor eſt contra naturã hominis inquantum homo eſt, & contra totum ordinem creaturarum quia creaturæ ſunt factæ propter hominem, ad ſeruiendum homini, & ſic eſt ordo peruerſus in natura. Sed timor Dei eſt ſecundum naturam hominis inquantum homo eſt, & ſecundum ordinem omnium rerum, & ideo non eſt contra hominem, ſed conuenit homini inquantum homo eſt, & ideo ſemper proficit homini. Et ſic apparet, qualiter ſunt duo timores, ſicut duo amores.

¶ *Quod ſicut ſunt duo timores contrarii, ſic ſunt duo contemptus oppoſiti.*

TITVLVS CLXXX.

ET quia etiam amori opponitur odium, & duobus amoribus opponuntur duo odia: ita etiam ſimiliter timori opponitur contemptus. Et ſicut eſt timor Dei, ita eſt contemptus creaturæ ſeu contemptus ipſius. Et ideo ſimiliter poteſt fieri hæc oppoſitio comparatio inter duos timores & duos contemptus ſicut inter duos amores & duo odia. Vnde timor Dei & timor creaturæ ſeu qui oritur de amore propr

ſunt contrarii, & contemptus creaturæ ſeu ſuiipſius ſunt ſubcontrarii. Sed timor Dei & contemptus Dei contradicunt, & timor creaturæ & contemptus ereaturæ etiam contradicunt. Et timor Dei & contemptus creaturæ ſubalternantur, & timor creaturæ & contemptus Dei etiam ſubalternantur. Compara ergo timorem ad amorem, & duos timores ad duos amores, & ad contemptus, & ſic acquires magnam ſcientiam de timore.

¶ *Quod honor, & vtilitas ſeu commodum ſunt duo, propter quæ omnia fiunt.*

TITVLVS CLXXXI.

QVamuis autem ſit tractatum de honore aliqualiter ſimul cum amore & aliis debitis, attamen honor requirit ſpecialem tractatum ab aliis diſtinctū propter ſuam ſingularem naturam & excellentiam, quia omnia, quæ facta ſunt & fiunt, propter honorem fiunt. Vnde omnia, quæ fiunt vel fieri poſſunt, ad duo reducuntur, ſcil. ad honorem & vtilitatem. Quia omne, quod fit, vel fit propter honorem, vel propter vtilitatem, vel propter vtrūque ſimul, ita quod honor & vtilitas ſunt duo fructus, qui colliguntur finaliter ab omnibus. Cum autem Deus fecerit mundum, neceſſe eſt, quod vel fecit propter honorem, vel propter vtilitatem, vel propter vtrunque inſimul. Vnde cum non ſint niſi duo, ſcilicet Deus & creatura, neceſſe eſt, quod omnia fiāt vel propter Deum, vel propter creaturam, vel propter vtrunque inſimul. Et quia creatura ſemper eſt indigens, quia de nihilo facta, & nō poteſt per ſe eſſe nec exiſtere, & ſic poteſt creſcere in bonitate & perfectione, & melior fieri intra ſe, ideo ei ſolum debetur vtilitas ſeu commodum, & nō honor. Sed quia Deus creator eſt plenus intra ſe omni perfe- *Soli Deo*
ctione, nullo indigens extra ſe, quia nullo modo po- *honor.*
teſt creſcere in ſeipſo, quia ſumme plen⁹, & ideo quia in ipſo nulla eſt nec poteſt eſſe indigentia, quia eſt

Homini vtilitas.

ſumme diues, omnibus abundans, habens omne cō-
plementum, ideo ei nulla debetur vtilitas, ſed ſolum
honor. Et ſic creaturæ ſolum debetur vtilitas, & Deo
creatori ſolum honor. Et quia Deus eſt ſumme bonꝰ,
ideo nihil poteſt operari, quin ſit propter vtilitatem.
Ideo iſta duo ſunt ſimul cōiuncta in omni opere ſuo,
ſcilicet honor & vtilitas, quia honor ſine vtilitate vi-
detur eſſe vanitas, quod non poteſt eſſe in ſummo bo-
no, ideo Deus non poteſt operari propter ſolum ho-
norem, ideo omnia, quæ Deus operatur, propter ho-
norem operatur & vtilitatem, ſcil. propter honorem
ſuum cui debetur, & propter vtilitatem creaturæ cui
conuenit vtilitas & commodum, aliter ſua operatio
non habet finem completū & plenum, quod eſſe non
poteſt. Et ſic omnia conſiſtunt in duobus, ſcil. in ho-
nore & vtilitate, & propter iſta duo omnia fiunt, &
vtilitas conuenit indigenti, & honor non indigenti
ſiue pleno in ſe. Cum enim Deus operatur omnia, que
operatur, propter ſe primo, & ipſe non poſſit aliquid
recipere intra, nec creſcere intra, nec augeri, ſequitur
quod non poteſt operari extra ſe, niſi propter honorē
& gloriam, quæ ſunt exteriora bona: Impoſſibile eſt
enim, quod propter nihil operetur. Et cum ſit ſumme
bonus, eſt impoſſibile, quod operetur niſi propter ali-
quam vtilitatem, & quia ipſe nulla vtilitate indiget,
ideo neceſſe eſt, quod operetur propter vtilitatem
creaturæ. Et ſic honor Dei & vtilitas creaturæ ſemper
ſunt colligata in operibus ſuis.

¶ *Quamuis ſimul ſunt honor & vtilitas, attamen magis principalis eſt honor, quā vtilitas.*

TITVLVS CLXXXII.

ET quoniam honor pertinet Deo, & vtilitas crea-
turæ, ideo magis eſt principalis honor Dei, quam
vtilitas creaturæ, & de tanto quanto Deus eſt princi-
palior, quam creatura: immo ſicut Deus & creatura
in infi-

in infinitum distant, ita distant in infinitum & sine mensura honor Dei & vtilitas creaturæ. Et ideo quãuis simul operetur propter suum honorem & creaturæ vtilitatem, attamen magis principaliter operatur & primo propter suum honorem, & minus principaliter & secundario propter creaturæ vtilitatem, ita q; principalius respicit suum honorem, quam creaturæ vtilitatem. Sicut enim primo est Deus, quam creatura, ita similiter primo debet respicere Deus ea, quæ pertinent ad ipsum, quam ea, quæ pertinent ad creaturam, licet vtrunque simul respiciat. Et ideo sequitur, quod Deus principaliter fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, propter suum honorem & ad suã laudem & gloriam, vt scilicet exinde sequatur diuinus honor, & etiam consequenter propter creaturæ vtilitatem. Et exinde sequitur, quod Deus omnia potest, quæcunque possunt pertinere ad propriam laudem, & veram gloriam, & veram vtilitatem, & ad verum honorem, & quod omnia, quæ Deus operatur in mũdo, operatur ad suum honorem, & nihil potest facere contra suum honorem. Et ideo omnes creaturæ sunt factæ ad suum honorem, ad suam laudem, & regimen mundi & omnium creaturarũ & totius vniuersi totum est ad suum honorem. Et quia vtilitas creaturæ est ligata cum honore Dei, ideo sequitur, quod quantomagis Deus respicit suum honorem, tantomagis respicit vtilitatem & commodum creaturæ, & quantomagis vult suum honorem, tantomagis vult vtilitatem creaturæ, & quantomagis crescit honor Dei, tantomagis crescit vtilitas creaturæ. Et sicut Deus nihil potest facere contra suum honorem, ita nihil potest facere quantum est de se contra vtilitatem creaturarum, quia insimul sunt colligata. Quamuis ergo Deus intendat suum honorem principaliter, tamen non potest facere suum honorem, nisi faciat creaturarum vtilitatem & commodum, quia summe bonus non potest nocere quantum est de se, ideo summe nõ potest de se nisi proficere. Vtilitas ergo creaturarum & commodum sequitur semper honorem Dei.

¶ *Quod ſicut Deus ſolum intendit vnũ h*
norem, ita ſolum reſpicit & intendit v
nam vtilitatem principalem.

TITVLVS CLXXXIII.

ET quoniam vtilitas ſequitur honorem Dei, & n
poteſt ab eo ſeparari, & cum Deus reſpiciat vn
que inſimul, ſequitur quod ſicut ſolum reſpicit vnu
honorem, ſcil. ſuum, ita reſpicit vnam vtilitatẽ pri
cipalem principaliter & primo. Quia enim creatu
debetur vtilitas, & Deo honor, ideo quia ipſe eſt vn
ſolus Deus, ſolum eſt vnus honor: ita ſimiliter quan
uis ſint multæ creaturæ, attamen vna eſt principal
creatura ſuper omnes creaturas. Et quia creatura
tionalis eſt ſupra omnes creaturas, ideo ſequitur,
principaliter Deus intendit & reſpicit vtilitatẽ cre
turæ rationalis, & vtilitatem aliarum creaturarum
ſpicit propter vtilitatem creaturæ rationalis. Et qu

Deus intẽdit vtilitatem hominis.

ſolus homo in hoc mundo eſt creatura rationalis, i
eo Deus primo & principaliter in mundo reſpicit vt
litatem hominis, & vtilitates aliarum creaturarum
quæ ſunt in hoc mundo, reſpicit propter vtilitatẽ ho
minis, & vtilitatem hominis propter aliam vtilitate
non reſpicit. Ideo ſolum vna eſt principalis vtilita
ad quam ordinantur omnes aliæ vtilitates, & hæc
hominis vtilitas, & vtilitas hominis non eſt propt
aliam vtilitatem, quia nulla eſt vtilitas alia ſupra v
litatem hominis, ſed ſolum honor Dei, laus & glor
ſunt ſupra hominis vtilitatẽ, quia amor & honor D
eſt ſuperior, quam hominis vtilitas. Ecce ergo ordi
nem: vtilitates omnium creaturarum ſunt propter v
tilitatem hominis, & vtilitas hominis propter hono

Omnia tendunt ad vtilitatem hominis.

rem Dei eſt, & honor Dei propter nihil aliud eſt, qu
propter Deum. Ergo omnia tendunt ad vtilitate
hominis & ad Dei honorem. Et quia iam probatu
eſt, quod Deus omnia, quæ operatur exterius, opera
tur propter honorem ſuum & hominis vtilitatem,

ſic honor Dei & vtilitas hominis ſunt ſimul coniuncta & colligata, nec ſeparari poſſunt. Et ſic habemus in vniuerſo vnum honorem ſolum, & vnam principalem vtilitatem, quæ ſunt duo fructus totius vniuerſi. Et hoc eſt valde conueniens, quod ſolum vtilitas hominis ſit principalis, quia ſicut ſolus homo ſcit & poteſt honorare Deum in vniuerſo & laudare, ꝙ ſta ipſe ſolus recipiat vtilitatem.

¶ *Quod per Dei honorem & vtilitatem hominis ſeu creaturæ rationalis poteſt reddi ratio de omnibus, quæ operatur Deus extra ſe.*

TITVLVS CLXXXIV.

ET quoniam Deus operatur omnia, quæ operatur extra ſe, ad ſuum honorem & ad ſuam gloriam, & etiam ad vtilitatem hominis ſeu creaturæ rationalis, & nihil poteſt operari contra ſuum honorem, nec cõtra creaturæ rationalis vtilitatẽ, ideo cum finis principalis, propter quẽ operatur exterius, ſit honor ſuus & gloria cũ vtilitate creaturæ, ſequitur, quod omnia, quæ de ipſo poſſunt dici in opere extra ſe, & omnia opera eius poſſunt exterius reduci ad honorem & vtilitatem, & quod per honorem & vtilitatem poteſt reddi ratio de omnibus, quæ operatur Deus exterius. Qui ergo vult habere ſcientiam de diuinis operibus, cognoſcat vnum honorem Dei, & illa, quæ pertinent ad ſuum honorem & ſuam gloriam, & etiam cognoſcat vtilitatẽ hominis, ſeu creaturæ rationalis. Quoniam neceſſe eſt, quod opera diuina concordant & conueniant cum honore diuino, & nullo modo repugnent nec contradicant, & etiam opus, quod conueniant cum vtilitate creaturæ rationalis. Simus ergo bene radicati in Dei honore & in vera hominis vtilitate, quia in iſtis omnia diuina opera radicantur. Et inde ſequitur, quod qui non ſemper videt, conſiderat & cogitat Dei honorem & gloriam, nec ipſam homi-

nis

nis vtilitatē, nihil poteſt intelligere de operibus Dei, immo penitus ignorat, quia non videt lumen, in quo videntur opera Dei. Et quia Deus eſt poteſtas, eſt ſapientia, eſt bonitas, eſt iuſtitia, & ſic de aliis, ideo omnia operatur ad honorem & gloriam ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, ſuæ bonitatis, ſuæ iuſtitiæ, ſuæ virtutis, & ſic de aliis, ita quod nihil poteſt facere contra honorem ſuæ poteſtatis, nec contra honorem ſuæ ſapientiæ, nec contra honorem ſuę bonitatis. Et omnia opera diuina poſſunt reduci ad poteſtatem, ſapientiā, & bonitatem, & per hæc tria operatur omnia extra ſe, & ad iſta tria reducuntur alia. Ad operandum enim iſta tria ſufficiunt, ſcilicet bonitas, poteſtas & ſapientia, & iſta tria ſimul requiruntur, nec vnum ſufficit ſine aliis.

¶ *Quod in diuino honore includitur vtilitas hominis ſeu creaturæ rationalis.*

TITVLVS CLXXXV.

ET quia Deus operatur omnia opera ſua ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & ſuæ bonitatis, & honor & gloria bonitatis eſt operari vtiliter & commode ad maiorem vtilitatē, ideo ſequitur, quod vtilitas ſemper includitur in Dei honore, & nullo modo honor diuinus poteſt ſeparare à ſe vtilitatem creaturæ, quia nullo modo poteſt facere contra honorem ſuæ bonitatis, in cuius honore ſemper includitur vtilitas & commodum alicuius. Et ideo cum dico Dei honorem, dico creaturæ vtilitatem, nec eſt neceſſe exprimere ipſam vtilitatem, quia Dei honor totum importat. Et ſic omnia totaliter reducuntur ad diuinum honorem, & de omnibus poteſt reddi ratio per diuinum honorem.

¶ *Quod diuinus honor probat opera Dei exterius eſſe, potentiſſime, optime, ſapientiſſime, & beneuolentiſſime facta.*

TITVLVS CLXXXVI.

Quoniam

QVoniam autem Deus operatur omnia opera ſua ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & ſuæ bonitatis, nec aliter poteſt ea operari, & quia honor & gloria poteſtatis eſt potentiſſime potenter operari, & honor & gloria ſapientiæ ſuæ eſt ſapienter & ſapientiſſime, proportionabiliter & proportionabiliſſime, & congruentiſſime & ordinatiſſime operari, & gloria bonitatis eſt bene & optime, beneuolenter & beneuolentiſſime, vtiliter & vtiliſſime operari, ideo ſequitur, quod opera Dei ſunt potentiſſime, ſapientiſſime, & optime facta. Et ideo omnia opera Dei ſunt proportionabiliſſima, ordinatiſſima, congruentiſſima, & vtiliſſima. Ideo nihil poteſt eſſe in diuinis operibus improportionatum, incongruum, nihil inutile, nihil ſuperfluum, nec diminutum, vel inordinatum.

¶ *Quod quanto opera ſunt magis ardua, magnifica, altiora, magis mirabilia & difficilia, & magis & pluribus vtilia & communia, magis Deo conueniunt & pertinent.*

TITVLVS CLXXXVII.

HOc autem oſtenditur ſic, quoniam honor & gloria ſoli Deo conueniunt & pertinent, & quanto magis honor aſcendit, tanto magis Deo conuenit, & quanto magis aliqua pertinent & reſpiciunt ad honorem & gloriam Dei, magis Deo pertinent, & quia quanto opera ſunt magis ardua, magis alta, magis mirabilia, magis ſubtilia & difficilia, magis pertinent ad gloriam & honorem diuinæ poteſtatis & ſapientiæ diuinæ; quanto etiam aliqua ſunt magis vtilia & pluribus communia, tanto magis pertinent ad gloriam & honorem & laudem diuinæ bonitatis: ergo cum Deo conueniat quicquid poteſt eſſe magis & pertineat ad honorem ſuæ ſummæ poteſtatis, & ſuæ ſummæ ſapientiæ & infinitę bonitatis, ſequitur, quod opera ſummæ po-

mæ poteſtatis & ſummæ bonitatis Deo conueniunt & pertinent, & quantomagis ſunt talia, tanto etiam magis ei conueniunt. Et per conſequens ei conuenit ad honorem ſuæ poteſtatis, ſapientiæ & bonitatis, ita potenter operari, quod non poſſit potentius cogitari, ita ſapienter, quod non poſſit cogitari ſapientius, ita vtiliter & benigne, quod non poſſit cogitari benignius nec vtilius, & hoc requirit honor & gloria ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis. Quare concluditur, quod quanto opera ſunt magis ardua, magnifica magis, alta magis, magis incomprehēſibilia, & magis mirabilia, ſubtilia & difficilia, & magis & pluribus vtilia, magis Deo conueniunt & pertinent, cum omnia, quæ magis pertinent ad honorem & gloriam ſuam & laudem, magis ei conueniunt. Et exinde poſſunt multa alia concludi & ſequi. Vnde poteſt ſequi, quod quicquid magis pertinet ad honorem & gloriā Dei, magis oportet eſſe, magis debet fieri. Et ideo magis oportet mundum eſſe productum totaliter de nihilo, quam de aliquo, & magis de nouo, quam ab æterno, quia magis hoc pertinet ad honorem & gloriā ſuæ poteſtatis & bonitatis. Item ſequitur, quod quāto opera erunt magis vtilia homini & creaturæ rationali, magis fient, quia hoc magis eſt ad honorem ſuæ bonitatis. Item quia conuenit Deo, vt honor ſuus & gloria creſcant exterius quantum fieri poterit, & hoc non poſſit fieri niſi per opera, ideo conuenit Deo facere opera ſummæ bonitatis, ſummę poteſtatis, ſummæ ſapientiæ & benignitatis. Sic ergo per ipſum honorem Dei poſſumus cognoſcere, quod Deo conuenit magis extra ſe operari conſiderando honorem & gloriam ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis, & iuſtitiæ & miſericordiæ pietatis. Et ex omnibus poteſt concludi, quod opera Dei ex ſe conſummabuntur, finientur & terminabuntur in ſummo honore, in ſumma laude, & in ſumma gloria ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, bonitatis & iuſtitiæ, & quod tunc ceſſabit operari exterius, quando honor ſuus, laus & ſua gloria erunt completa.

¶ Quod

¶ *Quod honor Dei cum gloria & laude in æternum durabit, & ſine fine permanebit.*

TITVLVS CLXXXVIII.

QVia autem iam dictum eſt, quod quicquid operatur Deus exterius, operatur ad honorē & gloriam & laudem ſuæ poteſtatis, ſapientiæ & bonitatis, ideo quia Deus à nullo poteſt impediri, neceſſe eſt, ꝙ honor ſuus fiat & compleatur, quia aliter honor & gloria ſuæ poteſtatis deſtruerētur. Et per conſequens ſequitur, quod omnia debent terminari & conſummari ad ſuum honorem & ad ſuam laudem & gloriā. Et quia non eſſet ſummus honor nec ſumma gloria, niſi honor & gloria ſua durarent & perpetuarentur in æternum, vt nunquam ceſſent, ideo neceſſe eſt, quod honor Dei permaneat in æternum & gloria & laus: & per conſequens opera Dei debent permanere in æternum. Et quia honor requirit honorantem, & gloria glorificantem, & laus laudantem, ideo propter æternitatem honoris Dei & ſuæ gloriæ & laudis oportet, quod ſint creaturæ, quæ poſſint in æternū Deum laudare, honorare & glorificare de operibus ſuis, & quæ cognoſcant opera. Si enim nulla eſſet creatura, quæ cognoſceret opera Dei & videret, invanū Deus operaretur propter honorem & laudem & gloriam ſuam. Et quia ſola creatura rationalis poteſt hoc facere, ideo creatura rationalis debet in æternum durare propter honorem Dei & laudem & gloriam. Et ſic perpetuitas honoris Dei & gloriæ & laudis arguit perpetuitatem creaturæ laudantis & glorificantis. Et quia honor Dei nō poteſt eſſe ſine vtilitate, ideo ſicut honor Dei debet perpetuari, ita debet etiam vtilitas perpetuari: & ideo etiam vtilitas creaturæ rationalis perpetuabitur, vt ſimul maneat honor & vtilitas ſine fine.

¶ *Quod*

¶ *Quod honor Dei est duplex & duplici debetur.*

TITVLVS CLXXXIX.

Honor naturalis.

CONsiderandum autem, quod honor vnò modo est naturalis, & debetur ex debito naturæ, sc. ratione primitatis & principalitatis & auctoritatis: & iste honor debetur alicui, quia est principium & primum, quia omne principium & primum inquantum tale est honorandum. Et quia solus Deus est principium primum totaliter, & nihil est ipsum primũ principium nisi per ipsum, ideo ipse est solus honorandus isto honore primo, & omne aliud inquãtum est principium & primum est honorandum, quia repræsentat ipsum. Et ideo pater & mater & principatus honorantur, quia sunt principium quoddam. Et talis honor nõ includit gloriam, nec laudem, nec famam, nec nomen, quia non datur nec debetur nisi ratione primitatis.

Honor acquisitus.

Alius est honor, qui non est à natura nec ex debito naturæ, sed est honor acquisitus & debitus ex mirabilibus operibus honorabilibus & gloriosis: & iste honor includit in se gloriam, & laudem, famam, & excellentiam, & benedictionem. Et iste honor iunctus cum laude & gloria est præmium extrinsecum & remuneratio exterior bonorum operum, quod debetur ab omnibus cognoscentibus talia opera. Vnde fructus exterior bonorum operum est honor, laus, gloria, fama, benedictio, & sunt contra bonorum operũ,

Honor est præmium virtutis.

quia propter honorem, gloriam & laudem coronantur exterius bona opera, quia digna sunt exterius coronari. Et quia solus Deus facit bona opera, & omnia bona opera per ipsum fiunt, & quamuis creaturæ operentur, tamen ab ipso habent, quod operentur, & non à seipsis, quia de nihilo factæ sunt, & ideo ipsæ creaturæ & opera creaturarum bona ipsius Dei sunt radicaliter & principaliter, ideo honor, laus & gloria

Soli Deo honor.

quæ sunt præmium exterius & corona bonorũ operum, soli Deo debentur. Siue ergo Deus immediate operetur

operetur per seipsum, seu per creaturam, semper ipse honor, laus & gloria Dei sunt, & soli Deo debentur. Sed quia creatura rationalis operatur simul cum Deo libere, voluntarie & sponte, & complacet in operibus bonis, ideo debetur ei præmium & remuneratio ratione liberratis & complacentiæ in bonis operib⁹, sed non debetur ipsi creaturæ præmium nec remuneratio exterius, sed interius, quia esset ei vanitas. Et ideo non debetur creaturæ honor, nec gloria, nec laus ex operibus suis, sed solum vtilitas interius, quia creatura debet perfici & compleri & crescere intra se, donec sit completa. Quando ergo Deus operatur per se immediate sine creatura, tunc talia opera non possunt præmiari nec remunerari nisi exterius per honorem, laudem & gloriam, & hoc soli Deo debetur, quia est plenus interius & intra se. Sed quando operatur per creaturam rationalem, tunc debentur duo præmia, vnum interius, aliud exterius, vnum pro Deo, aliud pro creaturis. Præmium Dei est honor operis & laus & gloria: Præmium creaturæ est vtilitas, & hoc est valde rationabile, vt sicut duo concurrunt voluntarie simul ad vnum, quod vterque habeat præmium sibi conueniens, sc. Deus honorem, & creatura vtilitatem. Quid enim faceret creatura indigens de honore & gloria, & quid faceret Deus summe plenus de vtilitate, cum Deus non possit crescere intra se, & creatura possit crescere intra se. Et sic honor est præmium extrinsecum, & vtilitas est præmium intrinsecum. Et sic Deus præmiat & remunerat creaturam rationalē interius, dando sibi præmium perficiendi eam & cō-plendo & augmentando; & ipsa creatura rationalis, vt ipse homo, præmiat & remunerat Deum & coronat exterius, dando sibi laudem, & gloriam, & honorem, & benedictionem de ipsis operibus: & ita vterque habet suum præmium. Et in hoc ostenditur magna Dei dignatio, qui vult à sua creatura præmiari, honorari, laudari & glorificari. Et inde sequitur, quod postquam honor, laus & gloria sunt præmium, quod

Homini debetur præmium interius.

Præmium Dei.

Honor est præmium extrinsecū, vtilitas intrinsecum.

Honor Dei est maior toto mundo.

Deo debetur exterius, quod excedunt omnia cre
ſine menſura. Et ideo maior eſt honor Dei, quam
tus mundus, quia hoc eſt corona ſua exterior. Et id
qui aufert ſibi honorem, plus tollit, quam ſi tolle
totum mundum. Et ideo iniuria Dei non poteſt
omnes creaturas reparari. Dicamus ergo, quod q
quid datur vel acquiritur, vel eſt intrinſecum bon
illi rei cui datur, ita quod eſt eius perfectio & co
plementum vel iuuamentum, vel eſt bonum extr
ſecum non pertinens ad perfectionem vel ad compl
mentum, nec ad adiutorium, & hoc eſt honor, lau
gloria, ſed primum eſt vtilitas, & hoc debetur ſol
creaturis, ſed aliud ſolum Deo. Quicquid ergo per
net ad perfectionem & complementum & ad adiu
rium, ipſi creaturæ debet dari. Sed quicquid non p
tinet ad perficiendum, nec ad complendum rem,
ad adiutorium, ſoli Deo debet dari, & hoc eſt hon
gloria, laus, benedictio, gratiarum actio, & omn
quæ exterius dantur. Et ex hoc poſſumus videre
duplex eſt crementum, & dupliciter aliqua res hab
creſcere, ſc. intra ſe & extra ſe. Nam tunc aliqua re
creſcit intra ſe & interius, dum completur & perfi
tur: & tamdiu creſcit & poteſt creſcere, donec peru
niat ad vltimum complementum. Sed tunc aliqua re
creſcit exterius & extra ſe, dum acquirit honore
laudem, & gloriam, & famam. Et iſtud crement
nullo modo intrat intra rem, nec vnitur ei, quia h
nor, gloria, fama nullo modo ſunt intra rem, ſed e
tra rem, nec pertinent ad rem, & ideo ſunt crement
exteriora, nec complent nec perficiunt ipſam rem.
ideo tale crementum non debetur creaturæ, ſed p
mum, quia creatura poteſt creſcere intra ſe. Et ideo
non habeat in ſe totum ſuum crementum, & quæra
extra ſe crementum, quærit vanitatem, quia ipſa ex
ſtens vacua à ſua perfectione, à propria bonitate in
teriori, à ſuo complemento interius quærit creme
tum extra ſe, quod nullo modo poteſt intrare rem n
perficere. Et ideo ſi creatura rationalis nondum com
plet

Quærens honorem quærit vanitatem.

pleta quærat honorem, gloriam, laudē exterius, tunc intra ſe impletur vacuitate & vanitate, & efficitur vacua à ſua propria perfectione & bonitate interiori, & intrat in eam vanitas & inanitas, quæ eſt vacuitas propriæ perfectionis & bonitatis & vtilitatis, & in ea nulla eſt ſoliditas nec firmitas, quia ibi non eſt propria bonitas nec perfectio, nec poteſt eſſe firmitas. Et ideo ſibi nihil proficit crementum exterius honoris, laudis & gloriæ, immo dum magis vult creſcere exterius, deficit interius, & remanet pauperrima intra ſe: & quantum quærit extra ſe de honore, laude & gloria, tantum perdit intra ſe de perfectione & bonitate, & vera vtilitate propria. Et quia omnis res appetit ſemper creſcere, donec ſit completa, ideo creatura rationalis ſi non quærit creſcere interius, neceſſe eſt, vt quærat creſcere exterius, ideo ſi non quęrit propriam bonitatem intra ſe, neceſſe eſt, quod quærat honorē, laudem & gloriam extra ſe, & hoc eſt contra naturam & contra rationem, quod res exiſtens vacua intra ſe & carens propria perfectione quærat honorem extra ſe & gloriam, cum ſit pauperrima & miſerrima. Et ideo crementum extrinſecum non debetur creaturæ. Sed quia Deus eſt plenus intra ſe, & nullo modo poteſt interius creſcere, ideo ei ſoli debentur laus & gloria & honor, quia in Deo nulla poteſt eſſe vanitas neque vacuitas, quia in eo eſt ſumma plenitudo. Sic ergo habemus duplex crementum, vnum extrinſecum, aliud intrinſecum, vnū pertinens creaturæ, aliud pertinens creatori. Et habemus etiam, quod honor debetur principio inquantum principium eſt, & debetur etiam bonis operibus: & per conſequens Deo debetur honor dupliciter, & quia eſt primum principiū, & etiam propter opera bona. Primus honor eſt naturalis, ſecundus eſt acquiſitus, & iſte honor acquiſitus eſt crementum exterius, qui eſt ſemper coniunctus cum gloria & laude. Quod autem ſemper bono operi debeatur laus & gloria & honor, ſignum eſt euidentiſſimum, quia homo timet facere mala coram hominibus,

Quærere honorem eſt contra rationem.

Epilogus.

nibus propter vituperium & cõfuſionem, quia vi
tuperium & confuſio dantur propter mala opera, &
acquiruntur ex ipſis. Ergo per contrarium bonis ope-
ribus debetur honor, laus & gloria. Si ergo Deus faci
opera bona, ei debetur honor, laus & gloria.

¶ *Quod Deus fecit creaturam rationalem & totum mundum propter honorem, qui acquiritur & debetur, & ſequitur propter opera, vt ipſe creſceret in creatura rationali extra ſe, & ipſa rationalis creatura creſceret ſimul intra ſe.*

TITVLVS CXC.

QVoniam autem Deus non poteſt creſcere in ipſo nec intra ſe, quia infinitus eſt & ſumme perfectus, ſed tamen poteſt creſcere extra ſe, & creatura poteſt creſcere in ſeipſa & intra ſe, ideo propter iſta duo crementa debent fieri omnia. Et quia tunc Deus poteſt creſcere extra ſe, quando ſuus honor, ſua laus, & ſua gloria, & ſua fama creſcunt. Et cum honor coniunctus cum gloria & cum laude acquiratur de nouo & ſequatur opera, ſequitur, quod ipſe omnia opera extra ſe facit, vt per illa ſequatur & acquiratur honor cum laude & gloria. Et quia honor, laus & gloria, qui ſunt exteriora crementa, non poſſunt eſſe niſi Deus cognoſcatur, & cognoſcantur etiam opera ſua, & cum ſola creatura rationalis poteſt cognoſcere Deum & opera ſua, ſequitur, quod propter honorem Dei & laudem & gloriam rationalis creatura facta ſit. Et ideo cum Deus non poſſit creſcere intra ſe, ſed extra ſe, & extra ſe nõ poſſit creſcere, niſi in creaturis ipſis creſcat, & quia tunc Deus creſcit extra ſe, quando ſuus honor, ſua laus, & ſua gloria, & ſua fama creſcunt, & hoc non poteſt fieri niſi in ſola creatura rationali, ideo ſequitur, quod fecit creaturam rationalem, vt ipſe creſceret in ea, ſc. vt cognitio Dei noua & notitia Dei

Homo factus eſt vt Deus in eo creſceret.

noua

noua fieret in ipſa creatura. Quando enim notitia & cognitio Dei creſcit, tunc creſcit ſuus honor, laus ſua, & ſua gloria & fama. Et ideo quãdo notitia Dei multiplicatur & creſcit, tunc Deus creſcit & multiplicatur. Vnde notitia rei eſt ſimilitudo rei, & ideo quando fit notitia in creatura rationali de Deo, tunc quodammodo fit Deus de nouo, quia ſua ſimilitudo fit in creatura rationali. Et quanto maior fit notitia Dei, tantomagis creſcit Deus. Et quantomagis creſcit notitia Dei, tantomagis creſcit ſuus honor, ſua laus, & ſua gloria. Et ſic fecit Deus homines & creaturas rationales, vt in eis creſceret. Et quia dum Deus creſcit extra ſe in hominibus & in creatura rationali, ipſa creatura rationalis creſcit intra ſe, & homines creſcunt interius, ideo ſimul & ſemel & Deus creſcit extra ſe in creatura rationali, & creatura rationalis creſcit intra ſe & in Deo & de Deo, & eſt vnum & idem crementum. Sic ergo crementum Dei exterius & extra ſe eſt crementum creaturæ rationalis interius & intra ſe, & crementum ipſius creaturæ eſt crementũ Dei. Et ſic creatura rationalis intra ſe creſcit, dũ Deus creſcit in ea, & tunc Deus creſcit in ipſa, dum fit cognitio & notitia Dei in ipſa. Et talis notitia fit in creatura per opera Dei, quia cognoſcendo opera Dei, quia cognoſcendo opera Dei, cognoſcitur Deus & manifeſtatur extra ſe, & dum cognoſcitur per ſua opera, tunc honoratur, laudatur & glorificatur. Sic ergo operatur Deus extra ſe, vt cognoſcatur exterius, & exinde honoretur, laudetur & glorificetur, & honor ſuus, & laus ſua multiplicentur, & ex conſequenti vt creatura rationalis ipſum cognoſcendo creſcat de ſua cognitione & impleatur notitia ipſius, & exinde honor, laus, & gloria Dei creſcat & multiplicetur in ipſa creatura rationali, quæ dum Deum cognoſcit, ipſum honorificat, laudat & glorificat. Sic ergo ad iſta duo crementa tendunt omnia opera Dei, quæ tamen ſunt vnum crementum. Si enim Deus non creſceret extra ſe, nec creatura rationalis poſſet creſcere intra ſe.

Deus debetur creſcere in intellectu & voluntate hominis.

Et quia rationalis creatura habet intellectum & voluntatem, ideo Deus debet creſcere in intellectu & voluntate ipſius creaturæ, & ipſa creatura debet impleri de Deo tam in intellectu quam in voluntate ad honorem, laudem & gloriam Dei. Et quia aliter creſcit intellectus, aliter voluntas, & aliud eſt crementū vnius, & aliud alterius, & vtrunque incrementum oportet quod fiat de Deo, ideo oportet, quod Deus multis modis creſcat extra ſe, & ideo ſunt plures modi creſcēdi Dei extra ſe, quia creatura rationalis multis modis poteſt creſcere intra ſe. Vnde Deus creſcit, dum notitia de Deo creſcit, & Deus creſcit, dū amor Dei creſcit, & Deus creſcit, dum timor de Deo creſcit, & Deus creſcit, dum ſpes & confidentia in Deum creſcunt, Deus creſcit, dum fides in Deum creſcit, & dum omnia creſcunt, tunc honor, laus & gloria Dei creſcunt. Et ideo etiam ſimiliter creatura rationalis vt ipſe homo creſcit intra ſe, dum fit in eo & generatur cognitio Dei, creſcit etiam, quando fit in eo amor Dei: creſcit etiam, quando generatur in eo timor Dei, ſpes in Deo, confidentia in Deum, & fides in Deum. Iſta ergo ſunt incrementa Dei extra ſe, & incrementa creaturæ rationalis ſeu hominis intra ſe. Attamen licet multis modis creſcat Deus extra ſe, & creatura rationalis intra ſe, tamen duo ſunt principalia incremēta, ſicut duo ſunt, quæ poſſunt creſcere in creatura, ſc. intellectus & voluntas. Iſta autem duo incrementa ſunt notitia & amor. Vnde cognitio & notitia Dei eſt incrementum intellectus, ſed amor Dei eſt incremētum voluntatis. Tunc ergo creſcit intellectus in Deo & de Deo, & Deus in intellectu, dum creſcit Dei cognitio & notitia, &c. Et tunc creſcit Deus in voluntate & voluntas in Deo, dum creſcit amor Dei in volūtate. Sed tamen primum incrementum, ſc. cognitio & notitia Dei, eſt fundamentum omnium & radix. Si enim non ſit cognitio Dei, non erit amor Dei, nec timor, nec honor, nec laus, nec gloria Dei. Ecce ergo quanta vnitas, & quanta propinquitas, & quanta obligatio

Duo principalia incrementa hominis.

ligatio Dei cum hominibus & cum rationali creatura, quia Deus voluit creſcere exterius in ipſis hominibus, vt ipſi creſcerent in eo, & ſimul honor, laus & gloria Dei fierent, & homines intra ſe creſcerent. Ecce qualiter honor, laus & gloria Dei fecit rationalem creaturam & homines fieri. Ecce qualiter honor Dei fecit homines creſcere & impleri. Ecce qualiter laus Dei, gloria Dei fecit mundum qui non erat fieri. Ecce qualiter honor & gloria Dei fecit Deum extra ſe operari. Diligere ergo debemus ſuper omnes creaturas honorem, laudem & gloriam Dei, quia fecit nos fieri, fecit nos eſſe. Prę̨ponere debemus omnibus honorem Dei, propter quem ſumus. Cuſtodire debemus honorem Dei, propter quem immortales erimus, & perpetuæ viuemus.

¶ *Quod ſicut Deus omnia operatur propter ſuam laudem, ſuum honorem & gloriam, ita operatur omnia propter nomen ſuum.*

TITVLVS CXCI.

QVoniam autem quicquid poteſt de nouo acquiri, vel eſt res, vel eſt nomen, & quia Deus nō poteſt ſibi de nouo acquirere aliquam rem, cum omnes res mundi ipſe fecerit, & ſic cum ſint ſuæ, non poteſt eas de nouo acquirere. Item fruſtra acquireret, cum nulla re indigeat, quia eſt infinitus, & ſic ſumme plenus intra ſe, ergo quicquid de nouo poteſt ſibi Deus acquirere, eſt ſolum nomen. Et hoc Deo maxime cōuenit, quia ſolum poteſt extra ſe creſcere, quia acquirere hoc & creſcere extra ſe poteſt, & nō intra ſe. Vnde tunc aliqua res extra ſe creſcit, quando nomen nouum acquirit, & quantomagis illud nomen creſcit, tantomagis res extra ſeipſam creſcit. Nomen autem acquiritur ex operibus, quæ apparent & videntur. Quando enim opera ſunt bene facta, neceſſario ex eis ſequitur honor, laus, fama, & gloria, cum attribuantur & debent attribui illi, cuius eſt illud opus bene factum,

Deus acquirit nomen.

ctum, & tunc res illa, cuius est opus & cui attribuitur, acquirit sibi nomen nouum ex tali opere. Acquirere ergo nomen, est acquirere nouum honorem, nouam laudem, & nouam gloriam, & famam nouam ex propriis operibus. Et quia opera possunt esse bene facta vel male facta, ideo ex operibus potest acquiri nomen bonum, vel nomen malum. Quia sicut ex operibus benefactis de necessitate sequitur honor, laus, & gloria; ita ex operibus malefactis sequitur dedecus, vituperium & inhonoratio. Vnde iste est ordo: quoniam res primo est, & deinde datur sibi nomen proprium importans & repræsentans & significans illam rem distincte & determinate, vt verbi gratia, primo homo est, & deinde datur sibi nomen proprium: & istud nomen non datur propter opera benefacta, quia ante nominis proprii impositionem nondum homo operatus est aliquod opus bene factum, nec male factum, sed significat rem nudam sine operibus. Et ideo habere istud nomen non est acquirere honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam, sed postea homo per cursum vitæ suæ operatur bona opera bene facta, & tunc acquirit honorem, & laudem, & gloriam, & famam propter opera, & acquirit nouum nomen propter opus, & secundum naturam operis acquirit nomen, & ex multis operibus multa nomina. Et omnia ista nomina acquisita ex operibus coniunguntur cum primo nomine ipsius rei, quod erat nudum sine honore, sine fama, & sic primum nomen efficitur magnũ & honorabile & laudabile & famosum, & crescit in nobilitate, in honore, in fama, in laude & in gloria propter opera rei cuius est. Sic ergo à principio nomẽ rei est sine honore, sine laude, & sine fama, sed postea propter operationes rei cuius est, ipsum nomen crescit & efficitur magnum in honore, in laude, in fama, & tantum quantum crescunt opera bona, tantum crescit nomen rei in nobilitate & dignitate, & opera illius rei à principio vsque ad finem importantur postea per illud nomen, & dum illud nomen auditur, intelligun-

Ex operibus acquiritur nomen bonum.

Nota pulcherrimum exemplum.

telliguntur omnia opera ſua. Ita ergo res, dum operatur, facit creſcere ſuum nomen, & dum magis operatur, facit ipſum magis creſcere, quia nomen ſequitur rem. Et ideo, quia propter bene facta opera de neceſſitate ſequitur honor, laus, gloria, fama, & iſta ſunt exteriora & extra rem, ſicut nomen etiam eſt extra rem, & non eſt ipſa res, ideo ipſe honor, ipſa laus & gloria, & fama coniunguntur cum nomine ipſius rei, & per ipſum nomen ipſa res impletur honore, laude, gloria & fama. Vnde cum honor, laus, gloria & fama, quæ ſequuntur ad opera, non poſſint intrare ipſam rẽ, cuius ſunt opera, & ipſa res nihil habeat extra ſe magis propinquum, magis familiare, quam nomẽ ſuum, quod importat totalem ipſam rem, & per quod ipſa res vbicunque portatur, immo prædicatur de ipſa in recto, quod nihil aliud exterius facit, ſequitur, quod ipſe honor, ipſa laus, gloria & fama debentur nomini ipſius rei, eo quia ipſum nomen poteſt creſcere & impleri de honore & laude, &c. Quia ergo ipſa res non poteſt creſcere intra ſe de honore, nec de laude, nec de fama, & ipſum nomen poteſt creſcere de ipſis, neceſſe eſt, quod ipſum nomen creſcat & impleatur honore, laude, & gloria, & fama, vt poſtquam non poſſunt manere in ipſa re, remaneant in ſuo nomine & dentur nomini ſuo. Ecce ergo, opera exeunt à re, & apparent & videntur exterius, & ex operibus & talibus debetur honor, laus, quæ ſunt exteriora, & ipſum nomen rei eſt exterius & apparet, ideo honor, laus, fama & gloria, quæ ſequuntur ad opera, debent dari nomini ipſius rei operantis. Ergo ipſa opera faciunt exterius creſcere ipſum nomen, & faciunt ipſum nomen honorabile, laudabile, famoſum, & glorioſum, & benedicendum. Ipſum autem nomen poteſt duob⁹ modis creſcere: Primo in ſeipſo, ſcilicet dum creſcit & impletur honore, laude, gloria & fama propter opera, & iſtud eſt primum crementum. Secundo creſcit nomen, cum iam eſt plenum in ſe, quando multiplicatur & dilatatur & extenditur per plures homi-

Nomen alicuius dupliciter crescit.

nes in cordibus hominum. Et ergo propter opera bene facta, quæ apparent, neceſſario ſequitur vere honor, laus, gloria & fama rei, cuius ſunt opera, quæ cõiunguntur cum nomine ipſius rei, & faciunt nomen magnum. Et cum ſolus Deus operetur opera benefacta, & omnia opera benefacta ſint ipſius Dei, quia omnis creatura eſt ipſius Dei opus, & per conſequens omne opus creaturę bene factum eſt opus Dei, ſequitur, quod honor, laus, gloria & fama, quæ ſequuntur ad omnia opera bene facta omnium rerum, vere & veriſſime Dei ſunt, & Deo debent vere dari, & nulli alteri rei: & per conſequens ſolus ipſe debet acquirere nomen ex operibus omnibus benefactis, & ſolum ſuum nomen debet creſcere in vniuerſo in vero honore, laude, gloria & fama, in dignitate & nobilitate. Et per conſequens omnis honor, omnis laus, omnis gloria & omnis fama in veritate omnium operũ benefactorum nomini ipſius Dei debent dari. Et ideo ſolum ſuum nomen debet eſſe honorabile, laudabile, famoſum, glorioſum, magnificum & benedictum, & nullum nomen creaturæ de ſe debet honorari, laudari, glorificari. Et ſequitur vlterius, quod hoc eſt proprium ſoli Deo, ſcil. acquirere nomen veri honoris & laudis & gloriæ. Et per conſequens cõcluditur, quod Deus operatur omnia extra ſe propter ſuum nomen, ſcilicet vt impleatur omni vero honore, vera laude, gloria & fama, vt ſit magnum, magnificum, honorabile & glorioſum, famoſum & laudabile, vt poſtquã non poteſt creſcere intra ſe, creſcat exterius in ſuo nomine. Et ideo ſequitur, quod ſicut operatur omnia propter ſui honorem, laudem & gloriam, ita operatur omnia propter ſuum nomen. Et per conſequens ſequitur, quod idem eſt operari propter ſuum nomẽ, & operari propter ſuam laudem & gloriam & honorem. Et ideo neceſſe erit, quod quicquid fit vel fieri poteſt in toto vniuerſo ſiue bonum ſiue malum, veniat ad honorem & laudem & gloriam nominis ſui: etiam quicquid iam concluſum eſt & dictum eſt de honore Dei, concludi & dici poteſt de ſuo nomine.

Solum nomen Dei debet creſcere in mundo.

¶ Quod

¶ *Quod nomen Dei ex operibus acquiſitum reſpicit ſemper veram vtilitatem hominis & commodum.*

TITVLVS CXCII.

QVoniam autem iam declaratum eſt, quod honor verus & vtilitas vera ſint ita colligata, quod nō poſſunt ſeparari, ita quod verus honor Dei reſpicit ſemper veram vtilitatem, nō ſuam, ſed alterius, & vera vtilitas reſpicit ſemper verum honorem, ideo verus honor Dei ſemper reſpicit veram hominis vtilitatem, & vera hominis vtilitas ſemper reſpicit verum honorem Dei. Et quia omnia, quæ pertinent ad honorem Dei, pertinent ad ſuum nomen, & ſuum nomen exterius acquiritur & conſtituitur ex omnibus operibus, quæ pertinent ad honorem & laudē & gloriam, ideo etiam ſequitur, quod ſuum nomen ex operibus extra ſe acquiſitum ſemper reſpicit vtilitatē hominis veram. Quia enim Deus omnia fecit propter hominis vtilitatem, & cum nomen Dei acquiratur ex operibus, quæ facit extra ſe, ſequitur, quod etiam ſuū nomen pertinet ad hominis vtilitatem, immo de tanto nomen Dei acquiſitum magis pertinet ad vtilitatē hominis, de quanto ſuum nomē excedit omnes alias creaturas. Plus ergo proficit, plus valet, & plus eſt vtile nomē Dei homini, quam omnes creaturæ ſimul: & plus valet nomen Dei, quam omnes creaturæ, quia nomen Dei reſpicit Deum, & de directo & principaliter ad ipſum pertinet, & eſt magis propinquum ei, quam omnes creaturæ. Creaturæ ergo & omnia, quæ Deus operatur, ſunt & fiunt, vt Dei nomen conſtituatur & acquiratur, & poſtea ipſum nomen Dei conſtitutum & acquiſitum facit & cauſat totam vtilitatem hominis. Si enim Deus nihil operaretur extra ſe, nullum nomen acquireret extra ſe. Quia ergo nomē Dei reſpicit veram vtilitatem hominis, & cum vera vtilitas hominis ſit, vt amet & timeat Deum, honoret & laudet

Nomen Dei vtile eſt homini.

laudet & glorificet eum, ſperet & confidat in eo, credat & obediat ei, vt ſcil. fiat & naſcatur in homine amor Dei, timor Dei & ſpes eius, confidentia in Deo & fides & obedientia, & totaliter homo vnitur Deo, ſequitur, quod nomen Dei acquiſitum ex ſuis operibus ſemper reſpicit ad iſta ſupradicta, ſc. vt per nomẽ Dei generetur in homine amor Dei & timor Dei, ſpes & confidentia, fides & obedientia. Ideo hoc ſequitur, quod totaliter debet eſſe nomen Dei extra ſe conſtitutum & acquiſitum, vt poſſit cauſare in homine & generare amorem, timorem, ſpem, confidentia, fidem & obedientiam. Igitur quicquid pertinet ad nomen Dei, pertinet ad timorem, vel amorem, vel ſpem, vel confidentiam, &c. Et etiam nomen Dei acquiſitum debet eſſe nomen amoris, timoris, ſpei, confidentiæ, fidei, & obedientiæ, honoris, laudis, & gloriæ, vt ſit proportionatum & conueniens homini & eius vtilitatem. Et ideo vt nomen Dei conuenientiſſime & congruentiſſime conſtituatur ad veram hominis vtilitatem, conuenit, quod Deus faciat opera amoris, opera timoris, opera fidei & fidelitatis, opera ſpei, confidentiæ & obedientiæ, opera honoris, laudis & gloriæ. Et ideo conuenit Deo, vt faciat extra ſe opera omnipotentiæ vt acquirat nomen omnipotẽtis, vt per hoc nomen timor Dei generetur in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera, per quæ acquirat hoc nomen dominus extra ſe, vt per hoc nomẽ generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera iuſtitiæ & iudicii, vt acquirat nomen iuſti & iudicis, vt etiam per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera exterius, opera ſummę bonitatis, vt acquirat exterius hoc nomen bonus, vt per hoc nomen generetur amor Dei in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera ſummæ ſapientiæ extra ſe, vt acquirat nomen ſapientis extra ſe & ſumme ſapientis, vt ſic laudetur ab hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera, per quę acquirat nomen & famam exterius, vt ſcil. ſit & nominetur

Nomen omnipotẽtis.

Domini.

Iuſti.

Boni.

Sapientis.

netur veraciter fidelis & verus & pius, misericors & benignus, sanctus, amicus, adiutor, saluator, protector, vt sic per hæc omnia generetur in hominibus spes, confidentia & fides in eum. Sic ergo conuenit, vt ex multis operationibus acquirat Deus multa nomina, & ex multis nominibus constituatur & integretur vnum nomen Dei magnum, glorioſum, laudabile, honorabile, magnificum, famoſum, admirabile, amabile, & timendum: Et hoc eſt ſumme vtile homini. Vnde quia voluntas non trahitur niſi excitetur, ideo oportet, quod nomen Dei exterius acquiſitum ſit tale, quod excitet voluntatem, & excitet ad timorem & ad amorem, &c. quamuis enim Deus ab æterno ſit Dominus omnipotens, ſapiens, iuſtus & bon⁹, verax, fidelis, & ſic de aliis, attamen hoc non eſſet manifeſtum nec notum exterius extra ſe, & ideo quia res manifeſtatur exterius per operationes ſuas, conuenientiſſimum eſt Deum operari extra ſe opera, per quæ acquirat nomen & famam apud homines, vt ſic cognoſcatur & nominetur ad honorem ſui & vtilitatem hominum. Deo enim non eſt neceſſe habere exterius nomen, niſi vt cognoſcatur ab hominibus.

Illa nomina excitant hominem.

¶ *Quid intelligatur per nomen Dei acquiſitum.*

TITVLVS CXCIII.

VT autem omnia clarius manifeſtentur, conſiderandum eſt, quid intelligatur per nomen Dei acquiſitum. Vnde nomen rei extra rem eſt, quia non eſt ipſa res, ſed repræſentat ipſam rem, & ſignificat & notificat. Per nomen autem Dei exterius acquiſitū intelligitur tota illa cognitio, & tota illa notitia, quæ habetur de Deo, & acquiritur per illa opera, quę operatur extra ſe. Vnde Deus non cognoſcitur extra ſe, niſi per opera, quæ apparent, & ſunt manifeſta. Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei. Tantum ei cognoſcitur de Deo, quantum opera ſua manifeſtant. Per opera ergo, quæ

Deus

Deus operatur extra se, generatur notitia de ipso in cordibus hominum, siue æstimatio siue reputatio seu fama, & hoc est nomen Dei acquisitum apud homines. Vnde nomen bonum acquisitum est notitia seu fama siue æstimatio seu reputatio cum laude & honore acquisita & generata in cordibus hominum de aliquo, sicut per cõtrarium malum nomen est notitia seu fama siue æstimatio cum vituperio & contemptum acquisitâ de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama & reputatione & æstimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius est reputationis & æstimationis, nullius est nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum ei honoratur aliquis ab aliis quantum cognoscitur, reputatur & æstimatur apud eos. Et quia ista æstimatio seu reputatio seu notitia potest esse maior vel minor, & crescere & diminui ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquisitũ est prima notitia seu æstimatio seu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera sua. Et tale nomen habet Deus apud homines, secundum quod æstimatur & reputatur ab eis, & cognoscitur. Et secundum quod æstimatur & reputatur ab hominibus, secundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia seu æstimatio causatur per opera Dei, ideo quoniam non cognoscit opera Dei nec cogitat inquãtum Dei sunt, nihil cognoscit de Deo, nec ipsum æstimat aliquid nec reputat, & per consequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris est apud illum. Et secundum quod magis vel minus cognoscit opera Dei aliquis inquantum Dei sunt, secundum hoc nomen Dei crescit in illo. Et exinde sequitur, quod locus & habitaculum nominis Dei, in quo habitat, est cor hominis. Vnde nomẽ Dei est extra Deum, & ideo oportet, quod habitet in aliquo loco, & nullus locus est, in quo possit habitare nisi in corde hominis: ideo cor hominis est vas nominis Dei. Et quia homines multiplicantur, & per consequens corda eorum, ideo etiã nomen

Locus nominis Dei est cor hominis.

nomen Dei multiplicari poteſt per corda hominum. Sed iſtud nomẽ, quod manet & latet in corde, eſt occultum, & manifeſtatur exterius per aliud nomẽ ſenſibile, audibile & viſibile, quod eſt vocale vel ſcriptũ, correſpondens nomini exiſtenti in corde, & repræſentans ipſum exterius & ſignificans. Et etiam honor occultus in corde & inuiſibilis, incluſus in nomine occulto ipſius cordis, manifeſtatur exterius per aliũ honorem viſibilem, & talis honor, qualis eſt intus in corde, talis repræſentatur extra per ſignum viſibile. Omnia enim, quæ extra fiunt per hominem, ſunt ſigna eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifeſtat ſeipſum & dat notitiam de ſeipſo per opera exteriora, ita homo extra manifeſtat nomen Dei occultum, notitiam & æſtimationem occultam de Deo per ſignum viſibile, & etiam honorem occultũ manifeſtat per honorem viſibilem. Sic ergo duplex eſt nomen Dei, ſcil. occultum & viſibile, vnum intus & aliud extra, & etiam duplex honor, ſcil. occultus & viſibilis, vnus interior, alius exterior. Et iſta nomina ſunt apud homines, & fiunt in ipſis hominibus per opera Dei cognita, inquantum Dei ſunt, & iſta duo nomina menſurãtur ſecundum menſuram cognitionis operum Dei, quia tantum quantum opera Dei cognoſcuntur ab hominib⁹, tantum notitia de Deo generatur in hominibus, & tanta æſtimatio & reputatio generatur de Deo in ipſis, ei tanta quanta eſt notitia, æſtimatio & reputatio de Deo in hominibus, tantum nominatur extra per vocem, & tantus eſt honor exterior. Sic ergo nomen vocale exterius menſuratur ſecundum menſuram notitiæ & æſtimationis ſeu reputationis interioris, & ipſa notitia ſeu æſtimatio menſuratur ſecundum menſuram cognitionis operũ Dei inquantum Dei ſunt. Et ideo, quia opera Dei inquantum Dei ſunt, non æqualiter cognoſcuntur ab omnibus, ideo non eſt in omnibus æqualis notitia, ſeu æſtimatio ſeu reputatio de Deo, nec per conſequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus.

Duplex eſt nomen Dei.

Iſta

Iſta ergo ſunt inter ſe ordinata, nomen vocale exterius, notitia ſeu æſtimatio interior, & cognitio operum Dei menſuratur ſecundum maiorem vel minorem capacitatem hominis, & ſecundum maiorem vel minorem familiaritatem hominis, & exercitium circa opera Dei cognoſcenda, ſed ipſa opera menſurantur vel per cognitionem ipſorum operum intra ſe, vel per comparationem ad hominem, propter quẽ fiunt, vel per comparationem ad poteſtatem, & ſapientiam & bonitatem Dei, vnde procedũt. Radix ergo & fundamentum, & origo nominis Dei acquiſiti & notitiæ ſeu æſtimationis, quæ fiunt de Deo, ſunt opera Dei, ergo ipſa opera Dei portant in ſeipſis & includunt radicaliter & fundamentaliter & originaliter nomen Dei exterius acquiſitum, & honorem, & laudem, gloriam, & famam ſuam. Et ideo quanta ſunt opera Dei, tantum eſt nomen ſuum, & tantus eſt honor ſuus, & laus ſua, & gloria, & fama ſua veraciter & radicaliter & in ſe & de ſe. Et poſſumus ponere nomen Dei trib modis: Primo modo in ipſis operibus: & iſto modo nomen eſt ſibi acquiſituin veraciter & de debito ſtatim, dum opera facta ſunt, & etiam honor, laus & gloria, quia ſemper ipſa opera portant ſecum nomen Dei, laudem, gloriam, & honorem, & nomen, & laus, gloria & honor ſemper conſequuntur opera Dei. Et ideo ipſa opera Dei ſemper ſunt plena laude, honore & gloria Dei, & laudis eius plena eſt terra, & omnes creaturæ, quæ ſunt opera Dei, ſunt plenæ honore, laude & gloria Dei, & portant in ſeipſis ſemper nomen Dei, & ſuum honorem, laudem, gloriam & famam. Et iſtud nomen eſt immortale & perpetuum, & etiam honor, laus, gloria & fama, quia poſtquam ſemel ſunt, ſemper manent & nunquam deſtruuntur, ſed ſemper viuunt. Et iſtud eſt primum nomen Dei acquiſitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipſa opera Dei plena honore, laude & gloria ſua, & nomine intrant cor hominis & cognoſcuntur ab homine, & veniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis & relin-

Nomen Dei in operibus.

Nomen Dei in corde hominis.

& relinquunt in eo notitiam & similitudinem Dei seu vestigium cum honore, laude & gloria, eo quia sunt plenæ sua similitudine, & notitia eius, & honore, laude & gloria, & ideo dant illud, quod habent in seipsis. Et sic ipsa Dei opera cognita vt Dei sunt causant & faciunt in homine notitiam, æstimationem & reputationem de Deo, à quo procedunt, & hoc cum honore, laude & gloria, & bona fama. Et hoc est secundum nomen Dei acquisitum in cordibus hominum. Deinde sequitur tertium nomen, quod est sensibile, visibile & audibile in voce, vel in scripto. Et istud nomen est signum ordinatum ad placitum ad significandum & repræsentandum secundum nomen & etiam primum. Et istud nomen magis est signum nominis quam sit nomen, sed inquantum significat & repræsentat verum nomen, dicitur nomen Dei.

Nomen Dei in voce & scripto.

Ecce ergo tria nomina. Primum nomen acquisitū est, quod sedet in omnibus operibus Dei, & est fixum & permanens & immutabile, & non potest deleri, & solum semel generatum est cum ipsis operibus. Sed secundum nomen, quod habitat in cordibus hominum, quamuis sit fixum & permanens, attamen potest deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur & multiplicatur, & non est idem apud omnes homines, sed variatur secundum magis & minus, & secundum quod magis vel minus crescit. Sed tertium nomen est audibile vel scriptum, non est idē apud omnes homines, sed variatur secundum diuersitatem linguarum & idiomatum. Et sicut dictum est de nomine, ita dici potest de honore, laude & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor, & gloria quasi dormiunt in ipsis operibus, & quasi sunt in potentia & nondum actuata, sed postea dum ipsa opera intrant cor hominis & cognoscuntur, tunc ipsum nomen, laus, honor & gloria, quæ ibi dormiebant, excitantur & euigilant & actuantur, & vltimo per sensibile signum exterius manifestantur. Et sic homo quodammodo viuificat nomen Dei, & suum honorem, & laudem, &

Epilogatio de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

gloriam, & famam ſuam. Apparet igitur & declaratum eſt, quid intelligitur per nomen Dei acquiſitum ſibi de nouo, & in quo fundatur radicaliter. Aliud autem nomen habet Deus ab æterno, quod non eſt acquiſitum ab operibus, & hoc eſt hoc nomẽ eſſe, quia Deus eſt ipſum eſſe. Et hoc eſt primum nomen, in quo includuntur omnia nomina, & clauditur omne nomẽ, vt declaratũ eſt in principio libri, in capitulo de eſſe. Et ſic Deus ab æterno in ſeipſo abſque mundo & creaturis habet nomen vniuerſale, in quo continetur omne nomen. Et ſicut in hoc nomine eſſe continetur omne nomen, ita in nomine Dei acquiſito continetur omnis honor, omnis laus, gloria & fama.

Nomen Dei æternum.

¶ *Quod notitia de Deo acquiſita per opera eius in hominibus habet multos gradus & etiam nomen eius.*

TITVLVS CXCIV.

QVoniam autem opera Dei ſunt radix & fundamentum notitiæ, quæ de Deo acquiritur in hominibus, ideo quia opera Dei habent gradus intra ſe, ſecundum hoc etiam notitia, quæ acquiritur in homine de Deo per opera eius, habet gradus. Vnde quædam ſunt opera Dei, quæ multum diſtant ab homine, quædam propinqua homini, & quædam opera ſunt & fiunt extra hominem, & quædam ſunt & fiunt in homine, & illa, quæ fiunt in homine, quædam fiunt in corpore, quædam in anima, & etiam quædam ſunt opera Dei magis familiaria homini, & quædam inin. Et ſic opera Dei non habent ſe æqualiter ad hominẽ, in quo debet generari notitia de Deo, & per conſequens notitia ſeu cognitio generata de Deo in corde hominis per opera Dei nõ eſt æqualis, ſed habet multos gradus. Vnde maior eſt notitia, quæ acquiritur de Deo per opera Dei, quæ ſunt propinqua homini, quã per opera Dei, quæ multum diſtant ab homine. Et etiam maior eſt cognitio, quæ eſt generata de Deo in homine

Notitia de Deo eſt inæqualis.

homine per opera, quæ ſunt in homine, quam per illa, quæ ſunt extra hominem, & per opera Dei, quæ fiunt in homine, quam per illa, quæ fiunt extra hominem, & etiam maior eſt cognitio generata de Deo in homine per illa, quæ ſunt in anima, quam per illa, quę ſunt in corpore. Et quia nullum opus Dei eſt magis propinquum ipſi homini, quam ipſemet ſibi, quia opus eſt Dei, ideo notitia generatę de Deo in homine per cognitionem ſuiipſius, qui eſt opus Dei, eſt maior omnium. Et ſic homo dum cognoſcit ſeipſum inquantum eſt opus Dei, magis cognoſcit & magis videt de Deo, quam dum cognoſcit pecus, quod etiam eſt opus Dei. Et quia omne opus Dei, inquantum Dei eſt, portat ſuam notitiam, ſuum nomen, & ſuum honorem, ſuam laudem, & ſuam gloriam, & opera maiora & digniora portant maius nomen, maiorem laudem & gloriam, ideo cum homo ſit maius opus Dei inter omnes creaturas manifeſtas, ſequitur, quod homo dum cognoſcit ſeipſum inquantum eſt opus Dei, magis æſtimat de Deo & magis reputat & maius nomen, & maiorem laudem & gloriam ſibi dat, quam quando cognoſcit alia opera. Et iſta notitia acquiſita de Deo per cognitionem hominis, inquantum eſt opus Dei, poteſt eſſe maior vel minor, ſecundū quod homo magis vel minus cognoſcit & videt ſeipſum. Præterea quædam ſunt opera Dei, quæ fiunt circa illa, quæ ſunt extra hominem, ſcilicet in aliis creaturis, & alia ſunt opera, quę fiunt in ipſomet homine & circa ipſum hominem. Et magis cognoſcit homo Deum per opera, quæ fiunt in homine, quam per illa, quæ fiunt extra hominem. Item quædam ſunt opera Dei, quæ omnis homo poteſt videre per experientiam, & alia ſunt, quæ non videt niſi per teſtimonium aliorū, qui dixerunt & viderunt. Et certius & magis cognoſcit homo Deum per opera, quæ videt & percipit per experientiam, quam per opera, quæ cognoſcit per teſtimonium aliorum. Item quia nihil magis cognoſcit homo, quam illud, quod ſentit & videt per experien-

Maior cognitio de Deo.

tiam, ideo notitia generata de Deo per opera Dei, quæ homo videt per experientiam, tenet vltimũ gradum cognitionis per opera ſua. Et iſte habet duos gradus, quia aliquando homo videt per experientiam opera, quæ Deus operatur circa alium hominem, vel circa aliam rem extra ſe, aliquando videt & ſentit per experiẽtiam opera, quæ Deus operatur circa ſeipſum ſingulariter. Et iſte eſt vltimus gradus cognitionis per experientiam, & iſte eſt certiſſimus, ſolidiſſimus & firmiſſimus, qui ſemper manet, & ibi eſt complementum cognitionis. Vnde iſta notitia non poteſt eſſe niſi in vno homine, nec poteſt alicui communicari, quia nullus homo poteſt totaliter percipere nec ſentire illa, quæ fiunt circa ſeipſum, ſicut ipſemet homo. Poteſt enim quilibet homo cognoſcere per experientiam opera, quæ fiunt circa alios extra ſe, & non ſentire ſicut illa, quæ fiunt circa ſeipſum, ſed magis cognoſcit, quæ fiunt circa ſeipſum, circa quam alios, immo nullus alius poteſt ſentire illa, quæ fiunt circa ſeipſum, niſi ipſe ſolus. Sic ergo cognitio per experientiam habet duos gradus. Et quia per opera Dei cognita generatur notitia de Deo in homine, & ideo cognitio, quam homo habet de operibus, quæ fiunt circa ipſum, eſt vltima, maxima, & firmiſſima, & ſolidiſſima, & certiſſima: ideo ſequitur, quod cognitio ſeu notitia ſeu æſtimatio acquiſita de Deo in homine per opera Dei, quæ fiunt circa ipſum ſingulariter, eſt vltima, maxima, firmiſſima, ſolidiſſima & certiſſima, & donec homo cognoſcat Deum per talia opera, non habet veram certitudinem nec ſecuritatem de Deo, nec vere Deum honorat & glorificat, nec cognoſcit, nec amat, nec timet. Si ergo bonum eſt homini habere veram notitiam de Deo, bonum eſt ergo ei, quod Deus operetur in ipſo & circa ipſum. Et quanto plus operabitur Deus circa ipſum ſingulariter, tanto maiorem acquiret de Deo notitiam per experientiam. Et ideo ſequitur, quod ſecundum quod Deus multis modis operatur circa ipſum hominem, ſecundũ hoc homo

Duplex cognitio Dei experimentalis.

Maxima cognitio Dei experimentalis.

homo diuersimode nominat Deum. Aliquando enim nominat & dicit & cognoscit per experiẽtiam Deum esse potentem, quando scilicet sentit circa seipsum opera potentiæ Dei. Aliquando nominat ipsum sapiẽtem, aliquando pium, aliquando bonum, aliquando misericordem & benignum, secundum quod diuersimode sentit operari Deum circa seipsum. Et tunc homo acquirit certissimam notitiam de Deo cũ laude, gloria & honore, & hoc modo quilibet homo dat magnum nomen propter opera singularia, quæ operatur Deus in quolibet. Et sic Deus acquirit nomen multipliciter. Primo scilicet generaliter & communiter ab omnibus creaturis ex operibus vniuersalib⁹, quæ sunt communia creaturis. Secundo modo acquirit nomen specialiter & singulariter in quolibet homine, quando operatur singulariter & secrete in aliquo homine, & ideo notitia Dei & suum nomen multiplicatur & crescit in hominibus per talia opera, & secundum quod magis vel minus operatur circa quẽlibet, secundum hoc notitia & suum nomen crescit in quolibet. Et hoc est vere cognoscere Deum, sentire opera sua circa seipsum per experientiam. Item magis sentit homo per experientiam opera, quæ Deus operatur circa animam, quam circa opus, quia anima, quę cognoscit, magis est propinqua suiipsius quam corpus, & ideo maior & magis acquiritur notitia de Deo in homine per opera, quæ operatur circa suam animam, quam circa ipsum corpus, & in illis operibus est vltimus finis & vltima certitudo de Deo per opera. Ecce ergo qualiter notitia acquisita de Deo per experientiam per opera, quæ homo videt per experientiã, habet multos gradus. Primus gradus est per opera, quæ homo videt extra se in aliis. Secundus gradus est per opera, quæ homo sentit in proprio corpore suo fieri. Tertius gradus est per opera, quæ homo sentit & percipit fieri circa suam animam. Et omnia ista pertinent ad nomen Dei, & ad laudem & gloriam & honorem, & ad suam famam. Sic ergo secundum quod

Homo diuersimode nominat Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

Epilogatur de gradibus experimentalibus notitia Dei.

opera Dei ſunt communia & vniuerſalia omnibus vel pluribus, vel ſingularia & ſecreta, ſecundum hoc acquiritur de Deo notitia communis vel ſingularis, & maior vel minor. Et ſic homo poteſt cognoſcere Deū per creaturas extra ſe, inquantum ſunt opera Dei, & per ſeipſum, inquantū eſt opus Dei, & per opera, quæ operatur extra ſe in aliis hominibus & creaturis, & per opera, quæ operatur circa ſeipſum, tam circa animam, quam circa corpus. Et per conſequens multis modis poteſt ipſum laudare, glorificare, magnificare, & honorificare, & ei famam dare. Patet ergo, quod notitia de Deo acquiſita per opera eius in hominibus habet multos gradus. Et per conſequens reputatio & æſtimatio de Deo eſt maior vel minor in cordib⁹ hominum, & habet multos gradus, nec eſt æqualis apud omnes. Et exinde ſequitur, quod cum ſecundum maiorem vel minorem reputationem ſeu æſtimationem detur honor maior vel minor, & etiam laus, & gloria, & nomen, ſequitur, quod ab omnibus hominibus non datur æqualiter honor, laus, & gloria, & nomen interius & exterius.

¶ *De obligatione hominis erga honorē Dei, & laudem, & gloriam, & nomen ſuum.*

TITVLVS CXCV.

QVoniam iam manifeſtum eſt, quod omnia, quæ Deus operatur extra ſe in creaturis, operatur ad ſuum honorem, laudem, & gloriam & nomen, & etiā dictum eſt, quod honor, laus, & gloria & nomen Dei acquiritur & generatur & creſcit per opera benefacta & opera creaturarum, & quia homo eſt creatura nobilior Dei, quæ ſit in mundo, poteſt operari & habet poteſtatem operandi, ideo ſequitur, quod homo debet & obligatur operari omnia opera ſua, quæ facit, propter honorem, laudem, & gloriam & nomen Dei, & ad hoc debet dirigere omnia opera ſua, vt ſcilicet per opera ſua ſequatur honor Dei, laus & gloria & nomen

Primo.

men Dei. Vlterius ſequitur, quod homo debet & te- *Secundo.*
netur ſolum quantum poteſt velle & laborare, vt ſuũ nomen fiat, creſcat & multiplicetur, inquantum fieri poterit. Et quia per opera hominis benefacta ſequitur, generatur & fit maior laus, maior gloria, & maius nomen, quam per opera aliarum creaturarum, cũ homo ſit nobilior creatura, ſequitur, quod non ſolum homo debet & obligatur facere omnia opera ſua propter honorem Dei, vt dictum eſt, ſed etiam tenetur & debet tantum operari quantum poterit & multiplicare opera ſua, & meliori modo quo poterit operari. Et in hoc debet continue & inceſſanter ſtudere & omnem diligentiam apponere ad hoc, vt per opera ſua honor Dei, laus, gloria, fama & nomen creſcant & multiplicentur, quantum fieri poterit. Et non ſolum hoc tenetur facere, ſed & velle & laborare, vt in omnibus rebus, in omnibus hominibus, & in omnibus operibus honor Dei, laus, gloria, nomen & fama fiant, creſcant & multiplicentur, quantum fieri poterit. Aliter ſi homo facit contrarium omnium ſupradictorũ, ſequitur, quod homo non operatur vt creatura Dei, nec vt opus Dei, nec vt homo, immo operatur contra Deum & contra intentionem Dei totaliter, & contra ordinationem diuinam, & contra finem, ad quem facta ſunt omnia. Et quia honor Dei ſemper eſt cum v- *Tertio.*
tilitate, nec poſſunt ſeparari honor Dei & vtilitas, & vbi maior honor Dei, ibi maior vtilitas, & quia etiam tota vtilitas eſt hominis, & non Dei, ſequitur, quod quando homo operatur ad honorem, laudem & gloriam Dei, & ipſemet operatur ad ſuam vtilitatem, & quod quanto magis homo laborat, vt honor Dei creſcat & multiplicetur, tanto etiam magis laborat, vt ſua propria vtilitas creſcat & multiplicetur. Item quia homo debet & obligatur amare honorem Dei, & la- *Quarto.*
borare, vt creſcat & multiplicetur inquantum fieri poterit, ſequitur, quod homo obligatur ponere totũ ſeipſum & totam vitam ſuam & dare vitam ſuam, & omnia, quæ habet, ad honorem Dei, laudem & glo-

riam: & per conſequens, quod quando homo dat vitam ſuam, & quicquid habet, ad honorem Dei, quod tunc facit maximam ſuam vtilitatem, quia tunc laborat, quantum poteſt, vſque ad vltimum, de potentia, ad Dei honorem. Quia non poteſt magis laborare ad Dei honorem, quam dare vitam ſuam pro illo, & ideo hoc eſt ſumma vtilitas, ſummum commodum & lucrum hominis. Et ideo ſequitur, quod homo nihil perdit, ſed ſumme lucratur, dum vitam ſuam dat ad honorem Dei, & ideo non perdit vitam. Præterea etiam ſequitur & concluditur, quod homo debet, obligatur & tenetur credere de Deo, & confiteri, & attribuere & dicere de ipſo omnia illa, quæ pertinent ad ſuum honorem, ad ſuam laudem, ad ſuam gloriam, & ad ſuum nomen, & famam ſuã, & magis illa, quæ pertinent ad maiorem laudem, ad maiorem honorem, & ad maiorem gloriam, quam illa, quæ pertinent ad minorem.

Quinto.

¶ *Quod omnia, quæ poteſt homo vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem, & quicquid facit homo Deo, ſemper ipſum honorat, vel inhonorat ſeu contemnit, vel iniuriatur.*

TITVLVS CXCVI.

Tit. CLXXXI *& Tit.* CLXXXII.

QVoniam autem iam declaratũ eſt, quod omnia, quæ Deus facit extra ſe, facit propter ſuum honorem, & quod omnia, quæ Deo pertinent extra ſe, pertinent ad ſuum honorem, quia honor reſpicit & comprehendit totum ſtatum Dei extra ſe, & quia homo poteſt & debet & tenetur reddere Deo, & dare plura, vt probatum eſt, & omnia, quæ homo poteſt facere Deo & reddere, ſunt extra Deum, ideo ſequitur, quod omnia debita, quę homo poteſt & debet dare Deo, reducuntur & pertinent ad honorem Dei. Et quia omnia, quæ reſpiciunt Deum exterius, reſpiciũt & per-

Tit. proximo.

& pertinent ad ſuum honorem, vel ad contrarium ſui honoris, ſcil. ad inhonorationem ſeu contemptum & iniuriam, ideo quicquid homo faciat Deo, ſemper ipſum honorat vel inhonorat. Cum enim honorare & inhonorare contrarientur inter ſe, & omnia, quæ fiunt exterius extra Deum, debent fieri ad ſuum honorem, ſequitur, quod ſi non fiunt ad ſuum honorem, ꝙ fiunt contra ſuum honorem. Et per conſequens homo Deum ſemper honorat vel inhonorat. Et ideo ſequitur, quod omnia iſta debita, quæ homo debet Deo, ſcil. amor, timor, laus, honor & gloria, obedientia, ſpes, fides, & credulitas, & confidentia reducuntur & pertinent ad honorem Dei, & oppoſita iſtorum ſunt contra honorem Dei. Et ideo qui amat Deum primo, honorat ipſum, & qui non amat ipſum primo, inhonorat ipſum. Et qui amat Deum, & non amat eũ primo, inhonorat ipſum, quia eſt primo amandus. Et ſi non amatur, quod primo amandum eſt, iniuria & contemptus eſt. Et qui timet Deum primo, honorat ipſum, & qui nõ timet, inhonorat. Et qui obedit Deo, honorat ipſum, & qui non obedit, inhonorat. Et qui ſperat in Deo, ipſum honorat, & qui nõ ſperat in Deo, ipſum inhonorat. Et qui confidit in Deo, honorat ipſum, & qui non confidit, inhonorat. Et qui credit & dat fidem Deo, ipſum honorat, & qui non credit ei, ipſum inhonorat; & qui non credit Deo primo & totaliter, etiam ipſum inhonorat. Sic ergo amare Deum primo, timere Deum primo, glorificare & laudare Deum primo, obedire Deo primo, ſperare in Deum primo, & confidere in Deo primo, & credere Deo primo, hoc eſt honorare Deum. Sed non amare Deum primo, non timere Deum primo, non obedire Deo primo, non laudare, non ſperare in Deo primo, non confidere in Deo primo, non credere Deo primo, hoc eſt Deum inhonorare, contemnere & iniuriare. Et ſic omnia, quæ Deo dantur per hominem, reducuntur ad honorare, vel inhonorare Deum, & contemnere vel iniuriari. Et ſic honorare Deum vel inhonorare omnia

Omnia reducuntur in honorem Dei, vel è contra.

omnia claudunt, Et quia honorare Deum & inhonorare opponuntur, ideo ſicut nullum maius bonũ poteſt facere homo, quam honorare Deum, ita nullum peius malum poteſt facere homo, quam Deum inhonorare. Et ſicut nihil maius poteſt eſſe extra Deum, quam honor Dei, ſic nihil peius poteſt eſſe extra Deũ, quam inhonoratio Dei, ſeu iniuria Dei. Sic ergo ſoluere & reddere Deo debitum eſt ipſum honorare, & non ſoluere neque reddere eſt ipſum inhonorare & contemnere & iniuriari. Studere ergo debet homo diligentiſſime, vt diligat Deum & reddat & ſoluat Deo, quod debet. Vnde quia Deus vult ſuum honorem, quia propter illũ fecit omnia, & omnia, quæ homo debet facere & reddere Deo, pertinent ad eius honorem: ſequitur, quod Deus vult, quod homo reddat Deo, quod debet, & nihil poteſt velle cõtra ſuum honorem.

¶ *De multiplicatione honoris & iniuriæ.*

TITVLVS CXCVII.

QVia autem omnis creatura facta eſt ad honorem Dei, & reſpicit honorem Dei, & pertinet ad honorem Dei, & etiam reſpicit Deum quodammodo, ideo honor Dei reſpicit honorem omnium creaturarum, & iniuria Dei reſpicit iniuriam omnium creaturarum. Et ideo quando honoratur Deus, honorantur omnia, quæ Dei ſunt, ſcil. omnes creaturæ. Et quando Deus inhonoratur & contemnitur ſeu iniuriatur, etiam iniuriantur & contemnuntur & inhonorantur omnes creaturæ. Et ſic in honorare Deum includuntur infinitæ inhonorationes, & in iniuria Dei includuntur infinitæ iniuriæ ſimul & ſemel. Et ſic nihil ita cito creſcit & multiplicatur ſicut honor & iniuria, quia honor vnius eſt honor infinitorum, & iniuria vnius ſimul & ſemel eſt iniuria infinitorum. Qui ergo honorat Deum, honorat omnes creaturas, & qui iniuriat Deum, ſimul & ſemel iniuriat omnes creaturas, ſicut qui iniuriat regem, iniuriat omnes de regno ſimul & ſemel.

Peccans inhonorat Deum in infinitum.

¶ De

¶ *De honore proprio, qui est contrarius honori Dei, tanquam eius capitalis inimicus.*

TITVLVS CXCVIII.

QVoniam iam probatum est, quod homo debeat facere omnia opera sua ad honorem Dei, & tenetur laborare quantum potest, vt honor Dei, laus, gloria, & fama & nomen crescant & multiplicentur, quantum fieri poterit, tam in seipso, quam in omnib⁹ aliis, aliter si non faciat hoc, tunc homo non operatur vt creatura Dei, nec vt opus Dei, immo facit contra Deum & contra intentionem totalem eius, & contra suam ordinationem, quamuis hoc sit magnum malū. Sed tamē peius est, si operetur omnia & faciat homo, quæ facit, ad suum proprium honorem, & ad suam propriam laudem & gloriam, & ad acquirendum sibi-ipsi nomen & famam, & ad hoc studeat & laboret, vt honor suus proprius, laus, gloria & fama, & nomen fiant, crescant & multiplicentur, quia tunc homo studet & laborat de directo contra Deum, immo nihil magis est contra Deum, nihil magis repugnat Deo, nihil magis inimicatur Deo, quam talis honor proprius, talis laus, talis gloria & fama, quia contrariatur & inimicatur de directo honori Dei & suæ laudi & gloriæ, & statui toti diuino extra se, qui consistit in laude, in gloria & in honore, quia Deus omnia fecit propter suum honorem, & soli Deo debetur laus & gloria, & hoc est sibi proprium, quia tunc homo facit per seipsum suum statum sicut Deus, separatus & diuisus à Deo, & contra Deum, & tollit, rapit & furatur id, quod est propriū Deo. Et ideo sequitur, quod nullo modo homo potest esse maior inimicus eius visibilis & manifestus, nullo modo potest magis iniuriare & inhonorare Deum, quam quando studet & laborat & facit omnia ad suum proprium honorem, & suam gloriam & laudem propriam. Et sic patet, quali-

Tit. CXCV.

Tit. CLXXXI

Tit. CLXXXIX.

Subito efficitur quis inimicus Dei.

qualiter homo ſubito poteſt effici inimicus Dei capitalis, volendo proprium honorem & laudem & gloriam, & qualiter ſubito fecit guerram inter Deum & hominem: & maxima inimicitia & maxima diuiſio & diſcordia fit propter proprium honorem, laudem & gloriam, quia hoc eſt directo ire contra intentionem Dei, contra cor Dei, & contra fundamentum Dei, & tangere cor ipſius Dei, & contra totum ordinem vniuerſi. Et per conſequens ſequitur, quod per nihil magis homo poteſt cognoſcere manifeſte & experimẽtaliter & infallibiliter, quod ipſe vadit contra Deum, & quod iniuriet ipſum, & quod ſit contra ipſum, quã per proprium honorem, laudem & gloriam, & quia nihil magis experimentaliter viſibiliter ad oculũ manifeſtat iniuriam Dei, & offenſam & inimicitiã Dei, quam proprius honor, & nihil magis & nihil facilius homo ſentit & videt in ſeipſo, quam proprium honorem, & propriam laudem. Ergo per proprium honorẽ & laudem & gloriam, tanquã per illud, quod eſt ſumme ſibi familiare, omnia poteſt cognoſcere & iudicare experimentaliter, quia nihil magis eſt manifeſtum hominibus, quam honor, laus & gloria. Et ideo ſicut per duos amores ſuperius dictos omnia poterãt probari, ita ſimiliter per duos honores. Vnde dictum fuit in tractatu de amore, quod duo amores, ſcil. amor Dei & amor ſuiipſius, erant duæ portæ & duæ primæ radices ad intelligendum omnia, ita ſimiliter duo honores, ſcilicet honor Dei & honor proprius, ſunt duæ portæ ad intelligendum omnia. Vnde magis ſunt manifeſtiores iſti duo honores, quam duo amores, quia magis manifeſtus eſt honor quam amor. Et ideo probare per honorem eſt magis manifeſtum, quam probare per amorem. Sicut autem omnia bona reducebantur ad Dei amorẽ, & ab ipſo oriebantur, & omnia mala reducebantur ad proprium amorem & priuatũ, & ab ipſo oriebantur, ita omnia bona reducuntur ad honorem Dei, & ab ipſo oriuntur magis manifeſte, & omnia mala reducuntur ad honorem proprium & priuatum.

Tit. CXXXVII.

Tit. CXLII.

Tit. CXLI.

tatum, & ab ipso oriuntur magis manifeste. Quamuis autem omnia oriantur à duobus amoribus, nō tamen ita manifeste, sicut à duobus honoribus, & tamē ipsi duo honores oriuntur à duobus amoribus, vt dictum est, quia sunt duæ primæ radices. *Tit. CXCIX*

¶ *Declaratio ad oculum, qualiter homo per honorem proprium est & fit verus & rectus inimicus Dei.*

TITVLVS CXCIX.

QVoniam autem superius iam tractatum est de honore Dei, & laude, & gloria, & fama, & nomine suo, qualiter scil. sit, qualiter generatur, & qualiter crescit in cordibus hominum, vnde dictum est, quod corda hominum debent impleri de cognitione Dei, & ad hoc facta sunt, vt fama Dei & nomen Dei habitent in cordibus hominum, vt scil. homines cognoscendo Deum per opera sua habeant de Deo bonam æstimationem, bonam reputationem & opinionem, & per consequens ipsum honorent, laudent, & magnificent, & glorificent in cordibus eorū, sic quod corda hominum debent esse vasa Dei nominis & honoris sui, & laudis suæ. Sed homo, qui quærit propriū honorem, propriam laudem, & propriam gloriam & famam, ipsemet primo occupat cor suum circa suummet proprium honorem, & circa illum continue cogitat, & semper vigilat & studet, quo modo honor proprius fiat, crescat, multiplicetur & permaneat, & tamen deberet occupare cor suum circa honorē Dei, laudem & gloriam, & in ipso fieri cognitio de Deo. Et sic cor suum, quod est nominis Dei vas, occupat circa honorem proprium suum, & tenet occupatū de proprio honore: & in hoc facit Deo maximam iniuriam, quia occupat sibi suum proprium locum, & ponit illud, quod est contra Deum, intus in corde suo. Item non solum occupat nec tenet occupatum & impeditum suum proprium cor circa suum proprium honorem, *Tit. CXCIII*

Quærens proprium honorem occupat locum Dei.

Secundo

rem, immo quod peius est, vult, quod corda aliorum hominum, quæ sunt vasa honoris Dei & nominis sui, occupentur & repleantur de suo proprio honore, de sua laude, fama & nomine suo, & de sua æstimatione & reputatione, ita quod cogitent circa sua opera, circa suam famam, circa suum nomen, vt ipse cognoscatur & reputetur ab hominibus, & vult, quod suus honor, sua laus & gloria, & suum nomen, & sua fama & reputatio sua diffundatur, crescat & multiplicetur, & habitet in cordibus hominum, & permaneat in æternum, & ad hoc laborat quantũ potest. Vnde qui quærit proprium honorem, necessario vult, quod ille crescat & multiplicetur, & non potest multiplicari nisi in ipsis hominibus, & sic corda hominum vult esse occupata circa facta sua cogitanda, & non circa Dei facta, circa proprium honorem, & nõ circa honorem Dei, circa laudem & famam suam, & circa nomen suũ magnificandum & exaltandum & honorandum, & non circa honorem Dei nec nomẽ, & vult tenere impedita omnia corda hominum, & seipsum multiplicare in eis, & vult, quod imago sua multiplicetur & imprimatur in cordibus omnium hominum, vt semper cogitent de ipso & loquantur de ipso. Et sic vult totum mundum esse occupatum circa suum honorẽ. Et per consequẽs vult Deum expellere de regno suo, de habitaculo suo, & de domo sua propria. Ecce maxima inimicitia & manifesta contrarietas, grandissima iniuria, contra Deum velle occupare, velle impedire omnia loca Dei, omnia corda hominum, & ponere intus inimicum Dei capitalem, scil. honorem proprium, qui est contra Deum. Ecce ergo qualiter ad oculum manifestatur, quod homo, quando quærit proprium honorem, fit verus & directus inimicus Dei. Et homo, si non quærit honorem Dei, laudem, gloriam & famam, quærit suum honorem, suam laudem, gloriam & famam propriam, & si nõ operatur ad Dei honorem, operatur ad proprium honorem, nec est dare medium. Ideo homo necessario est semper amicus

Proprius amor facit inimicum Dei.

cus vel inimicus Dei, ſemper eſt pro Deo vel contra Deum, quia non eſt dare medium. Qui ergo non occupatur, non laborat, non cogitat, non vigilat circa honorem, laudem & gloriam, & famam Dei, ſignum eſt, quod occupatur, cogitat, laborat, vigilat, ſtudet circa proprium honorem, circa propriam laudem & gloriam. Et per conſequens non poteſt videre nec cogitare honorem Dei, & gloriam, quia iam excæcatus eſt per proprium honorem & propriam laudem. Cauere ergo debet ſe homo tanquam à mortaliſſimo veneno & ſubito interficiente à proprio honore & propria laude & gloria, & ſemper vigilare circa Dei honorem, laudem & gloriam. Ecce ergo videte ad oculum, quomodo homo, qui occupatur & laborat circa proprium honorem, perdit totaliter tempus ſuum, videte qualiter occupatur circa vanitatem & nihilum. Videte quomodo eſt ſeruus & ſeruitor vanitatis & nihili. Videte qualiter facit Deum ſuum de vanitate & de nihilo. Videte qualiter exponit ſeipſum & quicquid habet & illa, quæ Dei ſunt, ad vanitatem & nihilum. Videte quomodo vult tenere ſtatum ſuũ contra Dei honorem, & de his, quæ Dei ſunt, & quomodo laborat circa impoſſibile. Quia ſolus honor Dei fiet & permanebit, & omnis alius peribit & deſtruetur & ad nihilum reuertetur. Quis poteſt manutenere proprium honorem ſuum, niſi ſolus Deus omnipotens? Quæ creatura poteſt tenere honorem proprium, contra honorem ſui creatoris? Qualiter opus de nihilo factum poterit tenere proprium ſtatum ſuum contra ſtatum & honorem ſui opificis omnipotentis? Quæ maior ſtultitia, quæ maior inordinatio, quæ maior abſurditas, quæ maior cæcitas, quid magis contra rationem, quid magis contra naturam, quã quod opus de nihilo factum quærat proprium honorem, propriam laudem & gloriam, & propriam famã, contra honorem & laudem ſui creatoris, & furetur & rapiat gloriam ſui creatoris, & conſtituat ſe inimicum capitalem ſui factoris omnipotentis? Et quid magis

Proprius honor excæcat.

Proprius honor non durat.

contra

contra naturam, quam quod opus ſpecialiter factu ad laudandum, honorandum & glorificandū & magnificandum ſuum factorem laboret & ſtudeat totis viribus ad laudandum, honorandum, glorificandum honorandum & magnificandum ſeipſum in iniuriam ſui factoris.

¶ *Quod ſicut ad honorem Dei ſequitur vtilitas hominis, ita ad honorem proprium ſequitur eius inutilitas & damnum.*

TITVLVS CC.

ET quia homo, qui quærit honorem ſuum proprium, ſuam laudem, gloriam & famam ſuam, & nomen ſuum, totaliter eſt contra Deum, quia Deus facit omnia & ipſum hominem propter ſuum honorem & ſuam laudem & gloriam: ſed homo quærens proprium honorem facit omnia propter ſuummet honorem, & omnia reducit ad ſuummet honorē, & ſeipſum & totum mundum, & omnia, quæ Deus fecit ad ſuum honorem, vult, quod ſeruant ſuo proprio honori, & per conſequens ipſe peruertit totum mundum & totam ordinationem Dei, quantum poteſt & in eo eſt, & facit aliam ordinationem peruerſam contra Dei ordinationem, & ordinat ſeipſum & omnes creaturas ad aliūm finem, quam Deus ordinauit, & ad aliam intentionem contrariam intentioni Dei. Et ſic homo tunc eſt totus peruerſus in ſeipſo, & Deo, qui fecit omnia, contrarius, & permutatus in contrarium finem omnium creaturarum, & facit ſeipſum alterum Deum propria auctoritate. Et ſicut iam probatum eſt, quod ad honorem Dei ſequitur vtilitas hominis, & ſemper cum Dei honore eſt coniuncta, nec poſſunt ſeparari, ita neceſſe eſt, quod ex cōtrario honore ſequatur oppoſitum, ſcil. inutilitas. Et ideo neceſſe eſt, quod ad honorem proprium hominis, ſcil. quando homo quærit honorem proprium, ſequatur inutilitas hominis, & damnum & incommodum, quia iſti duo honores ſunt

Honor proprius peruertit totū mundum.

sunt contrarii & inimici adinuicem, & ex vno sequitur omnis vtilitas, ergo ex alio debet sequi omnis inutilitas. Quia ergo iste honor est peruersus, & peruertit totam ordinationem Dei, necesse est, quod ex ipso homini sequatur inutilitas & damnum. Quia enim soli Deo debetur honor, & homini vtilitas, ideo si homo rapiat honorem, & auferat Deo, quod suum est, necesse est, quod perdat vtilitatē, & perdat, quod suum erat, & acquirat inutilitatem & damnum, & totum peruertatur.

¶ *Collectio damnorum & malorum & inutilitatum, quæ sequuntur hominē, quando quærit proprium honorem.*

TITVLVS CCI.

ECce quot mala, quot damna & incommoda, quāta inutilitas sequatur homini ex proprio honore, & propria laude, & propria gloria. Primum malū est, quia homo, qui est factura Dei & opus Dei, efficitur capitalis & formatus inimicus Dei factoris sui. Et quid peius homini est, quam propriūs honor, per quē fit inimicus Dei, & per quem destruit, quantum in eo est, Deum factorem suum, quia destruit intentionem suam, suum honorem, & per consequens elongat seipsum à Deo in infinitum, quia tantum distat à Deo, quantum sua intentione elongatur ab intentione Dei. Et quia homo intendit suum proprium honorem, & Deus suum, qui in summo elongantur & distant inter se, ideo totaliter tunc homo distat à Deo & elongatur. Et quia Deus est totum bonum hominis, & totū bonum hominis est, quod homo coniūgatur & vniatur cum Deo, ideo quantum elongat se à Deo, tantum elongat se a bono suo. Item aliud malum. Postquam homo elongatur à bono suo in infinitum, necesse est, quod appropinquat suo malo, & quod cadat in tantū profundum malum, quātum Deus est altum bonum. Et ideo necesse est, quod cadat in infinitum profun-

Primo

Secundo.

dum malum, & in carcerem profundissimum & ab-
Tertio. sum. Item aliud malum. Quia facit Deo factori suo i-
finitam iniuriam & offensam, & destruit suam or-
nationem & legem, ideo meretur infinitam pœna-
Quarto. & punitionem. Item aliud malum. Quia omnia, q-
facit, facit contra seipsum, ad suum damnum, &
suam destructionem, & ad suam perditionem, quia o-
mnia reducit ad suum proprium honorem, quia per-
uersus & contrarius Deo. Et ideo quantomagis vu
facere proprium honorem, tantomagis facit suum
Quinto. damnum. Item aliud damnum. Quia excæcat seipsum
per proprium honorem, laudem & gloriam, & quan-
tomagis quærit suum honorem, & cogitat circa illum
& studet, tantomagis excæcatur in cognitione De
quia proprius honor, propria laus, & propria glo
totaliter sunt contra Deum. Et ideo obtenebrant &
obscurant & excæcant totaliter hominem, & ponun
ipsum extra Deum, extra lucem, extra veritatem, &
extra viam. Et ideo tunc homo non potest cognosce-
re illa, quæ Dei sunt, nec illa, quæ pertinent ad homi-
nem inquantum homo est, nec bonum nec malũ ho-
minis, nec ordinem vniuersi, nec aliquo modo scien-
tia Dei potest recipi in eo, quia totus est peruersus, &
ideo contrarius, & omnia, quæ Dei sunt, iudicat in-
Sexto. ordinata. Item aliud malum. Quia facit totum funda-
mentum suum in mendacio, in errore, in deceptione,
in vanitate & nullitate & in nihilo, quia proprius ho-
nor & propria laus hominis est mẽdacium, error, fal-
Septimo. sitas & deceptio, & vanitas & nullitas. Item quia ho-
nor est extra rem, & nõ intrat ipsam rem, ideo homo,
qui quærit laborare circa proprium honorem, & ad
illum augmentandum & multiplicandum, totalit
ædificat extra se, & nihil intra se, & totaliter labora
& est extra seipsum, & vult crescere extra se, & rema-
net vacuus intra se, nullum bonum habens intra se, &
Octauo. nihil boni acquirit intra se, sed tantum malum. Item
in vanum laborat, perdit tempus suum, tempus expo-
nit inane, & frustra perdit conatum, perdit laborem,

& ad

& ad impossibile tendit, quia nunquam suus honor poterit impleri, quia solus honor Dei fiet; cui nihil potest resistere, quia omnipotens est solus, qui potest manutenere suum honorem. Ecce ergo quot damna, quot inutilitates incurrit homo, qui quærit suū proprium honorem; quoniam est totaliter contra Deum, contra seipsum, contra omnes creaturas; & contra principalem intentionem & finem; propter quem facta sunt omnia, & quem tendunt omnia. Videte ergo quomodo homo totis viribus, toto conamine fugere & fugare debet proprium honorem & propriam laudem & propriam gloriam.

¶ *Quod ex proprio honore & propria laude & gloria hominis necessario sequitur eidem æterna confusio, æternum vituperium, & sempiternum opprobrium.*

TITVLVS CCII.

ET quia honor verus & confusio opponuntur, & laus & vituperium, & gloria & opprobriū, & honor non potest mutari nisi in confusionem, & laus non nisi in vituperium, & gloria nisi in opprobrium, & econuerso, sicut calidum in frigidum, & econtra, & etiam nullus honor verus nisi honor Dei, nulla laus vera nisi gloria Dei, & per consequens nulla gloria, nulla laus, nullus honor permanebit nisi Dei. Et ideo ex honore Dei nō potest sequi confusio sed honor, & laude Dei non potest sequi vituperiū sed laus, & ex gloria Dei nō potest sequi opprobrium, sed gloria. Et ideo homo, qui quærit & laborat circa honorem, laudem & gloriam Dei, oportet, quod transeat & perueniat in verum & perpetuum honorem, & veram & perpetuam laudem & gloriam. Sed quia honor proprius hominis est peruersus, inordinatus, falsus, iniustus, indebitus, & similiter de laude & gloria, & per consequens non permanebit, sed destruetur, ideo

neceſſe eſt per oppoſitum, quod ex tali honore ſequatur confuſio, & ex tali laude vituperiũ, & ex tali gloria opprobrium. Et ſic neceſſe eſt, quod honor proprius hominis, & propria laus & gloria tranſeant in æternam confuſionem, perpetuum vituperium, & in ſempiternum opprobrium. Et ſic qui quærit propriũ honorem, propriam laudem & gloriam, quærit æternam confuſionem, perpetuum vituperium & ſempiternum opprobrium ſuiipſius. Et eſt etiam ſimile de proprio amore. Nam ſicut de proprio amore finaliter ſequitur odium perpetuum ſuiipſius, ita ex proprio honore finaliter ſequitur æterna confuſio ſuiipſius. Et non ſolum hoc, ſed etiam ſumma inutilitas, ſummum damnum & incommodum. Et ſic deſiderans proprium honorem deſiderat ſummam ſuam confuſionem, & ſuam ſummam inutilitatem.

¶ *Quod per honorem, laudem & gloriam, & per eorum contrarium, ſcilicet per cõfuſionem, vituperium, magis viſibiliter manifeſtatur diſtinctio & ſeparatio ipſi⁹ hominis à brutis animalibus, quam per aliquid aliud.*

TITVLVS CCIII.

QVoniam autem experientia eſt rerum magiſtra, & quicquid videtur per experientiam, eſt multum certũ, & quia honor, laus & gloria, & fama ſunt nota hominibus per experientiam, ideo illa, quæ probantur & concluduntur per honorẽ & alia, ſunt multum certa hominibus & propinqua. Et ideo quantum poſſumus, debemus omnia probare per illa, quæ ſunt nobis magis propinqua & familiaria, ſicut ſunt honor, laus & gloria, & eorum contraria, ſcil. inhonoratio, confuſio, vituperium. Videmus autem per experientiam, quod animalia bruta, quæ ſunt infra hominem, non cognoſcũt honorem, nec laudem, nec gloriam,

riam, nec oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonorationem, nec confuſionem, nec vituperium. Et ideo videmus, quod ipſa animalia neſciunt, nec poſſunt dare alicui honorem, nec laudem, nec gloriã, nec oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonorationem, nec etiam appetunt, nec quærunt, nec deſiderant honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam, nec nomen, nec timent inhonorationem, nec timent confuſionem, nec verecundiam, nec vituperium, nec opprobrium, nec contemptum, nec ignominiam, nec deriſionem, nec diffamationem, quæ omnia contrariantur honori, nec tamen videmus, quod aliquo modo amant & timẽt, ſed per experientiam eſt manifeſtum, quod ipſe ſolus homo in mundo cognoſcit omnia iſta, & poteſt & ſcit dare alicui, & poteſt recipere & appetere, & quærere & deſiderare, & tractare & inueſtigare. Vnde poteſt dare aliis honorem, laudem, gloriam, & quærere ſibiipſi, & etiam ſuper omnia timet & fugit inhonorationem, confuſionem, verecundiam, vituperium, & opprobrium, & diffamationem. Et exinde poſſumus cognoſcere manifeſtiſſimam differentiam & ſeparationem & diſtinctionem ad oculum inter homines & omnia animalia, per honorem, laudem, & gloriam, & contraria iſtorum. Et ideo ſequitur, quod omnia iſta aſcendunt ſuper animalia, & per conſequens ſunt res inſenſibiles & intellectuales & apprehenſibiles per intellectum. Et ideo ſequitur, quod honor, laus & gloria, &c. ſolum pertinent ad res intellectuales & ſpirituales. Et exinde etiam poſſumus concludere, quod homo habet in ſe aliquid occultum & inuiſibile, & alios oculos occultos, & alias aures, & aliũ viſum, alium auditum, ſuper omnia animalia, quia cognoſcit honorem & confuſionem, &c. & animalia non poſſunt.

¶ *Quod exinde oſtenditur, quod maxime Deo conuenit honor.*

TITVLVS CCIV.

ET quia honor, laus & gloria pertinent ſolum ad res intellectuales, inuiſibiles & ſpirituales, & non ad res corporales nec brutales, ſequitur, quod quanto res eſt magis ſpiritualis, intellectualis, inuiſibilis, & magis diſtat à brutis, tantomagis ei conuenit honor, laus & gloria. Et quia Deus eſt ſumme ſpiritualis, ſumme intellectualis, & ſumme inuiſibilis, ideo ſequitur, quod Deo ſumme & in ſummo conuenit honor, laus & gloria, & quod Deus eſt ſumme honorabilis, laudabilis & glorificabilis. Et per conſequens oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonoratio, confuſio, vituperium, opprobrium, & verecundia, contemptus, diffamatio, & irriſio, & omnia, quæ ſunt contra honorem, in ſummo ei diſconueniunt & contrariantur. Et ſic ordo creaturarum & ſcala naturæ manifeſtat, quod Deo ſumme conuenit honor, laus & gloria.

Tit. 1.

¶ *Probatio, quod Deus velit defenſare & manutenere ſuum proprium honorem.*

TITVLVS CCV.

QVod autem Deus velit manutenere, defenſare, augmentare, & conſeruare ſuum honorem, qui maxime & in ſummo ei conuenit, hoc poſſumus manifeſtare ex parte hominis. Si enim homines tantum diligunt honorem proprium, quibus tamen non conuenit, & omnia, quæ habent, exponunt pro honore proprio, ad illum manutenendum, defendendum & conſeruandum, ſcilicet aurum & argentum, & amicos, & quicquid eſt eis ſubiectum, & quicquid magis diligunt, immo & quod plus eſt, ſeipſos exponunt morti, & vitam propriam dant pro honore proprio defendendo & manutenendo: quanto ergo magis Deus, cui in ſummo conuenit honor & debetur, diliget & conſeruabit, manutenebit & augmentabit ſuũ proprium honorem, & illum defendet. Et ſi homo eo, quia diligit ſuum honorem proprium, nullo modo patitur, quod ſuus honor diminuatur, quanto minus

nus patietur Deus ſuum honorem diminui, cui ſolum debetur. Item ſi homo, qui diligit ſuum propriũ honorem, habet odio omnem alium honorem, qui poteſt lædere & deſtruere vel diminuere ſuum propriũ honorem, quanto ergo magis Deus, qui diligit ſuum proprium honorem & ſingularem, & cui in ſummo conuenit, habebit odio omnem alium honorem cuiuſcunque, qui contrariatur ſuo honori, vel non concordat cum ſuo honore, & illum deſtruet & annihilabit. Ex hoc poſſumus concludere, quod Deus deducet, quicquid eſt vel erit vel fuit ad ſuum honorẽ, & quod omnia ſeruient ſuo honori. Et etiam poſſumus videre, quam magna res eſt honor in ſe, & quomodo eſt aliquid excellentiſſimum & aliquid ſupra homines, cum homines exponunt ſeipſos morti pro illo manutenendo, & quicquid habent dant pro illo, & præeligunt mori, quam quod honor moriatur.

¶ *Quod per illa, quæ dicta ſunt de honore Dei, clariſſimè & indubitanter oſtenditur, quod Ieſus Chriſtus eſt verus filius Dei æterni Patris omnipotentis.*

TITVLVS CCVI.

AD probandum autem, quod Ieſus Chriſtus, quẽ colit & adorat tota Chriſtianitas, ſit verus filius Dei æterni, omnipotentis, ſummæ ſapientis, ſummæ bonitatis, qui creauit mundum de nihilo, oportet reſumere omnia, quæ ſunt iam concluſa de honore Dei. Vnde probatum eſt primo, quod Deus operatur omnia, quæ facit extra ſe, propter ſuum honorem & ad ſuum honorem, & ad ſuam laudem & gloriam. *Tit.* CLXXX.

Item quod ſoli Deo debetur honor, laus & gloria, & quod hoc eſt ſoli Deo proprium. *Tit.* CXC.

Item quod ſicut Deus operatur omnia propter ſuũ honorem, ita operatur propter ſuum nomen.

Item quod honor Dei permanebit in æternum.

Item concluſum eſt per creaturas, quod Deo ſum-

me conuenit honor, & quod Deus diligit honorem ſuum, & quod illum defendet & manutenebit.

Item quod Deus habet odio omnem alium honorem, qui repugnat ſuo honori, vt dictum eſt in capite præcedenti.

Et quod Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem, nec permittere, quin totũ reducatur ad ſuum honorem.

Iſtis præmiſſis veniamus ad IESVM CHRISTVM, quem colit & adorat populus Chriſtianus, & videamus verba & facta ſua, & opera toti mundo manifeſta. Vnde hoc eſt manifeſtum, quod ipſe ſe dicit eſſe verum filium Dei, & non ſolum hoc, ſed dicit, ſe eſſe
Iohan. 10. æqualem Deo, & eſſe vnum Deum in eſſentia, eundẽ numero, in eadem Deitate numero, ſine diuiſione cũ Deo. Item dicit, quod habet totam Deitatem, ita ꝙ eſt Deus à Patre, & eſt ei æqualis per omnia, & quod eſt genitus à Deo æternaliter, ita quod eſt æternus filius, & nunquam habuit principium, ſed ſemper cum Deo Patre fuit. Item dicit, per conſequens ſe eſſe omnipotentem Deum creatorem omnium ſicut Pater,
Iohan. 8. & vnum & eundem Dominũ cum Deo Patre, & non
Iohan. 10. duos. Item dicit, ſe miſſum à Deo Patre ſuo in mundum, & dicit, ſe veniſſe in nomine Patris ſui, qui eſt Deus, & non in nomine ſuo. Præterea attribuit ſibi opera ſua, quæ ſoli Deo conueniunt, & nullo modo
Matth. 9. alteri. Vnde remittit peccata hominũ, quod eſt proprium Dei, vt probatum eſt, dicit, ſe iudicaturum omnes homines in fine mundi, quod ſoli Deo conuenit. Item dicit, ſe reſuſcitaturum omnes homines in fine mundi, & promittit dare vitam æternam omni-
Ioh. 5. & 6. bus credentibus in eum. Item miſit diſcipulos ſuos per vniuerſum mundum, ad prædicandum nomen ſuum & doctrinam ſuam nouam & inauditam à ſecu-
Marci vlt. lo, & nouam legem dando, promittendo credentibus vitam æternam, & comminando incredulis mortem & damnationem æternam. Item in nomine ſuo eſt tota Chriſtianitas ædificata, & ante non erat, & po-

pulus

pulus Christianus, in quo est imperium Romanum & multa regna mundi, colit Christum & adorat & credit tanquam verum Filium Dei, vnum in essentia cū Patre, æqualem per omnia Deo Patri, & tanquā missum à Deo, & tanquam vnum Deum cum Patre, & non tanquā duos Deos, timet ipsum, honorat ipsum, tanquam verum Deum, creatorem cœli & terræ. Et non solum hoc, sed etiam omnes discipuli sui & Apostoli, qui ipsum prædicauerunt, & pro honore suo laborauerunt, sunt honorati & exaltati & dignificati in hoc mundo. Item ipse primo venit ad populum Iudæorum, qui colebat & adorabat solus in mundo verum Deum, qui creauit cœlum & terram, qui solus erat populus Dei, & venit ad eos tanquam Filius missus à Patre. Et multa alia possumus dicere, quæ iam sunt manifesta per totum mundum. *Matth.* 15.

Si ergo ille homo Iesus Christus non sit verus Filius Dei, æqualis Deo, nec sit vnus Deus cum Patre, nec sit missus à Deo vero, sed totum sit mendacium, tunc sequitur, quod ipse sit verus inimicus Dei, aduersarius Dei, & contrarius Deo, immo nullus est nec potest esse maior inimicus Dei, si non sit ita, sicut Iesus Christus dixit. Si ergo non sit verus Filius Dei, nec missus à Deo Patre, & tamen se dicit esse Filiū & missum à Patre, & venire in nomine Patris sui, & tale nomen attribuit sibi, & omnia, quæ operatur, facit vt Dei Filius, sed totum sit mendacium, quomodo Deus verus, qui creauit cœlum & terram pateretur & permitteret Iesum Christum, si non sit missus ab eo, nec sit Filius eius, vsurpare sibi in mundo totum honorē diuinum, & exercere opera illa, quæ soli maiestati diuinæ conueniunt. Cum enim Deus diligit suum honorem, & facit omnia propter suum honorem, quomodo pateretur, quod aliquis alius, qui non sit de natura sua, nec missus ab eo, immo totaliter cōtra ipsum vsurpet sibi proprium honorem. Ergo sequitur, quod cum hic destruat totaliter statum Dei, & honorē veri Dei de directo, si non sit ita, quod vel necessario ita est, *Primo probatur.*

eſt, quod Ieſus Chriſtus eſt verus Filius Dei genitus de ſua propria ſubſtantia, & miſſus ab eo, vel ꝙ Deus non eſt. Quia vero Deus eſt, vt iam probatum eſt, & Ieſus Chriſtus non eſt Filius ſuus, nec miſſus ab eo, nec de ſuo conſenſu nec voluntate, ſequitur, quod nõ poterit pati deſtructionem ſui honoris. Quis enim rex ſapiens pateretur & permitteret in regno ſuo, in quo habet totum dominium, quod aliquis alius extraneus, qui non ſit filius ſuus nec miſſus ab eo, nec de ſua voluntate, vellet regnare & dominare in regno ſuo, & quod diceret ſe eſſe verum filium regis, & miſſum à rege tanquam à patre, & nomine regis faceret omnia. Nonne iſte talis eſſet contra regem totaliter, & maior inimicus regis qui poſſit eſſe? A ſimili ergo de Deo. Cum ergo Ieſus Chriſtus regnet in mundo, & regnauit & viguit, & obtinuit principatum & dominium per mille & quadringentos annos, & honoratur, & adoratur, & colitur, & timetur, & creditur vt verus Deus, & vt Filius Dei, vt æqualis Patri, vnus in eſſentia cum Patre, nullo modo diuiſus ab eo, ſequitur, quod vel ipſe eſt verus Filius Dei, vel quod Deus non eſt. Sed Deus eſt, ergo Ieſus Chriſtus eſt Filius Dei, qui patitur ipſum regnare, adorari & coli, & honorari ab omnibus, tanquam ſuum verum filium ab eo miſſum, & tanquam de ſua propria ſubſtantia genitum, tanquam Deum verum de Deo vero genitum, & æqualem per omnia ei in poteſtate, in maieſtate, in dignitate, in ſapientia, in bonitate, & in æternitate & gloria.

Secundo. Item ſi Ieſus Chriſtus non eſt verus Filius Dei, nec miſſus à Deo æterno, vnus Deus cum eo, & tamẽ dicit ſe eſſe verum Filium Dei miſſum à Deo, tunc quæro, an verus Deus ſciat hoc aut ignoret. Non poteſt ignorare, ergo ſcit. Sed ſi ſcit & taceat, ergo permittit regnare & adorari & honorari mendacem in nomine
Iohan. 10. ſuo, & permittit mundum decipi in nomine ſuo, quia
Iohan. 14. omnia, quæ Chriſtus fecit, fecit in nomine Patris. Sed hoc eſt contra honorem diuinum, & derogat honori

Dei

Dei de directo, ergo sequitur, quod Iesus Christus est verus Filius Dei missus à Patre.

Item nullus alius ab initio mundi vsque modo assumpsit sibi tale nomen nec talem honorem, quod diceret, se verum Filium Dei esse & Deum verum, vnũ in essentia cum Deo æterno, & esse vnum Deum cum Deo, & missum ab eo, Iesus Christus est solus qui de seipso hoc dicit. Non potest esse maius nomen, quam istud, nec maior honor, nec vltra est ascensus. Nullus autem ante Iesum Christum nec post eum assumpsit sibi tam grandissimum nomen, nec tam grandissimũ honorem. Vnde Machometus, qui venit post Iesum Christum per multos annos, non dicit se esse Christũ, nec Deum, nec Filium Dei, nec æqualem, nec de essentia Deitatis, sed dixit seipsum Prophetam. Nulla autem comparatio est inter nomen Prophetæ & nomen Filii Dei, quia in infinitum nomen Filii Dei excedit nomen Prophetæ, quia nomen Filii Dei dicit æqualem honorem Deitati, quia Filius Dei necessario Deus est, postquam genitus est de Deitate. Quare sequitur, quod cum istud sit maius nomen quod possit esse, & maior honor qui possit esse & cogitari, cũ Iesus Christus assumpsit sibi istud nomen nouum, nunquam auditum antea, & talem honorem nouum, sequitur, quod vel est talis, qualem dicit se esse, vel Deus non est, cum istud nomen adhuc duret & eius honor. Ergo Iesus Christus est verus Filius Dei missus à Deo. Si autem post Iesum Christum venit vel veniat aliquis, qui assumat sibi aliquod nomẽ ex parte Dei, vel assumat sibi nomẽ Dei, & sit contra Iesum Christum, iam significauit Deus & declarauit omnẽ talem esse mendacem, & non venire ab ipso, quia Iesus Christus est primo ab eo missus, & est verus Filius eius. Quare in hoc, quod permisit & voluit Iesum Christum regnare primo sub nomine suo, & tanquam filium eius, declarauit omnem alium, qui sit contra Iesum Christum, qui venit in nomine suo, esse mendacem, esse falsum & deceptorem, nec esse missum ab eo.

Tertio.

eo. Quare nullus alius, qui ſit cõtra Ieſum Chriſtum, eſt recipiendus, nec ei aliquo modo eſt credendũ nec obediendum.

Quarto. Præterea, ſi Ieſus Chriſtus non ſit verus Filius Dei, cum ipſe aſſumat ſibi nomen iſtud & honorem iſtũ, ſequitur, quod nullus eſt nec poteſt eſſe magis contra Deum, nec maior aduerſarius nec inimicus Dei quam ipſe, cum vſurpet ſibi nomen Deitatis, & per conſequens eſt capitalis inimicus Dei, qui creauit cœlum & terram. Ergo ſequitur, quod omnes illi, qui perſecuti fuerint & occiderint Ieſum Chriſtum propter hanc cauſam & propter hanc rationem, quia faciebat ſe Filium Dei, & dicebat, & quia aſſumebat ſibi iſtum honorem, quod omnes tales fecerunt Deo vero maximum honorem, quia occiderunt & perſecuti fuerunt ſuum inimicum capitalem, qui vſurpabat ſibi talem honorem & dominium, & per conſequens tales debent à Deo multum amari, honorari & exaltari ſuper omnes alios, qui ſic vindicauerunt diuinam iniuriam, & conſeruauerunt diuinum honorem. Et per oppoſitum omnes ſuſtinẽtes Ieſum Chriſtum debent eſſe in odium Dei, & deprimi & vilificari, debilificari ſuper omnes gentes mundi, quia ſuſtinent illum, qui eſt inimicus Dei capitalis, qui vſurpat ſibi talem honorem Dei. Ergo ſequitur ex iſtis omnibus, quod populus Iudæorum, qui perſecutus eſt Ieſum Chriſtum, & occidit ipſum morte turpiſſima & crucifixit, & hoc propter hanc cauſam, quia aſſumebat ſibi iſtud nomen & iſtum honorem, ſcilicet quia faciebat ſe Filium Dei, debet eſſe ſuper omnes populos & ſuper omnes gentes honoratus, exaltatus & dignificatus, cum occideret inimicum Dei & aduerſarium Dei capitalem. Et per oppoſitum populus Chriſtianus, qui ſuſtinet, adorat, honorat & colit Ieſum Chriſtum, debet eſſe ſuper omnes gentes depreſſus, inhonoratus, & in odio Dei ab ipſo totaliter derelictus. Sed tamen totum oppoſitum eſt in facto, quia ille ſolus populus Iudæorum eſt in mundo captiuatus,

depreſ-

depressus, vilipensus, & in opprobrium totius mundi dispersus. Et tamen antequã occiderunt Iesum Christum, erant in honore, & tamen Deus non debet permittere, quod ille populus, qui vindicauit suum honorem, sit in vituperio totius mundi, cum ei fecerit maximum honorem, quo non potest esse maior, & cum nulla sit gens in mundo, quæ tantum fecerit Deo honorem, occidendo aduersarium suum, & defendẽdo honorem suum, si Iesus Christus nõ sit Filius Dei, & tamen sustinendo adhuc partẽ contra Iesum Christum manent Iudæi in captiuitate, & propter hanc causam sunt in opprobrium totius mundi, & fuerunt per mille annos & quadringentos. Et per oppositum populus Christianus est & fuit in magno honore, in magna exaltatione & in magna dignitate, & tantum Imperium Romanum, & hoc propter Iesum Christũ, & omnes illi, qui sustinuerunt Iesum Christum, sunt in maximo honore & reuerentia in mundo, & fit Festum de ipsis sicut de suis Apostolis, de suis martyribus, de suis confessoribus, & infra Ecclesiã Iesu Christi sunt & fuerunt Imperatores, Reges & plura regna. Ergo sequitur, quod Iesus Christus est Filius Dei verus, vel Deus non est Deus.

Item Iudæi occiderunt Iesum Christum & crucifixerunt, quia dicebat se Filium Dei & missum à Deo, & hoc est manifestum per totum mundum, ergo si nõ erat verus Filius Dei, post mortem suam perdere debuit istud nomen & istum honorem, vt amplius non fieret sermo de isto in mundo, nisi in suum vituperiũ & dedecus, & tamen post mortem suam magis regnauit & viguit nomen suum quam ante, & habuit maiorem honorem quam ante, quia post mortem suam prædicatus est, adoratus, honoratus & creditus tanquam verus Filius Dei, & æqualis Deo per omnia. Si ergo non erat verus Filius Dei, cum fuerit vere mortuus per Iudæos suos inimicos capitales occidentes eum tanquam Filium Dei, quomodo post mortẽ obtinuit tantum nomen, tantum honorem per vniuer- *Quinto.*

sum

sum mundum? Et sic ante mortẽ & magis post mortem claruit ipsum esse Filium Dei quam ante, ergo sequitur, quod ipse est verus Filius Dei. Item non solũ ipse Iesus Christus fuit in maiore honore post mortem, sed etiam omnia, quæ Iudæi fecerunt ei in vituperium, conuersa sunt in honorem maximũ, & crux, quæ erat supplicium latronum; conuersa est propter ipsum in maximum honorem. Et tamẽ si non esset verus Filius Dei; non permisisset Deus verus ipsum post mortem honorari, nec illa, quæ facta sunt sibi in vituperium, conuerti in honorem suum.

Sexto. Præterea si Christus non sit verus Filius Dei æternus, natus de Deitate, tunc necesse est, quod sit pura creatura, & tamẽ dicit se esse Deum & natum de Deitate, ergo sequitur, quod dicit summum mendacium, quo non potest esse maius, sequitur ergo, quod totaliter est contra Deum, extra Deum, & per consequens non amat verum Deum primo, ex toto corde, sed amat primo seipsum, amat primo suam propriam voluntatem, & amat primo suum proprium honorem, suam laudem, suam gloriam, & facit se Deum sua propria voluntate & auctoritate; & per consequens est elongatus in infinitum à Deo; & habet in se omnia mala, quæ sequuntur ex proprio honore & proprio amore, ita quod est iniustus, inordinatus, & deuiatus à veritate, excæcatus in seipso, non cognoscens veritatem, non habens in seipso quietem nec verum gaudium, quod nascitur ex vero amore Dei, & est contra hominem inquantum homo est, & contra bonũ hominis, & contra seipsum, & contra ordinationem vniuersi totius, & est Deus falsus, deceptuosus, dolosus, fraudulentus, latro, proditor, rapiens sibi honorem diuinum: Et ideo est pessimus & pessima creatura, nec aliqua creatura potest esse peior, est superbissimus & in summo gradu superbiæ, appetens omnem honorem sibi & omnem laudem & omnẽ gloriam. Item sua propria lex, quam dedit, oportet, quod sit contra Deum, contra veritatem, contra iustitiam,

& con-

& contra naturam hominis inquantum homo eſt, & contra ordinem creaturarum, contra naturam liberi arbitrii. Item habet in ſeipſo radicem & fontem omnium malorum in ſummo gradu, ſcilicet amorem ſuiipſius priuatum, & per conſequens habet in ſeipſo radicem & originem totalem omnis iniuſtitiæ, omnis peccati, omnis vitii, omnis falſitatis & erroris, doli, fraudis, deceptionis, ſicut eſt dictum ſuperius in cap. de duobus amoribus. Sed tamen omnia iſta ſunt falſiſſima, quia lex & doctrina Ieſu Chriſti eſt veriſſima, ſacratiſſima, puriſſima, mundiſſima, iuſtiſſima, rectiſſima, ordinatiſſima, nullo modo contra Deum, ſed totaliter ſecundum Deum, conuenientiſſima homini inquantum homo eſt, & toti ordini creaturarũ, tendens ad bonum hominum, & ad verum bonum, & ad veritatem, fraternitatem & concordiam, & pacem omnium hominum, tota ſpiritualis, de rebus æternis, tota fundata in amore veriſſimo & caſtiſſimo, pugnãs contra radicem omnium malorum, & illam totaliter deſtruens, ſcilicet contra proprium amorem & priuatum, & contra proprium honorem & propriam voluntatem. Et hoc patet diſcutiendo totum nouum teſtamentum, in quo continetur lex ſua. Et per conſequens Ieſus Chriſtus eſt verus Filius Dei, ſicut ipſemet dicit. *Tit.* CXXXVII. *Iohan.* 5.

Præterea ſi Ieſus Chriſtus non ſit verus Filius Dei, & per conſequens non ſit verus Deus, ſicut ipſemet dicit ſe eſſe, ſequitur, quod eſt ſuperbiſſimus, cupidiſſimus honoris, laudis, gloriæ, & propriæ excellentiæ, ergo impoſſibile eſt, quod homo ſuperbus, qui vult reputari Deus & credi, cum non ſit, velit ſubire & recipere tam humiliter, tam pacifice, tam libenter, tam voluntarie, tantam confuſionem, tantam illuſionem, tantam deiectionẽ, tantam paſſionem, tantam ignominioſam mortem turpiſſimam, & ſubire ſponte mortem crucis, quæ crux erat in vituperium & ſcandalum totius mundi. Et tamen Ieſus Chriſtus voluntarie, ſponte, libenter voluit pati omnia ſupradicta. Et tamen *Septimo.*

men omnia iſta ſunt contra naturam ſuperbiæ. Quare ſequitur, quod cum omnia facta Ieſu Chriſti ſint fundata in ſumma humilitate, qua non poſſit eſſe maior, quod ipſe vere eſt Filius Dei & verus Deus, & impoſſibile eſt aliter eſſe. Et ſic patet ex omnibus dictis, quod ex parte honoris diuini, & ex natura honoris cõcluditur, quod Ieſus Chriſtus eſt verus Filius Dei, & eſt verus Deus.

¶ *Quod per omnia ſupradicta probatur, quod tota Chriſtianitas fundata eſt in ſumma veritate.*

TITVLVS CCVII.

ET quia Ieſus Chriſtus eſt verus Filius Dei, ſequitur, quod quicquid dicit, eſt verum, & impoſſibile eſt ipſum dicere mendacium, impoſſibile eſt ipſum errare, impoſſibile eſt ipſum deficere, impoſſibile eſt ipſum aliquod malum agere, male ordinare, male loqui, impoſſibile eſt ipſum velle aliquem decipere, impoſſibile eſt ipſum velle alicui nocere. Et quia ipſe dicit, quod in Deitate eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, & quod hi tres vnum ſunt, & quod ipſe eſt ſecunda perſona in Deitate, ergo ſequitur, quod ita eſt, & hoc eſt veriſſimum, quod tres perſonæ ſunt in diuinitate. Et ſic probata eſt ſumma Trinitas perſonarum eo quia Filius Dei dicit. Item quia ipſemet dicit ſe eſſe hominem & filius hominis, ſequitur, quod ipſe eſt homo verus, & per conſequens eſt verus Deus & verus homo, quia ipſemet dicit, & quicquid ipſe dicit, eſt ſummæ auctoritatis & infinitæ & ſummæ veritatis, quia eſt Filius Dei loquens ex parte Patris, & auctoritate Patris. Item ſequitur, quod quicquid ipſe ordinauit, vel de mandato ſuo eſt ordinatum, totum eſt veriſſimum. Et quia tota Chriſtianitas habet ortũ à Ieſu Chriſto, & eſt fundata in ipſo, & per ipſum, & ſecundum ipſum, ſequitur, quod ipſa eſt fundata in ſumma veritate, quia in vero Filio Dei: quia ſi radix eſt ve-

Iohan. 15.

Iohan. 3.

est vera & sancta, totum quicquid idem procedit est verum & sanctum. Et quia quicquid in Ecclesia fit & est ordinatum, totum fit & est ordinatum in nomine & auctoritate Iesu Christi Filii Dei, sequitur, vt omnia, quæ fiunt in Ecclesia Iesu Christi, sunt verissima & summæ auctoritatis, & quicquid Ecclesia facit inquantum Ecclesia est, totum verissimum & summę auctoritatis est Et per consequens quicquid Ecclesia Christi probat, est comprobatum, & quicquid reprobat, est reprobatum. Et sic probata est auctoritas Ecclesiæ. Item postquam Iesus Christus est Filius Dei, sequitur, quod omnes articuli sunt verissimi. Item sequitur, quod tota Biblia est vera, & in ea nullum mẽdacium potest esse. Vnde totum Nouum Testamentum est à Christo, & ipsemet probauit antiquum Testamentum & Prophetas, & dicit, quod de ipso loquebantur, & per consequens necesse est, quod sit verum, & sic vtrunque Testamentum est verum. Ecce ergo qualiter probari habet hoc, scilicet quod Iesus Christus est verus Filius Dei, & est fundamentum & radix vnica ad probandum omnes articulos fidei, & vtrunque Testamentum, & totam Christianitatem, & totam Ecclesiam esse in veritate, quia omnia respiciunt Iesum Christum. Ecce ergo qualiter per vnam veritatem probantur omnia. Fundare ergo debemus istam veritatem principaliter in nobis, scilicet quod Iesus Christus est Filius Dei, quia est fundamentum totius Scripturæ & totius Ecclesiæ, & omnium articulorum fidei, & omnium Sacramentorum. Et exinde sequitur, quod omnes illi, qui sunt & veniunt contra Iesum Christum, sunt contra Deum, & extra Deũ, extra viam, & extra veritatem. Timere ergo debet omnis homo Iesum Christum. Qui non credit in eum, postquam ipse est verus Filius Dei, & etiam infiniti homines veraciter crediderũt in ipsum, & ipsum crediderunt esse verum Filium Dei missum à Patre, & propter hanc causam mortui sunt, & voluntarie receperunt mortem, non potest excusari. Sequitur ergo,

Auctoritas Ecclesiæ probatur.

Quod Biblia sit vera probatur.

quod nullus homo excuſatur. Si enim nullus cre
diſſet, forſitan excuſari poſſet. Cauere ergo debe
ſuper omnia illi, qui iam Chriſtiani ſunt, ne deuie
ab ipſo, ne ſint contra ipſum. Supra omnia autem c
ſiderare debet Chriſtianus ſummum opus & ardu
ſimum & vltimũ, quod fecit Ieſus Chriſtus, quia vo
luntarie, ſponte, ſcienter, libenter voluit pati & ſuſ
nere tam ignominioſam & turpiſſimam paſſionẽ, qu
de cauſa voluit hoc facere? Quia cum eſſet ſapient
ſimus, quia Filius Dei erat, non ſine maxima cauſa
vtilitate & neceſſitate voluit hoc facere, quia hoc r
gebat perſonam ſuam. Et ideo ſuper omnia conſide
rare debet Chriſtianus, quæ cauſa, quæ vtilitas, qu
neceſſitas, quis fructus tantæ paſſionis, quia impoſſi
bile eſt Filium Dei in vanum tanta voluiſſe pati & ſu
ſtinere. Vnde nihil magis publicum, nihil magis cer
tum apud omnes homines de Chriſto quam paſſi
ſua. Et ideo in paſſione ſua debemus facere nouum
fundamentum, tanquam in illo, quod eſt nouiſſim
& manifeſtiſſimum & indubitatum, & tanquam
id, quod fuit vltimum ſuorum operum.

Chriſtus ſponte voluit pati.

Præterea conſiderare debent homines, poſtquam
Deus habuit filium, & ipſum miſit hominibus, & fe
cit eum ſimilem hominibus, cum quanto amore, cu
quanto honore, cum quanta deuotione debẽt ipſum
recipere. Si enim homines recipiunt creaturas, qu
Dei ſunt, & quia Deus fecit eas, quantomagis debe
recipere Filium Dei ad homines miſſum. Et ſi vn
homo amat alium hominẽ, quia eſt imago Dei cre
ta, quantomagis debent homines amare illum hom
nem, qui eſt Filius Dei. Et ſi homines debent ama
Deum, quia dedit eis omnes creaturas, quantomag
debent amare Deum, quia miſit eis filium ſuum, &
fecit eum hominem. Plus ergo eſt filius datus, quam
omnes creaturæ, quia factus eſt de natura hominum
& non poteſt dari magis hominibus, quia creatur
ſunt extra naturam humanam, Filius autem Dei intra
naturam humanam. Item ſi homines arguunt verum

amore

amorem Dei erga eos propter creaturas, quas fecit propter hominem, & dedit hominibus, quantomagis possunt arguere amorem Dei, quia misit filium suum & fecit eum hominem. Pensare etiam debet homo, cum quanta deuotione, cum quanto honore debet recipere & audire verba, quæ dicit Filius Dei ex parte Dei Patris. Nonne debet relinquere omnia alia verba & recipere verba & sermones Filii Dei, quę locutus est ex parte Patris? Nonne semper debet legere librum illum, in quo sunt verba, quæ Filius Dei dicit ex parte Dei? Sicut enim homo recipit creaturas Dei, nonne magis debet recipere verba Filii Dei, quæ dicit ex parte Dei? Nonne etiam homo debet accipere doctrinam Filii Dei, & relinquere omnem aliam doctrinam? Cum quanta etiam obedientia & honore debent homines obedire Filio Dei, cum sit verus homo. Quem enim alium hominem debēt homines imitari, quem alium debent sequi, nisi hominē qui est Filius Dei? Cui alteri homini debent magis credere, quam Filio Dei, qui est homo? Cuius hominis verba vel facta debent homines pensare & cogitare, nisi verba & facta hominis, qui est Filius Dei? Quia sua verba & facta excedunt in infinitum omnia verba & facta omnium hominum. Nonne præualet vnum verbum Filii Dei, quam omnia verba omnium hominum? Quid securius, quid firmius, quid solidius, quid precioſius, quid dulcius, quam verba hominis, qui est Filius Dei? Quis maior cōtemptus, quis maior spretus, quam contemnere verba & facta Filii Dei, & de ipsis non curare? Item cum quanto honore, cū quanta reuerentia debent homines honorare matrem hominis, qui est Filius Dei? Cum quanta etiam reuerentia debent homines honorare duces, & milites, & seruitores hominis, qui est Filius Dei? Cum quanta etiam deuotione debent haberi & tangi omnia illa, quæ tetigit homo, qui est Filius Dei.

¶ *Confortatio & confirmatio credentium in Iesum Christum tanquam in verum Filium Dei: & increpatio non credentium.*

TITVLVS CCVIII.

ECce in quanta securitate sunt, qui nunc credunt in Iesum Christum tanquam in verum hominem & verum Filium Dei, & qualiter increpãdi sunt summe, qui non credunt. Primo considerandum est, quã glorioſum est de se, quam amabile, quam iucundum, quam bonum esse cum Filio Dei, sequi Filium Dei, habere societatem cum Filio Dei, esse de regno, esse de populo, esse de gente Filii Dei, esse sub regimine, esse sub regula, sub doctrina, & viuere sub protectione Filii Dei. Nonne est hoc magis glorioſum, magis nobile, magis honorabile, magis amabile, magis bonum & securum, & iucundum, quam sequi purũ hominem, qui non est Filius Dei, quam sequi purã creaturam, quam credere in Prophetam, quam esse & viuere sub regula, sub doctrina, & sub regimine puri hominis, & Prophetæ & creaturæ. Ergo illi, qui credunt in hominem Filium Dei, tenent & credunt illud, quod de se est summe glorioſum, summe nobile, summe honorabile, summe amabile, summe iucundum, & summe bonum & securum. Et illi, qui credunt in purum hominem & Prophetam, qui non est Filius Dei, sed pura creatura, tenent & credunt, quod de se est minus glorioſum, minus amabile, minus bonum, minus nobile, minus securum, immo de tanto qui credunt in hominem Filium Dei, sunt nobiliores & altiores, & digniores, & honorabiliores in sua credulitate & fide, quam illi, qui credunt in purum hominem & Prophetam, de quanto homo, qui est Filius Dei, excedit in nobilitate, in dignitate, & gloria, & honore hominem, qui est pura creatura & Propheta solum. Confortari ergo & confirmari debent Christiani

Glorioſum est credere in Iesum Christum.

ſtiani in ſua credulitate & fide, quia credunt in hominem Filium Dei, in hominem Deum, quo nihil maius, & alii homines credunt in hominem purum, in hominem Prophetam, & in hominem puram creaturam. Et hoc eſt primum confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Ieſum Chriſtum, tanquam in hominem verum & Filium Dei verum.

Secundo conſiderandum eſt, quod Ieſus Chriſtus totus nouus modo nouo apparuit in mundo, quia ante eum nunquam talis apparuerat, nec poſt eum apparuit cum tanto nomine, cum tanta auctoritate, cũ tanto diuino honore, qui diceret ſe eſſe verum hominem & Filium Dei miſſum à Deo, ſicut Ieſus Chriſtus dicit de ſeipſo. Vnde ipſe ſe dicit eſſe Dei Filium & Deum verum miſſum à Deo Patre ſuo, & habere omnia, quæ habet à Patre ſuo & non à ſeipſo, & habere omnem poteſtatem ſibi datam à Patre, & tanquam miſſus à Deo, omnia fecit, cuius ſe dicit eſſe filium, & quem confitetur eſſe patrem ſuum, & tanquam verus filius Dei, habens omnem poteſtatem & auctoritatẽ à Patre ſuper omnes homines & creaturas, Patris ſui mandata denunciauit, præconizauit toti mundo per ſuos Apoſtolos, quod ipſe eſt verus Filius Dei miſſus in mundum, & promiſit credentibus in eum vitam æternam, & eos reſuſcitare in nouiſſimo die, & promiſit regnum cœlorum, remiſſionem peccatorum omnium quæ fecerunt contra Deum, & comminatus eſt omnibus non credentibus in eum pœnas æternas, damnationem æternam, & mortem æternam, & ignẽ æternum, & quod in fine mundi veniet iudicare omnes homines, & retribuere bonis bona, & malis mala, & dicit tales minas & comminationes, ita quod nõ poſſunt eſſe nec cogitari maiores. Ecce ergo generale mandatum, quod vniuerſaliter præceptum omnibus omnes comprehendit, omnes includit, neminem ſecludit, & auctoritate patris ex parte filii. Ecce dicit ſe tantum, quod non poſſet ſe maiorem dicere, promiſit tam grandes promiſſiones, quod nõ poſſunt eſſe ma-

In Iohanne in multis locis.

iores, nec quibus possunt cogitari valentiores, locutus est cum tanta auctoritate, qua nec potest esse nec potest cogitari maior. Et hoc est secundum confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum, tanquam in verum hominem & verum Filium Dei, scil. generale mandatum omnibus factum.

Doctrina Christi est sancta.

Tertio considerandum, qualiter doctrina & lex Iesu Christi est ita sancta, quod non possit esse sanctior, ita bona, quod non possit esse melior, ita vtilis bono hominis & conueniens inquantum homo est, quod non potest esse magis vtilis, ita concordans toti vniuerso & ordini creaturarum, quod non potest magis concordare, ita communis omnibus hominib⁹, quod non potest esse plus communis, ita tota secundum veritatem & secundum Deum, quod non potest esse magis secundum Deum, ita conueniens Deo & homini, quod non potest esse magis. Et hoc est tertium confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Iesum Christum.

Quarto cum supradictis considerandum est, quod infiniti homines crediderunt in Iesum Christum tanquam in verum hominem & verum Filium Dei, & secuti sunt eum, & doctrinam suam, & legem suam, & totaliter vixerunt secundum eam cum summa deuotione, cum summa diligentia, & confessi sunt Iesum Christum esse verum hominem & verum filium Dei publice, qui omnes fideles fuerunt Iesu Christo, & nunquam eum negauerunt, immo innumerabiles pro ista confessione sola dederunt vitam corporalem voluntarie, & sustinuerunt libenter tormenta infinita, pœnas & tribulationes innumerabiles, permanendo semper fideles in confessione Iesu Christi, sine timore, sine tremore, cum fiducia & audacia summa, & cũ summa fortitudine. Et hoc totum est manifestum in tota Christianitate, in qua Christus Iesus regnat & regnauit tanquam verus homo & verus Filius Dei, cum tanta auctoritate, qua nõ potest esse maior, cum

tanta

tanta obedientia, qua non potest cogitari maior, cum tanto honore, quo non potest esse maior. Et fuit in-tantum dilectus, quod pro eius amore & honore voluerunt innumerabiles dare propriam vitam, & relinquere omnia, quæ in mundo sunt, patrem scilicet & matrem, vxorem, filios, & fratres, amicos, possessiones & omnes mundi honores & delectationes. Et aliqui istorum fuerunt reges, aliqui potentes in mundo, Duces, Comites, milites, & aliqui fuerunt summi clerici & sapientes in mundo. Ecce quot Imperatores, quot Reges, quot regna, quot Duces, quot Comites, quot potentes mundi, & quot sapientes crediderunt in Iesum Christum tanquam in verum Filium Dei & verum hominem. Et hoc est quartum, quod debet nunc confortare omnes homines nunc credentes in eum, vt permaneant & magis credant in ipsum.

Quinto considerandũ est, quod nulli homini constat de opposito, sc. quod Iesus Christus non sit Filius Dei verus & verus homo, missus à Deo Patre, nec cõstat alicui, quod Deus cœli reuocauerit Iesum Christum, & dixerit ipsum non esse filium suum nec missum ab eo, & tamen constat, quod ipse Iesus Christus nomine & auctoritate Dei viui patris sui regnauit, & regnat & dominatur, & imperauit & imperat etiam, vsus est & vtitur tanquam Deus auctoritate & officio Deitatis supra totam Christianitatem, & super omnes homines, quos Deus cœli creauit, & hoc per magna tempora. Et hoc est quintum, quod debet confirmare credentes.

Coniungamus ergo omnia ista insimul, & fiet vnũ confortatiuum, corroboratiuum & confirmatiuum nunc omnium credentium in Iesum Christum, & increpantium non credentium. Ecce melius, securius, amabilius, & magis honorabile & glorioſum est sequi hominem Filium Dei, quam quemcunque aliũ, & credere in eum, quam in quemcunque alium purũ hominem & puram creaturam. Et quoniam Iesus Christus apparuit nouus in mundo, & dicit se verum *Epilogat.*

Filium Dei & verum hominem missum à Deo Patre, qui creauit cœlum & terram, & nomine suo & auctoritate sua fecit omnia, & fecit promissiones & comminationes, quæ soli Deo pertinent, & hoc omnibus hominibus in generali, & dedit mandata & præcepta omni homini, & toti mundo generalia, dedit legem sanctissimam, qua non potest esse purior, nec verior, nec sanctior, & innumerabiles populi crediderũt iam in eum firmissime, & secuti sunt eum & doctrinam suam fidelissime, & cum summa deuotione, & non constat de opposito, nec de reuocatione & ex parte Dei. Ex omnibus istis sequitur, quod valde securum est credere in Iesum Christum & sequi eum, & quod valde detestabile & increpabile & nullo modo excusabile est non credere in eum, quia illi, qui non credunt, nihil possunt allegare pro ipsis, & nihil habent contra ipsos, qui credunt, & nihil potest allegari contra ipsos, nec Deus cœli potest eos in aliquo increpare nec inculpare nec redarguere. Secuti sunt enim filium suum, & in eum crediderunt, tanquam in missum à Deo, & si decepti sunt vel essent, in nomine Filii Dei decepti essent, quod summa Deitas pati non posset.

¶ *De modo credendi verbis Dei: & ostenditur ex parte honoris diuini, quod homo debet credere verbis Dei primo & per se, & ex eo, quod dicit ipse.*

TITVLVS CCIX.

Tit. CLXXXIX. QVoniam iam declaratum est, quod Deo debetur honor in summo, & homo tenetur & debet Deo summum honorem, & quia credere alicui & verbis eius est dare sibi honorem, quia reputatur verax, sicut qui non credit alicui & verbis eius, reputat eum mendacem, vel velle mentiri, vel posse mentiri. Et ideo cum honor sit credere alicui & verbis eius, sequitur, quod homo debet credere Deo, immo debet ei pri-

ei primo & per ſe ſine alio teſtimonio, ſine alia aliqua probatione, pure & ſimpliciter, ſuo ſimplici verbo, ſolum quia ipſe dicit vel dici fecit, credere, & per cõſequens debet homo credere, quicquid Deus dicit, ita quod tota cauſa, tota radix, totum fundamentum credendi verbis Dei debet eſſe, quia ipſe dicit, & talem honorem tenetur & debet homo Deo & verbis eius, ſcil. credere omnia verba Dei, quia ipſe dicit. Aliter ſequeretur, quod ipſe faceret Deo maximum vituperium contra ſuum honorem, quia reputaret eum mendacem, vel velle mentiri, vel fallere, vel poſſe falli. Si enim nõ volo credere verbis Dei propterea, quia ipſe dicit, ſed quæro aliam probationem & aliud teſtimonium, tunc magis credo alicui alteri quam Deo, & reputo aliquid aliud magis verax quam Deum, & ſi credo Deo & verbis eius, eo quia mihi videtur, & propter meam rationem, tunc magis credo mihimetipſi quam Deo, & reputo me magis veracem quam Deum, & ſic facio Deo maximum vituperium, & cõtra ſuum honorem, & pono me ſupra Deum, quia primo credo mihimetipſi & rationi meæ & ſenſui meo plus quam Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum & formam credendi verbis Dei, ita quod ratio credendi Deo & tota cauſa & tota radix debet eſſe, quia Deus dicit: & iſte modus & iſta forma credendi Deo debetur etiam ratione excellentiſſimæ ſuæ maieſtatis & auctoritatis. Vnde quanto homo eſt in maiori dignitate conſtitutus, magis creditur ei ratione dignitatis: vnde magis creditur regi quam alicui alteri de regno, & Papæ quam alicui alteri de Eccleſia. Quanto ergo magis & maxime debet credi Deo, ſuo ſimplici verbo, qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium? Et quantam iniuriam & quantum vituperium faceret aliquis ſubditus regi, ſi non crederet verbis eius? Quis eſſet auſus dicere regi, non credo verbis veſtris? Quid igitur de Deo debet eſſe? Item etiam ratione ſuæ infinitæ bonitatis & puriſſimæ: debet ei credi, ſimplici verbo, & debet homo credere,

quicquid Deus dicit, quia datur fides & credulitas verbis & dictis alicuius hominis, quia reputatur bonus, & quantomagis aliquis reputatur bonus, tantomagis creditur verbis eius. Ergo cum Deus sit summe & infinite bonus, maxime debet credi verbis & dictis eius, suo simplici verbo, & quia ipse dicit. Item etiam ratione suæ veritatis infallibilis, quia est summe verax & summe sapiens, qui non potest falli: Et ideo debet ei credi simpliciter. Sic ergo ratione summi honoris, qui ei debetur, & ratione summæ maiestatis & potentissimæ auctoritatis & dignitatis, & ratione suæ infinitæ bonitatis, & ratione suæ veritatis & sapientiæ, debet ei credi & verbis eius primo & per se simpliciter, quia ipse dicit.

¶ *Quod similis modus procedendi erit in verbis Dei, sicut factum est in creaturis, quæ sunt facta Dei.*

TITVLVS CCX.

SIcut autem duo sunt, quæ procedunt ab homine extra se & apparent exterius, scilicet factum & dictum, seu opus & verbum, & per ista manifestat seipsum homo exterius, ita similiter quia homo est ad imaginem & similitudinem Dei, duo sunt, quæ procedunt à Deo, & procedunt siue apparent exterius, scil. facta & dicta, siue opera & verba, & per ista duo Deus manifestat seipsum exterius. Duo ergo possumus habere de Deo exterius, scilicet facta & verba, & ad ista duo reducuntur omnia, quæ procedunt à Deo extra se. Et quia aliud est factum, & aliud est dictum, & aliud est opus, & aliud est verbum, ideo alia est scientia de factis & operibus Dei, & est alia scientia de dictis & verbis Dei. Et sicut laborauimus ad cognoscendum facta & opera Dei, ita debemus laborare ad cognoscendum verba & dicta Dei, si sint aliqua verba & dicta Dei. Vnde scientia creaturarum est scientia de factis & operibus Dei, & illa iam dicta est. Sed nũc

Deus dupliciter se manifestat.

Ecce diuisio libri.

restat

reſtat tractare de verbis Dei, & videre, ſi Deus dicit & locut⁹ eſt aliqua verba, & ſi eſt aliquis liber, in quo ſunt verba Dei ſcripta. Et quia opera Dei permanent facta, ſicut ſunt ipſæ creaturæ, quæ ſunt nobis manifeſtæ ad oculum, & ſunt omnibus nota & ab omnibus videntur & cognoſcuntur, & omnes vtuntur eis. Sed verba Dei, ſi aliqua ſunt in mundo, non ſunt omnibus manifeſta, & ideo per cognitionem creaturarum ſeu operum Dei, tanquam per primo nota & magis manifeſta, debemus ire ad cognitionem verborum Dei, tanquam ad minus nota, ita quod ipſa facta & ipſæ creaturæ Dei ducent nos ad verba Dei. Sicut autem aliud eſt videre & cognoſcere ipſas creaturas & opera in ſe, non comparãdo ad Deum, ſed ſolum cognoſcere, quia ſunt & exiſtunt, & neſcire cuius ſunt nec cogitare, & aliud eſt cognoſcere ipſas creaturas & opera Dei inquantum Dei ſunt, & ſub iſto reſpectu, & ſcire, quod Dei ſunt, & quod à Deo ſunt, & hoc eſt occultum, & hoc quæritur & inueſtigatur de ſe, ſed primum eſt manifeſtum de ſe, ita conformiter aliud eſt ſcire & intelligere verba Dei & audire in ſe & dicta, non comparando, ſed ſolum intelligere, quid ſignificant, & ſententiam verborum, & neſcire cuius ſunt, & aliud eſt ſcire & cognoſcere verba & dicta inquantum Dei ſunt, & quod Deus locutus eſt ipſa. Nã multi poſſunt audire ipſa verba, & percipere, quid ſignificent in ſe, ſed non poſſunt cognoſcere, quod Dei ſunt talia verba, nec quod à Deo ſunt dicta, ſicut poſſunt cognoſcere terram ſub iſto reſpectu inquantum Dei eſt, & quod Dei eſt. Sicut autem ad cognoſcendum ipſas creaturas, quod Dei erant, oportebat primo videre & cognoſcere ipſas creaturas in ſe, ita quod iſte erit primus gradus cognitionis, quia videbamus ipſas creaturas eſſe abſque dubio, & hoc eſt certiſſimũ nobis, ſed ignorabamus, vnde erant & cuius erant. Deinde per iſtum gradum aſcendimus ad alium gradum, & cognouimus Deum eſſe, & quod creaturæ erant Dei, & à Deo erant. Et iſte fuit ſecundus gradus. Deinde

Differunt cognoſcere creaturas in ſe & inquantum ſunt Dei.

Nota de verbo Dei audiendo.

inde cognouimus creaturas inquantum erãt Dei d
num, ita quod cognouimus ipsas creaturas esse dat
hominibus à Deo ad seruiendum. Et iste fuit tertiu
gradus cognoscẽdi creaturas. Sic ergo primo cogno
uimus ipsas creaturas in se, & sciuimus quod erãt. Se
cundo cognouimus, quod Dei erant, & quod à De
erant. Tertio, quod donum Dei erant, & quod à De
nobis datę erant. Primo ergo cognouimus, quod erã
& quod nobis seruiebant, sed ignorabamus, vnde erã
& cuius erant. Et ideo hoc quærebamus & inuenim
quod Dei erant, & inde cognouimus, quod erant da-
tæ nobis ad seruiendum. Ita ergo conformiter opor-
tet procedere circa verba & dicta Dei ad cognoscen-
dum, quod Dei sunt. Vnde primo oportet videre ips
verba in se, & iste erit primus gradus. Deinde per is
primum gradum ascendemus ad alium secundũ, scil
cognoscere, cuius sunt verba & dicta, vtrum sunt ver-
ba Dei vel hominis, vel creaturæ vel creatoris. Et ter-
tius gradus erit cognoscere, quod nobis data sunt se-
ut creaturæ. Sicut autem ipsæ creaturæ nobis mani-
festauerunt Deum, & portabat in seipsis aliquod si-
gnum, per quod cognoscimus, vtrum sunt Dei vel
hominis, creaturæ vel creatoris, ita per ipsamet ver-
ba poterimus cognoscere, si Dei sunt, & si Deus dixi
illa. Mirum etiam erit, quod si poterimus cognoscere
ipsas creaturas cuius erant, per ipsasmet, si non pote-
rimus cognoscere de verbis, vtrum sunt Dei, per ips
verba, sed ad hoc iuuabunt nos ipsæ creaturæ & scie-
tia ipsarum. Vnde iam per ipsas creaturas cognoscim
Deum esse, & proprietates & conditiones Dei, & mo
dum suum, & quid conuenit ei. Et etiam cognoscim
proprietates & conditiones creaturæ & modum sui,
& quid conuenit ei. Ergo nunc non oportet nisi in-
uestigare, vtrum talia verba sint Dei. Et quia iam sci-
mus modum & formam, & conditiones creaturæ &
creatoris, ideo ipsamet verba statim se debent mani-
festare, vtrum sint Dei vel hominis, vtrum habeant
modum creaturæ vel creatoris.

Ostenditur modus procedendi sequentibus.

¶ Hi

¶ *Hic probatur, quod Deus dixit verba scripta in Biblia, & quod Biblia est liber Dei.*

TITVLVS CCXI.

QVoniam autem in mundo inuenimus plures libros & plura dicta & scripta & verba, necesse est quod omnia verba & dicta alicuius sint, & ab aliquo sint dicta, & omnis liber alicuius est. Et quia omnis loquens vel dicens vel est creator, vel est creatura, & si est creatura, oportet, quod sit rationalis. Et ideo omnis loquens vel est creator Deus, vel est creatura rationalis, vel est factor, vel est res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum & omne dictum vel est creatoris, vel est creaturæ rationalis. Et quoniam nos habemus vnum librum in mundo, qui vocatur Biblia, qui continet duo testamenta, scil. antiquum & nouum Testamentum, & affirmatur & creditur, quod ille liber est Dei & à Deo, & quod Deus dicit omnia verba, quæ ibi continentur, ideo inquiramus, si poterimus cognoscere, si dictus liber & verba & dicta, quæ ibidem continentur, sint Dei vel hominis, creaturæ vel creatoris.

Ad cognoscendum autem hoc oportet ponderare & considerare ipsa verba, quæ ibi continentur, in se, & oportet considerare modum & formam & conditiones verborum, & qualiter dicũtur: & etiam oportet considerare modum & formam loquendi ipsius Dei creatoris, qui ei conuenit, & etiam oportet considerare modum & formam loquendi creaturæ qui ei conuenit. Deinde oportet comparare ipsa verba ad Deum creatorem & ad ipsam creaturam, & videre, si modus & forma & conditio ipsorum verborum conuenit Deo creatori vel creaturæ.

Considerandum est ergo primo, quod ipse liber Bibliæ habet singularem modum, quia in ipso non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad

Singularis modus Biblia.

ad probandum illa, quæ ibi dicuntur, ſed ſimplicit abſque probatione omnia dicit & affirmat, & dicit ita eſſe ſimplici verbo, ſine probatione, & tamen illa, quę ibi dicuntur & affirmantur eſſe vera, indigerent maximis probationibus & rationibus, vt crederentur & affirmarentur ab hominibus, quia homines non poſſunt credere nec affirmare talia verba per ſe, quia non ſunt per ſe manifeſta nec per ſe cognita. Alii autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia, quæ ibi dicuntur per rationes & argumentationes, & incipiunt ab illis, quæ per ſe ſunt manifeſta ad ſenſum. Liber autem Bibliæ à principio incipit: In principio creauit Deus cœlum & terram. Etiam affirmat Deum eſſe, affirmat Deum creaſſe cœlum & terrã, affirmat mundum habuiſſe principium, & nihil probat, nec hæc ſunt nota per experientiam, immo contra experientiam. Vnde licet aliqui libri dicant Deum eſſe, tamen hoc probant per multas argumentationes. Quia Philoſophus Ariſtoteles fecit octo libros Phyſicorum, & ad probandum ſolum hoc, ſc. Deum eſſe, & etiam fecit in Metaphyſica duodecim libros ad probandum Deum eſſe. Sed liber Bibliæ incipit in hoc, quod dicit Deum eſſe, & ibi facit ſuum principium ſine probatione. Quod ſignificat hoc, quod omnes alii libri non laborant niſi ad probandum & certificandum Deum eſſe, & liber Bibliæ incipit ibi ſine aliqua probatione & certificatione? Quid ſignificat iſte modus dicendi Bibliæ ipſius? Et quid hoc ſignificat, niſi quod ille, qui loquitur in Biblia, & dicit illa verba, eſt tantæ auctoritatis, quod ei debet credi ſimplici verbo, abſque alia probatione, abſque aliqua alia certificatione, abſque aliquo teſtimonio, & ſola ſua auctoritas eſt tota certitudo, & probatio, & teſtimonio ipſorum verborum, & quod ſua auctoritas, ſc. loquentis talia verba, excellit omnes rationes, & ſuperat argumentationes, omnes probationes & omnia teſtimonia, & per conſequens, quod præualet ſua auctoritas ſola, & ſuum ſimplex verbum plus, quam omnes alii libri, & quam omnes

Reſponſio ad quæſtionem.

omnes rationes omnium aliorum librorum, qui probant Deum esse. Et per oppositum quia alii libri probant per rationes, per argumentationes, significatur, quod ille, qui loquitur, non est tantæ auctoritatis, ꝙ ei debet credi per suum simplex verbum. Duo ergo sunt modi dicendi & loquendi: Vnus est dicere siue docere & loqui sine probatione, absque argumentatione & ratione: Alius est dicere & loqui cum probatione, cum argumentis & rationibus. Primus modus est auctoritatis, dignitatis, excellentiæ, honoris, maiestatis, dominationis, potestatis & superioritatis. Et sicut sunt duo modi dicendi & loquendi, ita sunt duo modi credendi proportionabiliter: vnus est credere verbis simpliciter & dictis absque aliqua probatione & argumentatione, sed personalem auctoritatem dicentis & loquentis: alius modus est credere per rationes & probationes. Omne ergo quod credimus, vel credimus per auctoritatem dicentis, vel rationẽ probantem. Et quoniam iam probatum est ex parte honoris, quod modus credendi verbis Dei est, scilicet credere verbis eius primo & per se, absque probatione, absque testimonio, sed solum quia ipse dicit. Iste enim est modus credendi, qui ei debetur & conuenit. Et etiam sequitur, quod modus dicendi & loquendi Dei, inquantum Deus est, debet esse loqui simpliciter, sine probatione, sine argumentatione, sine rationibus, tanquam existens Dominus omnium, & Imperator & Rex, tanquam habens omne dominium, omne imperium, omne mandatum, omne præceptum, & nihil habens supra se, sed omnia infra se. Ergo cum liber Bibliæ incipiat loqui per talem modum & formam, & ita procedit continue in toto processu suo, & talis modus soli Deo conuenit, & taliter ei credi debet, sequitur, quod modus loquendi ipsius Bibliæ arguit, & probat, & ostendit, librum Bibliæ esse Dei, & a Deo, & quod Deus dicit illa, & quod sunt verba creatoris & non creaturæ, nisi creatura loqueretur ex parte Dei, & hoc idem est. Siue enim Deus loquatur per

Duplex modus loquendi.

Duplex modus credendi.

Tit. CCIX.

Ergo Biblia est liber Dei.

Primo. per se siue per creaturam, semper loquitur Deus. per consequens sequitur, quod liber Bibliæ magis credibilis, & magis debemus ei credere, quia nihil bat, sed simpliciter loquitur, quam si probaret, qui hoc significatur, quod Deus est locutus, & dixit verba. Et quia nos debemus credere, quicquid De dicit, eo quia ipse dicit, ideo debemus magis crede verbis & dictis Bibliæ, quia non probantur; quam

Secundo. probarentur. Et vlterius sequitur, quod dum min probat magis probat, & magis se reddit veracem, qu magis significat, quod est à Deo, & quod Deus locu-

Tertio. tus est. Et exinde sequitur, quod magis sunt credibi lia verba & dicta Bibliæ, & magis vera & solida & firma, & ab omni dubitatione remota, quam alia verba aliorum librorum, de tanto de quanto auctoritas De loquentis excedit & superat omnes rationes, omnes argumentationes, & omnes probationes omnium liorum librorum, qui sunt hominum, immo nulla est comparatio.

Conuenientia libri creaturarũ & libri Bibliæ. Supra in Prologo.

Et ex istis apparet summa concordia, summa conuenientia inter librum naturæ seu creaturarum, & ter librum Bibliæ, quia liber creaturarum dicit, quo debemus credere Deo primo & per se & simplici absque probatione solum, quia ipse dicit, & talis modus loquendi Dei sine probatione, & ipse liber bliæ ita loquitur & ita procedit. Vnde ipsæ creatur quæ à Deo sunt, summe conueniunt, summe cond dant cum verbis Dei, & verbis Bibliæ, quia ipsæ cre turæ in nullo fundantur, in nullo sustentantur, nisi solo Deo immediate, & ante se nihil habent nisi De Ita ipsa verba & dicta Dei & ipsius Bibliæ in nu fundantur, in nullo sustentantur, nisi in sola Dei a ctoritate immediate, quia non fundantur in alio probatione nec argumentatione. Et sic in hoc signi catur, quod sicut creaturæ sunt immediate à Deo, etiam verba Bibliæ sunt immediate à Deo. Et quon certitudo & firmitas & soliditas veritatis ipsius Bi bliæ sanctissimæ oritur & dependet ex sola Dei auc-

ritate

titate infallibiliter, & in ea ſolum fundatur, eo quia ipſe dicit, ſequitur, quod nullus poteſt credere & adhærere verbis ſacræ Bibliæ, niſi primo cognoſcat Deũ eſſe, & cognoſcat ipſum eſſe veracem, & non poſſe mentiri; quia qui non habet notitiam de Deo, nõ poteſt cognoſcere, vtrum Biblia ſit liber Dei: & per conſequens ſi non cognoſcit quod ſit Dei, non credit ei, quia non probat nec procedit per rationes: & per cõſequens creditur, quod liber creaturarum debet primo ſciri, antequam homo veniat ad librũ ſacræ Scripturæ, quia liber creaturarum docet cognoſcere Deũ, & ſuas proprietates & ſuum modum. Et ideo liber creaturarum eſt porta, via, ianua, introductorium & lumen quoddam ad librum ſacræ Scripturæ, in quo ſunt verba Dei, & ideo ille præſupponit iſtum.

¶ *Sequitur alia probatio ad probandũ, quod Deus dixit verba ſcripta in Biblia.*

TITVLVS CCXII.

PRæterea alia probatio, quod Deus dicit verba, quæ ſunt in Biblia. Quia liber Bibliæ procedit per modum præcepti & prohibitionis, per modum promiſſionis & comminationis: vnde præcipit & prohibet, & promittit promiſſiones æternas & beneficia æterna, & comminatur pœnas æternas & æterna mala, quæ finem non habent. Præcipit enim & monet & exhortatur, & dat præcepta omnibus hominibus, vt faciant bonum, & ſint boni, promittendo vitam æternam & beneficia perpetua, & prohibet, ne faciãt mala, comminando de pœnis æternis & malis perpetuis. Sed iſte modus loquendi & dicendi, ſcilicet per modum præcepti cum prohibitione, cum promiſſione bonorum æternorum, & comminatione pœnarum æternarum nulli creaturæ conuenit, ſed ſoli creatori conuenit, qui ſolus habet præceptum & mandatum, dominium & prohibitionem ſuper omnes homines, & qui ſolus poteſt promittere & dare beneficia æterna, & comminari & dare pœnas æternas, & punitio- *Prima Ratio.*

nes æternas ipſis hominibus. Quæ enim diceret crea-
tura, ego iudicabo omnes homines in die iudicij &
dabo vnicuique iuxta opera ſua, bonis bona, & malis
mala. Quæ enim eſſet illa creatura, quæ ex ſeipſa & ex
ſua auctoritate comminaretur omnibus hominibus,
præteritis, præſentibus & futuris de pœnis æternis &
diceret ſe iudicare omnes homines, & omnia facta &
verba & cogitationes hominum, & omnia ſimul diſ-
Iſai.66. cutere & iudicare, ſicut ſcribitur in libro Iſaiæ. Quæ
Iohan.5. creatura diceret, ego reſuſcitabo omnes homines ſi-
Matth.25. mul, & dabo bonis vitam æternam, & malis æternam
pœnam. Quæ eſſet illa creatura, quæ præciperet &
prohiberet, & daret præcepta & prohibitiones omni-
bus hominibus, promiſſionibus & comminationibus
æternis, & quæ promitteret omnib⁹ bene operantib⁹
vitam æternam, & male operantibus punitionem æ-
ternam. Quæ eſſet illa creatura, quæ poterit dicere,
delebo omnem hominem de facie terræ, & inducam
Geneſ.6. aquam diluuii ſuper terrã, ſicut ſcribitur in libro Ge-
neſis. Quæ etiam eſſet illa creatura, quæ propria au-
ctoritate prouocaret, induceret & moneret omnes
homines ad bonum, & vt eſſent boni, & reuocaret a
malo, quantum fieri poteſt, modo per præcepta, mo-
do per exhortationes & comminationes terribiles,
modo per promiſſiones æternas. Et apparet, quod
verba Sacræ Scripturæ ſunt talia, vt dictum eſt, & ap-
paret per proceſſum ſuum, quod nulla creatura ex
ipſa & ſuamet auctoritate potuit dicere talia verba.
Probata ſufficienti diuiſione, quod verba Biblia dixerit Deus.
Aut enim eſſet bona creatura, aut mala. Non poteſt
eſſe mala creatura, quia verba Sacræ Scipturæ repu-
gnant malæ creaturæ totaliter, quoniam verba Sacræ
Scripturæ prouocant, inducunt & monent quantum
fieri poteſt omnes homines cũ exhortatione & præ-
cepto, promiſſione & comminatione ad verum bo-
num hominis inquantum homo eſt, ſcilicet ad veram
amorem intra ſe, & veram vnitatẽ, ſocietatem & æ-
ternitatem, & pacem & concordiam, ſed mala crea-
tura non poteſt ex ſeipſa & ex natura ſua amare homi-
ne,

nes, nec verum bonum hominis inquantū homo eſt, nec inducere nec prouocare ipſos homines ad verum bonum hominis, immo totum per oppoſitum, quia mala creatura eſt contra verum bonum hominis inquantum homo eſt, & illud deſtruit inquantum poteſt, quia mala creatura eſt deuiata, & eſt contra veritatem, & habet in ſe radicem omnium malorum, ſcilicet amorem priuatum, & per conſequens habet cōditiones & proprietates ſuperius dictas de amore ſuiipſius & propriæ voluntatis. Quare concludit, quod *Tit.* CLXXIX nulla creatura mala ex ſeipſa & propria inclinatione poterit dicere verba Sacræ Scripturæ. Nec etiam poterit bona creatura dicere verba Sacræ Scripturæ ex ſeipſa & proprio motu primo, quia verba Sacræ Scripturæ dicuntur per modum mandati & præcepti, per modum comminationis & auctoritatis, & dominationis, vt iam dictum eſt, ſed nulla creatura bona aſſumeret ſibi talem auctoritatem ex ſeipſa, vt præciperet & mandaret & comminaretur de pœnis æternis, & promitteret bona ſeu beneficia æterna, quia tunc non eſſet bona creatura, immo præſumptuoſa, quæ ex ſeipſa aſſumeret ſibi talem auctoritatem præcipiendi & comminandi & ſic loquendi, quæ ſoli Deo pertinent, immo eſſet peſſima & ſumme ſuperba & contra Deum: & hoc non poteſt eſſe, quia bona creatura habet in ſe radicem omnium bonorum. Quare concluditur, quod nulla creatura neque bona neque mala potuit primo dicere ex ſeipſa & propria inclinatione & inuenire Scripturam Sacram. Ergo reſtat & *Concludit, quod Deus dixit verba Biblia.* concluditur, quod cum iſta verba ſunt dicta ab aliquo primo, & aliquis dixerit ea primo & propria auctoritate, quod vel Deus dixit primo & propria auctoritate verba Sacræ Scripturæ, vel aliqua creatura ex mādato & volūtate & ordinatione Dei, & non ex ſeipſa. Et ſic modus & forma verborum Sacræ Scripturæ oſtendunt manifeſtiſſime, quia Deus dixit verba Bibliæ, & quod Biblia eſt liber Dei.

Quamuis autem omnia, quę probantur per librum

Differentia inter libru creaturarũ & librum Biblia.

creaturarum, ſint ſcripta in libro Sacræ Scriptur
ibi contineantur, & etiam illa, quæ ibi continent
libro Bibliæ ſint in libro creaturarum, tamen alit
aliter: quia in ſcientia libri creaturarum ſunt o
per modum probationis, quia ibi probatur per
creaturas, quod ita debet facere homo, & prob
debitum & obligatio hominis erga ſuum creato
Sed in libro Bibliæ omnia eadem illã continentu
alium modum, ſc. per modum præcepti, & per m
mandati, per modum monitionis & exhortati
promittendo & comminando. Aliud autem eſt
bare, quod ita debet fieri, & aliud eſt præcipe
mandare, & monere & exhortari cum promiſſ
bus & pœnis, quod fiat. Hoc enim ſolum pertine
ctoritati & dominio, primum autem non, ſc. pro
quia quilibet poteſt probare, quod fieri debet, ſ
mandare, quod fiat. Vnde per librum creaturarũ
batum eſt, quod homo debet amare primo Deu
ſuper omnia, ex toto corde & tota mente, & tot
ribus, & quod ad hoc obligatur, & quod omni
mo debet amare ſecundo omnem hominem ſic
ipſum. Sed ſancta Biblia dicit hoc idẽ ſed aliter,
per modum mandati & præcepti, & non per mo
probationis, & promittit facientibus hæc vitam
nam. Et iſte modus eſt altior & maior, quia ma
præcipere quam probare: & in hoc oſtenditur,
liber Bibliæ, qui loquitur per modum auctorita
præcepti, eſt de tanto maior & altior & ſuperio
liber creaturarum, de quanto maius eſt præcip
mandare ſeu imperare, quam probare tantum.
liber creaturarum ſeu naturæ probat, quod De
primo timendus ſuper omnia, & laudandus, ho
dus & glorificandus, & quod omnis homo de
mere Deum, laudare & honorare & glorificare,
ſoli ſeruire, credere, obedire, & in eo ſolo co
Et liber Bibliæ dicit hoc idem, ſed aliter, quia ho
modum probationis, ſed per modũ præcepti &
dati & exhortationis, vltra proponit præmiũ &

mittit retributionem æternam facientibus hæc, scil. timentibus Deum, honorantibus, glorificantibus, & laudantibus. Vnde dicit: Time Deum, honora Deũ, seruies Deo, honorifices & laudes Deum, &c. Et liber creaturarum dicit & probat, hoc de Deo facere; & liber Bibliæ præcepit: Fac hoc.

Et sic apparet summa concordia, summa consonãtia, & summa conuenientia inter librum Sacræ Scripturæ & librum creaturarum, & quod liber creaturarum seruit & famulatur libro Sacræ Scripturæ quasi imperanti, mandanti & præcipienti, & apparet, quod non differunt nisi in modo dicendi & loquendi, quia vnus loquitur per modum probationis, & alter per modum præcepti & auctoritatis. *Epilogat.*

¶ *Alia probatio est, quod Deus dixit verba Sacræ Bibliæ, & quod liber est à Deo.*

TITVLVS CCXIII.

VLterius est alia probatio, quod Deus dicit ea, quæ sunt in libro Biblię scripta. Vnde in libro Bibliæ sunt verba, quæ sunt supra homines & supra naturam humanam totaliter, ita quod impossibile est, quod homines dixerunt talia verba de se primo, nec per se, nec inuenerunt. Vnde nullus potest dicere nec loqui per se & ex propria scientia illa, quæ non potest cogitare, quia omne, quod dicitur, primo cogitatur in corde. Sed verba, quæ scripta sunt in libro Bibliæ, non possunt primo cogitari ab homine, nec intelligi, nec imaginari, non possunt primo cadere in imaginatione hominis, immo sunt supra omnem intellectũ, supra omnem æstimationem, & supra omnem opinionem & cogitationem omnium hominum, & sunt totaliter incogitabilia ab omni homine, eo quia sunt altissima & profundissima & secretissima. Si ergo verba Scripturæ Sacræ sunt ita alta & extra & supra æstimationem omnium hominum, sequitur, quod si non potuit homo cogitare omnia illa primo, nec inueni-

re, quod etiam non potuit ex ſeipſo dicere nec loqui. Hoc autem patet diſcurrẽdo per vtrunque Teſtamentum. Quis enim homo potuit primo cogitare in corde ſuo, & affirmare & dicere, quod tres perſonę eſſent realiter diſtinctæ, ita quod vna non eſt alia, & eſſent vna & eadem eſſentia & ſubſtantia numero, ita quod vna & eadem res numero & eſſentia eſſet in trib⁹ realiter diſtinctis perſonis, & quod tres perſonæ eſſent vnus Deus ſimplex & indiuiſibilis. Hoc enim eſt ſupra omnem cogitationem & ſupra omne cor humanum, nec aliquis homo poteſt hoc primo cogitare nec dicere. Bene enim homo potuit cogitare, quod vnus Deus eſſet tantum, ſimplex & indiuiſibilis, ſed q vnus Deus eſſet tres perſonæ realiter diſtinctæ & æquales in omnibus, hoc non potuit primo cadere in corde hominum. Ergo ſequitur, quod ille, qui dixit & primo locutus eſt hoc, quod vnus Deus eſſet tres perſonæ, quod erat ſupra homines & plusquam homo, ergo erat Deus. Ergo Deus primo dixit hoc, quia homo non potuit. Quis enim homo primo dixiſſet & cogitaſſet hoc de Deo, cum adhuc vix homines cogitare poſſunt, quod vnus Deus eſt, & tamen iſta verba ſunt ſcripta in libro Bibliæ in Nouo Teſtamento per totum, & prædicata & publicata per totum mundum.

Probat per vtrunque Teſtamentum, quod Deus dixit verba Bibliæ.
Geneſ. 1.
Iſai. 6.
Pſal. 66.

Item quia homo vel creatura poſſet primo ex ſeipſa cogitare aut dicere vel affirmare de facto, ſcilicet quod Deus factus eſt homo, & quod ita eſt de facto, & quod Deus vnitus eſt humanitati, & humanitas vnita eſt Deitati in vna perſona, ita quod humanitas & Deitas ſunt in vna & eadem perſona, ita quod Deus eſt homo, & homo eſt Deus, & quod hoc factum eſt in ſecunda perſona Deitatis Trinitatis, ſc. Filii, & nõ in prima vel tertia perſona Deitatis. Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quæ creatura potuit hoc primo de Deo ex ſeipſa. Si poſſet forte cogitari vel dici, quod deberet fieri homo, ſed quod de facto Deus ſit factus homo, & quando & quomodo & in quo loco, quis homo potuit de Deo dicere vel de Deo cogita-

cogitare? Neque enim creatura bona nec mala potuit hoc primo dicere ex seipsa. Mala autem non potuit hoc primo dicere ex seipsa, quia hoc est ad verum bonum & exaltationem & summam dignitatem humanæ naturæ & maius bonum quod possit esse. Neque etiam bona creatura potuit hoc dicere primo ex seipsa, quia nulla creatura potuit hoc scire ex se ipsa. Ergo si bona creatura dicit, à Deo habuit, quia aliter dicere non potuit. Ergo qui primo hoc dicit & reuelauit, Deus fuit, & à Deo primo reuelatum fuit. Sed cum totum Testamentum nouum sit plenũ istis verbis, quod Deus factus est homo, & homo non primo dicit, ergo Deus dicit. *Iohan.* 1. *Luc.* 1.

Item quod virgo concipiat in vtero suo puerum sine viro, & quod pariat ipsum puerum existens virgo, & permanens virgo post partum, quis homo potuit hoc primo cogitare, aut dicere, aut affirmare, cũ hoc sit contra vsum humanum, & nullo modo possit cogitari aut cadere in cogitatione hominis, quæ mulier potuit hoc primo cogitare ex seipsa? Ergo sequitur, quod qui primo hoc dixit vel reuelauit, sc. quod virgo deberet concipere & parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc scriptum est in libro Bibliæ, sc. in Nouo Testamento, sc. quod virgo concepit & peperit, & post partũ virgo permansit, & quod ita factum est. Ergo sequitur, quod si ibi est, quod aliqua dicit hoc de seipsa, scil. quod ipsa concepit filium sine viro, & peperit permanens virgo, sequitur, quod ita est factum, & quod verũ est, quia ipsa mulier, quæ hoc dicit, non potuit hoc primo cogitare ex seipsa, quia hoc est extra omnem æstimationem, & contra omnem experientiam consuetam. Ergo si dicit & ex seipsa cogitare non potuit, sequitur, quod dicere non potuit nisi quia sensit per experientiam, & vidit in seipsa, quod ita factum est, ergo prius factum est in seipsa, quam dicit, quia aliter dicere non potuit. Si autẽ ideo dicit, quia sibi reuelatum est, quia ita deberet fieri, quia solus Deus potuit hoc reuelare, vel aliquis *Luc.* 1.

ex parte eius, sequitur etiam, quod ita est, quia à D
dictum est. Si ergo dictum est hoc, quod virgo conc
pit & peperit, sequitur, quod ita factum est. Et si
factum est, à solo Deo factum est, vel ergo Deus di
& reuelauit, quod ita fieret, vel si Deus non dixit
reuelauit, & aliqua mulier dixit, sequitur, quod ide
dixit, quia in ea Deus hoc fecit, priusquam ipsa dixe
rit. Sic ergo vel hoc est à Deo dictum & factum, prim
dictum, postea factum, vel est à Deo primo factum,
& postea à muliere dictum, & sic semper necessari
est à Deo. Et sic quia hoc dici non potuit à mulier
nisi prius Deus hoc fecerit, nec Deus hoc dixerit, ni
quod ita faceret, sequitur, quod ita factum est.

Præterea quæ creatura, quis homo potuit cogita
in corde suo & dicere, quod substantia panis inui
bilis, sub colore latens & sub accidentibus, conuer
tur & mutetur substantialiter in corpus humanum
viuum, & vinum conuertatur in sanguinem human
viuum. Nulla enim creatura potuit hoc primo co
tare nec dicere, & tamen dictum est & scriptũ in N
uo Testamento. Ergo sequitur, quod Deus dicit ho
& supra homines est hoc primo cogitare vel dicere.

Præterea, quis homo potuit primo cogitare vel di
cere ex seipso, quod Deus creauit mundum, dicendo
tempus, & quando creauit, modum & formam & o
dinem, sicut scribitur in antiquo Testamento, in pri
mo libro, vbi scribitur tempus & modus & forma
creationis, & ordo omnium creaturarum. Hoc enim
nullo modo potest scribi ab homine, nisi aliquis ei di
xerit, sc. quod mũdus tali tempore inceperit. Quam
uis autem potest probari, quod mundus sit creatus,
quare, & propter quem finem sit creatus, sed tam
quando fuerit creatus, & quot anni fuerunt, qu
mundus est creatus, ponendo certum numerum, nul
lo modo potest hoc scire homo ex se, neque probare.
Oportet enim, quod ille, qui creauit mundum, ho
dixerit. Neque enim primus homo hoc dicere potu
neque aliquis alius post eum. Potuit enim primus
homo

atth.26. *atth.14.* *c.22.* *an.6.* *nes.1.*

mo ſcire de ſeipſo, quando creatus fuit, ſed quando
a creata ſunt, quæ præceſſerunt ipſum, hoc ſcire nō
tuit. Vnde ſcribitur, quod primus homo inter o-
nes creaturas vltimus fuit, & quod ſexta die forma-
s fuit. Quomodo enim ſcire potuit, quod illa dies,
a ille formatus fuit, erat ſexta, & quod non præceſ-
ſent niſi quinque dies, niſi quod Deus dixerit ei.
uia ergo in libro Bibliæ ſcribitur primus dierum,
o mundus incepit, & certum initium temporis, & *Geneſ. 1.*
c nullo modo poteſt fieri ab homine, hoc ſignifi-
t, quod ille, qui dicit hoc, eſt ſupra omnes homines
reuelauit. Quia enim nullus homo ex ſeipſo potuit
c dicere nec ſcribere, ideo oſtenditur, quod nullus
lis iſtum librum fecerit. Omnis enim homo, qui fa-
t librum, & ſcribit ex ſeipſo aliquid, vult, quod ei
edatur, & quod illi, qui legent librum, credant ver-
s ſcriptis. Et ideo oportet, quod illud, quod homo
ribit in libro ſuo, ſit tale, vel quod ſit per ſe manife-
um, vel quod poſſit per experiẽtiam manifeſtari, vel
uod aliquo modo poſſit induci, vt credatur, vel per
tionẽ, vel per ſenſum, vel per ſignum, vel per quem-
nque alium modum. Quis enim homo poteſt affir-
are in libro ſuo ex ſeipſo illud, quod eſt omnino in-
ertum, nec aliquo modo ſciri poteſt ab homine, ne-
ue fieri poteſt credibile per aliquam probationem,
ec per aliquod motiuum, ſed eſt extra omnem æſti-
ationem, & extra omnem opinionem. Quis ita fa-
uus eſſet, ita ſine ſenſu, qui ex ſeipſo talia faceret, &
criberet librum de hoc? Sed certum eſt & clarum, q
empus, hora & dies inceptionis mundi nullo modo
oteſt ab aliquo homine ſciri, neque poſſunt eſſe ra-
iones, neque perſuaſiones, neque probationes, neq;
nductiones, neque ſigna, neque experientiæ, neque
ſtimationes, quibus poſſit credi, quod tali die ince-
it mundus, & non ante, immo hoc eſt occultum ho-
nini cuicũque & ignotiſſimum. Ergo ſequitur, quod
ullus homo fuit ita fatuus, ita ſtultus, ita ſine ſenſu,
ine experiẽtia, quod ex ſeipſo ſcripſerit talia, & affir-

Geneſ. 1. mauerit in libro ſuo, ſed tamen in primo libro Bibl in antiquo Teſtamento certitudinaliter ſcribitur affirmatur tempus & dies inceptionis mundi. Er ſequitur, quod homo ex ſeipſo non ſcripſit nec affi mauit. Quare oportet, quod ille, qui mundum cr uit, hoc reuelauerit & ſcribi fecerit & dixerit. Et ſi concluditur, quod Deus dixit verba Bibliæ, vel hom ex parte Dei, & per conſequẽs, quod liber Sacræ Scr pturæ eſt liber Dei, & eſt à Deo. Et exinde conclud tur, quod quanto verba & dicta, quæ ſunt in ſacra B blia, ſunt magis alta, & ſupra omnem rationem & ſe ſum, & quantomagis excedunt naturam humana quod magis debent credi, & dum videntur magis di ficilia ad credendum, magis debent credi, quia tu ſignum eſt, quod ſunt à Deo dicta, & non ab homi bus, & homo debet credere, quicquid Deus dicit. E exinde ſequitur, quod quia articuli fidei Chriſtian ſunt altiſſimi & ſupra omnem hominẽ, quod ex hoc & propter hoc ſunt magis credibiles, & maxime ce & firmi. Et ſic probatum eſt, quod in mundo eſt vn liber, qui eſt liber Dei & à Deo, qui nominatur Bibli continens duo Teſtamenta: & quod Deus dicit ver ba in dicto libro ſcripta, vel aliquis ex parte ſua.

Epilogando concludit propoſitum.

¶ *Hic concluduntur ex iam probatis aliqu proprietates circa librum Dei, & qualiter ſe debet habere circa illum librum ipſe homo.*

TITVLVS CCXIV.

Tit. CCXI. QVoniam autem iam probatum eſt, quod De habet librum, & quod vnus liber Dei eſt in mu do, in quo continentur verba, quæ Deus dicit, & qu eſt iſte liber; nunc reſtat oſtendere & concludere aliquas proprietates & conditiones illius libri, & qualiter homo ſe debet habere erga librum Dei. Vnde c iſto fundamento, ſcilicet quia ille liber eſt Dei, & qu Deus dicit verba illius libri, multa poſſunt ſequi & conclu-

concludi de illo libro & verbis eius. Vnde postquam ille liber est Dei, & verba illius sunt verba Dei, sequitur, quod homo debet credere totum librū & omnia verba scripta in libro, ita quod totus liber est credendus firmissime & ex toto corde absque aliquo dubio, & hoc illo modo, qui conuenit libro & Deo, videlicet simpliciter sine aliqua probatione & argumentatione, sed solum quia Dei est & Deus dicit, & hoc est totum fundamentum credendi ipsi libro: Et ideo tota ista Biblia & omnia verba eius reducuntur ad vnum fundamentum, ad vnam rationem, scilicet quia Dei est & Deus dicit, & sub ipso fundamento & sub ista ratione sunt credenda & accipienda omnia verba Sacræ Bibliæ, & non sub alia. Si autem per istam portam & per istud principium & generale fundamentum nō intrat quis in ipsam Bibliam, sed vult intrare per aliā portam, scil. per rationes & argumentationes, tunc intrare non poterit, quia iste est solus modus conueniens tam libro Dei, quam ipsi Deo. Qui enim aliter non vult credere ipsi Deo & libro suo nisi per rationes & probationes & argumentationes, tunc facit maximam iniuriam Deo, & libro suo, & verbis eius, quia vult ire & intrare in librum Dei contra naturam & modum libri & Dei. Et ideo necesse est, quod talis repellatur à libro Dei, & liber sibi claudatur, & secreta libri non videat, eo quia iniuriauit librum & Deum cuius est, & reputat ipsum posse mentiri. Et hoc est primum, quod concluditur de libro Dei. *Prima proprietas Biblia.*

Vlterius concluditur de libro, quia Dei est & Deus dicit, quod nihil potest esse falsum in eo, & nihil potest esse inutile, nihil superfluum, nihil diminutum, & ideo nihil est ibi contemnendum, nihil respuendum, nihilque iniquum. Vlterius concluditur de necessitate, eo quia Deus dicit verba in dicto libro contenta, quod omnia verba implebuntur, & nihil remanebit impletum, quoniam Deus nihil potest facere contra suum honorem. Vnde si non complerentur verba Dei, ipsemet mendax esset. Ideo propter suum hono- *Secunda proprietas.* *Tertia proprietas.*

honorem neceſſe eſt, quod omnia verba impleat poſtquam verba Dei ſunt & ipſe dicit. Si enim bet homo quantumcunque modicus non vult, verbum ſuum mendax ſit, ſed impleatur, quanto ior eſt Dominus, tanto magis vult verba ſua imp & non retrocedere, immo vnus rex citius expo totum ſuum regnum, quam verbum ſuum non pleretur. Quantomagis ergo Deus adimplebit bum ſuum & illa, quæ dicit, cum ſit omnipotens.

Quarta proprietas.

terius concluditur, quod poſtquam Deus habe brum, & verba Dei ſunt in mundo, & Deus loc eſt, quod homo debet, obligatur & tenetur dil & amare Deum & verba Dei, quæ proceſſerunt re ſuo. Vnde quia homo debet amare Deum prim

Tit. CXII.

ſuper omnia, vt probatum eſt, ſequitur, quod d etiam amare verba ſua. Et quia nihil magis pro quum Deo, quam verbum ſuum, quia verbum repræſentat ipſummet, & nihil magis pertinet D quam verbum ſuum, quia exit de ore ſuo, & per ſequens nihil maius, nihil excellentius, nihil n lius, nihil precioſius, nihil melius, nihil potentius hil amabilius, quam verbum Dei: & per conſequ ſequitur, quod verbum Dei eſt ſuper omnes creat ras, & excellit omnes creaturas, & magis propi eſt Deo, & magis pertinet Deo, quam omnes crea ræ. Item ſequitur, quod ſicut homo tenetur a Deum, ita debet amare verbum ſuum repræſe eum. Et ſicut Deo tenetur dare omnem honore tenetur dare verbo Dei omnem honorem, & o gloriam, & omnem laudem, & debet ſe expone mortem pro verbo Dei. Et ſicut debet amare D pluſquam omnes creaturas & quam ſeipſum, i bet amare verbum Dei plus quam omnes crea & quam ſeipſum. Et per conſequens homo debe uere ſuper omnia, ne contemnant, ne iniurien offendat verbum Dei: & per conſequens ſequitu poſtquam homo habet in ſeipſo locum, in quo p ſunt recipi verba Dei, ſc. ipſum cor, debet recipere in

Nihil precioſius verbo Dei.

Verbo Dei debetur honor.

corde

corde verbum Dei, & præparare cor ſuum ad recipiẽdum verba ſua. Et nulla alia verba debet primo in corde ſuo recipere, ſed debet implere totum cor ſuũ de verbis Dei. Et ideo homo ſi recipiat primo in corde ſuo alia verba quam verba Dei, tunc facit maximã iniuriam Deo & verbis eius, quia expellit verba Dei de ſua domo, de ſuo loco proprio eis debito, & ponit ibi alia verba. Et quia etiam verbum Dei repræſentat Deum, & exit de ore Dei, & mittitur à Deo, ſequitur, quod qui recipit verbum Dei in corde ſuo, recipit Deum, & qui habet verbum Dei in corde ſuo, habet Deum in corde ſuo, & qui portat verbum Dei in corde ſuo, portat Deum. Et ideo nihil maius, nihil melius, nihil nobilius, nihil precioſius, nihil amabilius poteſt homo habere in corde ſuo, quam verba Dei. Et quia verbum Dei intrat cor hominis, & nulla alia res poteſt intrare ipſum cor niſi ipſum verbum, & ipſum verbum principaliter in corde habitat, ideo nulla res eſt magis propinqua cordi quam ipſum verbum habens ingreſſum ad cor. Et quia verbũ Dei eſt viuum, ſicut Deus viuit, cuius eſt, & exit de ore eius, ideo neceſſe eſt, quod viuificet ipſum cor, & faciat ipſum iucundum & lætum. Et quia eſt calidum, quia eſt ardẽs igne amoris, ideo calefacit cor, & facit ardere & inflammari in amore. Et quia eſt verum & certum, ideo firmat ipſum cor in veritate, & ſolidat, & illuminat & clarificat. Et quia eſt virtuoſiſſimum & potentiſſimũ, & ſummè actiuum & operatiuum, ideo operatur in corde ſubito & mutat ad ſe, & protegit, & defendit. Et quia verbum Dei eſt altiſſimum, ideo eleuat ipſum cor, & trahit ad altiſſima. Et ſic patent aliquæ proprietates verbi Dei & libri ſui, in quo ſunt verba Dei, & etiam qualiter ſe debet homo habere ad librũ Dei & verbum Dei, quoniam debet primo Dei librũ ſtudere, audire, & habere & legere.

Tit. CXCII

Qui verbũ Dei recipit, Deum recipit.

Tit. CXCIII

Verbũ Dei viuificat.

Verbũ Dei calefacit cor.

¶ *Comparatio verbi Dei ad creaturas.*

TITVLVS CCXV.

Duo

DVo autem ſunt nobis manifeſta, quæ habem tenemus de Deo in hoc mundo, ſcilicet creaturæ ſuæ & verba ſua. Sed iſta duo nõ ſunt æqualia, verbum Dei eſt ſupra hominem & ſupra omnẽ creaturam, & omnis creatura exiuit de nihilo, ſed verbum Dei exit de ore Dei. Et ideo verbum Dei, quia eſt maius omnium creaturarum, habet poteſtatem & dominium ſupra omnem creaturam, & omnis creatura ſubiecta eſt totaliter & penitus verbo Dei, & ideo impoſſibile eſt, quod aliqua creatura poſſit reſiſtere verbo Dei, & ideo verbum Dei mutat creaturam, & ipſa creatura non poteſt mutare verbum Dei, quia eſt immutabile, inuariabile, ſicut Deus, à quo eſt. Et quia verbum Dei eſt efficaciſſimum, virtuoſiſſimum, & ſumme operatiuum & actiuum, ideo ſubito, quando mittitur & venit ſupra creaturam, mutat eam ſine aliqua reſiſtentia, & omnis creatura obedit verbo Dei. Item omnis creatura ſumme diſtat à verbo Dei, quia per verbum Dei omnis creatura facta eſt, & de nihilo venit in eſſe per virtutem verbi Dei, quia habet omnis virtutem & poteſtatem Dei à quo eſt. Vnde Deus per verbum & dicendo creauit omnes creaturas, & ideo omnis creatura ſubiecta eſt totaliter verbo Dei, quia per ipſum eſſe habet, & etiam portatur & ſuſtinetur in eſſe. Vnde quia Deus dixit, creaturæ factæ ſunt, & ſi non dixiſſet, nulla creatura facta fuiſſet, & ſic omnis creatura ideo eſt, quia Deus dixit. Vnde primũ quod exit à Deo eſt verbum ſuum, & per ipſum omnia alia creantur, & recipiunt eſſe de nihilo. Et ſic apparet maxima inæqualitas inter verbum Dei & ipſas creaturas, & quod neceſſe eſt, eſſe omnem creaturam ſubiectam verbo Dei. Item Deus dedit homini creaturas & verba ſua, ſed plus dedit, quando dedit verba ſua, quam quando dedit creaturas ſuas, de quanto plus verba Dei, quam omnes creaturæ. Et ſic Deus duobus modis conſolatur hominem, ſcilicet per creaturas & per verba ſua, & plus per verba, quam per creaturas, quia creaturæ ſunt de nihilo, ſed verba Dei exeunt de

Omnia ſunt ſubiecta verbo Dei.

Verbũ Dei mutat creaturam.

Deus conſolatur nos per verba ſua.

ore

ore Dei. Et ideo ſicut ſponſa plus conſolatur de verbis ſponſi, quam de arrha ſibi miſſa & de muneribus, & ſubditus magis appreciat verba regis, quam munera, & magis conſolatur, & filius bonus plus conſolatur de verbis patris, quam de muneribus, ita homo plus debet appreciare verba Dei, quam creaturas, quę ſunt munera Dei data ſicut arrha, & plus debet gaudere de verbis Dei, quam de creaturis ſibi datis ad ſeruiendum. Si ergo homo tantum cõſolatur in creaturis Dei, magis debet conſolari & lætari in verbis Dei. Et ſi recipit creaturas Dei cum tanta diligentia, magis debet recipere verba Dei & cum maiori reuerentia. Et ſi appreciat creaturas Dei, multomagis debet appreciare verba Dei. Valde enim contra rationẽ eſt, quod homo quotidie vtatur creaturis Dei, & ꝙ contemnat verba Dei, & nolit audire verba Dei. Verba enim Dei procedunt & exeunt de corde Dei, & ideo portant cor Dei & intentionem & voluntatẽ Dei, & intrant in cor hominis. Sed creaturæ exeunt de nihilo, & ideo verba Dei ſunt propinquiſſima Deo, ſed creaturæ ſunt quaſi alienæ à Deo, quia de nihilo. Quare ſine comparatione plus valet verbum Dei, quã omnes creaturæ, & Deus plus appreciatur verbum ſuum, quam omnes creaturas. Qui ergo non vult recipere nec audire verba Dei, non eſt dignus, quod vtatur creaturis Dei. Poſtquam ergo Deus locutus eſt homini, & dignatus eſt loqui hominibus, Dominus ſeruo, rex ſubdito, creator creaturę, artifex operi manuum ſuarum, Dominus infinitę maieſtatis rei de nihilo factæ, & verba ſua ſcripta ſunt, magnam iniuriam facit homo Deo, & multo contemnit eum, ſi nõ vult audire, nec verba ſua recipere, & contemptis illis audit, legit, & ſtudet, & recipit verba hominum. Magis debet homo audire & legere verba Dei, quam verba hominis, magis debet audire verba creatoris, q̃ verba creaturæ, & magis debet audire illum, qui creauit omnia, quam illum, qui eſt creatus inter omnia de nihilo. Magis debet audire verba illius, qui non poteſt mentiri-

Verba Dei portant cor Dei & eius intentionẽ.

Qui non vult audire verba Dei, maxime iniuriatur Deo.

mentiri, ſed eſt veritas, quam illius, qui poteſt m
ri & decipi & decipere, & magis debet audire v
illius, qui viuit in æternum, quam hominis mor
& qui iam mortuus eſt & non viuit; & magis d
audire verba illius, à quo creatus eſt, & qui ded
ſuam imaginem, & à quo recepit, quicquid habet
verba illius, à quo nihil accepit, magis debet au
verba illius, qui continue ſeruat eum in eſſe, & i
ſinenter largitur, & dat ei ſua beneficia, ſine qui
non poteſt eſſe, quam illius, à quo nullum benef
recipit, nec poteſt recipere, nec poteſt aliquid ſibi
re. Magis debet audire verba illius, qui promittit
vitam æternam, quam illius, qui nihil promittit,
aliquid poteſt dare. Multomagis debet audire hom
qui eſt opus, verba illius, qui fecit eum, & ſui fac
ris, quam illius, qui factus eſt, & magis verba Do
ni, quam ſerui, Regis, quam ſubditi, & Omnipot
quam nihil potentis, & illius, qui de ſe eſt infinitu
omne bonum, quam illi, qui habet in ſe radicem
mnium malorum, & illius, qui habet omnem hom
iudicare, quam illius, qui iudicãdus eſt, & multo
gis debet delectari in ſtudendo & legendo ver
librum Dei, qui creauit illum, quam illius, qui cr
eſt. Si ergo homo facit oppoſitum iſtorum, maxim
iniuriam & contumeliam facit Deo creatori ſuo
verbis eius.

¶ *Qualiter creaturæ & verba Dei con niunt homini.*

TITVLVS CCXVI.

QVoniam autem homo habet corpus & anim
& vnum nõ eſt aliud, quia anima eſt intelle
lis & ſpiritualis, & corpus terreſtre & element
vtrunque habet ſuam vitam, quia aliter viuit co
quam anima. Quamuis enim corpus viuit med
anima, & ex præſentia animæ, attamen corpus i
get cibo & potu, & nutrimento & conſeruatione
ut autem corpus indiget cibo & nutrimento, vt vni
& nu

& nutriatur, & conſeruetur, & augmentetur, aliter periret & moreretur; ita ſimiliter anima indiget cibo & potu, & nutrimento & alimento, vt augmentetur, nutriatur & conſeruetur in vita ſua, qui eſt amor bonus, gaudium, & ſpes, & conſolatio ſecundum Deum. Et quoniam nutrimentum & cibus & alimentum debet habere conueniẽtiam ſeu conuenire cum re, quæ alitur & nutritur, & debet intrare in rem nutriendam, & vniri cum ea, aliter non nutrit, & ideo quia corpus eſt terreſtre & elementale, ideo nutritur, viuit & creſcit de cibis & alimentis terreſtribus & elementalibus, tanquam ſibi ſimilibus, qui intrant corpus hominis realiter, & per ſuam præſentiam, ex quibus fit bonus humor & ſanguis, ita conformiter, quia alia eſt ſpiritualis & intellectualis, & nullo modo terreſtris nec elementalis, ideo nutriri & viuere debet de cibis & nutrimentis & alimentis ſpiritualibus & intellectualibus, & non corporalibus nec terreſtribus, tanquam de ſibi ſimilibus, quæ ſolum poſſunt intrare animam per ſuã præſentiam. Et quia anima eſt ad imaginem Dei facta, & nullum eſt medium inter animam & Deum, ideo debet nutriri & alimentari de cibis & alimentis & nutrimẽtis diuinis, quæ immediate procedunt à Deo. Et quia verbum Dei exit de corde Dei, & procedit de ore eius, & poteſt intrare in cor animę, & eam penetrare, ideo anima debet nutriri & viuere, creſcere & ſuſtentari in verbis Dei, quæ procedunt de ore eius, & ſolum verbum Dei eſt proprium alimentum, proprius cibus, & proprium nutrimentũ ipſius animæ & cordis. Sicut ergo cibus terreſtris & alimẽtum corporale intrant in corpus iam prius viuum, & ipſum augmentant, nutriunt, corroborant & conſeruant, ita verbum Dei, quod intrat cor & animam iam prius viuam & viuentem, augmentat ipſam & nutrit, & corroborat, conſeruat & ſuſtentat in amore Dei, & ſpe bona, & gaudio, & conſolatione, & in omnib⁹, quæ pertinent ad vitam animæ & cordis. Ecce ergo qualiter conueniunt homini & proportionãtur creaturæ

Quod verbum Dei eſt cibus animæ.

Verbũ Dei corroborat & conſeruat animã.

Epilogat.

turæ & verba Dei, quia creaturæ corporales re
corpus & vitam corporalem, & verba Dei reſpi
animam & vitam ſpiritualem, vt ſicut corpus,
eſt propter animam, viuit de creaturis corpora
de nihilo factis, ita anima, quæ eſt propter Deu
eſt ad imaginem Dei, viuit de verbo, quod imm
te procedit de ore Dei, quod eſt ſpirituale, & in
ctuale, & diuinum. Ecce quanta propinquitas h
nis ad Deum, quanta aſſimilatio, quanta vnitas, q
ta Dei bonitas, quia verbum, quod exit imme
de corde Dei, intrat cor hominis, verbum, quo
cedit de ore Dei, intrat in anima hominis. Et nih
pinquius Deo quam verbum eius, ideo totalite
hit cor hominis & animam ad Deum, vnde exit,
cit cor hominis vnum cum corde Dei. Ecce erg
uenientiſſime dedit Deus homini duo, ſcilicet
turas & verba ſua: creaturas ad augmentandum
triendum & conſeruandum corpus in vita ſua, &
ba ad augmentandum, nutriendum & conſeruan
animam in vita ſua propria. Et ideo verba De
verba vitæ, & non corporis, ſed animæ, & no
ſed cordis. Et ideo animalia bruta non poſſunt
de verbis Dei, quia non habent animam ſpir
nec intellectualem, nec Dei imaginem. Ecce
diſtant ab inuicem cib⁹ corporis & cibus anim
cibus, qui nutrit corpus, eſt corruptibilis, ſed
qui nutrit animam, ſc. verbum Dei, eſt incorr
lis, permanens in æternum. Sicut autem hom
facit per ſeipſum cibos corporales, ſed recipit
ctos & ordinatos à Deo, ita homo non facit
ſpiritualem, ſcil. ipſum verbum Dei, ſed recipi
dictum & datum à Deo, quia vtrumque eſt à D
enim homo per ſe non poteſt facere cibos co
les, quibus viuat corpus, quomodo poterit fac
bum ſpiritualem, ex quo viuat anima. Et ideo
verbum hominis, quod procedit de corde & or
minis, poteſt dare vitam animæ & nutrire ip
ſed oportet quod ab alio procedat, ſcilicet de c
de ore Dei.

Verbũ Dei trahit animam ad Deum.

Verbũ Dei eſt verbum vitæ.

Verbũ Dei eſt incorruptibile.

Et ſicut ad hoc, quod cibus corporalis nutriat corpus, non eſt neceſſe, niſi quod corpus recipiat ipſum, nec eſt neceſſe inquirere cauſam & fundamentum & rationem, quare potuit ſic fieri, qualiter factus eſt, ita ad hoc, quod verbum Dei nutriat animam, nō eſt neceſſe, quod homo inquirat cauſam & fundamentum & rationem verborum Dei, ſed ſufficit ſcire, quia Dei ſunt, & recipere ipſa verba in corde, quia ſine hoc nutriunt animam.

Verbū Dei nutrit animam abſq; aliqua inueſtigatione cauſæ.

Et quoniam in ipſa anima voluntas habet totū dominium & imperium, & in ea conſiſtit principaliter vita animæ, quia quando illa viuit, tota anima viuit, quando illa eſt ſatiata, tota anima eſt ſatiata, quando illa creſcit, tota anima creſcit, quando in illa nutritur, tota anima nutritur, quando illa deficit, tota anima deficit, quia ipſa eſt cor animæ, & quia verba Dei reſpiciunt animam, & diriguntur principaliter ad volūtatem, & reſpiciunt principaliter ipſam, tanquam cor ipſius animæ, & tanquam habentem totum imperiū in anima, ideo verba Dei & liber Dei habent & habere debent modum, ſecundum quod conuenit voluntati, quæ eſt libera & in libertate poſita. Et ideo verba Dei, quæ ſunt in libro Dei poſita, habent aliquando modum præceptiuum, aliquando modum prohibitiuum, aliquando exhortatiuum, aliquando promiſſiuum, aliquando comminatiuum, aliquando narratiuum exemplorum, aliquando deprecatorium, aliquando laudatorium, quia omnes iſti modi conueniunt voluntati & affectui, & inclinant, & mouent, & excitant, & nutriunt ipſam voluntatem ad timorem & amorem, ad ſpem & gaudium, & ad conſolationē.

Sed quia anima quærit ſemper certitudinem, & nō recipit aliqua verba niſi ſint ſibi certa & non dubia, quia intellectus, qui eſt in anima, ſemper appetit certitudinem, & in hoc ſatiatur & viuit, & aliter nō quieſcit, donec ſit certus, ideo neceſſe eſt, quod liber Dei & verba libri ſui ſint certiſſima, & non dubia. Et ideo eſt in verbis Dei & in libro ſuo certitudo diuinæ au-

Verbū Dei habet modū conuenientem voluntati.

Verbũ Dei est certissimum, excedens omnes probationes.

ctoritatis, quæ est tam magna, quod excedit om rationes, omnes probationes hominum, & omn genium humanum, vt iam dictum est; ideo totũ ber Dei est authenticus, & habet modum genera authenticum per totum. Et sic liber Dei & verba D totam animam complent & confortant, & nutri & intellectum & voluntatem.

Epilogat.

Ecce igitur qualiter habemus cognitionem & entiam de creaturis, quæ sunt opera Dei & facta verbis Dei, quæ sunt dicta Dei, & sic Deus manife uit seipsum homini, tam p creaturas, quæ sunt à De quam per verba, quæ dicit, sed magis propinque manifestauit per verba, quam per creaturas, quia ba exeunt immediate de corde Dei, & directe ten ad cor hominis, & ipsa verba sunt magis famili homini & propinqua, quam creaturæ, quia etiam homo habet verba, & dicit ea & loquitur & habet in multis concordat cum Deo, quia Deus loquitur dicit, & homo loquitur & dicit, & sic verba conue unt Deo & homini, & sic multũ est familiaris & pr pinqua cognitio Dei per verba sua, & sic ipse hom per creaturas Dei & per verba Dei, potest veni Deum & ipsum inuenire, & scire intentionem & vo luntatem Dei; ergo homo debet seipsum exercita tam in creaturis Dei, quam in verbis Dei, vt se pinquet ad ipsum, & fiat familiaris cum Deo.

¶ *Quod anima rationalis existens in hom ne, non est de natura corporis, sed pote viuere per se separata à corpore, & est im mortalis, viuens sine fine,*

TITVLVS CCXVII.

QVoniam autem hæc scientia est de homine, principalior res, quæ sit in homine, est anima tionalis, & quia forte plures credunt, quod anima ne corpore nihil sit, & quod mortuo corpore ani moriatur, & non remaneat viuens & viua, & per co

ſequens non credunt bona æterna, & ideo non curant laborare pro illis, nec etiam credunt mala æterna, nec per conſequens curant fugere illa, ideo vt omnis homo cognoſcat, quod ipſe habeat animam immortalē, quæ in æternum viuet, hic probatur, quod anima rationalis eſt immortalis, quamuis ei ſuperius in pluribus locis dictum ſit, quod anima ſit immortalis, & q̃ liberum arbitrium eſt immortale, tamen hoc probatum fuit accidentaliter. Et ideo hic nunc tractabitur principaliter de immortalitate animæ, recolligendo etiam illa, quæ iam dicta ſunt ſuperius in multis locis ſparſim, quoniam ſuper omnia valde neceſſarium eſt homini, quod cognoſcat ſine dubio, quod habeat animam immortalem & ſemper viuentem, quia maxime erit diligens circa ſeipſum, ne in æternum perdat ſeipſum, & maximam diligentiam apponet ad habendū ſcientiam libri de homine, ſeu libri creaturarum, ſeu libri Dei, ſeu libri Scripturæ Sacræ. *Tit.* XCII. *Tit.* CII. *Idem ſunt.*

Ad probandum autem, quod anima rationalis non ſit de natura corporis, ſed quod poteſt viuere & ſtare per ſe ſine corpore ſeparata, & quod ſit immortalis, capiemus fundamenta ſequentia. Primum fundamētum erit ex parte obligationis, quia anima poteſt obligari Deo immortali & æterno. Aliud eſt fundamentum ex parte honoris, laudis & gloriæ Dei. Aliud fundamentum eſt ex natura libertatis. Aliud erit comparando operationes, quæ apparent in homine, inter ſe. Aliud erit comparādo hominem ad omnes alias creaturas, quæ ſunt propter hominem. Et ſic probabitur, quod anima rationalis eſt immortalis, vel comparando hominem ad Deum, vel comparando operationes hominis inter ſe, vel comparando hominem ad alias creaturas inferiores.

Quantum ad primum, ſcil. quod eſt ex parte obligationis ſeu comparando hominem ad Deum, conſiderandum eſt, quod iam probatum eſt, quod homo obligatur Deo immortali & æterno, & homo poteſt facere iuſtitiam ſoluendo, vel iuſtitiam & iniuriam *Tit.* XCVI. *Tit.* C.

non ſoluendo Deo, ſed oppoſitum faciendo. Sic ergo homo poteſt facere iniuſtitiam, iniuriam & offenſam contra Deum, & poteſt contemnere Deum: & quia qui facit iniuriam Deo & offenſam, debet pati pœnã æternam, & æternaliter debet puniri, ergo anima poteſt mereri & lucrari pœnam æternam, & per conſequens neceſſe eſt, quod poteſt puniri æternaliter. Et hoc non poteſt fieri, niſi anima ſit immortalis & ſemper viuat, ergo de neceſſitate ſequitur, quod anima rationalis exiſtens in homine eſt immortalis & ſem-

Tit. CLXV. per durans. Item homo poteſt obligare ſibi Deum æternaliter, & hoc faciendo iuſtitiam & placitum & complacentiam ſibi. Sicut enim ſi anima facit iniuriã Deo & offenſam, obligat ſeipſam ad pœnam & ad punitionem æternam, ita per oppoſitũ ſi facit Deo placitum & complacentiam, obligat Deum ad remunerationem æternam, quia non eſt maior ratio de vno quam de alio. Sed hoc non poteſt eſſe, niſi anima ſit immortalis, ergo neceſſe eſt, quod anima hominis ſit immortalis, & permaneat & duret in æternum.

Tit. CLXXXI *&c.* Fundamentum autem, quod fundatur in honore & laude Dei, dictum eſt in capitulo de honore.

Aliud fundamentum.

Præterea alia probatio poteſt fundari in natura libertatis ſeu liberi arbitrii, & quaſi concordat cum prima, quæ modo dicta eſt. Vnde operationes hominis, inquantum homo eſt, ſunt remunerabiles vel puniblesde natura ſua, eo quia factæ ſunt cum libertate. Et exinde cõcluditur de neceſſitate, quod anima eſt immortalis, in qua eſt iſta libertas. Sed iſta probatio ad plenum deducta eſt ſuperius in rubrica de comparatione hominis ad alias res per differentiam generalẽ, ſcilicet liberi arbitrii, in vltima parte illius rubricæ, & ideo vadite ad illam.

Tit. LXII.

Aliud fundamentum.

Alia autem probatio fundatur in operationibus, quæ apparent in homine. Vnde homo per ſuasmet operatio-

perationes, comparãdo eas adinuicem, poteſt cognoſcere, quod anima eſt immortalis: vnde pro fundamẽto primo præſuppono iſtam regulam, quod tamdiu durat res, quamdiu durat operatio ſua. Exemplum de igne, qui tamdiu durat, quamdiu durat operatio ſua. Ergo ſi operatio alicuius ſemper durat, tunc illa res, cuius eſt illa operatio, ſemper durabit. Et ideo ſi in homine ſit aliqua operatio, quę ſemper duret, neceſſe eſt, quod in homine ſit aliqua res, quæ ſemper duret. Modo videamus, ſi in homine ſit aliqua operatio, quę ſemper duret, & diſcurramus per omnes operationes, quæ ſunt in homine, & primo per operationes exteriores, videamus, ſi illæ operationes ſemper durent, & apparet, quod non, quia operationes quinque ſenſuum exteriorũ poſſunt diminui, debilitari, corrumpi, deſtrui, & auferri, & hoc fit per organum, cum quo fiat illa operatio. Vnde iſta operatio, quæ eſt videre, quæ fit cum oculo, aliquando diminuitur, aliquando debilitatur, aliquando deſtruitur, & totaliter aufertur, & hoc fit per oculum. Et ſimiliter eſt de iſta operatione, quæ eſt audire, & ſic de aliis. Ergo per iſtas operationes exteriores non poſſumus probare, quod in homine ſit aliqua res immortalis. Sed intendamus interius in operationes interiores & occultas, & videamus, ſi ſit intus aliqua operatio, quæ non poteſt deſtrui nec impediri, quæ ſemper duret. Inter omnes autem operationes eſt ibi vna operatio, quæ ſemper durat, ſcilicet velle, nolle, deſiderare. Et iſta operatio quamuis ſit occulta & interior, attamen eſt manifeſtiſſima cuilibet homini intra ſe, ita quod quilibet ſentit in ſeipſo iſtam operationem per experientiam.

Res tamdiu durat, quãdiu durat eius operatio.

Quod velle, nolle, deſiderare, ſit immortale, probat.

Sed quod iſta operatio, ſcil. velle, nolle, deſiderare, ſit immortalis in homine, hoc oſtenditur & probatur clariſſime ad oculum ſic: Omnis enim operatio, quæ nec per debilitatem corporis, nec per infirmitatẽ debilitatur, non dependet à corpore, nec eſt ligata cum corpore, ſed nos videmus per experiẽtiam, quod iſtæ operationes, ſcil. velle, nolle, deſiderare, non debili-

tantur nec diminuuntur propter debilitatem cor
ris nec propter infirmitatem: vnde videmus, quod
firmis velle, nolle & desiderare non debilitantur
diminuuntur, immo dum corpus magis debilitat
tunc magis crescunt velle, nolle, desiderare, nec pro
pter hoc cessant desideria, immo ad minus desidera
salutem, ita quod operatio desiderii non debilitatu
propter debilitatẽ corporis: ergo sequitur, quod ist
operationes non dependent à corpore, nec ligantu
cum corpore, nec fiunt cum corpore, nec cum organo
corporali, sicut istæ operationes, quæ sunt videre, au
dire. Ergo si corpus moriatur, adhuc remanent istę o
perationes. Item ista operatio, quæ fortificatur & cre
scit, dum magis corpus debilitatur & destruitur, non
dependet à corpore, nec fit cum organo corporali
nec est ligata cum corpore; sed istæ operationes, vel
le, nolle & desiderare, fortificantur & crescunt, dum
magis corpus debilitatur & destruitur: hoc autem ap
paret per experientiam, quia quanto homo efficitu
magis antiquus, & corpus tendit ad destructionem
tantomagis desiderat & vult & fortius, magis cresc
desiderium suum: ergo sequitur, quod talis operati
non dependet à corpore, nec ligatur cum corpore. Id
eo sequitur exinde, quod cũ tamdiu duret res, quam
diu durat operatio eius, quod illa res, cuius officium
est & operatio propria velle, nolle, desiderare, est im
mortalis & perpetua, semper durans & semper viuẽ
&remanet, quando corpus moritur. Et per consequ
sequitur, quod illa res, quæ vult & non vult & de
derat, non est coniuncta nec ligata cum corpore, s
per se existens, & non indiget auxilio corporis ad
perandum suam propriam operationem, & est nu
& separata & expoliata ab ipso corpore, & per cons
quens non est subiecta corpori, sed libera. Item sequ
tur, quod illa res est maior & excellentior & superi
res, quæ sit in homine, habens dominium supra to
hominem. Quare sequitur, quod homo habet in
se rem immortalem, incorruptibilem, viuentem

Concludit, quod anima sit immortalis.

perp

perpetuum, & hoc est ipsa voluntas, cuius officium & propria operatio est velle, nolle & desiderare. Et sic voluntas hominis nunquam moritur, quamuis corpus moriatur, sed viuit in æternum in gaudio vel tristitia. Et per consequens tota anima, in qua est voluntas, intellectus & memoria, viuet in æternum. Et sic voluntas non est de natura corporis, nec per consequens ipsa anima, sed potest viuere per se separata à corpore. Ergo homo debet ædificare & facere suum fundamẽtum perpetuum & incorruptibile & durans in æternum.

Alia ratio, quod anima non est de natura corporis.

Item aliter probatur, quod anima hominis non sit de natura corporis, ex parte suę operationis & sui modi. Quia anima abstrahit & denudat & expoliat illud, quod recipitur in ea, ab omni quantitate, ab omni loco, & ab omni qualitate corporali, quia anima nominat ipsas res, quas intelligit, & nominando ipsas res nominat eas sine qualitate corporali, sine quantitate, sine loco, vnde ita nominat, sicut intelligit, quia primo intelligit quam nominat, & sic anima dum recipit ipsas res in se, ipsa facit ipsas sine quantitate, sine qualitate, sicut stomachus dum recipit cibos, expoliat & denudat eos à suis vestimentis & suis conditionibus, & induit eos vestimentis corporis & conditionibus, ita quod cibus perdit proprium modũ, & recipit modum corporis. Ita & ipsæ res dum intrant animam, perdunt modum proprium, & recipiunt alienum, scilicet modum animæ, ita quod perdunt quantitatem & locum & qualitatem accidentalẽ, & recipiunt modum & formam animæ. Et ideo ipsæ res dum intrant animam, recipiunt ab anima modum communem vniuersalem, & perdunt modum particularem & singularem & indiuidualem, ita quod non conueniunt magis vni particulari quam alteri, sicut homo, qui est in anima, habet modum communem & vniuersalem,

qui æqualiter conuenit omnibus hominibus, & non magis vni quam alteri, & ita nominatur ab anima communiter & vniuerſaliter, & tamen talem modum non habet homo extra animam, quia nullus homo extra animam conuenit in ſuis conditionibus omnibus hominibus, ſed homo, qui eſt in anima, conuenit omnibus; ergo ſequitur, quod talem modum recipit ab anima, & non à ſe, ergo anima hominis de natura ſua eſt ſine quantitate, ſine figura, ſine loco, ſine qualitate corporali, & ſine omnibus illis conditionibus exſtantibus in rebus exterioribus, per quas ipſæ res ſunt particulares, quia anima aſſimilat ipſas res ſibi ipſi. Hoc autem clariſſime oſtenditur vel manifeſtatur in iſta litera a, & etiam in aliis literis, quia iſta litera a, dum eſt in ſcripturis, habet certam quantitatem & magnitudinem, certum colorem, ſcilicet nigrum vel rubeum, certum locum, ſcilicet in tali pergameno & in tali parte pergameni, ita quod nullum aliud a, ſcriptum eſt illudmet a, immo habet differentiam ab illo. Sed dum iſta litera a intrat animam, tunc recipit alium modum & aliam formam, & alias conditiones, & perdit modum proprium, quem habebat inſcriptura, quia dum eſt in anima, tunc non eſt magnum neque paruum, nec talis quantitatis, nec talis, & ſic perdit quantitatem, item perdit omnem locum, item non eſt rubeum neque nigrum, neque alicuius coloris, ſic perdit colorem & qualitatem, nec eſt ſcriptum in pergameno nec papiro, ſed iſtud a exiſtens in anima eſt vniuerſale & commune omnibus aliis, & nouum conuenit vni ſicut alteri, & ante de ſe non erat tale: ergo ſequitur, quod ab anima recepit talem modum. Quare ſequitur, quod anima hominis eſt ſine quantitate, ſine loco, nec eſt magna nec parua, nõ eſt nigra neque rubea, & eſt ſine colore. Et hoc nullus poteſt negare, quia ſua operatio hoc manifeſtat. Quare concluditur, quod anima nullo modo eſt corporalis, nec eſt de natura corporis, nec habet conditiones corporis; quare ſequitur, quod non eſt grauis nec

Quod anima eſt ſine quantitate, qualitate & loco.

Quod anima eſt nuda ab omnibus cõditionib⁹ corporis.

ec leuis, nec rotunda nec quadrata, nec alicuius figuræ, & ſequitur, quod omnes proprietates & conditiones corporis repugnant animæ, & ſunt feces reſpectu animæ & ſuperfluitates. Si enim anima remouet tales conditiones à rebus, quando intrant animam, tanquam ſibi repugnantes, tanquam quaſdam feces & ſuperfluitates, quantomagis ipſa in natura ſua eſt ſeparata ab illis. Et clare poſſumus concludere, quod quædam ſunt res corporales, quædam ſpirituales, quædam res quantæ, & quædam ſine quantitate. Itẽ poſſumus concludere, quod res ſine quantitate & ſpirituales ſunt nobiliores, altiores & digniores, quam res corporales & quantæ, immo res corporales & quantæ ſunt feces & ſuperfluitates. Sicut enim a exiſtens in anima eſt dignius, nobilius & ſuperius, quam exiſtens in Scriptura, quia quando eſt in anima eſt vniuerſale, commune & perpetuum, & incorruptibile & inuariabile, ſed a ſcriptum eſt variabile, corruptibile & particulare. Sic ſimiliter ſe habet anima reſpectu rerum corporalium, quæ habent quantitatem & qualitatem corporalem. Quare ſequitur, quod anima hominis non eſt viſibilis, quia non habet colorem, non eſt audibilis, quia non habet ſonum, nõ eſt odorabilis, quia nullum habet odorem, non eſt guſtabilis, quia non habet ſaporem, non eſt tangibilis, quia nullam habet quantitatem nec qualitatem, quæ poſſit tangi, quia non eſt calida, nec frigida, nec humida, nec ſicca, nec aſpera, nec lenis, nec longa, nec breuis, nec ampla, nec ſtricta, nec lata, nec profunda, nec ſpiſſa, nec leuis, nec ponderoſa, quia omnia iſta ſunt de natura corporis, & per conſequens nobilior eſt, quia non habet iſta, quam ſi haberet. Et exinde poſſumus arguere de Deo, qui eſt ſupra animam, quia Deus non eſt viſibilis, nec audibilis, nec odorabilis, nec guſtabilis, nec tangibilis, nec palpabilis, nec coloratus, nec leuis, nec ponderoſus, nec habens aliquam qualitatem corporalem, nec quantitatem, nec ſuperficiem, & ſic de aliis. Et ſic probatum eſt, quod anima rationalis

Quod Deus eſt exutus ab omnibus conditionibus corporalibus.

nalis non est de natura corporis, & sic dum c
moritur, anima remanet in sua natura. Et sic ta
operationes voluntatis, quam per operationes i
lectus probatur, quod homo habet animam, qu
est de natura corporis.

Vltimum fundamentum.

Vltimum fundamentum ad probandum, quod
mo habet animam immortalem, sumitur compa
do homines ad alias creaturas, quæ sunt propter
minem, & seruiunt homini. Vnde preciositas &
bilitas & incorruptibilitas creaturarum seruient
homini manifestãt clare, quod in homine est aliq
immortale & incorruptibile semperuiuens. Et isti
tio fuit posita superius in rubrica de conditioni
obligationis in illa parte, quod magis obligatus
Tit. CI. *&c.* mo Deo, & c. quærite ibi. Et sic comparando hom
ad Deum, & comparando alias creaturas ad hom
& comparando operationes hominis inter se, pro
Quod ani- tur immortalitas animæ rationalis. Et sic anima
ma incepe- minis non habet finẽ post se, sed quod anima sit c
rit esse pro- ta; & habeat ante se principium, ipsamet expe
bat. in seipsa, quia ipsa anima non meminit se semper
se, & tamen si semper fuisset, recordaretur, quan
quitur, quod non semper fuit, & sic habuit princi
sed non habet finem, & per consequens est creat
te se de nihilo à Deo. Et vltra possum⁹ arguere,
si anima habeat principium, & non habeat finẽ
Deus, qui est supra animam & creauit eam, no
buit principium nec finem. Ecce igitur postquam
mo habeat animam immortalem, qualiter debea
sollicitus de custodia eius, ne in perpetuum mal
beat, ne in perpetuum maneat in tristitia, ne in pe
tuum captiuetur, ne in æternum puniatur, ne in
in omnia mala iam superius nominata, & ne perd
perpetuum æterna bona & infinita iam suprad
O tam grandis res est anima! O tam grande ma
malum animæ! O tam grande bonum, bonũ ani

Imm

mmortalis est vtique anima. Sed necesse est tamen ipsam esse bonam vel malam, iustam vel iniustam, puiendam vel remunerandam, necesse est ipsam esse & iuere in æternum in gaudio, vel in æterna tristitia, ecesse est ipsam esse in æterna iucunditate & felicite, vel in perpetua miseria, necesse est ipsam esse & viuere in æterna delectatione & dulcedine, vel in empiterna amaritudine & dolore, necesse est ipsam sse & viuere in æterna societate cum Deo suo creaore, vel in æternum esse separatam à societate & consortio sui creatoris, nec inter illa est dare medium, mmo necesse est, quod vnum vel aliud habeat.

Hic enim inuestigatur, an sit & realiter existat aliqua tertia natura creata, quæ sit tantum spiritualis & tota intellectiua per se existens sine corpore.

TITVLVS CCXVIII.

QVoniam autem scala naturæ & creaturarum est nobis manifesta ad sensum, & nullus potest dubitare, an creaturæ ordinatæ per quatuor gradus sint & existant, quia hoc est per se manifestissimum. Sed quia omnes creaturæ nobis ad sensum manifestæ, quas videmus, reducuntur ad duas naturas, quoniam est vna natura, quæ est corporalis tantum, sicut sunt omnes creaturæ, quæ continentur in primo, secundo & tertio gradu, quia omnes illæ creaturæ sunt corporales tantum, quia in eis non est spiritus rationalis seu anima intellectualis. Alia autem est natura corporalis & intellectualis seu spiritualis insimul, sicut homo, qui est in quarto gradu, qui continet insimul & coniunctim duas naturas in vna persona, scilicet corporalem & spiritualem seu intellectualem, quia in homine est anima rationalis, immortalis, & corpus, vt dictum est. Et ideo quia videmus naturam corporalem & spiritualem coniunctas in vna persona in homine, & vltra videmus naturam corporalem per se existen-

existentem separatã ab intellectuali, vt in terra, q
per se existit terra, & est natura purissime corpo
Exinde habemus causam quærendi & inuesti
an sit & existat etiam natura spiritualis creata, pu
me spiritualis, per se existens, nullo modo coniu
cum natura corporali. Et quoniam nos nullo mo
dubitamus de natura corporali tantum an sit, & et
de natura coniuncta ex corporali & spirituali, id
per istas duas videtur, quod debemus inuenire
tiam, quia per notum debemus inuenire id, quod
ignotum. Vnde postquam est & existit realiter na
ra corporalis & natura spiritualis simul coniunct
vna persona, vt in homine, & vltra hoc etiam na
corporalis est & existit per se separata, quare et
non erit & existet natura spiritualis creata per se, sic
natura corporalis. Vnde fieret iniuria naturę spiritu-
li seu intellectuali, quia natura corporalis habe
duos modos existẽdi, scilicet diuisim & coniunct
quia reperitur coniuncta cum spirituali, & reper
per se existens sine illa, & natura spiritualis non hab
ret nisi vnum modum existendi, scilicet coniunct
Cum ei nobilior sit natura spiritualis, quam corpo-
lis, si corporalis inuenitur per se existens sine spiritu-
li, quantomagis debet habere natura spiritualis per
existentiam sine corporali, vt sic habeat duos mod
existendi, scilicet coniunctim & diuisim per se. Vn
natura corporalis esset totum & pars, & natura spi
tualis creata esset tantum pars & non totum, & et
natura corporalis esset per se existens, & natura spi
tualis esset tantum cum alio existens, & etiam
corporalis faceret per se vnum, & cum alio vnum,
sic duobus modis faceret vnum, sed natura spiritu
solum faceret vnum cum alio, & non faceret
per se. Sed quod natura corporalis esset totum per
& natura spiritualis creata esset tantum pars & no
tum, & quod natura corporalis faceret per se vnum
& spiritualis non faceret per se vnum, hoc esset co
tra ordinem vniuersi, & contra naturam rerum, &

Quod sit natura aliqua spiritualis per se tantùm existens, probat.

Magnum inconueniens, si nõ esset spiritualis creatura tantum.

contra

contra naturam rerum, & contra nobilitatem & dignitatem & excellentiam naturæ ſpiritualis, & fieret maxima iniuria naturæ ſpirituali, & hoc Deus facere non debet. Vnde cum Deus ſit totus ſpiritualis, plus debet dare naturæ ſpirituali quam corporali. Non enim repugnat naturę ſpirituali, quod per ſe creetur ſine corporali, & exiſtat, ſicut non repugnat corporali, vt patet ad ſenſum. Nec etiam vniuerſum eſſet completum, quia deficeret iſte modus exiſtendi naturæ creatæ ſpiritualis. Eſſet enim natura corporalis & ſpiritualis inſimul, & eſſet natura corporalis per ſe, & non eſſet natura ſpiritualis creata per ſe, & tamen iſta natura magis decorat vniuerſum, immo eſt principalior pars vniuerſi, quare ſequitur, quod non poteſt deficere in vniuerſo, vt ſit complementum in creaturis. Quare de neceſſitate iſtæ duæ naturæ, ſcil. natura corporalis & ſpiritualis coniuncta inſimul & natura corporalis tantum, arguunt & concludunt naturam ſpiritualem creatam per ſe eſſe & exiſtere ſine corporali. Et ſic habemus in vniuerſo tres naturas, ſcilicet ſpiritualem tantum, corporalem tantum, & ſpiritualem & corporalem inſimul, & probatio ſit ex parte creaturarum, quæ ſunt in ſcala naturæ, ita quod ipſa ſcala naturæ hoc probat.

Quod ſit creatura ſpiritualis tantum, hoc probat.

Præterea alia probatio ſumitur ex parte Dei, qui eſt Dominus & creator omnipotens. Vnde cum Deus ſit ſpiritus ſummus & totus intellectualis, & nullo modo corporalis, magis conuenit cum Deo natura ſpiritualis & intellectualis quam corporalis, immo corporalis eſt ei oppoſita, & ſpiritualis eſt ei ſimilis. Si ergo Deus fecit naturam corporalem ſibi oppoſitam & infimam per ſe ſolam, quare non fecerit etiam naturam, quæ eſt ei ſimilis, per ſe exiſtentem. Item conuenit Deo magis facere ſibi ſimile quam diſſimile, & creaturas totaliter ſibi ſimiles quam diſſimiles, & magis conuenit Deo facere creaturas prope ſe quã diſtantes à ſe, ergo magis conuenit Deo facere creaturam ſpiritualem ſibi ſimilem & propinquam exiſtẽtem

Alia probatio ad idem.

tem per se, quam corporalem per se existente
totaliter dissimilem, & à se longe distantem, se
fecit creaturas per se tantum existentes sibi to
dissimiles, longe ab ipso distantes, vt patet in p
secundo & tertio gradu scalæ naturæ, ergo ma
cere debuit creaturas per se existentes sibi sim
prope se existentes. Item non solùm debuit
creaturam spiritualem per se existentem sine c
rali, immo primo debuit facere creaturam spi
lem quam corporalem, quia est ei magis propin
similis. Et sic probatum est, tam ex parte creat
quam ex parte Dei, quod natura spiritualis cre
& existit realiter & per se sine corpore, & talis n
vocatur angelica natura. Et ideo ista natura e
quantitate, sine figura, sine longitudine, & bre
sine latitudine, & profunditate, sine extensione
ne spissitudine, sine ponderositate, & leuitate, n
habet colorem, nullum saporem, nullum odore
habet aliquam qualitatem, quæ possit tangi. Ideo
est visibilis, nec audibilis, nec tangibilis, nec a
modo per aliquem sensum perceptibilis, sicut di
fuit superius de anima, & de ista litera a.

¶ *De multiplicatione naturæ spiritu creatæ, idest, angelicæ.*

TITVLVS CCXIX.

Tit. præced. POstquam probatum est, quod natura spiritu
creata est & existit, vlterius est magis inue
dum, si est multiplicata in multas species & in
indiuidua. Sicut autem istæ duæ naturæ, scil
corporalis & humana, quæ cõstat ex spirituali
porali; manifestauerunt nobis naturam spiritu
puram esse, ita etiam manifestabunt omnia alia
mnes suas conditiones & proprietates. Vnde ne
est, quod omnia sint proportionata & ordinata
se. Videmus autem, quod in natura corporali in
non solum est vna species, immo innumerabiles

cies

ies & maneries. Vide enim, quot ſpecies ſunt in primo gradu, vide, quot in ſecũdo, & quot in tertio gradu. Si ergo natura corporalis eſt tantum multiplicata, quod non poteſt comprehendi ſub numero, quare etiam non erit multiplicata creatura ſpiritualis quaſi ſine numero. Itaque non poteſt eſſe, quod ibi ſit tantum vna creatura ſpiritualis, immo debent eſſe innumerabiles creaturæ & ſpiritus. Si enim Deus voluit tantum multiplicare corporales creaturas ſibi diſſimiles, nonne magis debet multiplicare creaturas ſpirituales ſibi ſimiles & vniformes? Sicut ei magis debuit facere creaturam ſpiritualem & corporalem, ita etiam magis debuit eam multiplicare, cum ſint magis multiplicabiles res ſpirituales quam corporales. Item videmus etiam, quod in natura humana, quæ conſtat ex ſpirituali & corporali, eſt maxima multiplicatio, quare etiam in natura pure ſpirituali non erit maxima multitudo & multiplicatio ſpirituum & creaturarum ſpiritualium, cum natura pure ſpiritualis facit per ſe ſuum membrum in vniuerſo, quia non ſunt niſi tria membra, vt dictum eſt in vniuerſitate creaturarum. Ergo neceſſe eſſe innumerabilem multitudinem eſſe creaturarum ſpiritualium, & non vnam tantum creaturam.

De multitudine Angelorum.

Tit. praced.

¶ *Quod inter ipſas creaturas ſpirituales eſt multiplex ordo, & inferioritas & ſuperioritas, & non ſunt omnes æquales.*

TITVLVS CCXX.

NOn ſolum autem debet eſſe maxima multitudo creaturarum pure ſpiritualium, immo debent ibi eſſe multi ordines, & debet ibi eſſe inferioritas & ſuperioritas inter eas, & vna creatura debet eſſe ſuperior quam alia. Videmus enim, quod in natura corporali eſt ordo, & inferioritas & ſuperioritas, & non æqualitas, ſicut in primo gradu etiam ſunt multi ordines. Nam eſt ibi ordo elementorum, terra eſt infima,

aqua ſuperior, aër ſuper aquam, & ignis ſuper
Ecce ibi ordinem, & ſuperioritatem & inferio
Similiter eſt ordo in metallis, eſt ſuperioritas &
Quod inter Angelos ſit ordo. rioritas. Similiter eſt ordo in lapidibus precio
ergo in gradu infimo eſt ordo, & ſuperioritas &
rioritas, nonne etiam in gradu ſummo erit ord
inferioritas & ſuperioritas in ipſis creaturis ſu
ſpiritualibus? Si in minimis eſt ordo, nonne & in
ximis erit? Similiter eſt ordo & in ſecundo gradu
læ inter arbores & herbas. Similiter eſt ordo & in
tio gradu in animalibus, & in piſcibus, & in auibu
in illis, quæ ſuper terram ambulant. Vide ergo
ſunt ſpecies arborum & herbarum. Vide quot
ſpecies piſcium, quot ſpecies auium, quot ſpecies
malium, quæ ambulant ſuper terram. Vide quom
eſt ibi ſuperioritas & inferioritas. Et omnes iſti
dus ſunt in natura corporali. Si ergo Dominus D
omnipotens poſuit tantum ordinem in creaturis
poralibus, nonne magis debuit ponere ordinem
perioritatem & inferioritatem in creaturis ſpiritu
bus & rationalibus, cum magis ordo & ordinatio
ueniat creaturis ſpiritualibus quam corporalib
Sicut ergo in creaturis corporalibus ſunt multi
nes, quare etiam in creaturis ſpiritualibus non
multi ordines?

Alia probatio ad idem. Præterea etiam in natura humana, quæ eſt co
ralis & ſpiritualis inſimul, ſunt multi ordines;
ibi ſuperioritas & inferioritas, & eſt ibi multiple
gnitas, multiplex prælatura, multiplex princip
immo eſt in omnibus ordo dignitatum, ordo of
rum, & ordo principatuum, iſte homo maior, iſte
nor, iſte ſuperior, iſte inferior, iſte prælatus, iſte
ditus. Et eſt enim in humana natura multiplex ſt
Nam eſt ibi ſtatus agricolarum infimorũ, ſtatus
catorum, ſtatus burgenſium; item ſtatus nobilium
bi continetur ordo militum, ordo Baronum, ordo
cecomitum, ordo Comitum, ordo Ducum; de
eſt Rex & Imperator, & ſunt multi Reges, & vnus

perato

perator: & etiam multiplex est ordo potestatũ: Nam sunt iudices inferiores, & iudices superiores, & medii, & potestates inferiores, & mediæ, & supremæ. Hoc etiam videmus in statu Ecclesiastico, in quo est multiplex ordo, & inferioritas & superioritas. Nam sunt ibi Rectores & Archidiaconi, Diaconi, Decani, Præpositi, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, &c. Si ergo in natura, quæ est partim corporalis, & partim spiritualis, non est æqualitas, sed distinctio mirabilis & ordo, quamuis omnes homines quæ ad naturam sunt æquales, attamẽ per accidentia, quæ eis adueniunt & quæ acquirunt, postea fiunt inter homines isti ordines. Ista autem accidentia sunt iurisdictio, potestas, officium, scientia & ars, & ista accidentia nobilia fundantur in humana natura, ratione naturæ spiritualis & naturæ intellectualis, quæ est pars humanæ naturæ, & non ratione corporalis. Quare igitur postquam in natura, quæ est partim corporalis & partim spiritualis, est tam multiplex ordo & mirabilis, & ratione naturæ intellectualis, sc. ratione animæ, quare etiam non erit multiplex ordo & mirabilis in natura pure spirituali & intellectuali, & etiam distinctio dignitatum & officiorum & statuum, cũ maior debeat esse ordo in spiritualibus quam in corporalibus? quare non erit ibi principatus, & prælatio, & superioritas, & inferioritas suo modo, & aliquæ superiores, & aliquæ inferiores, & aliquæ mediocres?

Tertia probatio ad idem.

Item infra hominem est ordo, & superioritas & inferioritas, & principatus, & hoc à natura, nam est ibi status virtutum infimarum, sc. generatiuæ, augmentatiuæ & nutritiuæ, & istæ habent alias inferiores, sc. virtutem attractiuam, digestiuam & retentiuam. Vlterius post istum statum est secundus status superior, sc. status virtutum & potestatum sensitiuarum, & tertius post istum est supremus status, sc. virtutum & potestatum intellectualium. Si ergo in homine est talis ordo & principatus, quare etiam in natura pure spirituali non erit ordo & principatus. Et sic patet, quare

in creaturis ſpiritualibus & ſummis ſpiritibus debet eſſe ſacer ordo & multiplex, & ſuperioritas & inferioritas, & mediocritas, & non æqualitas.

¶ *Quod quamuis ibi ſint multi ordines, tamen neceſſe eſt, quod certus numerus ſit ipſorum ordinum, & omnes debent conſummari in vnitate.*

TITVLVS CCXXI.

QVate autem in ipſis ſpiritibus ſummis debet eſſe tantus ordo, tanta ordinatio, & tanta regulatio, quod non poſſit eſſe maior, eo quia ſunt prope Deum & ei ſimiles totaliter in natura, à quo eſt omnis ordo & omnis regula & menſura. Et ideo in ipſis creaturis ſpiritualibus nulla poteſt eſſe confuſio, ſed neceſſario debet eſſe in eis certus numerus ordinum, & omnes debent conſummari in vnitate. Videmus autē, quod in natura pure corporali ſunt tres gradus generales, ita quod tota natura corporalis, quæ nō habet aliquid ſpirituale & immortale, diuiditur per tres gradᵒ, quia quædam habent eſſe tantum, alia habent viuere tantum, & quædam habent ſentire tantum. Et vltraquilibet iſtorum graduum continet plures gradus ſubſ quia in primo gradu, vbi eſt tantum eſſe, ſunt plures ordines, ſc. ordo elementorum, ordo metallorum, & ordo lapidum precioſorum, & in quolibet iſtorum ordinum eſt ſtatus & vnum principale, vt in ordine elementorum ignis, in ordine metallorum aurum, in ordine lapidum precioſorum carbunculus. Similiter ſecundus gradus, qui eſt viuere, continet ſub ſe multos ordines, nam eſt ibi ordo herbarum, ordo arborum. In tertio gradu, qui eſt ſentire, ſunt multi ordines. Nam eſt ibi ordo piſcium, ordo auium, ordo animalium, quæ ambulant ſuper terram, ſeu animal volatile, aquatile, terreſtre, & quilibet iſtorum ordinum conſummatur in vnitate, quia in genere piſcium eſt vnus ſummus piſcis, in genere auium eſt vna maior & dignior

Supra Tit. 1.

dignior ſuper omnes aues, ſicut eſt aquila, ſimiliter in genere animalium, quæ ambulant ſuper terram, eſt vnum animal & vna ſpecies, quæ eſt maior omnium, & dominatur aliis, ſicut eſt ſpecies leonum. Si ergo in natura corporali eſt tanta ordinatio, regulatio & menſuratio ſine confuſione & certus numerus, nonne magis debet eſſe in natura pure ſpirituali. Et ſi Deus poſuit tantam ordinationem & regulationem in natura infima corporali, quæ eſt ei maxime diſſimilis, nonne magis poſuit in natura pure ſpirituali ſibi ſimili & propinqua, cum omnia iſta pertineant ad pulchritudinem & ornatum? Nonne ergo tota natura ſpiritualis debet diuidi etiam generaliter per certas portiones & gradus generales, & iterum quilibet iſtorum graduum in certos ordines, & quilibet ordo in ſuas ſpecies, vt ſit ibi omnimoda claritas & diſtinctio ſine confuſione, & in quolibet ordine ſit vna ſpecies ſupra omnes, & quilibet ordo conſummetur in vnitate. Et ſic videmus, quod iſta natura pure ſpiritualis partitur & diuiditur generaliter in tres portiones generales, ſcil. in tres hierarchias, ſiue in tres principatus ſacros, quia oppoſita communiter æqualiter diuidũtur, & maxime quia natura ſpiritualis eſt prior quam corporalis, & ideo natura ſpiritualis imitatur corporalem, & econtra, ideo per illa, quæ videntur in natura corporali, quam videmus, poſſumus arguere in natura ſpirituali, quam non videmus.

Quod tres ſint hierarchiæ Angelorum.

Item ſicut videmus, quod omnes naturæ & ſpecies corporales correſpondent vni ſpeciei ſummæ, ſcilicet naturæ & ſpeciei humanæ, quæ eſt ſpiritualis & corporalis, & illa ſpecies eſt ſuper omnes, & dominatur omnibus aliis & præeſt, ex ordinatione Dei, ita quod omnes ordines creaturarum corporalium conſummantur in vna ſpecie, ſupra quam nulla eſt, ita cõformiter poſſumus arguere, quod omnes conditiones creaturarum ſpiritualium debent correſpondere vni ſummæ ſpeciei ſpirituali, & vni ſummo ſpiritui creato, qui eſt ſuper omnes, vt omnes ordines Angelorum

lorum consummentur in vnitate, & finiantur.

Item sicut arguimus per naturam pure corporalem ita possumus arguere per naturam, quæ est corporalis & spiritualis insimul, quia tota natura, quæ est corporalis & spiritualis insimul, scil. natura humana etiam diuiditur in certas portiones, & in certos gradus, & in certos principatus, & omnia consummantur in vnitate, ita quod est vnus supra omnes. Et etiam in ipsomet homine omnes virtutes, omnes potestates, & omnes status virtutum naturalium consummantur in vna virtute summa, scil. in ipsa voluntate, quæ est domina omnium aliarum & maior. Et tota etiam anima hominis diuiditur in tres generales portiones, seu partes, seu hierarchias, sc. in vegetatiuam, sensuam & intellectiuam, & iterum quælibet illarum diuiditur in suas partes. Quare ergo similiter nonne certa diuisio & certus numerus in generali in natura spirituali, ita quod tota diuidatur in certas portiones generales, & illæ iterum in alias.

Postquam ergo tres sunt naturæ distinctæ creatæ in vniuerso, scil. corporalis tantum, & spiritualis tantum, & mixta ex vtraque, ergo si natura corporalis habet suas hierarchias & suos ordines infra se, quare etiã natura summa & spiritualis non habebit suo modo suas hierarchias & suos ordines infra semetipsam. Et etiam postquam natura pure corporalis est distincta per differentias & gradus naturæ, & natura mixta, sc. humana est distincta per differentias & gradus naturæ, sc. per accidentia nobilia dignitatum & officiorum, quare igitur etiam natura pure spiritualis non erit distincta per differentias & gradus naturæ, & differentias officiorum & dignitatum, vt sit vtraque distinctio. Et quoniam numerus trinarius magis concordat cum Deo quam aliquis alius numerus, quia in Deo est trinitas personarum, ideo magis conuenit Deo ponere numerum trinarium in rebus quam alium numerum, & maxime in creaturis spiritualibus, quæ sunt ei conformes & similes. Et ideo magis conue-

niens

niens fuit Deo, quod tota natura ſpiritualis creata, ſc. angelica diſtingueretur & diuideretur per numerum trinarium quam per alium numerum. Vnde tota vnitas creata diuiditur in tres partes generales, ſcil. in naturam corporalem tantum, & ſpiritualem tantum, & corporalem & ſpiritualem ſimul. Et iterum natura tantum corporalis diuiditur in tres partes, vt dictum eſt. Quia ergo diuiſio eſt multiplex, ſcil. quædam generalis, & quædam ſpecialis: & alia ſpecialiſſima, &c. ideo prima diuiſio generalis & diſtinctio debet eſſe trinaria in Angelis, vt ſicut diuina natura exiſtens tãtum eadem numero & indiuiſibilis in ſe tantum diuiditur in tres perſonas per tres proprietates diſtinctas, & non plures neque pauciores, ita conformiter natura ſpiritualis creata ſeu angelica ſibi totaliter ſimilis & conformis & propinqua diuiditur & diſtinguitur in tres portiones & tres hierarchias generales, & deinde quælibet earum iterum in tres ordines, & ſic eſt ibi diuiſio generalis & ſpecialis per trinarium numerum. Et ſic patet, quod in creaturis ſpiritualibus ſeu angelicis debet eſſe certus numerus ordinum & certa diſtinctio, & etiam quod talis numerus debet eſſe trinarius magis quam alius, & hoc oſtendit natura corporalis, & etiã natura diuina, quæ creauit omnia.

Quod Angeli diuiduntur in tres hierarchias.

Quod nouẽ ſint ordines angelorum.

Patet etiam, quod omnes ordines debent conſummari in ſumma vnitate, quantum poteſt eſſe in creaturis, & quod ſupra omnes debet eſſe vnus ſummus angelus & vna ſumma creatura ſpiritualis, conſummans in vnitate omnes ordines ſpiritualium creaturarum. Et ſic probatum eſt, quod eſt natura pure ſpiritualis creata, & quod eſt innumerabilis multitudo ſpiritualium creaturarum & angelorum, & quod eſt ibi ordo debitus quantum poteſt eſſe, quamuis autẽ ibi ſit innumerabilis multitudo angelorum, attamen omnes ſimul fuerunt creati de nihilo, quia vnus angelus non poteſt cauſare alium, nec generare de ſua ſubſtantia, nec vnus poteſt deſcendere de alio, ſicut fit in hominibus, quia non ſunt corporales, ſed quili-

Tit. CCXIX.

Tit. CCX.

Quod angeli ſimul ſint creati ex nihilo.

bet immediate à Deo est creatus. Et ideo potuer[unt] omnes simul creari, quia nulla poterat esse resist[entia], tia, quia Deus est omnipotens, qui de nihilo creat[os] eos, & ita potuit creare omnes insimul sicut vnum, qui solo velle omnia creat, nec repugnat eis creari in[sim]ul.

¶ *Quod natura spiritualis creata obligatur Deo sicut homo, & quod omnia probata de homine, inquantũ homo est, sunt iam probata de Angelis, & quod idem est bonum hominis & Angeli.*

TITVLVS CCXXII.

QVoniam autẽ natura pure spiritualis creata exi-stit, & quia ipsa habet liberum arbitrium sicut homo, ideo omnia, quæ probata sunt de homine ratione liberi arbitrii, iam probata sunt de Angelis, & quicquid conuenit homini ratione liberi arbitrii, cõuenit angelo. Et ideo qui vult habere scientiam de angelis, recurrat ad illa, quæ dicta sunt de homine & applicet eis, & faciat similem processum circa obligationem, & circa amorem, & circa fructum amoris, quod est gaudium, & comparet fructum amoris & Angelum & alias creaturas, seu ad creaturas inferiores eo, & videat, quod plus accepit à Deo, quam aliæ creaturæ inferiores, & qualiter cognoscit se habere & accepisse à Deo quicquid habet, quia de nihilo factus est, & nihil habet à seipso. Vnde angelus ad cognoscendum suam dignitatem & suum gaudium, in quo est, potest se primo comparare ad ipsum nihil vnde venit, deinde ad creaturam sibi oppositam, scilicet ad naturam corporalem, & potest videre, quantum ascendit super illam in dignitate & excellentia, & hoc ex dono Dei. Deinde potest se comparare ad naturam mixtã, scil. ad humanam, & sic omnes creaturæ seruiunt Angelis, vt cognoscant propriam excellentiam, & quantum

tum acceperunt. Et sic patet, quod angelus obligatur Deo sicut homo, & idem modus procedendi est in angelo sicut in homine, ad inuestigandum obligationem, per quam Deo obligatur, & per consequens ad inuestigandum omnia illa, quæ sequuntur ad illã obligationem. Et sicut comparamus hominem ad alias creaturas inferiores per conuenientiam & differentiam, ita possumus comparare angelum. Exercita ergo teipsum: & hæc sufficiant. *Quod angelus obligatur Deo.*

Ecce igitur qualiter per scalam naturæ habentem quatuor gradus distinctos inuenimus primo naturã diuinam esse & existere ab æterno sine principio & sine fine; deinde inuenimus totam scalam & omnes creaturas contentas in scala à Deo processisse à nihilo per creationem: deinde inuenimus obligationem hominis ad Deum: Vlterius exinde deuenimus ad immortalitatem animæ hominis, ita quod inuenimus hominem habere animam immortalẽ, & per consequens quod erat compositus ex duabus naturis, scil. corporali & spirituali, & reduximus omnes quatuor gradus scalæ ad duas naturas in generali, scilicet ad naturam corporalẽ tantum, quæ nihil habet immortale, & ad naturam mixtam ex corporali & spirituali, quæ habet aliquid immortale: & vltimate per istas duas naturas inuenimus tertiam naturam, quæ tantũ est spiritualis, quæ dicitur angelica natura. Et sic habemus in summa naturam diuinam increatam, quæ realiter vna & eadem numero existit, & est communis in tribus personis realiter distinctis, & habemus tres naturas distinctas creatas ab ipsa diuina natura, quæ est Deus æternus trinus & vnus, cui est laus & gloria in æternum. *Epilogat totum processum huius libri.* *Tit.* III. *Tit.* XVI. *Tit.* C. *Tit.* CCXVII *Tit.* CCXVIII

¶ *Hic inuestigatur, si homo est talis de facto, qualis debet esse, & si facit, quod facere debet secundum ordinem creaturarum: Et inuenitur de facto, quod homo*

est & facit contra ordinem creaturæ, & est totus mutatus in oppositum & in contrarium suæ propriæ naturæ, quam debet habere, sicut vinum in acetum.

TITVLVS CCXXIII.

DIctum est in tota parte præcedenti vsque hic de debito hominis, ad quod obligatur de iure naturæ, & conclusum est & probatum, aliquod occultum esse debitum, quod homo debet Deo, & hoc tam ex datis & acceptis, vbi fundatur obligatio debiti, quam ex parte dignitatis Dei, cui primo debetur amor, timor & honor, & hoc etiam requirebat natura amoris. Ergo vsque hanc partem processimus per debitum, per modum obligationis & debiti, & vidimus, qualis est obligatio, quam magna, qua obligatur homo Deo, & qualis est, quoniam est primo naturalis & perpetua, & infallibilis, indelebilis, incorruptibilis & immortalis, & est generalis omni homini, & patens omnibus, quia est scripta in libro naturæ in omnibus creaturis, & in ipso homine, tam in corpore, quam in anima, & ipse homo & omnes creaturæ sunt purissimum testimonium istius obligationis. Visum est etiam & conclusum, quantum & quale bonum aduenit homini, si homo adimplet & facit debitum, ad quod obligatur Deo, & quantum & quale malum aduenit homini, si non facit debitum, quod debet Deo. Sicergo tria cognoscimus de homine, scilicet ipsum debitum hominis, & bonum & malum, quod oportet sequi. Ipsum autem debitum semper viuit, semper manet radicaliter in suo vigore, & impossibile est, quod tollatur, semper homo est debitor, semper est obligatus Deo, siue homo faciat, siue non faciat. Et quoniam ordinatur debitum ad factum, & debere ordinatur ad facere, & obligatio ad solutionem, immo omnia, quæ pertinent ad hominem, concluduntur in istis duobus, scil. in debito & in facto, seu in iure & in facto, quia ipsum

Omnia cõsistunt in debito & facto.

ipſum debitū eſt ius, & ipſa ſolutio factum; ſed ipſum debitum eſt primum & præcedit, & factum debet ſequi poſt debitum, & ipſum factum eſt vltimum & complementum debiti, ideo niſi poſt debitū ſequatur ipſum factum & facere, totum eſt vacuum, & ſi ſequatur factum, totum eſt plenum. Iſta ergo duo, ſc. debitum & factum, debent eſſe proportionata & ligata inter ſe, quia vnum nihil proficit ſine alio. Quid enim proficit debitum, ſi non ſequatur factum? Et quid valet factum, niſi concordet cum debito? Factū ergo & debitum quando concordant, faciunt mirabilem harmoniam. Si autē diſcordant, deſtruitur harmonia & fit peſſimus ſonus. Et quia iſta ſcientia eſt de homine, inquantum homo eſt, & docet cognoſcere hominem, & cognitio de homine conſiſtit in duobus, ſcilicet in cognitione ipſius debiti, & in cognitione ipſius facti ſeu facere, & cognitio ipſius debiti præcedere debet cognitionem ipſius facti, quod non eſt niſi tanquam lumen ad cognoſcendum ipſum factum, quia impoſſibile eſt cognoſcere ipſum factum, an ſit tale quale debet eſſe vel non, ſcilicet, vtrum ſit iuſtum vel iniuſtum, ordinatum vel inordinatum, niſi prius cognoſcatur debitum: debitum enim eſt menſura & regula & lex ipſius facti: qui ergo ignorat ipſum debitum, ignorat ipſum factum & facere. Ideo poſtquam habemus infallibilem cognitionem de ipſo debito hominis, inquantum homo eſt, ad complendam totam cognitionem de homine neceſſe eſt nos habere cognitionem de ipſo facto ipſius hominis & de ſuo facere, vtrum ius & facere concordant in homine, vt poſtquam cognoſcimus, quid debeat facere, videamus, quid facit, vtrum ſuum proprium factum ſeu facere concordet cum ſuo proprio debito, vel diſcordet, & vtrum ſit iuſtum an iniuſtum, & ordinatū vel inordinatum, rectum vel tortuoſum, ſecundum naturam hominis vel contra naturam hominis, ſecūdum Deum vel contra Deum, vt poſtquam vidimus, quid de iure vel in iure, videamus, quid in facto vel de facto.

Debitum eſt menſura facti.

Quam-

Debitum hominis ſemper manet.

Quamuis autem iſta duo pertineant ad hominem, ſcilicet debitum & factum, non tamen ſimiliter & eodem modo, quia ipſum debitum ſemper manet in ſuo vigore & eſt neceſſarium & de neceſſitate, nec eſt in poteſtate & libertate hominis, quia velit homo aut non velit, ſemper manet debitum, & homo ſemper manet debitor & obligatus. Sed ipſum factum eſt voluntarium & in libertate hominis, & ideo poteſt homo habere ſuum factum & ſuum facere, quod cõcordet cum ſuo debito, vel poteſt habere factum contrarium debito, vel poteſt deſiſtere ab ipſo facto. Et ſic ſunt ibi tria, ſcilicet facere quod debet, vel facere cõtrarium illius quod debet, vel totaliter deſiſtere abipſo facere. Non eſt autem ita nec ſimiliter in aliis creaturis, quia factum & debitum ſemper concordant. Sed quia quando homo deſiſtit ab ipſo facere, tunc facit quod non debet, ideo homo poteſt generaliter ambulare per duas vias. Quia vel factum & facere hominis eſt ſimile & cõcordans cum debito, vel eſt diſcordans & contrarium ſuo debito proprio. Et quia ipſum debitum eſt propria lex, propria menſura, propria regula, propriũ lumen, & proprium ius ipſius hominis, ideo quando in homine factum concordat cum debito, tunc homo concordat cum ſua propria natura, cum ſua propria lege & regula, & cum ſuo proprio lumine. Sed quando in homine factũ eſt contrarium debito, tunc homo eſt contrarius ſibiipſi, & ſuæ propriæ naturæ, & ſuæ regulæ, & ſuæ propriæ legi, & ſuo lumini & iuri naturæ, & eſt contrarius omnibus creaturis & Deo. Quid eſt omnem hominem eſſe contrarium ſibiipſi, niſi quod ipſum factum hominis & ſuum facere ſit contrarium ſuo proprio debito, & ſuæ legi naturali. Igitur nunc profunde intremus in ipſum hominem, & perſcrutemur interiora eius, & palpemus viſcera eius, & videamus ſuum factum & ſuum facere. Vſque enim modo non tetigimus hominem niſi ſuperficialiter & in generali, oſtendendo ſuum proprium debitum, nunc autem tangemus ipſum in viſceri-

In aliis creaturis factum & debitũ ſemper concordant.

Nota.

viſceribus & in profundo, & in particulari tangendo proprium factū. Portemus tamen ante oculos ipſum proprium debitum, tanquam lucernam & lucem ad videndum ſuum proprium factum & facere ſuum. Ipſum autem factum & facere hominis eſt duplex, ſcil. viſibile & inuiſibile, intrinſecum & extrinſecum, intus & extra, occultum & manifeſtum, & vtrumque oportet concordare cum debito & cum iure ſeu lege ſua naturali. *Duplex facere hominis.*

¶ *Hic comparatur factum ſeu facere hominis ad ſuum proprium debitum, & ad ſuam propriam legem, ſi conuenienter concordent.*

TITVLVS CCXXIV.

QVoniam autem ipſum debitum hominis, inquātum homo eſt, ius naturæ eſt & lumē ad cognoſcendum ipſum factum hominis, quale ſit, & eſt propria lex & regula facti, ideo comparemus factum ſeu facere hominis tam viſibile quam inuiſibile ſeu occultum ad ipſum debitum, & ſtatim apparebit, vtrum factum ſeu facere hominis ſit iuſtum vel iniuſtum, bene vel male. Si enim conſideremus ipſum factum ſeu facere per ſe, non comparando ipſum nec applicādo ad proprium debitum, tūc impoſſibile eſt, cognoſcere ipſum factum hominis, quia non poteſt cognoſci niſi in ſuo lumine, quod eſt debitum proprium. Et ideo qui magis, cognoſcit debitum ipſum hominis, facilius cognoſcit ipſum factum ſeu facere hominis: & qui totaliter ignorat debitum hominis, totaliter ignorat factum ſeu facere hominis, & per conſequens ignorat totaliter ſeipſum. Prima enim lux eſt & prima porta intrandi & cognoſcendi hominem, ſcilicet cognoſcere quid debeat facere, deinde intratur ad ipſū facere. Et quoniam ad cognoſcendum, vtrum factum hominis ſeu facere concordet cum debito, oportet per experientiam videre ipſum factum in ſe & ipſum *Vt titulo CCXXIII.*

facere,

facere, & quia quilibet homo perfectæ ætatis
scit experimentaliter & infallibiliter suum pro
factum & suum proprium facere, tam interius
exterius, & nullo modo dubitat, quia est sibi ce
mum, quod est, immo nihil magis notum cuili
si suum proprium facere, licet ignoret, vtrum sit
vel iniustum, donec applicauerit vel compara
facere ad debitum. Ideo quilibet homo qui cogn
debitum hominis, inquantum homo est, & prop
eius legẽ naturalem, potest statim & infallibiliter
gnoscere, vtrum suum proprium factum seu facere
contrarium debito vel concordans, comparando
cere ad debitum, quod habet & cognoscit in sei
Debet ergo omnis homo videre & comparare to
suum factum & suum facere & suas inclinationes,
quicquid sentit in seipso, ad suum proprium debi
& propriam legem, & veraciter cognoscet & infa
biliter, quod totum suum factum seu facere tam in
rius quam exterius, & omnis inclinatio contrari
ipsi debito seu iuri & legi naturæ, & totaliter disco
dat ab eo. Et sic in ipso homine debitum seu ius &
ctum discordant & contrariantur.

Quid sit debitum hominis.

Vt autem hoc ad oculos videamus, dicamus, q
sit debitum hominis seu ius naturæ, ad quod obli
tur homo & tenetur inquantum homo. Debitum
tem hominis, ad quod homo obligatur ex testimo
omnium creaturarum & suiipsius & Dei, est istud
homo debet Deo dare primo amorem, & totaliter
debet ipsum amare & incessanter: & per consequ
debet totaliter sequi & amare voluntatem Dei: &
oppositum debet habere odio totaliter & incessan
quicquid potest esse contra Deum, & contra suam vo
luntatem. Et exinde sequitur, quod homo debet De

Tit. CXII.

timorem & honorem primo. Ecce ergo debitu amo

Tit. CXX-VIII.

ris, timoris & honoris primo: & per consequens de
bet homo esse gratus Deo, & regratiari illi, & esse li
gatus & vnitus totaliter cum Deo. Hoc ergo est de
bitum erga Deum factorem & creatorem suum. Sed
ex ist

ex isto debito ortum est aliud debitum erga omnia, quæ Dei sunt, & maxime erga suam imaginem viuentem, & per consequens erga omnem hominem, scilicet quòd omnis homo debet amare quemlibet hominem, inquantum est Dei imago, sicut seipsum, & habere odio, quicquid est contra hominem, sicut contra seipsum, inquantum est Dei imago. Et etiam debet quilibet amare seipsum propter hoc, quod est Dei imago viuens. Ecce duplex debitum hominis, vnum & primum respicit Deum, & secundum respicit illa, quæ Dei sunt, & principaliter suam imaginem, & tamen nō sunt nisi vnum debitum, quod secundum includitur in primo, & ab ipso oritur. Et hoc est totum debitum hominis, totum ius naturæ, & tota lex naturæ, & totum, quicquid debet homo, vel ab ipso oritur, vel in ipso includitur. Secundum ergo istud debitum, & secundum istud ius, & secundum istam regulam & legem debet homo regulare, mensurare, ordinare omnem factum suum, & omne facere tam interius quam exterius, & cum isto debito seu iure debet concordare totum suum facere. Talis debet esse homo in ordine creaturarum, quod in isto homine istud debitum seu ius & suum factum, & facere suum non discordent nec contrariantur, & talem hominem requirit ordo vniuersi & ordo naturæ, qualis debet esse natura hominis, inquantum homo est. Comparet ergo quilibet factum suum seu suum facere interius & exterius, & quicquid sentit in se, ad debitum istud seu ius naturæ: & comparemus omne factum & omne facere, quod est in hominibus, ad istud debitum, & videbimus & per experientiam sentiemus & iudicabimus, quod omne factum & omne facere hominis, vel ad minus inclinatio, totum est contrarium & repugnans isti iuri seu debito, & discordans totaliter ab eo. Vnde per experiẽtiam videmus & sentimus, quod homo habet amorem suiipsius primo, & non Dei, & primo amat seipsum & suam voluntatem propriam realiter & de facto, eam sequitur, & non voluntatem Dei,

Debitum hominis ad se & ad proximum.

Quomodo homo debet regulare suũ facere.

Experimentaliter videmꝰ, quod omnia facimus contra debitum.

Dei, & habet odio, quicquid est contra suam v
tatem propriam, & amat omnia, quæ amat, pr
seipsum, & non propter Deum, nec quia Dei sun
sic realiter & de facto non amat nisi seipsum. Vide
autem, quod homo quærit, intendit & amat prim
suum proprium honorem, & realiter & de facto,
non Dei, & suum proprium honorem præponit h
nori Dei, & vult, quod omnia, quæ primo debet da
Deo factori suo, dat sibiipsi & creaturæ & operi fact
& sic homo de facto habet amorem suiipsius prim
& non Dei, & habet propriam voluntatem, & quæri
primo suum honorem proprium: & sic facit totũ co
trarium illius, quod debet facere, & facit illud, quo
non debet, & nullo modo facit, quod debet.

¶ *Hic concluditur perditio totalis, & lapsu & corruptio hominis.*

TITVLVS CCXXV.

ET quoniam omne factum & facere hominis pro
cedit à volũtate sua, quia est ipsa radix, origo, ca
sa, & domina omnis facti & totius facere, & sic facti
hominis seu facere est voluntarium, ideo sequitur, q
omne factum & omne facere hominis est contra de
bitum totum hominis, contra ius naturæ, contra le
gem naturæ, & contra totum ordinem creaturarum,
& contra hominem inquantum homo est, & contra
Deum totaliter. Sequitur exinde, quod ipsa volunta
hominis est contraria ipsi debito & iuri naturæ, & le
gi naturæ, & toti ordini creaturarum, & Deo factori
suo, & ideo de facto & realiter ipsa voluntas est extra
omnem mensuram, omnem legem, & omnem regu
lam, & extra omnem ordinẽ & ordinationem, & ex
tra seipsam, quia est extra suam propriam legem natu
ræ, & non recognoscit Deum superiorem, sed ponit
se supra Deum, vel facit se æqualem Deo: & per con
sequens ipsa voluntas hominis est deuiata & lapsa à
proprio suo statu, perdita, corrupta, & peruersa, &
mutata,

mutata, & alienata in oppositum suæ propriæ naturæ, & ideo est inordinatissima, turpissima, irregulatissima, superbissima, & in errore & falsitate, extra sum bonum; & semper quærit vanitatem & mendacium, & ideo totaliter odibilis, & nullo modo amabilis, & separata totaliter à consortio & amicitia & societate sui creatoris, & per consequens sequitur, quod talis est homo, qualis est sua volũtas. Sequitur ergo, quod homo, qui primo amat seipsum quam Deum, est totaliter à societate & consortio Dei separatus. Et quia iam in parte præcedenti tractatum est ad longum de duobus amoribus primis, & de propria voluntate, & de proprio honore, & conclusum est, quod proprius amor suiipsius & propria voluntas & propriũs honor, ista tria sunt simul alligata, nec possunt separari, & totaliter sunt contra Deum & contrariantur Deo, nec aliquid est contra Deum, nisi proprius amor, propria voluntas, & proprius honor, & in istis est tota radix inimicitiæ & cõtrarietatis ad Deum, ideo concluſum est, quod qui habet amorem suiipsius primo & propriam voluntatem & proprium honorem, quod talis est inimicus cápitalis Dei, & ideo est in ira Dei. Quare sequitur, quod homo cum habeat ista in se, est capitalis inimicus Dei, & ideo est in odio Dei. Et etiam quia concluſum est, quod homo nihil habet, quod sit suum, nisi amorem, & ideo quia amor hominis est totus contrarius Deo, & totus corruptus & peruersus, totus malus, totus deuiatus, & totus alienatus, totus inordinatus, & totus iniustus, ideo sequitur, quod homo est talis, qualis est suus amor. Item etiam, quia amor suiipsius & propria voluntas & proprius honor sunt radix omnium malorum, ideo homo habet in se radicem omnium malorum & vitiorum. Quia etiam iam probatum est, qualis fructus sequitur homini ex amore Dei, & ex amore suiipsius, & propria voluntate & proprio honore, quærẽdo illum, ideo homo incidit in omnia mala, quæ oriuntur ex illis, & perdit omnia bona, quæ sequuntur ex amore Dei & honore: *Tit.* CXXIX. *Tit.* CXLI.

& per conſequens homo vadit ad æternam triſtitiã
ad æternam pœnam, & perpetuum dolorem, & æter-
num luctum, & perdit æternum gaudium, quod ſu-
non habet, & æternam amicitiam & ſocietatem
creatoris: & omnia iſta iam concluſa ſunt. Et ſic cr-
apparet, qualiter comparando factum hominis &
mne facere & propriam voluntatem, à qua oritur,
ſuum proprium debitum, ad ſuum proprium ius, &
ſuam propriam legem naturæ, cui obligatur verſ-
me, inuenimus & cognouimus deuiationẽ & lapſum
totalem perditionem, alienationem, corruptionem
degenerationem & peruerſitatem hominis & natu-
ſuæ à ſuo proprio ſtatu, & à ſua propria natura, q-
deberet eſſe. Et ſic per quandam ſcalam & ordinẽ d-
uenimus ad notitiam & cognitionem perditionis, l-
pſus & corruptionis naturæ hominis, quæ omnia e-
Epilogat. rant occulta homini, & hoc per cognitionem obligã-
tionis ipſius naturalis, quæ fuit manifeſtata per o-
mnes creaturas. Et ſic per ſcalam naturæ manifeſta-
tus eſt Deus, manifeſtata eſt productio mundi de n-
hilo, manifeſtata eſt obligatio & debitum homi-
ad Deum, & per conſequẽs ius naturæ ſeu lex, & m-
nifeſtatus eſt lapſus hominis & corruptio ſeu per-
tio, & ita omnia iſta ſe manifeſtant inuicem, & v-
manifeſtat & diſcooperit aliud. Ecce artem & m-
qualiter quilibet poteſt cognoſcere ſeipſum eſſ-
naliter perditum, lapſum & corruptum & deu-
comparando factum ad debitum, & videndo d-
tiam, elongationem & contrarietatem inter fac-
& debitum hominis, inquantum homo eſt, & igno-
ſe eſſe perditum & corruptũ & lapſum. Et ſic omn-
creaturæ clamant & dicunt & manifeſtant homine
eſſe veraciter perditum æterna perditione, & mor-
perpetua morte, quia ſeparatus eſt æternaliter à D-
ſocietate, qui ſolus eſt vita hominis, ſicut anima ſo-
eſt vita corporis. Et ſic homo eſt totaliter ſeparatus
toto bono, & à tota ſua vita.

¶ Quo

¶ *Quod etiam lapſus & corruptio hominis manifeſtatur comparando factum hominis ſeu facere ad ſecũdum debitum, quod reſpicit ea, quæ Dei ſunt.*

TITVLVS CCXXVI.

VIſum eſt, qualiter comparando factum & facere hominis ad debitum & ad ius naturæ, quod reſpicit Deum, inuenimus hominem lapſum & perditum; ideo nunc reſtat comparare hominem ad ſecundum debitum, quod reſpicit imaginem Dei. Videam⁹ ergo, ſi factum & facere hominis concordat cum ſecundo debito & ſecundo iure, quod oritur à primo debito. Secundum debitum eſt, quod quilibet homo debet & obligatur amare quemlibet alium hominẽ, inquantum eſt Dei imago, ſicut ſeipſum, & odio habere, quicquid eſt contra omnem alium hominem, inquantum eſt Dei imago, ſicut contra ſeipſum, inquantum eſt Dei imago, & etiam quilibet debet amare ſeipſum, inquantum eſt Dei imago viuens. Et ſic ratione iſtius debiti & iuris debet eſſe inter homines fraternitas, vnitas, ſocietas, amicitia, cõcordia & pax, & omnes debent ſe reputare tanquam vnum. Sed experientiam videmus, quod vnus homo lædit aliũm hominem, adinuicem ſe deſtruunt, adinuicem ſe occidunt, inter illos nulla vera vnitas eſt, nulla vera ſocietas, & nulla vera amicitia, nec pax, nec concordia, ſed magis diuiſio, lis, diſcordia, & bellum, & inimicitia, & ſi forte diligant ſe inter ſe, ſi forte ſit pax aliqua & amicitia, non eſt propter hoc, quia eſt Dei imago, nec propter debitum, ſed propter alias cauſas. Et talis vnitas oritur ex amore corrupto & inordinato, iniuſto & contra Deum. Et ſic homo quia eſt inimicus Dei, & contrariatur Deo totaliter, eſt etiam verus inimicus cuiuslibet hominis, inquantum eſt Dei imago, & etiã inimicus & contrarius ſui ipſius, & ſeipſum lædit, deſtruit & occidit, inquantum eſt Dei imago,

& perſequitur & lædit Dei imaginem. Et ſic co
rando hominem ad ſecundum debitum, inuen
ipſum eſſe contrarium totaliter illi debito, & per
ſequens lapſum & corruptum.

¶ *Quod homo poteſt videre continue in*
liis rebus extra ſe, tanquam in ſpec
ſuum ſtatum, in quo exiſtit, & ſua
ditionem, ſuum lapſum, & corrupti

TITVLVS CCXXVII.

QVoniam autem homo quamuis ſit cotrup
perditus, lapſus & mutatus in contrarium
naturæ, immo in non hominem, nõ ſentit vel vi
tit ſe eſſe corruptum & lapſum, & eſſe in tali ſtatu
quo eſt, ideo non dolet, non flet, non triſtatur de
perditione & corruptione, cum tamen continue
lere & flere deberet, tam pro ſtatu, in quo eſt, q
pro futuro ſtatu, & pro malis, quæ ipſum expect
immo ridet, iucundatur, lætatur, recipit ſuas dele
tiones, ſuas conſolationes, comedit, bibit, ac ſi
mali eſſet. Ex quo apparet, quod eſt tanquam
ticus, ſtultiſſimus, ſine omni ſenſu, quia frænet
ſtultus non ſentiunt ſe eſſe tales: Etiam eſt tan
dormiens, nihil ſentiens, ſicut ſomnians, vel i
tus, vel illuſus. Et ideo quia homo in ſeipſo n
videt nec ſentit ſuam corruptionem, debet v
aliis rebus extra ſe ſimilitudinem ſuæ perditio
ſui lapſus, & facere ſibi quoddam ſpeculum, in q
continue videat ſuum ſtatum corruptum & muta
vt non tradat obliuioni ſuum malum, vt ſic dole

Contemplatio ducens homini in conſideratione ſtatus ſui.

Poſtquam ergo homo comparauit ſeipſum & tot
facere ſuum ad ipſum debitum, per quod cogno
eſſe perditum & lapſum, debet comparare ad re
extra ſe, quando mutantur aut quando in contrari
ſuæ naturæ corrumpuntur, vel debet fingere co
rium cuiuslibet rei, quam videt, & corruptionem
cogitet, qualis eſt quælibet res, quando mutata eſt i

contra-

contrarium ſuæ propriæ naturæ, & quando corrupta eſt, vel qualis eſſet, ſi mutaretur & corrumperetur, & cogitet, quod pro certo talis eſt ipſe ſecundum ius proprię naturæ, in quo debet eſſe, & cogitet, quod quanto res eſt nobilior, quæ corrumpitur, & melior in ſua propria natura, tanto eſt peior & vilior, quando eſt corrupta & mutata in contrarium ſuæ naturæ, & in quanto gradu bonitatis eſt, in tanto gradu malitiæ eſt, & quanto erit alta, tanto efficitur inferior. Vt verbi gratia: Faciamus exemplū in ipſo vino, quoniam ipſum vinum quando mutatur & corrumpitur in cō-trarium ſuæ naturæ, tunc efficitur acetum. Ergo ſicut ſe habet ſtatus aceti ad ſtatum vini, ſic ſe habet ſtatus hominis nunc, in quo eſt, ad ſtatum, in quo debebat eſſe, & quantum diſtat acetum à vino, tantum diſtat homo à ſtatu ſuæ naturæ. Et ſicut acetum nihil valet ad illud, ad quod ante valebat, quando erat vinum, & ad quod ordinatum erat, ita homo nihil valet ad illud, ad quod valebat in ſtatu ſuo debito, nec valet aliquid ad illud, ad quod ordinatus erat, & ideo non valet niſi vt in ignem mittatur. Et quantum etiā diſtat & elongatur acetum à vino in bonitate, tantum etiam diſtat & elongatur homo in bonitate à propria natura hominis. Et ſicut nihil de bonitate vini manſit nec eſt in aceto, ita nihil de bonitate hominis, inquātum homo eſt, & qualis debet eſſe ſecundum ſuam propriam naturam, eſt in homine. Et ſicut doleret acetum, ſi cognoſceret vinum, ita debebat dolere homo, ſi cognoſcat ſtatum, in quo debet eſſe.

Experientia, qua homo cognoſcit ſuū lapſum.

Item in vino poſſunt eſſe duæ mutationes, quia vinum aliquando mutatur & fit turbatum, tunc eſt infirmum, ſed tunc remanet vinum & retinet aliquid de bonitate vini, & non eſt totaliter perditum, & non potabile, ſed non ſicut ante, aliquando mutatur vinū in acetum, & tunc eſt totaliter perditum, quia nihil retinet de bonitate vini, homo autem eſt ſicut acetū, & non ſicut vinum turbatum, quia eſt totaliter perditus, & nihil habet de bonitate hominis, quam debet

habere, ideo habet in se nullam dulcedinem, nu[illegible] bonum saporem, sed habet in se amaritudinem & [illegible] tositatem & pessimum saporem & crudelitatem, qui deficit homini tota propria bonitas, quæ debebat es- se, & est in eo contraria malitia, quę non debebat esse. Sicut autem fecimus comparationem hominis ad vi- num & ad acetum, ita possumus comparare homine ad omnes alias creaturas & res tam naturales quam artificiales, quæ perdi & mutari possunt, tamẽ exem- plum de vino & aceto est valde conueniens ad viden- dum statum hominis in seipso.

Possumus etiam facere comparationem de homi- ne, dum habet sensum & vtitur ratione, & dum fact est fræneticus & stultus, quia sicut se habet homo stultus & fræneticus ad statum eiusdem & suiipsius, dum est in suo sensu naturali, sic se habet status, in quo homo est nunc, ad statum, in quo debebat esse.

Potest etiam fieri comparatio de muliere ad virũ, quando facta est meretrix, quia sicut se habet status mulieris, dum est in bono matrimonio & bona socie- tate cum viro suo, ad statum eiusdem, quando e[illegible] parata à societate sui mariti seu sponsi, & facta est re- retrix stans in prostibulo: sic similiter se habet st[illegible] naturæ hominis, in quo nunc est, ad statum, in qu[illegible] debebat esse in ordine ad Deum & respectu Dei, [illegible] debebat habere societatem veram & fidelem cũ D[illegible]

Similiter potest fieri comparatio de filio prodi- & deuiato, quia sicut se habet status filii perditi & de- uiati & separati à patre totaliter ad statum eiusdem fi- lii, dum est sub obedientia & sub regalia patris & in domo, sic similiter est de statu hominis respectu Dei. Ecce igitur qualiter homo potest videre continue in pluribus rebus & exemplis tanquam in speculo suum natum, in quo existit, & suam perditionem & [illegible] lapsum & corruptionem, vt sic non rideat, sed magis lugeat seipsum perditum esse, & à sua propria natura totaliter mutatum.

¶ Quod

¶ *Quod etiam perditio, lapsus & corruptio clarissime manifestantur in natura hominis, comparando & respiciendo ad debitum & ius & legem paternitatis, filiationis, & fraternitatis.*

TITVLVS CCXXVIII.

POssumus autem videre infallibiliter per aliũ modum, peruersionem & perditionem naturæ hominis, si comperimus ipsum ad ius & ad debitum, quod fundatur in paternitate & filiatione & fraternitate. Propter quod considerandum est, quod est duplex paternitas, duplex filiatio, & duplex fraternitas in hominibus, vna manifesta, visibilis & sensibilis, quam nemo ignorat. Alia occulta, inuisibilis & spiritualis, quam plures ignorant. Et quia ordo cognoscendi est, quod per visibilia & manifesta cognoscamus inuisibilia & occulta, & per magis nota minus nota, ideo per paternitatem manifestam & corporalem manifestabimus paternitatem occultam & spiritualem, & similiter de filiatione & fraternitate. Vnde videmus per experiẽtiam, quod aliquis dicitur pater alicuius, quia dedit ei corpus & carnem immediate, & aliquis dicitur filius alicuius, quia recipit immediate corpus & carnem & principium ab illo sine medio alio, ita ꝙ dare & recipere faciunt paternitatem & filiationem, & quia homo habet animam & corpus, & quia anima est immortalis, vt iam probatũ est in capitulo de immortalitate animæ, & Deus immediate per se solum dat & creat animam, & homo recipit animã immortalem immediate à Deo, sicut recipit immediate carnem & corpus à patre suo: si ergo aliquis est pater alicuius, quia dat sibi carnem & corpus, & aliquis filius eius, quia recipit ab eo immediate corpus & carnem, nonne etiam Deus erit pater cuiuslibet hominis, quia immediate & per se dat ei animam rationalem, & quilibet homo erit filius Dei, quia à Deo recipit imme-

Duplex est paternitas & fraternitas.

Quod Deus est pater noster spiritualis.

diate animam immortalem. Si enim ratione cor[illegible] causatur paternitas & filiatio, quare etiam non ex [illegible]te animæ? Et etiam aliqui ideo sunt fratres, quia immediate recipiunt corpus & carnem ab vno & eodē. Quare etiam non erunt omnes homines fratres, qui immediate recipiunt animam immortalem ab vno & eodem patre, scil. Deo, quæ quidem anima est ad Dei imaginem creata. Immo de tanto paternitas & filiatio & fraternitas, quæ sunt ex parte & ratione animæ rationalis immortalis, excedunt paternitatem, filiationem, fraternitatē, quæ sunt ratione corporis mortalis, & sunt nobiliores, maiores, excellentiores & digniores, altiores & meliores, quam ille, de quanto anima immortalis ad imaginem Dei creata excedit corpus creatum & mortale & terrenum, & Deus hominem & creator creaturam. Vnde paternitas & filiatio & fraternitas, quæ sunt ex parte corporis, pereunt dum corpora pereunt & moriuntur. Sed quæ sunt ex parte animæ, semper durant, quia anima est immortalis, & Deus est immortalis. Et sic probata est paternitas inuisibilis & spiritualis, & etiam filiatio & fraternitas, & ita habemus ipsam visibilem & inuisibilē, manifestam & occultam. Deus igitur est pater inuisibilis & occultus cuiuslibet hominis & immediatus, & omnes homines sunt filii Dei, quia ab ipso immediate recipiunt omnes animam propriam, & inter se sunt fratres. Et magis sine comparatione Deus [illegible]ter propter animam, quam pater carnalis prop[illegible]pus, quia corpus in comparatione ad animam [illegible] est, sed propter animam homo est homo, & habet esse completum, & corpus habet esse propter animam, & sic inquantum anima est primitiua in homine, [illegible] tanto Deus, à quo immediate prouenit anima, est magis pater quā pater carnalis, & quilibet homo magis est filius Dei quam filius patris carnalis, quia à Deo recipit principalissimam partem, per quam homo est homo, & est in honore & dignitate super omnes creaturas mundi, & etiam quia quilibet homo recipit à Deo

Quod sumus fratres spirituales.

Concludit, quod Deus sit pater noster spiritualis.

Deo ſolo totam animam, ſed non recipit à patre totũ corpus, immo à duobus, ſcil. à patre & matre, & etiam pater carnalis non eſt niſi inſtrumentum in generatione hominis, quia Deus eſt principalis cauſa, quia pater non eſt formator corporis & membrorum, ſed Deus inuiſibiliter operans, quia non eſt in poteſtate patris generare quando vult, & ſic pater carnalis ideo eſt pater, quia per ipſum miniſtratur tanquam per inſtrumentum principium corporis in prima materia, ſic ergo Deus magis ſine comparatione debet dici pater. Item etiam quia magis eſt propinqua & conueniens hominibus paternitas, filiatio & fraternitas ſecũdum animam quam ſecundum corpus. Sic enim poteſt conuenire animalibus brutis, ſcil. ſecundum corpus, ſed non ſecundum animam. Quare ſequitur, ꝙ omnes homines magis ſine comparatione ſunt fratres, quia immediate quilibet recipit animam à Deo creatam ad ſuam imaginem, quam illi, qui recipiunt corpus ab vno & eodem patre carnali & viſibili immediate, & magis ſunt filii Dei, quia immediate recipiunt ab ipſo animam, quam illi, qui immediate recipiunt corpus ab vno & eodem patre carnali. Et quia ex paternitate & filiatione & fraternitate oritur ius debitum & obligatio, quia filius inquantum filius & ratione obligationis obligatur & debet reddere aliqua debita patri inquantum pater eſt, & frater inquãtum frater eſt, & iure fraternitatis debet aliqua reddere fratri inquantum frater eſt. Et quia omnia iſta debita & iura iam manifeſtata ſunt, & de facto ſoluuntur in fraternitate, filiatione & paternitate ſecundum carnem, ideo per illa, quæ fiunt de facto in paternitate, filiatione & fraternitate ſecundum carnẽ, arguamus omnia illa, quæ fieri & eſſe debent in paternitate, filiatione & fraternitate ſecundum animã. Si filius facit & reddit aliqua patri ſuo carnali propter hoc, quia eſt pater & quod accepit ab eo corpus, multomagis debet ſine comparatione illa eadem facere & reddere illi ſpirituali patri, ſcilicet Deo, à quo reci-

Maior eſt fraternitas ſpiritualis.

pit animam immortalem ad ſui ſimilitudinẽ cre
Et etiam ſi frater carnalis facit & reddit aliqua
ſuo carnali propter fraternitatem, quia ambo rece
runt corpus mortale ab vno & eodem patre, mul
magis ſine comparatione debet facere & reddere fra
tri ſuo illa ſecundum animam ratione fraternitatis,
quia ambo receperunt animam ab vno & eodem pa

Ratione paternitatis obligamur Deo.

tre, ſcil. à Deo. Arguamus igitur primo & probemus debitum & ius paternitatis & filiationis ſecundum animam per illud, quod de facto fit in paternitate & filiatione ſecundum corpus. Si enim nos amamus, honoramus & timemus patrem carnalem mortalem, quia ab eo recepimus corpus mortale, quantomagis debemus honorare, amare & timere patrem noſtrum ſpiritualem & immortalem, ſcil. Deum, quia ab eo cepimus animam immortalem, & de tantomagis, quanto præualet anima quam corpus, & Deus quam homo. Et ſi nos ſeruimus patri carnali, & obedimus & confidimus in eo totaliter, nec dubitamus de eo, quod nobis deficiat, nec quod velit nos decipere, & hoc quia recepimus ab eo corpus & carnem corruptibilem, ergo multomagis debemus ſeruire patri ſecundum animam & obedire & confidere in eo, nec dubitare de ipſo, quod nobis deficiat nec decipere velit, & hoc quia ab ipſo recepimus animã immortalem creatam ad ſui imaginem. Item ſi nullo modo poſſumus nec volumus audire nec pati iniuriam patris noſtri carnalis, nec audire malum dici de ipſo, immo exponimus nos ad mortem propter honorem eius, reputamus nos honorem ſuum, honorem noſtrũ, quantomagis ſine comparatione nullo modo debemus audire nec pati iniuriam patris noſtri ſecundum animã,

Tenemur defendere honorem Dei.

nec poſſe audire dici malum nec blaſphemare de ipſo, & exponere nos debemus ad mortem propter honorem ſuum, & reputare honorem ſuum honorem noſtrum. Et ſicut nos cauemus quantum poſſumus ab offenſa patris noſtri carnalis, nec volumus, quod aliquis offendat eum, nec volumus aliquid facere con-

tra

tra voluntatem ſuam, ergo quantomagis hoc facere debemus erga patrem noſtrum cœleſtem. Et etiam ſicut nos cauemus quantum poſſumus, ne aliquid turpe & inhoneſtum agamus in conſpectu patris noſtri carnalis, nec etiam alio modo, per quem honor patris noſtri poſſet diminui, quanto ergo magis debemus cauere, ne aliquod turpe ſeu inhoneſtum agamus in conſpectu Dei patris noſtri ſecundum animã, nec aliquid, per quod honor ſuus poſſet diminui, quia omnia videt. Etiam quantomagis pater carnalis eſt potens, magis ſapiens, & magis bonus, tanto filius eius honorat ipſum magis, & timet eum, & amat eum & obedit ei, & cauet, ne ipſum offendat, & ſi ſit Rex, vel Imperator, vel Princeps iuſtus, tunc ſine comparatione timet eum & honorat & obedit ei, & ei ſubiicitur omni humilitate & omni ſubiectione, ergo quantomagis quilibet homo debet timere & honorare Deum patrem ſuum ſecundum animã & ei obedire & ſubiici cum omni humilitate & ſubiectione, & ſumme cauere, ne ipſum offendat, cũ ſit pater eius, & eſt omnipotentiſſimus, ſapientiſſimus, optimus & iuſtiſſimus Rex & Imperator & Princeps æternus, habens omne dominium & omnem poteſtatem ab æterno & à ſeipſo, cui nihil poteſt reſiſtere, quia poteſt totum perdere ſi vult ſubito, & nullus dicet, quare feciſti. Item ſi pater carnalis vult, quod filius ſuus carnalis propter hoc, quia eſt filius ſuus, ſibi ſeruiat, ſibi obediat, & eum timeat & honoret, nonne magis vult Deus, qui ſine comparatione eſt magis pater noſter quam pater carnalis, cum ſit pater animarum noſtrarum immediatus, quod omnis homo ei ſeruiat & obediat, timeat eum & honoret. Et ſi pater carnalis reputat ſibi ad ſummam iniuriam & offenſam, ſi filius carnalis non obediat ſibi & non timeat eum nec honoret, quanto ergo magis Deus, qui eſt pater noſter, cũm ſit Dominus omnipotens, à quo recepimus animam, reputabit ſibi ad ſummã iniuriam & offenſam, ſi ei non ſeruiamus nec obedimus, nec cum honoremus

mus nec timeamus, ſed contra voluntatem ſu
ciamus, imo de tantomagis, de quanto maior e
ma quam corpus, & Deus quam homo. Et ſic in
tis aliis, quæ fiunt in paternitate & filiatione ſe
dum carnem poſſumus arguere. Ecce igitur qua
per illa quæ fiunt de facto in paternitate & filiati
ſecundū carnem viſibili, probamus & arguimus
quæ debent fieri in paternitate & filiatione inviſi
ſecundum animam, & hoc iure & ratione paterni
& filiationis: imo paternitas & filiatio ſecundum
nem ſunt ſpeculum & exemplum paternitatis & fi
tionis ſecundum animam & quædam ſcala, vt per
cognoſcat omnis homo, quod debeat Deo Patri
iure & ratione paternitatis & filiationis, & qualite
habere debeat erga ipſum inquantum eſt pater. C
enim nos faciamus omnia prædicta patri carnali, q
moritur, & nihil poteſt nobis nocere dum mor
eſt, quantomagis debemus omnia illa facere pa
ſpirituali & immortali, ad cuius manus habemus d
uenire, qui poteſt nos æternaliter perdere.

¶ *Manifeſtatio lapſus & defectus hom*
nis.

TITVLVS CCXXIX.

ET quoniam viſum eſt, quod debemus de
ratione paternitatis & filiationis, & qua
mus obligati. Videamus nunc factum noſtru
re, ſi concordant cum iſto debito & iure: Vide
habeamus omnia, quæ habere debemus erga
patrem noſtrum veriſſimum, & in veritate &
nihil habemus, quod habere debuimus, nihil
mus, quod non facere debuimus, imo totum o
tum & contrarium facimus & habemus in nob
non eſt amor erga Deum Patrem noſtrum,
mor, nec honor, nec reuerentia, nec obedienti
humilitas, nec ſubiectio, nec ſpes, nec confide
nec credulitas, imo omnia iſta de facto deficiunt no-
bis erga Deum Patrem noſtrum, & tamen de iure de-
bem

Non eſt nobis amor Dei.

bent esse, immo magis contrarium omnium istorum & aliorum, quæ deberent esse, sunt in nobis omnibus erga patrem nostrum, quia in nobis est contrarius amor amori Dei, & etiam odium Dei, & est timor cõtrarius timori Dei Patris nostri, & est contemptus patris nostri spiritualis, & honor contrarius honori paterno, & offensa & iniuria eius, & inhonoratio & vituperatio, & irreuerentia, inobedientia, superbia, resistentia, & diffidentia & incredulitas. Quare possumus hic concludere lapsum, & perditionem, corruptionem, degenerationem, deuiationem & alienationem nostram & naturæ hominis, & mutationem in suum contrarium, & qualiter homo totaliter distat & elongatur à veritate.

Sed vt clare videamus statum nostrum respectu Dei Patris nostri, qualis sit, manifestabimus ipsum per paternitatem & filiationem, quæ sunt secundum carnẽ, arguendo à contrario sensu. Si enim filius carnalis nõ amet nec timeat patrem suum, nec honoret, à quo recepit corpus, quod est propter animam, nonne dicitur malus & pessimus filius? Ergo quantomagis cum nos non timemus nec amamus nec honoramus patrem nostrum, à quo recepimus animam, propter quam est corpus, sumus mali & pessimi filii. Item si nos reputamus & iudicamus illum filium carnalem, pessimum, ribaldum & nequissimum, ingratissimum & peruersum totaliter, qui continue iniuriat, offendit & persequitur suum patrem carnalem, & semper contrariatur, & omnia facit contra ipsum, ergo quantomagis nos sumus reputandi pessimi filii & ribaldi nequissimi & peruersi totaliter & summe ingrati respectu Dei Patris nostri principalis, quia continue ipsum iniuriamus, offendimus & persequimur, & semper ei contrariamur, & omnia facimus contra eum, à quo recepimus animam, & conseruamur in esse, & à quo nobis continue dantur beneficia multa. Item si filius carnalis non curaret de honore patris sui, immo totaliter inquantum in eo esset destrueret illũ & annihila-

Sumus mali filii.

Iniuriamur Deo.

nihilaret, & totaliter curaret de honore ſuo pr
contra honorem patris, nonne talis filius eſſet n
ſimus filius? Ergo multomagis nos ſumus nequi
filii erga Deum, qui eſt pater noſter, cum ſemper
boremus pro honore noſtro proprio, & non pro
honore, & primo & principaliter quæramus hon
noſtrum, & non ſuum, & tamen viuimus quotidie
bonis ſuis. Item ſi filius carnalis haberet patrem
potentem & viuentem & ſapientem & multum
ſtum, & talis filius patre viuente faceret ſe rege
vellet dominari ſine voluntate & auctoritate pa
& vellet eſſe æqualis patri, nonne talis filius eſſet
quiſſimus? Ergo multomagis nos ſumus nequi
filii reſpectu Dei Patris noſtri, qui cum habeamus
trem omnipotentem, ſummum, regem ſemper vi
tem, ſumme ſapientem, & tamen conſtituimus
reges, & nos volumus dominari ſine voluntate &
ctoritate ſua, & habere propriam voluntatem &
illam ſicut ipſe, & facere nos reges & regnum no
& imperium noſtrum in nobismetipſis contra ſu
regnum & contra ſuam voluntatem. Item ſi filius
nalis inſurgat contra patrem, tunc dicimus, quod
effectus ſtultus, freneticus, & inamatus, & maxim
pater ſit potens & ſapiens. Ergo multomagis nos
mus veriſſime ſtulti & frenetici & inamati, cu
tinue inſurgamus contra patrem noſtrum v
omnipotentem & iuſtiſſimum. Item ſi filius
habeat patrem ſumme diuitem & potentem
confidat de patre ſuo, immo diffidat, tunc ſig
certiſſimum, quod aliquam magnam offen
iuriam & diſplicentiã fecit contra patrem ſu
pter quod diffidit. Ergo cum nos non confi
Deo Patre noſtro nec ſperemus in eo, immo
mus de eo, quireſt verus pater noſter, ſignũ
aliquam offenſam magnam & aliquam iniuri
liquod magnum diſplicitum fecimus contra
propter quod perdidimus confidentiam & ſpem, c
ipſe ſit pater noſter & ſit omnipotens & ſumme
tis

Inhonoramus Deum.

Inſurgimus contra Deũ.

Diffidimus de Deo.

ties. Vlterius quanto pater carnalis est magis bonus, benignus, pius, prudens, & nobilis, tunc si filius offendat & iniuriet talem patrem, tanto reputabitur peior, malignior & nequior. Ergo cum pater noster secundum animam sit summe bonus, summe benignus, & pius, & nobilissimus, & summe sapiens, tanto sumus peiores, maligniores & nequiores, quia de facto talē patrem offendimus, iniuriamus & contemnimus, & de ipso nullum computum facimus. Præterea si filius carnalis habeat patrem, qui non solum sit pater suus, immo totaliter dominus suus, rex suus, & princeps suus, & iudex suus, si insurgat contra patrem talem vel ipsum offendat & iniuriet, & totaliter faciat contra suam voluntatem & sit contrarius ei, nonne iste filius non solum dicetur malus & pessimus, immo stultissimus & sine sensu? Ergo multomagis cum nos habeamus omnes patrem æternum, qui non est solum pater, quia ab eo recepimus animā immortalem, immo totaliter Dominus noster, rex noster, & iudex noster, qui potest nos totaliter perdere si vult, nonne sumus stultissimi & sine sensu, quia talem patrem offendimus & iniuriamus, & quotidie facimus cōtra suam voluntatem, immo sumus contrarii & inimici sui, & non dubitamus esse tales, nec potest esse maior stultitia, quia tunc non solū filius est contra patrem, immo seruus contra dominum suum, subditus contra principem suum, & iudicandus reus contra iudicem suū. Et tunc iniuriamus & offendimus Deum vt Patrem, vt Dominum, vt principem, & vt iudicem nostrum, & sic facimus contra ius & debitum paternitatis & filiationis, contra ius & debitum dominii, imperii & principatus, & seruitutis, & ita incurrimus simul iram & indignationem patris nostri, regis nostri, Domini nostri, & Principis nostri, & summi iudicis nostri. Et sic ex omnibus supradictis possumus clare videre statum nostrum, qualis est respectu Dei Patris nostri, & quales filii sumus, quoniam forma & imago filiationis spiritualis, quæ est secundum animam in ordine ad

Similes frenetici sumus.

Filiatio nostra spiritualis est totaliter corrupta.

ad Deum patrem noſtrum, totaliter eſt perdi
rupta & deformata, annihilata, & in contrariu
tata, & habemus formam contrariam contra fo
filiationis, ideo ſumus filii deformes, deforma
uerſi, turpes & ingratiſſimi, vnde non ſumus ne
mus vt filii, ſed vt hoſtes & inimici Dei Patris n
quoniam inter patrem noſtrum & nos ſunt om
la in medio, quæ repugnant paternitati, & ver
mæ filiationis, ſcilicet inobedientia, irreuerem
temptus, præſumptio, ſuperbia, rebellio, ingra
Et quia nos habemus formam contrariam ver
tionis, quæ eſt ſecundum animam, ideo ſumus
trarii patri noſtro per contrariam formam. E
quia in nobis eſt deformitas & peruerſitas filia
ſequitur, quod pater noſter habeat iram contr
& ſumus ei odibiles & abominabiles, & digni
ira & indignatione ſua propter deformitatem.
quia forma filiationis eſt corrupta & perdita in n
ſequitur, quod nos perdimus omnia bona, omne
uitias, omnem hæreditatem, quæ debebant no
uenire ratione iſtius veræ filiationis; quæ quid
tanta & tam magna, quam magna erat filiatio
ternitas. Et quia pater noſter ſpiritualis eſt in in
tum diues, nec habent finem nec numerum o
bona ſua, etiam omnia bona patris debent eſſe
rum, ſequitur, quod nos perdidimus infinitas di
& infinita bona, quia perdidimus omnia bona
noſtri, quæ debebantur nobis ratione filiation
quia pater noſter eſt totus ſpiritualis & inu
nullo modo corporalis, & illud, per quod no
filii, etiam eſt inuiſibile & ſpirituale & nullo
corporale, ſcilicet ipſa anima, ſequitur, quod b
diuitiæ & hæreditas patris noſtri, omnia ſunt
bilia, ſpiritualia, & nullo modo corporalia. Ide
dendo formam filiationis perdidimus infinita
ſpiritualia. Et cum filius debeat pertractare
patris ſui, & nos tractemus ſemper negotia con
ſcilicet corporalia negotia, corruptibilia, & nullo
do

Perdimus omnia bona:

Hæreditas noſtra eſt ſpiritualis.

do ſpiritualia, ſequitur, quod ſumus extra bona patris noſtri, & ſumus totaliter exheredati à bonis paternis & ab æterna hæreditate. Et hoc maxime manifeſtatur, quia cum filii debeant viuere de bonis paternis, & cum bona patris noſtri ſint ſpiritualia & inuiſibilia, & nullo modo corporalia, ideo debemus viuere de bonis ſpiritualibus & inuiſibilibus, & tamen tota vita noſtra conſiſtit in bonis corporalibus, & ſolum viuimus ſicut animalia bruta de rebus corporalibus & viſibilibus, & ſic facimus vitam noſtram beſtialem, & non ſicut filii Dei. Et quia pater noſter non ſolum eſt pater, immo eſt rex etiam ſummus, & per conſequens habet regnum tantum & tale, ſicut pertinet ei, & palatium & aſtantes & ſeruientes ei iuxta ſuam regiam maieſtatem, & ideo quia perdidimus formam ſuæ filiationis, quæ eſt ſummæ dignitatis & ſummi honoris, & acquiſiuimus formam contrariam, turpiſſimam & peruerſam, ſequitur, quod perdidimus regnum ſuũ æternum, & conſortium omnium eorum, quæ continue cum eo aſſiſtunt & ſentiunt ei, & ſumus in æternum exules à regno ſuo, à domo ſua, & à palatio ſuo. Et ſic clariſſime poſſumus videre & cognoſcere perditionem, corruptionem, lapſum, & totalem peruerſionem hominum, comparando homines ad debitum & ius paternitatis & filiationis, quæ eſt ſecundum animam. Quare ſumme flere debent homines & dolere, qui tales fiunt & tanta bona perdiderunt, qui non ſolum ſunt lapſi à vero ſtatu, in quo debebant eſſe, immo à vero ſtatu filiationis Dei, quod eſt maius.

Deberemus viuere de ſpiritualibus bonis.

¶ *Quod etiam perditio, lapſus & corruptio naturæ hominum cognoſcuntur comparando ad ius & debitum fraternitatis, quæ eſt ſecundum animam, & primo oſtenditur, quomodo ſe debent habere inter ſe.*

TITVLVS CCXXX.

SIcut autem probatum est & concluſum ius
nitatis & filiationis ſecundum animam per
quod de facto fit in paternitate & filiatione ſec
corpus & carnem, ita conformiter probabimus
debitum fraternitatis, quæ eſt ſecundum ani
per illud, quod de facto fit in fraternitate, quæ
cundum carnem. Si enim fratres carnales ſe am
tum, & tanta amicitia & tanta c
ctio eſt inter eos, quod nihil habent diuiſum,
proprium, vnus moritur pro alio, vnus repu
lium, & omnia iſta fiunt ratione fraternitatis,
quia habent vnum patrem immediatum, ſcil.
immediate receperunt corpus & carnem mo
corruptibilem & putrefactibilem, ergo quanto
& ſine comparatione debemus nos omnes ama
inuicem & nihil reputare propriũ, & reputare
vnum ratione fraternitatis, quæ eſt ſecundum
quam habemus immortalem, quia ſcilicet omn
mus vnius & eiuſdem patris filii immediate
animam, à quo omnes nos & à nullo alio imm
recepimus animam immortalẽ, rationalem, qu
gis valet quam corpus ſine comparatione, im
tanto debet eſſe fortior, maior, purior, ſincer
amor, de quanto anima eſt maioris & dignio
ræ quam corpus, in qua anima fundatur & fr
tas. Si ergo vnitas & identitas vnius patris
eſt cauſa tantę dilectionis inter fratres ſecund
nem, multomagis vnitas & identitas eiu
ſecundum animam debet eſſe cauſa maioris d
nis inter fratres ſecundum animam. Quia igitu
omnes homines habemus ſolum vnicum patre
eundem ſecundum animam, & non duos, pr
quem ſumus omnes fratres, ſequitur, quod int
nnes homines debet eſſe maxima vnitas, max
micitia & coniunctio. Item fratres carnales ei
patris ſi habeant patrem potentem, diuitem &
tem, cauent, quamdiu pater viuit, ne vnus infer
teri iniuriam, ne lædat alterum, ne vnus decipiat

rum, nec dolum nec fraudem faciat, immo ſtant in concordia inter ſe, & hoc propter honorem patris & timorem, ne pater iraſcatur nec triſtetur. Igitur multomagis nos omnes homines, qui ſumus fratres, qui habemus eundem Patrem omnipotentem, ſumme ſapientem, qui ſemper viuit, & nunquam poteſt mori, cauere debemus, ne inuicem offendamus nos & iniuriemus, & lædamus nos, & ne fraudem faciamus inter nos, ſed immo debemus eſſe in concordia & in pace, & hoc propter honorem tanti patris & timorem & amorem, quia omnia videt & cogitationes occultas, ne iraſcatur contra nos, & non contriſtetur. Si enim pater carnalis tantum gaudet de concordia & pace filiorum inter ſe, quanto ergo magis pater noſter ſpiritualis, qui dedit nobis omnibus animas noſtras, gaudebit de noſtra pace & concordia. Ecce igitur ius & debitum fraternitatis, quod debent omnes homines ſeruare adinuicem, ad quod obligantur, quia ſunt fratres. Ecce qualis vnitas, qualis concordia debet eſſe: & quia in veritate & in facto, licet omnes ſint fratres ſecundum animam, velint aut nolint, tamen nullo modo faciunt inuicem vt fratres ſecundum animã, nullus ſeruat iſtam fraternitatem, immo iſta fraternitas eſt totaliter mortificata ac ſi non eſſet, non ſe diligunt, nec habent concordiam nec vnitatem inter ſe propter iſtam fraternitatem, cum tamen iſta ſit maior & principalis fraternitas, immo ſe inuicem occidunt, lædunt & conſumunt & perſequuntur ſe inuicem, defraudantur & decipiunt ſe inuicem, inuident ſibi inuicem & iniuriant & diffamant. Et ſi forte ſit inter homines aliqua pax & concordia vel vnitas, nõ eſt ratione iſtius fraternitatis, ſed propter aliam cauſam, quæ repugnat fraternitati, quæ eſt ſecundum animam. Et quia totum bonum fratrum, inquantum ſunt fratres, eſt pax & concordia & vnitas eorũ, quia ſi iſta deficiant, etiam quæcunque alia ſunt, nullum bonum eſt in eis, & totum malum eorum eſt diuiſio, diſcordia & diſſenſio, ideo ſequitur, quod iſtud bonũ

deficit inter homines, quod deberet esse, & per co
sequens totum bonum deficit, quia hoc est tot
bonum, quod debet esse inter eos, quia sunt fra
Ita nullum bonum est inter homines, immo de
omne bonum, quia deficit proprium bonum, &
consequens inter homines non est nisi malum. Et
hominibus deficit totum, quod debebant habere,
in eis est malum, quod non debebat esse. Quare
corruptionem istius fraternitatis, quæ est secund
animam, manifestatur verissime perditio, lapsus
corruptio hominum. Et ita patet, quod homines
lapsi à statu magni honoris & magnæ dignitatis,
statum maximi vituperii & opprobrii, scil. à statu
ræ naturæ hominis, veræ filiationis Dei, & veræ
ternitatis, in statum bestialitatis & omnis deformi
tis. Et sic patet, qualiter per duas vias in generali
nifestatur perditio, lapsus & corruptio naturæ hom
num, & permutatio in suum contrarium, scil. prim
comparando factum hominis & facere ad ius &
debitum naturæ, quod fundatur in obligatione, &
cundo comparando ad ius & debitum paternita
filiationis & fraternitatis, quæ sunt secundum an
Attamen ista secunda via seu regula, quæ funda
paternitate, filiatione, & fraternitate, oritur à
via obligationis, quia obligatio fundabatur in d
accipere, & similiter paternitas, filiatio & fra
fundatur in dare & accipere.

¶ *Quod ex omnibus prædictis ostenditur v*
raciter homines esse mortuos secund
animam, & solum esse viuentes qua
ad corpus.

TITVLVS CCXXXI.

ET quoniam aliqua res cognoscitur esse viuen
dicitur per operationes suas, ideo res, quæ tot
ter periit, vel non habet operationes suas, quas deb
bat habere, est mortua totaliter. Et quia in homin
nul

nulla est operatio, quæ deberet esse, vt iam declaratū est, quoniam homines nullo modo operantur illa, quæ deberent operari inquantum homines, & ideo non sunt homines, & quia istæ operationes, quas homo debet facere inquantum homo, respectu Dei pertinent ad animam, scil. amare Deum, timere Deum, honorare Deum, & obedire Deo, confidere in Deo, & credere ei, quare sequitur, quod anima si comparetur ad Deum, mortua est, & non viuit. Quare sequitur, quod homines sunt mortui, quantum ad animā. *Sumus mortui.*

Item quia homines perdiderunt totaliter formam filiationis erga Deum & formam fraternitatis inter se, quia totaliter est extincta in eis, quia nulla est operatio in eis secundum formam filiationis & fraternitatis secundum animam, vt iam declaratum est, ideo quia homines nullo modo viuunt nec operantur secundum formam filiationis & fraternitatis secundum animam, sequitur, quod sunt mortui quo ad hoc, quia si anima viueret, cognosceret istam filiationem & fraternitatem, & operaretur secundum illam. Item quia vita hominis est gaudium verum animæ, ideo vbi nullum verum gaudium est, ibi nulla vera vita est, & ideo quia verum gaudium hominis est & prouenit ex vero & puro amore cum Deo, ex vera societate cū Deo, quia Deus est verus pater hominum, & homines sunt veri filii eius, & propter hoc homines debent esse vniti, sociati & cōiuncti cum Deo patre suo propter purum amorem & filialem timorem, & ex tali societate necessario sequitur verum gaudium, quod est vita hominis. Item verum gaudium oritur ab amore & societate fraternitatis secundum animam, & ideo quia homines perdiderunt istam filiationem & istam societatem cum Deo, & sunt separati à Deo per amorem, & nullam societatem habent cum Deo, immo diuisionem, & sunt elongati à Deo per contrariū amorem, vt iam dictum est, ideo perdiderunt totaliter verum gaudium, & quia etiam perdiderunt veram fraternitatem, quæ est secundum animam, & sunt di- *Perdimus verum gaudium.*

uiſi inter ſe & nullo modo vniti per iſtam fraternitatem, ideo etiam perdiderunt verum gaudium, quod oritur ex iſta vera fraternitate, quare ſequitur, quod homines, quia priuati ſunt vero gaudio, ſunt etiam priuati vera vita, etiam ſunt veri mortui, quia non habent veram vitam. Item quia anima non ſentit ſe eſſe in tali ſtatu, in quo eſt, nec ſentit ſuum malum, nec ſentit ſe ſeparatam à Deo patre ſuo, nec ſentit ſe eſſe corruptam, nec perditam, nec lapſam, nec mutatam in ſuum contrarium, nec ſentit, quod omnia, quæ facit, ſunt contra Deum, nec percipit ſe eſſe inimicum Dei patris ſui, nec incurriſſe iram & indignationem eius, nec ſe perdidiſſe tantum gaudium, & ita quia nullo modo ſentit ſuum verum malum, quod habet, nec cognoſcit malum æternum, ad quod tendit, ſequitur, quod ipſa eſt mortua. Si enim eſſet viua, ſentiret malum ſuum & doleret ſine menſura. Et ſic anima non ſentit nec bonũ ſuum nec malum ſuum, nec ſentit ſeipſam, nec ſentit Deum, à quo creata eſt, nec cognoſcit, & ideo vere mortua eſt. Et ſic veraciter homines mortui ſunt quoad vitam animæ, & hoc quantum ad veram vitam, quæ eſt animæ propria, & licet homo mortuus ſit & anima mortua quantum ad veram vitam, quæ eſt ſecundum Deum, tamen in ſe niquam moritur anima, quia immortalis eſt, & ſemper viuet in æternum: ideo duplex eſt vita animę, vna naturalis, quia ipſa eſt vita, & per iſtam ſemper viuit, & per iſtam vitam viuificat corpus. Alia eſt vita, quæ cauſatur ex ſocietate cum Deo, & cum hominibus propter Deum, quæ vita eſt gaudium verum, & ſecundum iſtam vitam mortua eſt anima, quia perdidit omnia illa & omnia fundamenta, in quibus fundatur verum gaudium, & quæ valent ad habendum verum gaudium, & ideo anima viuens mortua eſt. Et quia anima habet radices & fundamenta, ex quibus neceſſario orietur æterna triſtitia, quæ eſt mors eius, ideo anima perdidit æternam vitam & æternum gaudiũ, & acquiſiuit æternam mortem & æternam triſtitiam.

Non ſentimus mala noſtra.

Duplex vita anima.

Sic

Sic homines mortui ſunt ſecundum Deum quantum ad animam, & vadunt ad mortem æternam, licet viuant quantum ad corpus & vitam corporalem. Ecce ergo manifeſtum eſt, qualiter ſtatus hominis eſt peruerſus, corruptus, lapſus & in contrarium mutatus, & tamen iſte lapſus, iſta corruptio & iſta peruerſitas occulta erat nobis & abſcondita.

¶ Hic probatur, quod homo factus fuit completus in genere ſuo & in gradu ſuo, & habuit omnia, quæ habere debuit iuxta ſuum gradum.

TITVLVS CCXXXII.

QVoniam autem ex omnibus præmiſſis & ex toto proceſſu iam facto concludere poſſumus veraciter duos eſſe ſtatus hominis contrarios inter ſe & oppoſitos, vnus ſtatus eſt, in quo nunc eſt de facto, qui eſt corruptus, alius ſtatus eſt, in quo debebat eſſe, qui non eſt nec exiſtit de facto, ideo quia videmus ſtatum hominis, quæ nunc eſt in facto, & alium ſtatū contrarium, qui debebat eſſe, non vidimus in re, ſed cognoſcimus, quod debebat eſſe, ſequitur, quod poſſumus dubitare, ſi ſtatus, in quo eſt nunc, fuit primus, vel ſi aliquando de facto fuit in ſtatu debito, ſicut ſi aliquis nunquam bibiſſet niſi acetum, & nunquam vinum, poſſet dubitare, ſi ſtatus aceti fuiſſet primus, ita quod nunquam fuit in alio ſtatu. Et quia iam probatum eſt ſuperius, quod homo factus eſt, & quod non facit ſeipſum, ideo ſi nos probamus, quod Deus non fecit hominem talem in ſtatu, in quo nunc eſt, & tamen fecit hominem, neceſſe eſt dicere, quod Deus fecit hominem primo in ſtatu debito & vero, in quo recte debebat eſſe, & quod ſtatus debitus fuit primus, & non iſte, in quo eſt modo. Et ideo oportet primo probare, quod Deus non fecit hominem in ſtatu, in quo nunc eſt, & hoc oſtenditur multis modis: Primus ex parte honoris Dei, quoniam dictum eſt ſuperius,

Deus fecit hominem in ſtatu recto.

quod per honorem Dei potest reddi ratio de omnib⁹ quæ operatur Deus extra se, Deus enim operatur omnia, quæ fecit, extra se ad honorem suæ potestatis, suæ sapientię & bonitatis: ergo fecit hominem ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & bonitatis, & non contra honorem. Sed si Deus fecisset hominem in tali statu, in quo nunc est, fecisset ipsum contra honorem suæ potestatis, suæ sapientię & bonitatis, quoniam fecisset hominem corruptum, perditum, turpē, inordinatum, deuiatum, bestialem, iniustum, & sic de aliis conditionibus pessimis, in quibus modo existit, quæ omnia derogant & repugnant honori Dei: ergo Deus non fecit primo hominem talem: Ergo necessario est dicere, quod fecit hominem talem, & in tali statu, in quo debebat esse, vt esset honor suæ potestatis, suæ sapientiæ & bonitatis. Item iste status, in quo est homo modo, est totaliter contrarius & oppositus Deo, vt probatum est, quia homo est inimicus Dei & contrariatur Deo, & est contra suum honorē, facit enim ei iniuriam, & tollit Deo, quod ei debet, & dat cui non debet, sed Deus non fecit hominem, vt esset inimicus suus, nec contrariaretur nec resisteret ei, nec dedit homini aliquid, per quod esset inimicus suus, nec dedit ei aliquid, quod esset contra se, sed pro se, sed tamen homo habet amorem contrarium Deo, & timorem & honorem, vt probatum est, ergo sequitur, quod Deus non fecit hominem talem & sic inclinatum contra se & contra Deum, sed cum sit verum, quod homo sit fact⁹ à Deo, ergo sequitur, quod Deus fecit hominem in statu contrario quam nunc sit, ergo Deus fecit hominē talem, qui nihil haberet in seipso contra Deum, neque aliquam inclinationem.

Tit. CLXXXI Præterea iam concluſum est in capitulo de honore, quod omnia, quæ Deus facit, facit propter suum honorem & propter vtilitatem creaturæ rationalis, ergo Deus non fecit hominem ad malum hominis, ad damnum hominis, & incommodū hominis, sed magis ad bonum, commodum & vtilitatem ipsius hominis

minis: sed homo in isto statu, in quo nunc est, habet in se radicem omnium malorum, scilicet amorem sui ipsius priuatum, propriam voluntatem & proprium honorem, quæ sunt radices & fundamenta omnium malorum, omnium vitiorum & errorum, vt iam superius probatum est, & per istas radices viuentes in homine homo continue multiplicat mala sua per totam vitam suam, & hoc facit voluntarie, & per consequens est punibilis & iudicabilis de omnibus, vt iam probatum est. Et quia opera hominis punibilia & iudicabilia sunt vel præmiabilia, eo quia sunt facta voluntarie, & cum homo semper operetur opera mala & contra Deum, operatur semper opera punibilia, & operatur homo continue contra seipsum ad suum damnum, & ad suam punitionem, ad suam confusionem & opprobrium, & semper facit illa, per quæ acquirit æternam pœnam & æternam tristitiam, quia habet animam immortalem, quæ potest pati æternam tristitiam, vt probatum est, & sic continue homo viuit cõtra seipsum, & dum viuit, acquirit illa, per quæ æternaliter crucietur, & hoc facit voluntarie sine coactione, & tamen nulla alia creatura facit contra seipsam, nisi solus homo. Igitur concluditur, quod Deus non fecit hominem talem, nec in tali statu, nec in eo posuit radices tales pessimas, sed tamen Deus fecit hominem, ergo sequitur, quod fecit ipsum in statu alio & contrario, & quod posuit in eo radices omniũ bonorum, scilicet amorem Dei, timorem & honorem, & non amorem priuatum, & fecit hominem, vt possit voluntarie operari opera bona remunerabilia, & posuit in ipso omnia illa, per quæ posset acquirere æternum gaudium, & non tristitiam. Ergo sequitur, quod homo fuit aliquando in tali statu debito cõtrario statu, in quo nunc est, & non potest aliter esse.

Tit. CXLI. *Tit.* CXLI. *Tit.* CXLI.

Item Deus non fecit hominem contra ordinẽ creaturarum vniuersi, imo magis secundum ordinẽ creaturarum vniuersi, cum homo sit pars vniuersi, & principalis pars, & sit in ordine creaturarum: sed homo

Homo lapsus est contra ordinem vniuersi.

modo in isto gradu, in quo nunc est, & contra totum ordinem creaturarum & vniuersi, & deuiatus à toto ordine, quia omnes aliæ creaturæ faciunt quod debet iuxta suam naturam, & nulla facit aliquid contra seipsam & contra suam propriam naturam, sed homo facit quod non debet, & nullo modo facit quod debet iuxta suam naturam & gradum suum, immo facit cõtinue contra seipsum & contra naturam hominis. Vnde omnes creaturæ clamant & dicunt, qualis debet esse homo iuxta naturam hominis & gradum hominis in ordine creaturarum, clamant & dicunt, quid debet facere homo, quid pertinet ad ipsum hominẽ, vnde dicunt & clamant, quod homo debet esse talis iuxta ordinem & gradum suum in vniuerso, quod debet cognoscere seipsum, & omnes creaturas, & suum creatorem, & cognoscere omnia beneficia sui creatoris, & debet esse gratus & regratiari cõtinue suo creatori, tam pro seipso quam pro omnibus creaturis, debet continue amare creatorem suum, timere & honorare, & ei seruire soli, vt iam probatum est, talem hominem requirunt omnes creaturæ & totum vniuersum, quæ talia faciat. Sed tamen homo est totus per contrarium, & facit oppositum, quia non cognoscit seipsum, nec creatorem suum, nec sua beneficia, & est ingratus Deo de omnibus sibi collatis, non amat Deũ sed seipsum, non timet Deum nec honorat, sed iniuriat & offendit, non seruit creatori suo, sed creaturis.

Homo lapsus est phreneticus.

Item creaturæ requirunt hominem, quod sit amicus Dei, quia creaturæ Dei sunt, & seruiunt homini propter Deum, sed tamen homo est inimicus Dei, & contrarius Deo, ergo homo in isto statu est contra totum vniuersum, & contra totum ordinem creaturarum, & destruens harmoniam vniuersi. Item creaturæ & ordo vniuersi requirunt hominem rationalem, & non bestialem, sapientem & non stultum, nec phreneticum hominem, ordinatum intra seipsum, & non inordinatum hominem, in quo anima dominetur secundum rationem & regat, & corpus famuletur & regatur,

ata, quia creaturæ ſeruiunt corpori propter animã. ed tamen totum oppoſitum eſt, quia in iſto ſtatu eſt eſtialis, ſtultus, freneticus, inordinatus intra ſeipſũ, & in ipſo corpus dominatur, & anima, quæ eſt natualiter domina, famulatur & ſeruit corpori. Ecce quãa inordinatio, quanta iniuſtitia eſt intus & intra hominem, cum tamen anima ſit immortalis, incorruptibilis & ſpiritualis de natura ſua, portans imaginem Dei, & corpus ſit mortale, corruptibile & terrenum & corporale. Ergo ſecundum rectum ordinem & ordinationem & veram iuſtitiam, poſtquam corpus eſt natum, ſcil. cum tali anima ita digna, deberet ei obedire, obtemperare, & nullo modo dominari nec imperare, & anima deberet imperare, mandare & regere, & nullo modo ſubiugari, & tamen totum eſt per oppoſitum & totum eſt peruerſum, ita quod intus in homine corpus habet proprias inclinationes & inhoneſtiſſimas contra rationem, irrationabiliſſimas, turpiſſimas & abominabiliſſimas, & anima dum deberet caſtigare corpus ſuum, cum ſit naturaliter domina & regina, ipſa ſequitur inclinationes ſui corporis turpiſſimas, & viuit ſecundum eas, & ſic totaliter corpus habet animam ad ſe & ad ſuam vitam, & dominatur & captiuat eam totaliter. Ecce quantum vituperium eſt intra hominem, quia res mortalis, corruptibilis & beſtialis, & corporalis dominatur & regit, & res immortalis, incorruptibilis & ſpiritualis ſeruit, & regitur, & famulatur, & ſubiugatur, dominus obedit ſeruo nequiſſimo, ſuperior inferiori, & Rex ſubdito. Quare ſequitur, quod intra hominem eſt tanta inordinatio, qua nõ poteſt cogitari maior in homine. Sed quia omnes aliæ creaturæ ſunt ordinatæ intra ſe, & quia ſunt propter hominem, ſequitur, quod requirũt hominem ordinatum intra ſe, & non talem hominem qui eſt. Quare concluditur, quod homo in ſtatu iſto eſt contra totum ordinem vniuerſi & creaturæ, immo eſt turbitudo vniuerſi & totius ordinis. Ergo cũ de nihil faciat contra ordinem vniuerſi & creaturarum,

Homo in ſtatu peccati eſt beſtialis.

rarum, ſequitur, quod non fecit hominem talem, nec in tali ſtatu, in quo eſt modo, ſed cum Deus fecerit hominem, ſequitur, quod fecerit eum in alio ſtatu, ſicut requirit totus ordo creaturarum & vniuerſi. Ergo concluditur, quod aliquando fuit homo in ſtatu conuenienti ſecundum ordinem creaturarum, & hoc oſtendit ordo creaturarum, quæ ſemper manet. Vnde cum aliæ creaturæ quę ſunt inferiores & minores homine, ſint completæ quælibet in genere ſuo & in gradu ſuo, ſequitur, quod homo factus fuit completus in genere ſuo & in ſuo gradu, & habuit omnia, quæ habere debuit iuxta gradum ſuum, aliter Deus magis amaſſet res inferiores & minores, quam maiores, & tamen ſunt propter hominem. Cum ergo Deus fecit creaturas bonas propter hominem, ergo magis debuit fieri homo bonus. Item per experientiam videmus, quod impoſſibile eſt, quod illud, quod modo eſt acetum, primo fuerit acetum, immo primo fuit vinum bonum, ita impoſſibile eſt, quod natura hominis primo fuerit corrupta, ita quod ſtatus corruptus fuerit primus, immo de neceſſitate prius fuit bona & perfecta. Sicut ergo acetum arguat vinum, ita iſte ſtatus, in quo nunc eſt homo, arguit de neceſſitate alium ſtatum, in quo primo fuit. Item etiam nullus artifex facit ſuum opus primo corruptum & malum & contra naturam rei, immo facit opus ſuum ſecundum quod conuenit operi, ergo cum Deus ſit ſummus artifex, fecit hominem ſecundum quod conuenit homini & vt fieri debuit. Prætereà iam probatũ eſt, quod Deus Pater hominis magis quam pater carnalis ſit pater, ergo bonus pater carnalis nihil daret filio ſuo, quod eſſet contra filium & deſtrueret filium, ergo minus daret Deus aliquid homini, quod ſit contra hominem, immo magis pro bono hominis. Et ſic probatum eſt, quod dicebatur prius.

Homo fuit factus complete in ſuo genere.

Fit. CCXXIX

¶ Qua-

¶ *Qualis erat ſtatus primus ipſius hominis, & quas conditiones debebat habere.*

TITVLVS CCXXXIII.

QVoniam autem ex præmiſſis habitis habemus duos ſtatus naturæ ipſius hominis, vnum corruptum in quo nunc eſt, alium perfectum in quo fuit primo realiter & de facto, & cum ſcientia de homine conſiſtat in iſto duplici ſtatu, ſcil. vt conditiones cognoſcamus vtriuſque ſtatus, ideo oportet inueſtigare conditiones iſtorum duorum ſtatuum, & quid vnicuique conuenit. Et quia iſti duo ſtatus ſunt contrarii inter ſe, ideo oportet, quod habeant contrarias conditiones, & per conſequens ex conditionibus vnius ſtatus poſſumus arguere & concludere conditiones alterius. Et quoniam ſtatus primus, in quo primo erat homo, modo non apparet, nec videtur realiter, niſi inquantum ordo creaturarum oſtẽdit nobis, & ſtatus in quo modo eſt, qui eſt contrarius illi, apparet realiter & videtur, ideo duo ſunt, per quæ poſſumus conditiones primi ſtatus cognoſcere, ſcilicet ordo creaturarum, quem videmus ad oculum, & ſtatus hominis corruptus, qui non apparet. Vnde poſtquam creaturæ oſtendunt nobis primum ſtatum hominis, ita etiam debent oſtendere & manifeſtare omnes cõditiones & proprietates, quas debebat habere homo ſecundum illum ſtatum. Vnde neceſſe eſt, quod conditiones & proprietates ſequantur quamlibet naturã ſecundum ſuum ſtatum, & ſecundum quod ei conueniunt. Et etiam poſtquam iſte ſtatus, in quo modo eſt, eſt contrarius primo ſtatui, in quo primo erat, ſequitur, quod per conditiones iſtius ſtatus corrupti poſſumus inueſtigare conditiones alterius, deinde per creaturas. Vnde poſtquam iſte ſtatus, in quo nunc eſt, eſt malus, ſequitur, quod omnes cõditiones, quas habet ſecundum iſtum ſtatum, ſunt malæ, & tot conditiones malas, quot habet homo in ſtatu iſto tam ex parte animæ quam ex parte corporis, tam intus quam extra,

extra, tot conditiones bonas contrarias iſtis habuit in primo ſtatu ſuo, tam ex parte animæ quam ex parte corporis, tam intus quam extra, & hoc neceſſe eſt ita eſſe. Et ideo videamus & numeremus conditiones malas, quas nunc habet homo, quia in contrariis conditionibus Deus fecit hominem. Vnde malum eſt homini, quod ſit ignorans & non cognoſcit ſeipſum & ſuum factorem, malum eſt homini, quod habeat malum amorem, propriam voluntatem, timorē malum, & quærat vanitatem, & quærat proprium honorem, & ſequatur ſua propria deſideria, & ſuam propriam voluntatem. Malum eſt homini, quod iraſcatur contra rationem, quod habeat concupiſcentiam inordinatam contra rationem, quod plus appetat comedere & bibere quam ſit neceſſe. Et malum eſt homini ex parte corporis infirmitas & mors, ſenectus, dolor, malum eſt homini, quod corpus dominetur, & anima famuletur, & quod ſit rebellis corpori & animę. Malum eſt homini ex parte corporis, quod patiatur famem & ſitim, calorem & frigus contra naturam ſui corporis. Et vt omnia concludamus, malum eſt homini omnis pœna & miſeria. Ergo arguamus per contrarium omnes conditiones bonas contrarias illis, quoniam neceſſe eſt, quod homo habuerit in primo ſtatu ſuo bono omnes conditiones bonas contrarias iſtis. Igitur in primo ſtatu homo non erat ignorans, immo ſciens & cognoſcens ſeipſum & ſuum creatorem, quantum ei expediebat, & omnes creaturas. Itē habebat amorem bonum & debitum, ſcilicet amorē Dei & non amorem priuatum, nō habebat propriam voluntatem ſed Dei, non habebat mala deſideria, ſcilicet habebat amorem Dei bonum, ſed nullum malū timorem habebat, nec quærebat vanitatem nec proprium honorem, nulla concupiſcentia erat in eo inordinata nec contra rationem, non plus appetebat comedere nec bibere quam eſſent neceſſe. Item nulla infirmitas erat in eo ex parte corporis, nec ſenectus, nec mors, immo ſemper iuuentus, nullus dolor, nulla triſti-

Conditiones hominis lapſi.

Conditiones hominis in primo ſtatu.

triſtitia. Item perfecta obedientia corporis ad animã ſine aliqua rebellione. Item nõ patiebatur nec famem nec ſitim, nec calorem nec frigus, nec in eo (vt omnia concludamus) erat aliqua pœna neque miſeria, nec aliquid quod habebat nomẽ mali, ſiue ex parte animæ, ſiue ex parte corporis, ſiue interius, ſiue exterius. Et exinde concluditur, quod iſte locus, in quo nunc habitat homo, non erat conueniens nec debitus iuxta primum ſtatum, immo totaliter repugnans. Nota, q̃ ſi homo non peccaſſet, nunquam in loco, in quo nunc ſtat, habitaſſet, quia in iſto loco eſt distemperantia in caliditate & frigiditate, in humiditate & ſiccitate, & ſic neceſſario homo alteraretur in corpore, & pateretur nunc calorem, nunc frigus, nunc ſiccitatem, nunc humiditatem, & ſeneſceret, quæ omnia repugnant primo ſtatui, in quo nihil mali debebat eſſe in corpore nec in anima. Ergo concluditur, quod alius erat locus, in quo primo habitabat in primo ſtatu, quæ totaliter erat conueniens illi ſtatui, in quo nulla erat aſperitas, nulla alteratio corporis, nullum frigus ſenſibile, nec calor ſenſibilis, nec aliquid lædens corpus, nec impediens animam, ſed omne temperamentum. Sicut ergo ſunt duo ſtatus hominis contrarii, ita neceſſario ſunt duæ habitationes hominis corporales, & duo loca corporalia, quæ contrariantur adinuicem, & habent contrarias conditiones. Sicut ſe habet ſtatus ad ſtatum, ita ſe habet locus ad locum, & habitatio ad habitationem. Et ideo iſte locus ſe habet tanquam carcer reſpectu alterius. Hoc autem poteſt manifeſtari in exemplo de vino & aceto, quia vinum quamdiu manet in ſtatu vini manet in bono vaſe, ſed quãdo eſt corruptum, mutatur in alium locum. Ecce ergo qualiter per cõditiones ſtatus corrupti & lapſi, in quo nunc eſt homo, arguimus conditiones primi ſtatus & perfecti, in quo primo erat homo. Comparemus ergo vnum ſtatum ad alium, & habemus magnã notitiam de homine.

Locus primi hominis.

Duæ habitationes hominis.

Exemplum.

¶ Quali-

¶ *Qualiter probantur conditiones & proprietates primi ſtatus hominis, ſcilicet per ordinem creaturarum, & per naturã ipſius ſtatus & exigentiam.*

TITVLVS CCXXXIV.

Tit. praced: POſtquam autem probauimus conditiones primi ſtatus hominis, & hoc per contrarium ſtatũ, nunc probabimus conditiones & proprietates, quas debebat habere, & hoc per ordinem creaturarum, & per
Tit. praced. naturam ipſius ſtatus in ſe. Vnde concluſum eſt, quod Deus fecit hominem talem & in tali ſtatu, ſicut ordo creaturarum & vniuerſi requirit & petit, & per conſequens in ſtatu debito contrario ſtatui, in quo modo eſt. Sed homo ſecundum ordinem creaturarum debet eſſe talis, quod debet Deo dare primo totum ſuũ amorem & continue & inceſſanter ipſum amare meliori modo quo poterit, debet ipſum timere, honorare quantum poterit, ei obedire & totaliter credere, & ſibi ſoli ſeruire, & omnia iſta debet homo facere ſecundum modum propriæ naturæ ſuæ, quæ eſt libertas, & ideo cum libertate voluntarie & ſponte & ſine coactione. Et ideo homo debet talis eſſe ſecundum ordinem creaturarum, quod debet eſſe vnitus & colligatus Deo immediate per totam ſuam voluntatem, ſicut opus ſuo factori, ſicut filius ſuo patri, & creatura creatori ſuo, & beneficiatus beneficiatori ſuo, ſicut ſeruus domino ſuo, tanquam ſubditus regi ſuo, & tãquam iudicabilis iudici ſuo, & ſicut ſponſa ſuo ſponſo, & ſicut amicus amico ſuo cordialiſſimo. Talis ergo erat homo in primo ſtatu reſpectu Dei, & talis factus erat, quia ſi aliter eſſet, non eſſet talis qualis eſſe deberet, quod fieri non debet. Igitur ſequitur, quod nihil debuit eſſe in natura hominis, nec ex parte animæ, nec ex parte corporis, nec intus, nec extra, quod repugnaret iſti ſtatui, quod impediret hominem ab omnibus ſupradictis, quod inclinaret hominem con-

tra prædicta, nihil quod posset nocere homini nec lędere, contra suam voluntatem & libertatem. Nihil ergo mali debebat esse in homine; & per consequens nulla pœna neque miseria nec in corpore nec in anima, sed omnia debebant esse, quæ conueniebant suo statui, ad honorem Dei, & ad perfectionem & bonum hominis, aliter feciſſet Deus contra honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & bonitatis. Item tota dignitas & nobilitas naturæ hominis consistit in libero arbitrio, quia per liberum arbitrium homo est homo, & est super omnes alias creaturas, vnde iam probatū est, quod liberum arbitrium sedet supra creaturas inferiores, nec maior nobilitas potuit dari homini, quã libertas naturalis. Nihil ergo maius potest esse in mũdo libero arbitrio. Si autem liberũ arbitrium sit corruptum, tunc nihil peius, nihil vilius, nihil turpius, nihil abominabilius. Si autem sit perfectum & tale quale esse debet, tunc nihil potest creari melius nec dignius. Ergo cum propria natura hominis sit habere liberum arbitrium & voluntatẽ cum libertate, sequitur, quod Deus fecit hominem cum libero arbitrio perfecto, sano, & tali, quale esse debebat, & per consequens dedit homini libertatem voluntatis, & dedit omnia, quæ pertinent ad libertatem voluntatis, & nihil dedit, quod esset contra naturam libertatis & voluntatis, quia si dedisset aliquid contra naturam libertatis, ergo dedisset libertatem contra libertatem in malum hominis & pœnam, quoniam omnis pœna ideo est pœna, quia est contra libertatem voluntatis, & nihil est pœnosum homini, nisi quia est contra volũtatem liberam. Ergo sic Deus dando homini libertatem nihil dedit cõtra libertatem, quia dando aliquid contra libertatem dedisset homini libertatem volũtatis cõtra libertatem, & in damnum hominis & pœnam, & sic feciſſet hominem contra hominem. Ergo dedit omnia homini, quę pertinent ad libertatem voluntatis. Ergo concluditur, quod homo in primo statu nihil habuit contra suam voluntatem liberam, nec

Deus fecit hominem cum libero arbitrio perfecto.

Homo in primo statu in nihil ha-

buit contra liberum arbitrium.

in corpore nec in anima, nec in ſe nec extra, & per cõſequens nullam pœnam, nullam miſeriam, nullã violentiam, & nullam coactionem. Et ex iſto concluſo & probato poſſumus concludere & probare omnes cõditiones & proprietates illius tam in corpore quam in anima.

Habuit corpus ſubiectum animæ.

Vnde ſequitur, quod homo in illo ſtatu habebat corpus totaliter ſubiectum animæ ſine rebellione & ei proportionabile, ita quod in corpore nulla eſſet libido, nec concupiſcentia inordinata, nec aliquis motus inordinatus, nec aliquid contra rationem & voluntatem regulatam. Item quia anima hominis eſt immortalis, vt probatum eſt ſuperius, & naturaliter ſuum corpus amat & vult eſſe cũ corpore: ergo vult, quod corpus ſuum viuat & non moriatur, nec ſeparetur ab ea, ſed conſeruetur in eſſe, nec vult, quod corpus ſuum putrefiat & conuertatur in vermes & in cinerem. Ergo in primo ſtatu homo habuit tale corpus, quod non moreretur, neque morte violenta, neque morte naturali, ſcil. quam vocamus naturalem, quia mors ſemper eſt contra naturam in humana natura, quia aliter anima haberet corpus contra ſuam voluntatem & contra naturam animæ, quæ eſt immortalis.

Tit. XCII.
Tit. CCXVII

Habuit corpus, quod non moreretur.

Item mors eſt vltimum terribilium, eſt odibiliſſima, timendiſſima, & horrendiſſima, & nullo modo amabilis nec placibilis, quare ſequitur, quod in primo ſtatu mors nullo modo habuit locum, ſed ſolum vita, quia eſt contra voluntatem.

Item per mortem homo deſinit eſſe homo, ſed homo in primo ſtatu ſemper vellet eſſe homo, & nollet eſſe non homo, nec mortuus homo, quia homo nullo modo in primo ſtatu potuit velle nec amare mortem, immo odire, quia nihil magis inimicum homini quã mors, nihil magis contrarians, ergo mors tunc non habuit locum in natura hominis, ſed vita. Ergo in primo ſtatu erat immortalis, quia non debuit habere vllo modo illud, quod non eſt amabile, ſed totaliter odibile & horribile. Igitur tunc nullo modo potuit habere

Homo erat immortalis.

bere mortem, niſi in pœnam, & omnis pœna eſt contra voluntatem, & homo nihil debuit habere contra ſuam voluntatem, maxime mortem, quæ non ſolum deſtruit corpus, ſed totum hominem.

Item ſicut homo nollet mortem, ita nollet ſenectutem, nec perdere iuuentutem, nec pulcritudinem corporalem, nec fortitudinem, ſed ſemper vellet cõſeruari in ſuo vigore, quia maxima miſeria eſt venire ad ſenectutem. Ergo ſequitur, quod talis erat natura hominis in primo ſtatu, vt nunquam ſeneſceret, nec perderet iuuentutem, nec fortitudinẽ, nec vigorem, aliter ſequeretur, quod homo pateretur & haberet aliquid contra ſuam voluntatem, & ſic pateretur pœnam & triſtitiam, quod fieri non debuit. Nec eſt de animalibus brutis ſimile, ſicut de homine, quia nõ habent animam immortalem & ſemper viuentem & liberum arbitrium, vnde eis conuenit mors naturalis & ſenectus & ſeneſcere. *Homo nunquã potuit ſeneſcere.*

Et ſic concluſum eſt, quod homo in primo ſtatu in æternum non moreretur; & ideo neceſſe eſt, quod haberet alium locum quam iſtum, in quo tunc habitabat, in quo homo nullam pateretur alterationem in corpore, nullam læſionem, nec calorem, nec frigus, nec aliquid haberet contra ſuam voluntatem, ſed eſſet locus temperatiſſimus, qui conueniret immortalitati corporis, qui totaliter eſſet locus quietiſſimus ſine vento, ſine perturbatione aliqua. Vbi autem talis ſit locus in terra ad præſens relinquitur, ſed ſufficit probare talem locum eſſe. Item ex neceſſitate erat eſſe alios cibos & fructus, quibus vteretur, qui conuenirent immortalitati corporis, qui eſſet temperatiſſimi. Qualiter autem eſſet corpus immortale, & qualiter hoc fieret, nimis eſſet longum declarare, ſed ſufficit ſcire, quod Deus facere potuiſſet & ſciuiſſet & voluiſſet, poſtquam ita fieri conueniebat. Tamen poſſumus dicere, quod fiebat tam per complexionem corporis temperatiſſimam, per quam corpus eſſet diſpoſitum ad immortalitatem, quam per virtutem ani-

mæ, quæ eſt immortalis, quæ viuificaret corpus imperpetuum, & daret corpori vitam indeficientẽ, ſicut ipſa de natura ſua eſt vita indeficiens creata, quæ cõſeruaret corpori ſuam complexionem, quæ ita quantum eſt de ſe poteſt viuificare corpus imperpetuum, ſicut per vnum diem, quam etiam per virtutem & fructum loci illius temperatiſſimi. Qui autem bene cognoſcit cauſam, quare eſt neceſſe, quod nunc corpus moriatur, poterit ſcire modum, quare tunc non moreretur per oppoſitum.

¶ *Quod in primo ſtatu omnes creaturæ obediebant homini.*

TITVLVS CCXXXV.

EX prædicto etiam fundamento, ſcilicet ex natura liberi arbitrii & ipſius libertatis probatur, quod in primo ſtatu hominis erat obedientia creaturarum. Vnde poſtquam in primo ſtatu nihil erat contra naturam voluntatis & libertatis ſeu liberi arbitrii hominis, quia erat totaliter obediens Deo libere & ſponte, quamdiu ſtabat in illo ſtatu, & quia vbi eſt libertas voluntatis ſeu liberum arbitrium, ibi eſt naturaliter dominium, imperium, principatus & dominatio, & cum inobedientia ſeu rebellio ſit contra dominium, imperium ſeu principatum, ſequitur, quod in primo ſtatu nulla erat inobedientia, nulla rebellio contraria, & per conſequens erat vera obedientia & ſubiectio, aliter enim ſequeretur, quod liberum arbitriũ, in quo eſt dominium, eſſet datum homini in pœnam & in triſtitiam. Ergo concluditur, quod omnia inferiora obediebant imperio & dominio hominis, & nihil erat ſibi rebelle & inobediens. Sicut enim homo, qui habebat liberum arbitrium, erat ſub dominio Dei, & ſub obedientia eius, ita inferiora, quæ erant ſub homine, quæ nullum habebant liberum arbitrium, nec per conſequens dominium, deberent eſſe ſub dominio & obedientia hominis. Solus enim homo in vniuerſitate crea-

Homini nihil erat rebelle.

re creaturarum huius mundi habebat dominium & naturam imperandi & dominandi, ergo omnia illa, quæ non habebant dominium nec naturam aptam ad dominandum, debebant esse sub dominio. Quare homo debebant dominari omnibus creaturis inferioribus tanquam rex & imperator omnium creaturarum, cui solum à Deo datũ fuerat vt posset dominari. Frustra enim esset dominium, vbi non esset obedientia inferioris.

Item homo in primo statu erat totaliter amicus Dei, totaliter obediens Deo, quia talis erat primus status, ergo omnia, quæ Dei erant, habebant inclinationem ad hominem, ergo nihil poterat esse contra voluntatem hominis, aliter omnia non essent Dei. Ergo si homo obediebat totaliter Deo, omnia, quæ erant sub homine, obediebant homini & faciebant voluntatem eius. *Homo erat totaliter obediẽs Deo.*

Item qui dominatur homini, debet dominari omnibus, quæ sunt sub homine, & quæ sunt propter hominem, sed homo dominabatur homini, quia dominabatur sibiipsi, erat enim dominus suæ propriæ voluntatis & sui corporis, & omnium membrorum suorum, ergo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus, quæ sunt minores homine, & sunt propter hominem. Qui enim dominatur vere maiori, debet dominari minori. Ecce patet, qualiter per naturam liberi arbitrii & libertatis probantur omnes conditiones status, in quo primo erat homo. Qui ergo bene cognoscit excellentiam & dignitatem liberi arbitrii, poterit clare videre omnia illa, quæ pertinent ad primum statum hominis, quia omnia fundantur in libero arbitrio, sicut qui bene cognoscit dignitatẽ & excellentiam regiæ maiestatis, cognoscit omnia illa, quæ pertinent ad statum regis & suę dignitatis. Ecce ergo qualiter per duas vias inuenimus conditiones & proprietates primi status, in quo fuit homo primo factus, scilicet tam per istum statum corruptũ, in quo est homo, tam etiam per ordinem creaturarũ, *Concludit propositum.*

& per naturam ſtatus in ſe, qui eſt ſtatus libertatis, in quo nulla erat corruptio nec peruerſitas. Sicut autem per naturam liberi arbitrii, ſani & perfecti, probauimus conditiones illius ſtatus, ita econtrario per naturam liberi arbitrii, corrupti & peruerſi, poſſumus probare conditiones ſui ſtatus, & quæ pertinent ad ipſum, quia eadem eſt ſcientia oppoſitorum. Comparemus ergo iſtos duos ſtatus inter ſe, & videamus, qualis primo erat homo, & qualis modo eſt, vbi erat primo & vbi modo eſt, & quot & quanta bona perdidit, & quot & quanta mala nunc habet, & ſic per iſtũ modum habebimus veram cognitionem de homine, aliter ignorabimus hominem. Ecce igitur quomodo creuit ſcientia de homine, quia nunc habemus duas ſcientias, vnam de homine perfecto, & aliam de homine corrupto & lapſo.

¶ *De origine corruptionis malique naturæ hominis.*

TITVLVS CCXXXVI.

POſt prædicta oportet inueſtigare originem corruptionis & mali ipſius naturæ hominis, & quomodo intrauit, & videre, quis hominem fecit talem, & in tali ſtatu ſicut modo eſt. Vnde probatum eſt, q. Deus non fecit hominem talem, immo fecit ipſum, in debito ſtatu, ergo neceſſe eſt, vel quod ipſemet homo fecerit ſeipſum talem, ſcil. quod fecerit ſuam corruptionem, ſuam perditionem, ſuum malum, vel aliqua alia creatura. Et quia probatum eſt, quod nihil poterat nocere homini, nec lædere hominem, nec aliquã violentiam facere contra eum, contra ſuam voluntatem, nec contra ſuam libertatem, ergo neceſſario cõcluditur, quod ipſemet homo voluntarie & libere & ſponte per ſuam voluntatem, nulla alia re cogente, fecit ſeipſum talem & in tali ſtatu, fecit ſuã corruptionem & ſuum malum, & perdidit ſeipſum & ſtatum primum bonum, & fecit ſeipſum malum. Et quia nos proba-

Tit. CCXXXII.

Tit. CCXXXIV.

probauimus omnes conditiones primi ſtatus hominis per liberum arbitrium & ratione voluntatis & libertatis, & fecimus fundamentum & caput noſtrum in ipſo libero arbitrio, ita quod omnia debebant homini euenire ratione ſuæ libertatis & voluntatis, ſcil. immortalitas, conſeruatio iuuentutis, obediẽtia creaturarum, & alia ſupradicta, ita quod nullum malum debebat eſſe in homine contra ſuam voluntatem, ergo per oppoſitum arguamus, quod ſi in homine eſt aliquod malũ & aliqua pœna ſeu miſeria, quod ipſum liberum arbitrium ſeu volũtas libera eſt in cauſa: Ergo neceſſario primum malum fuit in libero arbitrio & in voluntate libera. Cum ergo in natura hominis reperiantur multa mala, & multiplex pœna, & multiplex miſeria & calamitas, & multus defectus, & tamẽ non deberent eſſe ſecundum ſtatutum debitum, quia non conueniunt ſtatui debito liberi arbitrii ſani & perfecti, ergo ſequitur, quod ipſum liberum arbitriũ eſt corruptum & peruerſum, malum, deuiatum & mutatum in ſuum contrarium. Ergo ſicut diximus, quod Deus dederat tales conditiones & proprietates bonas in primo ſtatu debito, quia liberum arbitrium, quod eſt bonum, ita exigebat; dicas per oppoſitum, quod ideo homo habet nunc oppoſitas conditiones, & tot mala tam in anima quam in corpore, tam intus quam extra, quia liberum arbitrium ita exigit & ita debetur ei, & per conſequens ipſum eſt malum, & ideo in eo eſt corruptio & malitia, quæ non deberent eſſe. Omnia debent proportionari libero arbitrio. Sic ergo primum malum & prima malitia ſeu prima corruptio fuit in libero arbitrio & voluntate libera. Et ſic habemus radicem omnium malorũ in natura hominis. Cum ergo primum malum in vnoquoque genere ſit cauſa omnium aliorum, ſequitur, quod malũ liberi arbitrii ſeu voluntatis, quod eſt primum malũ, ſit cauſa omnium malorum, & ab ipſo habent originẽ omnia mala, & propter illud malũ ſunt, & ſi illud malum non eſſet, nullum malum eſſet. Et quia ipſe Deus

Tit. CCXXXV.

Prima corruptio fuit in libero arbitrio.

non fecit ipſum liberum arbitrium malum nec corruptum, ergo ſequitur, quod ipſum liberum arbitrium fecit ſeipſum malum, & corrupit ſeipſum, & nocuit primo ſibiipſi. Sic ergo volũtas hominis fecit ſeipſam malam libere, ſponte, nullo cogente, & voluntarie, quia aliter fieri non potuit.

¶ *Quod non ſunt niſi duo mala, ſcil. voluntarium & inuoluntarium.*

TITVLVS CCXXXVII.

ET quia nihil poteſt fieri maius quam liberum arbitrium, ergo ſequitur, quod nullum maius malum, nulla maior malitia, nulla maior corruptio, nulla maior peruerſitas quam liberi arbitrii & voluntatis, nec per conſequens maior deformitas ſeu turpitudo. Et ideo quia liberum arbitrium facit tantam malitiã, tantam corruptionem in ſeipſo, voluntarie & ſponte, ſequitur, quod eſt odibile, & nullo modo amabile, & quod iſtud malum totum eſt ei imputabile, & culpa eſt in eo, quia iſtud malum eſt voluntarium, & per conſequens iſtud malum eſt punibile & vindicabile & iudicabile, & ei debetur pœna & punitio: & ideo de neceſſitate ad iſtud malum debet ſequi aliud malũ, ſcilicet malũ pœnæ & punitionis & vindictæ, & iſtud malum eſt malum inuoluntarium & contra voluntatem. Et ſic duplex eſt malum, voluntarium & inuoluntarium, ſeu malum culpæ & malum pœnæ, & ad iſta duo mala reducuntur omnia mala. Vnde quia primum malum eſt voluntarium, & ideo delectabile, & placet voluntati, ideo non ſentitur nec dat dolorem nec triſtitiam, ideo neceſſario eſt ſecundum malum, ſcil. inuoluntarium, quod eſt triſtabile & diſpliçibile voluntati, quod dat pœnam, dolorem & triſtitiam, & quod ſentiatur à voluntate. Et ideo illud malum manifeſtat primum, & facit ipſum cognoſci, nec aliter cognoſceretur, & ideo bene ordinatum eſt, vt qui façit malum quod non ſentit, quod habeat malũ quod ſentiat

Malũ culpæ & pœnæ.

ſentiat & percipiat. Et ideo propter iſta duo mala neceſſe eſt, quod ſit ordo iuſtitiæ, & ordo iudiciarius, quia voluntas ſeu liberum arbitrium facit primũ malum, ſcil. voluntarium, ſed ſecundum malum, ſcil. inuoluntarium, ſcil. pœnæ & punitionis, voluntas non facit, ſcil. per modum iuſtitiæ, ſed alius facit, ideo neceſſe eſt, quod ſit iudicium & iuſtitia ad faciendum ſecundum malum & ad proportionandũ, quia ſecundum malum ordinat primum, quod eſt inordinatum & contra ordinem naturæ. Et ideo quia voluntas exit ab ordine naturæ debito, neceſſe eſt, quod cadat in ordinem iuſtitiæ. Vnde iſti duo ordines correſpondẽt duobus ſtatibus liberi arbitrii. Primus ſtatus liberi arbitrii ſtat ſub ordine naturæ, ſed ſecundus ſtatus, ſc. corruptus & malus, ſtat ſub ordine iuſtitiæ & iudiciali. Sic igitur omne malum, quod eſt in homine, vel eſt voluntarium vel inuoluntarium, vel eſt malum culpæ vel pœnæ. Et quia in homine reperitur malum inuoluntarium & pœnæ & miſeriæ, vt patet per experientiam, ideo de neceſſitate arguitur, quod in homine fuit malum voluntarium & malum culpæ, quia impoſſibile eſt malum pœnæ eſſe ſine malo culpæ. Et quia homo non fecit ſibiipſi malum pœnæ & miſerię, quod eſt malum inuoluntarium, & contra ſuam voluntatem, ideo ſequitur, quod alius fecit iſtud malum homini. Et per conſequens Deus fecit malum inuoluntarium in homine, & homo fecit malum voluntarium, & homo fecit malum culpæ, & Deus fecit malum pœnæ & miſeriæ & punitionis & vindictæ. Attamen poſſumus dicere, quod homo fecit ambo mala, primum voluntarie, & ſecundum meritorie, quia ſecundum malum fit propter primum, & iuſte & debite, quia ei debetur. Vnde quia liberum arbitrium ſeu voluntas libera corrupit ſeipſum, & deformauit ſeu deturpauit & deſtruxit bonitatem, quam Deus ei dederat, & pulchritudinem & decorem, & mutauit ſe in turpitudinem & malitiam, & in formam contrariam, ideo fecit Deo iniuriam, offenſam & vituperiũ,

Ordo iuſtitiæ & iudiciarius.

Deus fecit malum pœnæ & homo malũ culpæ.

& fuit contrarium, diſcordans & diſſimile totaliter Deo: Propter quod neceſſe erat, quod ſepararetur & diuideretur à Deo ratione contrarietatis, & perderet vnitatem & amicitiam, quam habebat cum Deo, propter quod nullo modo potuit placere Deo, imo totaliter diſpliceret, & eſſe diſplicibile & eſſe odibile. Et ideo Deus propter offenſam & iniuriam ſibi factam & ſummam ingratitudinem puniuit ipſum hominẽ, dando ſibi malum pœnæ & miſeriæ & triſtitiæ, vt ad oculum videmus. Et ideo ſecundum malum, ſcilicet pœnæ & miſeriæ & triſtitiæ eſt debitum ordinatum & ſecundum rectam rationem, quia eſt ſecundum Deum. Ecce igitur ordinem malorum, nam primum eſt malum culpæ ſeu voluntarium, quantum ad originem, ſed quantum ad cognitionem, primo apparet nobis malum pœnæ & miſeriæ ſeu inuoluntarium, & deinde per illud arguimus de neceſſitate præceſſiſſe malum voluntarium in homine ſeu culpæ, & illud malum culpæ ſeparauit hominem à Deo. Nunquam enim Deus permitteret in homine eſſe malum pœnæ & miſeriæ, niſi præceſſiſſet malum culpæ. Et per conſequens concluditur de neceſſitate, quod inter Deum & hominem fuit culpa, iniuria & offenſa primaria, & quod homo primo iniuriauit & offendit Deum factorem ſuum. Et ſic homo ſemper portat in ſeipſo ſignum & teſtimonium infallibile, per quod poteſt veraciter arguere culpam, iniuriam, & offenſam contra Deum & naturam hominis fuiſſe.

Ordo malorum.

¶ *Quod iſta culpa, iniuria & offenſa contra Deum, propter quam eſt pœna & miſeria in natura hominis, fuit facta per primum virum & primam mulierem inſimul.*

TITVLVS CCXXXVIII.

ET quoniam per malum pœnæ & miſeriæ nos arguimus culpam & iniuriam fuiſſe, ideo ſecũdum modum

modum & conditionem pœnæ arguamus etiam modum & qualitatem & cõditionem culpæ, quia in pœna relucet culpa. Vnde quia pœna, quæ est in natura hominis, est vniuersalis & communis omnibus hominibus, quia omnes patiuntur pœnam mortis & alias miserias, & in vtroque sexu tam in viro quam in muliere, ideo sequitur, quod culpa & iniuria est communis omnibus hominibus & vniuersalis. Et omnes nascuntur cum ista pœna & miseria, & dum sunt in vtero & quando nascuntur, & non possunt committere culpam nec iniuriam, quia culpa seu iniuria & offensa est malum voluntarium, & nullus homo in vtero, nec quando nascitur extra vterum, potest cõmittere malum voluntarium, nisi tunc quando vtitur libero arbitrio, ergo sequitur, quod ille qui fecit primũ malum voluntarium & primam culpam, fuit magnus & adultus, & quod fuit primus homo, qui fuit communis & vniuersalis omnibus hominibus, quia nisi fuisset in primo homine, non se extendisset ad omnes homines. Et sic communitas & vniuersalitas & identitas pœnæ & miseriæ, arguit & probat omnes homines descendisse ab vno homine primo, in quo fuit primum malum culpæ, & primum malum volũtarium, & primum malum inuoluntarium, scilicet pœnæ & miseriæ, in quo primo ipsa natura hominis fuit corrupta, lapsa & peruersa, & ab illo deriuatum est malum in omnes homines. Et quia pœna & miseria est in vtroque sexu, ideo sequitur etiam, quod in prima muliere fuit idem malum quod in primo viro, & quod culpa fuit cõmunis ambobus. Et sic concluſum est, quod est dare primum virum & primam mulierem, qui ambo fecerunt culpam & iniuriam & offensam contra Deum, & quod ab ipsis, tanquam à primis radicibus, deriuata sunt omnia mala in posterum in filios eorum & filias per successionem. Et sic omnes homines habent vnum primum hominem patrem, & vnam primam mulierem matrem in communi & in generali, & ideo omnes sunt fratres respectu istius patris

Primum malum fuit in ambobus primus parentibus.

patris primi & primæ matris, & hoc ſecundum carnẽ. Quia autem factus fuit primus homo & prima mulier, & in quo ſtatu iam per illa, quæ dicta ſunt ſuperius de primo ſtatu hominis, poteſt ſciri & cognoſci, quoniam in ſtatu meliori & perfectiori, & in ætate pulchrior. Et ideo primus homo & prima mulier habuerunt ambos ſtatus naturæ hominis, quia fuerunt primo in ſtatu perfecto, deinde ceciderunt in ſtatum corruptum & malum. Sed natura, quæ fuit in omnibus aliis hominibus, non fuit in ſtatu corrupto & lapſo, & ideo homines, qui fuerunt poſt ipſos & ſunt, credunt naturam hominis, quam habent, fuiſſe ſic conditam, & nunquam fuiſſe in alio ſtatu. Sed vlterius inueſtigandum, quis primo fecit culpam & offenſam & iniuriam contra Deum, vel vir vel mulier, & quis magis offendit: ſed hoc ſcire poterimus ex quantitate pœnæ & miſerię. Vnde videmus per experientiam in muliere quaſi duplicatam pœnam & miſeriam reſpectu viri. Ideo cõcludere poſſumus, quod mulier primo offendit Deum, & ab ipſa habuit originem prima culpa & offenſa, cum ſit magis punita quã vir, & per conſequens in ipſa muliere fuit primo humana natura corrupta.

Mulier primo fecit malum.

¶ *Quod prima culpa & offenſa ſeu iniuria fuit inobedientia contra Deum.*

TITVLVS CCXXXIX.

ET quoniam nondum inueſtigauimus in ſpeciali de prima culpa ſeu offenſa primi viri & primæ mulieris, quæ & qualis fuit, propter quem puniuit eos Deus, & ideo oportet hoc inquirere in ſpeciali. Et quia nos videmus punitionem per experientiam, ideo poterimus inuenire ipſam culpam, qualis fuit. Vnde iam probatum eſt ſuperius, quod in primo ſtatu omnia membra corporis erãt obedientia rationi & voluntati ſine aliqua rebellione, omnia mouebantur ad imperium rationis, ſed modo videmus per experientiam,

Tit. CCXXXIV.

tiam, quod vnum membrũ tam in viro quam in muliere est totaliter rebelle & inobediens imperio & dominio liberi arbitrii, scil. membrum, per quod fit generatio, quoniam nullo modo obedit rationi, immo semper contra rationem mouetur & contra voluntatem, cætera autem membra obediũt voluntati. Quid autem significat hoc, quod solum membra generationis sunt sine obedientia, & alia obediant, nisi quod sicut omnes generamur & eximus per membrum inobedientiæ, ita etiam sumus filii inobedientiæ. Vnde postquam mouetur aliquid in homine contra imperium rationis, & non aliud signum est, quod sumus filii parentum inobedientium, ita quod omnia mala euenerunt nobis ex inobedientia, quia in porta generationis est vera inobedientia & rebellio, ergo prima culpa fuit inobedientia. Sed inobedientia non potuisset esse sine aliquo mandato, ergo aliquod fuit mandatum à Deo, cui fuerunt inobedientes.

Nota pulcherrimum argumentum.

Item hoc idem potest ostendi ex natura liberi arbitrii & status primi, in quo fuit formatus. Vnde natura liberi arbitrii est, vt faciat opus remunerabile, quia opera bona facta ex libertate sunt remunerabilia. Item quia homo debuit ita formari, vt posset acquirere aliquod bonum, quod nondum sibi datũ fuerat, quamuis enim perfectus esset in natura, tamen nondum erat totaliter consummatus, quia aliquid maius adhuc habere poterat, scilicet confirmationẽ illius status, in quo erat, quia perdere poterat, sed nõ nisi voluntarie, & non per violentiam. Item adhuc nõ habebat gloriam cœlestem & glorificationem corporis & animæ, ad quam transmittendus erat. Si enim homo fuisset totaliter completus & transmutatus & consummatus in gloria, vt amplius nihil posset ei dari, iam per ipsum liberum arbitrium nõ posset aliquid lucrari nec mereri sibi. Et sic in natura hominis perfecta duo status sunt considerandi, scilicet status in quo posset mereri & lucrari per ipsum liberum arbitrium, & status in quo esset completus & consummatus in gloria,

Tit. LXXXVIII.

Quod homo est factus in statu, in quo posset mereri.

Status meriti & præmii.

gloria, & ſic eſt ſtatus meriti & ſtatus præmii. Et ideo quia iſta duo debent eſſe in natura; ſcil. meritum & præmium, victoria & corona, & hoc propter liberum arbitrium, quod propter proprium opus debet coronari, conuenientius fuit, quod homo primo fieret in ſtatu meriti, vt ſcilicet poſſet mereri, deinde de ſtatu meriti & victoriæ tranſiret ad ſtatum præmii & coronæ. Et hoc erat valde laudabile & glorioſum & ſaporoſum, vt propter proprium meritum acquireret ſuũ præmium, & vltimum & finale bonum; quia ſic magis eſſet ſibi ſapidum, quia hoc requirit natura liberi arbitrii, quia poteſt flecti ad duas partes oppoſitas. Et ideo ſi ſe flectit totaliter ad meliorem partem & perſeuerat in illa, quaſi tunc dicitur habere victoriam de oppoſita parte, quaſi de inimico, & ideo meretur coronari, & ideo Deus, quia ita fieri conueniebat; fecit hominem primo in ſtatu merendi; & dedit ei completiſſime omnia illa; quæ pertinebant ad illum ſtatum; ita quod dedit omnia illa; quæ poterant ipſum iuuare ad merendum ſuum finale & vltimum bonum in æternum, & nihil habebat, quod impediret ipſum. Et ideo conuenientiſſimum fuit; quod Deus dedit homini occaſionem merendi, ne in vanum eſſet creatus in ſtatu merendi. Et quia nihil eſt magis efficax ad merendum, quam pura obedientia ſeu opus factũ ex pura obedientia & mera, quia primum & ra[illegible] opus ſerui reſpectu domini, & ſubditi reſpectu p[illegible] cipis, & inferioris reſpectu ſuperioris, eſt obedire [illegible] re & ſimpliciter, & in iſto fundantur omnia alia o[illegible] ra, quæ præcipiuntur; quia ſi obedientia non eſt pu[illegible] nullum opus eſt quod ſit acceptabile. Si ergo ex operibus factis ex libertate eſt meritum, ſequitur, quod in primo opere, in quo omnia opera meritoria fundãtur, eſt radicaliter meritum totum & lucrum; ergo in opere obedientiæ ſine aliquo adiuncto eſt omne meritum radicaliter. Ideo certe homo debuit exerceri primo in opere obedientiæ, & ſicut erat perfectus in ſtatu merendi, ita primo faceret opus perfectum meritó-

Radix merendi eſt in opere obedientiæ.

ritorium, vt quia poterat obedire & non obedire, si haberet victoriam contra inobedientiam, perseuerā-do totaliter in ipsa obedientia, quasi per modum pugnæ & victoriæ acquireret suam coronam. Et ideo conuenientissimum fuit, quod Deus daret præceptū homini, in quo pura obedientia appareret & exerceretur, ita quod in illo præcepto nulla appareret vtilitas homini, ne propter commodum & vtilitatem illius operis induceretur, sed solum ex pura obediētia præcipientis & mandantis, & sic dilectio per experientiam probaretur. Et quia magis apparet obedientia in præcepto negatiuo seu prohibitiuo quam affirmatiuo, ideo debuit esse illud mandatum prohibitiuum magis quam affirmatiuum, & breuiter eo modo debuit esse, quo modo conuenit magis puræ obedientiæ & meræ obedientiæ.

Conueniens fuit Deum dare præceptum primo homini.

Et sic concludere possumus, quod Deus à principio, quando fecit primum hominem & primam mulierem, dedit eis aliquod præceptum de sola obedientia, vt homo haberet solam occasionem merendi & lucrādi suum finale bonum æternum, & gloriam cœlestem, & confirmationem omnium bonorum, quæ possidebat, vt sic homo transiret rectissime de statu meriti per obedientiam consummatam & perfectam ad statum præmii, sc. ad gloriam cœlestem. Et vt homo maxime esset attentus ad seruandam obedientiā, & fugiendam inobedientiam, & firmiter constaret ei de voluntate Dei mandantis, cōueniens fuit, vt Deus apponeret pœnam cum præcepto, & talem pœnam, qua non posset cogitari maior, sc. pœnam mortis, qua pœna mortis nulla maior est, quare nihil magis terribile, nec magis timendū quam mors, maxime in statu illo primo. Et sic postquam conclusum est superius infallibiliter, quod aliqua culpa & iniuria seu offensa communis seu generalis est inter Deum & hominem, quæ vniuersaliter tangit omnes homines: postquam etiam declaratum est, quod Deus dedit aliquod præceptum homini de sola obedientia exercenda & probanda,

Tit. CCXXXVIII.

In isto tit.

banda, ſequitur, quod illa culpa & iniuria & of
fuit inobedientia contra Deum, ſcil. quia homo f
præceptum Dei per inobedientiam, & incepit ha
Tit. CXLII & ſequi ſuam propriam voluntatem contra De
&c. luntatem. Et quia declaratum eſt in pluribus loc
perius, quod nihil eſt magis contra Deum quam
pria voluntas, & propria voluntas idem eſt quod
obedientia, ideo homo nihil potuit facere peius
inobedientiam, vel aliquod maius malum quam
obediẽtiam erga Deum. Et ideo ſicut homo per
dientiam meruiſſet confirmationem omnium bo
rum, quæ habebat, & glorificationem cœleſtem
habitationem æternam cum Deo in cœlis, ita per
obedientiam meruit perdere omnia bona, quæ po
debat, & meruit pœnam æternam & habitatio
Duo ſtatus hominis. inferni, & æternam ſeparationem à conſortio De
Ecce igitur recolligentes habemus in natura hominis
duos ſtatus, ſc. ſtatum integrum & perfectum, & ſta-
tum lapſum & corruptum, & ſecundum hoc habem
duos ordines, ſc. ordinem naturæ & ordinem iuſtitiæ
ſeu iudiciale. Primus igitur ſtatus erat totus in ordi-
ne naturæ debitæ, ſed ſecundus totus cecidit in ordi-
nem iuſtitiæ, quia eſt ſtatus punitionis, & pœnæ, &
iudicii, quia in iſto ſtatu non eſt niſi culpa & pœna, &
totus verſatur circa iſta duo, quia homo cecidit
culpam & in miſeriã, & ibi ſemper manet per ſe, q
Duo ſunt mala. ipſemet fecit illum ſtatum. Et exinde patuit, quod
ſunt niſi duo mala, ſcil. malum voluntarium, quod
malum culpæ, & malũ inuoluntarium, quod eſt m
lum pœnæ & miſeriæ. Primum malum fecit hom
ſed ſecundum malum fecit ordo iuſtitiæ. Item etiam
Status meriti. ſtatus integer & ſanus diuiſus fuit in duos ſtatus, ſcil.
in ſtatum meriti ſeu merendi, & in ſtatum præmii, &
Status præmii duplex. iſte ſtatus præmii recipiebat duo præmia. Primum
præmium erat in hoc mundo confirmatio omnium
bonorum, quæ poſſidebat: ſecundum præmium erat
vltimum in cœleſti gloria in æternum. Similiter au-
tem ſtatus lapſus recipit duas pœnas & miſerias, ſcil.

pœnam

pœnam & miſeriam temporalem, in qua homo perdidit omnia bona, quæ ſibi collata fuerunt à Deo, & locum delectabilem, & habuit mala contraria illis bonis, & recepit pœnam & miſeriam æternam poſt mortem corporalẽ loco glorię æternæ & gaudii ſempiterni. Habemus etiam, quod inobedientia hominis contra Deum fuit illa culpa, per quam intrauerunt omnia mala in naturam humanam.

¶ *Hic inueſtigatur, ſi homo per ſe nullo alio inſtigante & inducente offendit & iniuriauit Deum, vel ſi fuit inſtigatus.*

TITVLVS CCXL.

SEd valde mirandum eſt, cum primus homo in primo ſtatu eſſet ita perfectus, ita completus in omni perfectione, & in omni cognitione ſibi neceſſaria, eſſet etiam amicus Dei, amaret Deum, qui eum creauerat in tanta dignitate ſuper omnes alias creaturas, quomodo potuit velle offendere Deum, & facere aliquod diſplicitum ei, & cõtra ſuam voluntatem, nec per experientiam videmus, quod in iſto ſtatu lapſo amicus vult offendere amicum, & ideo qui recipit beneficia ab aliquo, diligit illum, immo amicus multo citius pro amico moreretur, ergo multomagis in iſto ſtatu ſano & perfecto, cum homo eſſet bonus totus & gratus, & talis erat. Ergo videtur, quod homo proprio motu non offendit Deum, niſi fuerit inſtigatus & inductus per alium aliquem: item etiam non potuit hoc fieri, vt homo frangeret mandatum Dei & faceret contra ſuam volũtatem, niſi ſibi eſſet promiſſum aliquod maius bonum, quam illud, quod habebat, quia aliter non videtur, qualiter homo potuit facere contra Deum, nec ad hoc induci, niſi propter aliquod bonum maximum acquirendum. Sic ergo apparet, quod duo fuerunt ibi, ſc. inſtigatio, & cum hoc maxima promiſſio maioris boni, quam illud, quod habebat. Item etiam confirmatur hoc totum, quia

primo peccauit contra Deum, & plus mulier quam vir, quia in duplo punita. Sed ſi peccaſſent in illo vir & mulier, videtur, quod peccaſſent ex elatione & ſuperbia bonorum, quæ habebant ſuper animalia, & ex dominio & dignitate, quia habebant dominium ſuper omnia creata, ſed ſi ita eſſet, tunc prius pecaſſet vir quam mulier, quia in maiori dignitate erat, & tamen oppoſitum eſt. Ergo alio inſtigante peccauerũt. Sed quæ fuit illa res, quæ potuit inducere primum virum & primam mulierem contra Deum. Non enim potuit eſſe aliqua res inferior homine, quia non habet intellectum, nec natura propria hominis fuit ad hoc inclinata, immo magis oppoſitum, quia bona erat, ergo ſequitur, quod fuit aliqua res maligna, habens intellectum & voluntatem, & ſciens facere malum, & cupiens nocere homini, & inuidens ei, cognoſcens bonum ſuum, quod poterat acquirere, & quæ inimicabatur Deo, quia inſtigabat hominem contra Deum. Ergo oportuit, quod illa res fuit de natura ſpirituali & intellectuali creata, ergo erat aliquis ſpiritus ſeu angelus, ergo iam erat aliquis ſpiritus malus, corruptus & lapſus. Ergo videtur ex hoc, quod in natura pure ſpirituali erat malum ſeu corruptio in angelica natura prius, quam in humana natura.

Diabolo inſtigante homo cecidit.

¶ *Quod per rationem oſtenditur, quod lapſus ſeu perditio & corruptio primo fuit in natura ſpirituali ſimplici, quam in natura mixta ſeu humana.*

TITVLVS CCXLI.

QVamuis autem per proceſſum iam factum ſatis probabiliter ſit oſtenſum, quod in natura angelica fuerit primo malitia quam in humana, eo quia humana alio inſtigante & inducente facta eſt mala & corrupta, attamen poſſumus hoc aliter oſtendere & probabiliter, ſcil. comparando naturas adinuicem, & ex conditionibus vtriuſque arguendo. Vnde iam dictum

ctum est superius, quod tres sunt naturæ creatæ, ex quibus constat totum vniuersum, scil. natura corporalis tantum, quæ non habet immortalem spiritum, & natura corporalis & spiritualis insimul, scilicet humana, & natura spiritualis tantum, sc. angelica. Sicut autem per istas duas naturas, quas videmus, probauimus tertiam esse, scilicet spiritualem tantum; quam non videmus, ita similiter quodammodo ex corruptione & lapsu naturæ mediæ, scil. corporalis & spiritualis insimul seu mixtæ, possumus suspicari de corruptione naturæ spiritualis tantum. Vnde natura infima, scil. corporalis tantum, est bona non corrupta nec mutata à suo statu, nec perdita, nec lapsa, sed natura corporalis & spiritualis insimul seu mixta est tota mala, & corrupta, & lapsa, & perdita à suo statu, & ideo cum nos videmus naturam supremam, visibilem, corruptam & non aliam, scil. corporalem, & hoc factum est, quia habuit liberum arbitrium & liberam voluntatem, quærere possumus, si natura spiritualis tantum, sc. angeli, cum similiter habeat liberum arbitrium sicut media, fuit corrupta primo & mala. Vnde sicut natura hominis debuit habere duos status propter liberum arbitrium, scil. statum meriti seu merendi & lucrandi, & statum primum & gloriæ seu glorificationis, ita natura angelica debuit similiter habere istos duos status, quia hoc exigit liberum arbitrium creatum. Et ideo primo fuit creata in statu, vt posset mereri & lucrari per liberum arbitrium suum finale & vltimum bonum, & habuit omnia necessaria pro illo statu, sed non fuit creata in statu completo & vltimo, quia hoc debebat meteri sicut humana. Et ideo sicut humana natura lapsa est à primo statu, in quo creata fuerat, & non peruenit ad secundum statum, quem debebat mereri & lucrari per liberum arbitrium, immo perdidit eum, ita similiter potest dici de angelica, quia eadem est ratio vtrobique, quia vtrobique liberum arbitrium, quia vtrobique duo status iam dicti. Et sic natura angelica potuit esse lapsa à primo statu,

Tit. CCXVIII

Natura angelica primo corrupta est.

in quo creata fuerat, & potuit perdere illum ſtatum, ad quem debebat peruenire. Et ideo ſi de facto ita eſt, & quare hoc quærimus, quia de poſſibilitate non dubitamus: hoc autem nullo modo probare poſſumus niſi per corruptionem & lapſum in natura humana, quæ apparet, quam videmus, quæ de facto eſt corrupta & lapſa. Vnde probabiliter arguere poſſumus, q̃ poſtquam in humana natura, quæ eſt media, eſt de facto malum, quod etiam in illa ſuprema fuit malum, & quod illud malum, quod eſt in natura media, ſcil. humana, habuit originem ab illo malo, quod primo erat in natura angelica, & quod niſi in natura altiſſima creata fuiſſet primo malum & corruptio, quod non fuiſſet in media natura, ſcil. humana, quamuis vtrobique malum fuerit ex libertate. Arguamus ergo ſic: Certum eſt, quod primum malum eſt malum ſpirituale, voluntarium & intellectuale, ergo malum corporale non poteſt eſſe primum. Vnde in natura humana eſt vtrunque malum, ſcil. malum ſpirituale & malum corporale, ſed ſpirituale & voluntarium fuit cauſa mali corporalis, quod eſt inuolũtarium. Ergo cum nos videmus malum ſpirituale ſimul coniunctũ cum malo corporali in humana natura, videtur, quod primo fuit malum ſpirituale purum ſine corporali, & per conſequens primo fuit malum in natura pure ſpirituali, quia videtur eſſe in malis ſicut in bonis.

Poſtquam ergo malum eſt in natura, videtur, quod habeat ſuum ordinem, non tamen neceſſariũ ſed voluntarium, quia in malis voluntariis nulla poteſt eſſe neceſſitas, ſed voluntas, ſed mala inuoluntaria & corporalia habent neceſſitatem & ordinem neceſſarium inter ſe, quia mala voluntaria exigunt & requirũt mala inuoluntaria & corporalia, & vnum malum, ſcil. corporale, accuſat alius. Item in humana natura fuit vertibilitas ratione liberi arbitrii, quia natura pure corporalis non ſe poteſt vertere in oppoſitum per ſe, quia nõ habet liberum arbitrium, ergo videtur, quod vbi liberum arbitrium vertibile eſt magis purũ, magis in

gis in ſua actione & ſua natura, quod ibi eſt maior vertibilitas & poſſibilitas ad vertendum ſe quo voluerit, ergo ſequitur, quod liberũ arbitrium fuit magis vertibile, & citius in natura, quæ tantum eſt ſpiritualis, quam in natura, quæ eſt corporalis & ſpiritualis inſimul, quia iſta natura appropinquat totaliter naturæ pure corporali, quæ eſt totaliter inuertibilis de ſe, quia habet eam in ſe, & alia multum diſtat. Ergo cum malum reperiatur de directo in natura minus vertibili, & quæ appropinquat totaliter naturæ inuertibili, ergo videtur, quod primo ipſum malũ fuerit in natura magis vertibili. Ergo videtur, quod corruptio primo fuit in natura pure ſpirituali, quæ habet liberum arbitrium magis vertibile, quam in natura corporali & ſpirituali inſimul, quæ habet liberum arbitrium minus vertibile. Et quia corruptio liberi arbitrii minus vertibilis habuit originem à corruptione liberi arbitrii magis vertibilis, non tamen de neceſſitate ſed voluntarie, quia liberum arbitrium non poteſt corrumpi niſi voluntarie & ſponte, ſed tamen poteſt inſtigari & induci & perſuaderi ad corruptionem & ad malum per aliud & tentari, ergo videtur, quod liberum arbitrium ſupremæ naturæ angelicæ, tentauit, inueſtigauit & induxit liberum arbitrium mediæ naturæ ad malum & ad corruptionem, & hoc per inuidiam & malitiam.

Præterea natura humana eſt media inter naturam pure corporalem & pure ſpiritualem, & ex iſtis tribus conſtat vniuerſum tanquam vnum tantum, ſed cum natura humana ſtans in media duarum naturarum fuit facta bona, videtur, quod nõ fuit facta corrupta, niſi traheretur ad malum & ad corruptionem per vnam vel per aliam, ſed non potuit trahi ad malum primo, nec inſtigari primo per naturam pure corporalem, cum illa natura nunquam fuit corrupta, ſed ſemper fuit bona, ergo videtur, quod malitia & corruptio fuit primo in natura pure ſpirituali, & illa corrupta trahit aliam ad corruptionem.

Item etiam, quia videmus, quod quando totũ corpus eſt ſanum, vel totum regnum vniuerſi, quod niſi corruptio fiat in principali, quod non fit in minus principali, ſed cum tria ſint membra in vniuerſo, ſcil. tres naturæ, & cum natura ſpiritualis ſit maius & principalius membrum, videtur, quod corruptio non potuit eſſe in aliis membris, niſi primo fuerit in illo, ſed cum corruptio reperiatur in membro non tamẽ principali, videtur, quod primo fuit in magis principali. Et ſic per iſtas rationes poſſumus probabiliter dicere, quod lapſus & corruptio ſeu malum primo fuerit in natura angelica quam in humana, & quod in illa incepit malum. Et per conſequens natura angelica prius fuit inimica Dei & contra Deum quam humana. Et ſic habemus duas naturas in vniuerſo, lapſas & corruptas & perditas. Sed non eſt neceſſe, quod ſi lapſus fuerit in natura angelica, quod fuerit in tota natura angelica, ſicut eſt de humana, quia vnus angelus non deſcendit ab alio, ſed quilibet fuit creatus per ſe, quãuis omnes inſimul fuerunt creati. Et ſic habemus originem mali & corruptionis in natura hominis, ſed nondum habemus originem mali & corruptionis in natura angelica.

¶ *De origine corruptionis & malitiæ in natura ſpirituali ſeu angelica, & de aliis, quæ pertinent ad hoc.*

TITVLVS CCXLII.

QVoniam autem probabiliter oſtenſum eſt corruptionem & lapſum fuiſſe in natura angelica, ideo videamus, quomodo intrauit ibi malum & corruptio, cum eſſet bona & perfecta in ſuo ſtatu, & nihil deficeret ei pro ſtatu, in quo creata fuerat. Vnde iſta natura non potuit induci nec inſtigari ad malum per aliam naturam, quia non erat alia natura niſi natura diuina, quæ creauit omnia bona, ergo iſta peccauit ſine aliqua inſtigatione, nec inductione per aliquam

aliam

aliam naturam. Attamen ſicut in humana natura malum primo inceperat in muliere, deinde venit ad virum, ita potuit eſſe in natura angelica, vt primũ malum inciperet in vno angelo, deinde veniret ad alios, cum eſſent eiuſdem naturæ, licet non eiuſdem excellentiæ nec gradus, vt iam probatum eſt, ita quod origo mali primo fuit in vno angelo, in aliis autem incepit poſt, & ideo inquiramus, quomodo potuit hoc fieri. Vnde in humana natura, quæ cecidit per inſtigationem alterius, primo fuit malum in parte minus forti, minus digna, & minus perfecta, & deinde de parte minus forti venit ad partem fortiorem, & hoc rationabiliter fuit factum, quia primo debet tentari & inſtigari & induci pars debilior quã fortior, & iſta eſt ars recte tentandi. Ideo in humana natura conuenienter incepit malum in parte minus forti, ſc. in muliere, & vltimo venit ad partem fortiorem, ſcil. ad virum. Sed in angelica natura videtur, quod per oppoſitum intrauerit malum, ſcil. primo per partem fortiorem, & deinde ad partes minus dignas, quia illa natura cecidit per ſe, non inſtigata ab aliquo alio exteriori, nec inducta, ſed proprio motu. Ergo ſequitur, quod illa pars primo cecidit ſeu lapſa eſt, vel in ea incepit primo malum, in qua fuit maior occaſio ruendi & cadendi proprio motu, ſed in angelo, in quo erat liberum arbitrium magis purum, altum & dignum, & voluntas altior & dignior & nobilior, & in quo erat pulcritudo maior, maior erat occaſio ſuperbiendi, ruendi & cadendi, quam in aliis, quia in illo debebat eſſe maior vertibilitas & flexibilitas liberi arbitrii, & maior actiuitas & natura dominandi per ſe, & maior occaſio ſequendi ſuam voluntatem propriam, ergo videtur, quod in illo angelo, qui erat maior in tota natura angelica & dignior creatus, incepit malum, & ille fuit primo malus originaliter, & deinde deſcendit malum in omnes alios ab eo, qui poſt illum mali fuerunt, adhærendo per liberum arbitrium maiori angelo malo. Sic vir fuit factus malus adhærendo mulieri

Tit. CCXX. &c.

Occaſio ruinæ luciferi.

iam malæ. Sic ergo primus angelus ſeu maior ſuper omnes in natura angelica, & prima mulier in natura humana ſimiliter ſe vidẽtur habere quo ad originem mali, ſed alii angeli, qui facti ſunt mali, & primus vir ſimiliter ſe videntur habere quo ad receptionem mali & conſenſum, quia adhærendo facti ſunt mali in cõſentiendo, ſcil. per propriam voluntatem, tamen non coacti. Ecce igitur originem mali & corruptionis. Primo maximus angelorum fuit malus, & in voluntate ſua fuit primum malum, & ille infecit alios angelos, qui facti ſunt mali, quia conſenſerunt ei, & deinde per naturam angelicam, ſeu per aliquem de natura angelica, qui erat malus, fuit prima mulier tentata, inducta, & inſtigata ad corruptionem & malum, & deinde mulier primo corrupta inſtigauit & induxit virum ad ſuum malum & ad ſuam corruptionem, deinde à primo viro & à prima muliere deriuatum eſt malum in omnes filios eorum.

¶ *Qualiter angelus, qui primo fuit factus, malus fuerit, & omnes ſibi conſentientes.*

TITVLVS CCXLIII.

ET quia origo mali fuit in primo & ſupremo angelo, videndum eſt, qualiter incepit & intrauit malum in ipſo & corruptio, & tunc habebimus completam originem corruptionis & mali. Vnde quia angeli fuerunt omnes creati in ſtatu merendi, vt lucrarentur & mererentur per modum victoriæ ſtatum completum, quæ eſt ſtatus gloriæ & coronæ, & cum angeli eo quia ſunt pure ſpirituales, habebant liberum arbitrium ſubito vertibile, eo quia eſt valde actiuum de ſe, & ideo totum meritum, totum lucrum, totũ quicquid poterant facere, magis pro primo ſtatu erat, vt ſtarent & figerent ſeipſos in illo ſtatu bono, in quo creati erant, & non mouerent ſe ab illo ſtatu bono nec mutarentur, vnde poterant ſtare & ſe mutare ſi vellent.

lent. Nonne est ita de homine, quia in homine non erat liberum arbitrium vertibile ita subito, ideo maius opus quod posset homo facere, non erat in illo statu stare in quo creatus est, sed maius opus quod posset facere, est obedire & seruare obedientiam. Et ideo angeli si stetissent post vnum momentum post creationem in illo statu, quia hoc fecissent proprio & libero arbitrio, statim in eodē momento ascendissent ad statum gloriæ, & fuissent in æternum firmati & confirmati & coronati secundum gradus suos & coniuncti cum Deo. Vnde primo quod fuerunt, statim inceperunt velle & amare aliquid per propriam voluntatem, & quia quilibet debebat primo velle & amare Deum, & non seipsum, nec propriam voluntatem, cū cognosceret se creatum fuisse de nihilo & à Deo, & accepisse se omnia à Deo, & quia ad hoc creati erant & attēdere debebant, & talis erat status eorum, ideo illi, qui primo verterunt suum velle & amare ad se ipsos & nō ad Deum, deuiauerunt & errauerunt & peccauerunt, & habuerunt primum velle & primum amare inordinatum, quia solus Deus est primo amandus, vt iam probatum est supra, & nulla creatura est primo amanda. Et ideo primus angelus & superior inter omnes, quia habebat naturam magis excellentem super omnes, & post Deum erat creatura dignior, & melior, & pulcrior, & altior, & ideo excitatus consideratione suæ pulcritudinis & altitudinis primo voluit & dilexit seipsum & suum priuatum bonum, & sic totaliter separauit se à Deo per suam voluntatem, & nunquam dilexit Deum, & mutauit seipsum à statu primo, in quo Deus creauerat ipsum, quia habuit totum suum velle & totum suum amare inordinatum, iniustum, peruersum, & contrarium Deo, vnde in hoc constituit seipsum sibi primum principium & primum bonum & Deum, & ideo statim fuit inimicus Dei & cōtrarius Deo per propriam voluntatem. Et quia habuit velle inordinatum, statim cupiuit proprium honorē, & propriam & priuatam excellentiam inordinate, &

voluit omnibus aliis dominari, & esse prælatus propria auctoritate & sine meritis, quam prælaturam supra omnes alios habuisset si non peccasset, quia sua natura ad hoc erat apta & ordinata, vt si primo dilexisset Deũ, qui primo diligendus erat, & nõ seipsum, qui primo diligendus non erat, sed secundario & in secundo loco, constitutus fuisset in æternum prælatus habens dominium super omnes angelos, & omnes essent sub eo. Et quia prius dilexit seipsum totaliter quam Deum, delectatus est primo in seipso & in sua pulcritudine quam in Deo. Et cum esset creatura de nihilo facta, quamuis excellentissima, tamen nõ creator erat sed creatura, ideo in hoc fecit summam iniuriam & iniustitiã & offensam creatori suo, quia quod soli suo creatori debebatur dedit sibiipsi, & in hoc cõstituit seipsum tanquam Deum & primum, & præposuit creaturam creatori, & violauit & destruxit totum ordinem dilectionis & voluntatis in seipso. Et quia amor conuertit amantem in rem primo amatam & in dominio eius, ideo ipse primus angelus totus & totaliter peruersus est in seipsum & in suam voluntatem, & ideo statim habuit propriam voluntatem & priuatam, separatã totaliter à voluntate creatoris, ita quod semper sequitur suam voluntatem & nullam aliam, & quicquid vult, semper vult propria auctoritate & voluntate, & per consequens nulli alteri voluntati vult esse subditus. Et ideo constituit seipsum regem, & fecit seipsum suum regnum & imperium & suum dominium contra regnum & imperium & dominium Dei. Et quia angelus est simplex, postquam primo elegit & dilexit aliquid, habet immutabilitatem in illo, vt non possit nec velit aliud eligere nec amare, ideo statim primus angelus fuit firmatus & obstinatus in sua propria voluntate inordinata, vt in æternum non possit aliud velle nisi suam propriam volũtatem, & per consequens habet odio quicquid est contra suã voluntatem, & ideo habet summe odio Deum creatorem suum & suam voluntatem, & ideo repugnat quantum

Angeli sunt inuertibiles.

quantum poteſt contra Dei voluntatem. Et ſic facta eſt de nono vna voluntas mala, & prima volũtas mala, quæ non erat. Et ideo fuerunt ſtatim duæ voluntates primæ contrariæ totaliter inter ſe, ſcil. voluntas Dei æterna ſumme bona & primo bona, & voluntas primi angeli noua, & valde mala & primo mala, quam voluntatem ipſemet angelus fecit malam, quam Deus fecit bonam. Et ideo quia ipſemet fecit ſuam voluntatem malam, quia hoc fecit ſuum primum opus, ideo vult totis viribus ſuis defendere & ſuſtinere illam, & pugnare pro illa. Attamen ipſa voluntas mala prima, quia eſt creata, ſemper eſt ſub poteſtate & manu primæ voluntatis bonæ increatæ & ſub Dei voluntate. Ecce primum bellum, prima pugna, prima inimicitia inter voluntates. Quia ergo iſtæ duæ voluntates ſunt primæ, ideo ad iſtas duas debent reduci omnes aliæ voluntates, quia omnis bona voluntas reducitur & coniungitur cum voluntate Dei, & fit vna voluntas cum illa, & omnis mala voluntas reducitur ad voluntatem primi angeli mali, & coniungitur cum ea, & fit vna voluntas cum illa. Et ideo omnes alii angeli, qui primo conſenſerunt & adhæſerunt & coniunxerunt ſe voluntati malæ primi angeli, & complacuerunt in ea, facti ſunt vnum cum eo, & non poſſunt velle niſi quod ipſe vult, & ideo eſt caput, & iſti ſunt membra eius. Et factus eſt vnus chorus malus ex ipſis, & vnus exercitus malus vnitus in vno ſenſu, in vna voluntate, in tanta vnitate, quod non poteſt eſſe maior & fortior ad ſuſtinendum, defendendum, pugnandum pro voluntate mala primi angeli capitanei, & ad totaliter complendam illam contra voluntatem Dei bonam. Et ſimiliter omnes illi angeli, qui adhæſerunt & ſe coniunxerunt primæ voluntati Dei, & complacuerũt in ea, facti ſunt vnum totaliter cum Deo, & non poſſunt velle niſi quod Deus vult, & factus eſt alius exercitus bonus & alius chorus in vno conſenſu, in vna voluntate, & in tanta vnitate, quę non poteſt eſſe fortior ad pugnandum pro voluntate Dei, & ad totaliter complen-

Diabolus pugnat pro ſua voluntate.

Omnes mali angeli ſunt vnius voluntatis.

complendam illam contra voluntatem primi angeli & ſuorum angelorum. Sed in iſto exercitu bonorum angelorum non eſt illud caput, quod debeat eſſe, quia creator non eſt caput alicuius corporis, nec alicuius exercitus, quia caput eſt pars, & creator eſt totum, & ideo quia caput debet eſſe creatura ſicut membra, deficit ibi caput, quod ſit creatura, quia ille maximus angelus debebat eſſe caput, & ipſe perdidit illum locum. Ideo conuenit, quod Deus faciat vnum caput de nouo, quod ſit caput bonorum angelorum, & ideo notemus de iſto capite quale erit, quia oportet quod de nouo fiat, & hinc notemus reparationem & reſtaurationem faciendam: ſed iam facta eſt, & iſta tractabuntur ſuo loco Dei auxilio. Ecce qualiter primus angelus factus eſt malus, & omnes ei conſentientes.

¶ *De magnitudine malitiæ & corruptionis primi angeli.*

TITVLVS CCXLIV.

QVoniam autem natura angelica ſeu ſpiritualis eſt lapſa & corrupta in primo & in ſupremo ſpiritu ſeu angelo, & in aliis ei adhærentibus & conſentientibus, ideo ſicut in natura hominis conſideram⁹ duos ſtatus, ſcil. bonum & malum, ita ſimiliter debemus conſiderare in natura ſpirituali duos ſtatus, ſcilicet integrum & lapſum, & comparare eos inter ſe. Vnde ſunt contrarii & oppoſiti, ſicut vinum & acetum. Et quia res, quæ corrumpitur & mutatur in contrarium ſuæ naturæ, deuenit ad tantum gradum malitiæ, quãtus erat gradus bonitatis, in quo erat vel venire poterat, & quanto res, quæ peruertitur, erat melior & altior in natura, tanto efficitur peior & inferior & malignior. Vnde de quanto vinum eſt melius, de tanto quando fit acetum, acetum tale eſt fortius, & peior eſt corruptio regis quam minimi de regno, ideo quia primus angelus erat ſummus in tota natura angelica, & maior res & dignior & melior poſt Deum, ſequitur,

tur, quod ſua malitia & ſua corruptio aſcendunt ad tantum gradum malitiæ, quanta erat nobilitas, in quà creatus erat, vel ad quam venire poterat, & factus eſt ita infimus & vilis inter omnes creaturas, ſicut erat altus & nobilis in dignitate, & hoc per voluntatẽ propriam. Vnde in ſua voluntate eſt malitia & corruptio tota & peruerſitas, quia inordinate amando, & volẽdo, & eligendo factus eſt malus & corruptus. Et tota bonitas & pulcritudo bonitatis in amando conſiſtit in volendo & eligendo ordinate, ſc. illud, quod eſt amandum, eligendum & volendum. Et ipſe primus angelus nunquam amauit Deum, & ideo quia ſua voluntas erat maior, altior & pulcrior ſuper omnes voluntates creatas, facta eſt tunc mala, tam turpis & infima, quam in omnibus aliis creaturis inſimul, ſi corrumperentur, non eſſet tanta malitia nec vituperium nec turpitudo. Et quia ipſe amauit totaliter ſuã propriam voluntatem, in qua eſt maxima malitia, & vult illam implere quantum poteſt, ideo nõ amat niſi malum & ſummam malitiam & turpitudinem, & laborat totis viribus, vt malum creſcat & multiplicetur, & bonum deſtruatur, & habet odio omnem bonitatem contrariam ſuæ voluntati. Et ſic propria voluntas facta eſt radix, fons & origo omnium malorum. Et quia habet intellectum altiſſimum in cognoſcendo & valde ſubtilem ſuper omnes creaturas poſt Deum, ideo quia voluntas dominatur intellectui, & vtitur eo ad illa, quæ vult, ideo conuertit totum intellectũ ſuum, & totam voluntatem ſuam ad faciendum mala, ad inueniendum omnes artes faciendi omnia mala, ad deceptiones, ad cautelas & ad perſuaſiones falſas & tentationes & ad nocendum, & factus eſt ſummus deceptor, ſumme cauteloſus, ſumme fraudulentus & doloſus, & ſummus mendax, & inuentor omnium mẽdaciorum. Et ideo quicquid habebat, conuertit in malum, & nihil remanſit de bonitate priori. Et quia ſua propria voluntas eſt ligata, firmata, obſtinata & coniuncta inſeparabiliter cum ſeipſa, cum ſua propria

Malitia diaboli non poſſet eſſe maior.

Diabolus laborat vt malum creſcat.

Diabolus conuertit totum ſuũ intellectum ad malum.

pria malitia per amorem, ideo non potest videre nec cognoscere seipsum nec suum malũ quod fecit, quia intellectus est totaliter excæcatus per propriam voluntatem, vt non possit iudicare de sua malitia; quia amor suæ malitiæ excæcat ipsum, & ideo non potest dolere nec pœnitere de peccato suo, nec de suo malo voluntario, quod fecit. Et ideo semper murmurat cõtra Deum, dum aliquid habet contra suam voluntatem; quod est ei multum tristabile. Ecce magnitudinem suæ malitiæ & corruptionis, quæ vix cogitari posset. Et sic ex hoc apparet, quod ipse angelus primus est factus per se princeps & caput angelorũ malorum, & princeps omnium malorum & omnium vitiorum & tenebrarum, & omnis iniquitatis est inuẽtor primus.

Diabolus non potest cognoscere suam malitiam.

¶ *De duplici malo in angelo; sc. voluntario & inuoluntario.*

TITVLVS CCXLV.

ET quia non sunt nisi duo mala, scilicet voluntarium & inuoluntarium; scilicet malum culpæ & malum pœnæ; & primum malum fecit voluntas per seipsam, quod placet sibi & complacet in eo, quia est voluntatium; sed secundum malum facit Deus per iustitiam & iudicium, quia primum malum ita requirit; ideo quia primus angelus malus fecit malum voluntarium & omnes consentientes ei, ideo requirit ordo iustitiæ, quod ei detur secundum malum & suis angelis, sc. malum inuoluntarium, quod est pœna & punitio. Et ideo sicut homo perdidit suum locum, in quo positus fuerat, & expulsus fuit & positus in alio loco tanquam in carcere, scil. in isto loco, in quo nũc est; ita similiter primus angelus malus cum suis angelis perdidit suum locum, in quo creatus fuerat; & fuit expulsus contra suam voluntatem, & positus fuit in alio loco tanquam in carcere. Et ideo expulsus fuit à summo cœlo, & positus est in regione elementorum.

De expulsione diaboli à suo loco.

Et quasi

Et quasi proportionabiliter, sicut homo qui est terra, expulsus est de altissimo loco terreno & nobilissimo ad locum habitabilem terrenum infimum, & ventis & pluuiis & nubibus subiectum, ita ipse primus angelus cum omnibus angelis suis, qui est totus spiritualis, expulsus est de loco cœlesti altissimo ad locum infimum, terrenum & aëreum, in quo est obscuritas & caligo, vbi fit grandinis generatio & tempestatis. *Locus diaboli.* Et sicut iste locus est proportionatus homini pro suo statu corrupto ad punitionem, ita ille conuenit angelo corrupto pro carcere, & hoc pro pœna & carcere temporali, quæ habet finem, sed pro pœna & carcere æternis debetur ei locus infimus in centro terræ, & in medio terræ paratus est ei locus cum angelis suis infimis cum igne æterno, in quo æternaliter puniatur & comburatur, quamuis non habebat corpus, quia hoc fit per ordinem iustitiæ omnipotentis Dei, qui potest facere & scit proportionare pœnas secundum quantitatem malorum ad honorē suæ iustitiæ. Vnde quia primus angelus malus si stetisset & meruisset, fuisset præmiatus & coronatus, quia in æternum locum habitationis, in quo creatus fuerat, per modum præmii obtinuisset, & vlterius præmiatus & coronatus fuisset gloria æterna, & post Deum primam dignitatem & sedem obtinuisset, & ideo quia per contrarium fecit & peccauit & demeruit, & seipsum fecit malum, & tantum quantum bonus erat, & ex hoc cecidit & deuiauit ab ordine naturæ, & per consequens cecidit in ordinem iustitiæ & iudicii, & debuit omnia habere per contrarium. Et ideo primo debuit perdere dignitatem loci, & poni in carceribus tanquam culpabilis & reus & iudicandus, deinde pro loco gloriæ æternę, quam meruisset, in pœnam æternam. Et quamuis iam sit condemnatus ad æternam pœnam per Dei iudiciū, dum fuit expulsus de cœlo, eo quod est obstinatus in malo, & nullo modo potest esse bonus, attamen executio sententiæ nondum facta est, sed exspectatur vsque ad vltimum diem iudicii. Si enim executio iam à princi-

principio facta fuiſſet, iam non primos parentes pec-
taſſet, nec potuiſſet eos inſtigare contra Deũ. Et quia
locus, in quo ſunt carceres, & locus, in quo ſit execu-
tio iuſtitiæ & punitionis, non ſunt idem, ideo nunc ip-
ſe primus angelus cum ſuis angelis habitant in iſto
aëre caliginoſo tanquam in carceribus, in quo non
puniuntur nec patiuntur pœnam per iuſtitiam eis in-
flictam, niſi quia ſunt in carceribus, ſed alius locus eſt
ſibi paratus, in quo fiat vltima executio iuſtitiæ diffi-
nitiuæ, in quo ſentiant ipſe & angeli eius æternã pœ-
nam & punitionem, tam pro prima culpa, quam per-
petrauerunt, quam pro omnibus aliis, quæ poſt fece-
runt. Et iſte locus vocatur infernus, qui à Deo para-
tus eſt primo angelo malo tanquam capiti, & angelis
eius tanquam ſuis membris, & omnibus conſentien-
tibus & adhærentibus, qui faciunt vnum corpus cum
eo. Et ſimilis proceſſus debet fieri circa hominem, &
ideo primo poſitus eſt homo in iſto loco, in quo nunc
eſt tanquam in carcere, & vltimo apparebit in iudi-
cio publico & coram iudice, & talis qualis fuerit re-
pertus iudicabitur ſententia diffinitiua, & hoc in vno
& eodem iudicio publico cum primo angelo & cum
aliis angelis malis, in quo iudicio pœna ſua incipiet
ſine fine duratura. Et quia non eſt niſi vnus iudex, qui
in vno & eodem iudicio inſimul in vna die & eadem
hora omnibus videntibus omnia finaliter iudicabit,
quia hoc pertinet ad magnitudinẽ tanti iudicis, qui
omnia poteſt & ſcit, & nihil ignorat, ideo non debet
tenere niſi vnam publicam curiam & vnum publicum
iudicium per ſemper. Licet autem angelus malus non
patiatur pœnam per iuſtitiam ſibi datam de præſenti,
attamen per ſeipſum patitur intra ſe, quia eſt inquie-
tus & inordinatus in cogitationibus ſuis & in deſide-
riis ſuis, & in tota ſua voluntate, & ideo non eſt in eo
niſi horror & caligo & perturbatio. Quare ſequitur,
quod in ſeipſo nullam poteſt habere quietem, & ma-
xime etiam patitur pœnam, quia vult complere ma-
xime & totis viribus ſuis nequiſſimam voluntatem
ſuam,

Aër caligino-ſus eſt carcer diaboli.

Mundus eſt nobis car-cer.

Diabolus non habet quietem.

ſuam, & non poteſt, quod eſt ſibi magna triſtitia, ſed aliquando gaudet, delectatur & quieſcit, quando poteſt facere malum iuxta ſuam voluntatem, nec aliter poteſt gaudere, & quanto facit maius malum, tanto magis gaudet, & quando fit aliquod bonum, triſtatur, & de maiori bono magis triſtatur. Sed iſtam pœnam non fecit Deus, ſed ipſemet ſibiipſi. Et ſic declaratum eſt primi angeli duplex malum, ſcilicet tam voluntarium quàm inuoluntarium.

¶ *Qualiter homines incorporantur & vniuntur cum primo angelo malo, & fiunt membra eius.*

TITVLVS CCXLVI.

QVoniam iam declaratum eſt, quod non ſunt niſi duæ primæ voluntates, & vtraque eſt prima voluntas, & per conſequens ſunt diuiſæ & ſeparatæ. Vna eſt voluntas Dei bona, quæ etiam eſt communis voluntas, quia eſt cauſa omnium bonorum: Alia eſt voluntas primi angeli mali, quæ eſt etiam voluntas cõmunis, quia eſt cauſa omnium malorum. Et ideo quia omnis prima voluntas inquantum prima nulli ſubiicitur, ſed facit in ſeipſa ſuum regnum & imperium, & ſuum dominium, & ſuas leges, ideo non ſunt niſi duo regna, ſcil. regnum Dei omnipotentis & angeli mali, & omnes aliæ voluntates vel ſunt de regno Dei vel de regno mali angeli. Et ideo quia ipſe primus angelus habet ſuam propriam voluntatem tãquam Deus, quod ſoli Deo conuenit, ideo appetit & vult ſibi dari omnia illa, quæ debentur Deo, ſcil. honorem & adorationem, ideo vult honorari & coli & adorari tanquam Deus, & in iſta ſuperbia eſt obſtinatus & excæcatus. Et ideo quantum poteſt facit omnia illa, per quæ poteſt coli & adorari tanquam Deus, & quantũ poteſt deſtruit honorem & gloriam & culturam Dei, & ideo ſtudet facere mirabilia per omnem modum.

Tit. præced.

Duæ ſunt voluntates communes.

Duo ſunt regna.

Et quia ipſe vult quantum poteſt dominari, & augere ſuum regnum & ſuum dominium, & vult deſtruere regnum Dei, ideo quia vidit hominem eſſe creatum propter regnum Dei, vt aſcenderet ad locum, quem ipſe perdiderat, ſtatim habuit inuidiam contra hominem, & voluit turbare toto conamine, ne homo aſcenderet ad locum, vnde ipſe deſcenderat, & hoc ad deſtruendum regnum Dei & gloriam eius, & etiã propter inuidiam, quam habuit contra homines, & etiam vt traheret homines ad ſuum dominium, & ad ſuum regnum, vt ipſe dominaretur homini ſicut dominabatur angelis ſuis. Et ideo toto conamine ſtuduit ad ſubuertendum hominem, & ſeparandum ipſum à ſocietate Dei, & ad ſubiugandum eum ſibi & totam ſuã poſteritatem, quia hoc non poterat fieri, niſi homo ſeparetur à Deo per inobedientiam & per propriam voluntatem, quæ contrariatur Deo, & ſeparatur totaliter à Deo, ideo quantum potuit fecit, vt homo ſepararetur ab eo habendo propriam voluntatem, & ſic poſtea reciperet hominem, & dominaretur ſuæ voluntati, & ipſum captiuaret, quia omnis voluntas hominis, quæ non eſt ſubiecta Deo, nec obediens Deo, potuit ponere ſeipſam ſub angelo malo. Et iſto modo captiuauit hominem ſubtiliter & cauteloſe, primo mulierem, deinde virum per mulierem, & per iſtos omnes filios eorum. Et ſic per accidens acquiſiuit dominium ſupra naturam humanam, & fecit hominem ſeruire ſuæ voluntati.

Quomodo diabolus ſubiicit ſibi hominem.

Sed tamen aliter angeli mali ſunt ſub dominio & regno & ſeruitute primi angeli, & ſunt membra eius, & aliter homines, quia inter ipſos malos angelos ſolus primus habet propriam voluntatem, & omnes alii ſequuntur vnanimiter, vno corde, vno conſenſu eius voluntatem, & nullus habet propriam voluntatem ſeparatam à voluntate primi angeli mali, quia à principio omnes elegerunt ſuam propriam voluntatem, ideo ſunt vniti cum ſua propria voluntate inſeparabiliter, & ideo omnes faciunt vnum regnum, & nõ duo

Aliter ſubiicitur homo ſummo diabolo, aliter inferiores dæmones.

regna,

regna, & laborant pro honore primi angeli mali. Et ideo inter eos nõ est discordia, nec lis, nec pugna, quia omnes tendunt ad vnum regnum, & ad vnam voluntatem concorditer, scienter & voluntarie. Et ideo primus angelus vtitur omnibus angelis malis sicut vult, & omnes obediunt ei ad suam voluntatem scienter & voluntarie, & ideo sunt verissime membra eius, sicut membra corporis sunt membra hominis, & ideo dicuntur sui angeli, quia omnes voluntarie dederunt seipsos ei à principio, quando primo cõsenserunt suæ voluntati: & ideo regnum diaboli est forte & valde forte propter istam indiuisibilitatem & vnionem inter eos.

Inter damones non est pugna.

Sed homines aliter sunt membra primi angeli, vnde homo habet suam propriam volũtatem de se, quia primo fuit sub voluntate Dei, & vnitus cum ea, sed postquam homo separauit se à voluntate Dei, statim incepit habere propriam volũtatem per se separatam à Dei voluntate, sicut primus angelus habuit propriã voluntatẽ, & factus fuit quasi primus angelus in hoc. Et sic homo per se incepit alterum regnum, alterum imperium & dominium separatum à Deo in seipso sine Deo, & fecit se quasi alterum Deum. Et sic duæ voluntates fuerunt propriæ separatæ à Dei voluntate, scil. voluntas primi angeli, & voluntas hominis, & vtraque inquantum fuit propria, statim pugnauit cõtra Deum, & voluit auferre à Deo coronam & priuilegium propriæ voluntatis, quia ei soli conuenit habere propriam voluntatem & non creaturæ. Sed tamen voluntas primi angeli mali nunquam fuit vnita cum voluntate Dei, immo primo cum seipsa, quia si semel fuisset vnita, in æternum non fuisset separata, sed voluntas hominis primo fuit vnita cum voluntate Dei, sed postea separauit voluntatem suam à Dei voluntate ad instigationem angeli mali, & tunc ipsa voluntas hominis fuit truncata & sine capite, & stetit per seipsam, & dedit ingressum angelo malo, & aperuit sibi portam. Et quia voluntas primi angeli erat

Peccatores quomodo sunt membra diaboli.

prior, maior & potentior, ideo rapuit & captiuauit voluntatem hominis ſub ſua voluntate, eo quia inuenit eam ſeparatam à diuina voluntate, & etiam quia erat ei ſimilis, quia erat propria voluntas, ſicut & mala & contra Deum. Sed tamen hoc factum eſt homine neſciente & ignorante, quia homo non intendebat eſſe ſub voluntate diaboli, nec volebat, nec propter hoc erat Deo inobediens: & ſic ipſe malus angelus habuit dominium ſupra voluntatem hominis, & ideo quaſi tyrannice & quaſi violenter diabolus rapuit voluntatem hominis, quia homo nolebat ſibi ſubiici, immo volebat magis eſſe dominus ſuiipſius. Sed quia voluntas primi hominis fuit ſignata ſigno primi angeli, ſcilicet quia fuit propria & inobediens Deo, ideo tanquam ſuam recepit eam. Et ſic homo pertinuit ad regnum primi angeli mali, quia noluit eſſe de regno Dei. Et ſic homo factus eſt membrum eius præter intentionem ſuam. Et ſic primus angelus dominatus eſt homini tanquam alienæ naturæ, quam appropriauit ſibi, ſed angelis damnatus eſt, tanquam illis, qui ſunt de ſua propria natura, ſcil. malis, ſicut arbor habet ramos proprios & de ſua natura, & aliquando recipit alios alterius naturæ & incorporantur ei.

Diabolus tyrannicè rapuit hominem.

Illius differẽtia exemplum.

Licet autem homo ſit ſub poteſtate & dominio primi angeli mali, attamen habet ſemper propriã voluntatem in ſeipſo, nec propter hoc deſtruitur ſua propria voluntas, quia nõ poteſt deſtrui illa proprietas, niſi iterũ vniatur cum Dei voluntate, immo ſemper ſequitur ſuam propriam voluntatem, quia in hoc concordat cum primo angelo, & ligatur & vnitur cum eo, & contrariatur Deo, & facit omnia mala, immo ipſe malus angelus tenet & ligat & ſolidat hominem magis, vt maneat in ſua propria voluntate, & iuuat, quia tunc multiplicat omnia mala per hominẽ tanquam per membrum ſuum, & mala, quæ per ſe nõ poteſt facere, facit per hominem: quia propria voluntas in homine eſt radix, vt homo faciat omnia mala, & per quam ipſe angelus malus mouet hominem ſicut vult.

ut vult. Et quia plures ſunt homines, & quilibet habet ſuam propriam voluntatem, quæ non eſt eadem inter omnes homines, ideo inter homines eſt lis & diſcordia & pugna, quia non habent vnam voluntatem communem, ſed quilibet habet ſuam voluntatẽ, niſi quia aliquando plures fiunt quaſi vna voluntas & vna perſona in malo. Et ideo non eſt ſimile de hominibus & de malis angelis, quia nullus habet propriam voluntatem ſeparatam à voluntate primi angeli mali, & ideo non eſt pugna inter eos, vt dictum eſt. Et iſto modo malus angelus exercet omnia mala inter homines, quia quilibet habet ſuam propriam voluntatem, quia omnes homines, quæ habent propriam voluntatem extra Deum, ſunt ſub poteſtate eius, & ipſe vtitur eis tanquam membris eius. Et quia ipſe non gaudet niſi in malis, ideo commouet hominem contra hominem, & gentem contra gentem, & regnum contra regnum, & facit prælia fieri, & per homines complet ſuam voluntatem, faciendo omnia mala per eos & inter eos, & hoc facit ſuadendo, & ſuggerendo, & conſulendo, tentando, & mouendo, & inflando ipſos, & inflammando ipſas voluntates hominum ſibi ſubiectorum ſecrete, & occulte, & inuiſibiliter, & imperceptibiliter, & inueniendo infinitos modos faciendi mala, & docendo illos ſecrete.

Inter peccatores eſt continua lis, & non inter dæmones.

Eodem Tit.

Diabolus complet ſuã voluntatẽ per homines malos.

Et ſic patet, quod primus angelus vtitur angelis ſuis tanquam membris propriis & naturalibus, & eſt vnum corpus cum eis, ſed vtitur ipſe cum omnib⁹ angelis ſuis ipſis hominibus proprie tanquam iumentis ſuis & equis, quia equitat ſuper voluntates hominũ. Quia ſicut iumenta & equi ignorant dominum, qui equitat, ita homines ignorant mala & malos angelos, quos portant, & qui dominantur eis, & vtuntur eis ſicut volunt, quamdiu ſequitur ſuas proprias voluntates. Ecce igitur qualiter lugere & dolere debet homo, quia non ſolum eſt lapſus & corruptus & perdit tanta bona, immo etiam eſt factus ſeruus & captiuus & iumentum mali angeli crudeliſſimi, cuius malitia

Notabile magnum.

explicari non poteſt, & aliorum angelorum ſuor
& ſic non ſolum eſt captiuus, immo captiuus ca
uorum.

¶ *De multiplici carcere & captiuitate hominis.*

TITVLVS CCXLVII.

MVlti autem ſunt carceres hominis & captiuitates. Vnus carcer eſt corporalis, & hic eſt locus, in quo poſitus eſt nunc, alius carcer eſt ſpiritualis, in quo eſt propria voluntas incarcerata ignoranter, & iſte carcer eſt propria voluntas mali angeli, quæ quidem voluntas eſt carcer vniuerſalis & generalis omnium voluntatum malarum & omnium propriarũ voluntatum creaturarum. Vnde ipſe malus angelus primo facit illum carcerem, in quo ipſemet eſt incarceratus voluntarie, deinde ſub iſto carcere ſunt omnes mali angeli, & omnes habentes proprias voluntates. Sed alius eſt carcer proprius & ſpiritualis ipſius hominis, ſcil. ſuamet propria voluntas, quia illa proprietas, quę eſt in voluntate hominis, eſt carcer & catena ligans, conſtringens, compeditans, incarcerans voluntatem hominis ſub voluntate primi angeli mali. Et ſic homo eſt captiuatus, incatenatus, vinculatus & compeditatus in ſeipſo ſub propria voluntate, & per hoc incarceratus maximo carcere ſpirituali ipſius angeli, & hoc eſt pondus importabile & iugum ferreum, quod homo fecit ſibimet, quia nulla maior captiuitas quam captiuitas propriæ voluntatis, quæ eſt inſatiabilis, & ſic nunquam poteſt impleri, quia tendit ad infinita deſideria, eo quia ſeparata eſt ab vnitate Dei, & per ipſam diuiditur in tot partes, quot deſideria habet, & ſemper euenit ſibi malum, quia ſi aliquando habet quod vult & gaudet, & tunc eſt in culpa, quia gaudet contra Deum, & vult contra Deum, quia omne velle & deſiderium, quod prouenit ex propria voluntate, malum eſt & contra Deum, quia pro-

Spiritualis carcer peccatoris.

pria

pria voluntas ſemper eſt contra Deum. Si autem non habet quod vult, tunc eſt in pœna & triſtitia. Et ſic quocunque ſe vertat propria voluntas, ſemper habet vel malum culpæ vel malum pœnæ. Sicut autem prima voluntas mala primi angeli mali eſt carcer ſpiritualis omnium malarum, virtutum & voluntatum propriarum, ita voluntas Dei eſt prima ſpiritualis omnium bonarum voluntatum & communium. Et ſic patet, quod eſſe in propria voluntate eſt eſſe in carcere, & in captiuitate, in compedibus ferreis, & eſſe in ſeruitute, & eſſe incatenatum & iumentum primi angeli mali, & habere ſupra ſe pondus & onus importabile & iugum ferreum, & habere in ſe radicem omniũ malorum: & per conſequens eſſe extra propriam voluntatem, & eſſe ſub voluntate Dei, eſt eſſe in patria, in vera libertate, & eſſe liberatum & redemptũ à vera captiuitate & poteſtate primi angeli mali, à ſuo carcere obſcuriſſimo, & à compedibus ferreis, à catena ferrea, à pondere importabili, & ab omni ſeruitute maligna, & ab omni triſtitia & ab omni malo, & à ſententia & ira Dei, & à radice omnium malorum. Et ſic proprietas in voluntate eſt eſſe malum, & communitas in voluntate eſt eſſe bonum.

Eſſe in propria voluntate eſt eſſe in carcere.

Ecce igitur ex prædictis colligitur, qualiter nõ ſint niſi duæ primæ & principales voluntates, ſcilicet Dei, quæ eſt bona, & primi angeli mali, quæ eſt mala, quæ nunquam fuerunt coniunctæ ſimul. Sed ſemper voluntas primi angeli eſt ſub poteſtate Dei: Et omnes aliæ voluntates coniunguntur ſeu incorporantur cum duabus iſtis, & ſequuntur iſtas duas, vel vnam vel aliam, nec eſt dare medium. Patet etiam, qualiter primus angelus malus dominatur hominibus, & homines ſint captiui eius, & incorporantur cum eo. Et ſic declarata & manifeſtata ſunt mala tam humanæ naturæ quam angelicæ, & origines & radices malorum. Si autem volumus magis in particulari prędicta videre, legamus librum ſcripturæ, in quo omnia, quæ in iſto libro dicuntur & probantur, & dicuntur per mo-

dum probationis, continentur per modum auctoritatis, cui libro ſcripturæ ſacræ ſumme credere debemus, vt iam probatum eſt. Et ſic tam per librum ſcripturæ quam per librum creaturarum homo poteſt eſſe ſecurus de veritate, quia vnus iuuat alium & fortificat. Multæ autem quæſtiones ſunt, quas homo debet quærere, ſed ſufficit, quod cognoſcat illud, quod eſt in facto, & quod factum eſt, & quærat remedium in malis ſuis, & quod credat, quod Deus omnia bene fecit, & nihil mali imputet ei, ſed totum homini, quia ita Deus omnia fecit, ſicut fieri conueniebat, quia ſumme potens eſt, & ſumme bonus, & ſumme ſapiens.

¶ *Quod malum & corruptio liberi arbitrii, & carnis ſeu corporis, contrario ordine ſe habent in primis parentibus totius humanæ naturæ, & in his, qui naſcuntur ab eis.*

TITVLVS CCXLVIII.

QVoniam autem tota humana natura generaliter diuiditur in duas partes, vna pars eſt primus vir & prima mulier, qui ambo ſunt radices & principia humanæ naturæ; alia pars humanæ naturæ eſt tota poſterioritas, ſcilicet omnes viri & mulieres, qui venerunt ex ipſis per generationem naturalem. Et iſtæ partes duæ ſic differunt, quia prima pars, ſcilicet primus vir & prima mulier fuerunt formati totaliter per manum Dei in corpore & in anima ſine aliquo inſtrumento, & ſine aliquo coadiuuante, ſed alia pars, ſcil. tota poſteritas aliter, quia caro ſeu corpus generatur & naſcitur ex Dei ordinatione ab ipſis primis parentibus, & ipſa anima rationalis immediate creatur & datur à Deo, quia anima rationalis eſt immortalis & indiuiſibilis, & non poteſt prouenire niſi à Deo immediate: & ideo omnes, qui poſtea nati ſunt, ſunt filii primi

Differentia primorum parentum & aliorum hominum.

primi hominis & primæ mulieris per ſolam carnem, & non ratione animæ, & omnis caro cuiuslibet hominis naturaliter generati fuit in eis radicaliter, & ideo ratione carnis, & non ratione animæ: ideo ſequitur, quod totum malum & tota corruptio deſcendit & extenditur in totam poſterioritatem propter carnem corruptam. Et ideo exinde ſequitur, quod malum & corruptio liberi arbitrii & malum ſeu corruptio carnis contrario ordine ſe habent in primis parẽtibus, & in his, qui naſcuntur ex eis: quia in primis duobus primo fuit malum & corruptio & peruerſitas in libero arbitrio ſeu in anima rationali, & per illud venit malum & corruptio in carnem, ita quod malum voluntarium ſeu liberi arbitrii fuit cauſa totius mali & corruptionis carnis ſeu corporis, vt iam declaratum eſt, ſed in omnibus poſterioribus eſt totum per oppoſitum, quia malum & corruptio carnis eſt cauſa mali & corruptionis animæ ſeu liberi arbitrii, quia Deus creat animam bonam & puram, & non corruptam; ſed quia caro, cui coniungitur, eſt corrupta & infecta & generata libidinoſe contra modum debitum, & tota mortalis, languida & infirma, & rebellis rationi, plena concupiſcentia inordinata, ideo anima, cum ſociatur cum tali corpore & carne rebelli turpi & mortali, inficitur, corrumpitur & peruertitur, & totaliter trahitur ad concupiſcentiam carnis, & ſequitur concupiſcentiam eius, quia oportet, quod poſtquam anima eſt coniuncta carni & vnita, quod trahat ipſam, vel quod trahatur ab ipſa, & anima non poteſt trahere carnem tam rebellem, infirmam, languidam in concupiſcentiis ſuis ratione mortalitatis, ideo neceſſe eſt, quod trahatur à carne, & incurrat ſuam infectionem & corruptionem: ideo anima efficitur mala, turpis, peruerſa, contra Deum, odibilis Deo, & tota inordinata, & hoc manifeſtatur poſtea, quando anima vtitur libero arbitrio, quia ignorat Deum à quo eſt, & ignorat ſeipſam, & ſuum bonum, & ſuum malum, & habet propriam voluntatem, quæ ſemper eſt

Deriuatio peccati originalis.

Anima inficitur ex coniunctione corporis.

contra Deum & contra ſuum debitum naturale, & ſemper iniuriat & offendit Deum. Et omnia iſta mala contrahit ex ſocietate carnis maculatæ in ordine ad Deum, quia Deus non fecit talem carnem immundã, ſed mundam.

Anima habet duos ſtatus in carne.

Anima autem habet duos ſtatus in carne: Vnum primo antequam poteſt vti libero arbitrio, & velle aliquid propria voluntate, & tunc iam eſt immunda, & corrupta, & turpis, & odibilis, & mala, & iniuſta apud Deum, quamuis nihil mali fecerit, quia non potuit adhuc, & hoc propter ſocietatem carnis maculatæ, quæ eſt de genere primi hominis corrupti inimici Dei, qui actualiter iniuriauit & offendit eum, à qua carne anima cõtrahit radicaliter & originaliter iſtam peruerſitatem, iſtam inordinationem & iſtam inclinationem, per quam efficitur apta, vt quando vtitur propria voluntate, operetur contra Deum ad ſuam iniuriam & offenſam. Et ſic anima maculatur & incurrit vitium ipſa neſciente, & imputatur & illa corruptio & macula, quamuis non ſit voluntaria. Alius autem ſtatus animæ eſt, quando iam vtitur libero arbitrio & propria voluntate. Et tunc quia liberum arbitrium eſt corruptum & voluntas peruerſa & mala & vitioſa, iam actualiter per ſeipſam facit malum, & non poteſt facere niſi malum, & voluntarie facit malum, & ſemper operatur contra Deum: Et ideo efficitur peior & turpior, & magis in odio Dei, quia propria voluntate facit malum, & creſcit ſua corruptio & totum imputatur ei à Deo. Si enim malum, quod contrahit à carne ipſa neſciente, imputatur ei à Deo, quanto magis quod ipſa propria voluntate facit.

Duo ſunt peccata, ſc. originale & actuale.

Et ſic anima habet duo mala, vnum originale, quod ipſa non facit, aliud actuale, quod ipſamet facit, & vtrumque imputatur homini, & ideo vtrũque eſt malum culpæ, & ſic eſt culpa originalis, & culpa actualis, ſed primi parentes nõ habuerunt in anima niſi malum actuale, quod ipſi fecerunt, ſc. propter primum malum originale, quod anima non fecit, ſed contraxit ex ſo-

ex ſocietate carnis ignoranter & inuoluntarie, anima eſt digna ſeparari æternaliter à conſortio Dei, ſed nō debetur ei dari per iuſtitiam aliquod malum inuolūtarium, nec aliqua pœna ſenſibilis, ſed propter ſecundum malum, ſcil. actuale, quod anima voluntarie facit, debetur ei malum inuoluntarium ſeu pœna æterna. Et in hoc apparet, qualiter iuſtitia Dei eſt ſtrictiſſima & incomprehenſibilis, quia animæ imputatur malum corruptionis, quod ipſa non fecit, ſed aliunde contraxit, & hoc apparet ad oculum. Et ſic patet, quomodo in primis duobus parentibus malum & corruptio carnis prouenit originaliter à malo & corruptione liberi arbitrii ſeu animæ; ſed in tota poſterioritate malum & corruptio liberi arbitrii ſeu animæ prouenit originaliter à malo & corruptione carnis, & hoc ita eſt in facto. Ecce ergo ordinem omnium malorū ſeu culparum & peccatorum naturæ humanæ, quia omnia mala, omnes culpæ, & omnia peccata totius mundi & omnium hominum orta ſunt à primo malo, à prima culpa, & à primo peccato primorum parētum. Vnde primo fuit malum voluntarium ipſorum, quod fuit actuale, deinde in omnes homines deſcendentes ab eis per libidinem de lege communi eſt vnū malum culpæ originalis, ſeu peccatum originale, & quot homines tot peccata originalia: deinde poſt peccatū originale in quolibet homine actualia multiplicantur ſine numero, & ſic totus mundus eſt plenus peccatis.

Infectio originalis non imputatur Deo.

Licet autem Deus creet animam, & vniat eam cum carne infecta, tamen infectio animæ nullo modo poteſt imputari Deo, nec eſt contra iuſtitiam Dei, ſi malum culpæ & corruptionis tranſit ad poſteros, quoniam ordinatiſſimum erat, quod natura hominis ita conderetur, ſicut condita fuit à principio, & quod condita, ita propagaretur, ſcil. quod homo generaret corpus ſeu carnem, & Deus infuderet animā illi carni præparatæ ad receptionem animę rationalis, ita quod vnita corpori immortali, & ſibi obedienti, eſſet debi-

te or-

te ordinata, & nulla inclinatio mala, nec aliquod vi-
tium seu corruptio ellet in ea, quia caro esset mun-
Sed ex quo primus homo peccauit, & caro sua facta
est rebellis animæ, & tota mortalis & corrupta, opor-
tuit, quod tale corpus transmitteretur ad posteros, &
quod Deus animam infunderet secundum primariã
institutionem, quã ipse ordinauerat, ita quod quam-
uis homo corrumpit opus suum, scil. corpus, Deus pro-
positum suum nec ordinem mutare non debuit, quia
homo per iustitiam debitam incurrit mortalitatem
carnis, ex qua mortalitate sequitur rebellio & corru-
ptio in carne. Quia si esset immortalis, nulla esset cor-
ruptio nec inordinatio in ea. Et ideo quia punitio est
in carne secundum ordinem iustitiæ, Deus propter
corruptionem carnis debuit suum ordinem non mu-
tare primum, nec propositum bonum, scil. quin de-
beat creare animas mundas, & sociare eas corporib',
in quibus dum inueniunt corruptionem, exinde tra-
hunt corruptionem, hoc est, non est ex Deo, qui creat
animam sine corruptione, sed ex homine, qui est cau-
sa corporum, quia culpa & corruptio originalis in a-
nimam non posset transfundi, nisi præcessisset in car-
ne pœna mortalitatis & rebellionis, & pœna talis nõ
esset, nisi culpa præcessisset, & ipsa culpa & corruptio
voluntatis processit à voluntate hominis inordinata,
& non à voluntate Dei. Et ideo tota corruptio, quam
contrahit anima, est & procedit à peccato primi ho-
minis, & non à Deo, nec à natura hominis condi-
Deo, sed à vitio & corruptione voluntatis primi
minis. Et ideo ipsa propagatio seu generatio in se
transmittit in posteros corruptionem, qua cor-
pitur anima, sed ipsa libido, quæ est adiuncta cũ
pagatione, quæ quidem libido habet ortum à co
ptione voluntatis, quando etiam ante peccatum esset
propagatio & generatio, sed non esset libido. Ecce
declarauimus lapsum, corruptionem, perditionem &
malum naturæ humanæ, & vidimus totum statum
suum in quo est. Et ita habemus scientiam tam de de-
bito quam de facto ipsius hominis.

¶ Quid

¶ *Quid neceſſarium eſt homini lapſo, perdito & deuiato, ſi debeat & velit reduci & exire de ſtatu perditionis, & peruenire ad illud bonum, propter quod factus eſt, quod perdidit.*

TITVLVS CCXLIX.

MAnifeſtum eſt ex præcedenti tractatu, in quo ſtatu factus fuerat homo à Deo, & in quo ſtatu cecidit, quando perdidit illud bonum vltimum, propter quod factus fuerat, ſcil. gaudium æternum, quod oritur de amore Dei & ſocietate eius, & perdidit etiam regnum cœleſte & hæreditatem Dei, & ſic perdidit infinitum bonum, ad quod habendum factus fuerat: & non ſolum hoc, ſed etiam vadit & currit ad infinitam & æternam triſtitiam, propter quam factus non erat, tendit ad malum perpetuum & ad æternam pœnam & miſeriam. Et quia in tali ſtatu lapſus eſt, vt omnia illa mala finaliter adueniant ei, poſtquam ſeparatus eſt à Deo & ab amicitia eius, & lucratus eſt inimicitiam Dei & iram eius, & ſic de facto homo incurrit omnia mala, quæ declarata ſunt in capitulo de fructu, qui naſcitur ex duobus amoribus primis, quia habet in ſe radicem omnium malorum. Item etiã homo in ſtatu lapſo, in quo cecidit, eſt captiuus inimici capitalis Dei, & captiuus primi angeli mali, qui vocatur diabolus, & ſeruit ei, & eſt ſeruus eius, & facit voluntatem eius, vt iam declaratum eſt, ita quod homo non ſeruit Deo, qui creauit eum, nec facit voluntatẽ eius, immo contra voluntatem eius, & ſeruit nequiſſimo angelo, qui non creauit eum, & facit voluntatẽ eius. Et ſic homo in ſtatu lapſo & corrupto ſemper augmentat malum ſuum, & acquirit culpas, & ſeruit abominationi & corruptioni, & per hæc ſeruit diabolo. O quam bonum & delectabile eſſet homini exire de iſto ſtatu lapſo & corrupto ad ſtatum bonum & inte-

Tit. CXLVII

Tit. CCXLVI

& integrum & iucundum, ac de captiuitate exire ad liberquissimi angeli & proditoris ad libertatem, & reuocari de via, quæ tendit ad perpetuam tristitiam & damnationem æternam! O quam iucundum esset homini reuerti à via iræ æternæ & damnationis perpetuæ, & introire in viam salutis & iucunditatis & libertatis æternæ! Magna est diuersitas æternæ tristitiæ & æternæ lætitiæ. Nonne esset summum gaudiũ habere omnem voluntatem, & habere plusquam potest excogitare & capere; & habere Deum & Dominum cœli & terræ in amicum dilectissimũ, & omnes angelos & spiritus beatos. O quantum homo esset obligatus illi, qui eum de tali statu eriperet & liberaret, & poneret eum in statu contrario, scil: in statu æternæ iucunditatis, lætitiæ ac libertatis, & liberaret ipsum de seruitute diaboli & omnium malorum, & defenderet ipsum, ne aliquis posset ipsum lædere aut ei displicere, & eriperet eum ab ira Dei & eius iustitia, & poneret eum in amicitiam Dei & propriam libertatem! Sed quis esset ille? Nunquid homomet, an angelus? Non homo, quia homo est captiuus in culpa iustitiæ & in carceribus huius mundi; qui est iudicandus tanquam reus & captiuus sub diabolo & in ira Dei. Nec etiam aliquis angelus potest hoc facere, quia angelus est finitus, ergo non potest infinitum soluere. Si enim culpa est infinita, quia Deum finitum offendit, sequitur etiam, quod pœna debet esse infinita, quia pœna sequitur culpam. Sic ergo nec creatura pura potest, sed solum Deus, qui hominem creauit, potest eum etiam reformare. Nam maior est hominem restaurare quam de nouo facere. Et hæc est ratio. Nã in creatione nihil resistit, quin creatura obediat creatori, in restauratione siue reformatione resistit culpa & pœna ac etiam voluntas corrupta. Ergo si nullus potest creare hominem de nouo, sequitur, quod etiam nullus potest reformare, nisi solus Deus. Quia si non potest quod minus est, etiam non potest quod maius est. Ergo relinquitur, quod solus

Quis possit reformare hominem.

Restauratio hominis est maior quam creatio eius.

Deus

Deus potest, quia si Deus non fecerit, nullus potest. Sed quia Deus est iniuriatus & offensus ac inhonoratus ab homine & contemptus, & sic homo est in ira Dei, & etiam in indignatione eius, & etiã quia Deus est iudex, & ipse est ipsa iustitia, cui facta est iniuria, quomodo ipse eum liberauit à manu suæ iustitiæ, cũ iustitia sit iniuriata, offensa & contempta? Quomodo enim iustitia faciet cõtra seipsam, cum ipsa debeat ex natura sua vindicare & punire? Ergo nisi iniuria & offensa Dei, quæ est facta per hominem, tollatur & destruatur, per quam homo est inimicus Dei, & iustitia Dei sit placata & reconciliata, non est remedium, quod homo possit liberari à malis suis. Quãdiu enim iniuria manet in suo vigore, impossibile est, quod homo recuperet Dei amicitiam, quia amicitia & ira sunt duo contraria, quæ nõ possunt stare simul in vno subiecto. Inuestigandum est nunc, quomodo iniuria possit tolli & auferri, quoniam ipsa semper separat hominem à Deo, quia homo, qui existit in iniuria & offensa Dei, habet cum Deo inimicitiam, & ideo iniuria claudit homini viam & portam intrandi ad Deum, & ne ipse sit aptus intrãdi in regnum cœleste, propter quod factus est. Vnde prima iniuria & offensa primorum duorum hominum, in quibus consistebat tota humana natura, quæ iniuria fuit generalis toti humanæ naturæ, clausit portam omnibus filiis eorũ, vt nullus possit ingredi in cœlum, quia omnibus imputatur. Ideo nisi illa vniuersalis offensa destruatur, impossibile est, hominem restitui ad illud bonum, propter quod factus est. Sed præter istam offensam generalem sunt etiam offensæ particulares & personales aliorum hominum, quia in quolibet homine descendente à primis duobus parentibus per libidinem quantum de se est vna culpa generalis & originalis, quam Deus imputat animæ propter societatem, quã habet cum corpore, & ista culpa claudit etiam portã, ne quis possit ingredi vitam æternam. Ecce ergo duas clausuras & duo obstacula prima. Vltra istas duas clausuras

Quomodò possit reduci homo.

ſuras in quolibet homine ſunt innumerabiles o
& iniuriæ perſonales & actuales, quas quilibet
per ſe voluntarie, & quælibet iſtarum etiam c
portam, & quælibet iniuria & offenſa facit etiã
ſuram vnam per ſe, & claudit portam. Et ſic vera
poſſumus dicere, faciendo tres partes in natura
mana, quia pro primis duobus fuit clauſa propter
iuriam propriam, ſecundo nobis propter eorum
pam, & tertio propter noſtrammet culpam. Pãtu
vero non habentibus vſum rationis clauditur tan
propter peccata primorum parentum, & culpam p
cati originalis, quam contraxerunt propter car
corruptam; ſed hominibus habentibus vſum li
arbitrii clauſa eſt porta, tam propter peccata pri
parentum, & propter peccatum originale, quam
propter iniurias & offenſas perſonales, quas fece
per propriam voluntatem. Et ideo quamuis in hom
ne adulto & magno eſſent deletæ & deſtructæ inu
riæ propriæ & perſonales, adhuc remaneret culpa pri
morum parentum & peccatum originale, & ſic adh
maneret porta clauſa propter offenſam primorum pa
rentum. Et ergo ſi homo ſiue parũulus ſit ſiue adultus
debeãt peruenire ad illud bonum, propter quod fa
eſt, ſcilicet ad amorem & vnionem cum Deo, oportet
quod ipſe ſit mundatus à culpa & peccato primo
parentum, deinde ab aliis perſonalibus culpis. Et
tota difficultas reparationis conſiſtit in auferen
tollendo iniurias Dei & offenſas, quæ intraueru
humanam naturam, quæ antea non erant, & n
ſunt. Poſtquam enim offenſa eſt commiſſa, opor
vt tollatu de medio, vt non ſit, quia aliter nõ po
homines lauari.

Cælũ clauditur tribꝰ hominibus.

Infra Tit. CCLXI.

¶ *Qualis & quam magna eſt obligatio hominis pro iniuria & offenſa Dei.*

TITVLVS CCL.

QVoniam autem non poſſumus ſcire, qualiter auferatur & tollatur iniuria & offenſa Dei, quam

fecit

fecit homo, nisi cognoscamus naturam & pondus offensæ, & ipsius conditionem, & quid & quantum est iniuriare & offendere Deum, & ad quid & ad quantũ se obligat homo pro illa iniuria, ideo oportet etiam hoc cognoscere. Vnde natura & conditio iniuriæ & offensæ est, quod ipsa crescit & augmentatur tantum, quantum persona, quæ est offensa, est magna, vt dictũ fuit de voluntate & amore. Et ideo quia Deus est infinitus in sua potestate & maiestate sua, & in sua bonitate, quæ sunt inæstimabilia, sequitur, quod iniuria & offensa facta contra Deum est infinita & inæstimabilis. Et idem est de contemptu Dei. Et ideo qui iniuriat & offendit Deum, & contemnit eum, obligat se Deo ad infinitum, & per consequens ad pœnam infinitam & punitionem, quæ debetur iniuriæ. Item etiã quiá iniuria ipsa & offensa Dei & cõtemptus destruit Dei honore n, & lædit eius honorem, quantum in ea est, & aufert ipsum, & quia honor Dei est infinitus, & excedit omnes creaturas, quia omnes creaturæ sunt propter honorem Dei, & quia honor Dei non capit æstimationem, quia est tantus quantus est ipse, vt declaratum est in capitulo de honore Dei, ideo sequitur, quod homo, qui iniuriat & inhonorat Deum, & aufert honorem Dei, quod talis iniuria sit infinita, & homo obligatur Deo in infinitum, & ad tantum quãtum valet honor suus, & quia plus aufert Deo, quam quod sibi auferret omnes creaturas. Item etiam si homo voluntatem Dei feciſſet, extunc infinitum bonũ & infinitam mercedem meruiſſet, quia talis naturæ est liberum arbitrium, quod debet remunerari, qui actus liberi arbitrii sunt tales de natura, quod causant obligationem. Vnde quæ facit placitum alicuius, obligat ipsum sibi, & qui facit contrarium, obligat se sibi, & illi obligatur, cui fit displicitum. Sic qui facit placitum Deo, obligat Deum sibi, vt det sibi infinitũ bonum, quia nulla res creata potest esse remuneratio liberi arbitrii, immo qui facit placitum Deo & acceptabile, meretur habere Deum pro remuneratione.

Tit. c. &c.

Tit. clxxx.

Peccans obligat se Deo in infinitũ.

Ergo per oppositum qui facit displicitum Deo iuriam, & contra suam voluntatem, obligat se Deo ad infinitum, & ad tantum ad quantum ob retur Deus ei, si faceret voluntatem eius, non videtur ratio diuersitatis. Ex istis concluditur, homo quando facit iniuriam & offensam & di tum Deo, & contra suam voluntatem, quod tu cit infinitum malum. Et sic fecit homo plus de quam Deus sibi fecerat de bono, & malum supe bonum, quia quicquid fecerat Deus homini, ho finitum. Et sic verissime patet, quod quando offendit Deum, fecit obligationem infinitã no

Duæ obligationes peccatoris.

Et sic in rei veritate sunt duæ obligationes in ne. Prima est naturalis & de iure naturæ, quæ bata est, & per istam obligatur homo Deo dar quid habet & quicquid potest. Et ista oblig bona, quia tendit ad bonum hominis ex toto, probatum fuit clarissime. Secunda obligatio est fecit homo pro malo, quod fecit, & pro iniuri fensa & pro crimine, & ista est mala & pessima, dit ad totum malum hominis. Et ista secunda non aufert primam, quæ est naturalis & indele permanens semper. Et ideo homo tam pro pri ligatione quam pro secunda est obligatus Deo. men homo non potest soluere nec reddere D debet Deo, nec propria nec pro secunda, quia test Deo reddere totum amorem suum, nec nec honorem, nec obedientiam, nec volunta facere, quia corruptus est & mutatus in con suæ naturæ, & ipsemet fecit se talem, vt nõ po facere quod debet, & tamen semper debet, & bitum semper manet, nec excusatur, quia tene si non potest, ipsemet est in causa & in culpa, non potest. Item nec potest reddere pro secun ligatione, quæ est pro crimine & iniuria & co ptum, quia est infinita & infinitum debet Deo, v dictum est, & homo non potest soluere infinitum sit finitus, & etiam si quid posset Deo reddere, hoc

m debet pro prima obligatione naturali, & tamen
n excusatur, quia soluere nō potest, vt dictum est,
uia ipse per se fecit secundam obligationem.

Istæ autem obligationes sic se habent, quod quan- *Obligatio*
homo non soluit nec reddit Deo, quod sibi debet *pœnalis*
cundum primam obligationem, tunc secunda obli- *semper cre-*
tio multiplicatur, quia prima est iustissima, & iuste *scit.*
ebetur ei, quod ei debetur secundum illam obliga-
ōnem. Et ideo qui non soluit neque reddit Deo, q̄
um est, & aufert ei suum debitum, iniustus est & in-
riam facit Deo, & per consequens peccat, & offen-
t ipsum, & eum inhonorat & contemnit, & est in
lpa. Vnde iam declaratum est in capitulo de hono- *Tit.* CLXXXI
, quod quicquid homo Deo facit semper ipsum ho-
orat vel inhonorat, & ideo quando reddit ei illud, q̄
ebet, tunc eum honorat, & quando non reddit ei il-
d, quod debet, tunc eum inhonorat, quia aufert ei
ud, quod debet, & ideo cadit in offensam Dei. Et sic
bligatur Deo de iniuria & contemptu, & facit ei ob-
gationem ad infinitum cum qualibet iniuria & of-
nsa. Et sic necesse est, quod si homo non soluit, q̄
ebet secundum primam obligationem, quod cadit
secundam, quæ est magis infinita quam prima, &
nc quando secunda obligatio est facta, tunc prima
n potest solui, quia quicquid homo posset, hoc to
m debet pro secunda. Et sic prima obligatio, si non
luitur, causat secundam, & secunda si sit facta impe-
t primam, ne possit solui. Exemplum. Si homo de-
ns fœneratori centum denarios ad certum tempus
m conditione, quod si illo die non soluerit, quod
nc duplum dabit, & sic multiplicando, donec debi-
r non possit soluere vsuram, & si vsuram non pote-
soluere, quomodo solueret principale debitum,
licet illos centum denarios. Sic etiam hic quia pri-
um debitum causat secundum, quod multum exce-
t primum, & homo est debitor pro vtroque iuste, &
eutrum potest soluere. Ecce quomodo malū, quod
omo facit, & offensa obligat ipsum ad infinitum, &

Malum dominatur homini.

homo fit ſubiectus malo, quod ipſemet fecit. E malum & iniuria dominantur homini, & ponu ipſum in malum iuſtitiæ, & ei dominantur, eum inclinant ad ſimile agendum, quia malum perpet vult ſemper creſcere & multiplicari, & non po creſcere niſi homo faciat ipſum creſcere. Et ſic ho poſtquam cecidit in poteſtatem ipſius mali ſeu p cati, efficitur ſeruus peccati, & ponitur ſub iugo eius ſeruitute, vt non poſſit euadere manus ſuas. quia ipſum malum multiplicat ſeipſum, poſtquam ceptum eſt, ſic etiam multiplicat obligationem co tinue. Et ſic terribiliſſimum & peſſimum eſt cadere peccatum & in manus mali, quia obligatio eſt ma ma, in quam ipſum hominem ponit. Et ſic patet, qu ta eſt obligatio hominis pro peccato, & qualiter ip peccatum cauſat ſecundam obligationem in natu humana. Et ideo in ſtatu lapſo homo ſemper mul plicat malũ, iniurias & offenſas contra Deum, & m tiplicat & creſcere facit ſecundam obligationem, ſic nihil facit de prima obligatione. Ecce declarat eſt modo, qualiter homo eſt obligatus duabus ob gationibus, ſed tamen ſecunda multiplicatur in qu libet homine, ſecundum quod multiplicantur pecc ta & iniuriæ contra Deum. Et ſi pro qualibet offe debeat infinitum ſoluere, quomodo poſſet ſol pro pluribus offenſis.

¶ *De magnitudine primæ offenſæ & mali primorum duorum hominum; quanta ſit obligatio.*

TITVLVS CCLI.

QVoniam autem offenſa primorum parentum prima inter omnes in natura humana, ideo ne ceſſe eſt in ſpeciali tractare de illa, & videre magnitudinem illius primi mali, & obligationem pro illo m lo. Vnde quia maior & dignior res eſt liberum arbi

tribu

trium & voluntas libera, ideo nullum maius malum quam malum voluntatis & liberi arbitrii, & modicū malum est ibi magnum. Et quia omnes creaturæ erāt factæ propter liberum arbitrium hominis ad seruiendum ei, quia ita exigebat dignitas & excellentia liberiarbitrii, ideo quia homo corrupit liberum arbitriū, destruxit & violauit totum ordinem vniuersitatis creaturarum, quia perdidit seipsum, ita vt nil valeret, & in perdendo seipsum totum ordinem rerum turbauit, quia homo erat digniſſima creaturarum, quæ ornabat & decorabat totum vniuersum, & sic non sibi ipsi nocuit tantum, sed totum vniuersum deformauit in pulcritudine ordinis, quam Deus posuerat in mundo, & quantum in eo fuit, frustrauit omnes creaturas, & sic voluit honorem Dei violare & annihilare destruendo suum ordinem, & pulchritudinem sui ordinis. Ecce magnum malum, & hoc fecit voluntarie, & est in culpamet. Item etiam perdendo seipsum, frustrauit intentionem Dei, quantum in eo fuit, vt nihil amplius valeret ad illud, quod Deus intendebat facere de homine. Et quia fregit præceptum Dei, fortiſſimum sibi sub maxima pœna, scil. mortis mandatum, consentiendo inimico Dei & faciendo eius voluntatem, & contemnendo mandatum Dei & comminationem eius, & tamen ipse non poterat ignorare illū, qui suadebat ei, vt frangeret mandatum Dei, esse inimicum & aduersarium Dei, quia audiuit loqui contra mandatum Dei, & audiuit Deum reputari mendacem, cum dixerat, Nequaquam, sed eritis sicut Dii, &c. Et sic inhonorauit Deum sine mensura, faciendo sui inimici voluntatem & faciendo contra voluntatem Dei. Item etiam, quia non solum seipsum perdidit & se subtraxit à seruitio Dei & à sua obedientia, & posuit se sub manu inimici Dei, immo & se subtraxit & totam posterioritatem à seruitio Dei, & obligauit eam sub manu diaboli, & sic augmentauit honorem diaboli, & destruxit honorem Dei quantū in eo fuit. Ecce ergo quomodo per primum peccatū

ordo vniuerſi fuit violatus, & ſua pulcritudo de
ta & deturpata, & in hoc honor Dei fuit læſus, q
cit pulcritudinem & ordinem creaturarum, &
Deus in ſuo mandato & præcepto eſt contemp
inhonoratus, & ſuus aduerſarius honoratus.
factum eſt magnum malum ſeruitoribus Dei,
diabolus acquiſiuit omnes homines, & Deus e
didit. Ecce quanta obligatio eſt ad reparandum
tisfaciendum pro illis, & pro honore violato.
modo autem potuerunt reparari omnia iſta. Im
bile eſt enim, quod homo ſatisfaciat, & tame
debet.

¶ *Quod omnis homo, ſi vult & debet*
rari ab illa obligatione infinita, &
tui ad illud bonum, propter quod f
eſt, indiget ſatisfactione infinita,
non poteſt facere nec ſoluere niſi pe
infinita, quæ ſimul ſit Deus & ho
eadem perſona, quæ pro ſeipſa nulli
ſit obligata.

TITVLVS CCLII.

Tit. CCI. IAm autem declaratum eſt, quod malum
rium hominis, quod fecit, eſt infinitũ, & c
minis eſt etiam infinita & iniuria & offenſa
culpæ infinitæ debetur pœna & punitio infi

Tit. LXXXII hoc declaratum eſt in capitulo de comparati
minis ad alias res per differẽtiam liberi arbitrii.
culpæ detur debita pœna, eſſet dare vacuum
uerſo, quod natura non patitur nec Deus, qui
creaturas ordinat recte, & nihil relinquit ino
in vniuerſo. Et ideo de neceſſitate homo eſt
tus ad infinitam pœnam, & per conſequens ad
nam pœnam. Si autem homo debeat iuſte libe
iſta pœna infinita & æterna, neceſſe eſt, quod

t pro ea, & quod ſatisfactio ſit tanta, quanta pœna
,ad quam obligatur, & det tantum Deo de ſuo vo-
ntarie & ſponte, pro quanto non debuit Deum of-
ndere neque inhonorare. Et quia homo non debe-
Deum inhonorare, etiam ſi neceſſe eſſet perire o-
ne, quod non eſt Deus, & ſi neceſſe eſſet perire infi-
os mundos, immo homo potius deberet dimitte-
perire omnes creaturas, quæ ſunt ſeu poſſunt eſſe,
tequam inhonoraret & iniuriaret Deum, & faceret
quid contra ſuam voluntatem & contra ſuum mã-
tum. Pro conſeruanda ergo omni creatura nihil
beret homo facere contra voluntatem Dei. Vnde
eus fecit omnes creaturas de nihilo. Facere ergo
ntra voluntatem Dei non eſt comparabile alicui
mno ſeu inhonorare Deum. Igitur ſi homo vult li-
rari à pœna, ad quam eſt obligatus, propter offen-
m & iniuriam Dei, & quia Deum iniuriauit & inho-
rauit, oportet, quod reddat aliquid Deo & ſuæ iu-
tiæ per honorem, quem abſtulit, maius quam ſit il-
d, pro quo non debuit Deum inhonorare, nec face-
contra ſuam voluntatem, nec aliter ſatisfacit. Ap-
ret ergo, quod ſatisfactio, quam homo debet dare
eo, vt liberetur, ſit infinita, quia pœna eſt infinita &
bitum infinitum, & ſi non ſoluit debitam ſatisfa-
ionem, non eſt dignus nec debet liberari à pœna,
iam debet, quia neceſſe eſt, quod ad omne peccatũ
culpam aut ſequatur pœna aut ſatisfactio, aliter eſ-
t inordinatio in vniuerſo, quia ipſa pœna ſeu ſatis-
ctio ordinat peccatum ſeu ipſam iniuriam, & quia
iam culpa non deſtruitur, niſi per ſuum contrariũ,
iliçet per meritum, nec offenſa ſiue diſplicitum non
mouetur, niſi per placitum, ideo oportet, quod ho-
o, vt deſtruat culpam, faciat aliquod meritũ, quod
tantum, quanta fuit culpa ſeu peccatum, & vt de-
ruat diſplicitum Dei, oportet, quod faciat Deo tan-
um placitum, quantum fuerat diſplicitum, aliter cul-
a & iniuria remanerent in ſuo vigore, nec homo poſ-
t Deo reuniri, neque reconciliari, niſi illud tollatur

de medio, quod impedit eorum vnionem. Igit
recuperandam amicitiam Dei perfectam neceſſe
quod reddat Deo infinitam ſatisfactionem pr
infinitam obligationem, & quod hoc faciat Deo
gis placite, quã diſplicuit ſibi. Ergo neceſſe eſt, q
talis ſatisfactio ſit voluntaria, libera, & amoroſa,
cedens de intimo cordis affectu, de optima volu
te, ſine aliqua coactione, & ſine violentia, aliter
factio non eſſet acceptabilis Deo, nec tolleret
riam, nec per conſequens vnit & coniungit homi
cum Deo, nec tollit inimicitias, nec Deum placat
poteſt ergo homo ſine tali ſatisfactione voluntar
berari à ſua obligatione, neque reſtitui ad illud bo
propter quod factus eſt, neque Deo reconciliari
quia nullus homo, qui eſt obligatus & debitor p
infinitæ, poteſt ſatisfacere nec pro ſe nec pro alio
poteſt habere talem ſatisfactionẽ infinitam, qui
omnes homines inſimul nec infiniti mundi, ſi e
poſſent ſatisfacere pro tali debito, neque quicqu
citra Deum, nec aliquis homo purus, nec omnes
mul, cum ſint obligati ad pœnam infinitam, p
ſoluere tantum debitum, nec facere Deo tantum
uitium voluntarium, quod deſtruat & vincat i
iam factam, & hoc maxime, quia quicquid po
facere, totum iam debẽt & ſunt in debito: ſed tal
tisfactio debet fieri de aliquo, quod non ſit iam
tum Deo, neque Deo obligatum. Ideo concl
quod cum illud, quod debet homo ſoluere D
ſatisfactione, debet eſſe maius, quam quicquid
tra Deum, & hoc non eſt niſi Deus, ſequitur er
nullus poteſt facere iſtam ſatisfactionem, niſi D
& nullus debet & tenetur facere niſi homo, e
portet, quod ille, qui faciet, ſit Deus & homo
ſit vna & eadem perſona, quæ ſit Deus & hom
quod non ſit alius Deus & alius homo, ita quod
ſint duæ perſonæ, ſed ita coniungantur duæ natu
ſcilicet Dei & hominis, vt idẽ ſit Deus, qui eſt ho
Nam ſi aliter coniungantur, impoſſibile eſt, quod
tis

Quod ſatisfactio debet eſſe voluntaria.

sfactio fiat, quoniam si sit alius Deus & alius homo, nc Deus faceret, quod non debet, & homo faceret, uod non potest. Vt igitur hanc satisfactionem faciat Deus & homo, oportet eundem esse perfectũ Deum z perfectum hominem, quoniam eam non potest fa- ere nisi verus Deus, & eam non debet facere nisi ve- us homo. Item si satisfactio debet fieri & homo libe- ari, necesse est inuenire Deum & hominem, seruata traque natura in sua integritate, & necesse est has uas naturas coniungi in vnam personam, sicut cor- us & anima rationalis conueniunt in vnum hominẽ, quoniam aliter fieri non potest, vt idem ipse sit Deus erfectus & perfectus homo. Et tunc talis persona e- it infinita, & etiam tunc talis persona habebit in se a- iquid, quod superabit, quicquid est citra Deum, & e- it maius quam omne debitum, quod deberent solue- e omnes homines pro satisfactione. Et cum talis per- ona nihil pro se debebat, quia ita oportet esse, quod nihil pro se debeat, & sic poterit soluere pro omnib⁹, qui non possunt reddere quod debent, quia non ha- bent. Igitur extra talem personam non potest inue- niri satisfactio infinita, quam homines debent ad de- bitum infinitum. In sola igitur tali persona potest in- ueniri illud, quo homo indiget. Vnde talis persona poterit habere meritum infinitum, & etiam poterit facere placitum infinitũ dupliciter, primo quia Deus, secundo quia erat persona infinita ex parte Dei, cui fiet placitum, quia omne placitum & acceptum Deo est infinitum. Et sic duobus modis meritum seu pla- citum, quod poterit facere, erit infinitum. Sed culpa hominis seu iniuria & offensa fuit solum infinita vno modo, scilicet ex parte Dei, contra quem facta est, & non ex parte facientis, & ideo meritum seu factũ pla- citum talis personæ infinitæ erit maius, & sic vincet & destruet totaliter & superabit omnem culpam, & o- mne debitum, & omnem iniuriam, & omnem offen- sam, & omne displicitum, quod est contra Deum ex parte hominis. Ergo si talis persona infinita de tali-

Quod satisfactor non- ster sit Deus & homo.

In Christo inuenitur meritum & placitum & infinitum.

quid de ſuo pro hominibus ad ſatisfaciendum pro eis iuſtitiæ Dei, & hoc cum bona voluntate, cum intimo cordis affectu, tunc ſatisfaciet Deo totaliter & tollet iniuriam & offenſam omnem. Sic ergo habemus iam dictum, quæ ſunt neceſſaria, & quibus indiget homo, ſi velit & debeat liberari. Primum eſt ſatisfactio infinita voluntarie facta: Secundum eſt perſona infinita, quæ ſimul ſit Deus & homo.

¶ *De conditionibus, quas debet habere talis perſona infinita, quæ eſt neceſſaria pro ſatisfactione.*

TITVLVS CCLIII.

ET quia natura humana indiget pro ſua liberatione tali perſona infinita, quæ ſimul ſit Deus & homo, ideo vlterius conſiderare & inueſtigare debemus de conditionibus neceſſariis, quas debet habere iſta perſona, quæ conueniant ſatisfactioni, quoniam ſi nō habeat omnes conditiones, quæ requiruntur ad ſatisfactionem, non ſatisfaceret pro hominibus, & ideo oportet, quod ſit proportionata ſatisfactioni, ſicut homo indigetur. Et ideo oportet, quod ſit de genere iſtius hominis, qui eſt obligatus ad pœnam infinitā, & non ſit de nouo factus, ſicut primus homo, quoniā ſi non ſit de genere primi hominis, qui eſt debitor, tunc talis homo, qui eſt Deus, inquantum homo, non pertinebit ad genus humanum, nec ad homines deſcendentes à primo homine, qui fecit offenſam. Quare ſequitur, quod non debet ſatisfacere pro illo, quantum erit de illo. Sicut enim iuſtum eſt, vt pro culpa & offenſa omnis homo ſatisfaciat, ita etiā oportet, quod ſatisfaciens ſit idem cum eo, qui obligatus eſt. Oportet enim, quod ſit eiuſdem generis, aliter nec primus homo nec genus ipſius ſatisfaceret pro ſe. Ergo ſicut de duobus primis hominibus obligatio in omnes homines deſcendit, ita nullus niſi qui de ipſis naſcitur, debet

Quod redemptor ſit homo.

debet ſatisfacere pro illa obligatione hominũ. Oportet ergo, quod ille homo, qui ſatisfaciet, naſcatur de genere primi hominis, quia hoc requirit ſatisfactio.

Quod redemptor generetur ſine libidine. Tit. CCLVIII

Vlterius oportet, quod talis homo, qui ſatisfaciet pro humano genere, concipiatur & generetur mundiſſime, ſcil. ſine libidine & ſine corruptione, & ideo ſine coitu. Vnde quia iam declaratũ fuit, quod membra genitalia tam in viro quam in muliere ſunt membra inobedientiæ, & quod mouentur contra rationẽ, & ideo ſunt membra peccati & membra rebellionis. Et ideo hoc fuit cauſa, quod omnes homines ſunt rebelles, quia per ipſa membra libidinoſa generantur & producuntur, ita quod per illud membrum genitale intrat omnis corruptio in omnes homines. Oportet ergo talis, qui debet eſſe Deus & homo, & qui ſatisfaciet pro hominibus, quod nullo modo ſit cõceptus nec generatus per membrum genitale, cum ipſe debeat deſtruere omnem culpam & omne peccatum, quia iam eſſet in carne initium corruptionis & culpę, & tunc eſſet debitor, & obligatus eſſet ſicut alii homines, & tunc non poſſit ſatisfacere pro aliis hominibus. Natura ergo ſatisfactionis exigit, quod caro illius hominis non ſit generata per virum, ergo nõ debet eſſe de ſemine viri, quia ſi ſic, nihil valeret nobis pro ſatisfactione, & ſic erit ſine patre immediato. Erit ergo talis homo formatus quantum ad corpus immediate per manũ Dei, quia aliter fieri non poteſt. Quia ſicut primus homo immediate factus fuit per manũ Dei, ita & ſecundus. Sed quia oportebat, vt iſte ſecũdus homo, qui ſatisfaceret pro hominibus, naſceretur ab homine, ſcilicet á viro vel muliere, & de genere primi hominis, & cum mulier eſt ordinata ad concipiendum & ad nutriendum & ad lactandum, conuenientius fuit, vt à muliere generaretur, quam à viro, & hoc ſine concupiſcentia libidinoſa mulieris, ita ꝙ iſta mulier, de qua formabatur, nullam ſentiat libidinem, immo neceſſe eſt, quod in illa muliere nũquam fuit libido, & ideo neceſſe eſt, quod talis mulier ſit

Oportuit Chriſtum ſine virili ſemine conſcipi.

Oportuit Mariam eſſe virginem.

virgo

virgo perpetua. Et quia tale corpus ipsius hominis n erat conceptum in vulua mulieris, sed in ventre pe virtutem Dei de sanguine mulieris sine violatione virginitatis, ideo etiam necesse est, quod talis homo etiam nascatur de ipsa muliere sine fractione & aper-

Oportuit Christum nasci ex virgine.

tione vuluæ mulieris. Quia sicut non intrauit, ita non debet exire. Quoniam vulua mulieris non aperitur nisi per membrum viri cum libidine, ideo cum vulua illius mulieris nullo modo debeat aperiri per membrum viri, sequitur, quod ille homo nascendo de tali muliere nullo modo debeat aperire vuluam eius, aliter relinqueret in ipsa signa libidinis & corruptionis carnis, & signa, ac si ipsa libido præcessisset & fuisset aperta per membrum viri, quæ omnia debent esse aliena ab ipso homine, quem requirit diuina iustitia & humana obligatio, cum debeat summe distare à libidine & ab omni vestigio libidinis. Vnde alias faceret opus, quod consueuit membrum virile facere, scilicet vuluam mulieris aperire, & tamen debet esse elongatus ab illo membro totaliter, & à proprio opere, quod solum illi membro vicioso ac rebelli & libidinoso cõuenit. Ergo necesse est, quod ille homo, qui per manum Dei fuit formatus intus in ventre virginis mulieris sine omni libidine, nascatur & exeat sine apertione & violentia, sicut intrauit, & vt ipsa maneat virgo incorrupta.

Et vt in generali & breuiter concludamus omnes conditiones personæ illius infinitæ, quę necessaria est homini & naturæ humanæ pro solutione satisfactionis, oportet, quod habeat tales conditiones ex parte humanitatis & animæ & corporis, quæ nullo modo derogent nec contrarietur diuinæ naturæ & Deitati, nec derogent nec disconueniant satisfactioni & solutioni, pro qua facienda est necessaria nobis illa persona, immo totaliter conueniant & proportionetur. Et ideo exinde possumus cõcludere in speciali omnes conditiones, quantum ad animam, & quantũ ad corpus, & quantum ad vnionem animæ & corporis cum

natura

natura diuina in vna persona. Et quoniam in natura diuina sunt tres personæ realiter distinctæ, scil. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus; ideo videamus, quæ persona est magis conueniens, vel Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus, cũ qua vniretur humanitas seu corpus & anima. Et apparet, quod persona Filii sit magis conueniens, vt sit vna persona in duab⁹ naturis, quoniam persona Filii Dei habet multas conuenientias cum homine, quod non habent aliæ personæ. Vnde quia filius est productus, & accepit omnia, quæ habet, à Patre, & accepit esse, ita homo etiam est productus & accepit esse à Deo. Et etiam Filius est imago Patris increata, & homo est imago Dei creata, & sic magis conuenit productus cum producto quam improductus, ideo magis conuenit persona Filii Dei, quam Patris, & etiam quia magis conuenit imago cũ imagine, quam ille, qui non est imago, ideo magis conuenit Filius, quam Spiritus sanctus. Etiam quia erit filius hominis, cõuenit, quod potius sit Filius Dei, quia iam Filius Dei est, quam quod sit Spiritus sanct⁹, quia rationabile est, quod qui patrem habet in cœlis, quod matrem habeat in terris. Item quia homines sunt filii Dei ex parte animæ, vt probatum est, quamuis sunt deformati, ideo magis conuenit Filius Dei naturalis, quam Spiritus sanctus.

Quod Filius sit carni natus.

Tit. CCXXVIII.

¶ *Si talis persona infinita, inquantum homo, debeat esse mortalis vel immortalis ad satisfaciendum.*

TITVLVS CCLIV.

QVoniam autem talis persona erit infinita, quæ simul Deus sit & homo, ideo est necessaria pro satisfactione totius humanæ naturæ, vt scilicet habeat in se aliquid maius, quam quicquid est sub Deo, quod sponte debet non ex debito Deo, quod extra talẽ personam talem similem vel aliquid tale inuenire nõ possumus,

ſumus, quæramus ergo, quid poterit dare talis perſona, quod valeat tantum, per quod poſſit fieri infinita ſatisfactio. Aut enim ille homo ſimul erit Deus & homo, dabit ſeipſum aut aliquid de ſe, videamus ergo, qualis debet eſſe talis datio ſeu donatio. Vnde cum talis homo inquantum homo eſt creatura Dei, ſequitur, quod quicquid habet, eſt Dei, & eſt obligatum Deo, & omnia, quæ poteſt, debet Deo per primã obligationem naturalem, quia quicquid habebit, accepit à Deo. Et ideo debet Deo honorem & obedientiam & amorem, & totum, quicquid facere poterit, erit iam Deo obligatum & debitum non pro iniuria, quia nullam fecit, ſed pro naturali prima obligatione, quia omnia ab eo accepit. Quomodo ergo poterit ſatisfacere pro aliis hominibus, cum omnia pro ſeipſo debet, & Deus ex debito exiget ab illo homine quicquid habet & quicquid poterit, quia creatura ſuã erit. Quæramus ergo, quid in ſe habebit ille homo, quod Deo non ſit debitum, ſed ſit vere ſuum, & quod Deus non poſſit ab eo exigere. Si enim nil tale habet, non poterit ſatisfacere pro aliis, qui debent Deo infinitum per ſecundam obligationem. Sed certe ille homo non tenetur ſe tradere morti, ſeu animam ſuam & vitam exponere pro honore Dei, quia hoc non exiget Deus ex debito ab illo homine, ſcil. quod det vitã & animam ſuam ad mortem. Vnde quia mors eſt in omnibus hominibus propter peccatum & culpã, qui ſi primus homo nõ peccaſſet, nunquam mortuus fuiſſet, ergo cum iſte homo erit ſine peccato & ſine omni culpa innocentiſſimus, cum ſit Deus, multo magis non debebit mori. Ergo ſi ille det ſponte & libere ſe morti ad honorem Dei, tunc dabit aliquid de ſuo, q̃ Deus non exigit ab eo ex debito, nec etiam poteſt ab eo exigi per obligationem, quia non eſt peccator: Etiam non poterit ſe magis dare Deo, quam dare vitam & animam ſuam ad honorem illius. Nec etiã aliquid poterit dari precioſius Deo, quia nihil aſperius aut difficilius poteſt homo ſponte & non ex debito pati,

quam

quam mortem ad honorē Dei. Igitur ſequitur, quod neceſſaria erit mors illius hominis ad ſatisfaciendum pro aliis hominibus. Ergo per ſolam mortem illius hominis poterit fieri ſatisfactio ſeu per vitam ſuam ſponte traditam morti ad honorem Dei. Inuenimus igitur precium & debitum ad ſoluendum pro peccatis & iniuriis ac offenſis omnium hominum. Igitur neceſſarium eſt pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, quod talis homo, qui erit Deus & homo, qui neceſſarius erit p̄ ſatisfactione, ſit mortalis, ita quod poſſit mori ſi velit, & hoc ſponte, quamuis ſit Deus. Et tamen ipſum nullus poterit occidere, ſi non velit, nec contra ſuam voluntatem, & hoc, quia erit Deus & ſine peccato. Si enim nullo modo mori poſſet, non eſſet vtilis nec conueniens pro ſatisfactione hominū. Et etiam hoc eſt ſumme conueniens, vt ſatisfactio fiat per mortem, quia homines ſunt obligati ad ſuſtinendum mortem æternam, ſed conuenientius fieri non poteſt, vt homo euadat mortem æternam, quam debet, niſi homo ſuſtineat illam voluntarie, qui non debet. Sed homo, qui iam obligatus eſt ad infinitam pœnam, non poteſt ſoluere talem pœnam, quæ liberet à pœna infinita, quia quamcunque pœnam acciperet, iuſte & digne eam ſuſtineret. Vt igitur homo, qui eſt obligatus ad debitam pœnam, poſſit euadere ipſam pœnam, neceſſe erit, vt talis homo pro homine ſuſcipiat pœnam voluntarie & ſponte, qui nil pœnæ debeat pro ſe. Sed nullus talis poterit eſſe, niſi ille homo, quem quærimus, qui erit Deus & homo, vt moriendo & ſuſtinendo pœnam pro homine, quam ſuſtinere non debeat iuſte, homo propter eam euadat & mortem & pœnam, quam debebat. Et ideo neceſſe erit, quod ille homo, qui eſt neceſſarius nobis pro ſatisfactione, poſſit pati & mori & ſuſtinere pœnam ſi velit, ſed nullo modo poſſit pati nec mortem nec aliquam pœnam contra ſuam voluntatem, nec aliqua res poſſit ſibi nocere contra ſuam voluntatem, ſed ſua voluntate permittente omnia poſſit. Nam innocentiſſimus

Per mortem Chriſtus debuit ſatisfacere.

Quod Chriſtus voluntarie moriatur.

tissimus erit, nec propter hoc talis homo erit in mi-
ria, sicut cæteri homines mortales, quia voluntarie
rit talis, vt possit pati; sed non est contra suam volu-
Quod Christus cognoscat omnia bona & mala hominis.
tatem. Necesse est etiam, quod ille homo, qui erit ne-
cessarius pro satisfactione nostra, intelligat & cogno-
scat omnia bona & omnia mala hominis, & cogno-
scat perditionem & lapsum hominis, & omnia, qu-
sunt necessaria pro reparatione & totali satisfactio-
& quid debeant homines Deo, & quod cognoscat
seipso, quid erit illud, quod oportet Deo fieri pro ho-
minis satisfactione, & etiã quod ipse cognoscat, qu-
ipse solus est, qui potest satisfacere, & non alius; & h-
per mortem suam, etiam quod si ipse non moriatu-
quod omnes homines perdentur æternaliter, quo-
si non cognosceret hoc, non posset satisfacere; qui-
portet, quod det vitam suam voluntarie & scien-
propter peccata hominum.

¶ *De benignitate, amore, & pietate, patien-tia, & mansuetudine ipsius.*

TITVLVS CCLV.

Tit. præced.
ET quoniam iam declaratum est, quod satisfactio,
quam debet facere iste homo, quem quærimus &
quo indigemus, oportet, quod sit voluntaria & spon-
tanea cum magno cordis affectu & optima volun-
te, quia aliter non tolleret offensam & iniuriam, qu-
inter Deum & homines est, nec placaret iram Dei, i-
eo oportebit, quod ille homo, qui satisfaciet pro ho-
minibus, non solum moriatur & det vitam suã mor-
ad honorem Dei, immo oportebit, si debeat satisfa-
cere, quod sustineat mortem libentissime & volun-
Oportuit Christum ex charitate pati.
rie, cum desiderio, & cum intimo cordis affectu ad
honorem Dei, quia nullus poterit eum cogere, nisi i-
psemet permittere velit. Et ideo necesse erit, quod ta-
lis homo sit benignissimus, vt habeat voluntatem ita
piam & benignam erga humanam naturam & alios
homines, & tantum diligat homines & compatiatur
eis,

eis, vt velit mori & dare vitam suam pro ipsis, vt per mortem suam liberentur à pœnis æternis; & quod magis velit saluationem hominum, quam seruare vitam suam, quoniam si non sit ita, tunc non morietur pro hominibus, quia nullus poterit eum compellere ad moriendum, nisi procedat ex eius mera voluntate pia & bona. Et ideo oportebit, quod non attendat ad malitiam hominum, nec ad iniurias, nec ad offensas, sed magis attendat ad homines propter naturam humanitatis, & diligat eos inquantum sunt homines & portant Dei imaginem propter animam rationalem; & inquantum sunt sui fratres per sui naturam. Et ideo oportebit; quod non habeat homines odio propter peccata & malitias eorum, sed magis compatiatur & doleat de malis eorum, quoniam si talis non esset, tũc non esset conueniens pro satisfactione, & tali homine indiget natura humana, nec potest aliter liberari. Et ideo necessario oportebit, quod tanta sit sua bonitas & benignitas, quod vincat malitiam & nequitiam, & tanta sit sua mansuetudo, quod vincat omnem crudelitatem & impietatẽ, & tanta sit sua patientia, quod vincat omnem iniuriam & offensam sibi inferendam. Et ideo oportet, quod sit talis, quod diligat omnes sibi contradicentes vel persequentes aut ipsum occidere volentes, ita quod tanta sit in eo bonitas, quod omnes remittat offensas, & de nullo velit vindictam propter aliquam iniuriam, quoniam talis est necessarius hominibus pro satisfactione. O quanta bonitas & benignitas erit ista, quod talis homo iustus & innocens velit mori & dare vitam suam pro hominibus iniustis, iniquis, malis, & ingratissimis, perditis, & omni pœna dignis, & pro peccatis, culpis & offensis omnium hominum totius mundi. Et ideo necesse est propter prædicta, quod iste homo sit de genere eorũdem hominum, qui obligati sunt ad pœnam, propter amorem, vnitatem & propinquitatem, quoniam magis diliget homines & compatietur eis, quia erit de natura eorum. Vnde si fieret de nouo, sicut primus

Christus patiendo debuit naturam humanam inspicere.

Christus debuit crucifigentes diligere.

homo, non esset tantum propinquus hominibus sed ligatus ad pœnam. O quantum homo & tota humana natura deberet gaudere, quod talem poterit habere hominem, qui pro eis satisfaceret.

¶ *Qualiter ille homo poterit mori & occidi ad honorem Dei, & quis eum poterit occidere.*

TITVLVS CCLVI.

ET quia mors illius hominis, qui erit Deus & homo, erit totum precium & satisfactio liberationis hominum, si sit voluntarie & ad honorem Dei susceptâ, ideo vltérius inuestigandum est, quomodo poterit ille homo vitam suam dare morti sponte ad honorem Dei, an ipsemet se debeat occidere, vel an alii eum debeant occidere. Sed quod ipsemet se occideret, hoc non esset ad honorem Dei, immo contra honorem Dei; ergo necesse erit, quod alii eum occidant, & quod ipse velit & permittat se occidi ad honorem Dei, & tunc etiam oportet, quod ipse habeat inimicos, qui eum occidant & persequantur, & oportet, quod etiam sit aliqua causa, quæ sit ad honorem Dei, pro qua sustinenda & defendenda ipse det vitam suam ad mortem, & quod pro illa causa alii occidant eum. Et ideo inuestigemus, quomodo poterit hoc fieri. Ideo considerare debemus, quod iste erit solus bonus inter omnes homines, & omnes alii erunt mali, nisi mater sua, quæ erit bona ex necessitate. Et cum homines sint lapsi & corrupti ac peruersi, vt declaratum est in tractatu de lapsu ad longum, per consequens faciunt mala opera, & ducunt pessimam vitam, & totaliter faciunt contra Deum omnia opera sua & contra iustissimam æquitatem & veritatem, quia omnes amant suam propriam voluntatem & proprium honorem, & nolunt corrigi nec audire correptiones. Et quia ille homo perfectus erit totus bonus contrarius aliis hominibus, ideo oportet, quod quantum poterit,

Christus debuit ab aliis occidi.

Tit. CCXX.

Quod Christus propter veritatẽ & iustitiã debuit occidi.

rit, impugnet eorum malam vitam & mala eorum opera, & prædicet & corrigat homines per verba sua, & necesse erit, quod dicat veritatem hominibus, quam homines nolunt audire. Et sic quia etiam opera sua erunt contraria operibus aliorum, incurret inimicitias & inuidiam plurium, qui nolunt audire veritatẽ, & sic prædicando & tenendo immobiliter & indeclinabiliter veritatem & iustitiam, & hoc viuendo & loquendo, plures habebunt eum odio vsque ad mortẽ. Et sic si isto modo ipse neque propter odium neque propter timorem mortis non velit desistere à sua veritate & iustitia, si occident eum, quia contrarius est eis, & ipse permittet se occidi, fortissime & firmissime perseuerando in his, quæ Dei sunt. Nonne tunc dabit vitam suam sponte ad honorem Dei? quamuis enim ipse tenetur dicere veritatem & eam tenere viuendo & loquendo ad honorem Dei, tamen nõ tenetur mori pro honore Dei ex debito, nisi ipse velit. Item in hoc etiam dabit exemplum efficacissimum aliis hominibus, vt nullo modo deserant nec relinquant veritatem Dei nec iustitiam eius, nec recedant ab illa propter mortem, quam aliquando propter necessitatem patientur, vt soluant cum illo, qui nullo modo mori debebat, sed sponte ad moriendum se obtulit, & in hoc fecit Deo honorem maximum. Vnde non erit hoc exemplum magnum & efficacissimum, vt sic alii homines, postquam cognouerint eum & veritatem, & quanta persona erat ipse, animentur & inflammentur & imitentur eum, vt propter nulla incommoda, quæ eis poterint obesse, declinent à iustitia, quã Deo debent, cum etiam aliquando de necessitate mori debeant, cum ipse, qui nec pro se mori ex debito debebat, nec pro aliis poterat cogi moti, nec voluit præseruare tam precio sam vitam, immo seipsum & tam pretiosam personam tam voluntarie dedit in mortem propter veritatem & iustitiam defendendam, quamuis ex debito talis persona, quia erat homo, debebat Deo omnẽ obedientiam & facere pro veritate & Dei-

Christus moriendo dedit alius exemplum.

tate quicquid poterat, & hoc virtute primæ obli-
tionis. Attamen hoc est citra mortem, quia ex de-
to nullo modo mori debebat: Et ideo moriendo s-
te reliquit hominibus exemplum, vt similiter faci-
& ne timeant mori. Sic ergo quamuis illi, qui occi-
eum, mala occident voluntate, attamen quia ipse
stinebit hoc spontanea voluntate ad honorem De-
ad vtilitatem totius humanæ naturæ, ideo laudab-
ter & misericorditer sustinebit.

Sed mirandum erit, quomodo poterit esse tan-
crudelitas, inuidia & malitia in illis hominibus, quo-
velint eum occidere, tam bonum hominem, vt en-
quoniam nulli nocebit nec nocere poterit, quonian-
erit summe benignus. Maxima ergo debet esse ista in-
uidia & malitia: & vnde poterit ista generari? & ide-
notandum est, quod totum genus humanum est sub
potestate & captiuitate primi angeli & mali & nequis-
simi, & ideo quia ille erit homo nouus in mundo, qui
prædicabit & docebit nouam doctrinã & omnia no-
ua, quæ pertinebunt ad honorem Dei, & ad liberatio-
nem hominum, & totaliter operabitur omnia, qui
faciet contra diabolum & ad suum regnum destruen-
dum. Vnde cum ille homo debeat liberare genus hu-
manum ab obligatione infinita, & satisfacere pro-
mnibus, oportet ipsum pugnare totis viribus con-
captiuitatem hominum, vt remoueat homines à
ptiuitate diaboli. Vnde diabolus erit principalis
pitalis inimicus eius, & sic inter eos erit bellu-
secretum. Nam diabolus videns talem nouum ho-
nem, qui nunquam apparuit in mundo, & super q-
nullam poterit habere potestatem, timebit suum re-
gnum & dominium perdere, & sic resistet totis vi-
bus huic homini, & suadebit suis membris, scil. mal-
hominibus, vt eum occidant & perdant, & hoc qui
ipse non potest sibi nocere per se, & sic per medium a-
liorum occidet eum diabolus quantum in eo est. Et
ideo propter inuidiam, quam habebit iste malus an-
gelus contra istum nouum hominem, inflammabit &
conci-

Vnde sit orta inuidia, ex qua Christum occidebant.

Inuidia diaboli incitauit Iudæos in mortem Christi.

concitabit aliquos malos homines ſibi adhærentes contra iſtum, & generabit tantam inuidiam contra eum, vt omnino velint eum occidere, quia aliter non poterit ei nocere. Sic diabolus tractabit mortem ſuã, & dabit conſilium ſecretum, vt occidat eum per malos homines miniſtros ſuos ſi poteſt, nec aliter ceſſare poterit, donec hoc fecerit, quia non poterit ſuſtinere talem hominem ſibi contrarium. Et ſic patet, vnde poterit tanta inuidia & crudelitas inſurgere contra eum. Et hic apparebit ſumma benignitas iſtius hominis, quia morietur etiam ſponte pro occidentibus ipſum, & pro inimicis ſuis, & pro peccatis eorum. Et ideo quia diabolus occidet talem hominem iuſtum & innocentem, qui nullo modo debet mori nec obligatur morti, nec diabolus habet aliquod ius in eo, ideo ipſe committit maximam iniuſtitiam cõtra iſtum hominem innocentẽ, ideo veraciter erat dignus perdere totum ius, quod credebat ſe habere ſuper homines, quamuis in veritate nullum habebat. Et quia ſicut inuaſit hominem, in quo nullum ius habebat, ita perdiderat ius, ſi quod habere videbatur in aliis hominibus. Et ſic ille homo ſatisfaciet pro tota humana natura, & morietur laudabiliter ad honorem Dei, & liberabit hominem à poteſtate diaboli, & hoc per veram iuſtitiam. Et ſic vincet diabolum per iuſtitiam veram, & iuſtum eſt, quod diabolus ſit captiuus eius propter iniuriam & iniuſtitiam, quam ſibi fecit. Et ſic homo acquiſiuit per iuſtitiam poteſtatem & dominium ſupra diabolum. Et ſicut diabolus vicit primum hominem per deceptionem & falſam promiſſionem, & ſubiugauit eum ſibi, ita homo vicit diabolum per iuſtitiam & captiuauit. Et quia ille homo erit Deus & Filius Dei, ideo non faciet diabolo iniuſtitiam, ſed faciet humanitati de diabolo veram iuſtitiã. Et ideo ſecundum veram iuſtitiam diabolus erit ſub pedibus iſtius hominis, & ipſe tenebit ipſum iuſtiſſime captiuatum. Ecce qualiter poterit fieri vera liberatio hominum per mortem illius, qui erit ſimul Deus & homo, &

Chriſtus vicit diabolum per iuſtitiam.

mo, & à diabolo & à peccato seu iniuria & offensa D
& à pœna infinita. Sic mors istius hominis vincet di
bolum & omnem culpam & peccatum. Et sicut dia
bolus decipiendo hominem subiugauit eum sibi, it
decipiendo seipsum, quia inuadet & occidet istũ ho
minem, captiuabitur & ligabitur ab isto homine cu
adiutorio diuinitatis per iustitiam. Et sicut prim
homo fuit sub potestate diaboli propter inobedie
tiam, quam fregit, & fuit in ira Dei & separatus à cõ
sortio & amicitia Dei, ita & per obedientiã istius ho
minis, qui erit maior primo homine, quam seruabi
vsque ad mortem inclusiue, scilicet tenendo veritatẽ
Dei & iustitiam, ad quam obligatur omnis homo, &
quam Deus vult & exigit ab omni homine, homo e-
rit dignus liberari tam a potestate diaboli, quam ab
ira Dei, & restitui ad amicitiam Dei, quia obedientia
computabitur pro inobedientia. Sicut enim inobed-
entia facta est per hominem, ita obedientia etiam fa-
cta est per hominem, & maxime quia ista obedientia
in infinitum superabit illam, quia erit facta cum dif-
cultate, scil. mortis, & per maiorem, scilicet homine
& Filium Dei. Et ita magis erit acceptabilis Deitati
obedientia voluntatis istius hominis, quam fuerat
displicibilis inobedientia primi hominis, & maiore-
rit honoratio istius hominis, quam fuerat inhonora-
tio primi hominis. Et sic totaliter annihilabitur & de-
struetur iniuria & offensa primi hominis, & a tota na-
tura humana.

¶ *Qualiter mors istius hominis, quæ est ne-
cessaria pro satisfactione omnium homi-
num, præualet & magis ponderet, quam
numerus & magnitudo omnium pecca-
torum & offensarum omnium hominũ.*

TITVLVS CCLVII.

QVoniam autem iam declaratum est, quod mors
illius hominis erit satisfactio & preciũ pro pec-
cato

cato hominis & totius humanę naturæ, & pro culpis, offensis & iniuriis hominum, & cum iam declaratum sit, quod quodlibet peccatum seu offensa contra Deũ ascendit in infinitum, & quod habeat quandam infinitatem, & oportet, quod secundum mensuram peccati & offensæ fiat satisfactio, & cum pro vno peccato infinitæ culpæ, infiniti mundi pleni creaturis non possent satisfacere, & ideo cum peccata siue iniuriæ sint sine numero contra Deum, & possint esse & multiplicari in infinitum & crescere, videamus, quomodo mors istius hominis, qui erit Deus & homo, qui erit necessarius pro satisfactione, erit sufficiens satisfactio & sufficiens precium pro omnibus peccatis omnium hominum, & videamus etiam, qualiter plus ponderet mors ista, quam numerus & magnitudo omnium peccatorum. Ideo ad hoc cognoscendum oportet ponderare vitam illius hominis, quantum valebit & quanti valoris & quanti precii erit. Vnde humanitas illius hominis plus valebit in preciositate & excellentia, in nobilitate & bonitate & in dignitate, quam omnes homines, qui fuerunt, sunt & erunt, & qui possunt esse, & quam omnes creaturæ, quia homo iste erit Deificatus, & sua humanitas erit vnita Deitati in vna persona. Et ideo propter istam vnionẽ, & propter istud matrimonium altissimum ista humanitas ascendet ad summam dignitatem. Sicut enim iam declaratum est, vel fuit de sponsa respectu sponsi in capitulo de amore, qualiter sponsa ascendit & nobilitatur propter sponsum, cui vnitur, quamuis etiam sit infima & pauperrima inter omnes mulieres, si assumitur à Rege pro Regina, fit nobilis & magna valde: Similiter erit de humanitate hominis istius, quia erit vnita & copulata inseparabiliter, tanquam sponsa sponso, Deitati, & ideo erit proportionata necessario iuxta dignitatem Deitatis tantum quantum fieri poterit. Et adhuc ista vnio erit maior multo quam sponsi & sponsæ, quia vna persona erit Deus & homo, & ideo vt ille homo erit infinitus & plus valebit quam

Vita Christi fuit preciosior omnib⁹ hominibus.

omnes homines, cum sint finiti, & etiam quã omnes creaturæ, cum non sit comparatio inter finitum & infinitum: Et ideo si volumus considerare, quomodo mors eius plus ponderet quam omnia peccata, videamus, pro quanto nollet quis talem hominem occidere, si esset præsens, & sciret eum talem esse. Ita quod si diceretur alicui, nisi occidas istum hominem, totus mundus peribit, & quicquid Deus non est, certe nullus faceret hoc, nec deberet facere, si sciret eum talẽ esse, pro omni creatura conseruanda, nec si infinitus numerus mundorum ei daretur. Item si etiam diceretur, tu occides illum hominem, aut omnia peccata mundi venient super te, & imputabuntur tibi, nonne iste diceret, quod citius vellet omnia peccata mundi sustinere supra se & imputari ei, quam eum occidere: etiam non solũ mundi præsentis, sed omnia, quæ possunt fieri in futuro, & quæ excogitari possent. Et non solum de occisione, sed etiam de qualibet parua læsione, quæ tangeret ipsum, pro quanto etiam aliquis non deberet modicũ lædere personam Regis vel Imperatoris. Vnde igitur esset hoc, quod aliquis horreret plus vnum peccatum in læsione huius hominis, quam omnia alia, quæ possunt excogitari, quia læsio istius personæ multomagis excedit sine comparatione omnes creaturas. Ecce igitur manifestissimum est, quod nulla quantitas, magnitudo seu multitudo peccatorum extra personam huius hominis potest nec valet comparari violationi & destructioni vitæ corporalis talis hominis. Quantum ergo bonum est illud, cuius destructio est tam mala? Si enim excedit omne bonum creatum, quam mala est eius destructio, ergo vita illius hominis plus erit bonum & maius bonum sine comparatione, quam illa peccata sint mala, quæ quidem peccata sua interfectio sine æstimatione superat. Vnde si interfectio illius hominis superat omnem multitudinem peccatorum, quæ cogitari possunt, extra personam eius, & si peccata & crimina tantum sunt odibilia, quantum sunt mala, & vita illius hominis

Mors Christi est pretiosior omnibus peccatis.

hominis tantum ſit amabilis, quantum erit bona, ſequitur, quod vita illius hominis plus erit amabilis & magis bona, quam omnia peccata ſint odibilia & mala. Ergo tantum bonum tam amabile, ſicut erit vita illius hominis, quæ precioſior eſt, quam omne, quod eſt citra Deum, non erit ſufficiens ad ſoluendū, quod debetur pro peccatis & offenſis totius mundi, cum ſuperat omne debitum, quod debent peccatores pro ſatisfactione, immo plus ponderat in infinitum. Ecce igitur quomodo vita illius hominis vincit omnia crimina, omnes offenſas, & omnes culpas, ſi detur pro illis. Si ergo dare vitam eſt accipere mortem, ſicut datio huius vitæ præualet & præponderat in bonitate plus quam omnia peccata hominum in malo, ita acceptio mortis. Ergo ſi ille homo, quem quærimus, det vitam ſuam morti ſponte ad honorem Dei pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, nonne ſatisfaciet & ſoluet pro omnib⁹ hominibus? Et ſatisfactio erit maior in infinitum, quam omne debitum, quod debent omnes homines. Patet ergo, quomodo mors illius hominis, qui eſt neceſſarius pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, præualet & magis ponderat, quam multitudo & magnitudo omnium offenſarum & peccatorum.

¶ *Qualiter ipſa mors deleat & ſuperet peccata occidentium talem hominem.*

TITVLVS CCLVIII.

ET quoniam dictum eſt, quod mors illius hominis, qui erit Deus & homo, ſuperabit omnia peccata & crimina hominum, ſed dubium eſt, quomodo poterit delere & ſuperare peccata illorum, qui occident eum. Quoniam ſi tam malum eſt occidere eum, quantum bona erit vita eius, quomodo poterit mors eius ſuperare & delere peccata & crimina illorum, qui eum occident? quia apparet, quod tantum malum ſit peccatorum eorum, qui occident eum, quantum

vita eius est bona. Ergo quomodo mors eius poterit satisfacere pro peccato eorũ, qui eum occidunt? Aut si poterit delere peccatum alicuius illorum & satisfacere pro illo, oportet enim, quod satisfactio sit tanta, quod deleat omnia peccata. Hic possumus dupliciter respondere: Primo, quia nullus scienter occideret illum, si talem eum cognosceret, scilicet Deum & hominem, ideo si occidunt eum, ignoranter occidunt, quare sequitur, quod peccatum eorum nõ est ita malum, sicut vita eius fuit bona, quia ignorantia diminuet peccatum illud, vt non sit ita infinitum. Vnde quando dictum fuit, quod tantum mala fuit destructio eius, quantum vita eius bona, tunc non pensaumus, quod interfectio seu occisio eius facta fuit ignoranter, sed quasi scienter fieret, quia nunquam aliquis poterit nec vellet scienter facere. Secundo respondere possumus, quod meritum & bonum, quod faciet homo, qui erit Deus, erit duobus modis infinitũ: Primo ex parte facientis, quia erit persona infinita; Secundo ex parte Dei acceptantis, quia omne meritum Deo acceptabile est infinitum, sicut demeritum infinitum. Et sic datio vitæ erit infinita, & ex parte dantis, & ex parte acceptantis, sed omne peccatũ, quodcunque possit facere creatura, est finitum ex parte facientis, sed solum infinitum ex parte illius, contra quẽ fit, scil. ex parte Dei. Et sic mors illius hominis potest delere omnia peccata fieri possibilia per creaturam & illis satisfacere, & vltra superabit in infinitum.

Mors Christi prævalet peccato crucifigentiũ.

Meritum mortis Christi est dupliciter infinitum.

¶ *De circumstantiis & conditionibus, quas habebit illa preciosa mors, & quæ convenientiores erunt ei.*

TITVLVS CCLIX.

ET quoniam illa preciosissima mors & infiniti valoris illius preciosissimi & benignissimi & piissimi hominis, quo indigemus, est necessaria toti humanæ

manæ naturæ pro satisfactione, & in ipsa pendet tota restauratio & totum bonum hominum, ideo videamus, quas circunstantias habebit, & quæ conditiones ei conuenient. Et quoniam illa mors erit satisfactio totius naturæ humanæ & totum bonum & totũ meritum, ideo illi morti conuenit, vt habeat omnes conditiones, per quas poterit esse magis meritoria & satisfactiua ac magis accepta, & per quas poterit declarari maior bona voluntas, bonum cor & intimus affectus cordis hominis illius morientis. Vnde oportet, quod talis mors, vt dictum est, sit voluntarie accepta ac sponte, quia aliter nil proficeret. Et ideo oportet, quod ille benignissimus homo velit suscipere & sustinere mortem libenter & sponte & cum bona voluntate, & ideo habebit maximum amorem & maximam charitatem ac ardentissimam & exquisitam pietatem erga naturam humanam perditam, vt soluetur. Et ideo non solum valet sustinere & recipere mortem, immo per talem modum & per talem formam, in quib⁹ talis mors sua erit magis meritoria & magis satisfactoria, magis vtilis & commodosa pro humana natura, & quod etiam conueniat suæ piissimæ voluntati & charitati ardentissimæ. Et ideo quia ille homo recipiet mortem non inuitus nec ignoranter, immo ipso sciente, permittente & volente, ideo talis mors oportet vt sit deliberata & ordinata per ipsummet, & non fiet cum casu fortuito, sed ipsemet eligat voluntarie talem mortem, qualem voluerit, & nihil fiat in sua morte contra suam voluntatem.

Quod mors Christi sit volũtaria.

Quod mors Christi sit deliberata & electa.

Et quia quanto mors erit cum maiori pœna magis crudelis & dolorosa ac magis ignominiosa & turpis & opprobriosa ac derisoria, si sit voluntarie assumpta, tanto erit magis meritoria & satisfactoria, & cõmodiosior humanæ naturæ, ac magis acceptabilis Deo, ideo certe conueniet amatori ardentissimo & pietati illius piissimi hominis, vt non solum velit sustinere mortem, immo talem mortem, sicut dictum est, quia hoc erit maius bonum, quod potest facere. Et ideo conue-

Quod sit de. spectatissima.

conuenit ſuæ maximæ bonitati, vt faciat tantum
num, quo non poterit eſſe maius nec melius, nec
cogitari. Vnde ille homo piiſſimus erit perſona
nita, & ideo conuenit ei facere tantum bonum, vt
mors precioſiſſima ſuperet & excedat omnia pecc
& vt non poſſit magis ſuperare, vt habeat omne m
tum. Et ideo conueniet, quod omnes conditione
omnes circumſtantiæ, quæ poterunt reddere il
mortem difficillimam, pœnaliſſimam per omnē
dum atrociſſimam & crudeliſſimam, doloroſiſſim
ac ignominioſiſſimam, ſint in illa morte ſeu comi
Quod ſit in loco publico. tur eam. Et ideo conuenit, quod fiat in loco pub
& ſolenni, & non in occulto de die & non de no
& ſic de aliis circunſtantiis, & oportebit, quod g
mortis ſit turpiſſimum & ignominioſiſſimum.

Quomodo autem poterunt fieri iſta, faciliter
ſumus cognoſcere, ſi conſideremus illos, per quos
lis mors fiet, quoniam oportet, quod ſit inimici
Tit. CCLVI. maximi. Vnde iam dictum eſt, quod ille primus an
lus, ſcilicet diabolus, erit inimicus capitalis iſtius
minis, & habebit ipſum odio in ſummo, & ideo
ctabit mortem ſuam, & inflammabit aliquos ho
nes ad ſummum odium iſtius per ſummam inimi
Qu tiam. Et ideo illi homines, qui erunt inimici ſui
emp ſolum deſiderabunt ipſum occidere, immo etia
hon *Chriſto competebat mori in cruce.* ferre mortem turpiſſimam & amariſſimam, &
qualis dicta eſt.

Et multum bene conuenit illi talis mors, qu
mici eius multum deſiderabant ei inferre tale
tem, vt dictum eſt, & ipſe cum gaudio & bona
tate ſuſcipiet eam, & ſic eorum deſiderium &
tas in hoc concordant, ſed in iſto non erit ſimili
luntas, quia ipſi mala & peſſima voluntate &
ſa intentione inflammati eum occident, ſed ip
voluntate & intimo cordis affectu propter ſal
totius humanæ naturæ ad honorem Dei & ad o
ſam placandam mortem libenter ſuſtinebit. Et qu
ipſe nullam oſtendet poteſtatem, ſed totam abſcõde
ide

deo poterunt eum occidere & tractare ſecundum
uam malam & peruerſam volũtatem, quantum ipſe-
net permittet. Ecce magnum myſteriũ erit ibi, quia
ſa malitia deſtruet ipſam, quia quanto magis inimi-
i eius per malitiam & iniquitatem dabunt mortem, *Mors de-*
ntomagis ipſa mors erit meritoria & ſatisfactiua p *ſtruet mor-*
eccatis, & deſtruet malitiam, & ſic deſtruet ſeipſam, *tem.*
iniquitas erit contra ſeipſam. Non ei poteſt fieri ta-
s mors niſi per iniquitatem, & etiam nõ fiet niſi pro-
ter iniquitatem, & ſic per iniquitatem & malitiam
eſtruitur & annihilatur ipſa malitia & iniquitas. Et
c ipſa iniquitas & malitia facient mortem ſuam, &
olligent virgas ad ſeipſas percutiẽdas; & ipſa iniqui-
s occidet ſeipſam. Et ita patent conditiones & cir-
unſtantiæ in generali, qui erunt conuenientes iſti
norti precioſiſſimæ, quæ neceſſaria erit pro ſatisfa-
tione hominum.

Declaratio magis in ſpeciali, quam ratio-
nabiliter ſequitur ſaluatio humanæ na-
turæ per talem mortem.

TITVLVS CCLX.

NVlli autem dubium poteſt eſſe, quantum donũ
ſit quantique precii illud, quod ille homo, qui
it Deus & homo, & Filius Dei, dabit Deitati, quan-
o dabit vitam ſuam precioſiſſimam morti ad hono-
em Deitatis ſponte. Nulli dubium etiam poteſt eſſe,
uin tale opus ſumme laudabile ſit & ſumme pręmia-
ile ab ipſa Deitate. Quin enim tantum donum ſpon-
e dat Deo, non debet eſſe ſine retributione. Neceſſe
it ergo, quod ſi ille homo det tantum donum Deo,
uod Deitas retribuat ei, aliter autem Deus eſſet in-
uſtus, ſi nollet retribuere, aut impotens, ſi nõ poſſet,
uod alienum eſt à Deo. Sed qui tribuit aliquid ali-
ui, dat ſibi illud, quod non habet, aut dimittit ei; ꝙ
o ipſo poſſet exigi. Et quia talis perſona erit Deus &
homo,

homo, sic nullo indigebit, quia vna persona erit D[eus] & homo. Et sic nihil poterit dare tali personæ, [quæ] plenissima est. Item etiam talis persona nihil debe[t] quod posset ei dimitti. Nec indigebit mereri aliqu[id] pro seipso, etiam quantum ad humanitatem, quia o[m]nia, quæ humanitas illa poterat habere; debent[ur] ratione vnionis cum Deitate. Quid ergo tribuetur i[l]li, qui nulla re indiget, & quid dimittetur illi, qui [nil] debet? Ecce ex vna parte est necessitas retribuend[i] & ex alia parte impossibilitas recipiendi, quia nece[s]

Quod Deus necessario reddat hominibus vitam propter mortẽ Christi.

est, Deum secundum iustitiam reddere, quod d[e]b[et] illi, qui meretur, & non est aliquid, quod reddat. [Si] si tanta debita est merces, non redditur à Deo illi h[o]mini, nec alteri, in vanum videtur fecisse tantum [o]pus ad honorem Dei. Necesse est ergo, quod ali[-] reddatur, quia non poterit reddi illi. Si ergo ille homo voluerit dare illud, quod ei debebitur, alicui alteri poterit, nec ipsa Deitas potest de iure prohibere illi aut poterit denegare illi, cui dabit, immo iustum & necessarium erit, vt diuina natura reddat mercedem illi, cui persona illa voluerit date, quia licebit ei dare, quod suum est, & Deitas non poterit reddere illud, quod debet, nisi alicui alteri. Sed quibus conuenientius ille homo tribuet mercedem & retributionem & fructum suæ mortis prætiosissimæ, quam hominibus, seu quos conuenientius & iustius faciet heredes [su]ti debiti, quo ipse non eget, & tantæ abundan[ti] parentes & fratres suos, scilicet alios homi[nes] videbit tot & tantis debitis obligatos, [ut] pertate deficere, & esse in profundo m[i]s[e]r[ia] scil. illis dimittatur illud, quod debent pr[o] offensis, & detur illud, quo priuati erant propter [pec]cata & offensas. Nihil enim videtur rationabilius, [ni]hil desiderabilius. Quicunque igitur accedet ad Deu[m] nomine istius hominis, nullo modo repelletur. Ecce igitur qualiter homo ipse liberabit alios homines & redimet, quia illud, quod sponte dabit Deo, compu[-] tabit pro debito, quod illi debent; humana enim na[-] tur[a]

Quod propter mortẽ Christi nemo accedes ad Deum repellitur.

tura dabit in illo homine ſponte & non ex debito, quod ſuum erit, vt redimat ſe & liberet in aliis hominibus, in quibus quod ex debito exigebatur non habet vnde reddat. Omnes igitur homines, qui ad gratiam illam voluerint, & adhærere illi homini libere cum digno affectu, liberabuntur à ſecunda obligatione infinita, quæ eſt propter peccatum & offenſam, & per conſequens liberabuntur ab ira Dei & à pœna æterna & à poteſtate diaboli, & reconciliabuntur Deo, & dabit eis æternum gaudium, quod perdiderunt. Qui vero illam gratiam continent, iuſte peribunt in æternum, & incurrent pœnam infinitam, quam debuerunt, quia non reddent debitum nec ſatisfacient.

Quod Chriſto regnum cœleſte dupliciter debebatur.

Item etiam ad confirmationem iſtorum conſiderandum eſt, quod illi homini debebatur regnum cœleſte & hæreditas cœleſtis duobus modis. Primo ex eo, quia ille homo inquantum homo erit Filius Dei, quia immediate recipiet animam rationalem, & erit formatus quantum ad corpus immediate à Deo, & erit obediens ſemper Deo vt patri, cuſtodiens formam filiationis, & ideo neceſſario erit hæres Dei inquantum homo. Vnde quia inter omnes homines iſte ſolus erit bonus filius Dei, & per conſequens iure filiationis & paternitatis tota hæreditas, quæ debebatur omnibus hominibus inſimul, ſi ſeruaſſent formam filiationis, & feciſſent vt filii, debebitur de iure iſti homini, quam alii homines iuſte perdiderunt: quamuis ergo iſte homo non moreretur, debebitur tamen ei totius humanæ naturæ hæreditas, quam Deus debebat dare, ſi primi homines non fuiſſent inobedientes. Et iſto iure nullus alius homo poterit eſſe particeps hæreditatis cœleſtis. Sed alio modo & alio iure debetur tota hæreditas cœleſtis illi homini, ſcil. per meritum ſuæ precioſiſſimæ mortis, quia morietur laudabiliter ad honorem Dei, & per iuſtitiam veram & per meritum iuſtiſſime debebitur ei tota hæreditas cœleſtis, quæ omnibus hominibus debebat dari, ſi primi homines manſiſſent obedientes. Et ſic duplici iure debebi-

Et est sententia Bernhardi.

debebitur tota hæreditas cœlestis illi homini, ei sufficiet habere illam hæreditatem per primu & non indigebit secundo iure, ideo dabit aliis nibus secundum ius, quod acquisiuit per mer mortis, & sic ille homo iuste restituet alios h fratres suos sibi adhærere volentes ad hæred cœlestem, quia dabit eis ius secundum, quo ip indigebit, & sic quicquid ille homo acquiret p tem suam, dabit aliis hominibus. Et quia in m erit infinitum meritum, sic dabit aliis infiniti titum, quia ipsemet non indigebit. Et sic relin quod homines, qui sibi adhærent, habebunt meritum, & infinitum ius, per quod debebitu gnum cœleste, & hæreditas cœlestis. Et sic ill per mortem suam ditabit totam humanam n quæ erat paupertrima, quia implebit eam me infinito. Vnde diuitiæ & thesauri humanæ na sunt nisi merita. Et ideo per mortem istius h natura humana erit pleniſſima, ditissima & ab tissima, ita quod amplius non poterit abund crescere. Et tales diuitiæ & thesauri erunt in ptibiles, quia tale meritum erit æternũ & semp nens, quia meritum non potest destrui nisi pe contrarium, scil. per culpam & demeritum ac citum, sed nulla erit culpa, quæ posset destrue titum illud, & ideo erit semper in sua virtute. ret ergo, qualiter rationabiliter sequitur salu manæ naturæ per mortem illius hominis, qua homo indiget.

¶ *Qualiter illa mors se habebit ad culp offensas.*

TITVLVS CCLXI.

Tit. CCXLIX

QVoniam autem iam declaratum est in t de lapsu seu perditione hominis, quod natura humana erant tres culpæ: prima erat ge sima, quæ respiciebat omnes homines, & erat hu

humanæ naturæ, & iſta erat culpa ſeu offenſa duorum primorum hominum, & iſta clauſerat omnibus portam cœleſtem: alia erat culpa originalis, quam contrahit anima, quia coniungitur carni corruptæ: & tertia eſt perſonalis & actualis, & iſta multiplicatur in quolibet homine ſine numero, & quia iſta mors prætioſiſſima delebit omnes culpas & offenſas totius humanæ naturæ, ideo oportet videre, qualiter ſe habebit ad iſtas tres culpas. Vnde prima culpa ſeu offenſa non eſt niſi vna in tota natura humana, & eſt radicalis & latiſſima, & quia eſt prima, ideo mors illius hominis primo & principaliter tollit totaliter illam generalem culpam & iniuriam, & erit ſatisfactio pro ea, & hoc ſtatim quando mors erit facta, & ſic removebitur totaliter à tota natura humana. Sed aliæ duæ culpæ particulares, quæ ſunt in quolibet homine particulari, & quæ reſpiciunt particulares perſonas, non tollentur nec deſtruentur ſtatim poſt mortem, ſed oportebit, quod quilibet homo adhæreat illi morti, & vniatur illi homini, & fiat membrum eius, & efficiatur de ſua ſocietate & familia, aliter meritu ſuæ mortis non poterit ſatisfacere pro illo; nec aliquis aliter efficietur particeps in merito ſuæ mortis, nec recipiet virtutem ſuæ mortis pro ſe. Sed quia parvuli, qui non habent vſum liberi arbitrii, non poterunt adhærere in propria perſona illi morti, ideo ſufficit, quod alii, qui habebunt vſum liberi arbitrii, adhæreant pro eis. Vnde quia culpa eorum non eſt actualis, immo eueniet eis per aliam perſonam, & non per propriam voluntatem, ideo alia perſona poterit ſupplere vices eorum & adhærere pro eis. Sed in adultis quia poſſunt per propriam voluntatem & liberum arbitrium adhærere & vniri illi homini, ideo erit neceſſe, quod ſi volunt, quod mors illius hominis eis proficiat, quod actualiter vniantur cum eo & fiant membra eius. Vnde quia declaratum eſt, quod homines erant membra primi angeli mali & diaboli, ideo oportebit, quod relinquant & deſinant eſſe membra diaboli, & fiant mem-

Mors Chriſti totaliter tulit originale.

Nota digniſſimum.

Tit. CCXLVI

bra istius hominis, & hoc voluntarie & sponte
coactione, quia sicut mors eius fuit susceptа vo
rie, quia aliter nihil proficeret, ita erit necesse
homines, qui voluerint esse participes sui me
suæ mortis, voluntarie vniantur ei & incorpor
quia aliter nihil proficeret eis mors eius. Et id
necesse, quod relinquãt priorem vitam & anti
quam tenuerunt, quæ erat secũdum diabolum
cipiant vitam nouam istius hominis, quæ erit
dum Deum. Et vt fiat certa distinctio inter hos
qui fient membra eius & alios, necesse erit etia
sint aliqua signa manifesta, per quæ signentur
bra sua, quæ recipiantur ab hominibus, qui vol
se membra eius & de sua societate. Sic ergo e
bit, quod homines adhæreant ei & vniantur, &
hoc fiat recipiendo aliqua signa ab ipso ordinat

Mors Christi non tulit peccata actualia singulorum.

Ecce igitur qualiter ista præciosissima mors
bebit ad delendas offensas mundi & culpas ho
quoniam non deleuit nec destruet proprias cul
offensas cuiuslibet hominis, quas quilibet co
per propriam voluntatem, nisi cuilibet displi
mnes culpæ & offensæ, quas fecit, & eas odio
& tunc mors illa satisfaciet pro omnibus pecc
iuslibet, dum tamen efficiantur membra eius.
delendam culpam originalem non erit neces
aliquis habeat displicentiam, quia non commi
per propriam voluntatem, nec etiam ad delen
pam generalem totius humanæ naturæ erit n
quod aliquis doleat, quia illa delebitur totali
mortem statim hominibus ignorantibus, sed
bene fuit necesse, quod primi parentes, qui ean
miserunt, de illa culpa doluerint, & eis displicu
liter quoad ipsos nõ deleretur. Ad destruendam
totaliter culpam & offensam contra Deum nece
est satisfactio infinita, vt dictum est, & etiam
Tit. CCLII. cesse, quod ille qui commisit, habeat displice
de illa offensa & culpa, & ei displiceat. Sine erg
te istius hominis, qui erit Deus & homo, nulla

& o

offensa potest deleri seu destrui. Vnde etiam nō so-
um est necessaria satisfactio infinita propter pœnam
finitam debite soluendam & redimēdam, immo est
iam necessaria infinita displicentia de culpa & offen-
a, quæ est contra Deum, quæ est infinitus bonus. Vn-
e offensa, quæ est contra infinitam bonitatem, non
otest deleri ad plenum; nisi per infinitam displicen-
iam, quam nullus homo poterit habere, & ideo ad
upplementum est necessaria mors illius hominis, vt
ro pœna debita satisfaciet, & pro displicentia sup-
leat. Et ideo necessarium erit ad liberandum homi-
em de peccatis, quæ fecit contra Deum, quod ille
omo, qui erit persona infinita, non solum moriatur,
ed etiam doleat pro peccatis hominum præteritis,
ræsentibus & futuris, & ei displiceant in infinitum.
Et sic non solum patietur in corpore, immo etiam in
nima, ad satisfaciendum pro peccatis plenarie. Nam
nim omnis offensa & iniuria ac culpa contra Deum
bligat ad infinitam pœnam; quia est contra Deum
mnipotētem, qui est infinita iustitia, & hoc propter
ontemptum Dei; & ideo oportet; quod satisfactio
it infinita. Et quia etiam talis offensa est contra infi-
itam bonitatem & benignitatē, ideo etiam pro ple-
aria satisfactione requirit infinitam displicentiam,
quia summa bonitas fuit offensa, quæ est in infinitum
mabilis. Ideo quantum est amabilis; tantum offensa
ontra ipsam est displicibilis & odibilis. Et ideo erit
eceſſarium; quod ille homo tristetur veraciter, &
oleat de offensis hominum.

Qualiter se debebit habere ille homo post mortem suam sponte susceptam.

TITVLVS CCLXII.

MOnstratum est autem supra, qualiter summe e- *Tit.* CCLIV.
rit necessaria mors tanti hominis; qui sit Deus
& homo, prō satisfactione totius humanæ naturæ, &
visum est, qualiter mors eius poterit satisfacere, & id-

eo reſtat videre, quid debebit facere talis homo post mortem ſuam, & quid neceſſarium erit, quid faciet vltra pro hominibus, & quid ſequi debeat poſt mortem ſuam. Videamus ergo ſi debeat remanere mortuus, vel iterum reuerti ad vitam, quoniam ille homo erit Deus & homo, & per conſequens omnipotens ſapiẽtiſſimus, optimus, & benigniſſimus, ideo omnia quę faciet, faciet ſapientiſſime, benigniſſime, & conuenabiliſſime. Et ideo neceſſarium erit, vt iterum reuiuiſcat viuus, & ſuſcitet ſeipſum de morte per propriam potentiam, & non maneat in morte. Sicut enim mors eius erit neceſſaria, ita etiam reſurrectio ſua erit neceſſaria, ſed non ad ſatisfaciendum nec delendũ peccata & offenſas, quia mors eius operabitur pleniſſime ad ſatisfaciendum pro peccatis. Sed niſi poſt mortem ſuam ſequeretur ſua reſurrectio & reſuſcitatio, mors eius eſſet perdita quoad homines, & totum eſſet inaniſtra, quia nullus haberet ſpem nec fidem in eum; nec in merito ſuæ mortis, nec vniretur, nec adhæreret ei, & ſic precioſiſſima mors non eſſet vtilis hominibus. Et ſic erit neceſſe, quod reuertatur viuus poſt mortem & reſurgat, & hoc requirit neceſſitas liberationis humanæ naturæ, & ipſamet mors ſua, vt meritum ipſius mortis non perdatur. Et ideo poſtquam mors fecerit, ad nihil vtile eſſet ſtare mortuum, immo ſummum damnoſum & inutile ac deſtructiuũ totius boni. Et ideo ut enim ipſe ſuſcipiet mortem voluntarie & ſponte propter honorem Deitatis, & propter vtilitatem totius humanæ naturæ, ita etiam propter eandem neceſſitatem neceſſarium erit, quod ſuſcitet ſeipſum à mortuis. Et ideo neceſſarium erit humanæ naturæ, quod talis perſona, quæ ſic erit Deus & homo, faciat reſurrectionem, vt per mortem ſuam poſſit ſatisfacere, & vtrum poſt mortem poſſit reſurgere & ſeipſum ſuſcitare, quia vtrumque eſt neceſſarium humanæ naturæ & vnum ſine altero nihil proficeret. Ad hoc enim debebit & eſt neceſſaria vnitas perſonæ, & diuerſitas naturarum duarum, ſcil. diuinæ & humanæ in illo homine,

Quod Chriſtus debuit reſurgere.

Ad quid ſit diuerſitas naturarum in vna perſona Chriſti.

mine, vt illud, quod opus erit fieri ad reſtaurationem & ſatisfactionem, ſi humana natura non poterit, diuina faciat, & ſi non conuenit diuinæ naturæ, humana exhibeat, & non alius, neque aliud, ſed vt ſic idē ipſe, qui perfecte exiſtens Deus & homo, per humanam ſoluat quod illa debet, & per diuinam poſſit quod expedit, vt ſic diuina natura iuuet humanam, in quibus ipſa non poterit. Item etiam erit neceſſarium, quod reſurgat à mortuis, quia ſuum corpus glorioſiſſimum non debet corrumpi neç reuerti in puluerem, quia etiam non debebit mori niſi velit, vt dictum eſt. Et ideo neceſſe eſt, quod reſurgat corpus, aliter Deitas faceret iniuſtitiam humanitati, quod fieri non debet.

Corpus Chriſti non debuit corrumpi.

Sed qualiter debebit reſurgere, vel mortalis, vt prius, vel immortalis totaliter, vt amplius non poſſit mori? Et dicendum, quod totaliter immortalis, vt in æternum mori non poſſit neç pati, quia ſua mors amplius nō proficeret, nec erit neceſſaria, quia mors prima ſufficiet in perpetuum. Et ideo debebit reaſſumere corpus ſuum in ſtatu vltimato & perfecto, ad quem ordinata fuerat humana natura.

Debuit reſurgere immortalis.

Præterea etiam non ſolum erit neceſſaria reſuſcitatio illius hominis, immo etiam neceſſaria erit aſcēſio eius in cœlum, vt recipiat poſſeſſionē pro humana natura, & hoc regni cœlorum & hæreditatis cœleſtis, quæ debebitur ei duplici iure, vt iam declaratum eſt. Et ideo oportebit, quod completis omnib⁹, quæ pertinebunt ad ſatisfactionem & ad liberationem humanæ naturæ, aſcendat ad regnum cœlorum. Tali igitur indiget humana natura, quæ poſſit ſatisfacere, & mori, & reſurgere à mortuis, & aſcendere in cœlum, & accipere poſſeſſionem hæreditatis, propter quam habendam creata fuit humana natura.

Debuit cœlos aſcendere.

Tit. CCLX.

¶ *Qualiter ſe habebit ille homo ad omnes creaturas.*

TITVLVS CCLXIII.

ET quoniam totũ vniuersum seu vniuersitas c
turarum est diuisa in quatuor partes, quia an
ca natura diuisa est & partita in duas partes, scilic
angelos bonos & in angelos malos, deinde est hu
na natura, deinde corporales; & quia ille homo
creatura in ratione humanitatis, ideo considera
est, qualiter se habebit inquantum homo ad ang
bonos, & qualiter ad malos, & qualiter ad hom
& qualiter ad mundanam & corporalem creatu
Et quoniam iste homo erit maior creatura & al
quæ possit esse vel cogitari, & in altiori digni
quia erit vna persona in Deitate & humanitate,
Deus & homo, ideo inquantum homo ratione
vnionis cum Deitate erit super omnes creaturas,
mnis creatura erit inferior. Et ideo erit dominu
gelorum & caput eorum, quia angeli boni non
caput, quia primus angelus debebat esse caput
cecidit: Et ideo iste homo restaurabit & redin
bit angelos, & omnes angeli erunt sui, & ei de
istud dominium. Item erit dominus etiam ma
angelorum, & hoc per iustitiam, quia primus
angelus erit captiuus eius, vt iam declaratum es
erit dominus omnium hominum, habens imp
super omnes homines, quia erit maior inter
homines; & ideo erit caput omnium bonorum
num, sicut est de angelis bonis, & etiam erit do
malorum hominum sicut malorum angelorum,
non erit caput eorum. Et sic idem erit caput bon
angelorum, & caput bonorum hominum: ideo
mines boni & angeli boni erunt membra vniu
tis, & ideo etiam angeli iuuabunt homines qu
poterunt. Item etiam erit Dominus omnium
rarum mundi, quia omnes creaturæ sunt propt
minem, & ipse erit Dominus super totam huma
naturam, & per consequens super omnes alias cre
turas. Et idẽ erit Dominus terræ, aquæ, aëris & ign
& omnium, quæ sunt propter hominem. Et sic vn
erit Dominus omnium creaturarum. Et istud domi-
nium

Christus est caput angelorum & hominum bonorum.

Christus homo Dominus omnium creaturarum.

nium debebitur ei & ratione dignitatis & ratione meriti sui, quia dedit vitam suam ad honorem Dei. Et tunc fient duo corpora totaliter opposita seu duo exercitus, scil. corpus bonorum & corpus malorum, & quodlibet corpus habet suum caput & suum ducē. Attamen corpus malorum erit prius, scilicet primus angelus malus cum suis membris, sicut erat declaratum superius in tractatu de angelo malo, & cum isto erunt per accidens incorporati mali homines: sed ex opposita parte non erant nisi angeli boni, qui non faciebant corpus, quia non habebant aliquam creaturā tam excellentem, sicut primus angelus erat. Et sic angeli boni erant truncati capite. Et ideo quia ille homo erit maior, excellentior & melior, quam fuit primus angelus, qui corruit, ideo rectissime erit caput bonorum angelorum, & recuperabit natura angelica caput maius, & melius, & excellentius, quam perdiderat, & erit integrata in capite suo. Et tūc erit in ordine creaturarum bonarum vna creatura maior in bonitate, quam sit illa creatura mala, quæ erat maior inter creaturas malas, quoniam nulla creatura erat ita bona, sicut primus angelus erat malus, & malum excedebat bonum inter creaturas. Sed tunc erit per contrarium, quia bonum superabit malum, quia multo magis & sine comparatione ille homo erit melior, quam sit ille angelus peior. Et sic duobus modis per illum hominem bonum vincet & superabit malum: Primo, quia ipse erit melior, quam sint omnes creaturæ malæ: secundo, quia ipse faciet melius, quā omnes creaturæ fecerunt malæ & facere potuerunt. Et sic omnibus modis bonum factum superabit malum factum in perpetuum; quare merito ille homo erit caput bonorum angelorum & hominum. Sed istud corpus bonorum non poterit crescere nisi per homines, qui sunt de corpore malorum hominū; & ideo oportet, quod corpus bonorum pugnet contra corpus malorum, vt trahat ad se homines & conuertat & incorporet, quia homines sunt conuertibiles ad bonum & malum. Et

Bonum superabit malum per Christum dupliciter.

ideo tunc fiet maximum bellum & maxima pugna inter corpus bonorum & corpus malorum, ſcilicet primus angelus cum ſuis membris cuſtodiet quantum poterit, ne perdat homines quos tenet, & corpus bonorum ſemper rapiet & trahet homines ad ſe, & diminuet corpus malorum quãtum ad homines. Sed quia potentius & maioris virtutis erit corpus bonorum quam malorum ratione capitis, ideo corpus bonorũ vincet corpus malorum, & quæret homines & trahet ad ſe, & corpus malorum perdet. Quamuis enim primus angelus malus, qui eſt caput malorum, perdiderit homines per iuſtitiam, vt dictum eſt, attamen non
Tit. CCLVI. dimittet niſi per violentiam. Et ideo neceſſaria erit pugna & fortiſſima ad ſubtrahendum homines de poteſtate ſua. Ecce ergo viſum eſt, qualiter ille homo, qui eſt Deus & homo, ſe habebit poſt mortem ſuam, & qualiter ſe habebit ad omnes creaturas tam bonas quam malas, & quæ fient & quanta in vniuerſo per ſuam bonitatem & excellentiam.

¶ *Declaratio per exemplum familiare, qualiter duæ naturæ, ſcil. diuina & humana, poterunt concurrere in vnam perſonam ſine immutatione vtriuſq;, & quantum poſſibile.*

TITVLVS CCLXIV.

VT autem aliqualiter videamus, qualiter diuina natura & humana ſimul poſſunt concurrere, vt ſint vna perſona, & tamen diuina natura non perdat aliquid de excellentia & altitudine ſua propter talem vnionem, nec etiam in ſeipſa aliquo modo mutetur, nec etiam humana, ſed remaneant in ſuo eſſe, hoc poteſt declarari per exemplum familiare, ſcil. per literas Alphabeti: Quia ſunt quinque vocales per ſe ſonum facientes, ſcilicet a. e. i. o. & u. & aliæ ſunt conſonantes: Vnde quælibet vocalis facit per ſe ſonum & quaſi

vnam

vnam perſonam, quia per ſe ſonat: Inter iſtas autem literas fit coniunctio & vnio, & conſtituitur noua ſyllaba, quia duæ vocales poſſunt coniungi adinuicē & facere vnam ſyllabam, & etiam vocalis cum conſonante facit ſyllabam. Et per iſtas coniunctiones & vniones poſſumus declarare coniunctionem & vnionem diuinæ naturæ & humanæ in vna perſona. Vnde tres ſunt vocales, quæ nunquam perdunt ſonum ſuū, quæ ſunt totaliter immutabiles, ſcil. a. e. & o. & iſtæ ſignificant tres perſonas in diuinis, quæ ſunt immutabiles totaliter, & nunquam poſſunt perdere ſonum ſuum. Sed ſunt duæ aliæ vocales, quæ poſſunt perdere ſonum ſuum proprium, & mutari in ſonum conſonantis literæ, & ſunt in ſe mutabiles, ſcil. i. & u. & ſignificant duas naturas creatas, quæ faciunt perſonā, ſcil. naturam angelicam & naturam humanam, quæ poſſunt perdere ſonum ſuum, & ſunt mutabiles: vnde iſta vocalis i. ſignificat naturam angelicam, quæ eſt ſimplex, non habens corpus, ſed iſta vocalis u. ſignificat perſonam ſeu naturam humanam, quæ habet duas partes, ſcil. corpus & animam, quaſi duas tibias. Et ideo ſicut ſunt quinque perſonæ in rebus, ſcil. tres diuinæ, & duæ alię, ſcil. angelica & humana: Iſtæ quinque quaſi ſunt quinque vocales per ſe ſonantes, & aliæ cōſonantes poſſunt ſignificare omnes alias creaturas & naturas inferiores, quæ ſunt propter iſtas, quæ nō faciunt perſonam. Sicut igitur vna vocalis immutabilis ſuſcipit aliam vocalem mutabilem ad ſe, & fit vna ſyllaba quaſi vnus ſonus, & quælibet ſeruat ſuam naturam, quæ remanet vocalis, vt patet dicendo au. eu. ita ſimiliter perſona diuina immutabilis poteſt ſuſcipere naturam humanam mutabilem ad ſe, vt ſint vna perſona, & quælibet natura ſeruabit ſuam propriam naturam, & remanebit humana natura humana, & diuina natura diuina. Et etiam quando iſta vocalis a. vel e. quæ eſt prima & principalis, ſuſcipit iſtam vocalem u in ſuam perſonam, & in ſuum ſonum, primo eſt a. vel e. & facit per ſe ſonum, ſed tamen nondum eſt u. ſed in

puncto dum u. formatur, ſuſcipitur ab iſta vocali a. vel e. ita quod u. per ſe modo exiſtit prius, & poſtea ſuſcipitur, immo ſimul dum fit, ſuſcipitur. Ita conformiter diuina natura ſeu diuina perſona, quæ iam ab æterno eſt, poteſt ſuſcipere humanam naturam in ſuã perſonam, non quod humana natura illa prius exiſtat in ſe ſeu illa humanitas, ſed ſimul in puncto dum fiet ſuſcipietur à diuina perſona, & ſuſtentabitur in ea, & non in ſeipſa, nec faciet perſonam per ſe, & ſic nõ erit ibi niſi vna perſona, ſc. perſona diuina, quæ iam prius erat perfecta perſeque exiſtens in ſeipſa. Sicut enim iſta vocalis u. quæ ſuſcipitur ab a. poteſt habere duos modos exiſtendi, vnum per ſe dicendo u. & tunc per ſe facit ſyllabam & quaſi ſuam perſonam, alium modum habet exiſtendi in alio, quando coniungitur cũ a. vel cum e. & tunc non facit ſyllabam per ſe, nec ſonum per ſe, immo ſonat cum a. dicendo au: ita ſimiliter humanitas ſeu natura humana poteſt habere duos modos exiſtendi, vnum per ſe, & tunc faciet perſonã & eſt homo, alium cum coniungitur cum alia natura prius exiſtente, ſc. diuina, & tunc non facit perſonam, ſed perſonatur in aliena perſona, ſc. in diuina. Et ſicut vocalis principalior & maior & immutabilis ſemper eſt prior & ſuſcipit aliam, & vocalis minus principalis & minor & mutabilis ſuſcipitur, ita natura diuina, quæ eſt principalior & maior & immutabilis, ſuſcipi & humanam, & ipſa humana, quæ eſt minus principalis & minor & mutabilis, ſuſcipietur. Et ſicut iſta vocalis a. vel e. maior & immutabilis, dum ſuſcipit iſtam vocalem u. nullo modo mutatur in ſe, nec diminuitur, nec alteratur, nec aliquid perdit de ſua dignitate & de ſua excellentia propter talem ſuſceptionem, ſed ſolum iuuat aliam vocalem & ſuſtinet, nihil perdendo de ſuo, ita conformiter perſona diuina ſeu natura diuina poteſt ſuſcipere humanam naturam in ſe & in ſua perſona, & tamen propter hoc nihil perdet de ſua dignitate, nec de ſua excellentia, nec aliquid mutabitur in ea, immo ipſa remanebit totaliter vt

fuit

fuit prius, sed solum iuuabit & sustinebit aliam naturam, & exaltabit eam, vt faciat vnam personam cum ea, & natura humana propter hoc assumet maiorem denominationem & excellentiam, vt vocatur homo Deus. Quia enim necessario ibi homo est, ergo necessario illa persona dicetur homo & Deus, Deus propter naturam diuinam, & homo propter naturam humanam, & tamen non erit nisi simplex persona, scil. diuina. Et sic natura humana ascendet ad dignitatem & excellentiam & summe exaltabitur, & tamen propter hoc natura diuina nil perdet de suo, nec aliquo modo diminuetur, nec descẽdet de sua dignitate, nec humiliabitur, sed alia meliorabitur, sicut Imperator vel Rex nil perdet de sua dignitate, si suscipiat sponsam de infimo genere, sed sponsa exaltabitur sine diminutione regis. Ecce ergo exemplum familiare per coniunctionem vocalium inter se, ad videndum, qualiter fieri potest coniunctio diuinæ naturæ & humanæ in vnitate personæ, quod est valde propriũ, & maxime quia ista vocalis u. significat humanam naturã, vt dictum est. Item etiam potest esse exemplum de arboribus, quando inuicẽ inseruntur, vnde fiunt coniunctiones & vniones inter diuersas naturas arborũ, ita quod vna arbor suscipit aliam in se, & fiunt vna arbor quasi vna persona, & vna arbor viuit in natura alterius arboris, ita etiam diuina natura potest suscipere humanam naturam, & potest fieri insertio vnius naturæ in aliam.

¶ *Quod non sit impossibile Deo, nec repugnet hominem assumere.*

TITVLVS CCLXV.

QVod autem hoc non sit impossibile fieri nec repugnet aliquo modo Deo, manifestatur hoc modo: Sicut enim placuit Deo coniungere naturam intellectualem carni, & hoc potuit facere: ita etiã poterit proportionare aliquam humanitatem sibi, vt sit

capax

capax Deitatis, vt ſicut potuit facere, quod natura corporalis tantum aſcenderet, vt eſſet capax naturæ intellectualis, ſcil. animæ rationalis; ita poterit facere, quod natura humana tantum aſcendat, vt ſit capax Deitatis. Et ſicut potuit facere, quod natura corporalis eſſet capax ſuæ imaginis creatæ, ſcilicet animæ rationalis; ita poterit facere, quod humana natura ſit capax ſuæ imaginis increatæ, ita quod cum non ſint niſi duæ imagines Dei, ſcilicet creata & increata, ſicut natura corporalis tantum potuit aſcendere, vt eſſet proportionata imagini creatæ. Vnde iam in humana natura eſt ſua imago increata, ſcilicet in cœlo in Chriſto, & etiam eſt imago ſua creata, ſcil. anima rationalis. Et magis videtur conuenire imago increata cum imagine creata, quam ipſa imago creata cum natura corporali. Et ſic non repugnat, quod imago Dei increata vniatur humanitati, in qua eſt imago Dei creata. Et ideo ſicut Deus facere potuit, vt ſua imago creata & intellectualis, ſcil. anima rationalis, faciat vnam perſonam cum natura corporali, ſcilicet cũ carne ſeu corpore, ita poterit facere, quod ſua imago increata intellectualis poterit facere vnam perſonam cum natura humana aliqua ſingulari humanitate. Et ideo quia imago increata eſt iam perſona æterna & ab æterno, & non poteſt fieri alia perſona, ideo hoc non poteſt fieri, niſi ipſa humanitas aliqua perſonetur in perſona imaginis, quia duæ perſonæ non poſſunt cõcurrere in vnam perſonam. Quando autem anima rationalis vnitur corpori, tunc fit vna perſona, non tamen anima eſt perſona, quia non prius exiſtit per ſe antequam vniatur carni, ſed ſimul creatur & vnitur. Et ideo ſi corpus & anima debeant ſimul facere vnam perſonam cum imagine increata, quæ eſt perſona, oportet, quod ſimul & ſemel in eodem puncto indiuiſibili, dum anima vnitur corpori, ipſa imago Dei increata vniat corpus & animam ſibi in ſua perſona, vt faciant vnam perſonam cum imagine increata, nec aliter fieri poteſt, ita quod vnio corporis & animæ nõ

præce-

præcedat, quia tunc iam facerent personam per se, sed ista tria simul coniungantur, scil. corpus & anima & imago Dei increata, vt sit vna persona. Et sic apparet possibilitas & nulla repugnantia coniunctionis diuinæ naturæ & humanæ in vnitate personæ.

Recolligenda igitur sunt ea, quæ manifestata sunt pro reparatione, satisfactione & liberatione hominis & totius humanæ naturæ. Apparet, quod est necessarium homini lapso, perdito & ad pœnam infinitã obligato, si debeat & velit reduci & exire de statu perditionis, & peruenire ad illud bonum, propter quod factus est: & apparet & est manifestum, quod si homo debeat liberari à sua obligatione infinita, per quam ei debetur pœna æterna, & debeat etiam restitui ad illud bonum & gaudium æternum, propter quod habendum factus est; necessaria est ei infinita satisfactio infiniti precii, & talem satisfactionem tanti precii non potest soluere nisi persona infinita, quæ sit Deus & homo simul in eadem persona, quia nõ debet nisi homo, & non potest nisi Deus. Patet etiam, quod assumi debet ille homo de genere primi hominis; de matre virgine sine patre: item etiam, quod necesse est; quod talis homõ possit mori si velit; & quod vita illius est tam preciosa & sublimis; vt sufficere possit ad soluendum, quod debetur pro peccatis totius mũdi, & plus in infinitum. Patet igitur ex his omnibus, quanta sit necessitas & indigentia cuiuslibet hominis & totius humanæ naturæ, & quam difficilis sit eius satisfactio & liberatio; & per consequens quantum malum sit Deum infinitum offendere & contra Deum facere, cum tanta oporteat fieri ad recuperandum eius amicitiam, & ad destruendum ipsa offensam & peccatũ. *Epilogus.* *Tit.* CCXLIX

¶ *Hic inuestigatur voluntas & intentio, propositum & deliberatio Dei ad dandũ talem hominem humanæ naturæ.*

TITVLVS CCLXVI.

Quoniam

QVoniam autem probatum est infallibiliter, qualiter tota natura humana & omnis homo indiget tali homine, qui sit Deus & homo, aliter tota natura humana esset totaliter perdita; & omnis homo esset perditus, & quia talis homo non potest esse nisi Deus faciat ipsum, quia non potest fieri sicut alii homines; vt iam declaratum est, & ideo nisi Deus velit ex sua infinita bonitate dare talem hominem mundo & naturæ humanæ, necesse est, quod totus mundus sit perditus æternaliter, ideo inuestigare debemus, si Deus ex sua bonitate voluit dare talem hominem humanæ naturæ. Et apparet de facto; quod voluntas & intentio Dei fuit dare talem hominem; alias sequeretur, q̃ omnes homines, qui sunt, fuerunt & erunt, sunt perditi æternaliter, & quod nullus homo attingat finem, propter quem factus est, & per consequẽs omnes homines frustra essent & viuerent; & omnes creaturæ frustra seruirent hominibus; & totus mundus esset frustra. Sed cum Deus permittat, quod omnes creaturæ suæ, quæ sunt tam bonæ, tam pulcræ, tam bene ordinatæ, seruiant continue indesinenter cum tanta diligentia toti humanæ naturæ, videretur esse contra honorem suæ sapientiæ, quod permitteret & vellet; quod omnes suæ creaturæ bonæ frustra seruirent & inaniter. Si enim nullus homo debeat saluari & attingere ad finem; propter quem Deus creauit illum, omnes creaturæ frustra seruiunt, & hoc est cõtra summam sapientiam. Ergo postquam Deus, qui est summe sapiens, permittit & vult, vt videmus per experientiam, quod homines viuunt de creaturis; & creaturæ suæ seruiunt hominibus, & ipsemet multiplicat homines super terram, creando animas, & immittendo eas: Signum ergo est infallibile, quod intentio sua & voluntas sua fuit saluare & reparare naturam humanam; & reducere homines ad hoc, propter quod facti sunt. Non enim Deus multiplicaret genus humanũ, sed statim in principio destruxisset totum, si non habuisset intentionem nec voluntatem saluasse hominem.

Quod Deus Filium suũ pro nobis tradidit.

nem. Ergo postquam non destruxit, sed reseruauit & multiplicauit, signum est, quod aliquid bonum volebat facere de homine, & nullum aliud bonum potest facere homini, nisi quod ipsum reducat ad illud, propter quod factus est. Sic ergo illa, quæ per experientiam apparent in facto, de necessitate arguunt & demonstrant intentionem & voluntatem Dei circa hominem. Item etiam inconueniens videtur, quod Deus permittat vel permiserit vno momento humanũ genus & omnes creaturas quas fecit, propter vsum & seruitium hominis frustra extitisse. Vnde si aliquo momento non fuerit in mundo aliquis, qui deberet saluari, iam tunc mundus erat frustra, quod summa sapientia non videtur posse pati, quia contra honorẽ suum esset: etenim iam declaratum est, quod Deus nihil facit contra honorem suum & suæ sapientiæ & suæ potestatis & bonitatis. Et quoniam nullus homo potest saluari absque illo homine, quem requirit tota humana natura, qui sit Deus & homo, sequitur, quod postquam voluntas Dei fuit saluare homines, quod etiam de necessitate fuit intentio sua talem hominem *Tit.* CCLII.
dare mundo & toti naturæ humanæ, sicut supra declaratum est, quia sine tali homine nullus potest saluari, sicut dictum est. Ecce maximam Dei bonitatẽ, ecce maximam Dei misericordiam & pietatem, ecce optimam & benignissimam Dei voluntatem, qui tantum & talem hominem deliberauit dare, proposuit & ordinauit dare hominibus & mundo, & hoc dicunt & testificantur omnes creaturæ. Ecce nunc habemus duo fundamenta manifesta & declarata: Primum est summa indigentia & necessitas humanæ naturæ, quia non potest esse nec cogitari maior: Secũdum est propositum & intentio voluntatis Dei dandi talem hominem mundo, & faciendi tantum bonum humanæ naturæ, quo nõ potest fieri nec cogitari maius. In istis duobus fundamentis tanquam in duabus columnis fundabitur totus noster processus. Postquam enim constat, quod Deus deliberauit & proposuit ac ordi-

nauit

nauit ex ſua ſumma bonitate, & hoc per teſtimonium infallibile creaturarum ſuarum, dare talem & tantum hominẽ naturæ humanæ, neceſſe eſt, quod hoc fiat; & impoſſibile eſt hoc aliter fieri. Ecce ergo nunc habemus ſummam ſecuritatem habendi illum hominẽ, quem tam longe quæſiuimus & inueſtigauimus.

¶ *Quod neceſſe eſt, quod ille nouus homo tã precioſus detur humanæ naturæ modo cõuenientiſſimo.*

TITVLVS CCLXVII.

ET quoniam declaratum eſt iam, quod neceſſe eſt, quod iſte homo ſit, poſtquam deliberauit eum Deus dare, & quia omnia, quæ Deus facit, operatur ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis; & ad vtilitatem creaturæ rationalis & hominis; ideo neceſſe eſt, quod det illum nouum hominem taliter, quod ſit honor ſuæ ſapientiæ, ſuæ poteſtatis & bonitatis, & ſit ſumma vtilitas humanæ naturæ. Poſtquam enim ipſe apponit manus, neceſſe eſt, quod fiat ita: Et quoniam iſtud eſt maius bonum, quod Deus poſſit facere humanæ naturæ, ideo neceſſe eſt, quod fiat modo conuenientiſſimo, congruentiſſimo & ſapientiſſimo, quia iſto modo operatur, vt declaratum eſt in capitulo de honore. Et ideo poſſumus arguere, quod ſicut Deus præparauit iſtum mundum propter hominem, vt eſſet conueniens ad ſuſcipiendum hominem, & etiam præparauit & diſpoſuit corpus humanum, vt eſſet conueniẽs & proportionatum ad ſuſcipiendum animam rationalem ad ſuam imaginem creatam: ita ſimiliter præparabit & diſponet naturam humanam & homines, vt ſint conuenientes ad ſuſcipiendum iſtum, quoniam quodammodo ſicut primꝰ homo ſe habebat ad totum mũdum, in quo ſuſceptus eſt, & anima ad corpus, in quo ſuſcipitur: ita ſe habebit iſte homo ad totam humanam naturam & ad omnes homines, quia iſte homo debet ſuſcipi ab hominibus

minibus & dari naturæ humanæ. Et ideo ſicut primus homo erat ſuper omnes creaturas, ita iſte homo oportet, quod ſit ſuper omnes creaturas. Et ideo quia natura humana debet ſuſcipere iſtum hominem tanquam ſumme indigens, ideo neceſſe eſt, quod taliter diſponetur & præparetur natura humana, & taliter primo diſponat eam, vt ſit capax, & ſit apta & conueniens, & ſit in ea capacitas ad ſuſcipiendum iſtū precioſiſſimum hominem. Et ideo oportet, quod homines primo cognoſcant ſuam neceſſitatem & ſummam indigentiam; & cognoſcant ſe ſumme indigere iſto homine, & oportet, quod primo antequam Deus dederit iſtum hominem, quod ſit ſumme deſideratus & exſpectatus ab hominibus tanquam ſumme neceſſarius & ſumme bonus, aliter non eſſet capacitas in hominibus, quia appareret hominib⁹, quod eſſet ſuperfluus: ideo oportet, quod primo antequam appareat, ſit promiſſus à Deo & reuelatus & manifeſtatus, vt homines cum vera certitudine & credulitate firmiſſima ipſam expectent & deſiderent. Et ideo neceſſe erit, quod aliqui homines præcedent aduentum iſtius hominis neceſſarii, quibus Deus reuelet & manifeſtet iſtum nouum hominem, & quibus promittat etiã eum, vt per eos promittat eum toti naturæ humanæ. Et ideo oportet, quod Deus tales homines diſponat & præparet, vt ſint apti & conuenientes ad hoc. Et quia iſta diſpoſitio & præparatio debet eſſe ſucceſſiua & paulatim, procedendo de imperfecto ad perfectũ, & de minori ad maius, & ſemper debet creſcere, donec facta ſit plena & ſufficiens capacitas & diſpoſitio ad ſuſcipiendum, ideo oportet, quod Deus taliter diſponat genus humanum per multa tempora paulatiue, donec ſit in humana natura plena capacitas ad ſuſcipiendum iſtum hominem precioſiſſimum, vt ſcil. Deus magis ac magis reuelet ipſum & manifeſtet & promittat, & paulatiue magis ac magis homines ipſum deſiderent, & ſic fiant magis ac magis capaces. Et tantum beneficium, quo nullum eſt maius, requi-

Quod debuit Chriſtus promitti.

rit, vt promittatur prius, & credatur firma fide, & promissum expectetur, & expectatum differatur, & dilatum amplius desideretur, & diu desideratum feruentius ametur, & gratiosius suscipiatur. Et quia in isto homine diuina gratia debet assumere humanitatẽ & carnem ac animam, & hoc debet fieri in muliere virgine sine patre, ideo oportet, quod vna mulier sic disponatur à Deo, vt sit conueniens & apta & digna, vt ex ipsa assumatur illa preciosissima caro, & formetur illud preciosissimum corpus, quod debet vniri cum Deitate & cum persona Filii Dei in vnitate personæ. Et ideo duæ sunt præparationes in humana natura ad suscipiendum talem hominem, quo indiget, & quem Deus proposuit dare: Vna dispositio & præparatio est quo ad homines, vt sint apti ad suscipiẽdum eum: alia est quo ad carnem suscipiendam, vt sit digna vniri cũ Deitate. Et ideo ad istas duas dispositiones & præparationes fiendas oportet, quod Deus assumat vnam portionem & vnam partem de tota natura humana, scilicet quod assumat vnum hominem, & ipsum eligat ad hoc, vt de ipso nascatur multitudo hominum per continuam generationem, & generatio sua multiplicetur, & quod tales homines sint signati inter omnes homines totius humanæ naturæ, vt scil. Deus specialiter loquatur cum eis, & eis reuelet & manifestet & promittat aduentum istius hominis, & per istos totu humanæ naturæ, vt de istis & de genere istorum nascatur ista sacratissima mulier & virgo, quæ sit mater istius hominis. Vnde si Deus non assumeret nec eligeret aliquem spiritualem populum ad omnia, quæ pertinent ad aduentum illius hominis, esset inconfirmatio & inordinatio in opere Dei, quod fieri nõ potest.

Oportuit Deum disponere beatam virginem, vt Christum conciperet.

Duæ præparationes ad suscipiendũ Christum.

Concluſum est igitur, quod postquam Deus proposuit dare istum nouum hominem, quod ex hoc necesse est, quod sit, & quod opus, quod Deus det illum eo modo, quo decet & conuenit, & per consequens quod antequam det illum, oportet, quod disponat genus humanum ad suscipiendum eum.

¶ Quod

¶ *Quod Deus iam dedit istum nouum hominem toti humanæ naturæ.*

TITVLVS CCLXVIII.

ET quoniam necesse est, quod ille homo nouus, quo indiget omnis homo, sit & veniat in mundũ, postquam Deus ex sua infinita bonitate proposuit ipsum dare; ideo necesse est, quod vel Deus ipsum dederit vel adhuc dabit, necesse est, quod venerit vel venturus sit. Et quia conclusum est, quod Deus debet ipsum dare eo modo, quo melius conuenit & decet; ideo exinde concluditur, quod iam ipsum dedit mũdo, & quod iam venit; quoniam contra honorem suæ sapientiæ esset dare ipsum in isto tempore, in quo natura humana ad nihilum deducta est. Vnde necessario Deus dedit illum tempore, quo magis decebat & conueniebat dari mundo. Item postquam Deus deliberauit illum hominem dare mundo & toti naturæ humanæ, & per consequens primo debebat disponere totam naturam humanam ad suscipiendum antequam daret, vt dictũ est, sequitur; quod totum tempus naturæ humanæ diuiditur in duas partes generales, scil. in tempus dispositionis & præparationis, & in tempus susceptionis; & per cõsequens in tempus promissionis; & in tempus adimpletionis promissi; quia primo Deus debuit promittere ipsum, & postea adimplere promissum & dare. Ergo ista duo tempora debent adinuicem esse proportionata & continuata, & vnum immediate debet sequi aliud, nec debet esse tempus medium. Sed modo Deus non promittit illũ hominem dare; nec disponit naturam humanam ad suscipiendum illum: Vnde nullus populus in mundo præparatur ad suscipiendum, nec populus Christianitatis, nec populus Saracenorum: ergo nullus populus potest esse nisi populus Iudæorum. Sed modo nõ disponit nec præparat Deus populum Iudæorum ad suscipiendum talem hominẽ, & vt talis, qui est melior, quam primus homo fuit, nascatur de genere eorum,

Tit. praced.

Tit. praced.

Tempus dispositionis, & tempus susceptionis Christi.

immo totaliter nunc de præsenti populus Iudæorum repugnat excellentię & dignitati illius hominis, quoniam gens Iudæorum est in derisum & opprobrium, & in vituperium omnium hominum totius mundi, & in captiuitate aliorum populorum, & sine capite, & sine terra, & tamen alias fuerunt in maxima dignitate & reputatione inter homines, & per vniuersum mũdum, & modo est totum per oppositum, & in tali statu fuerunt per mille annos & vltra: Ergo sequitur, q̃ status Iudæorum, qui est de prẽsenti & intantum durauit, & totaliter repugnat illi homini & excellentiæ eius, quia disponere & tractare eos, sicut modo Deus tractat eos, non est disponere eos ad susciendum talem hominem, nec vt assumat de carne eorum humanam naturam. Taliter enim dispositi erant per mille annos, & minus indispositi quam modo, & tamen nihil fiebãt eis: Ergo modo nihil operatur Deus in populo Iudæorum, immo mille anni sunt, quod Deus nihil est operatus, per quod disponat eos ad susciẽdum talem hominem, vt de genere eorum nascatur: Ergo concluditur, ex quo Deus nullum populum disponit nec præparat ad recipiendum talem hominem, quem deliberauit dare mundo, & cum inter ista duo tempora non sit dare medium, sequitur de necessitate, quod tempus dispositionis & præparationis & promissionis Dei præteritum est, & quod nunc sumus in tempore adimpletionis promissi. Ergo sequitur, quod ille homo iam datus est humanæ naturæ, iam venit, iam Deus dedit illũ, vel nullo modo venturus est, nec Deus est eum daturus. Sed probatum est, quod Deus proposuit eum dare, ergo concluditur de necessitate, quod Deus eum dedit. Ergo etiam sequitur, quod aliquis populus fuit à Deo electus specialiter, in quo Deus fecit omnes præparationes & dispositiones, quę pertinebant ad susceptionem illius hominis preciosissimi, vt ille homo susciperetur in mundo, & vt assumeret illam carnem preciosissimam de genere illius populi. Sequitur etiam, quod ille populus fuit antiquior

Tempus promissionis Christi præteriit.

Tit. præced.

Deus elegit nasci de Iudæis.

quior inter omnes populos, & quod cognoſcebat Deũ, ſed nullus populus eſt talis niſi populus Iudæorum, qui eſt antiquiſſimus inter omnes populos mũdi, & ſemper coluit vnum verum Deum. Vnde populus Chriſtianorum nouus eſt, & etiam populus Saracenorum magis nouus, ergo nullus alius populus poteſt eſſe niſi populus Iudæorum. Ergo concluditur, quod Deus fecit omnia illa, quę pertinebant ad illum hominem, quem Deus intendebat dare, & quod de illo populo aſſumpta eſt illa virgo mulier, de qua natus eſt immediate ille nouus homo ſine patre in terris. Ergo ſequitur, quod ille homo nouus, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare toti mundo, eſt de genere Iudæorum & de illo populo. Quare concluditur, quod natura humana habet iam de facto & ſuſcepit illum nouum hominem, quo ipſa indigebat, qui eſt Deus & homo, & per conſequens, quod iam facta & completa eſt ſatisfactio & ſolutio pro toto humano genere, & omnia impleta ſunt, quibus natura humana indigebat, quia iam venit Saluator & liberator.

¶ *Quod Ieſus Chriſtus à Iudæis crucifixus & occiſus, eſt ille nouus homo, qui eſt Deus & homo, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare mundo.*

TITVLVS CCLXIX.

ET quoniam iam probatum eſt in tractatu de homine ad longum, quod Ieſus Chriſtus eſt verus Deus & verus homo, & eſt verus Filius Dei: ergo ſequitur de neceſſitate, quod ipſe eſt illa perſona infinita, & ille homo nouus, quo indigebat omnis homo pro ſatisfactione infinita, & qui neceſſarius erat humanæ naturæ, & quem Deus propoſuerat dare mundo. Et hoc clariſſime apparet per omnia verba & facta ſua, & per totum proceſſum ſuũ, & per illa, quæ eum ſecuta

Tit. CCLIII

Quod Ieſus ſit Meſſias.

ſecuta ſunt. Vnde omnes conditiones & circunſtantiæ, quæ neceſſariæ erãt ad ſatisfactionem naturæ humanæ, completæ ſunt in eo. Vnde ipſe dicit ſe eſſe Deum & hominem, dicit ſe eſſe illum, qui erat à Deo promiſſus, dixit ſe veniſſe ad moriendum pro hominibus & pro peccatis eorum, & iam dixit ſe mori voluntarie & de facto, ſponte & voluntarie mortuus eſt, & dedit ſeipſum morti, & ſciuit & præſciuit mortem, & dixit & promiſit remiſſionem omnium peccatorũ, & de facto remittebat peccata hominibus, & vocauit totum mundum ad indulgentiam & remiſſionem omnium peccatorum ac offenſæ Dei, & vocauit totũ mundum ad regnum cœlorum, & ad vitam æternam, & omnibus pœnitentiam in nomine eius agentibus promiſit vitam æternam, & præcipit diſcipulis ſuis prædicare pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, prædicauit etiam contra peccata hominum ſemper, & illa redarguebat, & veritatem dicebat, & totus ſuus proceſſus ac intentio erat deſtruere peccata hominũ: Et etiam poſt mortem, reſurrectionem, & aſcenſionẽ ſuam prædicauerunt eum ſurrexiſſe à mortuis, & aſcendiſſe in cœlum, & prædicauerunt in nomine eius remiſſionem omnium peccatorum per vniuerſum mundum: Item omnia, quæ ſunt in Eccleſia ſua, ſunt contra peccata & ad deſtruendum peccata, & in hoc ſignificatur, quod ipſe eſt inimicus & deſtructor peccatorum & criminum. Ergo omnia iſta arguunt infallibiliter, quod ipſe eſt ille, qui fecit & ſoluat ſatisfactionem pro peccatis hominum, & quod ipſe eſt ille, qui erat neceſſarius toti naturæ humanæ. Si enim non eſſet ille, non pugnaret contra peccata, nec deſtrueret, nec poſſet, quia eſſet lapſus ſicut alii homines, & eſſet peccato ſubiectus. Item etiam totus populus Chriſtianus credit ipſum eſſe verum Deum & hominem, & eſſe verum Saluatorem hominum, & q̃ ipſe mortuus eſt pro peccatis hominum, & ſatisfecit per mortem ſuam: & in tali fide viuit & perſeuerat tota Chriſtianitas, & in nomine eius remittuntur peccata.

Chriſtus eſt inimicus peccatorũ.

cata. Ergo si Iesus Christus non esset ille verus homo, qui satisfacere deberet pro peccatis hominum, sequitur, quod Deus adhuc debet eum hominibus mittere: Sed cum Deus permittat Iesum Christum regnare in mundo in tali nomine, & permittat, quod tantus populus secutus fuit illum, & sequitur in tali nomine & fide, quod ipse est talis, qui debebat satisfacere pro peccatis & per tam longa tempora, sequitur, quod Deus impedit seipsum, & facit contra seipsum, quia disponit mundum ad non credendum alteri alicui tali, sicut Iesus Christus creditur, quia oportebit, quod ille, quem mittet in mundum, faciat sicut Iesus Christus, & dicat se esse vnum Deum & hominem, & destruat & impugnet peccata. Et hoc etiam non potest fieri, quia ille, quem mitteret, si faceret sicut Iesus Christus, iam conueniret cum eo, & cũ doctrina sua, & cum operibus suis, quia pugnaret contra peccata sicut ipse, & omnia ista sunt absurda. Item populus Iudæorũ, qui nunc est, expectat adhuc illum nouum hominem promissum à Deo, & populus Christianus credit illum iam venisse & promissum esse adimpletum, & Deus permittit Iesum Christum regnare sub nomine illo, scil. tanquam ille, qui erat promissus à Deo, & talis creditur à populo Christiano; sed cum Deus deliberauerit & promiserit dare illum hominẽ toti humanæ naturæ, quia omnes homines indigebant eo, & non solum Iudæi, ideo Deus faceret contra seipsum, & impediret totum populum Christianum, ne susciperet illum venturum promissum, quia permittit alium regnare sub illo nomine. Et sic Deus permittendo Iesum Christum regnare sub nomine promissi, si ipse non est, non disponeret ad suscipiendum alium venturũ, immo totaliter impediret, quod est impossibile, & etiam Deus permitteret decipi totum populum Christianorum, qui est & qui fuit sub nomine promissi, quia omnes Christiani credunt & crediderunt firmiter in Iesum Christum, tanquam in illum, qui promissus erat à Deo per Prophetas & Pa-

triarchas, & multi Iudæi crediderunt primo & prædicauerunt, & hoc Deus non potest facere, quia esset contra honorem suæ bonitatis & suæ veritatis. Sed Iudæi, qui expectant adhuc esse venturum, ipsi decipiunt seipsos, quia nolunt recipere Iesum Christum, qui venit sub nomine promissi à Deo, & nullus decipit eos. Item etiam ipsi non sunt dispositi ad suscipiẽdum Iesum Christum primo, quia expectant; secundo, quia sunt in miseria & captiuitate, & si recipiunt Iesum Christum, erunt liberati, & tertio, quia ipsi nõ sunt modo dispositi, vt de genere eorũ nascatur modo ille promissus. Sed etiam Christiani sunt indispositi ad suscipiendum alium si veniret, quia nullum expectant, cum iam credunt habere illum, qui est promissus: Ergo necesse est, quod Iesus Christus sit ille promissus à Deo, & aliter fieri non potest. Non enim potest esse, quod postquam Deus promisit mittere, quod primo promittat aliquem regnare in mundo, sub nomine promissi ab eo, qui est deceptor & mendax, nec potest fieri, si Deus intendit mittere alium, quod ipse permittat, quod aliquis alius deceptor primo veniat & præcedat & regnet sub nomine promissi à Deo, quoniam ille impediret alium vẽturum: Ergo necesse est, quod ille, quem Deus primo permittit regnare sub nomine promissi à Deo, sit ille verus promissus: Ergo impossibile est, quin Iesus Christus à Iudæis crucifixus & occisus sit ille verus homo, quem Deus debebat dare mundo ad satisfaciẽdum pro peccatis, & quo verissime humana natura indigebat, cum ipsa humana natura non indigeret, nisi vt ipsa liberaretur à peccatis & offensis & culpis, & haberet remedium in eis, vt sic haberet veniam & indulgentiam ac vitam æternam & regnum cœlorum, quia illa erat vera indigentia humanæ naturæ, & ipse Iesus Christus non fecit aliud, nisi destruere peccata, & semper annihilare illa, & quicquid ordinauit, totum cõtra peccatum ordinauit, & omnes ministri eius ad hoc laborauerunt, vt ipsa peccata destruerentur, & promisit omni-

Iudæi exspectantes Christum decipiũtur.

omnibus ſibi adhærere volentibus remiſſionem omnium peccatorum, & vitam æternam, & regnũ cœlorum. Ergo ipſe veraciter eſt ille, quo humana natura vere indigebat.

Quia ergo Ieſus Chriſtus eſt ille homo & illa perſona, quæ eſt neceſſaria pro ſatisfactione naturæ humanæ, habemus ergo iam applicare ei omnia, quę dicta ſunt ſuperius de reparatione & ſatisfactione & de conditionibus & proprietatibus illius hominis, qui erat neceſſarius ad ſatisfaciendum pro peccatis & offenſis hominum, quoniam ipſe eſt ille, quem quærebamus & inueſtigabamus, & ideo loquebamur de ipſo ac ſi non eſſet. Ergo poſtquam ipſe Ieſus Chriſtus eſt ille, iam habemus maximam cognitionem de ipſo, & ſcimus, quod ipſe eſt talis, quem demonſtrabamus debere habere illa, & eſſe illum hominem, qui erat neceſſarius hominibus perditis & lapſis, ergo non oportet illa reiterare, ſed quilibet poteſt per ſe applicare & concludere de Ieſu Chriſto affirmatiue & veriſſime.

¶ *Qualiter liber Dei conuenientiſſime habet duas partes,*

TITVLVS CCLXX.

EX hoc rectiſſime apparet, quomodo liber Dei iam probatus conueniẽtiſſime debet habere duas partes generales, quæ ſunt duo Teſtamenta, ſcilicet Teſtamentum vetus, & Teſtamentum nouum, quoniã Deus primo promiſit Ieſum Chriſtum, & poſtea dedit & impleuit promiſſum. Et ideo liber primus eſt liber promiſſionis, & continet omnia illa, quæ pertinent ad promiſſionem Chriſti, & ad præparationem & ſuſceptionem, & ſecundus liber eſt liber ſuſceptionis & adimpletionis promiſſi, in quo continentur omnia illa, quæ pertinent ad ipſam impletionẽ promiſſionis. Et ambo iſti duo libri faciunt vnum completũ librum Dei. Et ſic mirabiliter iſti duo libri, & iſta duo Teſtamenta adinuicem copulantur, proportionantur

Tit. CCXIII

Vetus Teſtamentum eſt liber promiſſionis.

& conſequuntur, & vnus ſine alio eſſe nõ poteſt, quia promiſſio requirit adimpletionẽ, & adimpletio præſupponit promiſſionem, & non eſt dare medium inter iſta duo. Et ideo liber ſecundus ſeu ſecundum Teſtamentum nouum eſt liber & Teſtamentum veritatis, quia veritas eſt, quando illud quod promittitur, adimpletur de facto. Et exinde concluditur infallibiliter, quod antiquum Teſtamentum eſt à Deo, quoniam in illo hominibus promittitur Saluator & nouus homo pro ſatisfactione & liberatione hominum ab obligatione peccati, vt patet per ſuum proceſſum, modo per Patriarchas, modo per Prophetas, ſed ſolus Deus potuit facere talem promiſſionẽ, & nulla creatura neque bona neque mala niſi ex parte Dei. Et etiã infallibiliter concluditur, quod Nouum Teſtamentũ eſt à Deo, quia ibi dicitur, quod illud quod promiſſum erat à Deo, iam impletum eſt, ſed nullus potuit hoc dicere, niſi Deus, ſeu ex parte Dei. Et etiam apparet mirabilis concordia inter librũ naturæ ſeu creaturarum, & inter librum Scripturæ, quia creaturæ dicunt & teſtificantur, quod Deus propoſuerat & deliberauerat talem hominem humanæ naturæ, ſicut ipſa indigebat pro ſatisfactione ſua, vt probatum eſt iam, ſed in libro Scripturæ Deus promittit talem hominẽ, ſcil. in antiquo Teſtamento, & in nouo Teſtamento Deus implet promiſſum, & dat illum hominem promiſſum in antiquo. Et ideo apparet, quod omnes libri Dei ſunt de ſuo homine, ſcilicet de Chriſto, immo quicquid Deus operatus eſt poſt lapſum, totũ eſt propter iſtum hominem nouum, & totum reſpicit hominem nouum, quia humana natura non indigebat niſi iſto homine nouo, ſcil. Chriſto, & ideo quia iſte homo debebat exire & extrahi de natura humana, & ſuſcipi in ea, ideo continue operatus eſt in hominibus & circa homines, vt de ipſis digne poſſit exire talis homo, & vt digne poſſit in ea ſuſcipi, nec ceſſauit operari, donec ille homo factus erat in humana natura. Et ſic cum iſte homo deberet eſſe vniuerſalis toti humanæ

Nouum Teſtamentum eſt liber veritatis & adimpletionis.

Concordia libri naturæ & Scripturæ.

Tit. CCLXVI

Poſt lapſum hominis Deus omnia operatus eſt propter Chriſtum.

manæ naturæ, ſequitur, quod quicquid Deus operabatur in humana natura, totum propter iſtum hominem operabatur vſque ad aduentum eius.

¶ *Neceſſitas credendi fidem Chriſtianam.*

TITVLVS CCLXXI.

QVoniam autem iam declaratum eſt in partibus præcedentibus debitum credendi, immo obligatio credendi fidem Chriſtianam, & hoc per creaturas, ita quod omnis homo debebat credere fidē Chriſtianam, ſed modo vltra illud debitum addatur neceſſitas credendi, & quod ſumma neceſſitas eſt omni homini credere fidem Chriſtianam, aliter neceſſe eſt, quod pereat & perdat in æternum. *Tit.* CCVIII. Vnde concluſum eſt, quod nullus poteſt liberari ab obligatione infinita, quam debet pro peccatis & offenſis, niſi per perſonam infinitam, quæ ſit Deus & homo, & hoc per mortem eius, & quia ſola fides Chriſtiana credit Deum hominem, & habet talem perſonam, quæ ſit Deus & homo, ſcil. Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro peccatis noſtris. Et ſic in fide Chriſtiana eſt vera redemptio & verum precium, quod debetur pro peccatis. Et ergo extra fidem Chriſtianam non poteſt fieri ſatisfactio pro peccatis, nec poteſt remitti aliquod peccatum, quia per Ieſum Chriſtum ſolum fit remiſſio peccatorum. Et ideo ſequitur, quod quicunque ſunt extra Chriſtum & extra fidem Chriſtianam, neceſſario damnantur in æternum. Quicunque ergo vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, & neceſſe eſt, vt teneat & credat fidem Chriſtianam, quam niſi homo crediderit, in æternum peribit. Quicunque ergo non credunt fidem Chriſtianam, veniant & credant in Ieſum Chriſtum, & quicunque iam credunt & manent in finem, & viuunt ſecundum illum & doctrinam ſuā, gaudeāt, quoniam ſunt in vera & perfecta fide, & doleant de aliis, qui ſunt extra eam. Et ideo omnia clare videant, & cognoſcant omnes primo indigentiā ſum-

Tit. CCL. *Tit.* CCLII.

mam

mam & neceſſitatem humanæ naturæ, quanta neceſſitate indigeat tali homine, qui ſit Deus & homo, pro ſua ſatisfactione. Secundo cognoſcant, qualiter omnes creaturæ manifeſtãt nobis, quod Deus ex ſumma ſua bonitate propoſuit dare talem hominem humanæ naturæ iuxta ſuam indigentiam. Tertio videant, qualiter Deus promiſit dare talem hominem in antiquo Teſtamento ſeu in primo libro Dei. Et quarto videant omnes & cognoſcant verba, facta & opera Ieſu, & totum ſuum proceſſum, quem fecit ordinatiſſime, & vitam ſuam, & doctrinam ſuam, & mortem, & paſſionem ſuam, & omnia, quæ ſecuta ſunt per ordinem poſt mortem ſuam. Et qualiter nomen ſuum exaltatum fuit poſt mortem ſuam, & prædicatum publice per orbem vniuerſum omni creaturæ, ſcil. toti humanæ naturæ, & quomodo ipſe ordinauit per Apoſtolos ſuos & diſcipulos ſuam Eccleſiam vniuerſalem nouam in mũdo, quæ communis eſt omnibus hominibus volentibus ad eam venire. Et quomodo Eccleſia ab ipſo ordinata paulatiue creuit & augmẽtata eſt, & diffuſa per vniuerſum orbem, & mirabiliſſime ordinata & exaltata, & diſtincta pulcherrime. Et videant, quando inceperit, & quantum durauit, & qualiter proceſſit iſte ſtatus Eccleſiæ. Cognoſcant & videant ordinationes & Sacramenta, quæ ordinauit & inſtituit Ieſus Chriſtus per ſe & per Apoſtolos ſuos in Eccleſia ſua, quoniam omnia ſunt contra peccata & ad delendum culpas & offenſas contra Deum. Et omnia, quæ ſunt in Eccleſia ſua, ſunt cõtra peccata hominum, contra lapſum, corruptionem & perditionẽ hominis, ita quod tota intentio Chriſti & Eccleſiæ ſuæ eſt contra corruptionem & lapſum humanæ naturæ, & contra eius perditionem & ad reducendum hominem ad illud bonum, propter quod factus eſt, ſc. ad vitam æternam, & æternum gaudium, & reuocare hominem ab æterna triſtitia & pœna & morte æterna. Cognoſcant & omnes, qualiter intentio Chriſti & Eccleſiæ ſuæ eſt deſtruere & eradicare radices omnium

mnium malorum, ſcil. proprium honorem, propriam laudem, & propriam voluntatem, & proprium amorem & priuatum, quæ omnia ſunt origines peccatorum, vt iam probatum eſt, & perditiones, humanæ diuiſiones, & inimicitiæ inter Deum & hominem & inter homines, & tota intentio Chriſti & ſuorum diſcipulorum & Eccleſiæ ſuæ eſt fundata in honore & laude Dei, & amore puro & vero & vera obedientia, & in omnibus illis, quæ in hominib⁹ poſſunt deſtruere propriam voluntatem, proprium honorem, & proprium amorem, quia per iſta tria ſunt omnia mala, & per iſta homo eſt lapſus, perditus & corruptus, & Dei inimicus. Poſtquam ergo prædicata eſt per totum mundum remiſſio peccatorum & pax inter Deum & hominem, & omnes homines ſunt vocati ad regnum cœlorum, ſignum infallibile eſt, quod iam venit, qui promiſſus eſt, & quod ipſe eſt ille, in cuius nomine hoc factum eſt, & hic eſt Ieſus Chriſtus. Cognoſcant etiam homines, qualiter per vniuerſum mundum ſeu orbem in nomine Ieſu Chriſti crucifixi per Apoſtolos prædicata, tubicinata & præconiſata eſt pax inter Deum & hominem, & remiſſio & indulgentia peccatorum, & in nomine Ieſu Chriſti promiſſa eſt hæreditas regni cœlorum & vita æterna. Quicunque igitur voluerint clare videre, videant & cognoſcant omnia prædicta, quæ ſunt in facto & experientia, & ſic cognoſcent indubitanter, quod Ieſus Chriſtus eſt verus & nouus homo ille, qui eſt Deus & homo, qui erat neceſſarius toti humanæ naturæ, quem Deus promiſerat dare hominibus, & quod omnia, quæ Ieſus Chriſtus fecit, & quæ creduntur de ipſo, neceſſaria erant eſſe & fieri pro hominibus, & pro ſatisfactione & liberatione completa humanæ naturæ. Et ſic indigebat homo, vt omnia illa fierent pro ipſo ſaluando, vt ſcilicet Ieſus Chriſtus naſceretur & conciperetur, ſic viueret & ſic moreretur, ſic reſurgeret à mortuis, & ad cœlos aſcenderet, & ſic de aliis, quæ eſt operatus. Comparemus igitur factum & debitum, ſcilicet factū

Ieſu

Iesu Christi, & qualiter debebat fieri, & satisfactio & liberatio humanæ naturæ qualis esse debebat, & quid facere debebat talis nouus homo, qui necessarius erat mundo, & sic videbimus clarissime, quod Iesus Christus est ille. Postquam igitur humana natura & homines habẽt de facto talem hominem & tam preciosum, qui est Deus & homo, & qui facit omnia, quæ erant necessaria toti humanæ naturæ; qui est Rex verus, & Dominus super omnes homines; qui est ita pius, ita benignus, ita bonus; ita mansuetus, & tanto amore piissimo plenus erga hominem, qui vult dare vitam suam, & recipere mortem pro peccatis eorum, sequentur ergo illum, audiant illum, & præcepta sua; & verba sua, & adhæreant, & credant veraciter illi ac obediant, & fiant membra eius, & recipiant Sacramẽta eius, quæ ipse ordinauit, quia ipse est omnia, quæ homini sunt necessaria, & habet omnia, quoniam ipse est persona infinita, quia est Deus & homo. In ipso enim est plenitudo bonitatis, omnis pietatis, virtutis & charitatis & sapientiæ, omnis boni, amoris, omnis scientiæ & omnis meriti. In ipso est omne bonum, in ipso est omnis potestas, omne dominium & imperiũ sempiternum. Qui ergo talem hominem contemnit, dignus est æterna punitione. Ex istis potest patere, quantæ excellentiæ & dignitatis sit esse Christianum; quia est membrum tanti hominis; qui est Deus & homo, & qualiter præualet vnus Christianus verus, quã omnes homines, qui nõ sunt Christiani; quia illi sunt perditi. Et per oppositum falsus Christianus est malus magis quam aliquis homo; qui non est Christianus. Dolere ergo debet falsus & malus Christianus, & verus & bonus merito debet gaudere.

¶ *Qualiter iustitia Dei & sua misericordia concordant summe in ista satisfactione.*

TITVLVS CCLXXII.

Tit. CCL. QVoniam autem dum cõsiderabamus iustitiam Dei & peccatum & offensam hominis, videbatur,

tur, quod misericordia Dei periret, quia iustitia Dei exigebat infinitam satisfactionem ab homine, quam homo debebat, & ad quã obligatus erat propter peccatum & offensam, & nisi homo solueret, liberari nõ poterat ab infinita pœna, quam meruerat, & sic videbatur, quod Deus nullam misericordiam ostenderet. Sed nõ est ita, quia in ista satisfactione facta per mortem Iesu Christi Dei & hominis est facta tam magna misericordia, quod maior excogitari non potest, & tantum concordat cum iustitia, quod magis non potest concordare. Vnde homo non poterat per se soluere Deo istam infinitam satisfactionem, quam iuste debebat, nec aliter, nisi solueret per integrum iuste, euadere poterat iugum obligationis ad pœnam æternam sibi debitam per iustitiam, nec per consequens euadere manus & potestatem diaboli; ideo Deus ex sua sola & pura misericordia gratis & sine meritis ipsius hominis (quia nihil meruerat homo nisi pœnã,) præuenit primo hominem, vt deinde liberaretur homo per iustitiam. Quia si homo ex seipso non habebat, cum quo faceret iustitiam de se ipso dando debitum, Deus dedit homini per suam misericordiam illud, cum quo posset satisfacere & ei soluere per iustitiam, vt sic homo per integrum satisfaceret Deo & faceret iustitiam de seipso. Sed illud tale homo nunquã potuisset habere per seipsum, nisi Deus per purã suam misericordiam tribuisset homini. Vt ergo Deus placari posset ab homine, & homo haberet, cum quo placaret Deum & iram suam, Deus dedit gratis homini illud, quod homo deberet Deo ex debito reddere, dedit Deus homini & toti naturæ humanæ nouum hominem, qui esset maior homine, qui satisfaceret pro homine, qui haberet in se illud, quod superaret omne debitum, quod homo soluere debet, qui cum nihil p se deberet, solueret pro aliis, qui quidem debebant, & vnde solueret non habebant. Dedit enim natura humana Deo in illo homine sponte & non ex debito, quod suum erat, vt se redimeret in aliis hominibus, in

Maxima misericordia in redemptione nostra.

quibus

quibus quod ex debito exigebatur, reddere non habebat. Quid ergo potest intelligi & cogitari misericordius quam istud, scilicet quod Deus Pater dicit homini peccatori damnato æternis tormentis, & non habenti vnde se redimat: Accipe vnigenitum meum, scil. Christum Iesum, verum Deum & hominem, & da ipsum pro te. Et ipse filius Iesus Christus dicit homini: Tolle me, & redime teipsum. Hoc enim dicunt, quando vocãt homines ad fidem Christianam, & tu hunt, vt veniant ad tantam gratiam. Et quid etiam iustius potest cogitari, quam quod ille dimittat omne debitum, cui datur precium maius, quam omne debitum, si tamen detur, cũm debito affectu, & cum modo, quo dari debet. Et sic homo iustissime liberatur à sua obligatione & satisfacit iustitiæ Dei, & Deus per iustitiam saluat hominem. Et sic fit in hoc verissima iustitia, & tamen cum hoc est ibi summa misericordia, quia Deus homini primo per suam misericordiã illum, qui eum liberaret, dedit, & illum, qui tolleret iniuriam & offensam Dei.

¶ *Hic ponitur compositio inter Iesum Christum crucifixum & hominem perditum & lapsum, & qualiter se habent inter se, & ostenditur, quæ sunt illa, quæ homo perditus recipit à Christo, & qualiter recipiat.*

TITVLVS CCLXXIII.

QVoniam autẽ propter hoc, quia homo erat perditus, corruptus, lapsus & deuiatus, indigebat de necessitate nouo homine, qui esset Deus & homo, qui mortem reciperet pro homine, & quæsiuimus illum hominem per longum processum, & finaliter per Dei gratiam reperimus iam eum esse, & quod hic est Iesus Christus à Iudæis crucifixus: postquam ergo ille homo tam necessarius hominibus iam existit, restat

stat modo videre, qualiter homo, qui est iam lapsus & corruptus, ab ipso recipiat omnia illa, quibus indiget. Vnde in Iesu Christo sunt omnia illa, quibus homo indiget, & ideo restat, quod homo restauretur & reparetur de facto. Postquam remedium iam est & medicina parata est, restat applicare ad opus. Quid enim proficeret medicina, si infirmo nō applicaretur? Quid valeret panis esurienti, si eum non comederet? Vnde postquam Iesus Christus est ille, quo omnes perditi indigeant, datus à Deo, ideo est summe conueniens & proportionatus hominibus: Quia venit propter hominem lapsum, ideo proportionantur & in omnibus: Ideo Iesus Christus facit vnam partem, & alii homines faciunt aliam partem: Et ideo possumus facere comparationem inter ipsum ex vna parte, & inter omnes alios ex alia parte. Vnde tota humana natura respicit ipsum, & ipse respicit totam humanam naturam. Et ideo ipse se habet ad omnes alios homines, sicut redemptor ad captiuos, sicut satisfactor ad obligatos, sicut solutor ad debitores, sicut reparator ad destructos, sicut recreator ad annihilatos, sicut Medicus ad infirmos, sicut resuscitator ad mortuos, sicut illuminator ad excęcatos, sicut ductor ad deuiatos. Et vt omnia in vnō verbo concludamus, ipse est omnia omni homini lapso & perdito. Et ideo qui non cognoscit se indigere Christo, pro nihilo reputat eū. Et quoniam iam videmus ad plenum totum lapsum & totam corruptionem & perditionem hominis, & statum, in quo est, & illa, quæ deficiunt homini, & quæ debebat habere, quæ ipse perdidit, & qualiter in homine factum est contrarium debito, ideo si volumus cognoscere, quæ sunt illa, quæ homo debet recipere à Christo, oportet cognoscere totam indigentiā hominis ac totum eius defectum. Vnde homo ante omnia indiget, vt liberetur ab obligatione, quam fecit propter peccata, quæ est secunda obligatio, deinde indiget adiutorio, vt compleat primam obligationem naturalem, quam debet Deo, vt factum hominis

Comparatio Christi ad homines.

concordet cum debito, vt ſcil. homo faciat, qu
bet. Et hoc eſt liberare hominem & reſtaurare, i
liberare ipſum totaliter à ſecunda obligatione
eſt mala & infinita, & iuuare ipſum & dare ei ad
rium, & illud, per quod compleat primam obli
nem, quia prima obligatio non poteſt deleri ne
ſtrui, quia neceſſaria eſt & incorruptibilis. Sicer
iſtis duabus obligationibus conſiſtit tota repara
reſtauratio hominis. Quia enim homo non ſolu
mam obligationem, immo fecit totum contra
ideo eſt malus, iniuſtus, & corruptus, & inimic
& eſt contrarius ſuo ſtatui. Et impoſſibile eſt,
homo liberetur à ſecunda obligatione, quæ e
pter offenſam, niſi primam compleat; quia
obligatio orta eſt propter hoc, quia homo non
primam, quia ſi prima bene ſoluiſſet, ſecundam
incurriſſet, vt iam declaratum eſt ad plenum. Sic
Tit. CCL. homo neceſſario indiget, vt Ieſus Chriſtus det
medium in iſtis duabus obligationibus, vt ſcilic
tisfaciat pro ſecunda, & totaliter deſtruatur &
hiletur, & det homini adiutorium, vt comple
mam, quia prima nō poteſt deleri, ſed ſemper
Et quia homo perdidit voluntarie & ſponte, &
quit adiutorium, quod habebat ad complendu
mam obligationem, & noluit tenere cum pot
ſed ſua propria culpa perdidit, ideo meruit, vt
quā reſtitueretur, & tamen manſit obligatus vt
Et etiam quia cum hoc offendit & iniuriauit D
ideo obligauit ſe ad pœnam infinitam; Et ideo
Mors Chriſti fuit liberatio à malo, & adiutorium ad bonum. Chriſtus per ſuam mortem meruit homini iſt
ſcil. liberationem ab obligatione ſecunda totali
adiutorium, quod perdiderat, ad complendu
mam. Et quia iſtud adiutorium non poteſt dari
diuinitate, vt infundatur homini de nouo, ſicu
ma infunditur corpori, ideo Ieſus Chriſtus inq
homo meruit homini iſtud adiutorium, vt reſti
retur ei, & etiam meruit homini ipſi totaliter indu
gentiam & remiſſionem, abſolutionem & veniam p

secunda obligatione. Inquantum autem Deus ipsemet dat istud adiutorium, & influit de nouo, & dat indulgentiam & veniam homini, & absoluit à secunda obligatione infinita: & sic totum illud, quo homo indiget, est in Iesu Christo Deo & homine. Et istud adiutorium datur gratis hominibus, & non per meritum ipsorum, quia homo lapsus non potest mereri, sed datur per meritum Christi: Et hoc ex gratia; quia non datur ex debito homini lapsi; sed per meritum hominis Dei. Quamuis omne, quod Deus dat, potest dici gratia, tamen per excellentiam istud adiutorium debet dici gratia & summa gratia. Et quia sine adiutorio isto homo dicitur mortuus, quia nihil potest operari de illis, quæ debet facere inquantum homo, sicut corpus sine anima, ideo istud adiutorium siue ista gratia dicitur vita hominis, salus hominis, secunda anima hominis. Et plus est dare istud adiutorium homini, quam dare animam, & restituere vitam homini mortuo; quia sine hoc homo est nihil, & quasi habet non esse. Et hoc est viuificare hominem mortuum, & restituere vitam homini mortuo, ac reformare, renouare & reficere hominem; & sanare & lauare, purgare & facere hominem pulcrum, & reducere hominem ad Deum, & vnire hominem cum Deo & ad eius amicitiam, & hoc etiam est facere hominē iustum, sanum, bonum & dignum regno Dei; & hoc est etiam restituere formam filiationis, & facere de nouo filium Dei ipsum hominem; & regenerare & nasci de nouo: & per consequens hoc est facere hominem hæredem hæreditatis Dei: Hoc est etiam reformare formam fraternitatis inter hominem & hominem, quia per istud adiutorium homo facit Deo, sicut filius bonus patri, & homo facit homini, vt frater fratri, & soluit debitum & ius filiationis & fraternitatis: Et hoc est etiam conuertere hominem, & reducere ipsum de via erroris & falsitatis ac mendacii ad viam veritatis: & hoc est illuminare hominem in via æterni gaudii, & reuocare ipsum à via tristitiæ, & liberare

Adiutorium illud dicitur gratia.

Christus per mortem suam nos viuificauit.

berare à ſeruitute peccati & vitiorum, corruptio malorum operum, ac à corruptione carnis, & p ipſum in libertatem veram: hoc eſt etiam hom redimere à iugo & captiuitate, & à carceribus ſu priæ voluntatis, ſui proprii honoris, & priuati ris, & ponere ipſum in libertate & in patria vol tis Dei: hoc etiam eſt homini reſtituere ſuum eſſe, quod perdiderat, & liberare ipſum à ſuo ma ſe, in quo erat: & hoc eſt etiam reſtituere homin ritum, quem perdiderat, & propriam ſalutem.

¶ *Quod iſtud adiutorium ſeu iſta gratia totum bene eſſe hominis, & eius carentia eſt totum male eſſe eius.*

TITVLVS CCLXXIV.

VT autem iſtud adiutorium ſeu iſta gratia, quæ reſtituitur homini à Deo ad complendum & faciendum omnia, quæ debet inquantum homo, melius cognoſcatur, conſiderandum eſt, quod homo à principio, dum fuit factus à Deo, receperat à Deo eſſe, & cum hoc bene eſſe, ſed non optime eſſe, quia hoc ſpectabat adhuc. Et per eſſe intelligitur viuere, ſentire, intelligere, velle, amare, poſſe, & omnia, quæ pertinent ad corpus & animam, & per bene eſſe intelligitur recte, iuſte, debite, ſancte, & virtuoſe viuere, & ſimiliter per male eſſe intelligitur tortuoſe, irregulariter, indebite, & iniuſte ac vitioſe viuere. Idem eſt dicere bene, ſicut iuſte, ſancte, &c. & idem eſt dicere male, ſicut iniuſte, tortuoſe, &c. Acceperat ergo homo à Deo primo eſſe, viuere, ſentire, intelligere, velle, amare, poſſe, & etiam bene eſſe, bene velle, & bene viuere, & bene amare, & bene poſſe, & bene intelligere, ſeu quod idem eſt, ſtricte, debite, iuſte, ſancte, &c. Acceperat ergo bene eſſe, & quo ad corpus, & quo ad animam. Et iſtud bene eſſe erat ſua bonitas, ſua rectitudo, ſua iuſtitia, & ſua ſanctitas, ſua virtus, ſua regula, & ſua menſura, quæ erat addita ſupra eſſe,

Quid ſit eſſe hominis, & eius bene eſſe.

& non

& non idem quod esse, immo poterat separari ab esse, & poterat ipsum esse etiam exspoliari ab illis, & remanere sine illis si vellet. Tamen in potestate primi hominis erat custodire & seruare illud bene esse sibi datum, scil. ipsam bonitatem, & rectitudinem, & iustitiam, sanctitatem & virtutem: & si primo custodiuisset & seruasset homo suum bene esse, transiuisset & peruenisset ad altiorem gradum, videlicet ad optime esse. Sed primus homo non custodiuit nec seruauit suum bene esse, nec ipsam bonitatem, seu rectitudinē, & iustitiam, & virtutem, & mensuram seu regulam sibi datam, quia fuit Deo inobediens, ingratissimus: & ideo perdidit suum bene esse, & suum recte esse, & remansit sibi solum esse, viuere, intelligere, sentire, velle, amare, & posse. Et sic remansit homo nudus & exspoliatus, quia bene esse erat sua vestis, & loco bene, recte, iuste, debite, sancte & virtuose esse, habuit male, oblique, & tortuose, iniuste, indebite, & vitiose esse: & sic fuit pessima veste indutus. Etiam fuit propriis vestibus exspoliatus, & alienis indutus, & maxime quo ad animam & ad liberum arbitrium: & sic primus homo fuit exspoliatus sua bonitate, sua rectitudine, sua iustitia, sua virtute, & fuit in eo malitia, tortuositas, seu obliquitas, iniustitia & vitium. Et vt cognosceret suum male esse quo ad animam & liberū arbitrium, habuit male esse quo ad corpus, vt per male esse corporis iudicaret suum male esse quo ad animam. Remansit ergo solum homini radicale, scilicet ipsum esse, viuere, sentire, intelligere, velle, amare, & posse, quia ista sunt radicalia, & ista non potuit destruere, sed perdidit bonitatem istorum & sanitatem, & fuit facta vnlneratio in eis, & peruersitas. Et ideo homo per peccatum inobediētiæ annihilauit seipsum quantum ad bene esse. Et quia bene, iuste, debite, sancte, recte, pulchre, honeste & virtuose esse, est amabile, placabile, delectabile, & per oppositū male, tortuose, oblique, iniuste, indebite, inhoneste, vitiose, turpiter & deformiter esse, est odibile & displicibile,

In potestate hominis fuit semper bene esse.

Bene esse hominis fuit eius vestis.

Per malum corporis detorquet quis iudicare malū animæ.

ideo homo fuit displicibilis Deo, & non acceptus neque placens, quia annihilauerat & destruxerat pulchritudinem & decorem, & sibi acquisierat deformitatem & turpitudinem. Si autem homo non haberet aliquod remedium, tunc de male esse peruenisset in pessime esse. Ecce ergo gradus in homine, scilicet bene esse, & optime esse, & per contrarium esse, male esse, & pessime esse, & ipsum esse est continue ad omnia, & esse semper remanet. Si ergo homo talis reperiatur, qualem se fecit, necessario tanquam malus valens omnino iudicabitur ad ignem æternum. Et istud bene, recte, iuste, sancte, & debite, sane, & virtuose esse, erat adiutorium datum homini, seu gratia data homini, cum quo adiutorio homo poterat facere, quicquid debebat Deo, adimplere de facto totam primam obligationem naturalem, & quamdiu homo custodiuit & seruauit istud bene & recte esse, tamdiu factum concordauit cum debito. Sed statim dum homo perdidit suum bene & recte esse seu suam rectitudinem, factum suum fuit contrarium debito, & remansit ipsum debitum & ipsa obligatio, vt prius, cum impotentia adimplendi & faciendi. Et quia homo sua culpa perdiderat istud bene & recte esse, cum quo poterat adimplere totum debitum, ideo iustissime requirebat ab ipso Deus, vt faceret quod debebat, & solueret suum debitum. Nec excusabatur, quia non poterat, quia voluntarie & sponte & sua culpa perdiderat, & Deus semel sibi dederat. Si enim aliquis per violentiam remouisset ab eo iuste bene esse, excusaretur homo, quia non poterat facere, quia non haberet adiutorium, cum quo faceret, & gratiam priorem sibi à Deo datam. Et ideo ex istis verissime apparet, quod ita conformare, reparare & restaurare hominem perditum, non est aliud nisi reducere ipsum, ac conuertere & mutare de male, tortuose, oblique, iniuste, indebite & vitiose esse, seu viuere, sentire, intelligere, velle, amare, & posse ad bene, recte, & debite, iuste, sancte, & pulchre, sane, & virtuose esse, viuere, sentire, in-

Bene esse hominis est sibi adiutorium viuẽdi ad optimum.

Iusta punitio hominis.

Quid sit restaurare hominem.

re, intelligere, amare, velle, & posse, & remouere ab ipso malitiam, tortuositatem, & obliquitatem, iniustitiam, & inhonestatem, turpitudinem, & deformitatem, & vitium, & restituere sibi bonitatem, iustitiam, & rectitudinem, sanctitatem, sanitatem, honestatem, pulchritudinem, & virtutē propriam. Et hoc est maius facere, quam restituere animā corpori mortuo. Vnde corpus non perdidit animam, quæ est vita sua, sponte & voluntarie & culpa sua, sed homo perdidit voluntarie & culpa sua talem bonitatem & rectitudinem, ideo reddidit se indignum, vt nunquam recuperet, nisi Deus sibi det. Et ideo in hoc est & manifestatur summa bonitas Dei, quia vult restituere homini indigno talem bonitatem & rectitudinem, & ideo hoc est maxima & purissima gratia procedens ex infinita Dei bonitate & misericordia. Istam autem rectitudinem seu istud bene esse solus Deus potest dare & restituere, & homo non potest ex seipso habere, quia à principio homo non dedit sibi bene esse nec esse, ergo homo non potest per se recuperare postquā perdidit. Sed quia Deus erat offensus ab homine & iniuriatus, ideo necesse erat, quod Deus primo placaretur, & offensa tolleretur, & aliquis morereturpro homine, vt ei daretur istud bene esse. Et ideo Deus dedit homini Christum, vt ipse pro homine tolleret offensam, & meretur homini istam gratiam & istud bene esse de nouo. Et sic duobus indigebat homo, scilicet vt placaret Deum, & tolleretur iniuria & offensa de medio, & vt recuperaret bene esse, & ista duo necessaria sunt homini, quod recipiat à Iesu Christo, & sic per Christum absoluitur homo ab offensa, & restituitur ei suum bene, recte, debite, iuste, sancte, & virtuose esse, seu sua bonitas, rectitudo, iustitia, virtus, & sanctitas, & ita reparatur homo & restauratur per Christum, & impossibile est aliquem hominem recuperare istud bene esse, nisi per Iesum Christum Deum & hominem, & per meritum suæ mortis. Et sic homo recipit bene esse à Christo, & indulgentiam, & vlti-

Maxima misericordia Dei in reparando hominem.

Quod bene esse hominis perditum recuperatur per Christum.

mate gloriam. Et sic sunt tria beneficia, scil. indulgentia, gratia & gloria, seu venia bene esse & optime esse, quia in istis tribus est perfecta salus hominis. Primum est indulgentia propter offensam, secundum est gratia seu bene esse contra mala esse, deinde ad gratiam seu bene esse sequitur finaliter gloria & optime esse. Gratiæ enim debetur gloria. Et omnia ista emit Christus pro hominibus per mortem suam & sanguinem suum.

¶ *Quod in homine Christiano sunt tres generationes distinctæ, per quas recipit tres distinctas res, scil. corpus, & animam, & bene esse.*

TITVLVS CCLXXV.

QVoniam autem ad complemẽtum hominis tria sunt necessaria, scil. corpus seu caro, anima immortalis, rationalis, & bene esse, vel dicamus, quod duo sunt necessaria, scil. esse & bene esse, & ipsum esse comprehendit corpus & animam. Aliud autem est corpus, aliud anima, aliud bene esse, quia etiam corpus separatur ab anima, & anima à corpore, & tam corpus quam anima possunt separari ab ipso bene esse, quia vtrunque potest habere male esse, sed tamen male esse corporis facilius sentitur & cognoscitur, quam male esse animæ, & quia ista tria sunt realiter distincta, possumus dicere, quod primus homo receperat tria à Deo, scil. corpus & animam, & bene esse, ita quod vno & eodẽ tempore receperat ista tria immediate. Sed quia primus homo perdidit bene esse, remanserunt sibi corpus & anima, ideo alii homines generati ab eo non recipiebant nisi esse tantum, scil. corpus & animam, & non recipiebant bene esse, sed alii homines nõ recipiebant sicut primus homo, quia recipiebant corpus à primo homine, & animã à Deo, sed primus homo totum recepit immediate à Deo. Et ideo in quolibet homine alio sunt & erant duæ generatio-

Adam tria recepit à Deo.

nerationes & duo patres, ſcil. primus homo & Deus. In prima generatione quilibet homo generatus per communem generationem recipit corpus ſeu carnē à primo homine mediate vel immediate: In ſecūda generatione quilibet homo recipit immediate animam à Deo, quia Deus immediate per ſe ſolum creat animam rationalem, quamuis tam corpus quam anima totum ſit à Deo, ſed non eodem modo, quia quilibet purus homo niſi primus habet duos patres, ſc. patrem hominem & Deum, & iſti duo dant eſſe, ſc. corpus & animam. Sed in homine Chriſtiano eſt alia tertia generatio, quia recipit bene eſſe à Chriſto, & loquor de bene eſſe quantum ad animam & liberum arbitrium: Et ideo Chriſtus eſt tertius pater Chriſtianus, ergo habet tres generationes diſtinctas: In prima recipit carnem à primo homine: in ſecunda recipit animam à ſolo Deo, & in tertia recipit bene eſſe à Chriſto, qui eſt Deus & homo ſimul. Et iſta tertia generatio & vltima eſt completa, & ſine iſta homo nihil eſt. Prima generatio eſt libidinoſa, turpis & corrupta, & per illā homo damnatur, quia recipiendo carnem recipit culpam, corruptionem & pœnam, etiam duo recipit homo in iſta generatione, videlicet carnē & corruptionem & maculam: Per iſtam homo eſt odibilis Deo & accipit omnia mala. Sed ſecunda generatio, quæ eſt creatio animæ, & infuſio eius in carne, eſt munda, ſancta & immaculata, ſed quia caro eſt infecta & corrupta, inficit animam & corrumpit. Sed venit tertia generatio, quæ eſt ſanctiſſima, in qua recipimus bene eſſe, quod eſt tota bonitas, rectitudo & pulchritudo animæ. Et iſta reparat animam & reducit eam ad ſtatum debitum, & tollit omnem corruptionem & maculam, quam anima contraxerat propter primam generationem, & facit hominem amicum & filium Dei, & hæredem regni cœlorum. Et ideo iſta tertia generatio contrariatur primæ generationi. Vnde per primam caro dominabatur, & anima erat ſubiecta carni corruptæ & nullo modo poterat reſiſtere, ſed per ter-

Quilibet Chriſtian⁹ habet tres patres.

tiam generationem anima dominatur carni, & caro subiicitur ei, quia anima recipit suum bene esse & sua rectitudinem & fortitudinem per tertiam generationem. Etiam anima recuperat regnum suum & caro perdit. Et etiam per primam generationem homo erat totus carnalis, brutalis & bestialis, & per tertiam homo fit spiritualis, rationalis & diuinus. Itē per primam generationem homo perdit similitudinem Dei, & acquirit similitudinem diaboli, & primi hominis corrupti, sed per tertiam, in qua recipit bene esse, & recuperat suam pulchritudinem & bonitatem, homo recuperat similitudinem Dei, quam perdiderat. Item per primam generationem, in qua homo recipit carnem, homo acquirit radicem omnium malorum, sed per tertiam, in qua homo recipit & recuperat suū bene esse, homo acquirit radices omnium bonorum. Et sic in omnibus tertia generatio est contraria primæ, & dat homini omnia contraria primæ generationi. Et ideo primus homo & secundus homo, scil. Christus, sunt contrarii quo ad generationem. Et ideo primus homo per suam generationem quasi annihilat hominem, & dat sibi non esse, sed secundus homo, sc. Christus Deus & homo, per suam generationem dat esse animæ. Et ideo dicitur regenerare animam, quia anima iam semel erat creata à Deo, sed per generationem primi hominis erat perdita, & per tertiam generationem recreatur & regeneratur & renascitur, dum recipit bene esse nouum & suam pulchritudinem. Sicut enim in prima generatione homo habet patrē & matrem, ita etiam modo in tertia generatione, quæ contrariatur primæ, homo habet patrem & matrem, scil. Christum Deum & hominem; & matrem, sc. Ecclesiam, sponsam Christi & vxorem. Item sicut primus homo per suam carnem corrupit omnes filios suos & damnauit, ita secundus homo Christus per suam carnem saluat, & lauat, & abluit, & sanat, quia caro primi hominis fuit maculata & corrupta, & caro secundi hominis fuit & est semper immaculata & pura. Et ideo sicut

Anima per Christum regeneratur.

eo ſicut anima ex ſocietate cum carne maculata primi hominis maculatur, ita per contrarium ex ſocietate cum carne ſecundi hominis anima mundatur & purgatur. Et ſic caro eſt contra carnem, & generatio contra generationem. Et ſic apparet, quod omnis homo Chriſtianus habet tres generationes: In prima recipit carnem, in ſecunda animam, & in tertia bene eſſe. Sed alii homines non habent niſi duas. Et de tanto Chriſtianus excellit alios homines, de quanto bene eſſe excellit & ſuperat eſſe cum male eſſe.

¶ *Quod in Chriſtianis ſunt tres fraternitates.*

TITVLVS CCLXXVI.

ET exinde apparet, quod Chriſtiani habẽt tres fraternitates generales, quia primo ſunt fratres, quia habent vnum patre ex parte carnis generalem, ſcilicet primum hominem, in quo omnes homines fuerunt, quando ipſe ſolus erat: ſecundo habent alium patrem ex parte animæ, ſcil. Deum, à quo omnes immediate receperunt animam rationalem: & tertio habent aliũ patrem ex parte ipſius bene eſſe, vt Chriſtum Deum & hominem, inquantum eſt Deus idem cum ſecundo patre, & quantum ad Deitatem, licet ſit filius Dei quantum ad perſonam. Sed inter iſtas fraternitates tertia eſt melior, quia in illa pater eſt Deus & homo, & in prima homo tantum, & in ſecunda Deus tantũ. Et ideo ſumme debent ſe amare omnes Chriſtiani per iſtam tertiam fraternitatem, qui habent talem patrẽ, qui mortuus eſt pro eis, & fudit ſuum ſanguinem, & reſurrexit à mortuis, & viuit in æternum, aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dexteram patris, & venturus eſt iudicare omnes homines. Et ideo iſta fraternitas eſt magnæ nobilitatis & excellentiæ, magni amoris, & magnæ bonitatis, & maximæ vnitatis, quia fraternitas oritur à paternitate. Et ideo quia non poteſt eſſe melior, dulcior & nobilior, maior & intimior paternitas

Tres habemus fraternitates.

nitas quam iſta, nec amoroſior, ideo fraternitas, quæ oritur ex illa, etiam eſt talis. Debent etiam ſe amare propter primam fraternitatem, ſed magis ſine comparatione propter ſecundam fraternitatem, quæ eſt propter animam. Etiam iſtæ tres fraternitates habent ſuos gradus, ſicut corpus, & anima, & bene eſſe. Item tertia fraternitas eſt infiniti precii, quia Chriſtus Deus & homo emit eam per ſuam mortem, dando ſuam vitam infinitam, per quam mortem emit indulgentiam & totum bene eſſe. Et ideo quia tantum cõſtat, quod fraternitas, quę eſt propter bene eſſe, debet cum ſumma diligentia cuſtodiri ne violetur. Et iſta tertia fraternitas fecit viuere & reſurgere alias duas primas fraternitates, quæ erant mortuæ in hominibus, qui Chriſtiani diligunt ſe propter omnes iſtas fraternitates, & diligunt alios homines, qui non ſunt Chriſtiani, propter primam & ſecundam fraternitatem, quia quamuis caro ſit corrupta, in qua fundatur prima fraternitas, attamẽ quia Deus dum fecit primum hominem, fecit omnes alios in ipſo, quia omnes erant in ipſo quantum ad carnem, ſed non quantum ad animã, ideo propter iſtam vnitatem, quam Deus fecerat, debent ſe omnes homines amare, & reputare quaſi vnũ hominem, licet primus homo poſtea corrumpendo, & maculando, & inficiendo, & deformando, & deturpando ſeipſum, in quo erant omnes homines, corruperit, maculauerit, & infecerit, & deformauerit, & deturpauerit eos. Vbi ergo non eſt tertia fraternitas, ibi prima & ſecunda mortuæ ſunt. Item etiam iſta tertia fraternitas eſt fraternitas gratiæ, quia bene eſſe eſt gratia, etiam Chriſtus eſt pater gloriæ: ſed aliæ duæ fraternitates ſunt naturæ.

¶ *Quod iſtud bene eſſe ſeu iſta gratia figuratur & exemplificatur in corpore hominis.*

TITVLVS CCLXXVII.

Vt

VT autem clare videamus distinctionem inter esse & bene esse, seu inter animam & bene esse, seu inter naturam & gratiam, qualiter nō sunt vnum, immo vnum potest esse sine alio, possumus hoc declarare ad oculum in corpore humano, in quo est totum figuratum. Vnde in corpore humano videmus per experientiam, quod membra recipiunt esse & bene esse, & habent esse & bene esse. Vnde cor, hepar & caput influunt & dant aliis membris quicquid habent. Hepar enim dat esse grossum, & est quasi corpus ipsis membris, quia inittit eis humores grossos, ex quibus membra sunt facta, & ex quibus nutriuntur, & hoc facit per venas, per quas mittit & dat sanguinē membris, & est quasi primus homo, qui dat carnem solam. Deinde ipsum cor mittit omnibus membris calorem naturalem & spiritum vitalem, per quē omnia membra viuunt, & habent esse vitale, & hoc per arterias, & ipsum cor est quasi Deus, qui dat animam corpori, quia sicut anima viuificat corpus, ita ille spiritus seu calor naturalis, quem dat cor, viuificat membra, & ideo est sicut anima membri, quia sine tali spiritu & calore membra essent mortua, & non essent membra. Deinde ipsum caput existens altissimum super omnia membra mittit ipsis membris sensum & motum per neruos, & ipsum caput est Christus, quia sicut motus & sensus proueniens ex capite est totum bene esse membri, ita illud, quod Christus dat & mittit, est totum bene esse animæ & hominis. Sicut ergo membrū ipsius corporis recipit tres res à tribus, ab hepate humores, à corde vitam, & à capite sensum & motum, sic conformiter homo recipit primo ab homine carnem, à Deo animam, & à Christo Deo & homine sensum & motum, & totum bene esse & gratiam. Quicquid autem dant hepar & cor, totum pertinet ad esse membri, sed quod caput dat, pertinet ad bene esse membri, scil. sensus & motus. Vnde quando membrū perdit sensum & motum, tunc perdit suum bene esse in corpore humano, sed tamen propter hoc non perdit

dit ſuum eſſe, quia adhuc viuit & recipit influen[illegible] ab hepate & à corde, ſed non à capite. Etiam vide[illegible] per experientiam; quod membrum poteſt perdere ſuum bene eſſe, & tamen remanet ſibi eſſe, ſcil. corpus & anima. Sicut videmus, quod quamuis membrum non recipiat ſenſum & motum à capite, ſicut quando eſt paraliticum, attamen ſemper recipit influentiam ab hepate & à corde: Ita quamuis aliquis homo [illegible] recipit ſenſum & motum, ſeu bene eſſe à Chriſto tanquam à capite, attamen ſemper recipit influen[illegible] à Deo, quia conſeruatur in eſſe quo ad animam, & [illegible]cipit beneficium creaturarum quo ad carnem. [illegible] ut videmus per experientiam; quod ſenſus & m[illegible] eſt quaſi ſuperadditum ſupra eſſe membri; & eſt [illegible] gratia ſibi data à capite: Vnde videmus, quod membrum habet duos motus, vnum de natura ſua; & iſte motus eſt cadere deorſum verſus terram, & alium motum habet à capite, ſcil. motum ſurſum, & ante, & retro, & iſte motus eſt ſupra naturam membri: Ita conformiter homo habet duos motus quo ad animam ſeu liberum arbitriū, vnum de natura ſua, & iſte motus eſt cadere deorſum ad nihil, ad non eſſe; ad propriam voluntatem, & elongari à Deo, & alium habet à Chriſto, ſcil. moueri ſurſum ad Deum, & iſte motus eſt ſupra naturam ſeu ſupra eſſe, quia ſicut eſt impoſſibile, quod membrum moueatur ſurſum niſi per influentiam capitis; ita eſt impoſſibile, quod liberum arbitrium moueatur ſurſum ad Deum niſi per influentiam Chriſti tanquam capitis; & per iſtum motum adimpletur prima obligatio naturalis. Et quamuis iſte motus ſit ſupra naturam liberi arbitrii, attamē homo debet ipſum habere & obligatur ad habendum, quia primus homo acceperat talem motum, ſed culpa ſua perdidit, ſicut membrum corporis debet talem habere motum, vt poſſit moueri ſurſum. Sicut ergo appareret, quod aliud eſt eſſe & aliud eſt bene eſſe, & aliud eſt natura, aliud gratia, per iſtud exemplū patet, quod omnis homo, qui non recipit influentiā à Chriſto, eſt

Anima habet duos motus.

ſicut

sicut membrum sine sensu & sine motu in corpore, & ideo quasi pro nihilo reputatur, nisi inquantum potest recipere. Sic ergo se habent Christiani ad Christum, & Christus ad Christianos; sicut membra ad caput, & sicut caput ad membra, & inuicem se habent Christiani sicut membra inter se, aliter nō sunt Christiani veri quantum ad rem. Item sicut est fraternitas inter membra triplex, ita & inter Christianos: Prima fraternitas membrorum est, quia recipiunt humorē grossum ab vno & eodem, scil. ab hepate: secunda est, quia recipiunt vitam & spiritum ab vno & eodem, sc. corde, & ista est nobilior: tertia est, quia recipiūt sensum & motum ab vno & eodem, scil. capite, & ista est nobilissima. Et si ista tertia fraternitas deficit membris omnibus vel aliquibus, sicut fit in paralitico; tunc prima fraternitas & secunda nihil valent, immo sunt mortuæ, quia per ista membra iuuant seipsa inter se. Ita similiter si fraternitas tertia, quæ est propter Christum, deficiat, aliæ mortuæ sunt, & homines non se iuuant inter se vt fratres.

Qualiter Christus se habeat ad nos.

¶ *Quod in homine Christiano est vna noua obligatio, maior quam prima.*

TITVLVS CCLXXVIII.

ET quoniam sicut tractatum fuit in capitulo de obligatione prima, obligatio naturalis tantū fuit ex dare & recipere, ideo quia plus Deus mōdo dedit homini quam ante dederat; quia dedit Iesum Christum, qui est Deus homo, vt mortem susciperet pro homine, ideo de quanto plus valet Christus quam omnes creaturæ, de tanto plus obligatur homo propter Christum quā propter omnes creaturas. Et quia Christus est infinita persona, ideo homo obligatur propter Christum in infinitum. Et quia in hoc Deus manifestauit amorem infinitum erga hominem, ideo homo obligatur Deo ad amandum ipsum sine mensura, tam propter amorem suum, quam etiam propter Christum

Tit. XCVI.

Obligamur Deo in infinitū propter Christum.

Christum datum hominibus, qui talis fuit, vt
mori sponte pro hominibus. Et ideo illa est obl
noua & maior quam prima, quia maius est ben
sine mensura. Si autem obligamur ista obligatio
prima, tunc erit vna infinita obligatio, quæ no
test cogitari maior. Si ex obligatione infinita
quam homo fecerat propter peccata, causata e
obligatio infinita bona, quam Deus fecit, qua
rauit hominem ab illa infinita obligatione m
mortem filii sui Iesu Christi. Prima obligatio fu
turalis propter esse, scil. propter corpus & anim
propter totum mundum, sed ista obligatio es
pter bene esse & propter Christum. Prima obl
fuit, quia homo de nihilo à Deo factus fuit, I
obligatio est, quia homo est iterum factus de
Duo nihil. Vnde duplex est nihil, scil. nihil negatiuum, d
Deus fecit hominem primo, aliud est nihil pr
uum, quod fecerat homo, quando perdidit ben
priuando seipsum à bene esse, & acquisiuit mal
seu malitiam & obliquitatem, iniustitiam & vi
turpitudinem & deformitatem, quæ sunt nihil.
homo, quando priuauit seipsum de suo bene es
cidit in non esse, seu in nihil priuatiuum, sicut ho
quando perdit visum, cadit in cæcitatem, quæ c
hil priuatiuum & deformatiuum. Et ideo cum
extraxit hominem de isto nihil, dando sibi bene
tunc fecit iterum hominem de nihilo. Et sic
primo fecit hominem, cum non esset, deinde
eum, cum perierat, & ideo homo obligatur pro
mo facto, & etiam obligatur pro seipso iterum f
seu refecto & restaurato, & de quãtomagis est re
rare & reficere, quam primo facere, de tanto
obligatur pro se restaurato, quam pro seipso fa
Maior bonitas restaurandi quã creando ostenditur. Vnde maiorem amorem & bonitatem ostendit D
homini, restaurando ipsum & reficiendo, quam
endo ipsum, quia primo antequam esset homo, A
mertierat, vt fieri non deberet, & sic nihil repugna
vt non fieret, sed postquam homo factus fuit, pecca-
do &

lo & Deum offendendo meruit, vt illud perderet, q̃ factus erat, & illud, propter quod factus erat, & ideo infinita fuit ista bonitas Dei, & pietas & benignitas & dilectio erga hominem, quando contra meritum suũ ipsum restaurauit & refecit, quia meritum hominis repugnabat, vt hoc fieri non deberet. Et etiam quia pro restauratione hominis Deus voluit filium suum æternum Deum cum eo fieri hominem, & per consequens fratrem hominum, & in hoc dedit homini & humanæ naturæ suam diuinitatem, taliter quod non posset magis dari, & Deificauit hominem & exaltauit, quod non potest plus exaltari. Et in hoc ostendit, quantum dilexit hominem, quia homo non potuit satisfacere, nisi Deus fieret homo, & ideo indigebat homo, vt Deus fieret homo, & ipse voluit hoc facere pro homine, & magis voluit, quod filius suus æternus fieret homo, & moreretur, quam quod homo periret. Et ideo vsque ad vltimum de potentia Deus ostendit amicitiam per opus & per amorem, quem habebat erga hominem, cum in tanta necessitate & taliter adiuuit hominem, & ipse filius Dei factus est homo ex voluntate & sponte, & pie voluit dare vitam suam & seipsum morti propter hominẽ, & magis voluit mori, quam quod homo periret. Sic Deus magis obligauit hominem sibi sine comparatione restaurando, quam primo faciendo. Sicut enim beneficia Dei creuerunt & augmentata sunt, ita obligatio erga Deum creuit & augmentata est. Et ita homo bis debet seipsum Deo, & quicquid potest postquã dedit seipsum homini, quantum fieri potest, & homo debet seipsum dare Deo quantum fieri potest, & hoc homo facere non potest, scil. dare seipsum Deo, nisi adiuuetur per Christum, quia Christus dat adiutorium homini, vt det seipsum Deo quantum fieri potest, nec adhuc quamuis homo det seipsum Deo, & millesies millesies, nihil est ad recompensationem beneficiorũ Dei. Et ideo vt habeat homo, quod reddat Deo, & retribuat pro omnibus beneficiis acceptis sufficienter;

In redemptione ostenditur dilectio Dei.

Pro redemptione obligamur Deo.

Christus dedit seipsum homini. Vnde primo se obtulit & dedit Deo Patri in cruce pro homine riendo, deinde iterum reddidit seipsum homi surgendo, vt homo offerret ipsum, & daret Deo in memoriam passionis & mortis filii sui Iesu Chri & meritum suum & memoriam illius amoris in quem Christus ostendit in passione. Et sic Chri venturus est homini tam pro obligatione, quæ peccato, quam pro obligatione, qui est pro datis neficiis & acceptis; & vtraque est infinita. Et ideo Christus est oblatio & hostia pro peccato, & oblatio pro beneficiis acceptis, quia nihil est acceptabile Deo, nisi Christus benignissimus, vel per Christum. Et ideo quicquid homo reddat Deo, nihil acceptatur a Deo, nisi sit cum Christo & cum memoria Christi, quia ipse solus inquãtum homo est acceptabilis Deo, & alia propter ipsum. Et ideo vt homo sufficienter respondeat diuinitati & Deo Patri, oportet, quod offerat seipsum, scil. suum amorem & suam deuotionem, quantum fieri poterit, & hoc simul offerendo Christum, & sic homo per Iesum Christum habet sufficientiam, vt reddat Deo omnia, quæ reddere debet. Ex his apparet, quod homo Christianus habet vnam nouam obligationem, qua obligatur Deo super aliam obligationem primam communem, per quam omnis homo obligatur Deo, quia homo Christianus nõ solum est factus à Deo, immo est redemptus & emptus, & precium suum est infinitum, per quod est emptus, scilicet vita personæ infinitæ Iesu Christi Dei & hominis, quæ data est pro sua liberatione. Et ideo homo Christianus si Deum offendit & iniuriat, tunc facit maiorem obligationem pro peccato, quam omnes alii homines, quia alii homines non poterant nisi contra vnam obligationem, sed homo Christianus contra duas. De quanto enim obligatio pro beneficiis acceptis est maior, de tanto obligatio pro peccatis est maior. Et ideo de tanto peccatum seu offensa Christiani excedit & superat peccata & offensas omnium aliorum,

Christus est oblatio nostra pro peccatis.

Magis obligatur Christianus pro peccato, quam infidelis.

rum; de quanto obligatio sua pro beneficiis acceptis excedit obligationem omnium aliorum, & quia excedit eam in infinitum, ideo etiam peccatum Christiani excedit peccata aliorum in infinitum, & ideo ad maiorem pœnam est obligatus quam alii, & sine mẽsura. Et ideo summe cauere debet homo Christianus, ne offendat Deum.

¶ *Quod tota intentio, scientia & cognitio, memoria & applicatio & studium Christiani debet esse circa mortem Iesu Christi Filii Dei.*

TITVLVS CCLXXIX.

ET quia iam ad longum declaratũ est, quod mors hominis Dei erat illud, per quod solum poterat fieri satisfactio, liberatio & redemptio, & solutio & humanæ naturæ restauratio, ideo postquã talis mors iam facta est eo modo, quo fieri debuit, & sustinuit eam Iesus Christus, qui est homo Deus & Filius Dei, & postquam in ipsa morte est tota virtus restaurationis humanæ naturæ, quia fuit infiniti meriti, quod durat in æternum, & per consequens in ipsa morte Christi est totum bonum hominis, & totius humanę naturæ, sequitur, quod totum studiũ Christiani hominis & applicatio suæ intentionis & cogitationis & memoriæ, debet esse circa mortem Iesu Christi, & quod tota scientia Christiani debet esse de morte Christi & de proprietatibus & conditionibus & circunstantiis eius, & de necessitate eius, & de sua virtute & natura. Quid enim debet studere & scire Christianus nisi illud, in quo est totum bonum suum, & sua substantia tota, totus thesaurus suus, & omnes diuitiæ suæ, & videre suam indigentiam & necessitatẽ: Quid est thesaurus hominis nisi per ipsum meritum? Ergo postquam in morte Christi est omne meritum hominis, sequitur, quod totus thesaurus hominis est in morte Christi. Et quid etiã virtus hominis nisi meritum? *Tit.* CCLII.

Thesaurus noster est in morte Christi.

ritum? Ergo cum in morte Christi sit omne meritum, sequitur, quod in morte Christi est omnis virtus hominis. Qui ergo vult in se habere omnem virtutem, & omne meritum, & omne bonũ, recipiat in se Christi mortem, & portet eam in se, & incorporet eam sibi. Sed quia mors Christi transit, & meritũ eius semper manet in æternum, ideo mors Christi non potest recipi in homine nisi per memoriam & cogitationẽ. Et ideo quia mors Christi est radix omnis meriti & omnis virtutis, quando homo recipit in memoria & in cogitatione sua mortem Christi, tunc recipit virtutem & meritum mortis eius. Christus enim recepit mortem suam de facto & realiter, sed homo non potest eam recipere nisi in memoria & cogitatione: Et ideo per memoriam mortis Iesu Christi ipsa mors manet in hominibus. Et quia meritum Christi semper viuit, & Christus semper est, licet mors sua non sit, ideo qui habet in se memoriam mortis Christi, habet in se meritum & virtutem Christi, & per memoriam homo facit mortem Christi suam, & incorporat eam sibi, & vnitur cum ea, & tunc homo facit vnam mortem Christi in memoria sua, & talis memoria viuificat hominem, & facit ipsum participare in meritum Christi. Ecce ergo ordinem: mors Christi, meritum Christi, & præmium mortis Christi: mors fuit causa meriti, & meritum causa præmii: & totum hoc dedit Christus hominibus, quia dedit meritum suæ mottis & præmium. Ergo quia ipsa mors est radix meriti & præmii, sequitur, quod qui non recipit & plantat in se radicem, non recipit fructum, scil. meritum & præmium. Et ideo memoria mortis Christi est radix ad recipiendum meritum & præmium Christi. Et vbi est maior & fortior memoria, ibi recipitur magis de merito & de virtute mortis. Et quia mors Christi data est toti humanæ naturæ, & cuilibet homini liberaliter sicut Sol, & est communis omnibus sicut Sol, ideo quilibet homo potest eam recipere in memoria sua, & vnus nõ impediat alium, & sic omnes homi-

Mors Christi est radix meriti & præmii.

Tit. CLXXXIX.

homines possunt simul accipere meritum Christi, recipiendo memoriam suæ mortis. Debet igitur laborare omnis homo Christianus, vt fiat & permaneat in eo memoria mortis Christi, quia per memoriã ipsam manebit in eo virtus Christi & ipse Christus. Per talem memoriam fit vera vnio & obligatio inter Christum & Christianum. Ecce ergo tota scientia Christiani, inquantum Christianus est, consistit in hoc, vt cognoscat duas obligationes, scilicet primam naturalem, & secundam, quæ est pro peccato, & cognoscat mortem Christi, quia ista sunt ligata inter se, & qui ignorat ipsas obligationes, totaliter ignorat Christum & mortem eius, quia nescit necessitatem Christi & mortis eius, & ideo credit ipsum esse superfluum & totum nihil & derisorium. Dum autem cognoscit homo duas obligationes suas, quibus obligatur Deo, tunc fit in eo præparatio & capacitas ad suscipiendum in se Christum & mortem suam & virtutem suam, & cogitur ire ad Christum, & quanto homo magis cognoscit necessitatem suam & indigentiam, tanto magis recipit Christũ. Sicut enim cognoscendo seipsum, inquantum erat homo, per comparationem ad alias creaturas, inquantum lapsus & perditus, inuenit & cognoscit Christum Deum rectissime esse & hominẽ. Sicut enim homini, inquantum lapsus est, Deus homo est necessarius, & sicut homini, inquantum homo est, necessarius fuit Deus creator, ita homini, inquantum lapsus est & perditus, necessarius fuit Deus redemptor & Saluator, & hoc est Christus. Etiam duplex est scientia de homine, vna est, inquantum homo est, & alia est de homine, inquantum lapsus & perditus est. Et similiter duplex est scientia de Deo proportionabiliter: Vna de Deo, inquantum est Deus, & alia, inquantum est homo. Et ideo quia homo per cognitionem sui ipsius ascendit ad cognitionem Dei, & tantum quantum de seipso cognoscit, tantum cognoscit de Deo, ideo qui ignorat seipsum inquantum est homo, ignorat Deum, & qui ignorat seipsum inquã-

Cognitio propriæ indigentiæ disponit ad Christum recipiendũ.

tum est lapsus, ignorat Deum hominem, scil. Christ
Tit. LXXXII & LXXXIII. Et ideo sicut superius quãdo volebamus aliquid probare vel scire de Deo, inquantum Deus est, arguebamus de homine inquãtum homo est, ita modo si volumus aliquid probare vel scire de Christo Deo & homine, debemus arguere per naturam hominis lapsi & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere à seipso, necà cogitatione suiipsius, & ita homo potest considerare seipsum inquantum est homo, & inquantum est homo lapsus, & inquantum est reparatus. Et ideo homo duobus modis est opus Dei, videlicet opus Dei primo factum de nihilo, secundo est opus Dei reparatum & restauratum de lapsu & perditione, finaliter & vltimo erit opus Dei glorificatum & consummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur esse tria, videlicet opera conditionis, & opera restaurationis, & opera glorificãtionis. Quia igitur mors Christi est tota causa restaurationis hominis lapsi, ideo homo lapsus & restauratus debet applicare totum suum studium circa mortem Christi, vt continue applicet eam sibi, & recipiat virtutem eius in seipso. Sicut enim medicina aliqua vel herba habens virtutem non proficit infirmo, nisi applicetur infirmo & vniatur ei, ita mors Christi non proficit homini ipso nisi applicetur ei, nec homo aliter recipit virtutem ab ea.

¶ *Quod quamuis homo lapsus reparetur & curetur quantum ad bene esse animæ, & quantum ad malum voluntarium, non tamen reparatur quantum ad bene esse corporis, & quantum ad malum, quod erat inuoluntarium.*

TITVLVS CCLXXX.

Tit. CCXLVIII. DEclaratum autem fuit superius, quod in homine lapso fuit duplex malum, malum animæ seu liber

beri arbitrii, quod erat voluntarium, & malum corporis, quod erat inuoluntarium. Primum malum erat malum culpæ, ſecundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene eſſe, ſcilicet corporis & animæ, ita lapſus inuenit duplex male eſſe, ſcil, corporis & animæ, quia perdendo bene eſſe animæ perdidit bene eſſe corporis, quia bene eſſe corporis erat propter bene eſſe animæ, & ſicut remanſit eſſe animæ, ita remanſit eſſe corporis. Declaratum etiam fuit, quod iſta duo mala animæ & corporis, ſeu iſtud duplex male eſſe contrario modo ſe habent in primis duobus hominibus, & in aliis deſcendentibus ab eis, quia in primis duobus malum voluntarium ſeu male eſſe animæ fuit cauſa mali inuoluntarii ſeu male eſſe corporis, ſed in omnibus aliis naſcentibus ab eis per generationem libidinoſam & corruptam malum inuoluntarium ſeu male eſſe corporis & carnis fuit cauſa mali inuoluntarii ſeu male eſſe animæ ſeu liberi arbitrii. Quamuis autem Chriſtus remoueat & deſtruat ab homine lapſo malum voluntarium ſeu male eſſe animæ & liberi arbitrii, & reſtituat bene eſſe animæ, non tamen remouet ab homine nec deſtruit malum inuoluntarium ſeu male eſſe corporis, immo remanet male eſſe corporis ſeu carnis cum bene eſſe animæ. Hoc autem eſt valde conueniens, quod in homine remanet malum inuoluntarium ſeu male eſſe carnis ſeu malum pœnæ, quod idem eſt propter multa. Vnde homo non cognoſceret ſe fuiſſe lapſum & perditum, ſi remoueretur ab eo malum inuoluntariũ ſeu malum pœnæ; Etiam non cognoſceret beneficiũ infinitum ſibi datum, & reputaret totum quaſi nihil. Et ideo conueniens eſt homini, quod remaneat in eo mala & pœnæ corporis propter bonum ſuum, vt continue cognoſcat lapſum ſuum qualis fuit, vt ſic magis diligat continue Chriſtum & vniatur cum eo. Sed tamen Chriſtus conuertit totum illum malum in bonũ hominis quantum ad animam. Vnde ſicut Chriſtus per ſuam corporalem pœnam & mortem carnis ſuæ

In eodẽ Tit.

Quod Chriſtus morte ſua non abſtulit malũ pœnæ in homine.

operatus est infinitum bonum, ita valde rationabile fuit, vt in homine etiam remaneret mors & pœna. Sed sicut mors & omnis pœna corporalis fuit in Christo voluntarie, & ideo meritoria pro hominibus, & fuit instrumentum liberationis hominis, ita etiã vt mors & omnis pœna corporalis fieret in homine voluntaria & meritoria, & esset instrumentũ acquirendi merita. Sicut enim mors sua & omnis pœna corporalis fuit summi meriti, ita etiam mors hominis & omnis pœna corporalis voluntarie assumpta propter Christum fieret magni meriti. Si enim Christus ab hominibus remoueret mortem & omnes pœnas corporales, vt non possent pati, iam tolleret hominibus occasionem merendi & acquirendi merita, quia omnis pœna voluntarie & sponte assumpta propter Deum est meritoria & bona, & ideo non fuit conueniens, quod remoueret ab homine illud, quod poterat esse instrumentum ad faciendum bonum ad honorẽ Dei. Non igitur Christus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuoluntarium, sed conuertit illud in bonum hominis, & facit illud esse voluntarium, vt sit meritorium. Etiam Christus malũ voluntarium, quod erat in libero arbitrio & in anima, facit inuoluntarium, odibile & displicibile homini, & malum inuoluntarium, quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile & fugibile & displicibile homini (quid enim terribilius morte?) facit & reddit voluntarium, amabile homini & appetibile. O mirabilis conuersio ista! Et ideo homini Christiano, si vere Christianus est, mors & omnis pœna corporalis est propter Christum summe amabilis & desiderabilis & acceptabilis, quia omnis homo Christianus veraciter amat & vult imitari Christum, quod non posset facere, si non posset pati mortem corporalem & pœnam sicut Christus. Quid ei rationabilius, quam vt sicut Christus sustinuit mortem voluntarie & pœnam corporalem, ita & Christianus sustineat mortem & pœnam corporalem propter Christum voluntarie, vt homines

Defectus nostri sunt occasiones merendi.

homines habeant in ſeipſis & in corpore exteriori illud, per quod poſſint oſtendere amorem interiorem & affectum cordis erga Chriſtum. Quare conueniẽtiſſimum eſt, quod remaneant in hominibus reparatis quo ad animam pœnæ corporales, non tamen vt regnarent & dominarentur ſicut ante, quia timebantur. Omne quod timetur ab aliquo, dominatur ei, & regnat ſuper eum, & ideo mors & omnis pœna corporalis dominabatur homini & regnabat ſupra hominem, quia timebatur ab homine. Sed in homine Chriſtiano mors non timetur, nec aliqua pœna corporalis, & ideo non dominatur, quamuis ſit in homine, nec regnat, immo ſubiicitur voluntati eius. Sed quoniam in corpore & in carne hominis lapſi erant etiam concupiſcentia carnis ſeu voluntas carnis inordinata, per quam caro erat corrupta & infecta, per quam caro dominabatur animæ & ſubiungabatur ſibi totaliter per iſtam concupiſcentiam anima, & iſta voluntas carnis inordinata & libidinoſa erat verus inimicus animæ, quia per ipſam anima erat corrupta & infecta, & etiam caro ipſa propter iſtam concupiſcentiam inimica erat Dei, quia Deus creabat animã mundam, & iſta caro propter iſtam concupiſcentiam ſuam corrumpebat & inficiebat animam, & trahebat ipſam ad ſe, ſicut meretrix trahit virũ. Et ideo quamuis iſta voluntas ſeu concupiſcentia carnis ſit inimica animæ, & corrumpit animam, & inimiçetur Deo, attamen non debuit deſtrui nec annihilari totaliter nec deleri, vt nullo modo eſſet, immo conueniens fuit, quod remaneret cum aliis pœnis corporalibus, quoniam poſtquam anima recuperabat ſuum bene eſſe & ſuam bonitatem, rectitudinem & virtutem, & ſuam fortitudinem, & per conſequens liberabatur à poteſtate & dominio carnis, ideo quia caro per illam concupiſcentiam damnauerat animam, conueniens eſt, quod talis inimicus remaneat, vt anima vindicet ſe de ipſo ſuo inimico capitali, & continue ipſum puniat & vincat & pugnet cõtra eum indeſinenter, quo-

Aduersum Chriſti mors dominabatur nobis.

Chriſtus morte ſua non remouit concupiſcentiam carnis vel fomitem.

niam inimicus mortalis non debet ſtatim occidi, ſed debet languere, & paulatim deſtrui. Sufficit enim animæ, quod inimicum ſuum teneat ſub pedibus ſuis, & dominetur ei, & percutiat & verberet ipſum, ideo ſufficit habere animæ adiutorium, vt dominetur ſuo inimico capitali. Item etiã eſſet anima ocioſa quodammodo, niſi haberet inimicum continuum cum quo pugnaret, & ſe exercitaret in pugna continua cũ armis ſibi datis à Chriſto, & ſic continue pugnando acquirit victorias & merita. Item etiam bonum eſt homini, vt continue ſentiat ſuum capitalem inimicum, qui ipſum damnauerat, & ſub cuius poteſtate erat, & ſic cognoſcat gratiam ſibi factam, & cognoſcat ſe accepiſſe gratiam, & bene eſſe quantum valet, & cognoſcat per experientiam, à quali inimico liberatus ſit, cui ante ſeruiebat, & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur ſub poteſtate talis inimici & tãtæ corruptionis, & ſemper cogitet, à quanta corruptione & ſorditate anima ſit liberata, & ſemper gratias agat, & non tradat obliuioni. Ergo fuit conueniens, vt remaneat in homine reparato concupiſcentia, non tamen vt regnaret & dominaretur ſicut ante, ſed propter cauſas dictas. Et ſic apparet, qualiter Chriſtus omnia mala hominis conuertit in bonũ, & quod remouet malum animæ ſeu voluntarium, & dat bene eſſe animæ, & malum corporis facit voluntarium & meritorium, quod ante erat inuoluntarium.

¶ *De forma & modo, in quibus Ieſus Chriſtus Filius Dei & homo verus, vt verus medicus & ſaluator, dat bene eſſe, & gratiam, & ſalutem, & omnia neceſſaria homini lapſo, quibus recipit homo de facto & modo regenerandi & renouandi hominem, & incorporandi eũ cum Chriſto.*

TITVLVS CCLXXXI.

Quoniam

QVoniam autem homo lapsus & perditus indiget, vt recipiat bene esse, & curetur à suo malo esse, indiget etiam, vt recipiat indulgentiam & remissionem omnium peccatorum & offensarum, & hoc nullus potest dare nisi Iesus Christus, vt iam declaratum est, ideo modo oportet specialiter venire ad factum & admodum ordinatum & præfinitũ à Christo, in quo homo de facto recipiat omnia necessaria sibi quo ad animam. Vnde ipse Christus ordinauit in Ecclesia sua modum & formam, in quibus ipse dat homini gratiã, & benę esse, & salutem, & homo recipit ea de facto. Vnde quia bene esse, quod homo debet recipere à Christo, est inuisibile, & ipsa gratia, quæ est bene esse, est inuisibilis, quia est res spiritualis sicut anima, propter hoc Christus ordinauit aliquas res corporales, sensibiles & visibiles, per quas & in quibus homo reciperet adiutorium & bene esse seu gratiam suam a Deo, videlicet recipiendo in se illas res corporales, quæ quidem corporales & visibiles habent similitudinẽ cum illa gratia recipienda, & quodammodo significant eam & repræsentant: Ita ergo Christus ordinauit & instituit, quod homo reciperet suum bene esse & suum donum per res corporales & visibiles tãquam per quædam instrumenta, & non voluit dare suam gloriam & suum donum nec tantum beneficiũ totaliter occulte, sed in forma visibili & manifesta, & non quod illud, quod datur, sit visibile, nec videatur, nec audiatur, sed solum videtur in illa re corporali & visibili, sicut in quodam signo & in quadam imagine. Et ideo vt homo posset cognoscere, quid est illud, quod recipit in anima, ordinauit Dominus noster Iesus Christus tales res visibiles aptas ad hoc, vt per illas nos possimus cognoscere illud inuisibile, quod recipimus: Et ordinauit exterius modum & formam recipiendi & applicandi tales res visibiles ad ipsum hominem, & exterius in corpore, vt per hoc homo cognosceret & cogitaret, quod sicut exterius & visibiliter fit, quod ita cõformiter ipse Dominus Iesus Christus

Tit. CCLXXV.

Quod Christus instituit dare gratiam homini per sensibilia, puta per Sacramenta.

ſtus operaretur in anima. Et hoc fuit valde conu-
ens & proportionatum homini, vt per talem mod-
homo reciperet donum Chriſti, quia homo debet
gnoſcere, quid eſt illud, quod recipit, & modus
gnoſcendi ipſius hominis eſt, vt per corporalia, ſe-
bilia & viſibilia cognoſcat ſpiritualia & inuiſibili-
iam declaratum fuit in ſcala naturæ. Et ideo ſicut
ſcalam naturæ, quæ conſiſtit in rebus viſibilibus,
mo aſcendit ad cognoſcendum res ſpirituales & in-
ſibiles, ita ſimiliter Dominus ordinauit homini
quādam ſcalam in reſtauratione ſua, vt per res cor-
rales & viſibiles homo cognoſceret res ſpirituales
inuiſibiles, & non ſolum hoc, immo ſuſcipiendo
res corporales & viſibiles viſibiliter reciperet ipſa
ſpirituales & inuiſibiles inuiſibiliter. Et ideo iſta
la vltima eſt ſcala recipiendi & cognoſcendi ipſa
inuiſibiles in homine, & non tantum cognoſce-
ſed ſcala naturæ eſt tantum ſcala cognoſcendi, &
iſta ſcala vltima eſt melior, vtilior & magis fruc-
ſior homini. Prima ſcala eſt ſcala naturæ, iſta ſecu-
ſcala eſt ſcala gratiæ. Prima ſcala eſt ſcala creati-
& conditionis, ſed in iſta ſecunda ſcala eſt ſcala rec-
tionis, reparationis & reſtaurationis, ſcala vitæ, ſ-
ſalutis. Prima ſcala eſt ſcala hominis inquantum
mo, ſed iſta ſecunda ſcala eſt ſcala hominis inquā
lapſus eſt. Et ideo homo inquantum eſt lapſus d-
primo aſcendere per iſtam ſcalam gratiæ, quia ho-
lapſus eſt in profundiſſimo loco & infimo, & diſta-
infinitum à Deo, & eſt inimicus Dei: Et ideo prim-
debet exire de illo loco infimo, & aſcendere ad g-
tiam Dei, & ad donum Dei & auxilium, & adiuto-
& ad bene eſſe, quia aliter non poterit aſcendere
ſcalam naturæ. Primo Deus ordinauit homini p-
fecto habenti bene eſſe ſcalam naturæ, per quam
terat aſcendere feliciter & deſcendere. Secundo
dinauit homini lapſo, qui cecidit de bene eſſe ad m-
eſſe, & de gratia ad culpam, de amicitia Dei ad ini-
ciciam, ſcalam gratiæ, per quam aſcenderet ad bene
eſſe

Quare Chriſtus inſtituit Sacramenta.

Supra in principio.

Scala creationis.

Scala recreationis.

Scala gratiæ.

esse & ad gratiam & ad amicitiam suam. Et ideo homo lapsus non potest inuenire Deum, quem perdidit, nisi ascendat per secundam scalam. Et si per primam primo vult ascendere & ire ad Deum, tunc frangit collum suum, & habet obstaculum, & non inuenit Deum, sed magis inueniet errorem & diabolum & malum suum. Per primam scalam naturæ seu creaturarum homo ascendebat ad Deum, sed per secundam ascendit ad Deum hominem. Sic ergo sicut duplex est status hominis, ita duplex est scala: Prima fuit ordinata à Deo tantum. Secunda est ordinata à Deo homine, scil. Iesu Christo. Et ideo valde rationabile fuit, vt sicut Deus, quando nondum erat homo, ordinauerat, vt homo ascenderet ad Deum per scalam rerũ visibilium & corporalium, ita quando factus est homo & recepit corpus, ordinauerit, vt homo ascendat ad Deum & hominem per scalam rerum corporaliũ. Et sicut in seipso habet quandam scalam humanitatis & diuinitatis seu corporis & animæ & diuinitatis, & etiam homo habet quandam scalam in seipso, scilicet corporis & animæ, ita etiam ordinauit quandam scalam rerum corporalium seu visibilium & gratiæ suæ, vt homo per res visibiles ab ipso ordinatas ascenderet ad gratiam suam. Et sicut in se scala habet duos gradus, scil. humanitatem & diuinitatem, & per humanitatem ascendit ad diuinitatem, & homo habet etiã in scala sua, quæ est in ipso, duos gradus, scil. corpus & animam, ita conformiter scala ab ipso ordinata haberet duos gradus, scil. ipsas res visibiles & gratiam suam, & per res visibiles ascenderet ad gratiam suam cognoscendam & recipiendam. Non enim est mirũ, si Christus ordinauit, quod in rebus corporalibus & visibilibus homo lapsus recipiat gratiam suam, & suũ bene esse perditum; cum Deus primo ordinauerit, quod homo habens iam bene esse reciperet suum optimum esse per res corporales, scilicet lignum scientiæ boni & mali, scil. seruando obedientiam de præcepto dato super lignum scientiæ boni & mali, quod quidem

Conuenienter Christus instituit dare gratiã per visibilia.

quidem lignum erat res corporalis & visibilis: E
sicut Deus ordinauerat, vt homo seruando illam
dientiam de illo ligno reciperet optime esse; i
ordinauit Christus Deus & homo aliquas res v
les & corporales, vt homo illas in se recipiēs per
dientiam, & propter obedientiam recipiat gr
suam & bene esse seu donum suum. Et ideo il
visibiles ab ipso ordinatæ & institutæ habent
virtutem & efficaciam ex ordinatione sua, vt q
que suscipiat eas debito modo, recipiat gratiam

Quomodo gratia sit in Sacramentis.

quæ significatur per tales res: Non quod in illis
contineatur gratia, sed quod ab ipso datur omni
pienti propter ordinationem & institutionem
& quasi ex quodam pacto. Qui autem contem
cipere tales res ab ipso ordinatas, nullam recipi
tiam. Et ideo quia per tales res corporales Do
ordinauit gratiam suam dare homini, propter h
les res sanctificantur & sacrantur per verba su
dicūtur in nomine suo super tales res corporales
quidem verba etiam significant illam gratiam
piendam: Et ideo tales res corporales & visibile
ctificare & consecrare per verba sunt sufficien
strumentum ad recipiendum gratiam. Et conue

Tit. CCX: Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentū, secundum Aug. Quare?

tissime verba Christi debent addi cum rebus co
talibus, quia sicut iam declaratum fuit in capitu
verbis Dei; duo solum habemus à Deo, creatur
licet & verba sua, & verba sua habent omnem
tem: Et Deus per verbum suum fecit creaturas,
eo verba Dei operātur super creaturas visibiles.
ergo tales res visibiles debent repræsentare illud
uisibile, quod datur & recipitur, & habere sim
dinem cum eo, quia aliter non faceret hominem
dere ad cognoscendum, quia etiam Dominus
Christus instituit & ordinauit tales res creatas
gnificandum illud inuisibile, quo homo indiget,
homo recipiendo tales res ab ipso ordinatas recip
in anima illud inuisibile, quod significatur & re
sentatur per ipsas res. Et ideo quia verba magis

bent aptitudinem ad significandum & repræsentandum res inuisibiles, quam ipsæ res corporales, quia homines vtuntur verbis ad significandum, & vadunt & intrant in animam; & propter hoc significatio euidentior & magis manifesta fit per verba, quam per ipsas res corporales, ideo vt significatio sit plena & cõpleta, & euidentissima & clarissima, & determinata, & certa, verba debent addi cum rebus visibilibus, vt per res visibiles & per verba, quæ audiuntur, fiat vna completa repræsentatio & significatio vnius & eiusdem rei inuisibilis. Et quia homo velocius & fortius ascendit per talem significationem tanquam per scalam ad illam rem inuisibilem cognoscendam & cogitandam, vt simul videndo ipsas res visibiles & repræsentantes & ordinatas à Domino & audienda verba significantia idem homo intelligat clarissime, quid est illud inuisibile, quod debet recipere & quod dabitur ei à Domino, & vt homo firmissime credat, quod recipiat gratiam inuisibilem & illud, quo indiget, recipiendo tales res. Ideo est ibi ordinatio & institutio Domini nostri Iesu Christi & voluntas sua, qui ordinauit, instituit & voluit, vt per tales res corporales homo susciperet gratiam suam & adiutorium suum. Sunt etiam verba sua irrefragabilia, verissima, & ideo tam sua efficax ordinatio, quam sua verba, quæ non possunt esse falsa, formant hominem ad credendum, quod ibi recipit inuisibilem gratiam, qua indiget. Ecce igitur scalam firmissimam & fixam & immobilem ad ascendendum. Et quia ista scala est scala cognoscẽdi & suscipiendi seu habendi, ideo vt vtroque modo sit fortissima, est ibi primo plena significatio & repræsentatio tam ex parte rerum, quam ex parte verborũ, vt homo ascendat cognoscendo, est ibi etiam ordinatio Christi efficax, vt homo ascendat ad suscipiendũ, & credat firmissime, quod accipiat talem gratiam repræsentatam & significatam tam per tales res visibiles quam per verba. Quid enim magis firmum, magis solidum, magis securum, quam ordinatio Christi &

Quod Sacramenta id cõferunt quod figurant.

verba

verba ſua? Quid enim fortius in regno, quic
immutabile, quam ordinatio regis & verbum
Et ideo talis ordinatio Chriſti & verbum ſu
ponunt neceſſitatem, non tamen cogentem,
luntariam, vt homo recipiendo tales res viſib
cipiat à Chriſto talem gratiam ſignificatam p
res, & vt Chriſtus det illam, quia ipſe ſe oblig
re ex ſua bonitate & voluntate, vt eſſet ſumma
tas, quando ſcil. ordinauit tales res viſibiles;
pactum cum hominibus. Qui enim voluit m
hominibus cum ſumma pietate & benignitate
modum ordinare, quo magis conueniebat h
bus. Si enim Deus ſecrete in ventre matris,
corpus eſt organiſatum, creat & dat animam r
lem, ſine petitione & poſtulatione, quantom
bit gratiam inuiſibilem ſuam, ſi homo debito
recipiat res corporales & viſibiles ab ipſo o
ad recipiendum ſuam gratiam? Vnde tam ani
gratia immediate veniunt & fluunt ab eo per
nem. Et ſicut ipſe ordinauit, quando fecit hom
quod quotieſcunque corpus eſſet diſpoſitum
ganiſatum, recipietur anima rationalis; qu
crearet, ita ordinauit, quando reſtaurauit hom
quod quando homo reciperet debito modo
corporales ab ipſo ordinatas, reciperetur grati
anima, quam ipſe crearet. Et ſicut Deus nunqu
ficit quin creet & det animam, ita nunquam
quin creet & det gratiam.

Sacramenta neceſſario conferũt gratiam.

Ecce igitur modum, per quem Chriſtus De
dat homini lapſo ſuum beneficium & adiutor
facit ipſum participem in merito ſuo & in mo
& incorporat hominem ſibi, & facit ipſum ſuũ
brum, & incorporatur ei & vnitur & fit de do
& de familia ſua; videlicet per res corporales
biles ab ipſo ordinatas, per quas homo ſignatu
ſuus. Vnde ſi homo vult recipere gratiam fati
nis & redemptionis per Chriſtum, vt mors
quæ omnia meruit, ſit ſua, neceſſe eſt, quod a

niatur Christo & credat in eum, & oportet, quod credulitas & fides occulta manifestetur per signa riora & visibilia. Et ideo debuerunt esse signa a & determinata visibilia, per quæ homines prontur se credere in Christum, vt cognoscerentur nines, qui essent membra Christi. Sicut autem ne- erat homini & conueniebat, vt ita satisfaceret istus pro eo, ita conueniebat homini, vt ita vni- r cum Christo, & daretur ei gratia Christi, & quia tales res corporales seu signa datur gratia in ani- & homo sanctificatur & recipit bene esse, & etiã Christus ordinauit eas, propter hoc debent ho- ri & venerari, & debent esse & dici sancta & sa- & Sacramenta, quamuis sint res corporales & vi- es, vnde significant res sacras & sanctas, & præ- nt ad suscipiendum res sacras & sanctas, & sunt matæ à sacratissimo & sanctissimo Christo, quare immerito debent dici Sacramenta. Et per conse- ns scala ista est sacramentalis.

Quod primum Sacramentum, quod Deus ordinauit, est Baptismus seu ablutio in aqua, & Sacramentum regenerationis & renouationis, in quo homo perditus & corruptus regeneratur & renouatur in esse nouo spirituali & gratiæ.

TITVLVS CCLXXXII.

QVoniam autem iam declaratum fuit capitulo de lapsu & corruptione hominis, in quo statu est mo lapsus & corruptus quantum ad animam & li- um arbitrium, & ideo oportet, quod homo tota- r mutetur ab illo statu corrupto quo ad animam, recipiat nouum esse, & perdat antiquum esse, quia esse est, quod recipiat & incipiat bene esse & re- dat à male esse. Necesse est etiam, quod anima fa-

ciat nouas operationes, & relinquat antiquas & ve
tes. Neceſſe etiam eſt, quod ablatur à corruptio
ſua, à ſua fœditate & à ſua macula & infectione, qu
contraxit à ſocietate carnis corruptæ. Neceſſe eſt
iam, quod ſiat plena remiſſio omnis culpæ, omnis
fenſæ & omnis peccati, & quod deſtruatur omnis o
ligatio ad pœnam, vt ſcilicet anima ſit talis & repu
tur tàlis, ac ſi nunquam peccaſſet, nec aliquam cul
habuiſſet. Et ideo Chriſtus ordinauit ad ſignific
dum & repræſentandum omnia iſta, quæ ſunt inui
bilia, & debent fieri occulte in anima, vt ſcil. exter
in corpore fieret ablutio & lauacrum per aquam e
mentalem cum verbis expreſſe ſignificantibus ab
tionem & lauacrum dicendo: Ego te baptiſo in n
Significatio Baptiſmi. mine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Quod eſt ido
ac ſi diceret: Ego te abluo & lauo. Iſta autem ablu
viſibilis, quæ fit exterius in corpore, ſicut ordinat
eſt ſimul cum verbis ordinatis, ſignificat ablutio
inuiſibilem & occultam & ſecretam, quam Chri
facit in anima: Quæ quidem ablutio fit per nouá
tiam ſeu nouum bene eſſe, per quod bene eſſe ina
ma receptum anima innouatur, mundatur & pu
catur, & efficitur totaliter amabilis & acceptu
Deo, ac ſi nunquam peccatum in ipſa anima fa
fuiſſet, & incorporatur & vnitur cum Chriſto, &
paſſio ſeu mors Chriſti efficitur ſua & applicatu
Et ideo iſta ablutio, quæ fit in aqua eo modo,
Chriſtus ordinauit, vocatur Sacramentum ſeu
regenerationis & renouationis, quia hoc eſt reg
rare hominem & innouare, quia anima recipit no
eſſe ſpirituale, quod ante non habebat. Et ideo p
lud Sacramentum anima intrat in regnum cœlo
& homo efficitur Filius Dei & hæres Dei & cohæ
Chriſti. Et ideo in iſto Sacramento recipit homo
men nouum, quia vocatur Chriſtianus: quia ſicut
cipit à Chriſto eſſe nouum & rem nouam, per qu
efficitur homo nouus, ita recipit nouum nome
Chriſto: & ſicut communicat ſuam rem & ſuam gr
tiam

dam, ita communicat ſuum nomen. Sic homo renouatur & quo ad rem & quo ad nomen. Et ſic Sacramentum Baptiſmi eſt prima ſcala ſacramentalis, per quam homo lapſus aſcendit, & eſt ſcala cognoſcendi & ſuſcipiendi inuiſibile per viſibile.

Primo videamus, quomodo eſt ſcala cognoſcendi inuiſibile per viſibile. Vnde ipſa aqua & ablutio & modus abluendi ſunt illud quod videtur, & ideo ſicut corpus proportionatur animæ inuiſibili, ita illud viſibile, quod eſt ſicut corpus, proportionatur rei inuiſibili quantum ad ſignificationem & figurationem & repræſentationem, quia illud, quod videtur in Sacramento, eſt ſignum, figura & imago illius, quod nõ videtur, & ideo debemus arguere de viſibili ad inuiſibile. Et ideo ſicut aqua per ſuam puritatem mundat & purificat omnes maculas & infectiones & totaliter lauat, ita ſignificatur, quod anima inuiſibiliter mundatur & purificatur & abſtergitur & lauatur ab omni macula, ab omni infectione, & ab omni culpa, & ab omni immunditia, ſcilicet per gratiam nouam & nouum eſſe ſpirituale: & ſicut per aquam abluitur totum corpus exterius, ita ſignificatur, quod tota anima abluitur intus. Item ſicut aqua eſt clara & diaphana & ſuſceptiua luminis, ita ſignificatur, quod anima intra illuminatur, & effugantur omnes tenebræ ſpirituales. Item ſicut aqua eſt per ſuam frigiditatem refrigeratiua, ita ſignificatur, quod interius refrigeratur concupiſcentia carnis, quæ animam inficiebat per calorem libidinoſum. Item etiam ſignificatur, quod anima recipit refrigerium à pœna æterna, ad quam erat obligata. Item ſicut ablutio fit in capite, & deinde ad totum corpus; ita ſignificatur plenaria ablutio & remiſſio omnium culparum & offenſarum, & omnis obligationis ad pœnam æternam, ita quod inter animam & Deum nullum eſt obſtaculum, quod impediat animam ire ad Deum, & ideo ſignificatur apertio ianuæ Paradiſi. Et ſic patet, qualiter Sacramentum Baptiſmi, quod fit in aqua corporaliter & viſibili, eſt

Quomodo per Baptiſmum cognoſcimus effectus eius.

Baptiſmus mundat.

Illuminat.

Refrigerat.

Omnia remittit.

Ianuam aperit.

ſcala aſcendendi ad cognoſcendum inuiſibile, quod fit in anima.

Et quia non ſolum eſt ſcala cognoſcendi, ſed etiam recipiendi & habendi, ideo homo ſuſcipiendo exterius Baptiſmum Chriſti ſeu ablutionem aquæ ordinatam à Chriſto, quæ eſt viſibilis, recipit intus inuiſibiliter in anima totum illud inuiſibile, quod ſignificatur per aquam viſibilem, & hoc de neceſſitate virtutis ordinationis Chriſti, qui ordinauit, vt quicunque recipiat ſuum Baptiſmum à Chriſto ordinatum, recipiat totum illud, quod ſignificatur per Baptiſmū. Sic per Baptiſmum viſibile fit inuiſibiliter incorporatio & vnio cum Chriſto, & purgatio, ablutio & mundatio culpæ & remiſſio pœnæ, & apertio ianuæ cœleſtis. Sic in Baptiſmo fit generatio noua, & mutatio de ſtatu in ſtatum, & de ſtatu contrario ad ſtatum cōtrarium, & de male eſſe ad bene eſſe, & de non eſſe ad eſſe, & de malo inuiſibili & occulto ad bonum inuiſibile & occultum. Ideo fit ibi mutatio de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de ſeruitute carnis & diaboli ad ſeruitutem Dei & ad libertatem. Etiam homo per Baptiſmum perdit & acquirit, & totum eſt inuiſibile, quod perdit & acquirit. Et etiam per Baptiſmū homo moritur & viuit, quia anima perdit ſtatum antiquum & vitam antiquam, & deſinit eſſe quoad illum ſtatum, quia ſtatus peccati & vitii & culpæ deſtruitur. Etiam eſt ibi quædā mors, quia anima prius viuebat in vna vita, & per Baptiſmum moritur illa vita, & inchoatur noua vita. Et ideo homo per Baptiſmum ſpoliatur & induitur, quia exſpoliatur, quoad male eſſe, & quo ad vitam carnis, & quo ad affectiones carnales, & induitur, quo ad bene eſſe, quod recipit à Chriſto. Etiam anima exuitur & exſpoliatur quo ad antiquum & primum hominem, & induitur quo ad nouum hominem. Et quia nemo poteſt inchoare vitam nouam Chriſti contrariam primæ vitæ, in qua viuebat, niſi relinquat primam totaliter, & quia prima vita erat voluntaria, oportet, quod vita noua ſecunda

Incorporatur Chriſto.

Regeneratio.

De pœnit. diſt. 1. cap. tres ſunt.

cunda etiam sit voluntaria, & cum voluntas non possit cogi, ideo oportet, quod homo voluntarie relinquat & deserat & odio habeat vitam antiquam, & ei displiceat & pœniteat eum sic vixisse, sic requiritur in homine adulto, quando recipit Baptismum, & oportet, vt displiceat vita mala præterita. Vnde quia in homine adulto est duplex culpa, scilicet vna originalis, & alia actualis, quia peccauit per propriam voluntatem & consensum, ideo oportet, quod habeat displicentiam actualiter, & quia debet recipere nouam vitam & nouum esse à Christo, ideo oportet, quod per propriam voluntatem & consensum adhæreat Christo, & credat in eum. Etiam in homine, qui vtitur libero arbitrio, requiritur fides propria & displicentia de mala vita, sed in paruulo, qui non habet potestatem volendi neque consentiendi, & qui nõ peccauit per propriam voluntatem, sed solum habet culpam & corruptionem originalem, & totum malum venit sibi ab alio, non requiritur, quod habeat fidem propriam nec displicentiam, sed sufficit ei fides aliena, & quod alii credant pro ipso, & consentiant & adhæreant Christo pro ipso. Et quoniam homo ante Baptismum & antequam vniatur Christo est sub potestate diaboli, vt iam declaratum est, ideo vt diabolus expellatur & sua potestas, fit exorcismus ante Baptismum, & fit Catechismus, id est instructio de fide, tãquam quædam præparatio ad Baptismum. Vnde quia in Baptismo fit noua regeneratio spiritualis, & acquiritur noua forma, ideo debent omnia illa præcedere, quæ præparant & valent ad illam formam recipiendam.

In Baptismo adulti requiritur contritio.

Requiritur fides propria.

In paruulis sufficit fides aliena.

Exorcismus & Catechismus quare pracedit.

¶ *Quod Sacramentum Baptismi est scala ascendendi & descendendi.*

TITVLVS CCLXXXIII.

SIcut autem per Sacramentum Baptismi homo lapsus ascendit duobus modis, scil. cognoscendo &

ſuſcipiendo gratiam inuiſibilem, ita quodammodo Chriſtus deſcendit ad hominem lapſum in ipſo Sacramẽto Baptiſmi, in quo homo lapſus venit ad Chriſtum, & Chriſtus venit ad hominem. Vnde iſta ſunt ordinata inter ſe quaſi quædam ſcala & catena, ſcilicet diuinitas Chriſti & humanitas Chriſti, & mors & paſſio Chriſti & Baptiſmus Chriſti. Vnde gratia Chriſti ſeu beneficium & donum ſuum fluit & deſcendit à Deitate ſeu diuinitate Chriſti originaliter, & hoc per humanitatem Chriſti & virtutem mortis & paſſionis ſuæ, in qua eſt infinitum meritum & infinita virtus, & hoc eſt per Baptiſmum Chriſti, & dum homo tangitur per Sacramentum Baptiſmi, tunc gratia deſcendit ad hominem, etiam Chriſtus tangit hominem per Baptiſmum ſuum. Etiam Baptiſmus eſt vltimus gradus iſtius ſcalæ in deſcendendo, & illo modo Chriſtus deſcendit, quia donum ſuum deſcendit & induit hominem ex alto, & ipſum veſtit, ita quod ſicut Baptiſmus Chriſti datur de alto, & quaſi induit corpus totum & cooperit ipſum aqua, ita etiam induit intus totam animam cum ſua gratia, & ſic totus homo tangitur à Chriſto, & ideo tam corpus quam anima incorporantur cum Chriſto, & ideo totus homo efficitur membrum Chriſti, & per conſequens habebit partem in morte, & in paſſione Chriſti, & in virtute & merito paſſionis eius, & ideo homo baptizatur in morte & in paſſione Chriſti & in ſanguine eius, quia in virtute & in merito mortis Chriſti, in qua eſt aſperſus, deſcendit donum & gratia ad animã qua lauatur: Et ideo Baptiſmus eſt inſtrumentũ mortis & paſſionis Chriſti. Sic ergo totum eſt Chriſti, & gratia deſcendens, & Baptiſmus, per quem gratia deſcendit, & mors & paſſio humanitatis, per cuius virtutem deſcendit, & diuinitas, à qua fluit gratia tanquam à fonte, & ipſe homo etiã efficitur ipſius Chriſti per Baptiſmum. Etiam non immerito homo nominatur Chriſtianus & efficitur infiniti valoris & precii, quia tunc emptus eſt infinito pretio, ſcil. mor-

tẽ

te Christi, & non est suiipsius ipse homo tunc, sed est Christi, quia est membrum Christi. Et ideo qui iniuriat & lædit & persequitur Christianum, iniuriat, lædit & persequitur Christum, & qui honorat Christianum, honorat Christum. Ideo homo Christianus debet seipsũ semper reputare esse Christi & nõ suiipsius, & per consequens debet cogitare, quanto & quali pretio est emptus, & quantum est ipsum esse Christianum, & quanta gratia est esse Christianum. Et ideo summe cauere debet, ne tantum nomen polluat & deturpet, ne discordet à Christo, nec ipsum offendat. Ecce ergo catenam immutabilem seu scalam immobilem & firmissimam, diuinitas Christi immutabilis abundantissima omnia de nihilo creans, humanitas Christi, in qua est infinitum meritum & infinita virtus propter mortem & passionem suam, quod quidẽ meritum semper durat & nunquam potest euacuari, & Baptismus, in quo est ordinatio & præfinitio Christi, & præceptum recipiendi, vt omnis homo, qui recipit illum, recipiat gratiam suam. Et ideo quia ordinatio est immutabilis, Baptismus semper habet virtutem & efficaciam, & sic ista scala semper remanet fixa & immobilis. Et ideo nulla debet esse dubitatio, quin homo recipiens aquam baptismalem, sicut debet, recipiat donum & gratiam Christi. Et in ista scala nihil est visibile nisi Baptismus cũ pertinentiis suis, & ideo homo quando recipit Baptismũ Christi, accipitur & ligatur inuisibiliter per gratiam sibi datam cũ Christo inuisibili, & eleuatur & quasi suspenditur, & hoc per medium visibile, scilicet per Baptismũ Christi. Et ideo Sacramentum Baptismi est quasi hamus, per quem Christus piscatur & capit homines & trahit ad se, quia in hamo est aliquid visibile & aliquid occultum, ita in Baptismo est aqua visibilis, & suscipiendo aquam exterius anima interius capitur per gratiã & efficitur Christi. Et sic patet, qualiter Christus descendit ad hominem per Baptismum, & homo etiam ascendit ad ipsum per ipsum Baptismum, & fit ibi

quoddam matrimonium & quidam contractus quoddam pactum & promissio inter Christum & animam, quia anima suscipit Christum in Baptismo voluntarie, & ipse etiam suscipit animam & induit & ornat eam vestimentis suis inuisibilibus, & exspoliat eam vestimentis suis antiquis & corruptis & inhonestis & turpibus. Et ideo anima in Baptismo efficitur sponsa Christi vera, quæ ante erat meretrix diaboli, & per consequens efficitur filia Dei. Et exinde apparet, cum quanta solennitate debet celebrari Sacramentum Baptismi & suscipi, in quo fit tale matrimonium, & anima recipit talem sponsum immortalem, inuisibilem, filium Dei & filium virginis, verum Deum & hominem, omnipotentem, summe amabilem, dulcẽ, summe desiderabilem, summe bonum, summe sapientẽ, qui voluit sponte mori & crucifigi, & suum totum sanguinem fudere pro amore eius, & lauare ipsam per sanguinem suum mundissimum ab omnibus suis maculis, & facere ipsam mũdissimam, vt ipsa fieret sponsa sua & liberaretur à prostibulo diaboli, & ne esset meretrix eius, & damnatio & perditio æterna. Merito ergo magna solennitas & celebritas debet seruari in tantis sponsalibus tanti & talis sponsi, & merito etiam anima debet seruare veram fidelitatem & integrum amorem tali sponso, & omnia, quæ ei promisit, merito etiam debet semper recordari de tanto matrimonio & de omnibus, quæ promisit, & summe cauere, ne corrumpat tantum & tam mirabile matrimonium. Ex istis igitur, quæ dicta sunt, apparet, qualiter anima ascendit per Baptismum non solum cognoscẽdo per visibile inuisibile, & suscipiendo inuisibile per visibile, immo etiam ascendit ad matrimonium & nuptias Christi Filii Dei, & fit sponsa Filii Dei. Ascendit etiam vsque ad filiationẽ Dei, quia fit filia Dei, ascendit etiam, quia fit digna, vt filia Dei, vt intret in regnũ Dei, ad societatem angelorum, & tamen ante Baptismum erat meretrix diaboli, & damnata in æternum cum diabolo & angelis eius. Igitur Sacramentum Baptismi

Baptismus debet cum solennitate suscipi.

iſmi eſt ſcala aſcendendi & deſcendendi, vt dictum
t, & lauacrum regenerationis & renouationis & pu-
ficationis & iuſtificationis, vt declaratum eſt.

Quod ſecundum Sacramentum eſt Sacramentum confirmationis, per quod homo iam per Baptiſmum nouiter genitus roboratur & augmentatur, & ad perfectã ætatem ducitur in eſſe ſpirituali & gratiæ, & confirmatur ad pugnandum & ad nomen Chriſti audacter & publice confitendum, & fit per vnctionẽ Chriſmatis in fronte cum verbis ordinatis.

TITVLVS CCLXXXIV.

DEclaratum eſt autem, qualiter per Sacramentum Baptiſmi homo recipit nouum eſſe ſpirituale
ro ad animam, & de nouo regeneratur & renaſcitur
eſt proprie natiuitas ſpiritualis ipſius animæ. Et
uoniam per viſibilia & corporalia aſcendimus ad co-
noſcendum inuiſibilia & ſpiritualia, & ipſa ſenſibilia
corporalia portãt ſimilitudinem & quandam ima-
inem rerum ſpiritualium & intellectualium. Ideo
ia dupliciter eſt vita in homine, ſcilicet vita corpo-
& ſpiritualis, & etiam duplex ætas, ſcil. animæ &
rporis, ideo ex illis, quæ videmus fieri in vita & æ-
te & natiuitate corporali & viſibili, poſſumus ar-
uere & percipere, quid exiſtat in vita & ætatę & na-
uitate ſpirituali. Et quoniam in vita corporali & vi-
bili primo homo generatur & accipit & incipit eſſe
viuere per generationem. Deinde poſt generatio-
em & natiuitatem accipit augmentum & cremen-
um, donec perueniat ad ætatem & robur & ad perfe-
tam virtutem, vt poſſit facere perfectas operationes
umanas ſecundum corpus. Sic ergo eſt ibi primo ge-

Quomodo Confirmatio ſe habeat ad Baptiſmum.

neratio, deinde augmentum corporale, per quo
mo peruenit ad perfectam ætatem. Sic autem co
miter fit in vita ſpirituali ipſius animæ, quonia
mo homo accipit vitam ſpiritualem, & generatu
ad illam vitam, deinde oportet, quod recipiat au
tum vitæ ſpiritualis, donec anima perueniat ad p
ctam ætatem vitæ ſpiritualis, & roboretur & co
tetur & firmetur in tali vita, & perfecte poſſit o
operationes, quæ pertinent ad vitam ſpirituale
ideo quia per Baptiſmum homo recipit de nouo
ſpiritualem, & incipit eſſe, & eſt quædam gene
ſpiritualis, neceſſe etiam eſt, quod ſit aliud Sacra
tum poſt Baptiſmum, in quo anima recipiat aug
tum vitæ ſpiritualis, & in quo anima accipiat æt
perfectam & fortitudinem & robur vitæ ſpiri
Et ideo poſt Sacramentum Baptiſmi ordinatu
Sacramentum confirmationis, quod ita ſe hab
Baptiſmum, ſicut augmentum ad generationem
ſicut Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis genera
homo viuat in vita Chriſtiana, ita etiam Sacra
Confirmationis eſt quoddam ſpirituale augme
promouens hominem in ætatem ſpiritualem p
ctam, & ideo eſt Sacramentum plenitudinis,
perficiens illud, quod datum eſt prius in Baptiſ
quo datur ipſi animæ gratia ad augmentum &
tudinem & ad robur, & illa gratia prima, quæ
ſcepta in Baptiſmo, creſcit & confirmatur & pe
tur ad perfectionem. Vnde gratia, quæ datur
ptiſmo, lauat animam totaliter, & iſta eſt ſua p
operatio, ſed gratia, quę datur in Sacramento C
mationis, roborat animam atque confirmat. E
quia iſta eſt alia operatio diſtincta à prima, n
eſt, quod ſit aliud inſtrumẽtum diſtinctum à p
vt omnia fiant ordinato modo. Si enim ordo de
ſeruatur in rebus corporalibus & in vita corp
quantomagis debet eſſe ordo in vita ſpirituali,
idem Dominus ordinauerit vtramque vitam. E
vbi eſt noua operatio & nouus effectus in anim

Effectus Confirmationis.

Quod Confirmatio-

et ordinari nouum Sacramentum, ad ſpecialem ectum debet ordinari ſpirituale Sacramentum. Vn- Sacramenta ordinantur ad animam perficiendam, nandam & complendam, & Chriſtus pro ipſa Sa- menta operatur in anima noſtra faciendo in ea di- ctas operationes & diſtinctos effectus per diſtin- Sacramenta tanquam per quædam medicamenta inſtrumenta diſtincta ſecundum indigentiam ani- & ſecundum quod ei conuenit & expedit iuxta m naturam & capacitatem ſuam, vt omnia fiant de du in gradum. Qui enim propter hominem fecit nia, ſic vtique facit ſecundum quod cognoſcit ex- dire magis homini. Neceſſarium eſt autem homi- etiam, vt recipiat gratiam confirmantem & robo- tem & augmentantem & perficientem animam in a ſpirituali, quam recipit in Baptiſmo de nouo, oniam ſi homo poſt Baptiſmum habet viuere, ne- ſſe eſt, quod pugnet contra inimicos ſuos & contra micos vitæ ſpiritualis & fidei Chriſtianæ tam viſi- es quam inuiſibiles occultos ſeu manifeſtos, & hoc mgratia ſibi data. Eſt etiam neceſſe, quod confi- atur nomen Ieſu Chriſti publice & audacter ſine ti- ore & ſine verecundia tanquam membrum ipſius riſti, & quia Ieſus Chriſtus eſt Deus & homo cru- ixus pro hominib⁹ & Dei Filius æqualis per omnia Deitate Deo Patri, quia publice confiteri coram minibus, quod Chriſtus crucifixus eſt Deus & ho- o, eſt fortiſſima fides, & etiam apparet, quid deriſo- um maxime coram potentibus inimicis, qui poſſunt cidere & dare tormenta. Et ideo propter iſtam cō- ſſionem fiendam eo modo, quo fieri debet, neceſſa- um fuit, vt homo reciperet gratiam confirmantem, ſit conſtans & fortiſſimus tam in pugna quam in nfeſſione nominis Chriſti. Et quoniam quodlibet cramentum eſt ſcala cognoſcendi & ſuſcipiendi in- iſibile per viſibile, ideo ſicut in Sacramēto Baptiſmi ctum eſt, ita fiet proceſſus in iſto Sacramento. Vnde portet, quod in quolibet Sacramento viſibile pro- portio-

nis Sacramentum eſt Sacramentum diſtinctum à Baptiſmo.

Materia Confirmationis.

proportionetur rei inuiſibili quo ad ſignificatio & repræſentationem. Et ideo quia Chriſma, quo compoſitum ex oleo oliuarum & ex balſamo, e viſibilis in iſto Sacramento, & inunctio fit exteri fronte cum verbis, quæ ſignificant operationem, fit interius in anima, quę ſunt iſta: Signo te ſigno cis, confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine P & Filii & Spiritus ſancti. Et ideo tam per oleu balſamum quam per verba poſſumus arguere o illa, quæ fiunt in homine per iſtud Sacramentum de ſicut videmus, quod oleum natat ſuper aqua aſcendit, ita ſignificatur, quod gratia, quæ confe in iſto Sacramento, natat & aſcendit ſupra gra quæ datur in Baptiſmo & eſt ſuperior, quia illa ad abluendam animam, & iſta eſt ad roborandu nimam & augmentãdum & fortificandum in pu Et etiam ſicut oleum reddit aquam ſaporoſam & pidam, ita ſignificatur, quod per gratiam, quæ in hoc Sacramento, homo recipit maiorem ſapo in Chriſto & redditur magis ſaporoſus aliis hom bus in fama & conuerſatione, inuita, & in omnibu perationibus ſuis, ita quod per iſtam gratiam h efficitur aptus ad conuerſandum cum hominib Item ſicut extenditur oleum & dilatatur magis q aqua, quia modica gutta olei creſcit & extend quod oleum ſignificat crementum & augmentum ſignificatur, quod per iſtam gratiam, quę datur i Sacramento, homo Chriſtianus extenditur & di tur exterius ad alios homines per bonas operatio & per confeſſionem nominis Chriſti, & reddit n Chriſti amabile in cordibus aliorum. Et ſignifi etiam, quod per iſtam gratiam homo recipit aug tum & crementum ſpirituale & plenitudinem tiæ. Item etiam ſicut oleum eſt nitidum, & ſigni quod in hoc Sacramento datur gratia, per quam mo habet conſciẽtiam nitidam & opera nitida. I etiam arbor oliuæ ſemper habet virorem & virid tem, & nunquam perdit neque per frigus neque

Forma Cõfirmationis.

Effectus Cõfirmationis.

orem, ita ſignificatur, quod per gratiam, quæ con-
tur in iſto Sacramento, homo ſemper habet viro-
m & viriditatem, & eſt fortis & conſtans in vita ſpi-
uali, & nulla tribulatione deſiſtit à confeſſione no-
nis Chriſti. Item etiam ſicut oleum eſt linitiuum,
ficatiuum & ſuaue, ita ſignificatur, quod gratia
iritus ſancti, quæ datur in iſto Sacramento, eſt lini-
a, dulcificatiua & ſuauis, ita quod facit hominem
em, dulcem & ſuauem & miſericordem aliis in
uerſatione, ita quod cum lenitate & dulcedine &
uitate conuerſatur inter homines alios, tam bonos
am malos. Et ideo oleum recte ſignificat gratiam
ritus ſancti, quia proprietates olei recte conueni-
t cum gratia Spiritus ſancti & cum operationibus
s. Et cum oleo miſcetur balſamum in hoc Sacra-
nto, & ideo ſignificatur, quod ſicut balſamum ha-
pretioſum odorem, & eſt valde odoriferum, quẽ
orem emittit extra ſe, ita ſimiliter gratia, quæ con-
tur in hoc Sacramento, homo extra ſe emittit odo-
m bonæ famæ & vitæ ad alios homines, & attrahit
os homines ad ſe, & reddit nomen Chriſti odori-
um aliis hominibus. Apparet igitur, qualiter iſta
ctio viſibilis, quæ fit exterius in corpore per Chri-
a, recte proportionatur cum vnctione inuiſibili,
æ fit interius in anima per gratiam Spiritus ſancti
nificando & repræſentando. Et quia iſta vnctio fit
fronte, ideo ſignificatur, quod in iſto Sacramento
tur gratia ad purgandum publice ad confitendum
men Chriſti publice & audacter ſine timore & ſi-
verecundia & erubeſcentia. Vnde ſignum fortitu-
is & conſtantiæ oſtenditur in fronte, & timor &
ecundia oſtenditur in facie, & maxime in fronte.
ideo ad ſignificandum, quod per gratiam, quæ da-
in iſto Sacramento, homo interius accipit robur
fortitudinem ad purgandum contra timorem &
ecundiam, vt non formidet neque verecundetur,
ando erit neceſſe confiteri publice veritatem, neq;
pter ignominioſam mortem in cruce, neque pro-

pter

pter pœnam & ignominiam passionis, vt scil. no
midet pro confessione nominis Christi, si opu
rit, sustinere quamcunque pœnam vel ignomi
tanquam verus pugil victus ad prælium; & tan
strenuus miles Christi ferens in fronte signum
sui & triumphale vexillum crucis eius. Et ide
confirmatur, manus & crux imprimitur fronti
gnificandum omnia prædicta. Sic igitur hom
ptisatus & Christianus recipiendo talem vncti
Chrismatis in fronte per modum & formam, v
debet, cum verbis supradictis, confirmatur intu
nima & roboratur & recipit gratiam inuisibile
quam recipit augmentum spirituale & peruc
perfectam ætatem spiritualem, & fit plenus Ch
nus, & est aptus ad omnia supradicta, quæ nec
sunt homini Christiano, si debeat viuere in hoc
do. Et sic apparet differentia inter Sacramentu
ptismi & Confirmationis, quia Sacramentũ Ba
est quædam mutatio de non esse ad esse, sed Sac
tum Confirmationis est quoddam spirituale au
tum de esse imperfecto ad esse perfectum; & de
imperfecta ad ætatem perfectam, & de puero
tum. Et sicut se habet augmentum ad generatio
ita se habet Confirmatio ad Baptismum.

¶ *Quod tertium est Sacramentum cor*
& sanguinis Christi Iesu, quod est S
mentum Vnitatis & Communioni
viaticum refectionis & Sacrificiu
lationis, in quo homo Christianu
genitus & viuens per Baptismum i
ta spirituali & in esse gratiæ, & ro
tus & augmentatus per Confirmat
nutritur & conseruatur in eadem

spirituali, ne deficiat in vita, & sustentatur donec veniat ad æternam vitam & gloriam, & per quod vnitur Christo & membris eius per amorem, & mutatur & transfertur in eum sicut nutrimentum in nutritum.

TITVLVS CCLXXXV.

Tit. præced.

VOniam autem vita spiritualis conformatur vitæ corporali, vt iam dictum est, ideo sicut in vi- corporali reperitur primo generatio, per quam ac- t homo vitam; & requiritur augmentū, per quod no perducatur ad perfectionem vitæ, ita etiam re- ritur alimentum & nutrimentum, per quod ho- conseruetur in vita. Et ideo sicut in vita spirituali ortuit Baptismum esse, qui est spiritualis genera- & etiam Confirmationem, quæ est spirituale aū- entum, ita oportuit esse Sacramentum vnū, quod t spirituale alimentum & nutrimentum, in quo no conseruaretur totaliter & compleretur in bo- & in spirituali vita. Et quia iam declaratum fuit *Tit.* CXLVII *&c.* ractatu de amore ad longum, quid est verum bo- n hominis, & fuit declaratum, quod amor Dei est um bonum hominis & vita eius, & quod de amo- Dei nascitur verum gaudium & delectatio vera quam fructus, de quo anima viuit, etiam fuit di- m, quod finale complementum hominis est, vt nines vniantur cum Deo per amorem, & inter se, quod vnus diligat alium sicut seipsum, & omnes ntent se tanquam vnum hominem, nec aliter erit plementum in hominibus, nisi sit tanta vnitas, d diligat se sicut vnum, & hoc non potest fieri, ni- imo sint vniti cum Deo, ita quod quilibet vniatur no cum Deo, & virtute illius vnionis vniantur in- se, & quia ista perfecta vnitas fit per amorem, qui at & conuertit amantem in amatum, & vnit a- tem cum amato. Ideo necessarium est homini-

bus

Oportet habere Sacramentum vnitatis.

bus Christianis, vt habeant vnum Sacramentum quo recipiant amorem, per quem vniantur inte quotidie. Vnde quilibet Christianus est membr Christi per Baptismum, & omnes Christiani faci vnum corpus cum Christo, & ideo sicut membra bent vnitatem cum capite & inter se, ita Christ debent habere vnitatem cum Christo & inter se, nisi vniantur primo cum Christo perfecta vnione, possunt adinuicem vniri, quia vnitas membrorum ritur & causatur ab vnitate capitis. Et ideo quil Christianus si vult habere perfectam vnitatem c aliis Christianis, est necesse, quod primo habeat v tatem cum Christo perfectam, & quantomagis v tur cum Christo, tantomagis vnitur cum omni Christianis. Tunc enim homo Christianus perfic & completur & nutritur, quando vnitur cum C sto per amorem, quia per amorem Christianus co uertitur & mutatur in Christum & assimilatur ei, per consequens vnitur cum omnibus membris s Vnde sicut nutritio corporalis fit per calorem natu lem, ita nutritio spiritualis fit per calorem spiritu scilicet per amorem. Et sicut calor naturalis con fit nutrimentum in rem nutritam & vnit, ita a conuertit amantem in rem amatam & vnit. Sed c contrario modo fit nutritio spiritualis & corpor quia in nutritione corporali nutrimentum seu alim tum conuertitur in substantiam rei nutritæ, sed nutritione spiritualis vitæ res nutrita conuertitu naturam rei nutrientis & nutrimenti, & ipsum nu mentum non mutatur, sed solum res nutrita. Et c istius diuersitatis est, quia res amans nutritur de mata, quia res amata est nutrimentum & alimen & cibus rei amantis, & quia amor conuertit aman in amatum, quia ista est sua natura, vt declaratum ideo res, quæ amatur, conuertitur in rem amatam per consequens in nutritione spiritualis vitæ res trita conuertitur & mutatur in rem nutrientem. quia Christus Deus & homo est res amata, & C stia

Nutritio corporalis contrario modo se habet ad spirituales.

Tit. CXXX. *Quomodo Christus est cibus spiritualis Christiani.*

stianus est res amans, ideo Christus est nutrimentum & alimentum Christiani spirituale, & Christianus per amorem mutatur & conuertitur in Christum, & recipit formam & similitudinem & imaginem Christi, & ipse Christus non mutatur, sed magis mutat & transformat Christianum in seipsum. Vnde sicut in nutrimento corporalis vitæ ipsum alimentum exspoliatur & denudatur à sua natura propria & forma, & recipit similitudinem & formam rei, quæ nutritur, sicut panis suscipit formam carnis, ita per contrarium in nutritione spiritualis vitæ, quæ fit per amorem, res nutrita exspoliatur & denudatur à sua propria natura & forma, & recipit similitudinem & formam rei nutrientis. Sicut ergo se habet nutrimentum ad rem nutritam in nutritione corporalis vitæ, ita se habet res nutrita ad nutrimentum in nutritione spiritualis vitæ quantum ad transmutationem. Sed in nutritione spirituali tam res nutriens quam res nutrita crescunt, sed aliter & aliter, quia Christianus, qui est res, quæ nutritur, crescit in vigore, & confortatur & fortificatur & melioratur in seipso, quando mutatur in Christum, sed Christus non crescit in seipso nec recipit vigorem, sed solum crescit, quia fit vnum corpus nouum, in quo Christiani fiunt membra & ipse caput, & sic Christus crescit in membris suis, & totum illud corpus potest vocari Christus, quia ipse est caput, & Christiani sunt eius membra. Et sic Christus dum mutat Christianos in seipsum & transformat per amorem, tunc facit crescere corpus suum nouum, & sic quilibet Christianus dum nutritur à Christo per amorem fit verum membrum Christi. Et quia natura amoris est, quod quando res amans suscipit rem amatam, tunc capitur & suscipitur à re amata, ita quod res amans per amorem capitur, ideo dum Christianus accipit Christum per amorem tanquam per suum nutrimẽtum, tunc capitur à Christo, & Christus à Christiano comeditur & crescit, quia suum corpus crescit. Quia igitur per amorem fuit nutritio spiritualis vi-

Quomodo nutritus crescat.

Quare hoc Sacramentũ instituit.

tæ, & per amorem Christiani nutriuntur in Christ
& sunt vera membra eius, & transformantur in Chr
stum & vniuntur ei, & per consequens vniuntur i
ter se perfecta vnitate, ideo vt ista nutritio fiat con
nue, & vnitas ista obseruetur & crescat, & membr
Christi continue nutriantur, ideo Christus institu
& ordinauit propter istam nutritionem spirituale Sa
cramentum corporis & sanguinis sui, in quo corpu
suum veraciter & realiter continetur, & in quo ips
met est præsens in sua propria persona, quia ipse so
est verum alimentum & nutrimentum vitæ spiritu
lis. Et quia in quolibet Sacramento est visibile & in
uisibile, & quodlibet Sacramentum est scala cogno
scendi & suscipiendi, ideo sicut in Baptismo & Co
firmatione factum fuit, ita faciamus in isto Sacrame
to, & ascendamus de visibili ad inuisibile. Vnde sicut
in Sacramento Baptismi res visibilis est aqua & ablu
tio per aquam cum verbis ordinatis, & in Sacramen
to Confirmationis res visibilis est Chrisma seu oleum
& vnctio per Chrisma cum verbis ordinatis, ita in
isto Sacramento res visibilis est panis & vinum cum
verbis ordinatis à Christo, & deinde fit manducatio
visibilis, sicut in Baptismo fit ablutio, & in Confirma
tione fit vnctio. Sed est differentia inter istas res vi
sibiles, quæ sunt in hoc Sacramento, & inter res vi
biles aliorum duorum, quia in Baptismo aqua rema
net aqua, & in Cõfirmatione oleum remanet oleum
sed in isto Sacramento panis non remanet panis, ne
vinum remanet vinum, quia verba istius Sacramen
sunt alterius conditionis quam verba aliorum Sacra
mentorum, quæ significant effectum & operationem
inuisibilem, quæ fit intus in anima, & non signifi
effectum aliquem fieri in aqua nec in oleo, sed in
Sacramento verba significant effectum & operatio
nem inuisibilem fieri in ipsius rebus visibilibus, sci
pane & in vino, quia significãt transmutationem re
lem & veram panis in corpus Christi & vini san
nem eius. Et ideo sicut realiter & veraciter, dum ve
ba pro

Materia huius Sacramenti.

Differentia materiæ & formæ huius Sacramenti ab aliis.

ba proferuntur in aliis Sacramentis, fit effectus & operatio inuiſibilis nouiter in anima, ita ſimiliter dum verba proferuntur ſuper res viſibiles, ſcilicet ſuper panem & vinum, fit effectus & operatio in pane & vino ſecundum quod verba ſignificant, quia non videtur maior ratio de verbis Baptiſmi quam de verbis iſtius Sacramenti, quod habeant maiorem efficaciam, cum iſtud Sacramentum ſit nobilius & maius. Si ergo verba, quæ proferuntur in Sacramento Baptiſmi, quod eſt primum, habent efficaciam, vt homo baptizetur in anima intus, ſequitur, quod verba etiam iſtius Sacramenti habeant efficaciam, ſcilicet vt panis mutetur in corpus & in carnem Chriſti veram & vinum in verum ſanguinem eius. Et ſi Baptiſmus eſt verum Sacramentum, neceſſe eſt, quod iſtud ſit verum Sacramentum, cum idem Dominus vtrumque ordinauerit & inſtituerit. Sed per experientiam apparet, quod Baptiſmus eſt verum Sacramentum, quia homo mutatur & renouatur in vita, ergo & iſtud eſt verum Sacramentum.

¶ *Probatio, quod verba Chriſti faciũt, quod ſignificant.*

TITVLVS CCLXXXVI.

Differentia inter verba hominis & Dei.

QVod autem verba Chriſti faciunt, quod ſignificant, realiter & de facto; hoc manifeſtatur ſic: Oportet enim de neceſſitate, quod verba creatoris aſcendant per vnum gradum ſuper verba creaturæ, & neceſſe eſt dare vnum gradum verbo Dei magis ſuper verbum hominis, ſed verba creaturæ, ſcil. hominis, ſemper ſignificant aliquid, ergo verba Dei magis debent habere vltra ſignificationem, ſcil. quod faciunt & ſignificant, ita quod verba Dei & ſignificant, & faciunt quod ſignificant, aliter plus nihil haberent quã verba hominis, quod eſt abſurdiſſimum. Si ergo verba hominis habent hanc virtutem, quod ſignificant, ſequitur, quod verba Chriſti, qui eſt Deus & homo,

habent hanc virtutem, quod ſignificant, & vltra hoc faciunt, quod ſignificant: Ergo verba, quæ proferuntur in Sacramentis, ſignificant & faciunt quod ſignificant. Sequitur ergo, quod verba, quæ ſignificant ſuum corpus eſſe & exiſtere in hoc Sacramento, faciunt ipſum exiſtere ibi, mutando panem in corpus, & vinum in ſanguinem. Item etiam verba hominis ſemper ſignificant, & non ſemper eſt ita, ſicut ſignificant in re, immo aliquando ſunt falſa, ergo oportet, quod verba Chriſti Dei & hominis habeant vnum gradum magis, ſcil. quod ſignificant & ſemper ſit ita ſicut ſignificant in re, ita quod nõ poſſunt eſſe falſa, ſed ſemper ſunt vera, & hoc neceſſe eſt, aliter nil plus haberent Chriſti verba quam verba hominis puri. Cum ergo verba iſtius Sacramenti ſunt verba Chriſti & non puri hominis, ſequitur, quod ſemper ſint vera, & ita eſt ſicut ſignificant. Item etiam ſi creatura habet virtutem mutandi aliam creaturam in ſe, vt caro mutat panem in carnem & in ſeipſam, quare etiam verba Chriſti non haberent virtutem, vt mutent panem in carnem ſuam, & vinum in ſanguinem ſuum, cum ipſe Chriſtus ordinauerit verba certa & determinata. Ergo neceſſe eſt, quod verba Chriſti faciant quod ſignificant, & ſemper ſint vera, maxime cum ipſe non poſſit mentiri. Ergo in iſto Sacramento neceſſe eſt, quod fiat vera mutatio in pane & in vino, vt ſit ibi verum corpus Chriſti & verus ſanguis. Si enim dum proferuntur verba in Baptiſmo fit mutatio intus in anima inuiſibili & vere lauatur anima, multo magis dum proferuntur verba Chriſti ſuper panem & vinum eo modo quo ordinatum fuit vna mutatio fit in pane & vino, quæ ſunt res corporales & corruptibiles. Ecce igitur differentiam inter res viſibiles & corporales iſtius Sacramenti & aliorum Sacramentorum. Vnde alia Sacramenta, ſicut Baptiſmus & Confirmatio, perficiuntur & complentur per applicationem ad hominem, ſed iſtud Sacramentum perficitur & completur ſine applicatione ad hominem per ſe: & valde conue-

Quod verba in Sacramentis faciunt, quod ſignificant.

Differentia aliorum Sacramentorum ad illud.

nit hoc, quia iſtud Sacramentum eſt alimentũ & nutrimentum ſpirituale, & eſt refectio ſpiritualis, & hoc fit per amorem, & nihil magis inflammat ad amorem quam præſentia Chriſti realis: Deinde autem iſtud Sacramentum applicatur ad hominem, & hoc per modum manducationis & potus & ad modum cibi & potus, quia habet formam cibi & potus, quia comeditur & bibitur. Sic ergo in iſto Sacramento ſunt omnia iſta, primo panis & vinum, ſecundo mutatio panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem per verba, & vltimo eſt viſibilis comeſtio & potatio realis iſtius Sacramenti. Et quia viſibile in Sacramentis ſignificat inuiſibile, vt iam dictum eſt, quia illud, quod videtur, eſt imago & ſignum illius, quod non videtur, aſcendamus de viſibili ad inuiſibile. Vnde in iſto Sacramento eſt duplex inuiſibile, vnum extra hominẽ, aliud intra hominem, quia in iſto Sacramento fit duplex effectus, primus in ipſis rebus corporalibus, ſcil. pane & vino, & ſecundus intus in anima, quia neceſſe eſt, quod per iſtud Sacramentum fiat in anima aliquod inuiſibile & ſpirituale, ſicut per Baptiſmum & per Confirmationem, & quod homo intus in anima recipiat rem inuiſibilem, quia omnia Sacramẽta ſunt propter hominem. Et ideo hic faciemus duos proceſſus, primo de viſibili ad inuiſibile, quod eſt extra hominem, & deinde ad inuiſibile, quod recipitur intus in homine. Vnde primum viſibile, quod ibi videtur, eſt forma panis & forma vini, & inuiſibile, quod intus continetur, eſt corpus Chriſti & ſanguis eius, & per conſequens totus Chriſtus verus Deus & verus homo. Et ideo ſignificatur, quod ſicut panis & vinum, quę ſunt cibus & potus, ſunt plena refectio corporis, ita quod in cibo & potu eſt completa refectio corporis, ita ſimiliter corpus Chriſti, quod inuiſibiliter continetur, & ſanguis eius, & per conſequens ipſe Chriſtus eſt plena & completa refectio, nutrimentũ & alimentum ſpirituale. Et ſicut panis & vinum ſunt principalis ſubſtantia nutrimenti & alimenti corporis,

Duplex effectus iſtius Sacramẽti.

Plene reficit.

ris, ita ſignificatur, quod ipſe Chriſtus ibidem exiſti
eſt principalis ſubſtantia nutrimenti & alimenti ſp
ritualis. Vnde ſicut aqua in Baptiſmo ſignificat ablu
tionem, ita forma panis & vini ſignificat refectionem
& nutritionem. Et ſicut panis ſuper omnes cibos cor-
Suſtentat. pus reficit & ſuſtentat & vinum hominem lætificat
inebriat, ita ſignificatur, quod caro Chriſti ibidem
exiſtens animam reficit & ſuſtentat ſpiritualiter ſu
per omnem gratiam, & quod ſanguis Chriſti animam
lætificat & inebriat, & quod Chriſtus totam animam
reficit, ſuſtentat, lætificat atque inebriat. Vt autem o
mnia concludamus, per formam panis & vini ſignifi
catur, quod ſicut ſe habet panis & vinum ad corpus,
id eſt, quicquid facit panis & vinum in corpore, to
tum hoc facit Chriſtus in anima, & ſic ſe habet ad
Hoc Sacra- nimam inuiſibilem. Item etiam panis & vinum ali
mentum ſi- ſignificant, quia vnus panis componitur ex multis
gnificat v- granis & vnum vinum ex multis granis racemorum.
nitatem Et ideo ſignificatur per hoc aliud inuiſibile, quod ſi
Chriſtiano- ut ex multis granis frumenti fit vnus panis & ex mul
rum & tis granis racemorum vnum vinum, ita ſimiliter e
Chriſti. multis Chriſtianis vna ſocietas fit & vnum corpus
Chriſto. Et ita per hoc ſignificatur vera vnitas Chri
ſtianorum inter ſe & cum Chriſto per amorem, i
quod ſignificatur, quod per Chriſtum contentum
iſto Sacramento fit vera vnitas inter omnes Chriſtia
nos, qui debent ſumere iſtud Sacramentum. Et ſ
forma panis & vini ſunt imago & ſignū vnitatis Chri
Corp⁹ Chri- ſtianorum cum Chriſto & inter ſe. Et ſic per formam
ſti verum panis & vini ſignificatur duplex inuiſibile, ſcil. cor
& myſticū. pus Chriſti verum, & iſtud inuiſibile continetur re
liter in iſto Sacramento, & aliud inuiſibile eſt vnit
& ſocietas Chriſtianorum in vno corpore, & hoc e
corpus Chriſti myſticum, Chriſtus myſticus, & iſt
inuiſibile non continetur ſub forma panis & vini, ſe
ſolus Chriſtus, qui eſt caput & cauſa iſtius vnitat
Ita ſignificatur, quod Chriſtiani per iſtud Sacramen
tum vniuntur cum Chriſto & inter ſe, & ideo eſt Sa-

cramen-

cramentum & imago & ſignum & myſterium vnitatis & ſocietatis & pacis & concordiæ & veræ amicitiæ & fraternitatis, ita quod per iſtud Sacramentum Chriſtiani fiunt vnum cum Chriſto & inter ſe, ſicut grana frumenti ſunt vnius panis. Et ideo quia omnes fideles Chriſtiani ſunt membra Chriſti, & ipſe eſt caput omnium, ſequitur, quod omnes Chriſtiani ſunt in iſto Sacramento eodem modo, quo ſunt vniti cum Chriſto, non quod continentur ibidem realiter, ſed tantum repræſentaliter, & quia ſignificetur ratione vnitatis per Sacramentum. Et ideo iſtud Sacramentum eſt Sacramentum omnium Chriſtianorum & communionis, & vbicunque fit & fiet, repræſentat omnes Chriſtianos, quia realiter & veraciter continet illum, qui eſt caput Chriſtianorum, & caput ſemper reſpicit membra, & membra reſpiciunt caput. Et quia vnitas iſta nō poteſt fieri niſi per amorem & dilectionem, quia amor vnit & mutat, ideo iſtud Sacramentum eſt Sacramentum amoris & charitatis. Sic ergo hoc Sacramentum eſt imago & ſignum refectionis ſeu mutationis ſpiritualis & vnitatis, & per conſequēs ſignificatur, quod perfectio ſpiritualis conſiſtit in vera vnitate cum Chriſto & cum membris eius in vero amore, per quem cauſatur vnitas vera. Et quia in refectione & in vera vnitate & amore eſt gaudium & delectatio & lætitia, ideo iſtud Sacramentum eſt Sacramentum gaudii & lætitiæ & delectationis & ſocietatis. Et quia in iſto Sacramento realiter continetur ille, qui eſt omne bonum, per modum cibi & potus & alimenti, ideo eſt Sacramentum omnis dulcedinis, omnis bonitatis, & omnis perfectionis & virtutis.

Eſt Sacramentum amoris & vnitatis.

¶ *Quid ſignificat tranſmutatio, quæ fit in pane & vino.*

TITVLVS CCLXXXVII.

ET quoniam in iſto Sacramento ipſæ res viſibiles, ſcil. panis & vinum, realiter mutantur & conuer-

tuntur in corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti, & nos
manent, & in aliis Sacramentis non mutantur, ſ
aqua nō mutatur in Baptiſmo, ideo ſignificatur, q
iſtud Sacramentum eſt tranſmutatiuum & conue
uum, & quod per hoc Sacramentum Chriſtiani to
liter conuertuntur & mutantur in Chriſtum, & ſ
res corporales conuertuntur in corpus Chriſti, ita
gnificatur, quod Chriſtiani per hoc Sacramentū co
uertuntur in animam Chriſti & in eius diuinitat
& in ſuam voluntatem. Et ſicut ipſæ res corpora
ſcil. panis & vinum, exaltantur & dignificātur in
Sacramento tanta exaltatione & dignificatione,
non poteſt cogitari maior, nec poſſunt plus aſcen
re, quia tranſeunt in corpus Chriſti glorificatum,
ſignificatur, quod per iſtud Sacramentum Chriſt
exaltantur & dignificantur tanta exaltatione & dig
tate, qua non poteſt cogitari maior in hoc mundo,
efficiuntur diuini & Deificantur & conuertuntu
Chriſtum, qui eſt Deus & homo, & conuertuntu
ſuam voluntatem. Et ſicut ibi fit plena conuerſio
nis & vini in corpus Chriſti, quia nihil de ſubſt
panis & vini remanet, ita ſignificatur, quod per
Sacramentum fit plena conuerſio Chriſtiani in Ch
ſtum, ita quod nihil remanet de propria volun
nec de proprio amore, nec de proprio ſenſu, ſed to
quicquid eſt hominis inquantum homo eſt, to
conuertitur in Chriſtum. Et ſicut ſubſtantia pa
vini inuiſibilis & occulta conuertitur & muta
corpus & ſanguinem Chriſti, & tamen forma p
vini remanet exterius viſibiliter, tanquam ſigna
ſtigia & imago, ita ſignificatur, quod per iſtud Sac
mentum anima Chriſtiani inuiſibilis & occulta, q
eſt tota ſubſtantia eius, conuertitur in animā Chr
& in eius Deitatem & inuiſibiliter & occulte, & t
corpus remanet exterius viſibile in ſua forma & in
natura, ita quod ſicut panis exterius apparet panis,
interius eſt tamen mutatis, ita homo apparet exte
idem, & tamen interius eſt mutatus totaliter quo
animam

Per hoc conuertimur in Chriſtū.

Exaltabimur & dignificamur.

animam. Et ſicut mutatio quæ eſt in pane & vino, eſt intrinſeca & ſubſtantialis & fundamentalis & cordialis, ita ſignificatur, quod per iſtud Sacramentum fit in homine mutatio intrinſeca ſubſtantialis & fundamẽtalis & cordialis, ita quod cor hominis mutatur in cor Chriſti. Sic ergo ſicut Chriſtus in iſto Sacramento tranſmutat & conuertit in corpus ſuum & ſanguinem res ipſas corporales per verbum ſuum, ita tranſmutat in iſto Sacramento ipſas animas in ſeipſum. Et ſic trãſmutatio corporalis repræſentat & ſignificat tranſmutationem ſpiritualem. Et quia etiam corpus hominis poteſt meliorari ſicut anima ſuo modo, ideo etiam ſicut panis, qui eſt res corporalis, melioratur tanta melioratione, qua non poteſt fieri maior, quia tranſit in corpus Chriſti, ita etiam ſignificatur, quod corpus Chriſtiani melioratur per iſtud Sacramentum, tantum quantũ meliorari poteſt in hoc mundo, ita quod fit caſtum, mundum, purum, ſanctum, obediens animæ. Ita etiam quia panis ſignificat corpus, & vinum ſignificat animam, quia panis pertinet ad carnem, & vinum ad ſanguinem, in quo eſt ſedes animæ, ideo ſignificatur, quod ſicut panis & vinum meliorantur tanta melioratione, qua non poteſt cogitari maior, ita ſimiliter per iſtud Sacramentum anima & corpus Chriſtiani meliorantur tanta melioratione, qua non poteſt cogitari maior in hoc mundo. Et per conſequens ſignificatur, quod per iſtud Sacramentũ Chriſtianus conſummatur & perficitur & peruenit ad vltimum complementum bonitatis, quantum fieri poteſt in hoc mundo. Ecce igitur qualiter duo ſunt in hoc Sacramento exterius, quæ ſignificant omnia inuiſibilia, quæ fiunt Chriſtiano per iſtud Sacramentũ, ſcilicet forma panis & vini viſibilis, & ipſa tranſmutatio, quæ fit in eis.

Corpus noſtrum per hoc Sacramentum ſumme melioratur.

¶ *Quid ſignificat realis manducatio iſtius Sacramenti viſibilis.*

TITVLVS CCLXXXVIII.

ET quia omnia Sacramenta propter hominē ſ
ideo debent applicari ad hominem, & ideo i
Sacramentum debet applicari ad hominem. Sed
cramentum Baptiſmi non eſt Sacramentū, niſi qu
do actu applicatur ad hominem lauando, & etiā C
firmatio vngendo, ſed iſtud Sacramentum anteq
applicetur ad hominem, iam eſt Sacramentum co
pletum in ſe, & hoc ſignificat, quod homo anteq
applicetur ei iſtud Sacramentum debet habere ſu
mam deuotionem & reuerentiam in iſto Sacram
to, & ante debet cogitare myſteria & ſignificatio
iſtius Sacramenti, ita quod primo debet excitari
tus homo intus & extra ad amorem & deuotio
ex præſentia tanti Sacramenti, in quo cōtinetur C
ſtus Deus & homo, & verus Redemptor & Salua
& amicus ſummus. Et etiam quia in iſto Sacrame
fit conuerſio hominis in Chriſtum, & iſta conue
fit per amorem ardentem & deuotionem, ideo op
tet, quod primo Chriſtianus caleſiat & igniatur p
moris deſiderium, vt ſit aptus conuerti in Chri
& hoc fit dum cogitat præſentiam realem Ieſu C
ſti Filii Dei, qui ex infinita & dulciſſima charitate
luit mori pro ipſo, & ideo in Sacramento debet
ſumma deuotio, & plus ſine comparatione quam
aliis, ideo antequam applicetur homini, iam eſt
cramentum. Et ideo iſtud Sacramentum iam h
virtutem in homine, & operatur in homine, an
applicetur ei realiter, & dat virtutem inuiſibile
amorem & ardorem & vnitatem, & ſi homo no
teſt ipſum capere, ex ſola deuotione operatur i
ſed tamen non tantum operatur, ſicut quando a
catur realiter homini. Sicut ergo alia Sacramen
perantur in homine interius inuiſibiliter dum
cantur, ita etiam iſtud Sacramentum operatur in
mine, dum applicatur ei realiter. Et ſicut alia Sac
menta habent proprium modum applicandi viſib
ter, in quo ſignificatur operatio, quæ fit interius in
ſibiliter, vt in Baptiſmo ablutio exterior eſt mod
appl

Manducās debet habere deuotionem.

Hoc Sacramentum habet virtutem ante ſuam applicationem.

plicandi, qui ſignificat ablutionem interiorem in-
ſibilem in anima, ita iſtud Sacramẽtum habet ſuum
oprium modum applicandi viſibilem, in quo ſigni-
atur operatio inuiſibilis, quæ fit interius in anima,
modus applicandi ad hominem & ſuſcipiendi eſt
rmanducationem & potationem, ita quod mãdu-
ndo homo ſuſcipit iſtud Sacramentum, ſicut lauan-
ſuſcipit Sacramentum Baptiſmi. Et ideo ſi homo
ſcipiendo aquam ſuſcipit gratiam inuiſibilem in a-
ma & donum Chriſti inuiſibile, quod datur in Ba-
iſmo, quantomagis ſuſcipiendo realiter nõ aquam
d ipſum Chriſtum Deum & hominem ſub forma
nis & vini, in quo eſt totum bonum & à quo eſt o-
ne bonum & omnis gratia, recipiet inuiſibilem gra-
am & donum ſuum. Et ſi ſuſcipiendo aquam, quæ
on viuit, non ſentit, recipit homo gratiã, ergo quan-
omagis ſuſcipiendo ipſum ſub forma viſibilis panis,
uieſt viuẽs in æternum verus Deus & verus homo,
cipiet gratiam. Et ſi etiam ſuſcipiendo aquam cor-
uptibilem homo ſuſcipit gratiã Chriſti, quantoma-
is ſuſcipiendo Chriſtum immortalem & incorru-
ubilem ſuſcipit gratiam ad ſuſceptionem iſtius Sa-
amenti, tanquam ad maximum Sacramentum. Et
eo in iſto Sacramento homo recipit plenitudinem
ratiæ & ſuſcipit illum, qui eſt totum & completum
onum. Et quia amor & charitas eſt plenitudo omnis
onitatis, ideo in iſto Sacramento ſuſcipitur amor &
haritas, quæ eſt omne bonum. Quia igitur Chriſtia-
us ſuſcipit Chriſtum in iſto Sacramento manducan-
o & transglutiendo ad modum cibi corporalis po-
endo intus in corpore & in corde, & alia Sacramenta
ecipit exterius, ideo ſignificatur & eſt ſignũ & ima-
o, quod ipſe Chriſtianus debet recipere Chriſtum in
orde ſpiritualiter, & ei debet vniri per fidem & amo-
em, & quod iſtud Sacramentum confortat cor ſpiri-
uale intus, & ſignificatur, quod ſicut illud, ꝙ come-
itur in corpus, conuertitur & recipit naturam eius,
ta ſimiliter Chriſtianus per illud Sacramentum con-
uertitur

Per mãducationem proprie applicatur nobis.

Homo accipit gratia plenitudinem.

Chriſtus ſpiritualiter per fidẽ & amorem debet ſumi.

uertitur in Christum, & recipit naturam eius, & consequens efficitur diuinus & Deificatus, & si catur, quod Christus conuertit Christianum ipsum, & vnit ipsum cum membris suis magis & corporat. Sicut ergo homo comedit & transg Christum corporaliter & ponit in corpus suum, gnificatur, quod Christus transglutit & comedit ritualiter ipsum hominem in corpus suum my scilicet in vnitatem & societatem suorum mem rum, scil. in vnitatem fidelium Christianorum. V impossibile est, quod Christus mutetur, ergo ips mo mutatur per istam manducationem, quia in ducatione de necessitate fit mutatio, vt iam dict tum est, quia mãducatio & nutritio spiritualis fit do contrario manducationi & nutritioni corp quia in manducatione & nutritione corporali quod manducatur, mutatur & incorporatur in manducantem, sed in manducatione spirituali contrarium, quia illud, quod manducatur, mu incorporat manducantem in seipsum. Et ideo stus dum manducatur & transglutitur, mutat corporat & vnit manducantem in seipsum, sicu trimentum intus in corpore vnitur cum nutrito igitur sicut homo suscipiendo Sacramentum Ba suscipit inuisibiliter in anima omnia, quæ sign tur per illa visibilia, quæ sunt in Baptismo, ita ter homo suscipiendo per manducationem is cramentum eo modo, quo debet, suscipit int ter omnia illa, quæ significantur per illa, quæ tur in hoc Sacramento, & hoc secundum m vel minorem deuotionem. Et ideo quia istud mentum est tam magnum, quod superat omn cramenta, ideo debet tractari & celebrari cum ma solennitate & reuerentia & honore & deuo Et ideo vocatur Eucharistia, id est, bona gratia in eo continetur ille, in quo est omnis gratia.

Homo incorporatur corpori mystico Christi.

Tit. CCLXXXV.

Debet tractari cum maxima solennitate.

¶2

Quod istud Sacramentum non solum est Sacramentum, sed est etiam verum & perfectum Sacrificium placatiuum & satisfactiuum, per quod redditur Deo laus, gloria & honor, & omne debitum soluitur.

TITVLVS CCLXXXIX.

QVoniam superius declaratum est, quod mors & passio Christi est tota satisfactio & totum pretium pro obligatione hominis, & quod in ea est omnis virtus & omne meritum, & quia ipsa mors & passio fuit verum sacrificium & oblatio pro peccatis hominum semel facta, quia Christus dedit vitã suam infiniti precii & valoris voluntarie pro hominibus Deo Patri, vt iam declaratũ fuit, nec potest esse aliud sacrificium nec alia oblatio nec ostia placẽs Deo, nec sufficiens ad satisfaciendum Deo pro obligatione. Et ideo quia ipsa mors & passio transiit, & remansit virtus eius in æternum, & Dominus ipse, qui passus est, resurrexit & viuit in æternum, ideo mors ipsa & passio non potest manere nisi per memoriam, vt iam declaratum est, quia illa, quæ semel facta sunt & transiunt, per memoriam solum viuunt & habent esse. Et ideo memoria & recordatio mortis & passionis Christi cum deuotione & vera fide est imago & repræsentatio veræ mortis & veræ passionis, quæ fuit vere Sacrificium. Et ideo quia ipsa mors & passio manet per memoriam in hominibus Christianis, sequitur, quod ipsa memoria passionis cum vera deuotione & credulitate est Sacrificium & oblatio placens Deo & satisfaciens pro omni obligatione. Vnde per talem memoriam homo facit totam mortem & passionẽ Christi suam & applicat eã sibi, quia quamuis mors Christi habeat omnem virtutem ad satisfaciẽdum pro omni debito, non tamen proficit homini adulto, nisi applicet

Tit. CCLV.

Tit. CCLVI.

Tit. CCLV.

Tit. CCLX-XIX. *Memoria passionis Christi repræsentat eius veram mortem.*

Tit. CCLXXIX. *Quilibet potest sibi per hoc Sacramentum applicare meritum mortis Christi.*

cet eam sibi per memoriam & deuotionem & quia ipsa mors Christi est communis omnibus Sol, & quilibet potest eam recipere totam pro iam dictum est, & ideo quilibet homo potest mortem & passionem dare & offerre Deo pro ad satisfaciendum & reddendum Deo siue pro obligatione naturali siue pro secunda, quæ est fensis & peccatis. Et quamuis ipsa mors & passi sti sit infiniti precii & virtutis, & semper place & sit ei acceptabilis, attamen Deus non respi quantitatem & magnitudinem memoriæ & de nis & fidei; quia tantum quisque recipit de m virtute passionis Christi, quantum habet de de ne, quia tamen facit eam suam; & Deus non quantitatem & magnitudinem rei, quæ offe sed magis respicit quantitatem & magnitudin uotionis offerentis. Et ideo tantum ipsa passio cit offerenti, quantum habet de memoria & tione in ea; & pro tanto Deus acceptat, & hoc rum post Sacramentum Baptismi, quia in Sacra Baptismi Christus applicat suam totam pas homini, & dat eam sibi, ac si ipsemet homo su set eam. Sed post Baptismum si homo debeat quo satisfacere Deo, tantum proficit quantum deuotionis & memoriæ in ipsa passione, & iuuat se cum ipsa passione; sicut tantum aliqu pit de virtute Solis in horto vel in campo, qu disponit hortum vel campum. Et ideo quia n gis est necessarium homini & magis vtile qua moria passionis Christi cum vera deuotione, q ter homini adulto nihil proficit Christus, qui stus nihil proficit homini nisi inquantum est p crucifixus & mortuus, & ibi est tota virtus, seq quod necessarium fuit homini habere aliquo moriale efficacissimum ad causandum memo passionis Christi. Et quia nihil magis efficax & pinquum & proximum ad memorandum passio & mortem Christi quam ipsius præsentia Chris

Deus respicit quantitatem deuotionis solũ.

In Bãptismo applicatur tota passio Christi.

pa

ſſus & mortuus eſt, quia tunc talis memoria cum
æſentia ipſiusmet Chriſti paſſi facit ipſam mortem
paſſionem ac ſi modo facta eſſet, ideo neceſſarium
t homini iſtud Sacramentum corporis & ſangui-
Chriſti, in quo ipſemet eſſet præſens realiter, vt
et memoriale ſempiternum & continuum & effi-
ciſſimum ſuæ mortis & ſuæ paſſionis, vt ſic per ta-
m memoriam virtus ſuę paſſionis reciperetur & in-
rporaretur magis in hominibus & magis eis profi-
ret, vt ſic ſemper eſſet continua memoria & recor-
tio ſuæ mortis & ſuæ paſſionis ſemel factæ, vt tan-
m bonum & beneficium tantum nunquam poſſet
di obliuioni, ſed ſemper remaneret magis in conti-
memoria in hominibus Chriſtianis. Et ideo iſtud
cramentum vt ſit magis memoratiuum paſſionis
hriſti & repræſentatiuum, quamuis ſit vnum, diui-
m eſt in corpus & ſanguinem; quia Sacramentum
rporis eſt per ſe, & Sacramentum ſanguinis eſt per
licet in corpore ſit ſanguis; & in ſanguine ſit cor-
s, & vtrobique totus Chriſtus. Vnde in paſſione &
morte fuit ſanguis effuſus à corpore & extra cor-
s: Et ideo ſequitur, quod iſtud Sacramentum non
lum eſt Sacramentum, immo etiam ſacrificium &
blatio & hoſtia. Eſt Sacramentum inquantum inui-
biliter datur gratia ſub ſpecie viſibili, ſed eſt ſacrifi-
um inquantum repræſentat paſſionem & mortem
hriſti, & eſt verum memoriale eius; quæ fuit ſola
erum ſacrificium purum placitum & plenarium. Et
eo omnia, quæ fiunt in iſto Sacramento, & omnis
lennitas debent repræſentare illa, quę facta fuerunt
paſſione, vt ſicut ipſum Sacramentum repræſentat
ſam paſſionem, ita omnia alia, quæ fiunt circa iſtud
cramentum, repræſentent illa, quæ fuerunt facta
rca paſſionem, vt ſit plena repræſentatio paſſionis.
t ſic apparet, qualiter Chriſtus dedit iſtud Sacramẽ-
m, vt eſſet ſacrificium oblationis & Sacramentum
mmunionis, & viaticum refectionis, vt eſſet com-
etum nutrimentum in eſſe ſpirituali & gratiæ, quia

Hoc Sacramentum memoriale eſt mortis Chriſti.

Traditur ſub vtraq; ſpecie, vt ſit magis memoriale.

Eſt Sacramentum & eſt Sacrificium.

nutri-

Spirituale nutrimentum Christiani est conseruatio deuotionis.

nutrimentum spirituale & gratiæ complemen vnoquoque Christiano fideli consistit & atte in conseruatione deuotionis ad Deum, & in c uatione dilectionis & amoris ad proximum su in conseruatione delectationis intra seipsum & ipsum. Et ideo quia deuotio ad Deum exerce oblationem sacrificii puri placidi & plenarii & tiui, & dilectio ad proximum exercetur per co nionem vnius Sacramenti vnitiui, & delectat seipsum exercetur per refectionem viatici ref ideo dedit Christus istud Sacramentum Euch hominibus, vt essent sacrificium oblationis & mentum communionis & viaticum refectio fideles Christiani ambulantes per viam reficia via ne deficiant, vt possint peruenire ad suã pr patriam.

¶ *De comparatione carnis secundi ho scil. Christi, ad carnem primi ho scil. Adæ: & ostenditur, quod sicu primi hominis est venenosa & mo ra & dans mortem animæ, ita caro sti est salutifera & viuificatiua da tam animæ.*

TITVLVS CCXC.

Hic datur vera caro Christi.

QVoniam autem istud Sacramentum cor sanguinis Christi est nutrimentum & tum spirituale animarum, in quo realiter co vera caro Christi, ideo sequitur, quod Christu isto Sacramento sumam veram carnem ad man dum tanquam verum nutrimentum animaru ideo vt magis cognoscamus, qualiter se habe Christi ad animas, oportet comparare ipsam nem hominis primi, scilicet ipsius Adæ, quoni est nisi duplex caro in generali, scilicet caro pr minis, & caro secũdi hominis, scilicet Christi.

Christi est secunda; & caro primi hominis est
ia, ideo non possumus bene cognoscere carnem
isti, nisi comparemus eam ad carnem primi ho-
is. Et ideo considerandum est, qualiter se habeant
uicem & qualiter vtraque se habeat ad animas;
vtraque recipit animas, quia caro propter animã
& videnda est natura & conditio vtriusque. Et
niam secundus homo scil. Christus est contrarius
o homini, ideo etiam caro Christi est contraria
i primi hominis; & istæ duæ carnes habent con-
ias proprietates & contrarios effectus & contra-
operationes respectu animæ. Et quia iam decla-
m fuit in tractatu de lapsu & corruptione homi-
qualiter anima contrahitur & capit totum suum
um & totam suam corruptionem & perditionem
ortem, quia sociatur & vnitur cum carne primi
inis generata libidinose, turpiter & inhoneste, &
societas est tota origo & fundamentum sui mali;
necesse est, quod anima contrahat & accipiat
m suum bonum & totam suam purificationem &
nditiam suam, salutem suam, reparationem & suã
m ex societate & vnione cum carne Christi; quæ
generata sine libidine honestissime per Spiritum
ctum de Virgine: Vnde contraria contrariis curan-
. Si enim societas & vnio cum carne libidinose cõ-
ta est causa omnis mali ipsi animæ, sequitur; quod
ietas & vnio cum carne non concepta libidinose;
purissime sine viro de Virgine; erit causa omnis
i ipsi animæ. Et si etiam vnio & societas animæ
carne immunda & inhonesta & corruptibili pri-
hominis dat mortem & omnem maculam animæ;
ntomagis vnio & societas ipsius animæ cum carne
ndissima & honestissima Christi; quæ est immor-
s & Deificata, vnita cum Deitate in vna persona;
bit vitam & omnem munditiam ipsius animæ. Et
psi animæ imputatur peccatum & crimen primi
minis propter societatem & vnionem cum carne
rupta eius; quantomagis ipsi animæ communica-
ur meritum secundi hominis, scil. Christi, propter

Caro Christi est contraria carni Ada.

Tit. CCXLVIII.

Quod anima nostra omne bonũ suum accipit ex sumptione corporis Christi.

Accipit vitam & omnem mũditiam.

Communicatur meritũ Christi.

ſocietatem & vnionem cum carne eius ſanctiſſ
enim anima fit particeps peccati ipſius Adæ p
nem, ita etiam efficitur particeps meriti Chri
carnem. Item ſi caro primi hominis facta ven
& mortifera communicat animæ & dat mortem
ne etiam caro Chriſti ſalutifera & viuificatiua
ipſi animæ vitam & ſalutem. Sic ergo ſicut anim
trahit & capit omne malum per carnem, ita ne
eſt, quod recipiat omne bonum per carnem. Et
ma debeat liberari ab omni malo, quod aduc
propter carnem primi hominis, neceſſe eſt ei,
habeat ſocietatem & vnionem cum carne ſecu
minis, ſcil. Chriſti. Sic igitur caro primi homi
delectationem & libidinem dat & communica
tem omni animæ, ſed caro Chriſti per mortẽ &
ritatem in cruce paſſa flagellata & tormentata
municat & dat vitã omni animæ, quæ vnitur cu

Caro Chriſti omnes animas viuificat, & eſt theſaurus omniũ gratiarum.

Et ſicut vna caro primi hominis omnes anima
cit & mortificat, ita caro Chriſti omnes animas
mundat & viuificat. Et ſicut caro primi homi
arca omnium vitiorum & peccatorum & crimi
& conſeruatio omnium malorum, ita caro Chri
arca omnium virtutum & omnium theſaurorum
ritualium & conſeruatio omnium bonorum,
ſunt duæ arcæ. Et ſicut prima caro ſeparat anim

Vnit cum Deo.

ſocietate Dei & vnit eam cum diabolo, ita caro
ſti ſeparat eam à diabolo, & vnit eam cum Deo,
ſicut in carne primi hominis latet diabolus, ita in
ne ſecundi hominis latet Deitas. Et ideo anima
do vnitur & ſociatur cum carne Chriſti, ſociatur
nitur cum Deitate. Et ſicut diabolus per carnem
capit animas, ita Chriſtus capit eas per carnem ſ

¶ *Quod duplex eſt ſocietas ipſius anim
carne primi hominis, & vtraq; eſt m
talis.*

TITVLVS CCXCI.

VÆ autem ſunt ſocietates animę cum carne propria generata libidinoſe: Prima eſt naturalis, ndo anima creatur & viuitur carni ipſa ignorante neſciente, & iſta non eſt voluntaria, quia non eſt proprium conſenſum animæ: & per iſtam vnio- facit ipſa anima vnam perſonam cum carne, & iſtam ſocietatem, quamuis ipſa non conſentiat aliquid ſciat, imputatur ei crimen primi hominis, it particeps in eo, & reputatur immunda & turpis nhoneſta, ſicut puella nutrita & ſociata cum mu- meretrice reputatur immunda & fit infamata & ntrahit maculam ex tali ſocietate, & refutabitur, amuis ipſa ignoret: Alia ſocietas eſt ipſius animæ carne, quæ eſt voluntaria & per proprium con- ſum, ſcil. quando ipſa anima habet vſum liberi ar- i; & amat delectationes carnis, & conſentit libi- i & factis carnis, & ei placet inhoneſtas & turpitu- carnis, & iſta ſocietas animæ cum carne, quia eſt proprium conſenſum & propriam voluntatem, cidit animam & facit ipſam nequiſſimam, quia ani- deberet habere odio omnia vitia carnis, & omnes s turpitudines, & quando ipſa conſentit carni & hæret per voluntatem; tunc facit corruptionem nis eſſe ſuammet, & tunc anima incurrit peccatum crimen proprium & efficitur turpiſſima, inhoneſta maculatiſſima. Si enim ipſa anima contrahit macu- m & immunditiam, & reputatur immunda per pri- m ſocietatem naturalem cum carne, quam ipſa nō it, immo fit ipſa ignorante, quantomagis contra- maculam & reputatur immunda per iſtam ſocie- tem voluntariam, quam ipſamet facit, & ipſa ſocie- s eſt contra naturam, quia anima per primam ſocie- tem dat vitam carni & viuificat eam, & poſtea per cundam ſocietatem ipſa anima vult recipere vitam arne; & nutriri à carne, quia anima recipit vitam ab re, quam amat & qua delectatur. Et ideo anima on recipit tunc vitam à carne, quia hoc eſſet contra turam, ſed magis mortem voluntariam. Et iſta ſe-

Voluntaria ſocietas animæ cum carne.

Nota loquelam.

Anima plus est ibi, vbi amat, quã animat.

cunda ſocietas eſt maior & fortior quam prima, tunc anima vnitur cum carne ſecundum ſe tota magis eſt vnita cum re, quam diligit per voluntatem & amorem, quam cum re, cum qua vnitur per naturam. Sic ergo anima per primam ſocietatem, cum vitam carni, & facit ipſam viuere, recipit ab ea

Non diligenter.

tem ignoranter, quia propter talem ſocietatem in ternum ſeparabitur à ſocietate Dei, niſi mundetur per ſecundam ſocietatem voluntariam & amoroſam ipſa recipit ſuam refectionem, & ſuam complacentiam, & ſuam delectationem cum carne, & tunc recipit mortem voluntarie, quia talis delectatio & complacentia & talis refectio, quam anima recipit voluntarie & per amorem & conſenſum cum carne venoſa & mortifera, eſt corrupta & mortifera & venenoſa, & per hoc anima incurrit pœnam æternam dolorem æternum, & ſeparat à ſocietate Dei. Et

Anima per ſocietatem cum carne Adæ incurrit omne malum.

per iſtas duas ſocietates cũ carne corrupta primi minis anima incurrit totum ſuum malum & mortem ſuam, & perdit totum bonum ſuum & vitam ſuam quæ conſiſtit in ſocietate Dei per volũtatem & amorem, ideo neceſſe eſt, ſi debeat liberari à tali morte recipere vitam, quod habeat ſocietatem & vnionem cum alia carne contraria ſuæ carni propriæ, & illa caro Chriſti. Vnde natura animæ eſt, quod ſemper debeat habere ſocietatem cum carne, & quia non poteſt habere ſocietatem cum carne, & quia non poteſt habere ſocietatem naturalem cum carne Chriſti, ſolum talem ſocietatem poteſt habere cũ carne propria & corrupta, & cum illa facit vnam perſonam diuiduam, ideo reſtat, quod cum carne Chriſti non poteſt habere niſi ſecundam ſocietatem, quæ eſt voluntaria, & per voluntatem & amorem & per proprium conſenſum. Sicut enim ſociatur & vnitur cum propria carne per voluntatem & amorem, ita poteſt ſociari & vniri cum carne Chriſti, quia ſocietas talis vnio eſt per liberum arbitrium, & in poteſtate ſua eſt ſociari & vniri cum illa carne, cum qua magis

luc

erit. Si ergo anima ſocietur per voluntatẽ & amo- *Per voluntariam ſocietatem cum carne Chriſti anima mundabitur.*
em & per liberum arbitrium cum carne Chriſti, a-
ando, volendo, complacendo, delectando in ea &
ſuis virtutibus & conditionibus, tunc quia talis ſo-
ietas eſt per voluntatem, eſt maior & principalior
ocietas animæ, & eſt propria ſocietas animæ, inquan-
m eſt rationalis, ideo ipſa anima mundabitur, puri-
abitur totaliter, & reputabitur munda ſine macula,
uia talis eſt anima, qualis eſt res illa, cum qua ſocia-
r per amorem & volũtatem, nec aliter poteſt mun-
ari à maculis primæ carnis. Et tunc anima habebit
ocietatem cum vtraque carne, ſed non eandem ſo-
ietatem, quia cum prima carne habebit ſolam ſocie-
atem per naturam, & cum carne Chriſti habebit ſo-
ietatem per voluntatem & amorem & conſenſum.
tunc anima dabit vitam carni propriæ per primam
ocietatem, & recipit vitam à carne Chriſti per ſecun-
am ſocietatem, quia per illam vnietur & ſociabitur
um Deitate, quæ latet in carne Chriſti, quia caro
hriſti eſt caro Dei, & eſt plena diuinitate, & per con-
equens in ea occultatum eſt omne bonum. Et tunc
ocietas primæ carnis non poterit maculare ipſam a-
imam, quamuis ſit vnita cum ea per naturam. Vnde
agis eſt propria & magis propinqua ipſi animæ, ſcil.
aro Chriſti, quam caro prima, cum qua facit perſo-
am, & magis debet diligere illam ſine comparatio-
e, quia caro Chriſti fuit crucifixa, paſſa & flagellata,
erberata & mortua propter ſalutem animæ & pro
eccatis & culpis ſuis, quæ eueniebant propter ſocie-
atem carnis ſuæ corruptæ, & liberauit eam à pœnis
doloribus æternis, & à morte perpetua, quæ debe-
atur ei propter ſocietatẽ cum prima carne ſua mor-
ifera. Et ideo debet quantum poterit ſociari & vniri
ecundæ carni, ſcil. carni Chriſti, & relinquere & odio
abere carnem primam, quæ tantum malum fecerat
i, & facere conatur quantum poteſt. Et ideo ſi ipſa
oſſet, deberet ſociari & vniri cum carne Chriſti, tam
er naturam quam per voluntatem, vt haberet ambas

ſocietates cum ea, & totaliter relinquere carnem & facere vnam perſonam cum ea. Sed quia non po ei ſociari niſi per voluntatem & amorem, & non naturam, ideo debet quantum poteſt ad minus ſo ri & vniri & ligari cum ea per voluntatem & am vt iſta ſocietas vincat & ſuperet alteram, quaſi ſi eſſet, & pro nihilo reputare primam ſocietatem ſicut caro ſecunda eſt nobilior carne prima ſine c paratione, ita ſocietas cum ſecunda carne ſuper cietatem primæ carnis. Quæ enim eſt compar carnis generatæ & conceptæ ſine libidine de Vir per manus Spiritus ſancti ad carnem generatam dinoſe de corrupta muliere per concupiſcentiam ordinatiſſimam viri? Et quæ comparatio carnis & Filii Dei, quæ eſt vnita æternaliter cum Deita carnem hominis corrupti, quæ habet ſocietatem nequiſſimo diabolo? Quæ etiam comparatio ca incorruptibilis, immortalis, inuiſibilis, ſpiritu cœleſtis, glorificatæ, & iam Deificatæ ad carnem ruptibilem, mortalem, viſibilem, terreſtrem & trefactibilem? Quæ etiam comparatio carnis pu cantis, ſaluantis, redimentis, viuificantis, mund & lauantis omnes animas ad carnem damnan mortificantem, maculantem, deturpantem & in entem animam ſibi coniunctam? Quæ etiam com ratio carnis liberantis animam à pœna æterna ad nem obligantem animam ad pœnam æternam pter ſuam ſocietatem? Quæ etiam comparatio nis virginalis, incorruptæ, honeſtiſſimæ & caſtiſſi ad carnem meretricem, inhoneſtam, corruptiſſim & inordinatiſſimam? Sic ergo ipſa anima debet fu re quãtum poterit ſocietatem talis carnis ſuæ, & poteſt per naturam, ſaltem per voluntatem, & to ter ſociari & vniri cum alia carne perfectiſſima, & non poteſt per naturam, ſaltem per amorem & v luntatem. Ergo ſicut continue & inceſſanter eſt v ta cum carne prima per naturam & ſocietatem na ralem, continue & inceſſanter debet eſſe vnita c

Nulla eſt comparatio carnis Chriſti & Adæ.

car

rne ſecunda Chriſti per amorem & voluntatem, vt
eut continue ipſa dat vitam naturalem ſuæ carni per
cietatem naturalem, ita continue recipiat vitam
oluntariam à carne Chriſti per ſocietatem amoro-
m & voluntariam. Sic ergo anima habet duas habi-
tiones & duo habitacula, quia habet duas carnes, in
uib⁹ habet habitare, ſed primam habitationem car-
s habet continue perdere & inuoluntarie, ſed ſecũ-
m habitationem carnis nunquam poteſt perdere ſi
ult, quia non poteſt ſeparari à carne Chriſti inuolũ-
rie nec per coactionem, ſed ſolum per propriam
oluntatem. Et ſic anima habet æternum habitacu-
m, in quo poteſt æternaliter habitare ſi velit. Vt igi-
ranima recipiat ſocietatem & vnionem cum carne
hriſti per amorem & volũtatem, & per conſequens
cipiat vitam & delectationem & refectionem ab i-
ſa, & relinquat totaliter vnionem & ſocietatem cum
rne prima, & nullo modo recipiat delectationem
ec refectionem mortiferam in ipſa, ideo Chriſtus
edit carnem ſuam in Sacramento iſto, ſcilicet cor-
oris & ſanguinis ſui, vt ipſa anima manducet ſubſtã-
am ſuæ carnis, & bibat ſanguinem ſuum per volun-
atem & amorem: Et hoc inuiſibiliter ſub forma viſi-
ilium rerum, quæ conuertuntur in carnem & ſan-
uinem. Et quia iſta ſocietas debet eſſe continua, id-
o iſtud Sacramentum debet continuari & frequen-
ri inceſſanter.

Quod ſicut caro primi hominis per ſuam multiplicationem & diuiſionem eſt cauſa multiplicationis & diuiſionis animarum, ita caro Chriſti per ſuam vnitatem & indiuiſionem eſt cauſa vnitatis & indiuiſionis animarum.

TITVLVS CCXCII.

ET quoniam non est nisi duplex caro, scilicet Christi & caro primi hominis, & vtraque est communis caro, licet caro Christi descendit de carne primi hominis, sed tamen per talem modum, quod potuit esse infecta, & ideo est noua caro & contraria primæ carni. Quia igitur vtraque est communis omnibus animabus, & omnis anima potest sociari vtraque simul propter duplicem societatem, quam potest habere omnis anima, ideo quia caro Christi contraria carni primi hominis, sicut caro primi hominis est causa multiplicationis animarum, ita caro Christi est causa vnitatis earum. Vnde caro primi hominis multiplicatur & diuiditur in infinitas partes portiones, & seminatur sicut granum, & ideo multiplicatur sicut granum in agro: Et ideo ad multiplicationem istius carnis multiplicantur animæ à Deo, creat tot animas, quot sunt portiones carnis, & si caro non multiplicaretur, nec etiam animæ multiplicarentur, quia plures animæ non possunt vniri cum vna carne per naturalem societatem. Attamen omnes illæ multiplicatæ sunt vna caro, & pro vna carne putantur, quia ab vna carne descendunt per eum modum. Et quia etiam quando multiplicatur caro primi hominis, multiplicatur corruptio, malum infectio, ideo sicut caro ipsa multiplicata est causa multiplicationis & multitudinis animarum, ita caro Christi est causa diuisionis & separationis ipsarum animarum à Deo & inter se, quia propter talem societatem, quam quælibet anima habet cum carne sua propria concepta, quælibet anima separatur & diuiditur à Deo & qualibet alia anima per voluntatem & amorem. ideo caro est causa discordiæ & diuisionis animarum cum Deo & inter se, quia quælibet anima habet suam propriam & singularem carnem, & tot animæ quot carnes. Et ideo si quælibet anima per voluntatem & amorem habeat societatem cum sua propria carne, non solum per naturam, sed voluntarie, necesse est quod ipsæ animæ habeant diuisionem inter se & discordiæ

Caro Christi est causa vnitatis.

Caro animæ est causa separationis animarum à Deo.

rdiam, litem & inimicitiam per voluntatem, quia
n omnes amant vnam carnem, & talis amor, vt iam
ctum est, est venenosus & mortiferus. Et ideo ex
i amore necessario oritur omne malum & nullum
num. Sed quia caro Christi non potest multipli-
ri nec diuidi, sed semper est vna realiter numero
istens eadem, ideo quia animæ habent vnionem &
cietatem cum ipsa per voluntatem & amorem, se-
itur, quod ipsa est causa omnis vnitatis & concor-
animarum. Vnde omnes animæ possunt habere
ionem & societatem cum ipsa, quamuis non sit nisi
a nec possit multiplicari, quia talis societas & vnio
per voluntatem & amorem & non per naturam, &
nes animæ possunt amare vnam & eandem carnẽ,
l. Christi, quæ crucifixa est pro omnibus animab⁹,
vna non potest impedire aliam, immo omnes simul
ssunt vniri & sociari cum ea per voluntatem & a-
orem: & per consequens omnes insimul, & si essent
finitæ, possunt recipere vitam à tali carne & refe-
ionem, & ideo per talem vnionem & societatem o-
nes animæ efficiuntur vna anima, & vnius volun-
is, vnius intentionis, & vnius cordis, & vnius amo-
. Et sic per carnem Christi vnicam multitudo ani-
arum reducitur ad vnitatem, & sic per carnẽ Christi
imæ vniuntur inter se & cum Deo per voluntatem
amorem. Et sic vna caro Christi sufficit pro omni-
s animabus ad dandum eis vitam. Et quia cum car-
e Christi est vnita anima eius, & hoc per vnionem
turalem, quæ quidem anima est dignissima & san-
issima, ideo etiam omnes animæ quando sociantur
m vna carne Christi etiam vniuntur & habent so-
etatem cum vna anima Deifica. Et quia ibi est etiã
eitas, ideo animæ habent societatem per carnem
hristi cum ipsa Deitate. Et sic animæ sociantur & v-
iuntur cum carne Christi, & cum anima Christi, &
m Deitate Christi, quare merito omnes animæ ef-
iciuntur vna anima. Et sic Christus dando suam car-
em animabus dat suam animam & suam Deitatem

Caro Christi sufficit pro omnibus animabus.

infimul, & reducit omnes animas ad vnam per
carnem. Sic ergo primo omnes animæ exeu
creantur ab vno & eodem, quia à Deo, & multip
tur per multiplicationem carnis & corrumpu
deinde iterum reducitur ad Deum, & mundantu
vnitatem carnis, & sic caro est causa multitudin
nimarum, & est causa vnitatis ipsarum, & est c
quare animæ exeunt à Deo per creationē, & est c
quare redeunt ad Deum, & est causa damnation
nimarum, & est causa saluationis, & est causa mo
& est causa vitæ ipsarum animarum, & sic omnis
cit caro, sed non eadem caro. Conuenientissimu
proportionatissimum & summe necessarium est
tur omni animæ rationali, mortali secundum n
ram, vnitæ & coniunctæ carni mortali, corrupt
inficienti, corrumpenti & danti mortem spirituale
vt ipsa societur & vniatur per voluntatem & amo
carni Christi purissimæ, immortali, mundanti &
rificanti, & danti vitam spiritualem. Conuenien
me etiam Christus in isto Sacramento nutritiuo,
seruatiuo, refectiuo, sustentatiuo, & vnitiuo dat
nem suam veram ad manducandum, vt vniet & so
omnes animas cum carne sua, & sustentet eas &
triat, & viuificet, reficiat & perficiat. Necessar
ergo fuit, vt anima appropinquaret carni Christi,
psa caro appropinquaret ei tanta appropinquatio
quæ non possit cogitari maior, vt fieret perfecta
cietas & vnio, & hoc non potest fieri, nisi ipsa c
sumatur & capiatur realiter per modum comestio
& manducationis visibilis, & ideo necesse est, qu
ipsa caro Christi veraciter sit contenta in hoc Sacr
mento pro vita & sustentatione mundi. Ecce mi
bilissimam scalam & completissimam in hoc maxim
Sacramento, in quo omnia continentur, quoniam
est primo forma & species visibilis & sacramentali
& iste est primus gradus scalæ: Deinde sub specie v
sibili est vera caro Christi inuisibilis, & iste est secun
dus gradus scalæ: deinde in carne est sanguis Chris

Christus dat veram carnem, vt vniat.

Contenta in isto Sacramento.

inuis

ſibilis, & iſte eſt tertius gradus: Deinde in carne
nguine Chriſti eſt ipſa anima Chriſti ſanctiſſima,
ſte eſt quartus gradus ſcalæ: Vltimo in carne & ſan-
ne & anima eſt tota diuinitas infinita in perſona
i Dei. Et omnia iſta ſunt realiter in iſto Sacramen-
& hoc propter carnem. Eſt ergo vnum viſibile ibi,
uatuor inuiſibilia, & ipſa quatuor inuiſibilia ſunt
s Chriſtus, quia caro Chriſti, & ſanguis Chriſti,
nima Chriſti, & diuinitas Chriſti ſunt ipſe Chri-
,& vnus Chriſtus, ergo maximus mons eſt Chri-
s. Suſcipiendo igitur ſpeciem & formam viſibi-
panis ſuſcipitur inuiſibilis caro Chriſti & latens,
uſcipiendo carnem ſuſcipitur ſanguis in carne la-
s, & ſuſcipiendo carnem & ſanguinem ſuſcipitur
ma in carne & in ſanguine latens, & ſuſcipiendo
nem & ſanguinem & animam Chriſti ſuſcipitur
initas in eis latens. Si ergo ſuſcipiendo aquam Ba-
ſmi exterius in corpore ex ordinatione Chriſti ſu-
itur in anima tanta gratia, quantomagis ſuſcipiẽ-
iſtud Sacramentum intus in corpore, in quo ſuſci-
ntur inuiſibiliter omnia prædicta, ſuſcipietur gra-
intus in anima? Ecce ergo modicum viſibile, ſed
xima inuiſibilia, quia modicum eſt, quod apparet,
infinitum eſt, quod latet. Ecce igitur videre poſ-
mus, qualiter iſta tria Sacramenta, ſcil. Baptiſmus,
onfirmatio & Euchariſtia, faciunt inter ſe quãdam
lam completam, quia de primo aſcenditur ad ſecũ-
m, & de ſecundo ad tertium in ſuſcipiendo. Etiam
odlibet iſtorum eſt in ſe ſcala ad aſcendendum de
ſibili ad inuiſibile, & ſuſcipimus inuiſibile per viſi-
le.

Declaratio per exempla, qualiter vna caro Chriſti ſeu vnum corpus exiſtẽs idem numero poteſt eſſe ſimul & ſemel in plu-ribus partibus ſeu locis.

TITVLVS CCXCIII.

Et

ET quoniam vna & eadem caro Christi est v
mnium animarum & refectio, & oportet,
omnes Christiani adulti recipiãt & manducent
carnem in isto Sacramento, cum omnes Chri
non sunt simul in eodem loco corporaliter, ide
cesse est, quod vna & eadem caro Christi & vnu
idẽ corpus Christi simul & semel possit esse in o
bus partibus & locis mundi, quia omnes Chri
indigent isto Sacramento, & debent sumere i
Vnde quia istud Sacramentum est verissimum, v
batum est, & Christus instituit & ordinauit, vt o
sumant suam carnem in isto Sacramento, sicut
nauit, quod omnes sumant aquam Baptismi, e
istud non possit fieri, scilicet quod omnes sumã
Sacramentum, nisi sua caro & suum corpus, quod
liter continetur in isto Sacramento, sit in pluribu
cis simul & semel, sequitur de necessitate, quo
potest esse & ita est, quod sua caro eadem num
existens est in pluribus locis, quia hoc requirit
necessitate in hoc Sacramento propter ordinatio
suam. Quia ergo hoc Sacramentum est summe
rum, & hoc requiritur ad hoc Sacramentum, qui
rum est, coniunctum & annexum de necessitate
hoc Sacramento, sequitur, quod ita est, quod v
ro Christi potest esse & est in pluribus locis re
quoniam si hoc non esset verum, nec Sacrame
esset verum, nec Christus esset verax, quod est
possibile. Ergo ad certificandum, quod ita est, s
cit ordinatio & institutio Christi, qui non est m
dax, nec potest ordinare falsum. Et etiam sicut est
cesse, quod caro Christi vna & eadem sit in pluri
locis simul & semel, ita est necesse, quod si forma
species panis frangatur & diuidatur, quod vna &
dem caro Christi sit in singulis partibus, quia
Christi non potest frangi nec diuidi in partes, q
glorificata est. Quomodo autem omnia ista pos
fieri, non est necesse scire, sed sufficit scire, quod
est necesse esse, & impossibile est aliter esse, propter v
ritate

Corp⁹ Christi in pluribus locis simul & semel.

em Sacramenti, quod hoc requirit quod ita ſit, & m propter honorem Chriſti, qui Sacramentum inauit, qui hoc Sacramentum non ordinaſſet, ſi fieri non poſſet. Ad habendum enim veram cer-dinem Sacramenti & notitiam ſufficientem ſuffi-ſcire, quod Chriſtus ordinauit & inſtituit talem ramentum, & videre per experientiam opus & ef-um Sacramenti, & cognoſcere, qualiter homo in-et tali Sacramento ad ſuam neceſſitatem & vtilita-, ſed quomodo hoc poſſit fieri, non eſt neceſſe ſci-ed ſufficit, quod Chriſtus, qui ordinauit, ſciat & noſcat, ſicut infirmo ſufficit, quod ſciat, quod Me-us, qui eſt bonus & verus, ordinauit talem medi-m, & quod ſentit in ſe & in aliis opus & effectum medicinæ, & cognoſcat ſe indigere tali medici-nec requiritur, quod infirmus ſciat, quomodo fit dicina, nec qualiter poteſt fieri, ſed ſufficit, quod dicus, qui ordinauit, ſciat. Sacramenta igitur non ordinata, vt homo ſciat & cognoſcat, qualiter fi-, ſed vt per ipſa homo recipiat ſalutem & gratiam uxilium à Deo, & poſtea ipſa gratia ſuſcepta iuuat minem ad cognoſcendum ea & veritatem ipſorũ. men poſtquam homo eſt certus de vera neceſſi-, poteſt ad maiorem claritatem quærere exempla rgumenta ad magis cognoſcendum ipſa mirabi-quæ in iſto Sacramento ſunt maiora & altiora, quã liis Sacramentis, quia ibi vnum corpus Chriſti eſt ul & ſemel in pluribus locis, & etiam quia tantum in parua hoſtia ſicut in magna, nec ſi diuidatur ho-propter hoc diuiditur Chriſtus ſeu corpus Chri-& in qualibet parte eſt totus Chriſtus. Et ideo ma-difficile eſt ad intelligendum iſtud Sacramentum am alia, quia omnia iſta apparent eſſe contra ſen-& experientiam ſenſus. Sed tamen non eſt mi-, ſi caro Chriſti coniuncta inſeparabiliter cum di-itate aſcẽdat ad iſtum gradum, vt poſſit eſſe ſimul emel in pluribus locis; quia diuinitas eſt vbique a ſimul. Et quia caro Chriſti eſt vnita diuinitati,

Sufficit ſcire, quod Chriſtus hoc Sacramentum inſtituit.

ideo

ideo ratione diuinitatis poteſt ſimul & ſemel pluribus locis. Si enim ratione carnis eſt in iſto mento diuinitas, ita diuinitas eſt cauſa, quare ro poteſt ſimul & ſemel in locis pluribus eſſe.

Exemplum, quomodo corpus Chriſti eſt in pluribus locis.

Vnde hoc poteſt videri in aliis rebus per expe tiam; quia vna res multiplicatur & eſt tota ſimul mel in pluribus locis, ſicut vnum verbum tot ſimul & ſemel in pluribus auribus, & tamen eſt aure ſicut in alia, ſed tamen non eſt eadem vox ro ſed ſpecie. Si ergo vna vox hominis eſt in pl auribus tota eadem ſpecie, nonne etiam magis tet dare vnum gradum carni Chriſti & corpo glorificato & coniuncto cum Deitate, vt ſcil. v idem numero exiſtens poſſit eſſe in pluribus loc

Item etiam videmus, quod vna dictio ſiue ſi gna ſiue ſit parua ſemper idem ſignificat, vt iſta REX, ſiue ſit ita magna ſicut tota terra, ſiue ſit ita ua ſicut vnum granum milii; tantum ſignifica modo ſicut alio modo, ita quod paruitas & mag do dictionis nihil variat quantum ad ſignifica quod ſignificat, neque propter hoc, quod maio bet maius ſignificatū, neque quod minor, habe nus ſignificatum, ita conformiter quia forma & ſpecies eſt ſicut dictio ſignificans, & corpus C eſt ſicut ſignificatum, ideo neque parua forma magna ſeu hoſtia aliquid variat, quia tantum parua ſicut in magna hoſtia, quia hoſtia ſeu for ſibilis non eſt niſi ſignum corporis Chriſti, qua ibi realiter contineatur corpus Chriſti, ſed non locatum in loco, nec ſicut vinum in vaſe; ſed ſicu gnatum in ſigno, & ſignificatum in dictione.

Item etiam quamuis ipſa dictio multiplicetur, propter hoc multiplicatur hoc ſignificatum, i ſemper eſt vnum ſignificatum & idem in ſe, ita qu uis hoſtiæ in infinitum multiplicentur, non pro hoc multiplicatur caro ſeu corpus Chriſti, ſed ſem manet idem. Et etiam ſicut ſemper quamdiu ipſ ctio retinebit formam ſuam & naturam, ſemper h

ium ſignificatum, ita quandiu forma panis in ſua
ra remanebit, ſemper habebit intus ipſum corpus
iſti. Et ideo tamdiu manet corpus Chriſti ſub
a panis, quandiu remanet forma panis, ſed ſi mu-
r forma panis, quia non remanet ſignum, nec etiã
atum eſt ibi. Et ideo quia quælibet pars panis ſeu
ia habet ſpeciem & formam & nomen panis, id-
n qualibet parte hoſtiæ, ſiue ſit parua ſiue magna,
ota caro ſiue corpus Chriſti.

em hoc idem etiam poteſt declarari in ſpeculo
tumcunque magno, & quod eſſet ita magnum
totus mundus, non eſt niſi vna imago vnius ho-
is in eo, & tamen ſi ſpeculum frangatur in infini-
artes, in qualibet parte apparebit tota imago, quę
rebat in toto ſpeculo integro, & tantum appare-
parte ſicut in toto, & tantum in vna parte ſicut
la, ita ſimiliter ſi eſſet vnus panis ita magnus ſicut
s mundus, ſeu hoſtia, non eſſet in ea niſi vnum
us Chriſti, & vna caro, & vnus Chriſtus, & ſi fie-
mille partes vel plures, in qualibet eſſet totum
us Chriſti idem numero, ſed in partibus ſpeculi
eſſet eadem imago numero, ſed in ſpecie, quia o-
et dare magis vnum gradũ corpori, ſcil. vt idem
ero ſit in pluribus partibus hoſtiæ.

Præterea etiam poteſt declarari per Chriſtum, qua- *Quomodo*
corpus totum integrum poteſt contineri in tam *Chriſtus eſt*
a quantitate. Vnde corpus Chriſti eſt factum ſpi- *in tam par-*
ale, & tranſmutatum in naturam animæ, quantũ *ua hoſtia.*
poteſt, quia ſicut videmus, quod anima noſtra,
eſt ſpiritualis & ſine quantitate, tranſmutat illa,
recipit in ſe, ad ſuam naturam, & ad modum ſuũ
tualem, vt quando recipit iſtam literam a, tunc
cit eam ad ſpiritualitatem, ita quod quamuis a,
tum ſit corporale & magnum & quantum, latum
ngum, attamen quando eſt in anima, non eſt lon-
nec latum nec expreſſum, ſed eſt totum ſimul
odum animæ, ita conformiter corpus Chriſti,
eſt glorificatum & reductum ad ſpiritualitatem

quantum

quantum fieri poteſt, quia diuinitas tranſmu
mam Chriſti in ſuam naturam quantum fieri
& anima Deificata cum diuinitate Deificauit
& tranſmutauit in ſuam naturam & aſſimilauit
ſuæ naturæ quantum fieri poteſt. Et corpus
non occupat locum, nec eſt ponderoſum; & po
ſe totum in puncto ſine extenſione, ſine longi
ſine latitudine, & ſine profunditate, eo modo
pſe Chriſtus vult; & ideo corpus Chriſti in iſto
mento non occupat locum, nec ponderoſum;
tenſum, nec longum, nec latum, nec profund
omnes eius partes ſunt ſimul; & ideo poteſt
quacunque parte hoſtiæ quantumcunque pa
tum ſimul, vnde hoc videmus per experientia
bus corporalib⁹, quia imago rei corporalis qu
cunque res ſit magna eſt tota ſimul; nec eſt lo
lata, nec extenſa, nec profunda; nec pondero
groſſa, nec ſpiſſa, & tamen apparet longa, &
& ampla, & groſſa, & magna, ſed non eſt. V
magna Eccleſia immo vna tota ciuitas maxim
per pupillam oculi noſtri; quæ eſt ſicut punct
uiſibilis; & homo in nocte videt totam illam
tem in ſomnis cum propria ſua forma & magn
ſine diminutione, & tamen imago illa; quæ
in anima; eſt ſicut punctus indiuiſibilis, quia
per pupillam oculi: ita conformiter cum corp
ſti ſit magis ſpirituale quam illa imago; quæ
per pupillam, poteſt eſſe totum ſimul in punct
men habebit omnes partes ſuas ſine diminutio
de quia corpus Chriſti in iſto Sacramento eſt
animam; & ad trahendum animam ad ſe, & v
vniatur Chriſto per amorem; ideo debet ibi
do conuenienti animæ, & non modo contrari
eo debet ibi eſſe modo ſpirituali, & non modo
rali, nec quantitatiuè; nec localiter, nec occu
nec groſſe, quia tunc diſcordaret ab anima; &
modo reduceret animam ad corporalem ma
& quantitatiuam, & groſſam & animalem, &

Corpus Chriſti non occupat locum.

Corpus Chriſti eſt in hoc Sacramento ſpirituali modo.

in iſto Sacramento debet tota mutari in melius &
ltiorem naturam, quia eſt Sacramentum tranſmu-
uum, & ideo nihil debet eſſe in iſto Sacramento
ugnans animæ & naturæ ſuæ. Et ideo nullo modo
anima in iſto Sacramẽto debet cogitare nec quæ-
nec quantitatem, nec locum, nec longitudinem,
latitudinem, nec profunditatem, nec groſſitudi-
n, nec ſpiſſitudinem, nec ponderoſitatem, nec ex-
ſionem, nec colorem, nec ſaporem, nec figuram,
aliquid, quod poſſit percipere animal brutũ, quia
nia iſta ſunt contra naturam ipſius animæ, & ei nõ
ueniunt talia quærere, ſed ſolum debet quærere
ogitare ſpiritualitatem, & illud præciſe, quod ver-
ignificant & non plus, quia hoc quod videtur eſt
ut vox & ſonus, & hoc quod ibi continetur eſt ſic-
ſignificatum vocis, & ipſum ſignificatum non eſt
gũm, nec latum, nec ponderoſum, nec quantum,
locatum, in quantum ſignificatum. Sicut ergo ſe
bet ſignificatum ad ſonum vocis, ſic ſe habet cor-
Chriſti in iſto Sacramẽto ad formam & ſpeciem,
videtur. Et ideo ſicut ſignificatum in quantum
ificatũ per ſonum vocis non ſignificatur, vt quan-
tiuum, nec vt in loco, nec vt profundum, nec vt
gũm, nec vt latum, & ſic de aliis, ita corpus Chriſti
uantum in iſto Sacramento non ſignificatur per
ciem viſibilem, vt quantitatiuum, nec vt occupans
um, nec vt longum, ſed tantum vt corpus Chriſti.
ſicut ſignificatum recipit intellectum tantum &
llo modo ſenſum, & ipſe ſonus vocis reſpicit ſen-
, quia ſignificatum tantummodo percipitur per
ellectum & non per ſenſum, & ſenſus tantummo-
percipit & audit ſonum vocis & non percipit, ideo
ificatum eſt ſpirituale & intelligibile, & habet
odum intellectus, & non habet modum ſenſus, &
portionatur intellectui & non ſenſui. Et ideo ani-
l brutum, quia non habet intellectum, ſed tantum-
do ſenſum, non poteſt percipere ſignificatum, ſed
cipit ſonum vocis: Ita ſimiliter corpus Chriſti, in-

Brutum videt ſpeciem, ſed non corpus Chriſti.

quantum est significatum per speciem visibile
spicit tantummodo intellectum, & nullo mod
sum, & ipsa species visibilis panis respicit sensu
sus, & sensus visus tantummodo respicit & vide
ciem & formam panis visibilem. Et ideo ipsum
pus Christi est ibi modo spirituali, & habet mo
intellectus & non sensus, & proportionatur in
ctui & non sensui. Et ideo animal brutum pote
dere & percipere speciem visibilem, sed non c
Christi ibi contentum & significatum. Sicut e
nima facit distinctionem & diuisionem inter s
vocis & significatum vocis, ita debet facere d
ctionem & diuisionem in isto Sacramento inte
ciem & formam panis visibilem & corpus Chri
uisibile. Sic ergo antequam ibi esset corpus Ch
in pane erant duo, quorum vnum percipiebat
sensum visus, & aliud per intellectum, quoniam
cies & forma panis percipiebantur per sensum
tantummodo, quam etiam videbat & percipie
nimal brutum, & substantia panis percipiebat
intellectum & non per sensum, quia animal br
non potest percipere substantiam panis inuisi
Et ideo aliud est forma panis, & aliud est subs
panis. Vnde in somnis & in speculo apparet for
nis, & tamen non est substantia panis, & hom
scit, quod ipse videt de nocte & in speculo form
imaginem panis, & quod ibi non erat substan
nis: Ita conformiter in hoc Sacramento est for
nis vera & species principalis, sed substantia pa
est ibi, quia mutata est in corpus & in carnem
virtute verborum significantium & facient
lem transmutationem, & remanet tantumm
lis species panis sine substãtia panis. Et ideo sicu
stantia panis se habet ad formam panis, sic se
corpus Christi ad speciem panis. Et quia subs
panis solum percipiebat per intellectum & n
sensum, ita similiter corpus Christi ibidem ex
loco substantiæ panis percipitur per intellect

In hoc Sacramento non est substantia panis.

n per ſenſum, & quia ſubſtantia panis in ſe conſide-
a, & inquantum percipitur per intellectum, nō eſt
nga, nec lata, nec profunda, nec ponderoſa, nec co-
ata, nec viſibilis, nec tangibilis, nec habens ſapo-
m, nec perceptibilis per aliquem ſenſum corporeū,
c occupās locū, & tota eſt in qualibet parte, vbi eſt
rma panis, & non eſt magis ſubſtantia panis in ma-
a quantitate quam in parua, ita ſimiliter ipſum cor-
is Chriſti, quod eſt loco ſubſtantiæ, non eſt longū, *Corpus*
c latum, nec profundum, nec ponderoſum, nec co- *Chriſti eſt*
ratum, nec viſibile, nec tangibile, nec habens ſapo- *totum in*
m, nec perceptibile per aliquem ſenſum corporis, *qualibet*
c occupat locum, & eſt totum in qualibet parte, v- *parte.*
eſt forma panis, & non eſt magis in magna quanti-
te quam in parua, & ideo eſt ibi ad modum ſubſtan-
e panis per ſe conſideratæ, & prout percipitur ab in-
llectu. Et ideo ſicut ſubſtantia panis, prout perci-
ur ab intellectu, habet modum intellectus, & ha-
omnes conditiones ſuperius dictas, quia inquan-
m, percipitur per intellectum, non habet quantita-
m, nec extenſionem, nec eſt in loco, nec occupat
um, & ſic de aliis, ſed eſt ad modum ſignificati re-
ctu vocis, & proportionatur intellectui, ita ſimili-
ſe habet in Sacramento ipſum corpus Chriſti. Qui
go vult intelligere, quomodo corpus Chriſti eſt in *Quomodo*
o Sacramento, neceſſe eſt, quod conſideret ſubſtā- *corpus Chri-*
m panis puram & ſolam, prout intellectus percipit *ſti ſit in hoc*
m, & inquantum comparatur ad intellectum, quia *Sacramēto.*
ſtantia panis, prout reſpicit intellectum & perci-
ur per intellectum, mutatur in corpus Chriſti, &
il quod poſſit percipere ſenſus, mutatur in corpus
riſti. Sic ergo in pane ſunt duo, vnum quod tan-
m percipitur per intellectum, & aliud quod perci-
ur per ſenſum, & illud quod percipitur per intelle-
m, tantum mutatur in corpus Chriſti, & totum il-
, quod percipitur per ſenſum viſus, remanet, quia
id Sacramentum eſt propter intellectum & liberū
itrium, & non propter ſenſum, & ideo illud, quod

percipitur per intellectum, mutatur tantum in c
pus Christi, & sub illo modo, per quem percipitur
intellectum, & per illum modum percipitur, per
significatur per vocem significantem, quia intelle
primo intelligit & postea per vocem significat, &
modo, quo intelligit, eo modo per vocem signifi
tur. Sic ergo ipsa substantia panis sub illo modo,
est intellecta per intellectum & significata per vo
mutatur & conuertitur in corpus Christi. Sicut in
Sacramento debet ipsa anima intellectualis trans
tari in Christum, inquantum differt à brutis & a
sibus corporalibus, ita similiter in isto Sacrame
non debet conuerti in corpus Christi nisi illud pr
se & tantummodo, quod percipitur per intellect
per quem anima differt à brutis. Et omnia, quæ
in Sacramentis, debent proportionari ipsi animæ
ta suum modum, & inquantum est intellectuali
differt à brutis. Et quia corpus Christi prius ex
antequam substantia panis conuertatur in ipsum
eo tota illa forma panis, quæ videtur, est quasi v
mentum & indumentum corporis Christi acci
tale, & sic corpus Christi est indutum & vestitum
ste aliena. Et ipsa forma panis, quæ ante habeba
dum accidentis & inhærentis, & quæ sustenta
in ipsa substantia panis, recipit modum nouum
biliorem & digniorem, quia recipit modum su
tiæ, qui sine comparatione excedit modum acc
tis, quia ipsa forma & species panis, quæ est acc
per se existit & in nullo sustentatur tanquam in
cto, & sic omnia dignificantur & meliorantur
altantur in illo Sacramento, quia ipsa substanti
transit & conuertitur in corpus Christi glorio
& ipsa accidentia, quæ videntur, recipiunt m
substantiæ, & non plus ascendere possunt, & to
cies & tota forma panis, quæ continet omni
dentia, fit vestis & indumentum corporis Ch
ipsius Dei & hominis. Et quæ maior dignitas?
debet ipsa species panis & vini in magna reuer

Quæ fiunt in Sacramentis, debent proportionari animæ.

Quomodo accidentia sit in isto Sacramento.

a magno honore haberi, tanquam veſtis Chriſti Ieſu
filii Dei regis æterni. Et hæc maxima fuit benignitas
& humilitas Chriſti, quod ipſe velit eſſe veſtitus tam
humili & ſimplici veſte, & intantum ſe humiliare, vt
a ſe approximet hominibus. Primo enim voluit
Chriſtus indui veſte carnis noſtræ mortalitatis, & il-
lam accepit ab intemerata & incorrupta Virgine, ſcil.
Maria matre ſua glorioſa, in qua dignatus eſt homini-
bus apparere in hoc mundo, & prædicare verbo &
exemplo, & poſtea in carne ſubire mortem turpiſſi-
mam & amariſſimam pro nobis. Secundo voluit in-
dui veſte panis, quæ eſt veſtis inferior. Sicut enim pa-
nis ab hominibus pro cibo ſumptus mutatur in car-
nem & ſanguinem corporis aſſumẽtis ipſum panem,
ita ſimiliter iſtud Sacramentum Euchariſtiæ ſumptũ
a fideli Chriſtiano tranſſubſtantiat animam ipſius in
Chriſtum, & fit vnus & idem cum Chriſto in ſpiritu
& veritate. Sic ergo induit ſuam diuinitatem primo
veſte carnis, vt hominibus ſic appareret, qui in ſua di-
uinitate videri non potuit, & carnem ſuam veſtiuit
veſte panis. Primam veſtem fecit per ſeipſum, ſed ſe-
cundam fabricant homines. Primo enim diuinitatem
ſuam induit veſte carnis & humanitatis, vt poſſet mo-
ri & pati pro homine. Deinde veſtiuit carnem ſuam
veſte panis, vt eſſet nutrimentum & refectio ac ali-
mentum ſanorum & infirmorum. Sic igitur in iſto
Sacramento omnia exaltantur, dignificantur & me-
liorantur. Quanto ergo magis ipſa anima deuota,
propter quam iſtud venerabile Sacramentum eſt or-
dinatum, inſtitutum ac conſecratum, debet ſe eleua-
re à carnalibus & mundanis & tranſitoriis rebus &
deſideriis, & recipere exaltationem & dignitatem ab
ipſo, & incorporari iſto Sacramento ac Deificari hic
in gratia & in regno ipſius Sacramenti Dei & hominis
filii Dei & regis æterni, & accipere gloriam & beati-
tudinem ſine fine cum ſanctis Angelis, & cum omni-
bus ſpiritibus beatis, ad quam dignetur nos perduce-
re idem Ieſus Chriſtus, Amen.

Chriſtus induit duas veſtes propter nos.

¶ *Quartum Sacramentum est Sacra*
tum Pœnitentiæ, & est secunda scala
rum lapsi, & spirituale medicamen
quod homo Christianus, qui propter
fensam contra Christum commissam
Baptismum perdidit nouum esse &
tam spiritualem, recuperat iterum
uam vitam perditam, & fit ei remi
& indulgentia, & absoluitur ab obli
tione infinita, & abluitur & lauatur
omni macula, & reconciliatur Christ

TITVLVS CCXCIV.

Tit. CCLX-XXIV. & *Tit.* CCLX-XXV.

QVoniam autem iam dictum est superius, q
vita spiritualis assimilatur vitæ corporali,
sicut in vita corporali est primo generatio, d
augmentatio, tertio continua nutritio, ita simili
vita spirituali primo fuit necessaria generatio s
tualis, & hæc fuit Baptismus, & deinde augmen
spirituale, & hoc erat Confirmatio, deinde nutri
tum spirituale, & hoc erat Eucharistia. Et ideo
in vita corporali si homo esset impassibilis, ita
non contingeret eum infirmari, sufficerent ista
videlicet generatio, augmentatio & nutritio: ita s
liter est in vita spirituali, si homo esset impeccab
sufficerent ei ista tria Sacramenta, scilicet regen
tionis, Confirmationis, & Eucharistiæ. Sed quia
tingit hominem infirmari & incurrere morbum
talem aut periculosum, ex quo potest mortem i
rere & perdere vitam corporalem, ita etiam p
homo incurrere infirmitatẽ spiritualem, quæ est
catum, per quod potest perdere vitam spirituale
sicut in vita corporali est medicina corporalis, qu
firmitas curatur corporalis, ita est etiam in m

Pœnitentia est Medicina spiritualis.

spi

rituali remedium, quod aufert peccatũ, & est pœ-
entia, quæ est medicina spiritualis. Nam aliquis
test perdere gratiam sibi in Baptismo datam per
ccatum, quia homo habet libertatem naturalem &
erum arbitrium. Et quia gratia non est de natura
eri arbitrii, quia aliud est gratia & aliud est natu-
vt iam declaratum est, ideo potest etiam gratiam *Tit.* CCLX-
inquere & facere contra illam & eam perdere, quia XIV.
embrum sanum potest perdere sensum & motum,
est simile de membro respectu capitis, & de Chri-
ano respectu Christi. Sicut ergo membrum potest
eralyticari, quia non habet fluxum spirituũ à capite,
a potest homo peralyticari, quia non habet fluxum
atiarum à Christo, qui est caput omnium Christia-
orum, & maxime, quia homo indiget multiplici
atia, cum constitutus sit inter inimicos spirituales,
ontra quos ipse semper bellare necessariatur, & nisi
se legitime certauerit, vincitur & non coronabitur.
quia nõ potest vinci nisi voluntarie, ergo si vinci-
r, voluntarie vincitur, & iuste tunc iudicatur. Ex *Pœnitentia*
o ergo quilibet Christianus potest incurrere infir- *est necessa-*
itatem spiritualẽ, scilicet peccatum post Baptismũ, *ria.*
ecessaria fuit homini medicina curatiua & medica-
en spirituale, scilicet pœnitentia, per quam poterit
uadere mortalem infirmitatem animæ, & recupera-
sanitatem & gratiam, quam habuit per Baptismum.
thoc est sicut quando homo cecidit in infirmita-
m corporalem, tunc medicina curans est necessaria.
t quia Christus operatur in homine per Sacramenta
isibilia & manifesta, ideo ordinauit Sacramentum
œnitentiæ, tanquam verum medicamen morbi spi-
itualis, ad destruendum peccatum & offensam com-
issam post Baptismum. Quamuis enim ante rece-
tionem Baptismi sit necessaria homini adulto, atta-
men illa pœnitentia non est Sacramentum, quia inui-
ibilis est & occulta, quia nihil apparet extra de illa
œnitentia. Et inde in Sacramento oportet esse ali-
qua signa exteriora, quæ significant rem inuisibilem,

quæ fit intus in anima. Et quia medicina inuisib
lius peccati, culpæ & offensæ contra Deum est
remissio, indulgentia & venia ex parte Dei, quia
vere destruitur peccatum, & offensa deletur, qu
remittitur & datur venia ab illo, contra quem
est, quia culpa & offensa obligat hominem offen
tem illi, qui offensus est, & contra quem pecc
quia talis naturæ est culpa, & quot culpæ tot obl
tiones & tot debita, & quia vera indulgentia non
test recipi, nisi culpa & offensa displiceat, nec ali
potest neque meretur recipere veniam, nisi displi
ei malum feciſſe, quia omnis culpa est voluntari
ideo non potest destrui nec deleri, nisi per contra
videlicet quod sicut fuit voluntaria, fiat inuolu
ria & displiceat, aliter ipsa maneret in vigore suo
sic duo sunt necessaria ad destructionem & dele
nem ipsius peccati seu culpæ & offensæ contra De
vnum ex parte Dei offensi, & hoc est remissio &
dulgentia & venia, & aliud est ex parte homin
fendentis & peccantis, & hoc est vera displicen
tristitia seu dolor, quia offendit Deum, & nisi d
tristetur & homini displiceat, non potest meret
dulgentiam & remissionem de offensa. Et quia
peccati est volũtas, ideo requiritur, quod homo
ponatur in corde suo nunquam offendere Deum,
ter non esset vera displicentia. Et requiritur et
quod homo cognoscat se offendisse Deum & ma
feciſſe & peccasse contra ipsum, aliter non pos
displicere nec posset dolere Deum se offendisse.
quiritur etiam, quod homo habeat spem recipi
indulgentiam & veniam à Deo, quia aliter nih
proficeret talis displicentia seu dolor, quia ad hoc
dinatur. Sic ergo ex parte Dei offensi debet dari
dulgentia, & ex parte hominis debet esse capa
indulgentiæ. Sicut enim Deus dat animam ration
capaci corpori & præparato, ita dat veram indul
tiam animæ capaci & præparatę ad recipiendum e
aliter non. Et ideo sicut corpus est proportionat
anim

Contritio est necessaria ad delendum peccatum.

Deus dat gratiã animæ præparatæ ad eã.

æ, quia aliter non daretur anima, ita necesse est, danima proportionetur ad recipiendum indul-iam à Deo, aliter non daretur ei, quia peccatum irecte contra Deum, & Deus nihil habet contra i peccatum, quia peccatum offendit Deum. Et homo non est dignus recipere indulgentiam à , nisi habeat odio peccatum, quod contrariatur & impugnat ipsum tanquam inimicum capita-Dei. Quomodo enim posset homo esse amicus qui diligeret inimicum Dei capitalem, & illum itaret, nutriret & defenderet? Et etiam quomo-ossetplacere Deo, quæ etiam placeret & manu-retinimicum Dei capitalem? Et ideo necesse est, mo vult mereri & recipere indulgentiam & ami-m & societatem Dei, quod impugnet & odio ha-totis viribus & toto corde ipsum peccatũ & cul-, quia illa sola contrariatur & inimicatur Deo, & ime ex hoc, quia ipsemet homo existens in culpa rauit ipsum peccatum de seipso, & ergo debet i-impugnare omnibus modis, quibus poterit in-s & exterius, & ipsum accusare ore & corde, & ri ad eius destructionem verbo & opere, quia a-non merebitur indulgentiam. Etiam ex alio quia o non habet maiorem nec deteriorem inimicum n peccatum, quia peccatum non obligat eum so-ad pœnam temporalem, sed æternam, & separat mà Deo & ab amicitia omnis gaudii & quietis, & contrarium deiicit ipsum ad diabolum & ad o-em tristitiam & dolorem: ideo homo debet con-psum pugnare tota sua potentia, sicut contra ini-m suum mortalem, & vindicare se de seipso, tã-m ab inimico seueriſſimo, & expellere ipsum & idere. Et quia peccatum est etiam inimicus secre-& occultus, quia de ipsius natura est velle occul-, cum ergo inimici eius domestici, ideo homo per trarium debet ipsum discooperire & manifestare confessionem, & sic ipsum impugnare & expelle-aliter homo, si tenet ipsum secretum, tunc nutrit

Peccatum est maximus inimicus hominis.

Quomodo per confessionem expellitur peccatum.

ipſum & confortat & radicat ipſum, quia fac
quod eius natura deſiderat, quod eſt velle occu
neſciri nec videri. Et ideo iſtud eſt maximum
perium & maxima confuſio peccati, & maxima
tela ad ipſum expellendum, vt homo ipſum reue
manifeſtet. Si ergo homo diligit ſeipſum, & cup
micum capitalem expellere, debet omne vitup
& omnem confuſionem adducere contra pecc
vt ipſum expellat & vincat. Et quia peccatum e
ceptiuum & fraudulentum, ideo tanquam dec
& falſarius debet accuſari, iudicari & puniri, &
homo debet ipſum ponere in iudicio, & petere
tiam contra ipſum, & petere punitionem. Et ide
tet, quod ad veram eradicationem peccati non
cit diſplicentia interior ſeu odium & triſtitia &
de ipſo, immo requiritur etiam exterior reuela
manifeſtatio, accuſatio & iudicatio & punitio,
homo præparat ſe ad recipiendum veram ind
tiam, ita quod deteſtetur ipſam culpam in anim
dio habeat, & verbo accuſet, & de facto deſera
iterare nunquam proponat. Duo ergo inuiſibi
bent eſſe in deſtructione peccati, vnum ex part
ſcil. indulgentia & remiſſio, & aliud ex parte ho
peccantis, ſcilicet pœnitentia interior in corde
eſt diſplicentia occulta & inuiſibilis de offenſa
iſta duo ſunt proportionata inter ſe. Et quia in
Sacramento inuiſibile ſignificatur & manifeſta
viſibile, & oportet, quod illud, quod fit exteri
nifeſte, proportionetur illi, quod fit inuiſibilit
nima: ideo ſicut ſunt duo inuiſibilia neceſſari
ſtructionem ipſius culpæ, vnum ex parte Dei,
ex parte hominis, qui offendit, quorum vn
præparatorium & aliud recipitur & datur, ita co
miter in iſto Sacramento ſunt duo viſibilia &
feſta exterius, quæ fiunt in iſto Sacramento, qu
portionantur & correſpondent illis duobus inu
libus, quæ fiunt interius in anima. Vnũ viſibile,
fit exterius, eſt ad ſignificandum inuiſibile int

Ad deletionem peccati duo ſunt neceſſaria.

Materia & forma Sacramenti Pœnitẽtiæ.

pa

tentiam ſcilicet interiorem & inuiſibilem ipſius
inis pœnitentis, quæ eſt in corde. Et quia facta &
exteriora ſignificant & declarant illud, quod eſt
tum & inuiſibile in corde, ideo per verba & fa-
uæ homo facit & dicit exterius, ſignificatur &
ratur, quod homo pœnitens habet odio ipſum
tum, & quod cor ſuum receſſit ab ipſo peccato.
aliud viſibile, quod fit & apparet exterius, eſt ad
ficandum illud inuiſibile, quod factus Deus in a-
, ſcil. remiſſionem & indulgentiam offenſæ &
ti, & eſt ipſa abſolutio, quæ fit in iſto Sacramen-
verba ſignificantia expreſſe remiſſionem pec-
um. Vnde ſicut in aliis Sacramentis ſunt duo ex-
ra, ſcilicet res corporalis & viſibilis, ſicut aqua in
ſmo, & Chriſma in Confirmatione, & vltra hoc
verba ordinata à Chriſto, quæ ſignificant opus
ibile, quod Deus facit intus in anima, quæ qui-
verba proportionantur illi rei corporali, ſicut in
ſmo ſunt iſta verba: Ego baptizo te, &c. quæ
ſpondent proportionabiliter ipſi aquæ, quia im-
nt ablutionem, ita proportionabiliter in iſto Sa-
ento ſunt duo exteriora, vnum eſt, omnia verba
ta, quæ dicit & facit pœnitens, & ſunt ſicut aqua
ptiſmo: Et vltra hæc ſunt verba ordinata à Chri-
uæ ſignificant opus inuiſibile, quod Deus facit
, quæ quidem verba correſpondent proportio-
iter verbis & factis pœnitentis: Et ſunt iſta ver-
go abſoluo te, &c. Et iſta verba correſpondent
& dictis hominis pœnitentis, quia homo pœni-
per verba & facta ſua ſignificat cor ſuum receſſiſ-
eccatis, & ſibi diſplicere offenſam Dei: Et per iſta
: Ego abſoluo te, &c. ſignificatur, quod Deus
ſit peccatum & offenſam. Vt igitur homo, qui
ndit, eſſet ſecurus de remiſſione & indulgentia
& nullo modo dubitaret, Chriſtus ordinauit &
tuit modum pœnitendi, ſcilicet quod doleat in-
s de offenſa, & quod exprimat exterius ſigna do-
per gemitus & lachrymas, & quod dicat ore ſuo,

Concordant ſignum & ſignatum in hoc Sacramento.

Inſtitutio Sacramenti Pœnitentiæ.

& con-

& confiteatur culpam ſuam, & accuſetur ſeipſum. etiam ordinauit & inſtituit ſuum locumtenentem vicarium loco ſui corporis, cui homo pœnitens d & confiteatur culpam ſuam, & oſtendat ſigna d ris, cui dedit poteſtatem abſoluendi & remitt culpam & offenſam. Et ita quicunque offend Chriſtum, & voluerit habere veram indulgentia remiſſionem ſuorum peccatorum, faciat vt Chri ordinauit, & indubitanter recipiet veram indul tiam & remiſſionem de ſuis peccatis, quia Chri ordinauit iſtud Sacramentum Pœnitentiæ ſicut Sacramenta. Et ideo ſicut alia Sacramenta ſunt ſ per vera, & datur in eis illud, quod ſignificatur per ita iſtud Sacramentum eſt ſemper verum, & datu ipſo illud, quod per ipſum ſignificatur, ſcil. remiſſi indulgentia culpарum, quæ commiſſæ ſunt poſt ptiſmum. Et in hoc apparet infinita bonitas Chr & eius clementia, qui vt homines, qui eum offen runt, non deſperarent, ordinauit medicamentum iſtud Sacramentum, per quod poſſent redire ite & reuerti ad ipſum & recipere veniam & indulg tiam. Et in hoc eſt maxima ſecuritas, quia ipſem qui offenſus eſt, & contra quem fit peccatum, ord uit modum, per quẽ homines poſſent placare ipſu & docuit modum & formam & viam redeundi a pſum. Et ideo illud Sacramentum eſt ſecunda ſ poſt Baptiſmum, per quam Chriſtianus iterum po aſcendere ad Chriſtum: In qua ſcala ſunt tres grad ſcilicet contritio in anima, confeſſio in verbo, & ſ factio in opere, & vltimo fit abſolutio, & ſic hom ſcendit ad remiſſionem & indulgentiam. Et qui miſſio & indulgentia non poteſt fieri, niſi etiam r piatur gratia Chriſti ſeu bene eſſe prædictum, qu mul dum remittitur offenſa & culpa datur gratia, abſoluitur homo ab obligatione infinita, & à pœ æterna, ideo in iſto Sacramento omnia iſta ſimul unt, ſcil. quod reſtituitur gratia ſeu bene eſſe, & vi ſpiritualis perdita, & fit remiſſio culpæ, & liber

Clementia Chriſti apparet in Sacramento Pœnitẽtiæ.

Pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt Baptiſmũ.

Tit. CCLXXXIV.

hom

homo ab obligatione pœnæ æternæ, & totum fit virtute mortis & passionis Christi, & vnitur cum ea, & recipit eam pro se. Et quia iam declaratum est, quod mors seu passio Christi superat omnia peccata, quæ fieri possunt, ideo satisfacit pro omnibus peccatis, dum tamen homo vniatur cũ ea. Vnde quia sola mors Christi seu passio potest remittere peccata & obligationem ad pœnam æternam, & quia in Baptismo homo vnitur totaliter cum Christo, & per consequens tota passio applicatur ei, ac si tota passio esset sua, etsi eam ipsemet homo sustinuisset, ideo fit ei plena remissio omnium peccatorum & totius pœnæ debitæ pro peccatis, quia homo regeneratur, & fit totus nouus. Sed quando homo iterum cadit in culpam, tunc separatur & diuiditur à merito passionis Christi & à Christo, & per consequens fit obligatus ad pœnam æternam sicut ante Baptismum. Sed in isto Sacramento homo, qui erat diuisus à Christo, vnitur cum Christo, & per consequens applicatur ei etiam meritum passionis & mortis Christi, & fit particeps in eo, & ideo iterum remittitur ipsi pœna æterna, sicut prius in Baptismo, & ideo istud Sacramentum est loco Baptismi. Sed tamen in Baptismo fit plena remissio omnis pœnæ & æternæ & temporalis, sed in isto Sacramento fit tantum remissio pœnæ æternæ & soluitur obligatio ad pœnam æternam & infinitam, sed adhuc remanet obligatio ad pœnam temporalem, quia necesse est, quod homo sustineat aliquam pœnam propter peccata sua, vt declarabitur magis infra, quia aliter applicatur passio Christi in isto Sacramento, & aliter in Baptismo, & alio modo fit istud Sacramentum, & alio illud. Quia in Sacramento Baptismi recipitur aqua exterior, quæ est aqua Christi, sed in isto nõ sunt nisi verba & facta ipsius hominismet. Et ideo secundum modum, quem habent verba & facta exteriora, & secundum dispositionem inuisibilem & interiorem in corde, quam significant verba & facta exteriora, secundum hoc recipit meritum mortis & passionis Christi.

Tit. CCLVII.

Quomodo passio Christi differenter applicatur per Sacramenta.

Secundum dispositionẽ interiorem hominis recipitur meritũ mort. Christi.

Christi. Vnde verba & facta exteriora in isto S
mento sunt loco aquæ in Baptismo. Et ideo hom
Baptismo recipit alienum, quia ipsam aquam ad
ficandum, quod ei applicatur aliena virtus grat
ideo recipit illud in se, quod significatur per aq
quæ significat plenam & totalem remissionem om
pœnæ, quia totum abluitur. Sed in isto Sacram
homo recipit in seipso proprios actus & propria v
ba, & nihil alienum, & ideo proportionabiliter re
pit virtutem iuxta capacitatem suam & situ actu
interiorum & exteriorum. Et ideo quia magis pœ
tet in corde & dolet, & exterius ostendit planct
gemitum & lacrymas, & ore & verbo accusat, im
bat & detestatur peccata sua, magis recipit de vir
& merito mortis & passionis Christi.

Per maiorẽ displicentiã maior gratia datur.

Apparet igitur, qualiter istud Sacramentum Pœ
nitentiæ institutum & ordinatum à Christo vero
dico spirituali est verissimum medicamen morbi
ritualis, quia totaliter eradicat & destruit ipsum pec
catum, & ei contrariatur, quia per pœnitentiam in
riorem & displicentiam destruitur radix peccati, qu
erat intus in corde per complacentiam & voluntat
quia placendo, volendo & delectando intrauerat
per contrarium displicendo, nolendo, odiendo & de
standō necesse est, vt eradicetur, postea verò per con
fessionem ipsum peccatum eradicatum euomit extra
tanquam malus humor & venenosus, & reuelatur at
manifestatur, quæ quidem confessio & manifestatio
recte contrariatur peccato & eius naturæ, quia de na
tura eius est, quod peccatum vult & appetit semper
occultari & coopetiri, & nullo modo videri. Et ideo
qui confitetur, & ipsum peccatum reuelat, maxime
contrariatur ei, & tunc peccatum confusum fugit ab
homine, & non habet locum neque intus in corde
neque extra in ore, quia intus in corde eradicatur &
impugnatur per tristitiam & displicentiam, & extra
in ore expellitur per confessionem, & sic necessario
fugit tanquam falsus deceptor & proditor reuelatus.

Rectis-

Rectissimè igitur Christus ordinauit ipsam confessionem & reuelationem peccati ad ipsum destruendum, quia de directo est contra ipsum. Et postea per emendam fit factum & opus contrarium ipsi peccato, & sic corde, ore & opere destruitur ipsum peccatum. Et sic homo conuenientissime absoluitur ab obligatione pœnæ debitæ pro peccato, & fit ei remissio, dum sic impugnauit peccatū, & restituit ei omne illud, quod perdiderat propter peccatum & offensam, & sic de nouo restituitur sibi illud, quod datum fuit ei in Baptismo. Et sic apparet, quod duo sunt Sacramenta quasi duo medicamenta, quæ purgant & destruunt ipsum peccatum tanquam malum & venenosum humorem, scil. Sacramentum Baptismi, & Sacramentum Pœnitentiæ, & hoc per duos modos distinctos, scil. per modum purgationis, quæ fit per fluxum ventris, & per modum vomitus. Et hoc fit proportionabiliter sicut in medicina corporali, quia non sunt nisi duo modi purgandi malos & nociuos humores de corpore, scil. vel per ventrem inferius, vel per vomitum superius. Illa quæ fit per ventrem, incipit superius, & venit de alto & tendit inferius, sed vomitus fit per contrarium. Similiter Baptismus venit de alto & tendit inferius, quasi purgans per ventrem inferius, & Sacramentum Pœnitentiæ purgat per vomitum. Et sicut purgatio, quæ fit per ventrem inferius, cum minori violentia fit, & leuiter purgat omnes malos humores, sed purgatio, quæ fit per vomitum, fit cū magna violentia: ita similiter purgatio, quæ fit per Baptismum, fit cum pauca violentia & fit leuiter, sed purgatio, quæ fit per vomitum, fit difficulter, sicut purgatio, quæ fit per Sacramentum Pœnitentiæ, & illa purgatio est molesta & violēta. Sic ergo illud, quod fit exterius in Sacramento, significat illud, quod fit interius in anima, & sicut peccata per cōfessionem euomuntur extra, ita significatur, quod etiam exeunt extra animam, & purgantur ita, quod quando sunt confessa, totaliter sunt extra animam, facta prius absolutione.

Duo sunt Sacramenta necessaria quasi duo medicamenta.

¶ Quod

¶ *Quod Sacramentum Pœnitentiæ à C*
ſto ordinatum ſit per modum volun
iudicii particularis & ſecreti, in qu
eſt accuſans & accuſatus, ſeu auct
reus, & teſtis & reus, vere accuſatus
re eſt abſolutus, & quanto magis fi
cuſatus, tanto magis ſit excuſatus.

TITVLVS CCXCV.

AD habendum maiorem notitiam de Sacra
to Pœnitentiæ eſt conſiderandum, quod d
eſt ordo, ſcilicet ordo naturæ & ordo iuſtitiæ ſe
dicii, & iſti duo ordines claudunt omnia, quia q
cedit ab ordine naturæ, cadit in ordinem iuſtiti
iudicii. Et hoc iam declaratum fuit in tractatu d
paratione, qualiter primo homo, qui receſſit ab
ne naturæ, ſtatim cecidit in ordinem iuſtitiæ & p
tionis. Et ſi ordo iuſtitiæ non eſſet malum, & pe
tum eſſet inordinatum & ſine ordine, quod fier
poteſt. Et ſicut ante Baptiſmum conſiderauimus
ſtatus in homine, ſcilicet ſtatum primum & p
ctum, in quo homo fuit factus, & ſtatum ſecun
& imperfectum, in quem ſeipſum deiecit hom
luntarie, ita etiam poſt Baptiſmum conſideram
ſtatus hominis: primus eſt ſanus & bonus, in qu
mo eſt reſtitutus & renouatus, & iſte ſtatus c
ſpondet primo ſtatui primi hominis, qui erat p
ctus, ſecundus ſtatus eſt ſtatus lapſus, in quem h
cecidit poſt Baptiſmum. Sicut enim primus h
cecidit à primo ſtatu ſuo propter offenſam in ſta
lapſum, ita ſimiliter homo poteſt cadere à ſtatu
Baptiſmi in ſtatum lapſum, & hoc propter offen
& iniuriam. Et ideo oportet hos duos ſtatus poſt
ptiſmum comparare ad duos ſtatus ante Baptiſmu
& ſic erunt quatuor ſtatus in humana natura. Si
er

Tit. CCL. &c.

Duo ſunt ſtatus poſt Baptiſmũ.

rgo homo ante Baptiſmum, quando à ſtatu primo, in quo Deus ipſum fecerat, receſſit, cecidit in alium ſtatum & ordinem, ſcilicet iuſtitiæ, & obligauit ſe ad pœnam & punitionem æternam & temporalem, ita pariformiter quando homo iam renouatus in Baptiſmo per gratiam Chriſti ſine ſuis meritis recedit ab illo ſtatu bono, in quo Chriſtus ipſum regenerauit per ſuam gratiam, neceſſe eſt etiam, quod cadat in ordinem iuſtitiæ & iudicii, & obligationem ad pœnam æternam & temporalem. Et videtur etiam, quod de tanto maiorem obligationem cauſat, & maior pœna ei debetur, de quanto ſtatus iſte, in quo fuit renouatus, cum maiori difficultate eſt factus, quam ſtatus primi hominis, quia iſte ſtatus fuit emptus pretio magno, quia per mortem Dei & hominis, & ſtatus primi hominis fuit factus ſine labore & ſine difficultate & de nihilo. De tanto igitur videtur homo magis culpabilis & reus, quando perdidit voluntarie talem ſtatum cum maxima difficultate factum, quia committitur maxima ingratitudo. Vnde faciliter fuit homo factus, ſed cum maxima difficultate reparatus. Ideo qui voluntarie perdit talem ſtatum, meretur maximam pœnam & grauiſſime peccat. Item quando homo perdit iſtum ſtatum, & cadit voluntarie ab eo Deum offendendo, non ſolum offendit Deum creatorem, immo curatorem Deum & redemptorem, & ſic duplicatur offenſa, & etiam offendit totam ſocietatem Chriſtianorum, qui ſunt vniti cum Chriſto, & ſunt membra Chriſti. Et ſic offenſa & iniuria, quæ fit poſt Baptiſmum, eſt grauiſſima, & propter hoc offendens obligatur ad maiorem pœnam & punitionem, quam ante Baptiſmum. Vnde ante Baptiſmum offendit Deum, ſed poſt Baptiſmum offendit Deum & hominem, Deum hominem factum propter hominem & crucifixum. Et ſic de quanto Deus eſt factus homini propinquior, de tanto offenſa & iniuria eſt deterior & malignior, quia ante Baptiſmum homo erat obligatus Deo creatori, ſed poſt Baptiſmum homo

Peccans recedens ab ordine naturæ cadit in ordine diuinæ iuſtitiæ.

Homo faciliter fuit factus, ſed difficulter reparatus.

Offenſa poſt Baptiſmũ eſt grauiſſima.

obligatur Deo homini creatori & redemptori. I
ſicut ad reparandum hominem de primo lapſu n
ſe fuit Deum hominem mori, & ita etiam neceſſ
ſet ad reparandum hominem de ſecundo lapſu
Baptiſmum Deum & hominem mori, quia peco
non poteſt deſtrui niſi per mortem Dei hominis
ſic quando homo peccat poſt Baptiſmum, indi
debeat ſaluari, vt Deus homo iterum moriatu
eo, & hoc quantum in eo eſt, & ſic neceſſe eſſet C
ſtum quotidie mori pro peccatis. Sed quia ſemel
homo mortuus eſt, & amplius mori non poteſt,
factus eſt immortalis, & ſufficit mors ſua ſemel
pro omnibus peccatis mundi, & quia eſſet inco
niens, Chriſtum totiens mori, quotiens nos pe
mus, ideo loco mortis & paſſionis Chriſti actual
eius memoria in Miſſa, ac ſi mortem ſuſtineret
peccatis. Et ideo ſi homo lapſus poſt Baptiſmum
beat liberari à peccato, neceſſe eſt, quod remouet
rum mortem & paſſionem Chriſti in ſeipſo, & hoc
memoriam, compaſſionem, & deuotionem ac fid

Peccans ſi debet liberari, oportet quod remouet mortem Chriſti in ſe.

Vt igitur clare intelligamus reparationem iſtam
portet comparare lapſum iſtum ſecundum ad lap
primum, & ſtatum renouationis ad ſtatum creati
& primæ conditionis, & reparationem ſecunda
reparationem primam. Vnde primus homo ha
duos ſtatus, ſcil. ſtatum perfectũ, in quo Deus ip
fecerat, & ſtatum lapſum, in quem propria volu
& ſua culpa ceciderat, ſed alii homines poſt ipſum
buerunt vnum ſtatum tantum, ſcilicet ſtatũ lapſ
quem receperunt ab eo, quia per ipſum & in ipſo
fuerunt lapſi, ſed quilibet poſtea propria volun
augmentauit ſuum lapſum faciendo ſemper pec
& augmentando culpas. Et ideo quia in primo l
homines ſunt lapſi per alium, ideo regenerantu
renouantur gratis per Baptiſmum, quia ſi puer
non eſt neceſſe, niſi quod alius credat in Chriſt
pro eo & conſentiat, quia totum lapſum accepit i
lio, nec aliquid addidit de proprio: ſed ſi eſt adul
nec

Status creationis & reparationis comparantur inter ſe.

ſt, quod habeat fidem propriam & conſenſum pro-
rium, & quod diſpliceat ei vita præterita lapſa, ſed
on oportet, quod portet aliquam pœnam exterius,
eque confiteatur, neque faciat planctum, neque lu-
tum, quia quamuis propria voluntate peccauerit,
tamen de neceſſitate peccauit, propterea quia habe-
at naturam lapſam, & iſtam neceſſitatem peccandi
ccepit ab alio. Et ideo prima reparatio hominis per
aptiſmum fit gratis, & abſque pœnitentia exterio-
, ſed ſuffi cit fides propria & interior pœnitentia ſeu
iſplicentia, & applicatur ei tota mors Chriſti gratis
d ſatisfaciendum pro omnibus ſuis peccatis, quæ de
eceſſitate fecit, quamuis voluntarie fecerit, ac ſi ipſe
ſtinuiſſet pro ſeipſo mortem illam. Et ſic ſicut Deus
atis fecit hominem, quando non erat, ita gratis re-
rat hominem, quando lapſus eſt. Sed quando ho-
o non erat, non requirebatur proprius conſenſus,
fieret, ſed quia quando homo eſt lapſus & reparan-
s, extitit iam & eſt. Et ideo neceſſe eſt, quod ipſe
nſentiat & velit reparari, ſi adultus ſit, quia nihil
bet fieri in homine contra ſuam voluntatem, nec
bet reparari contra liberum arbitrium, & ideo ad
arandum hominem requiritur proprius conſen-
. Si ergo ad primam reparationem requiritur fides
credulitas in homine, & diſplicentia de vita præte-
a ſine alia ſatisfactione & pœnitentia exteriore, &
um remittitur ei gratis, ac ſi nunquam peccaſſet,
oc quia ab alio habuit lapſum & neceſſitatem pec-
di, ſed poſtquam homo per Baptiſmum eſt rege-
atus & reformatus & reparatus de primo lapſu, in
erat per alium & non per ſe, ſi cadit vlterius in
catum & offenſam Dei, tunc cadit in obligatio-
n pœnæ æternæ. Et ex iſto caſu non poteſt ita fa-
er reparari neque reſurgere ſicut de primo, quia
to lapſu ſecundo poſt Baptiſmum homo cadit ſua
pria voluntate, & ſua propria culpa, & non de ne-
tate, quia iſte lapſus non venit ſibi ab alio ſicut
us, quia iam erat regeneratus & reformatus à pri-

Quomodo quis per Baptiſmum reneuatur.

mo lapſu per Baptiſmum, & ideo poterat ſtare in
ſi voluiſſet, & ſi cadat, totum imputatur ei, & ipſe
eſt in culpa & nullus alius. Et iſte lapſus eſt ſicut
mi hominis in propria perſona, quia primus ho
habuit ſtatum perfectum, & potuiſſet ſtetiſſe in
voluiſſet. Et ideo ſicut primus homo habuit duos
tus in propria perſona, ſcil. perfectum & lapſum
homo, qui cadit poſt Baptiſmum in peccatum, h
duos ſtatus, ſcilicet bonum poſt Baptiſmum, in
ſtare poterat ſi voluiſſet, & alium lapſum, in quem
ipſum præcipitauit. Sed in hoc eſt differentia,
primus homo non habuit aliquid eum tentans au
ſtigans interius ad cadendum ſeu peccandum, ſc
propriam carnem, ſed ſolum exterius, ſed homo
habet aliquid interius inſtigans ad peccandum,
propriam carnem, etiam habet aliquid exterius i
gans, ſcil. diabolum inuiſibilem & mundum. Et
quantum ad hoc, caſus & lapſus ſecundus ſcilicet
Baptiſmum, eſt magis venialis & minus culpabil
non tantum punibilis, ſicut lapſus primi homi
propria perſona. Sic ergo quia homo cadit à ſuo
mo ſtatu poſt Baptiſmum per ſe, licet alio inſtig
ſed non cogente de neceſſitate, cum poterat
vellet, iam non ita leuiter poterit reformari de i
cundo lapſu, ſicut de primo, quia iſte lapſus ſecun
eſt omnino ſuus. Et ideo neceſſe eſt, quod homo
faciat, ſi velit reſurgere & reparari de iſto ſtatu &
pſu, quam quando voluit reſurgere de primo, qui
ſunt æquales iſti duo caſus, nec æqualiter impu
les neque punibiles. Et ideo quando homo voluit
ſurgere de primo lapſu per Baptiſmum, tunc nece
ria fuit ei fides propria, ſi fuit adultus, ac conſenſus
diſplicentia de vita præterita, & paſſio Chriſti ſuppl
bat totum reſiduũ, quod homo debebat, ideo ſi v
reſurgere de ſecundo lapſu, neceſſaria eſt pœniten
interior & exterior. Si enim requiritur pœniten
interior in primo lapſu, ſequitur, quod in ſecundo
pſu vltra hoc requiritur pœnitẽtia exterior cum m

Homo peccans poſt Baptiſmum habet duos ſtatus ſicut Adam.

Peccans poſt Baptiſmũ difficilius reparatur.

ito passionis & mortis Christi : Ergo sequitur, si homo vult resurgere de secundo lapsu, necesse est, vt habeat pœnitentiam intus & extra, & etiam vt sibi suffragetur mors & passio Christi. Et quia in pœnitentia exteriori est necessaria & requiritur pœna & punitio secundum naturam & exigentiam peccati, ideo oportet, quod hoc fiat per iustitiam & iudicium, quia homo cecidit in ordinem iustitiæ, sicut primus homo, quando peccauit, quia peccatum de natura sua est iudicabile & punibile, & ei debetur pœna & punitio. Et hoc declaratum est ad longum in capitulo de comparatione hominis per liberum arbitrium, quia opera hominis de natura sua, sunt remunerabilia & punibilia, & ideo requirunt iudicium, quod examinet ea, & retribuat vnicuique, quod ei debetur. Et ideo oportet, quod peccata puniantur iuxta suam naturam, quia aliter esset aliquid inordinatum in vniuerso, si non daretur ei pœna debita. Et ideo necesse est, quod peccatum seu culpa veniat in iudicium. Vnde peccatum inquantum respicit Deum infinitum & æternum, contra quem est talis culpa, meretur pœnam infinitam & æternam, quia offensa & iniuria est infinita: & ideo per iustitiam punitio debet esse infinita: Sed inquantum respicit hominem, qui peccauit, tunc non debetur ei punitio infinita, quia homo non est infinitus. Vnde peccatum ideo est peccatum, quia est voluntarium & inordinatum & voluntas est inordinata, sed quia talis inordinatio non est infinita sed finita, ideo non debetur ei propter hoc punitio infinita, nec æterna.

Peccatum de sua natura est iudicabile.

Tit. LXXXII

Vnde in peccato tria possumus considerare: Primum est offensa & contemptus Dei: secundum est ipsum malum opus, quod de se est inordinatum & fieri non deberet: & tertium est, quod est voluntarium, & est ibi proprius consensus, & per consequens delectatio & complacentia in malo, quod est contra Deũ: quantum ad primum, debetur peccato seu culpæ pœna infinita: quantum ad secundum & tertium, nõ de-

In peccato tria considerantur.

betur homini pœna infinita, sed finita, & ideo temporalis, & non æterna. Quando ergo peccatum factum est, ista duplex punitio & pœna debetur ei, vna ex parte Dei offensi, & alia ex parte peccati in se. Sed quia pœna & punitio debent correspondere culpæ, immo tamdiu debet durare pœna, quamdiu durat culpa, quia culpæ debetur punitio: Ideo si culpa sit perpetua, necesse est, quod pœna sit perpetua, & si culpa temporalis, pœna debet esse temporalis. Et quia culpa ideo est culpa, quia voluntaria est & placens, ideo non potest destrui nisi per suum contrarium, sc. quod fiat inuoluntaria & displiceat, inquantum culpa est in se, aliter semper manet. Et ideo si homo, qui est in culpa, moritur cum culpa sine displicentia culpæ, inquantum culpa est, tunc moritur cum culpa, & tali culpa manebit cum eo in æternum, & ideo etiã tunc pœna ei debita necessario erit perpetua, quia nunquam in æternum culpa debet esse sine sua propria pœna debita. Sed si culpa, inquantum culpa est, displiceat homini, tunc destruitur culpa in eo, & per consequens pœna non debetur ei vlterius pro culpa, nisi tantum debetur ei pœna, quæ conuenit tali culpæ, quia ipse lucratus fuerat pœnam, postquam culpa facta erat: sic quamuis homini displiceat culpa, inquantum culpa est, non tamen propter hoc liberatus est à pœna quæ culpæ debebatur, sed solum liberatur ab hoc quia non punietur in perpetuum pro illa culpa, quæ est destructa. Sic ergo quamuis culpa sit finita, potest tamen habere pœnam perpetuam, si ipsa culpa sit perpetua. Similiter quia culpa, inquantum est offensa & contemptus Dei & auersio à Deo infinito & æterno, debet habere pœnam infinitam, si debeat destrui, oportet, vt displiceat homini, inquantum est Dei offensa & iniuria & sub illa ratione, aliter semper maneret offensa ipsa. Et si culpa displiceat homini, inquantum est culpa seu inordinatio voluntaria, & non displiceat ei, inquantum est offensa respectu Dei, tũc remanet culpa quantum ad Deum, & debetur ei punitio

Qualiter peccato debeatur pœna æterna.

itio infinita. Sed quia offensa Dei est infinita, & Deus st infinite bonus, quia sua bonitas est infinita, ideo isa culpa, inquantum est Dei offensa, est contra bonitatem infinitam, & ideo si talis culpa debeat destrui nquantum est Dei offensa, requiritur displicentia inita. Et etiam quia iniuria est & offensa Dei, quia onor suus est læsus, requirit emendam infinitam, uia non sufficit displicentia infinita de ipsa offensa, isi restituatur illud, quod est læsum. Et quia homo non potest habere displicentiam infinitam, nec potest acere emendam infinitam, nec satisfactionem, ideo mpossibile est, quod homo per se possit destruere eccatum siue offensam Dei, inquantum est offensa Dei, quantumcunque ei displiceat. Et ideo necessaria st homini mors & passio Christi, quæ est infinitum recium, vt iam declaratum est. Et ideo ipsa mors Christi iuncta cum displicentia hominis destruit culpam seu peccatum, inquantum est offensa Dei. Sic ergo homo in secundo lapsu, si vult resurgere, necesse est, quod habeat displicentiam de culpa duobus modis, scilicet inquantum est culpa, & inquantum est offensa Dei, & vltra hoc etiam requiritur mors Christi. Per displicentiam ergo culpæ, inquantum est offensa Dei, & per mortem Christi tollitur totaliter offensa Dei & iniuria, & fit plena satisfactio & emenda de ipsa culpa, inquantum est offensa Dei, sed adhuc remanet pœna & punitio pro culpa, inquantum culpa est inordinata, & inquãtum voluntaria est. Et quia ista pœna est finita, ideo potest homo eam sustinere per se & debet, sicut etiam cecidit per se in culpam, cum potuit stare, quia hoc requirit iustitia, & ideo debetur homini pœna temporalis pro ipsa culpa, iuxta qualitatem culpæ, nec ipsa mors Christi debet satisfacere pro tali pœna quamuis posset, quia homo debet eam tolerare & potest, postquam per se cecidit in culpam. Et ideo quia talis punitio seu pœna debet correspondere culpæ & ei proportionari, ideo necessarius est ordo iudiciarius in hoc mundo seu iusti-

Pœnitẽtem oportet habere duas displicentias.

tiæ, in quo ipsa peccata seu culpæ examinentur & iu-
dicentur, & debite puniantur secundum quod eis con-
uenit, ne sint inordinati in vniuerso, quia peccata non
ete ordinantur, quando debite puniuntur. Et quia
peccata sunt duplicata, aliqua sunt occulta, & aliqua
Ordo iudiciarius duplex. manifesta, ideo necessarius est ordo iudiciarius du-
plex, scil. publicus & occultus seu secretus, & per con-
sequens duplex iudicium & duplex punitio, scilicet
publica & secreta, quia peccata publica faciunt offen-
sam publicam & scandalum publicum, & ideo requi-
runt de natura punitionem publicam. Et quia peccata
secreta non possunt iudicari neque examinari, nisi re-
uelentur & manifestentur, ideo necessaria est confes-
sio peccati & culpæ: Et ideo necessarium est Sacra-
mentum Pœnitentiæ, in quo fiat iudicium secretum
de ipso peccato, & examinatio secreta & confessio se-
creta. Et ideo pœnitentia exterior requirit confes-
sionem peccati & punitionem debitam. Et quia ho-
mo, qui vult resurgere & restaurari de secundo lapsu
oportet, quod voluntarie faciat omnia, quæ sunt ne-
cessaria ad destruendum ipsum peccatum, ideo opor-
tet, quod interior pœnitentia seu displicentia & con-
fessio exterior, & etiam pœna seu punitio fiant vo-
Pœnitentia debet esse voluntaria. luntarie, aliter nihil proficerent. Debet ergo ipsa displi-
centia esse voluntaria & etiam confessio & pœna, al-
ter licet sustineret omnem pœnam, & non esset vo-
luntarie, adhuc remaneret homo obligatus ad pœ-
nam æternam. Et quia confiteri peccata est pudor &
pœna, ideo in confessione fit etiam quædam pœna &
punitio peccati seu culpæ. Et ideo quantomagis ipsa
confessio est accusatoria & cum maiori pudore, tan-
tomagis satisfacit pro peccatis & pro pœna debita. Et
quia ista confessio est voluntaria & non coacta, & ho-
mo accusat seipsum voluntarie & ponit se in iudicio,
& quantomagis hoc facit, tantomagis punit pecca-
tum & seipsum, & ideo magis placet Deo, & per con-
sequens magis excusatur apud Deum. Sic ergo patet,
quod Sacramentum Pœnitentiæ est ordinatum pro-

pter

ter secũdum lapsum, scilicet propter peccatum perpetratum post Baptismum, & hoc per modum iudicii particularis, in quo homo debet seipsum accusare. Et quia istud Sacramentum potest esse necessarium omni homini, quia quilibet potest cadere in peccatũ post Baptismum, quia homines separati sunt per diversa loca per mundum, ideo necessarii sunt multi iudices à Deo ordinati, quæ habeant potestatem iudicandi & scientiam examinandi. Et quia ista potestas debet esse ordinata, ideo necessarium est, quod vni homini primo & principaliter sit data illa potestas & auctoritas iudicandi, quæ vltra habeat communicare & concedere pluribus, sicut sibi videtur expedire, vt sic per totum orbem lapsi poterint resurgere per istud Sacramentum Pœnitentiæ. Patet etiam, quod sicut sunt duo lapsus, ita etiam sunt duo modi resurgendi, scilicet Baptismus & Pœnitentia, & qualiter oportet, quod homo plus operetur ad resurgendum de secundo lapsu, quam de primo. Et similiter patet, qualiter operatur aliter Baptismus, & aliter Pœnitentia, quia Baptismus operatur per modum gratiæ, & Pœnitentia per modum iudicii seu iustitiæ.

Quod sicut in primo lapsu aliquid remanet perpetuũ & indelebile de primo statu creationis, ita in secundo lapsu remanet aliquid perpetuum & indelebile de statu regenerationis.

TITVLVS CCXCVI.

ET quoniam secundus lapsus hominis post Baptismum comparatur ad primum lapsum post statũ creationis, ideo sicut in primo lapsu remansit in homine imago perpetua creatoris, quamuis fuit deformata, & remansit liberum arbitrium, in quo semper est imago naturalis creatoris indelebilis, licet non mansit similitudo, sed dissimilitudo, ita ergo quia ho-

mo lapſus retinuit aliquid, & perdidit aliquid, q perdidit ſimilitudinem creatoris, & retinuit ſuã im ginem naturalem indelebilem ac perpetuam, quę de ſtrui non poſſit, per quam habuit ſpem & fundamen tum reſurgendi, per quam etiam iterum potuit re uerti ad ſimilitudinem Dei, quia ſi non remanſiſſ imago, non potuiſſet reparari, ita conformiter in ſe cundo lapſu remanet imago perpetua in homine, ſignum Chriſti redemptoris ſeu reparatoris, quam ſit deformata, ita quod homo in ſecũdo lapſu aliqu retinet de ſtatu Baptiſmi & regenerationis, ſcili imaginem Chriſti perpetuam & indelebilem, ſeu gillum ſuum indelebilem impreſſum in anima, qu deſtrui non poteſt, & etiam aliquid perdidit, q perdidit ſimilitudinem Chriſti. Neceſſe enim e quod ſicut in primo lapſu remanet imago perpet creatoris: ita in ſecũdo lapſu remaneat imago rede ptoris. Et ideo illud ſigillum ſeu character remane de Chriſto poſt lapſum & fundamentum, vt iter homo poſſit redire ad ſimilitudinem & amicit Chriſti, quia ſi nihil remaneret in homine de Ch ſto, non haberet fundamentum reſurgendi. Sic quando brachium paralyticatur, retinet aliquid pe petuum de capite, ſcilicet neruos, & aliquid perdi ſcilicet ſenſum & motum, & ſi nerui deſtruerentu brachium amplius non poſſet reſurgere nec reſtaura ri, nec recipere ſenſum & motum: ita conformiter homo in ſecundo lapſu nihil retineret de ipſo Chr ſto, qui eſt caput, non poſſet reſurgere. Et ideo ſic in brachio ſemper remanent nerui fundamentales, qui ligant brachium cum capite, ita ſimiliter in ho mine lapſo remanet imago Chriſti ſeu character fu ſigillum eius, tanquam fundamentum ligans aliqua liter hominem lapſum cum Chriſto capite: Et ide poteſt eſſe ſpes reſurgendi.

¶ Quod

Quod ſicut Baptiſmus relinquit reliquias primi lapſus in carne, ita Sacramentum Pœnitentiæ reliquit reliquias ſecundi lapſus in anima.

TITVLVS CCXCVII.

Dictum eſt autem, quod Sacramentum Baptiſmi ordinatur contra primum lapſum, & quod Sa-mentum Pœnitentiæ ordinatur contra ſecundum ſum, & quod quando homo vult reſurgere de pri-o lapſu, ſufficit ei Pœnitentia interior, & diſplicen-a vitæ præteritæ & fides, & reſiduum operatur Ba-iſmus per paſſionem Chriſti, ſcilicet remiſſionem nam omnis culpæ ſeu offenſæ & omnis pœnæ de-tæ pro culpis propriis & offenſis: ſed quando homo lt reſurgere de lapſu ſecundo poſt Baptiſmum, plus bet facere de proprio ſuo, ſicut fecit de malo plus, ianon ſufficit ei pœnitentia interior, ſed requiri-rpœnitentia exterior, ſcilicet confeſſio & ſatisfa-io ſeu emenda & temporalis punitio, & reſiduum tum operatur paſſio Chriſti, ſcilicet remiſſionem ffenſæ & culpæ, & remiſſionem æternæ pœnæ debi-, ſed relinquit pœnam temporalem debitam, vt di-um eſt. Et ideo plus operatur Baptiſmus, quam Sa-amentum Pœnitentiæ, quantum ad paſſionẽ Chri-, ideo plus operatur paſſio Chriſti in Baptiſmo, quã Sacramento Pœnitentiæ, quia in Baptiſmo tota ſſio Chriſti applicatur homini, ac ſi ipſemet eam ſtinuiſſet, vt totaliter innouetur, & hoc non fit in cramento Pœnitentiæ. Et ſimiliter per contrarium us operatur homo per ſe & de ſuo proprio in Sacra-ento Pœnitentiæ, quam in Sacramento Baptiſmi, uia in vtroque Sacramento ſic requiritur, vt ſcilicet omo plus operetur de ſe & de ſuo proprio ibi, quam i, & plus operetur mors Chriſti ibi, quam ibi, tamẽ robique operatur de neceſſitate, quia ſine morte hriſti non poteſt fieri remiſſio culpæ & pœnæ æternæ, ſed

Tit. præced. Paſſio Chriſti plus operatur in Baptiſmo quam in aliis Sacramentis.

næ, ſed plus ſoluit ibi, quam ibi, ꝑ homine, ſed vbique ſoluit infinitum debitum. Et ideo quia proportionabiliter ſe habet Baptiſmus ad primum lapſum, Sacramentum Pœnitentiæ ad ſecundum lapſum, ſicut Baptiſmus relinquit reliquias aliquas in carne de primo lapſu, quia relinquit concupiſcentiam carnis vitioſam ſeu fomitem, contra quam anima debet pugnare, quamdiu eſt in carne, ſed in anima non relinquit reliquias peccati, quia totam cauſa mundat, lauat, & armat eam per gratiam contra concupiſcentiam carnis vitioſam, vt non dominetur nec regnet, & etiam diminuit: ita ſimiliter Sacramentum Pœnitentiæ relinquit in anima reliquias ſecundi lapſus, quia relinquit reliquias peccati ſeu culpæ, ſcil. quandam inclinationes & diſpoſitiones ſeu pronitates ad peccandum, quæ erant generatæ in anima per operationes peccati. Quia quælibet operatio bona vel mala relinquit ſuam ſimilitudinem in anima, & quandam diſpoſitionem ad ſimiliter operandum, per quam homo inclinatur & habilitatur ad operandum bonum vel malum, & quandoque generatur cõſuetudo peccati voluntaria. Vnde poſt peccatum ſeu malum operatum duo remanent, & tamen operatio tranſit & non remanet, vnum quod remanet, eſt culpa ſeu offenſio Dei, & ex illa ſequitur obligatio ad pœnam temporalem & æternam, & aliud quod remanet, eſt diſpoſitio & inclinatio ad faciendam ſimilem operationẽ, quia actus humani & operationes hominis habent iſtam conditionem, quod ſemper relinquunt ſuam ſimilitudinem in homine, & exinde per reiterationem ſit quædam conſuetudo & vſus & habituatio ad faciendum voluntarie ſimiliter malam operationem. Et iſta diſpoſitio ſeu inclinatio ſeu habituatio eſt vitiũ corruptionis in anima generatum, & hoc vocatur reliquię peccatorum. Vnde in peccato duo ſunt de neceſſitate, ſcilicet auerſio à Deo ſeu contemptus Dei, & derelinquere & deſerere Deum, & aliud eſt conuerſio inordinata & voluntaria ad creaturam contra voluntа-

Quomodo poſt pœnitentiam relinquuntur reliquiæ peccati in anima.

In peccato mortali duo ſunt.

luntatem creatoris, ſcilicet quia homo relinquat voluntatem Dei, & conuertit ſe ad propriam voluntatem, & ſic præponit voluntatem ſuam voluntati Dei. Et ideo propter primum fit offenſa Dei & iniuria, & propter ſecundum, ſcil. conuerſionem inordinatam & voluntariam & delectabilem ad bonum creatum, generatur & fit diſpoſitio & inclinatio in anima vitioſa, & hoc totum inſimul vocatur peccatum mortale, quia ſeparat animam à Deo, qui eſt vita animæ. Et ideo occidit animam ſtatim & obligat eam ad pœnam æternam, nón propter hoc, quia homo conuertit ſe ad bonum creatum inordinate & ad ſuam propriam voluntatem, ſed propter hoc, quia relinquit & contemnit Deum & ſuum mandatum. Si autem homo conuertatur ad creaturam & ad ſuam propriam voluntatem inordinate, pluſquam debeat, abſque deliberatione, & non propter hoc derelinquit Deum, tunc eſt peccatum veniale, & non mortale. Et tunc fit in anima quædam diſpoſitio & inclinatio ad malum, ſed non propter hoc recedit à Deo totaliter, licet non tantum adhæreat Deo, & ſi tales actus multiplicentur, generabunt maiorem inclinationem, & in fine ſeparabunt hominem à Deo, & fiet mors animæ & peccatum mortale, quia conuertent animam totaliter ad creaturam, & ſic homo totaliter relinquet Deum. Et ideo habendo reſpectum ad Deum, nõ variantur peccata neque diuerſificantur, quia iſto modo peccatum non eſt aliud niſi auerſio à Deo & contemptus Dei: Sed habendo reſpectum ad creaturas & ad bonũ creatum, ipſa peccata diſtinguuntur & diuerſificantur, ſecundum quod illud bonum creatum diuerſificatur. Et ideo ſunt in numero ſeptem peccata mortalia in generali, & tamen conueniunt in vnum, quia quodlibet eſt auerſio à Deo & contemptus Dei. Sic ergo Sacramentum Pœnitentiæ, quia eſt ordinatum ad deſtruendum peccatum mortale, inquantum eſt auerſio à Deo & offenſa Dei, & inquantum obligat ad pœnã æternam, & ideo de virtute ſua deſtruit culpam & offenſam

Peccatum veniale.

fensam & auersionem à Deo, & pœnam debitã
pter hoc, sed non destruit dispositionem & inc
tionem relictam per peccatum, & per conuersio
ad creaturam, nec pœnam debitam propter talem
ordinatam conuersionem; sed tamen diminuit t
inclinationem ac dispositionem, vt non domine
nec regnet, & dat adiutorium & auxilium anim
pugnandum contra talem inclinationem vitios
ad destruendum eã paulatiuè, sicut homo per seip
generauerat eam in seipso paulatim. Et sic Baptis
scindit ab anima omnes reliquias tales & totaliter
mouet, sed relinquit in carne longe ab anima incl
tionem vitiosam ad malũ, licet eam aliqualiter s
dat, sed non totam: sic Sacramentum Pœnitentiæ
scindit totaliter ab anima reliquias & superfluit
relictas per peccatum, licet diminuat & aliquali
scindat, sed non totaliter, quia non ordinatur nis
culpam & offensam Dei tollendam, & ad pœnam
ternam auferendam.

¶ *Quod post Sacramentum Pœnitentiæ de-
bet iterum homo sumere Sacramentum
Eucharistiæ ad nutritionem vitæ spiri-
tualis, & ad recuperandum deperditum,
& ad remouendum & purgandum reli-
quias peccatorum relictas post pœniten-
tiam.*

TITVLVS CCXCVIII.

ET quoniam Sacramentum Pœnitentiæ restitu
homini vitam spiritualem perditam, & relinquit
reliquias peccatorum, & etiam relinquit hominem
obligatum ad pœnam temporalem, ideo quia corpus
Christi est ordinatum ad nutritionem hominis in vi-
ta spirituali, & ad perficiendum eum, ideo post Sacra-
mentum Pœnitentiæ, in quo homo surrexit de secũ-
do la-

o lapſu & de morte, & recuperauit vitam perditam, est reconciliatus cum Chriſto, debet iterum ſume- Sacramentum corporis Chriſti, & non ante dum xiſtit in lapſu & in morte, quia nutrimentum præ- ipponit vitam præexiſtentem. Sicut enim homo ortuus non debet nutriri, ita homo exiſtens in ſe- undo lapſu, quia perdidit vitam ſpiritualem, non de- et nutriri cibo ſpirituali, ſed debet primo per Pœni- entiam reſurgere, & poſtea cibo ſpirituali refici. Quia ſicut nutrimento fieret iniuria ſi daretur mor- uo, ita ſine comparatione fieret maxima iniuria Sa- ramento corporis Chriſti, in quo continetur totus Chriſtus, ſi daretur mortuo in vita ſpirituali, & ideo alis non nutriretur, ſed magis mors in eo augmenta- etur, & offenſa & culpa creſcerent. Nam talis tenet aximum inimicum Chriſti in corde ſuo occultum, amat ipſum, quia ſolum peccatum eſt contra Deũ, ideo ſi talis capiat Chriſtum in ſeipſo, facit tantum ndalum, ac ſi vellet perdere & occidere Chriſtum, icut ſi aliquis reciperet regem in domo ſua, in qua te- eret inimicum capitalem regis occultum. Etiam oc eſſet contra ſignificationem Sacramenti, quia hoc ſt Sacramentum vnitatis & pacis, ſed talis, qui eſt in apſu, eſt diuiſus & ſeparatus à Chriſto per amorem voluntatem, & ſic non acciperet Sacramentum pro e, ſed contra ſe, & ideo mereretur magnum tormen- um, quia acciperet potentem contra ſe. Debet igitur omo lapſus reſuſcitari primo à mortuis, & redire vi- us, & reconciliari Chriſto & vniri per amorem. Sic- ut enim homo, antequam ſurrexit de primo lapſu per Baptiſmum, non debet ſumere Sacramentum corpo- is Chriſti, ita etiam non debet ſumere, ſi poſt Bapti- mum ceciderit, niſi ſurrexerit primo de ſecundo la- pſu. Sic ergo poſt Sacramentum Pœnitentiæ debet omo ſumere Sacramentum Euchariſtiæ, vt nutria- ur. Item etiam quia purgatio fit per calorem & ignẽ, & ideo ignis & calor ſpiritualis, qui eſt amor, purgat maculas ſpirituales. Et quia in anima remanent poſt

pœni-

pœnitentiam reliquiæ peccatorum vitioſæ, ſcil
nationes & diſpoſitiones vitioſæ, quæ impedi
nimam, ne totaliter tendat ad Chriſtum, & ali
ter obtenebrant, & quia Sacramentum Eucha
eſt Sacramentum amoris, in quo augetur amor
tualis & ignis, ideo datur iſtud Sacramentum, vt
get reliquias peccatorum animæ, & vt combu
conſumat totum, & vt remoueat omnes inclin
nes animæ contrarias, & vt det habilitates & di
tiones ac inclinationes ad oppoſitum. Et ſicut a
purgatur, illuminatur ac perficitur per Sacrame
Euchariſtiæ, ita etiam ad tollendum tales reli
debet homo ſumere illud Sacramentum. Item
quia per iſtud Sacramentum homo magis vnit
incorporatur Chriſto, & per conſequens magis
tur morti & paſſione Chriſti, quæ ſatisfacit pro o
bus peccatis, & per conſequens fit homini rem
pœnæ debitæ ſecundum maiorem vel minorem
uotionem ad Chriſtum & ad mortem eius. Et
lud, quod Sacramentum Pœnitentiæ nõ potuit
plere, complet Sacramentum iſtud. Et ſic Sacra
tum Euchariſtiæ reducit ad puritatem Baptiſmi
Sacramentum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ tantu
ciunt in ſecundo lapſu, ſicut Baptiſmus in primo
ideo quia homo poſt Baptiſmum poteſt frequ
cadere in peccatum mortale & labi, propter ho
mo debet ſe exercitare frequenter in iſtis duobu
cramentis, quia per Sacramentum Pœnitentiæ,
tienscunque quis ceciderit per Baptiſmum in p
tum, poteſt reſurgere & leuari à lapſu, & recup
vitam perditam & amicitiam Dei, & per Sacram
Euchariſtiæ poteſt reſumere vires ſpirituales &
tudinem: & ideo iſta duo Sacramenta debent fre
tari, quia nullus poteſt vti Sacramento Baptiſmi
ſemel. Sicut enim homo fuit ſemel creatus & fa
& non bis, & homo eſt ſemel natus & generatu
non bis, ita ſemel debet homo regenerari, & non
& maxime, quia in Sacramento regenerationis r
pit

Contra reliquias peccati debet quis ſumere Euchariſtiam.

homo in anima imaginem ſiue characterem Chri-
indelebilem, & ideo reiterari non debet, & ideo
ramentum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ coniuncta
plent vicem Baptiſmi. Et ſicut homo decedens
ſt Baptiſmum ſtatim euolat ad vitam æternam, ita
am homo exercitans ſe in iſtis duobus Sacramen-
tantum purificabitur, quod ſine pœna tranſibit ad
num cœlorum.

Quod etiam tribulatio ſeu afflictio ſiue pœna corporalis voluntaria cum amore Chriſti purgat animam à reliquis peccatorum, & ſatisfacit pro pœnis debitis, & cuſtodit animam, ne inficiatur & cadat, & vnit eam cum Chriſto.

TITVLVS CCXCIX.

QVoniam autem dictum eſt, quod Sacramentum Pœnitentiæ relinquit in anima reliquias peccatum, ſcilicet inclinationes & diſpoſitiones vitio- *Tit. præced.*
,quæ inclinant animam ad res corporales & dele-
tiones mundanas, & impediunt animam, ne tota-
er vniatur Chriſto per amorem, & ideo contrarian-
ranimæ & bono ſuo, quia totum bonum animæ
t, quod vniatur cum Chriſto per amorem, & quan-
magis vnitur cum Chriſto, tantomagis perficitur
melioratur, & totum malum eius eſt, quod ſepara-
rà Chriſto per amorem, & vniatur eum carne & cũ
bus creatis, quia tunc inficitur, tunc peccat, & tunc
fendit, & tunc maculatur, ideo omne illud, quod
cit eam recedere, & retrahit eam à delectationibus
this, & à conſolationibus mundanis, & ab amore
eaturarum inordinato & vitioſo, valet ad purgan-
um animam & mundandum eam & purificandum.
nde quia anima non offendit Deum, niſi vadat ad
eaturas & delectetur in eis inordinate, & relinquat
eum, ideo omnia illa, quæ valent ad retrahendum *Tit. præced.*

eam ab illis, purificant eam, vt dictum est. E
quia tribulatio & afflictio carnis & mundi &
carnis faciunt animam recedere à delectationi
consolationibus carnis & mundi, vt anima n
delectationem nec consolationē recipiat nec in
nec in mundo, ideo sequitur, quod ipsa trib
summe valet ad purgandum animam, & ad pur
dum ab omnibus reliquiis peccatorum, & incli
nibus vitiosis, & simul cum amore Christi, quia
ligat animam cum Christo, & tribulatio exte
afflictio, quæ sentitur, facit recedere animam &
re à consolationibus & desideriis carnalibus. Si
amor Christi existens in anima ex vna parte, &
latio & afflictio ex altera parte, mundant eam
mnibus talibus inclinationibus & dispositioni
tiosis, quæ impediebant animam, quia dum
sentit tribulationem & afflictionem & tristiti
desolationem in carne & in mundo, & nullā re
neque delectationem ibi inuenit, tunc amor C
existens in anima vnit & ligat eam cum Christ
gis, & penetrat ipsam animam totaliter, & ipse
excitatur & viuificatur & fortificatur in se tan
ignis, & ideo expellit & expurgat ab anima, qui
est ei contrarium ibi, & expellit omnem amore
trarium, & omnes inclinationes & affectiones
trarias, quæ impediebant animam, ne totaliter
tur cum Christo per amorem, & voluntatem, &
necesse est, quod anima totaliter amplectatur
stum. Et ideo ipsa tribulatio est tanquam mall
martellus percutiens animam & faciens ipsam
re in Christum per amorem, remouens ab ipsa
rubiginem & scoriam: Et est etiam fornax cum
bus, & amor Christi est ignis incensus & infla
tus in fornace tribulationis, & insimul decoqu
nimam, & purgant eam ab omni macula & infe
contracta per amorem carnis & mundi. Et ideo
anima confortatur, roboratur & fortificatur, &
minatur ac perficitur, quia vnitur magis cū Ch

Tribulatio purgat reliquias in anima.

vnum cum eo, & per conſequens purgatur ab o-
macula vitioſa, quia caleſit & inflammatur, quia
ſtus habet ignem in ſeipſo inextinguibilem, di-
m, purificatiuum, mundificatiuum & attracti-
. Vnde ad purificandum animam non ſufficeret
r Chriſti, niſi adiuuaretur à tribulatione, quia a-
habet liberum arbitrium, & non cogitur ire ad
ſtum, nec recedere à delectationibus carnis &
di niſi velit, & ideo quia ipſæ delectationes ligãt
aliter animam cum carne, ideo neceſſaria eſt i-
ibulatio ratione libertatis animæ, vt cogat eam,
luntarie relinquat eaſdem delectationes contra-
Deo & ſibi, & vadat ad Chriſtum. Et etiam non
n tribulatio eſt neceſſaria ad purgandum animã
fectionibus vitioſis, immo neceſſaria eſt ad eam
ndam ligatam & vnitam cum Chriſto, & ne ab
cedat & diuidatur à Chriſto, & cadat & moria-
ſed fortius continue vniatur per amorem. Et ſic
latio neceſſaria eſt omni Chriſtiano, ſiue indi-
purgatione, ſiue non, quia tribulatio eſt tam bo-
tam vtilis, & tam medicinalis, & tam neceſſaria
i Chriſtiano, vt ſine ipſa nullus poſſit perfecte v-
cum Chriſto per amorem. Ergo ſequitur, quod
Chriſtus ordinauit Sacramenta ad ſalutẽ Chri-
norum, ita ordinauit tribulationes & purgatio-
animarum, ita quod ſicut Sacramenta ſunt ne-
aria, ita etiam tribulationes ſunt neceſſariæ, &
mdiu durant Sacramenta, durabit etiam tribula-
& ideo neceſſe eſt, quod tribulatio duret, quam-
mundus ſtat. Vnde quia in hac vita Chriſtiani prę-
antur & diſponuntur ad aliam vitam, ſcilicet æter-
, ideo neceſſe eſt, quod tribulatio ſemper maneat
ac vita. Vnde neceſſe eſt, quod fornax cum folli-
ſemper maneat, & etiam ignis maneat incenſus &
ammatus. Et ideo ſicut neceſſariũ eſt omni Chri-
no recipere Sacramenta, ita etiam neceſſarium eſt
ni Chriſtiano tribulationes ſuſtinere, & qui refu-
tribulationes, ſeparatur à Chriſto. Eſt etiam ne-

Deus ordinauit tribulationes ad purgationem animarum.

Tribulationes multiplicantur peccatis multiplicatis.

ceſſe, quod quando peccata multiplicantur tunc etiam multiplicentur tribulationes, quia repletioni maior neceſſaria eſt purgatio. Et ſi ſtus tam per Sacramẽta quam per tribulation plet & perficit ſalutem animarum. Et quia tri eſt pœna, ideo ſi voluntarie ſuſtineatur, ſatisfa peccatis & pro culpa, quia omnis pœna volun ſatisfactiua pro debitis peccatorum. Et ideo reſurgens per Sacramentum Pœnitentiæ de ſe lapſu remanet obligatus ad pœnam tempora cundum quantitatem criminis & qualitatem & ideo ſi voluntarie ineat tribulationem & af nem temporalem & corporalem, & ſecundu magis vel miuus ſuſtinet tribulationem, ſecu hoc plus vel minus ſatisfacit pro peccatis. Si homo non ſit obligatus ad pœnam temporale ſuſtinendo voluntarie pœnam & afflictione pter Chriſtum augmentat merita & gratiam. tribulatio eſt bona ad purgandum animam, & tisfaciendum pro debitis, & ad augmentandu rita, & ad ligandum & vniendum animam fort Chriſto, & ad ſeparandum eam à delectation conſolationibus mundanis & carnis, quæ cont tur animæ & eam occidunt. Quare ſumme a debet eſſe tribulatio omni Chriſtiano.

Tribulatio ſatisfacit & meretur.

¶ *Quod ſi anima poſt Sacramentum P tentiæ exeat de corpore cũ reliqui catorum, & ſine completa ſatisfa pro culpis, neceſſe eſt eam purgari i quo loco tamdiu, donec fuerit ple complete purgata, & fuerit culpa p luta.*

TITVLVS CCC.

ET quia anima poteſt exire de ſuo corpore nõ gata à prædictis reliquiis peccatorum, quæ

oſt Sacramentum Pœnitentiæ, & etiam abſque
lutione pœnarum pro culpis debitarum, ideo cũ
er hoc anima impediatur, ne totaliter poſſit v-
hriſto per amorem, quia neceſſe eſt, ſi debeat v-
um Chriſto, quod nihil habeat extraneũ à Deo,
od ſit talis ſicut exiuit à Deo in ſui creatione ſi-
acula, ſine infectione, & ſine aliqua mala incli-
ne, ideo quicquid anima addidit per ſe in ſeipſa
uam creata eſt vſque ad exitum corporis con-
ndo cum creaturis, quod Deo contrariatur, ne-
eſt, quod totum illud purgetur & remoueatur.
eo quia anima amat carnem & res corporales a-
inordinato, & plus quam deberet, & per conſe-
s imbibitur tali amori & delectationi, ideo ne-
eſt, quod antequam vniatur cum Deo vltima &
pleta vnione, quod purgetur & purificetur com-
purificatione, vt nihil remaneat de extraneo. *Tit. præced.*
etiam quia culpæ debetur completa punitio, vt
declaratum eſt, ideo anima, quę non portauit de-
n punitionem pro peccatis ſuis, neceſſe eſt, quod
atur, quia hoc exigit iuſtitia Dei, antequam ſit
a habere conſortium cum Deo, quia ſine debita
factione anima non debet ſaluari. Et quia anima,
exit de corpore, exit de curia miſericordiæ, & ca-
n curiam puræ iuſtitiæ Dei, ideo neceſſe eſt, quod
puniatur poſt hanc vitam ſecundum rigorem &
ritatem diuinę iuſtitiæ. Et quia diuina iuſtitia eſt
ma, quia non poteſt cogitari maior, & ſic iudex
iſſimus eſt ſumme punitiuus malorum, quia in
mo odio habet malum, ideo ſequitur, quod ma-
quæ punit Deus poſt hanc vitam per ſuam iuſtitiã,
it tanta punitione, qua non poteſt cogitari ma-
, & cum tanto rigore & ſeueritate, quod nemo po-
excogitare, & ideo anima, quæ non ſuſtinuit pœ-
s debitas in corpore, dum erat in curia miſericordię
i, poſtquam incidit in manus iuſtitiæ, punietur tã-
punitione, quod nemo poteſt cogitare. Et ideo ſe-
itur, quod tam propter purgationem, quam pro-

Necesse est esse Purgatorium.

pter punitionem necesse est locum esse aliquem gatorii & punitiuum animarum, non æternaliter temporaliter. Et quia sicut in hoc mundo anima est in corpore, purgatur per afflictionem & tribulationem, & hoc simul cum amore Christi, ita etiam tet, quod amor Christi existens in anima, & tio purgent ipsam animam à reliquiis peccatorum ideo oportet, quod sit aliqua res afflictiua & dosa, in qua anima purganda tantum sentiat de d quantum sensit de delectatione extranea contra & quod tantum penetret in visceribus & medu nimæ, quantum amor mundanorum penetrauit medullis animæ. Et quia purgatio fit per contra vnde anima non indiget purgari nisi ab amore mundanarum, qui penetrauerat animam per delectionem, quia per talem amorem extraneum anima dissimilis Deo, ideo secundum quod amor rerũ danarum magis penetrauit in anima & in me eius, secundum hoc difficilius purgabitur. Ista purgatio & punitio necesse est, quod fiat per

Tit. CLXI. materialem, vt iam declaratum fuit de æterna

Tit. CLXIV. tia. Sic ergo amor Christi existens in anima, e tus & adiutus à tribulatione ignis & dolore sen purgabit ipsam, sicut aurum purgatur in igne, & pleta purgatione anima nullum dolorem sentie nihil habebit de extraneo, nec de cremabili. M

Melius est hic quam alibi satisfacere.

igitur est homini purgare peccata sua, & sustinere nam debitam pro peccatis suis hic dum viuit pore, quam quod purgetur & puniatur in alio m per rigorem diuinæ iustitiæ, quia necesse est, vel hic puniantur peccata voluntarie per pœni & per Sacramenta & tribulationes, vel in alio m per iustitiam Dei, quia peccatum non potest re re impunitũ, & oportebit, quod æternaliter vel poraliter puniatur, æternaliter in inferno, temp ter in hoc mundo, vel in loco Purgatorii. Sic ce cesse est, quod homo portet pœnã debitam pr catis commissis post Baptismum, vel in hoc m

in alio, ſed aliter hic, & aliter ibi: quamuis etiam
æ animæ recedant à corpore cum reliquiis pecca-
um, attamen omnia illa, quæ valebant pro eis hic
m viuebant in corpore, valent etiam ſi fiant pro eis
ſt deceſſum. Ad ſatisfaciendum vero pro eis ad
mplendam iuſtitiam diuinam valent omnia, quæ
eis per alios fiunt, qui viuunt, ſed non tantum,
antum valuiſſent, ſi facta fuiſſent per ſeipſos. Quia
im ſunt membra Chriſti, ideo poſſunt ſuſcipere in-
entiam à paſſione Chriſti & à membris Chriſti,
ia tam illæ animæ quam homines Chriſtiani viuẽ-
s ſunt vnum corpus, & ſunt membra vnius capitis,
ideo poſſunt ſe iuuare adinuicem, & ideo membra
hriſti viuentia, ſcilicet Chriſtiani viuẽtes, pro ſuo-
m amicorum peccatis poſſunt ſatisfacere, ſi faciant
a, quæ poſſunt valere ad ſatisfaciendum pro culpis,
ia hoc non derogat diuinæ iuſtitiæ. Quamuis ergo
imæ non poſſunt ſeipſas iuuare, attamen poſſunt
r alios adiuuari, & debita, quæ debent, poſſunt per
ios amicos perſolui, quoniam licet puniantur per
ſtitiam Dei, tamen ſunt in amicitia Dei & in eius a-
ore, & ideo quicquid fit pro eis, Deus acceptat &
compenſat pro debito, quod ipſi debent.

Quod eis proſunt ſuffragia.

Quæ ſunt illa, quæ poſſunt inducere hominem lapſum, vt currat ad Sacramentum Pœnitentiæ voluntarie.

TITVLVS CCCI.

QVoniam autem homo lapſus poſt Baptiſmum nõ poteſt ſaluari niſi per Pœnitentiam voluntariã, & homo ratione ſuæ libertatis nõ poteſt cogi ad Pœnitentiam; quia etiam nihil proficeret, niſi voluntarie currat ad pœnitentiam, & quantomagis voluntarie currit, tantomagis ei proficiet, ideo eſt vtile valde congregare omnia ſimul, quæ poſſunt hominem inducere ad pœnitentiam, quia ipſa peccata refugiunt pœnitentiam, & ei reſiſtunt.

Primum autem, quod inducit hominem ad
tentiam, eſt, quia ſumme placet Deo, quia Deu
habet odio peccata & nihil aliud, quia nihil co
riatur ſibi niſi peccatum, nec eſt ſibi rebelle, &
ſequitur neceſſario, quod ille ſumme placet De
toto ore, toto corde & toto opere impugnat pec
& deſtruit inquantum in eo eſt, quia deſtruit &
pugnat verum inimicum Dei: ſicut ſumme place
mini ille, qui deſtruit & impugnat eius inimicu
pitalem, & maxime placeret regi miles aliquis,
occideret eius inimicum capitalem propter amo
regis. Si ergo homo per pœnitentiam habeat odi
tis viribus ſuis peccatum, & ei diſpliceat propter
quia eſt contra Deum, & ipſum accuſet ore, ope
corde, & perſequatur ipſum, & expellat ipſum à ſe
quia eſt contra Deum, neceſſe eſt, quod talis ſum
Deo placeat. Et ideo ipſa pœnitentia eſt Sacrifici
acceptabile Deo, immo nullum Sacrificium m
placet Deo, quam quod homo offert de ſuis pr
actibus, immo hoc eſt primum Sacrificium, quo
mo debet offerre Deo de ſeipſo. Et ideo ſtatim
adiuuat hominem, ſi ipſe quærat adiutorium à
contra inimicum Chriſti, quod nunquam ſibi ne
ſi in veritate poſtulat. Quomodo enim Deus de
garet alicui auxilium, qui vult impugnare inimi
ſuum capitalem, qui eſt peccatum? Immo armab
pſum armis ſuis. Vnde licet peccatũ ſit inimicus
tamen Deus non deſtruit ipſum, niſi homo con
tiat & velit, quia voluntarie recepit eum, & ideo
poteſt exire, niſi voluntarie dimittat ipſum, & i
neceſſe eſt, ſi debet exire, quod voluntarie expell
pſum de ſe. Item homo etiam non ſolum placet D
ſed etiam omnibus amicis Dei, qui ſumme gaud
de hoc: Et ſic homo ſimul acquirit amicitiam Dei
omnium amicorum ſuorum. Melius eſt enim hab
amicitiam Dei & omnium amicorum ſuorum, qu
habere amicitiam peccati & inimicitiam Dei, q
peccatum eſt ſumma turpitudo, ſumma deformi

& ma

alitia, & odibile in ſummo, & nullo modo ama- & Deus eſt ſumme bonus, ſumme amabilis, & o modo odibilis. Et ſic maxima differentia eſt in- Deum & peccatum. Et etiam ſumme placet Deo itentia, quia per ipſam homo ſaluatur & reſtau- r, qui erat deperditus in æternum per ſeipſum, & Deus gaudet in eo, quod ſua creatura & opus n, quod perdiderat, ſaluetur. Et etiam omnes ſa- ſui ſumme gaudent de hoc, quia ſunt boni, & lę- ur de bono, ſicut diaboli ſunt mali, & gaudent de o. Sic ergo propter tantum placitum & tantam placentiam, quam Deus habet & omnes amici in pœnitentia, debet homo totis viribus conari, d pœnitentiam feſtinet pro peccatis ſuis.

Aliud inductiuum ad Pœnitentiam.

tem aliud, quod poteſt incitare & inducere ho- em ad pœnitentiam, eſt viſio Dei, quia Deus vi- hominis voluntatem, & videt, qualiter homo te- in domo ſua, ſcilicet in corde ſuo, quod melius & ilius membrorum eſt in homine, in ſecreto Dei micum capitalem, & illud quod Deus habet ſum- odio, & quod Deo ſumme diſplicet, & non ſolum et, ſed defendit, nutrit & abſcondit atque augmē- , & inducit ipſum in domum ſuam voluntarie, im- nō in domum propriam, ſed in domum Dei, quia de vera iuſtitia eſt habitaculum Dei, & pertinet o. Etiam homo (quod peius eſt) fecit ipſum inimi- m, quia ante non erat, & cogitat ſemper, quomodo terit multiplicare ipſum: Omnia iſta Deus videt. ebet ergo homo in ſummo timere, quod ſcilicet te- at in ſeipſo inimicum Dei, & quod cuſtodiat & de- ndat atque nutriat ipſum ipſo vidente, præſente & ente, inimicum ſui creatoris, redemptoris atque dicis. Quis enim eſſet auſus tenere, cuſtodire atque trire in regno regis inimicum regis capitalem rege æſente, vidente & ſciente? Nonne ille faceret regi

magnam contumeliam & offenſam atque iniu
Nonne etiam ille mereretur à rege magnam v
ctam? Immo etiam quis eſſet auſus cogitare ſe
nimo proponere inimicum regis velle hoſpita
domo ſua, rege ſciente talem cogitationem ſe
propoſitum? Et quis eſſet auſus intrare domu
gis, & portare regis inimicum depictum ante fa
regis? Et quis eſſet auſus recipere bona à rege,
uere de bonis regis, & ſuum inimicum capitale
domo ſua hoſpitare & defendere ipſo ſciente? C
quod nullus eſſet ita auſus. Ergo poſtquam hom
& cognoſcit, quod peccatum, quod ipſe tenet in
de ſuo, eſt inimicus Dei capitalis, & quod Deu
videt & cognoſcit, & quod ſcit, ſi ipſum non ex
ſtatim de corde ſuo, tunc facit Deo maximam
riam, offenſam & contumeliam, quia reputat eu
impotentem, vel inſcientem, vel fatuum. Non
ſtat in maximo periculo abſque fallo? Quia tim
& ſumme timendum, niſi homo ſtatim ipſum à
pellat, quod Deus faciat vindictam, & oſtendat
potentiam, ſcientiam & iuſtitiam, præcipiteti
cum inimico ſuo in profundū inferni, immo m
eſt, & ſuper omnia mirabilia, quomodo Deus ſu
tanto tempore inimicos ſuos mortales. Et quih
ſentit periculum neque timet, amiſit intellectu
ratione caret, & merito fatuus reputabitur, ma
in tempore vltionis. Et in iſto apparet Dei imm
clementia & bonitas, ſic ſuſtinere, nutrire & def
re à diabolo ſuos inimicos, & ſuorum inimicor
latores atque defenſores. Nam non poſſet maio
nitas excdgitari. Et ex hoc apparet, quod Deu
vult hominem perire, ſed exſpectat ipſum ad po
tiam, ſed vt ſaluetur, parcit, nec poteſt eſſe alia
quam ſi homo non venerit ad pœnitentiam ta
exſpectatus, quod extunc maiorem vindictam
dignationem Dei incurrat, quia ingratus eſt De
contemnit illam immenſam bonitatē Dei. Debe
tur homo ad vitandum tantum arduum & mag

iculum, in quo continue existit, & propter tantam nitatem & exspectationem Dei currere ad pœnitiam, & subito expellere à se inimicum Dei & suũ, subito super eum veniat ira Dei & vindicta, quib⁹ e poterit perdere corpus & animam propter ingratudinem & contemptum Dei.

Aliud incitatiuum ad Pœnitentiam.

Præterea aliud est, quod debet hominem incitare, currat ad pœnitentiam, scilicet iusta punitio pecti. Vnde iam probatum est & impossibile est aliter se, quoniam omnia facta & verba & cogitationes ominis iudicentur & recipiant debitam remunerationem boni vel mali, & ideo de necessitate omnia opera hominis mala & cogitationes malæ, & omnia eccata oportet, quod puniantur, quia non possunt manere impunita, & ideo si non puniantur in hoc undo, oportet, quod in alio mundo puniantur per stitiam debitam. Et ideo bonitas Dei ordinauit, od peccata hic per pœnitentiam puniantur, & conituit suos iudices in hoc mundo loco sui, qui iudient & corrigant peccata & puniant, vt in hoc mundo fiat iudicium de ipsis, ne si reseruentur, in alio mũdo iudicentur ad condemnationem æternam. Et ideo homo non vult in mundo facere pœnitentiam & iudicium de peccatis suis, necesse est, quod post hanc itam æternaliter puniatur. Item etiam declaratum st in capitulo de æterna iustitia, quot & quanta maincurret anima, si non saluetur, quia anima est immortalis, & ergo bene vel male habebit in æternum. Debet ergo homo currere ad pœnitentiam, vt euadat ristitiam æternam & pœnam infinitam, in quam de necessitate incidit, si non fecerit pœnitentiam. Si ergo omo non vult venire ad iudicium in alio mundo, eniat hic ad iudicium secretum voluntarie coram udice à Deo ordinato, & confiteatur peccata sua, & ccuset seipsum in veritate coram eo, & sic euadet iudicium damnationis.

¶ *Aliud*

Aliud inductiuum ad Pœnitentiam

Præterea aliud, quod debet hominem incita pœnitentiam, eſt certitudo & infallibilitas mort incertitudo ipſius horæ mortis. Nam non eſt i cuius poteſtate prolongare vnam horam vitæ, vita hominis ſtat in manu alterius, ſcilicet Dei. S go homo eſt incertus de hora, quomodo audet re nere in tanto periculo, per quod poteſt incurrer ternam pœnam, & triſtitiam infinitam? Cum homo tam faciliter poteſt euitare tanta pericula, finem non habent, per pœnitentiam, quod tam fa ter fit, quia volendo & loquendo: Quid enim faci quã velle & loqui? Ibi enim nullus labor eſt, nulla gatio. Volendo enim & loquendo coram iudice catum deſtruitur, & remittitur æterna pœna, & h euadit triſtitiam, quæ finem non habet. Eſt igitur mo ſtultiſſimus, qui voluntarie vult ſtare in tanto riculo, quo maius non poteſt excogitari, cum p ipſum vitare tam faciliter, quod non poterit fac cogitari, & non eſt ſecurus de die craſtina, & non teſt prolongare vitam ſuam ad vnam horam.

Aliud inductiuum ad Pœnitentiam.

Item aliud etiam, quod debet ſumme inducere minem ad pœnitentiam, eſt mors Chriſti & ſang qui effuſus eſt pro peccatis totius mundi, vnde Chriſti ſuperat omnia peccata, quæ fieri poſſunt declaratum eſt, & ideo clamat ſanguis Chriſti ad mnes peccatores, vt veniant ad pœnitentiam & re piant virtutem & influentiam eius, quia non eſt e ſus niſi ad lauandum peccata. Et ideo qui contem ſanguinem Chriſti, & non vult lauare peccata ſu ſanguine eius dum viuit in hoc mundo, neceſſe quod damnetur, & maxime Chriſtianus, qui em eſt ſemel pretio ſanguinis Chriſti, damnabitur comparatione plus quam omnes alii, quia contem ſanguinem tam pretioſum. Quicunque igitur

fug

ere pœnas æternas & peruenire ad gaudia æterna,
madhuc vacat & in hoc corpore viuit, & poteſt fa-
e pœnitentiam, currere debet ad Sacramentum
nitentiæ, vt in perpetuum viuat. Conari igitur
et homo, dum tempus habet, vt expellat de ſeipſo
le domo ſua inimicum ſuum capitalem & morta-
n, & inimicum ſui creatoris & factoris & omnium
aturarum, ſcilicet ipſum peccatum, ne inueniatur
o in morte, quia cum eo iudicabitur ad ignem æ-
num, & peribit in æternum. Qualiter poteſt homo
erare in ſuo horto, in ſua domo, in ſua camera, &
uo corpore inimicum capitalem: Et ſi ibi non po-
t ſuſtinere, quomodo poteſt tunc inimicum ſuum
Chriſti & omnis creaturæ Dei in ſecreto cordis ſui
ſcondere per vnum momentum, & non ſolum to-
are, ſed quod peius eſt, diligere & amare tamdiu?
mdiu enim homo tenet peccatum in corde ſuo,
amdiu non habet ipſum odio. Et quomodo poterit
igere peccatum, per quod perdit æterna & infinita
na, & acquirit æterna & infinita tormenta & mala,
r quod perdit æternum & infinitum gaudium, &
urrit æternam triſtitiam? Quomodo poteſt homo
ere peccatum & diligere, pro quo oportuit Deum
carnari & turpiſſima morte mori? Quomodo po-
t homo ſeipſum ſuſtinere eſſe malum, qui non po-
t nec vult ſuſtinere alias res ſuas eſſe malas, nec
rruptas, nec maculatas? Quomodo poteſt homo
ſtinere ſeipſum eſſe malum, qui omnes alias res vult
bere bonas, bonam domum, veſtem bonam, & v-
rem bonam, & filios bonos? Quomodo igitur non
dicaretur homo iſte nec condemnaretur iuſte, qui
ntemnit ſanguinem Filii Dei & ſeipſum, & refutat
ortem tam amaram Chriſti, & pro nullo reputat, &
i dimittit maxima bona & æterna, & quærit vilia
tranſitoria, qui quęrit terrena, & dimittit cœleſtia,
i quærit aliena bona & extranea, & dimittit pro-
ia bona? Quid enim peius ſeu turpius, quam quod
omo, qui habet animam immortalem, ponat ſpem

ſuam

ſuam in re tranſitoria, & mortali, ac corruptibili
re viuente per momentum? Cur etiam non iudi
tur iſte homo iuſtiſſime, qui tantum diligens e
tantum laborat in rebus extra ſe, & eſt negligen
mus intra ſe, & ſeipſum dimittit perire, qui re
ea, quæ ſunt extra ſe, & quæ intra ſe ſunt, relin
qui pulchre ordinat ea, quæ ſunt extra, & quę ſu
tra, dimittit inordinata, qui eſt diligẽtiſſimus ad
rigendum defectus aliarum rerum, & diſponit o
recte & perfecte, ſed eſt negligentiſſimus emen
proprios defectus, qui vult, quod alia omnia red
debitum & iuſtitiam ei, & ipſe ſibimetipſi non r
debitum neque iuſtitiam, qui vult, quod omnia
proficiant, & nulla noceant, ipſemet ſibi nõ vult
ficere, ſed nocere & ſeipſum continue deſtruere,
tantum laborat circa alias res, quod ſeipſum neg
qui tantum ſtudet, vt alias res cognoſcat perfect
ſeipſum non curat cognoſcere, qui eſt ſuper omn
lia, & propter quem facta ſunt omnia? Cogitet
homo, quod ſicut ipſe facit de rebus ſibi ſubiectis
licet quando ſunt inutiles, turpes & maculatæ, q
illas deſtruit & mittit in ignem vel extra domu
extra viſum, & ſicut homo refutat omnes res e
ſe, quæ ſunt viles & corruptæ: ſic etiam ille, qui e
pra nos, refutabit nos, ſi fuerimus viles, turpes &
rupti. Sicut enim ipſe homo vult habere res pulc
precioſas & honeſtas pro ſe, & etiam mundas &
maculatas deſiderat: ita ille, qui eſt ſupra nos, cu
nobilior, mundior, precioſior ſine comparati
vult habere pro ſe res pretioſas, mundas & imm
latas: nam quanto aliquis eſt glorioſior & digniori
to debent omnia, quæ ipſum concernunt, eſſe glo
ſa & digniora. Currat igitur homo ad pœnitentia
lauet peccata ſua, vt ſit purus, ſincerus & mund
conſcientia, quam Deus diligit ſuper omnem m
ditiam, quia eſt ſua habitatio, & timeat futuram
tentiam, quam audient illi, qui erunt immundi &
culati. Nam illorum habitatio, conuerſatio & ſo

rit cum immundissimis & deformissimis diabo-
uorum aspectus omnem pœnam huius mundi
rat & excedit, & illius conuersationis non erit fi-

Quintum Sacramentũ est Extrema vn-
ctio & est vltimũ medicamẽtum, in quo
datur gratia per quam homo de lapsu re-
paratus existens de hac vita & tendens
& transiens ad finalem gratiam hic &
finalem gloriam in alia vita dispositur
& præparatur ad sanctam sanitatem &
spiritualem vigorem, & etiam destruit
peccata venialia, & curat infirmitatem
& languorem seu debilitatem spiritua-
lem relictam ex peccato, & alleuiat in-
firmitatem corporalem, si infirmo ex-
pediat.

TITVLVS CCCII.

VOniam autem necesse est hominem mori &
exire de hac vita, & quia anima est ordinata fi-
ter ad æternam gloriam, quam habebit amando
m toto corde, adhærendo ei per voluntatem to-
er, & recedendo totaliter à malo & inordinato a-
re: & quia anima existens in carne corrupta trahi-
à carne multotiens, & inclinatur ad eam, quia ha-
viuere cum ea, & ideo anima grauatur & inficitur
rata, & incurrit peccata venialia velit nolit, & ali-
liter maculatur & impeditur, ne totaliter possit
dere in Deum per amorem, ideo quia anima debet
sire de vno statu in alium, oportet, quod vadat
mediate ad Deum vel ad Purgatorium, & ideo se-
tur, quod indiget nouo vigore ad fortiter aman-

dum

dum Deum, & ad totaliter se vniendum cum
amorem, & ideo indiget noua gratia & adiut
uo ad feliciter & celeriter euolandum ad De
totalem deuotionem sursum tendendo, vt tot
psa eleuetur in Deum, & etiamsi vadat ad ign
gatorii, ad purgandum indiget vigorari, vt fac
stineat dolorem ignis, donec sit purgata. Vn

Duo impediunt animam ne euolet.

sunt, quæ possunt animam impedire & aggra
non sit faciliter apta ad volandum ad Deum.
est quædam debilitas derelicta ex peccato, q
enim anima sit purgata à peccato mortali, a
remanet quædam debilitas in ea & quædam i
tas spiritualis, sicut in infirmitate corporali, qu
uis sit curata, adhuc remanet quædam debi
corpore. Aliud autem, quod aggrauat animam
hit eam deorsum, & aliqualiter retrahit eam
est peccatum veniale, quia omnis culpa siue m
siue venialis elongat animam à Deo, sed culp
talis totaliter elongat, & culpa venialis minor
minuit amorem. Et ideo indiget anima, vt
culpam sentiat, vt totaliter euolet ad Deum.

Vnctio datur ad sanandum ab omni macula & debilitate spirituali.

per Sacramenta visibilia debet ipsa anima cu
tiari & refici, & recipere gratiam, ordinatum
institutum Sacramentum Extremæ vnctionis
nimam perficiendam & sanandam ab omni m
debilitate spirituali, in quo fit ei remissio om
cati venialis, quo ad culpam, sed non quo ad p
ipsa anima exonerata à culpis venialib⁹ & alii
lis, quæ deprimunt animam deorsum, velociu
lius & expeditius euoletur & transeat ad cœ
consequatur salutem æternæ iucunditatis, &
deuotionem seruantem eam sursum & per c
sionem mentis ad Deum: quod quidem Sacr
fit per medicamenti corporalis modum, sicut
mentum Baptismi fit per modum ablutionis
ris. Sicut autem in aliis Sacramentis per vis
gnificatur inuisibile, per illud quod videm⁹ e
significatur illud inuisibile, quod fit interius

ra & in isto Sacramento. Vnde in isto Sacramen-
tremo visibile, quod fit & apparet exterius, est
io olei consecrati per modum medicationis cor-
lis in septem partibus corporis determinatis, sci- *Quare hoc*
in oculis, in auribus, in naribus, in manibus, in *Sacramen-*
s, in pedibus, & in lumbis, & hoc fit simul cum *tum detur*
is deprecationis, & datur solum adultis & postu- *in quinque*
bus, & solum in periculo mortis. Et quia in omni *sensibus.*
mento visibile proportionatur inuisibili, ideo
derandum est, qualiter in hoc Sacramento fiat
proportio. Sicut enim exterius fit quædam me-
io in corpore per modum medicationis & vn-
is cum oleo, quod est curatiuum vulnerum, ita
ficatur, quod interius ipsa anima curatur per gra-
Dei, quæ ei datur & iungitur, vt facilius transeat
elum. Et quia anima contrahit infirmitates spi-
les in corpore, & peccata venialia, & specialiter
llas partes supradictas offendendo Deum, in qui-
st radix infirmitatis spiritualis, ideo fit vnctio in
eptem locis supradictis, ad significandum, quod
nima disponitur & preparatur per hoc Sacramẽ-
ad plenitudinem sanitatis per dilectionem & dis-
onem & curationem omnium peccatorum, quæ
llas septem partes committuntur. Item in hoc *Materia*
mento est oleum simplex & non mixtum, sicut *vnctionis.*
ptismo & Confirmatione Chrisma, ad significã-
, quod sicut oleum est nitidum, & de se significat
atem, quod per illud Sacramentum conscientia
inis fit munda totaliter, vt nulla culpa remaneat
, & hoc per gratiam, quæ datur. Et ideo hic non *Datur in*
iscetur balsamum cum oleo, sicut in Confirma- *exitu.*
e, quia Confirmatio datur ad augmentandum &
nandum publice, & ad conuersandum inter alios
ines, vbi requiritur odor bonæ famæ, qui signifi-
r per balsamum, sed hic in exitu siue transitu ad
um sufficit & requiritur nitida & munda conscię-
quæ significatur per oleum simplex ratione niti-
tis suæ, secundum quam iudicat iudex cœlestis.

Item per iſtud Sacramentum fit curatio à pecca
Paruulis nõ datur. nialibus, & hoc per gratiam leuantem anima
ſum per deuotionem, & ideo non datur paruul
non peccant venialiter, nec poſſunt habere de
nem leuantem ſurſum, quæ curat peccata ve
Item etiam quia in iſto Sacramento requiritur
tio ſurſum leuans animam, ideo non debet d
poſtulantibus, qui per deuotionem eleuantur.
Datur ſolũ infirmis. etiam non datur niſi infirmis, quia hoc Sacrame
non datur niſi per modum curationis corporali
ſignificat ſpiritualem curationem, & ideo ſi no
infirmitas corporalis, non eſſet correſpondentia
de quamuis per talem inunctionem non curet
firmitas corporalis, non eſt propter hoc falſum
quia talis vnctio non datur ad curationem cor
lem, ſed ad ſignificandum curationem ſpiritu
ita quod ſignificatur, quod ſicut exterius in co
datur vnctio corporalis ipſi corpori exiſtenti
mo, ita ſimiliter datur intus vnctio ſpiritualis ip
Sæpius curat infirmitatẽ corporalem. mæ exiſtenti infirmæ. Et ideo talis curatio ſe
fit, quæ ſignificatur, ſed corporalis non fit, niſi p
cidens aliquando. Vnde quia illud Sacramentum
fit niſi ad eleuandum animam ad Deum per deu
nem, in qua anima recipit vigorem, & alleuiatu
tranquillatur, & lætificatur, & quia anima regit
pus, ideo multotiens fit repreſſio moleſtiarum
poralium, quia alleuiatis moleſtiis animæ alleui
ſæpe moleſtiæ corporis. Et ideo licet iſtud Sacra
tum non ſit principaliter inſtitutum ad curatio
infirmitatis corporalis, ſed peccati venialis, qui
catum mortale eſt magis mors quam infirmitas
pœnitentia, quæ deſtruit ipſum, eſt magis ſuſci
quam medicatio, attamen per accidens valet ad
tionem & alleuiationem infirmitatis corporali
hoc tolerando quodammodo animam, quę regit
pus, ipſam ſanando, & vigilando in bono, & exo
do in malo, & hoc fit, quando infirmo magis ex
viuere ad cumulandum magis merita. Sicut enim

ristis exsiccat & consumit corpus, ita anima læ-
ificat corpus & releuat à doloribus suis. Et sic
et magna differentia inter istud Sacramentum
nfirmationem, quæ fit similiter per vnctionem,
Confirmatio præparat & disponit animam ad
s agonizandum & pugnandum contra hostes
les, sed extrema vnctio ad celerius transeundū,
landum ad cœlum & ad regnum cœlorum: li-
iam disponat animam ad fortius resistendū con-
imicos spirituales & inuisibiles, scilicet diabo-
Item etiam quia Confirmatio conficitur in bal-
, sed istud in solo oleo. Item etiam, quia in forma
orum est differentia: Nam Sacramentum Con-
tionis fit cum verbis indicatiuis, sed istud fit cū
s deprecatiuis, & per hoc etiam differt ab aliis
mentis præcedentibus, quæ fiunt in forma indi-
a. Vnde in isto Sacramento magis conuenit ver-
precatiuis vti, quam indicatiuis, propter mul-
rimo, quia suscipiens hoc Sacramentum est de-
us propriis viribus, quare indiget subleuari per
cationem. Secundo, quia alia curatur per deuo-
m & eleuationem sursum ad spiritualia, quæ est
ia curatio peccati venialis, quod deorsum tra-
& ideo quia illud, quod supra omnia excitat ani-
ad hoc, est deprecatio & oratio, ideo conuenit
s deprecatiuus. Tertio, quia hoc Sacramentum
recedentibus ab aliis Christianis, & in manus
s Dei requiescunt, vnde Deo anima commenda-
er deprecationem, & ipsa ei committitur: quam-
tem ad Sacramentum non detur in modo indi-
o, sed deprecatiuo, tamen de se habet certitudi-
ita quod semper confertur, quod significatur
ale Sacramentum & per illa verba deprecatiua,
uerit impedimentum ex parte recipientis, & hoc
peat fictionem in se & non credat. Item etiam
rentia, quia Confirmatio fit in fronte, istud fit in
m partibus corporis. Item differentia, quia Con-
atio fit tempore sanitatis, hoc autem fit in tem-

Differentia inter Confirmationē & extremā vnctionem.

In extrema vnctione vtimur verbis deprecatiuis.

pore infirmitatis. Item Confirmatio non solum adultis, sed etiam paruulis, Extrema autem vnc lum datur adultis.

¶ *Sextum Sacramentum est Ordo, per datur & committitur personis cer ctoritas spiritualis & potestas in ctualis indelebilis & permanens di sandi & ministrandi Sacramenta s nomine & vice Christi omnibus h nibus.*

TITVLVS CCCIII.

QVoniam autem dictum est de quinque mentis, quæ sunt ordinata ad dandum vi ritualem omnibus lapsis & perditis ac mortuis, stensum est, qualiter Baptismus regenerat & r à primo lapsu, Confirmatio corroborat ad pu Eucharistia nutrit, Pœnitentia iterum releu cundo lapsu si contingat, Extrema vnctio pur taliter a peccatis venialibus, & satiat & vigorat parat, vt homo sit aptus ire ad regnum cœlor sic ista quinque Sacramenta sunt necessaria c homini, vt recipiat ipsa, si vult saluari, vel salte qua sunt necessaria omnino, aliqua conuenien vtilia, & non semper necessaria. Sicut autem i cramenta sunt necessaria omnibus hominibus vt suscipiant ea, ita necesse est, quod sint aliqui nes, qui habeant potestatem seu officium dand nistrandi ipsa Sacramenta. Et quia omnia Sacra sunt Christi, & ab ipso totam habent virtutem, oportet, quod talis auctoritas seu officium min di detur à Christo, cuius sunt Sacramenta, quia n potest ministrare neque dispensare res alicuius mini, nisi de licentia & auctoritate Domini, cui sunt, nec haberet vigorem, quicquid aliter fact

c ergo neceſſe eſt, quod auctoritas ſeu officium
& miniſtrandi ipſa Sacramenta committatur &
ſpiritualiter aliquibus perſonis ſpecialibus, o-
us vero indifferenter. Sicut ergo Chriſtus ordi-
ipſa Sacramenta, vt homines ſuſcipiant ea, ita
ſe eſt, quod ordinet homines & perſonas, qui
trent ipſa Sacramenta. Et ſic neceſſaria eſt pote-
terra in hominibus diſtribuendi Sacramenta in
ne Chriſti. Et ſic duo ſunt neceſſaria hominibus
ra viuentibus: Primum eſt ipſa gratia, per quam
erantur & perficiuntur, vt ſint apti intrare in
m cœlorum: Et quia iſta gratia datur per Sacra-
a viſibilia, ideo eſt neceſſarium ſecundum, ſcili-
ctoritas ſeu officium adminiſtrandi ipſa Sacra-
a, & in iſto eſt totum complementum ſalutis
num. Sicut enim in generatione hominis con-
nt homo & Deus, ita quod homo adminiſtrat
us, & Deus creat ipſam animam, & ſic inſimul
rrunt ad generationem hominis, ita conformi-
d regenerandum & reparandum hominem per
menta, quæ ſunt res viſibiles & corporales, de-
concurrere homo & Deus, vt ſcilicet homo ad-
ſtret Sacramentum corporale & viſibile, & Deus
ipſam gratiam, quia Sacramentum eſt ſicut cor-
& gratia eſt ſicut anima. Et ideo ſicut in genera-
hominis homo adminiſtrat totum illud, quod
orale eſt & viſibile, & Deus creat totum illud,
eſt ſpirituale & inuiſibile, ſcilicet ipſam animam
nalem, ita in regeneratione & reformatione ho-
s homo adminiſtrat totum illud, quod eſt cor-
le & viſibile, ſcil. ipſum Sacramentum, & Deus
totum illud, quod eſt inuiſibile, ſcilicet ipſam
iam, ita quod ſicut homo generatur ab homine
miniſterium corporis quaſi per quoddam officiũ
o ordinatum, ita conformiter homo regeneratur
omine per miniſteriũ corporale quaſi per quod-
fficiũ à Deo ordinatũ. Et ſicut poteſtas miniſtrã-
rpus data eſt homini, ſed poteſtas creandi animã

Duo ſunt homini neceſſaria.

non potuit dari homini, quia soli Deo conue
potestas ministrandi Sacramentum visibile
dari homini, sed potestas creandi & dandi
non potuit dari nec communicari homini, q
Christo conuenit inquantum Deus est. Sic er
uenientissimum est, vt officium seu potestas a
strandi Sacramenta corporalia & visibilia con
tur ipsius hominibus. Et etiam quia maior v
amor generatur inter homines propter hoc, q
nus generatur ab alio, quam quod quilibet t
fieret à Deo, ita similiter maior vnitas & mai
ctio generatur inter homines, si vnus regener
alio instrumentaliter, & recipiat Sacramentu
lio, in quo recipit vitam spiritualem à Christo.
eo quia vita spiritualis consistit in charitate &
te, ideo conuenientissime debuit ordinari, vt
nes vice Christi administrent Sacramenta salu
minibus, vt magis fierent vnum inter se.

¶ *Quod per istam auctoritatem con*
tur & fit Prælatura & ordo & su
ritas & inferioritas.

TITVLVS CCCIV.

ET quia omnes Christiani, qui sunt membr
sti, conueniunt in Sacramentorum susce
quia omnes indigent & omnibus sunt necessar
omnes indigent vita spirituali, ideo in hoc
sunt æquales, nec vnus est superior neque dign
tero quantum ad hoc. Sed quia, vt iam dictu
Tit. præced. necessaria est auctoritas & potestas adminis
psa Sacramenta, & quod committatur aliquib
stianis, & quia illa auctoritas & potestas est t
gnitatis & honoris, & eleuat tales homines
gradu super omnes alios, qui non habent talem
statem & auctoritatem eis commissam, & po
in honore & dignitate: Sic etiam homo, qui
alium administrando corpus, constituitur in

ſuper illum, qui generatur, & dicitur pater
ui debetur honor. Et ideo de neceſſitate fit dif-
a & diſtinctio propter talem auctoritatem &
atem inter Chriſtianos & fideles & inter mem-
riſti, & etiam quædam ſuperioritas & inferio-
vnus fit maior altero & ſuperior, & per conſe-
fit ordo, præeminentia & prælatura & gradus.
vbi eſt ſuperioritas & inferioritas, neceſſarius
lo. Et ideo talis auctoritas & prioritas vocatur
quia de neceſſitate cauſat & facit inter Chriſtia-
perioritatẽ & inferioritatem. Sicut enim Chri-
eleuantur ſupra non Chriſtianos de vno gradu,
riſtiani habentes talem poteſtatem eleuantur
non habentes de vno gradu. Et ſic inter Chri-
s eſt conuenientia & differentia ratione con-
ntiæ & æqualitatis, & ratione differentiæ & in-
itatis, & ſuperioritas & inferioritas. Qui enim
t poteſtatem, plus habent, quam illi, qui nõ ha-
quia totũ eſt à Chriſto. Sicut enim omnia mem-
rporis humani conueniunt in vita & calore na-
per quem omnia viuunt, ſed etiam differunt
uerſas poteſtates & officia, quæ ſingula mem-
bent, ſic fit inter fideles, quia omnes conueni-
uantum ad charitatem, ſed differunt & diſtin-
tur penes poteſtatem & officium. Et quia talis
entia & diſtinctio neceſſaria eſt ad viuendum
ate & bene inter Chriſtianos, ita quod oportet,
aliqui recipiant Sacramenta, qui non dant ne-
abeant poteſtatem dandi, & aliqui ſint, qui etiã
ant primo, & etiam habeant poteſtatem & au-
atem dandi aliis, ideo de neceſſitate ſunt duæ
s inter Chriſtianos, & quaſi duæ gentes diſtin-
cil. pars laicalis & pars clericalis. Et pars clerica-
ſuperior & dignior, & ideo eſt magis propinqua
ſto & magis ſimilis, quia inſimul clerici haben-
oteſtatem concurrunt cum Chriſto ad vnum o-
quia Chriſtus dat gratiam inuiſibilem, & clerici,
unt miniſtri eius, dant Sacramenta viſibilia, &

Duo ſunt genera hominum, 12. quæſt. 1.

ideo sunt coadiutores & cooperantes Christi, [o]ni i
sunt magni honoris & magnæ dignitatis ex pa[ho d
ficii Christi.

¶ *Quod potestas ista inuisibilis & spir[iqu*
tis datur per Sacramentum visibile [H
manifestum signum, sicut gratia [mer
in aliis Sacramentis. [le q

TITVLVS CCCV. [gillu

[r spi

ET quoniam ista potestas administrandi est [ma
saria, & ponit distinctionem inter Christia[unda
membra Christi, & separat tales personas ab al[uod
eleuat eas in dignitate & in gradu, ideo sicut i[& au
Sacramentis per visibile datur inuisibile, & p[perso
quod signum exterius apparens datur interius[Chris
ma ipsum inuisibile occultum & non appare[ftæ
quod illud, quod exterius fit, significat, quod in[eo o
fit, ita quod exterius sunt res corporales & ver[per a
dibilia, quæ significant illud, quod interius reci[e in
ideo necesse est etiam, quod talis potestas disp[s, &
di & dandi Sacramentum detur per aliquod s[o Sa
manifestum, per aliqua verba, quæ significetur[esti
potestatem, sicut in Baptismo per aquam visibil[o qu
per verba insimul coniuncta datur ablutio in a[alia
Necesse est esse Ordinẽ. & gratia. Et ideo necesse est, quod sit Sacrame[dinu
Ordinis sicut Sacramentum Baptismi, in quo[urin
potestas, per quam fit gradus & ordo & superi[grat
inter Christianos. Vnde quia tales personæ debe[quia
parari & distingui ab aliis personis, conuenienti[catu
est, quod hoc fiat per aliqua signa manifesta. Si[nus
ordinatum est, quod homo nõ Christianus fiat C[atem
stianus, & constituit in esse Christiano per aliqu[te su
gnum manifestum, ita cõgruum est, quod talis [ieft
stianus constituatur in tali gradu potestatis su[qu
lios per aliqua signa manifesta, & ideo ista po[me
debuit dari per modum Sacramenti. Et quoniam [em
potestas est res spiritualis & non corporalis, ideo [ima

ni intus in anima, & ideo neceſſe eſt, quod
lo datur talis poteſtas per Sacramentum Ordi-
iquod inuiſibile & permanens imprimatur in a-
Hoc autem non eſt gratia, quæ datur in aliis
mentis, ergo oportet, quod ſit aliquod aliud in- *Character*
le quam ipſa gratia. Et ideo eſt aliquod ſignum *imprimitur*
gillum impreſſum in anima, quod dicitur cha- *in Ordine.*
r ſpiritualis, & tale ſignum ſpirituale impreſſum
ima eſt ipſa poteſtas ſpiritualis collata, ſeu pote-
undata in tali Characterę ſeu ſigno. Vnde neceſſe
uod tales perſonæ, quæ recipiunt talem poteſta-
& auctoritatem magis aſſimilantur Chriſto, quã
perſonę, & alio modo & diſtincto modo. Et quia
hriſtiani aſſimilantur Chriſto per gratiam, & et-
iſtæ perſonæ cum etiam recipiant alia Sacramen-
eo oportet, quod vltra gratiã, quæ datur omni-
per alia Sacramenta, recipiant aliquod aliud inui-
ein anima, per quod aſcendatur & eleuetur ſuper
s, & modo ſpirituali aſſimilentur Chriſto. Et ideo
o Sacramẽto imprimitur aliquid in anima, quod
eſt ipſa gratia, qua renouat hominem lapſum, &
quamuis talis homo perdit gratiam ſibi datam
lia Sacramenta, non tamen propter hoc perdit
inuiſibile ſeu illam poteſtatem inuiſibilem, quæ *Character*
ur in iſto Sacramento, quia talis poteſtas non eſt i- *eſt indele-*
gratia, ſed diſtinguuntur & ſunt duæ res ſpiritua- *bilis.*
quia vna poteſt eſſe ſine alia. Et ideo neque per
catũ, neque per offenſam, neque per lapſum Chri-
nus, quæ ſemel accepit talem poteſtatem & aucto-
tem, nullo modo poteſt perdere, nec eſt in pote-
te ſua amittere, nec annullare illum Characterem,
ieſt indelebilis in æternum & permanens, & tam-
quamdiu anima eſt & erit. Qui ergo accepit Sa-
mentum Ordinis, accepit rem ſpiritualem indele-
em & inuariabilem & ſemper permanentem ſicut
ima.

¶ *Quod bonitas & malitia perſonæ ne*
minuunt neque mutantur neque de
unt talem poteſtatem adminiſtran
cramenta.

TITVLVS CCCVI.

HOc autem conuenientiſſimum eſt, quod ſ
talis Character ſiue poteſtas ſit indelebilis
maneat, etiamſi gratia deſtruatur. Vnde cum ta
teſtas & auctoritas adminiſtrandi ipſa Sacra
detur illis, quibus datur, non propter ſeipſos, ſe
pter alios, vt ſcilicet alii recipiant Sacramenta
in quibus recipiant gratiam & ſalutem, ſicut o
tum eſt à Chriſto: ideo cum iſta poteſtas nece
ſit propter alios, & non propter illos, qui habe
lem poteſtatem, qui poſſunt perdere bonitate
gratiam & poſſunt efficì mali, neceſſe eſt, quod q
uis perdant bonitatem & gratiam, quod nullo
perdant talem poteſtatẽ ſeu auctoritatem. Vnde
neceſſe eſt, quod homines recipiant talia Sacram
ad eorum ſalutem, quia ita ordinatum eſt, & e
neceſſe eſt, quod aliquibus perſonis detur aucto
& poteſtas adminiſtrandi & dandi ipſa Sacram
& hoc per Sacramentum Ordinis, ideo neceſſ
quod bonitas ſiue malitia miniſtri, qui habet t
poteſtatem, nihil addat vel diminuat de pote
eius nec auctoritate, quia ipſa bonitas poteſt
frequenter & recuperari. Et ideo fieret maxi
nocumentum & damnum omnibus aliis recipi
bus ipſa Sacramenta, ſi talis poteſtas deſtrueretur
pter malitiam perſonæ, & malitia miniſtri præiu
ret & noceret ſaluti aliorum, quod fieri non debe
etiam nullus eſt certus de malitia & bonitate alte
& ſic ſemper eſſet dubium, vtrum recipiens Sacra
tum reciperet verum Sacramentum, ſi requirer
bonitas miniſtrantis Sacramenta. Cum enim talis
teſtas adminiſtrandi non ſit niſi auctoritas adm
ſtra

Malitia Sacerdotis nihil facit ad Sacramentum.

i non ſit niſi auctoritas adminiſtrandi ipſas res
ores viſibiles & verba auditoria, & quia Chri-
at gratiam inuiſibilem in ipſis Sacramentis, ideo
iam miniſter nihil dat inuiſibile in anima nec
, ſequitur, quod bonitas vel malitia nihil facit
utem Sacramenti, dum tamẽ faciat, ſicut Chri-
dinauit fieri, vnde non eſt niſi coadiutor & co-
tor Chriſti exterius. Sicut enim homo bonus
alus nihil variat ad generationem corporalem,
tiam Deus dat animam corpori ſiue ſit genera-
b homine bono vel ab homine malo, ita quod
malitia neque bonitas impedit, quin det ani-
ita etiam bonitas vel malitia miniſtri nihil im-
quin Deus ſemper det gratiam in Sacramentis,
pſum Sacramentum eſt ſicut corpus, & gratia eſt
anima. Sicut ergo Deus non denegat animam
ri generato à malo homine, ita non denegat
am Sacramento adminiſtrato à malo miniſtro.
Sacramenta ſunt ipſius Chriſti, qui ea ordina-
non ſunt miniſtri, & ideo in re miniſtrata nihil
bonitas vel malitia miniſtri. Et quia aliud eſt
a, & aliud eſt poteſtas ſeu Character impreſſus
ima, ideo etiam quamuis aliquis perdat gratiam
atam in Baptiſmo, & fit in lapſu ſecundo, poteſt
n recipere Sacramentum Ordinis, & per conſe-
s poteſt recipere talem poteſtatem ſpiritualem
haracterem, quia non præſupponit gratiam ſeu
tatem perſonæ de neceſſitate, ſed ſolum requiri-
e neceſſitate quod ſit Chriſtianus. Et ſic apparet,
d per talem poteſtatem nemo efficitur melior a-
tione poteſtatis & auctoritatis acceptæ. Sed quo-
n talis perſona, quæ recipit talem & tam excellẽ-
poteſtatem adminiſtrãdi & diſpenſandi tam ſan-
imas res ſicut ſunt Sacramenta, debet ſuperare a-
bonitate, ſicut ſuperat poteſtate & auctoritate &
cio, quia talia Sacramenta non poſſunt digne ad-
iſtrari, niſi perſona adminiſtrans habeat excellẽ-
bonitatem, ideo quamuis Sacramentum Ordinis

Character non præſupponit gratiã in recipiente.

ſit

sit institutum principaliter ad dandum ipsam ac
statem spiritualem, tamen ex consequenti etia re S
gratiam spiritualem sicut alia Sacramenta, sin pr
non potest talis potestas digne exerceri. Si erg up
sona recipiens Sacramentum Ordinis habet gra illo
quæ datur in aliis Sacramentis, tunc augetur & qu
scit in isto Sacramento & datur copiosior: si a cor
non habet gratiam, sed est in peccato mortali gni
ter, tunc nullam gratiam recipit, sed auget culpa in e
solum recipit potestatem, quæ non requirit bo o p
tem de necessitate nec gratiam: Nemo igitur v nis
recipere Sacramenta salutis intromittat se de bo tat
te vel malitia ministri, qui dispensat & ministra oris
cramentum, sed solum respiciat Sacramentum & tum
tutem Sacramenti, & illum, qui instituit & ordi tum
ipsum Sacramentum, scilicet Christum. Nemo t vl
dat, quod plus recipiat à bono quam à malo min ate
de virtute Sacramenti, quia minister nullam v pra
tem dat illi Sacramento, sed solum ille, qui instit nat
ordinauit, & cuius nomine Sacramentum recip sce
Quid enim facit bonitas vel malitia apothecar da
administratione medicinæ? Si enim medicina ere
bona est & habet virtutem, nihil impedit bonita n,
malitia dispensantis, sufficit, quod administret, sic s, &
bet, & sic Medicus scripsit & ordinauit. sr

In Ordine datur copiosior gratia habenti gratiam.

ag

¶ *Quod potestas spiritualis seu Sacram* te
tum Ordinis primo & principaliter nis
spicit principalissimum Sacramentu us
quod est corpus & sanguis Christi, & o
illud ordinatur. of

TITVLVS CCCVIII. at

QVoniam autem necessaria est potestas disp
sandi & administrandi Sacramenta, ad dand
potestatem talem est ordinatum Sacramentum O
dinis. Et quia ipsa potestas & auctoritas est prop

acramenta, ideo primo & principaliter debet re-
re Sacramentum principalissimum & maximum.
principalis gradus & maximus potestatis est re-
u principalissimi & excellentissimi Sacramenti,
illo Sacramento debet talis potestas denomina-
quam à digniori & nobiliori. Et quia Sacramen-
corporis & sanguinis Christi est principalissimū
gnissimum & maximum, vt iam declaratum est,
in eo continetur totus Christus, qui est Deus &
o perfectus, ideo sequitur, quod Sacramentum
nis primo & principaliter & de directo respicit
tatem, quæ datur homini supra Sacramentum
oris & sanguinis Christi, & propter illud Sacra-
um principaliter Sacramentum Ordinis est in-
tum & ordinatum. Et quia gradus illius potesta-
t vltimus, ideo fieri debet ascensus propter no-
atem talis gradus per alios gradus, ita quod de-
præcedere alias potestates inferiores gradatim
natas, quia congruum & dignum est, vt qui de-
scendere & leuari ad tantam & talem potestatē,
d ascendat per gradus. Si enim tinctor, qui vult
ere in panno crudo nobilissimum colorem vlti-
n, primo ponit in panno alios colores minus no-
s, & gradatim ascendendo, donec pannus sit di-
s recipere colorem vltimum nobilissimum, quan-
agis qui debet recipere tantam dignitatem & po-
tem administrandi Sacramētum corporis & san-
nis Christi, debet primo recipere alias potestates
us nobiles & inferiores gradatim ascendendo? Et
o sunt primo sex gradus ordinati seu sex potestates
officia, antequam perueniatur ad officium & po-
atē supra Sacramentū corporis & sanguinis Chri-
quia solennitas & dignitas illius administrationis
ispensationis requirit tot officia & potestates di-
ctas, & ideo Sacramentum Ordinis continet se- *Quod septē*
m gradus ordinatos, qui omnes ordinantur ad v- *sunt Ordi-*
m Sacramentū, scilicet corporis & sanguinis Chri- *nes.*
& ideo quamuis sint septem, tamen omnes sunt

vnum

vnum Sacramentum Ordinis, quia ſex primi o
tur ad ſeptimum, & ſeptimus immediate ord
ad Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti,
co ſex primi gradus ſunt ſubminiſtrantes & ſub
entes. Sicut enim in homine ſunt poteſtates in
ma per gradus inordinatæ, vt iam fuit declarat
Tit. XCIV. capitulo de obligatione, ita quod ſunt poteſtat
&c. fimæ, mediæ & ſupremæ, quia ſunt poteſtates
tatiuæ, ſenſitiuæ, & vltimo poteſtas dignior &
ma, ſcilicet intellectiua & liberi arbitrii, & omn
teſtates inferiores ſunt propter liberum arbit
ita ſimiliter eſt in poteſtatibus ſpiritualibus, qui
poteſtates infimæ, mediæ & ſupremæ, ad quam
cet ſupremam omnes alię ordinantur. Iſtæ auter
teſtates ſpirituales multiplicantur & diſtingu
per reſpectum ad Sacramentũ corporis Chriſti:
Omnes Ordines ordinantur ad Sacramentum corporis Chriſti.
Sacramentum Ordinis ordinatur ad Sacramen
Sacramentorum. Vnde propinquiſſima & princi
poteſtas eſt ad conſecrationem illius Sacrament
hæc poteſtas eſt ordo ſacerdotalis & ſacerdotium
liæ vero poteſtates ſunt ad ordinandum aliquod
niſterium in iſto Sacramento, ita quod coopera
poteſtati ſacerdotali, & hoc vel in ordine ad ip
Sacramentum, vel in ordine ad ipſum Sacramen
ſuſcipientes. Et ideo ſecundum quod requirit pe
ctio & complementum ipſius officii & miniſterii
cundum hoc multiplicantur ipſæ poteſtates ſpiri
les. Nam oportet aliquos miniſtrare quaſi à remo
ri, & aliquos à proximiori, & aliquos à medio mo
vt nihil deficiat in tanto miniſterio, quod debet
ſumme ordinatum. Et ideo ſunt ſeptem poteſt
ſeu gradus: Primus incipiendo ab infimo eſt gra
oſtiarii ſeu poteſtas Oſtiarii: ſecundus Lectoris:
tius Exorciſtæ: quartus Acoliti: quintus eſt Sub
coni: ſextus Diaconi: ſeptimus & vltimus Presb
ſeu Sacerdotis. Et quilibet iſtorum graduum h
ſuam poteſtatem diſtinctam, & ſuam propriam o
rationem, quæ reſpicit Sacramentũ Euchariſtiæ

do

ordinato. Sed quia tales perſonæ, quæ accipiunt poteſtates ſpirituales, aſſumuntur de aliis & eleur ſupra alias perſonas, ideo oportet, quod ſit lam diſtinctio viſibilis, vt tales perſonæ diſtintur ab aliis. Et ideo primo & ante omnia præceonſura in capite ad diſtinguendum. Et ſic appaualiter pars clericalis eleuatur per gradus ordis ſuper partem laicalem, & ideo eſt ibi primus ſuperioritatis & inferioritatis inter partem cleem & laicalem per talem poteſtatem. Deinde in parte clericali fit ſuperioritas & inferioritas per s ordinatos & diſtinctos. Et ideo pars clericat ordinata in ſe & infra ſe per talem poteſtatem ualem, & ideo recte Sacramentum, in quo datur oteſtas ſpiritualis, dicitur Sacramentum Ordiprimo ordinat duas partes generales in Chriitate, ſcilicet clericalem & laicalem, deinde orpartem clericalem in ſe dando diſtinctos gradus ſtatis. Et ideo Sacramentum Ordinis eſt ordinam, diſtinctiuum & poteſtatiuum.

omparatio iſtarum poteſtatum ſpirituaium & ordinatarum ad ordines aliarum erum.

TITVLVS CCCVIII.

Oſſumus ergo comparare ordinem poteſtatum piritualium ad ordinem aliarum rerum, vt magis noſcantur. Vnde ſicut videmus, quod poteſtates rales, quæ ſunt in homine, duobus modis reperir, ſcilicet diuiſim & coniunctim, quia poteſtates tatiuæ reperiuntur in arboribus & in plantis, & on ſunt poteſtates ſenſitiuæ, nec poteſtas liberi rii, & ſimiliter poteſtates ſenſitiuæ ſunt in anibus, & ibi non reperitur poteſtas liberi arbitrii, de in homine reperiuntur omnes poteſtates inl coniũctæ & ordinatæ, & nulla deficit, ita quod m complementum eſt in homine, nec aliqua po-

Poteſtas naturalis.

teſtas

teſtas naturalis poteſt ei addi maior, quia in
te liberi arbitrii eſt ſtatus. Ita conformiter iſ
ſtates ſpirituales ſeu officia, quæ ſunt propter
& debent conformari homini, reperiuntur co
& diuiſim, quia reperiuntur perſonæ, in quib
eſt tonſura clericalis & non plus, & etiam per
quibus ſunt quatuor minores Ordines & non
& etiam ſunt perſonæ, in quibus eſt ordo Su
natus tantum, & etiam in quibus eſt ordo D
Sacerdotiũ eſt complementum omnium Ordinum.
tus & non plus, & vltra hoc omnes iſtæ poteſ
ſimul coniunctæ ſunt in Sacerdote, & vltra ho
ſtas ſacerdotalis eſt quaſi complementum & c
matio omnium, & ſic in Sacerdote eſt totum c
mentum ſicut in homine. Sicut ergo ſe habe
ſtas liberi arbitrii ad alias poteſtates naturale
habet quodammodo poteſtas ſacerdotalis
poteſtates inferiores. Et ſicut ſupra libertum a
non eſt alius gradus poteſtatis naturalis, ita ſup
dum ſacerdotalem non eſt alius gradus poteſta
ritualis. Et ſicut omnes poteſtates naturales ſu
pter liberum arbitrium & ſeruiunt vel miniſtr
diate vel immediate & per quendam ordinem
mnes poteſtates ſpirituales inferiores ſunt pro
cerdotalem poteſtatem & ei ſeruiunt & min
mediate vel immediate. Et ſicut poteſtates na
inferiores nobilitantur in homine, quando ſun
iunctæ cum libero arbitrio, quod eſt digniſſim
natura, ita quod ſunt magis excellentes, quam
do ſunt ſeparatæ à libero arbitrio in rebus aliis,
Omnes Ordines nobilitantur in Sacerdote.
formiter inferiores ſpirituales poteſtates nob
tur in Sacerdote, quia ſunt coniunctæ cum po
ſacerdotali. Item ſicut poteſtates inferiores n
les, ſcilicet vegetatiuæ & ſenſitiuę non ordinan
Deum immediate, ſed mediante libero arbitri
vniuntur nec loquuntur cum Deo immediate,
teſtas liberi arbitrii immediate & ſine aliquo
ordinatur ad Deum & vnitur cum Deo immedi
cum Deo loquitur immediate, ita quod inter lib

ium & Deum nullum cadit medium, ita con-
er potestates spirituales inferiores non ordi-
immediate ad Sacramentum Eucharistiæ, in
t Christus, qui est verus Deus, nec vnitur cum
nento immediate, sed ordinantur ad ipsum me-
potestate sacerdotali; sed ipsa potestas sacer-
s immediate ordinatur ad ipsum Sacramentum
fistiæ, & vnitur cum eo, & per consequẽs cum
o; & inter ipsam potestatem sacerdotalem &
nentum Eucharistiæ nullum est medium. Et
erum arbitrium est propinquissimum Deo per
lem potestatem, ita Sacerdos est propinquissi-
si Sacramento Eucharistiæ; in quo est Deus
testatem sacerdotalem. Et sicut quamuis libe-
rbitrium sit deformatum per malitiam, attamẽ
pinquissimum Deo per naturam, ita quamuis
dos sit deformatus per malitiam; attamen est
nquus isti Sacramento per potestatẽ sacerdota-
uæ semper manet. Et sicut liberum arbitrium
mortale & semper durat, ita potestas sacerdo-
t immortalis & semper durans. Item etiam sic-
nes creaturæ inferiores; in quibus sunt omnes
tates inferiores naturales, ad Deum reducuntur
hte homine, qui immediate est cõiunctus Deo
erum arbitrium, ita quod homo est medius in-
um & omnes creaturas per naturã; ita omnia,
unt infra Sacerdotem & omnes gradus inferio-
etiam pars laicalis reducuntur ad Sacramẽtum
ristiæ; & per consequens ad Deum mediante
dote, qui est coniunctus immediate ipsi Sacra-
ẽ Eucharistiæ, in quo est Deus, & hoc per pote-
n sacerdotalem & dignitatem; ita quod Sacer-
t medius per suam potestatem inter Christum,
t in isto Sacramento, & omnes alios inferiores.
ut in homine continentur omnes creaturæ in-
es, & homo habet conuenientiam cum omni-
& ideo reducit omnes creaturas ad Deum, vnde
o continet in se naturam elementorum & arbo-

Sacerdos quamuis malus, est propinquissimus Eucharistiæ.

Per Sacerdotẽ omnes reducuntur ad Deum.

rum & animalium, ita conformiter continen
Sacerdote omnes inferiores gradus & infim
Christianitatis, & cum omnibus habet conu
tiam ipse Sacerdos, quia continet primo in se
laicalem, quia primo fuit laicus sicut & alii, & n
in se totum illud, quod in illo statu receperat, &
continet in se omnes gradus inferiores, & ideo
dos quasi omnia in se continens reducit om
Deum in Sacramento Eucharistiæ & omnia ib
iungit. Et sicut potestas liberi arbitrii ex nat
est supra alias potestates naturales, ita potestas
dotalis ex natura sua propria est supra omnes al
testates spirituales. Et sicut est vnus primus ho
lus, quem Deus fecit primo per manus suas, &
lum fecit & multiplicauit alios homines in nat
similiter non est nisi vnus primus Sacerdos, qu
primo fecit per manus suas, & per illum fecit &
tiplicauit omnes alios homines Sacerdotes, & i
mo est Christus, qui est solus & verus Sacerdo
immediate est cõiunctus Deitati. Sic igitur qu
modo sicut se habet homo in natura per pote
liberi arbitrii ad omnes res inferiores & ad De
se habet Sacerdos per potestatem sacerdotal
Christianitate ad omnes inferiores & ad Sacr
tum Eucharistiæ, in quo est Deus. Sicut enim
respicit Deum in natura, ita Sacerdos respicit
menta, in quibus est Deus.

Christus est primus Sacerdos.

Item etiam alia comparatio potest fieri ad p
qui recipit colores. Quia sicut colores reper
duobus modis, scilicet diuisim & coniunctim
tinctor volens ponere colorem aureum seu no
mum in aliquo panno primo ponit alios colore
nus nobiles & inferiores per suos gradus, & pau
pannus recipit colores semper ascendendo ad
liorem colorem, donec deueniat ad vltimum
rem & intentum, & ibi est finis: & quamuis c
isti colores sint coniuncti insimul in vno panno
men etiam sunt diuisi in pluribus pannis, ita qu

nnus habet vnum tantum colorem, & alius a-
& sic de aliis: Ita quodammodo fit in potestati-
iritualibus Ordinatis, quæ dantur Sacramento
nis ordinato modo & semper ascendendo de v-
estate ad aliam, donec deueniat ad Sacerdotiũ,
est vltimus gradus & vltimus ordo. Sic ergo
et, qualiter ordo potestatum spiritualium con-
tur quodammodo Ordinibus potestatum na-
um, quæ sunt in homine & etiam in Ordinibus
m rerum. Vnde quia omnia sunt propter homi-
etiam fiunt in homine, conueniens est, quod
proportionentur homini. Et si ordo est in re-
turalibus, conueniens est, quod sit ordo in re-
iritualibus, quæ sunt propter animam rationa-
e cuius natura proprie est cognoscere ordinem
nia agere ordinate.

uod sicut potestas Sacerdotalis respicit
incipaliter Sacramentum Eucharistiæ,
a etiam per consequens secundario re-
icit Sacramentum Pœnitentiæ.

TITVLVS CCCIX.

quoniam Sacramentum Ordinis, in quo datur
testas spiritualis, respicit ipsa Sacramenta & ad
dinatur, ideo oportet, quod talis potestas de-
undum quod ipsa Sacramenta exigunt & requi-
t ideo quia iam dictum est in Sacramento Pœ-
iæ, quod illud fit per modum iudicii particula-
ecreti; & quod ibi est necessarius iudex parti-
s, qui audiat & discutiat peccata, & discernat &
t, & hoc de necessitate exigit Sacramentum, &
ullus potest iudicare nec exercere officium iu-
di, nisi receperit potestatem & auctoritatem ab
uius sunt illi, qui peccant, ideo necessaria est au-
as & potestas iudicandi peccata & absoluendi
er Sacramentum Pœnitentiæ. Vnde cum decla-

ratum sit, quod nullus debet suscipere Sacram
corporis Christi, qui sit in lapsu secundo, quia
tet primo, quod resurgat & recuperet vitam,
non potest fieri nisi per Sacramentum Pœniten
Sacramentum Pœnitentiæ non potest fieri, ni
liquis, qui habet potestatem & auctoritatem iu
di peccata & absoluendi, ideo concluditur, quo
cesse est, quod talis potestas iudiciaria detur in
mento Ordinis. Et quia ista potestas est colligat

Quod potestas ligandi & soluendi tenetur in Ordine Sacerdoti.

potestate dispensandi Sacramentum Eucharisti
homines non possunt recipere tale Sacramentu
absoluantur prius à peccatis, ideo sicut Sacer
Sacramentum Ordinis recipit potestatem sup
cramentum corporis Christi, ita recipit ex con
ti potestatem supra Sacramentum Pœnitentiæ
ad vnam sequitur alia. Et sic Sacerdos recipit
statem absoluendi & iudicandi, & talis potestas

Clauis dicitur.

tur clauis, quæ aperit homini lapso, vt intret in
mentum corporis Christi, & ipsum recipiat,
consequens introducit hominem in societatem
lium Christianorum & amicitiam Dei, & per
quens in regnum cœlorum, qui antea erat ext
pter peccata. Sicut autem sacerdotalis potesta
pit Sacramentum Eucharistiæ, & ex conseque
cramentum Pœnitentiæ, ita etiam recipit om
cramenta, quæ purgant peccata, sicut est Sac
tum Baptismi, quando concordat cum Sacra
Pœnitentiæ, vt declaratum fuit, sed non req
tanta potestas in Sacramento Baptismi sicut in
mento Pœnitentiæ, quia illud non fit per mod
dicii, sed sufficit aquam administrare cum ver
dinatis, & non oportet ibi iudicare nec audire p
illius, qui recipit aquam baptismalem, sed in
mento Pœnitentiæ necesse est, quod homo su
tat se totaliter potestati sacerdotali, quæ est po
iudicandi & absoluendi & etiam refutandi, & i
isto Sacramento administrando requiritur sp
potestas, quæ non requiritur in Baptismo. Item

Sacramentum Extremæ vnctionis purgat pec-
ideo ex consequenti etiam Sacerdos recipit po-
tem administrandi illud Sacramentum. Et sic Sa-
os per Sacramentum Ordinis recipit potestatem
nistrandi & dispensandi ac conferendi Sacramẽ-
Eucharistiæ principaliter, quia ad illud ordina-
ex consequenti ad Sacramentum Pœnitentiæ,
smi & Extremæ vnctionis.

uod administratio Sacramenti Ordinis
equirit excellentiam & præeminen-
iam potestatis supra potestatem sacerdo-
alem.

TITVLVS CCCX.

Voniam autem Ordo est Sacramentum sicut &
alia Sacramenta, ideo sicut necessaria est pote-
auctoritas dispensandi, administrandi & dandi
cramenta, & propter hoc institutum & ordina-
st Sacramentum Ordinis, in quo daretur aucto-
& potestas dispensandi, administrandi & confe-
alia Sacramenta, sic etiam necessaria est pote-
dispensandi, administrandi & conferendi ipsum
mentum Ordinis, quia alias non esset comple-
in Sacramentis, & talis potestas oportet quod
t excellentiam & præeminẽtiam & dignitatem
potestatem, quæ datur supra Sacramentum Or-

Et ideo necesse est, quod vlterius fiat ascensus *Potestas or-*
uatio supra potestatem sacerdotalem, quæ fuit *dinandi est*
a in Sacramento Ordinis, & sic oportet, quod *supra sacer-*
perioritas & inferioritas vlterior. Et ideo sicut *dotium.*
s Christiani conueniunt primo in susceptione
mentorum & in hoc erant æquales, & postea ex
euantur aliqui, qui recipiant potestatem admi-
ndi ipsa Sacramenta, & tales sunt Sacerdotes: ita
rmiter oportet, quod ex Sacerdotibus, qui sunt
les, per Sacramentum Ordinis aliqui eleuentur

vlterius ſuper alios Sacerdotes, qui habeant p
tem adminiſtrandi & conferendi Sacramentu
dinis. Sicut enim qui recipit poteſtatem ſace
lem & eleuatur ſuper alios, neceſſe eſt, quod ſi
ſtianus, ita ille, qui eleuatur ſuper Sacerdotes,
tet, quod ſit Sacerdos. Ecce igitur ordinem r
& ſcalam aſcendendi, quia primo homo eleua
primo lapſu, in quo eſt tota natura, per Sacram
Baptiſmi & alia Sacramenta, in quibus datur g
ſit Chriſtianus, & iſta eſt prima eleuatio & ra
& eſt quædam ſuperioritas & dignitas Chriſti
per non Chriſtianum, quia non Chriſtianus ad
in primo lapſu vniuerſali totius humanæ nat
Chriſtian⁹ iam eleuatus eſt & ſurrexit. Deinde
ſtianus eleuatur vlterius & fit Sacerdos, & reci
teſtatem ſacerdotalem, & iſta eſt ſecunda eleu
ſecunda ſuperioritas, quia Chriſtianus eleuatu
natus aſcendit ſupra Chriſtianum non ordinat
quia oportet, quod ſit aliquis alius, qui det &
auctoritatem dandi Sacramentum Ordinis &
nandi Sacerdotem, ſic eſt ibi tertia eleuatio &
rioritas ſupra Sacerdotem, & ſic neceſſaria e
ſtas & auctoritas, quæ excellat poteſtatem ſa
talem ſimplicem. Sic ergo ſicut Sacerdos imm
reſpicit Chriſtianos non ordinatos ſeu partem
lem, ita poteſtas & auctoritas, quæ excellit p
tem ſacerdotalem, immediate reſpicit ipſos Sa
tes. Et quoniam nullus Chriſtianus poteſt el
ſacerdotium niſi per Sacramentum Ordinis,
poteſt ſuſcipere Sacramentum Ordinis à ſeipſo
alio, & quia nullus poteſt conferre alteri, niſi
poteſtatem & auctoritatem conferendi illud
mentum, & quia nullus poteſt habere talem p
tem & auctoritatẽ à ſeipſo, niſi recipiat ipſam
ſto immediate, cuius ſunt omnia Sacramenta
ſequitur de neceſſitate, vel quod ipſe Chriſtus
propria perſona conferat Sacramentum Ord
conſtituat Sacerdotes, & det eis poteſtatem ſa

Oportet, quod ſit auctoritas ſupra Sacerdotem.

n, vel conſtituat & ordinet aliquem vicarium lo-
i, cui det poteſtatem & auctoritatem ſuam, ſcili-
onferendi & diſpenſandi Sacramentum Ordinis
nſtituendi Sacerdotes per vniuerſum mundum.
quia Chriſtus non debuit remanere in terris, ſed
dere in cœlum, nec debuit conſeruari inter ho-
es poſt ſuam reſurrectionem, ideo neceſſarium
quod ipſe ordinauerit & conſtituerit Chriſtianū
rdotem ſeu Chriſtianos Sacerdotes in terra, cui
uibus dederit poteſtatem ſacerdotalem, & vltra
quod haberent poteſtatem ſeu auctoritatem cō-
di & diſpenſandi ſeu diſtribuendi Sacramentum
inis, & per conſequens ordinandi & conſtituen-
os Sacerdotes in terra, ita quod in ipſo primo Sa-
ote ab ipſo immediate ordinato, ſeu in ipſis ſi
es fuerint, non ſolum eſſet poteſtas & auctoritas
rdotalis, quæ eſt poteſtas ſupra Sacramentū cor-
s Chriſti & poteſtas iudicandi & abſoluendi, im-
tiam eſſet poteſtas excellentior & magis ampla
tenſa, ſcilicet conſtituendi, ordinandi alios Sa-
otes loco ſui per Sacramentum Ordinis. Et ſic pa-
eceſſitas ponendi primum Sacerdotem ſeu pri-
Sacerdotes immediate ordinatum ſeu ordinatos
riſto, quia alias nullus Sacerdos poſſit ordinari,
er conſequens Sacramenta ſalutis poſſent diſpē-
& ſic paſſio Chriſti & mors ſua & redemptio eſ-
fruſtra, quia per Sacramenta datur & communi-
r paſſio Chriſti hominibus, vt declaratum eſt.
amuis autem Chriſtus ordinauerit & conſtitue-
lures Sacerdotes immediate per ſeipſum, attamē
uit conſtituere vnum Sacerdotem vicarium ſuū,
haberet præeminentiam & excellentiam ſuper a-
, quia aliter Chriſtianitas & ſocietas Chriſtiano-
non eſſet vna nec ordinata neque regulata nec
data in vnione ſiue vnitate, ſed in pluralitate & di-
one, & per conſequens in debilitate & non in for-
dine, quia vnitas eſt cauſa omnis fortitudinis, &
iſio eſt cauſa omnis debilitatis. Et cum Chriſtus

Chriſtus dedit primo auctoritatē conferendi Ordines.

Oportuit vnum Vicariū Chriſti in terris à Chriſto conſtitui.

sit sapientissimus, non potuit fundare Christ
tem & societatem Christianorum in diuisione,
nitate. Sic ergo si Christus ordinauit plures Sa
tes, necesse est, quod ordinauit vnum princip
qui haberet præeminentiam & excellentiam su
lios, qui esset caput & princeps aliorum, qui sin
riter & specialiter repræsentaret personam sua
esset loco sui, & esset quasi ipsemet, postquam d
ascendere in cœlum, & non habitare inter hom
Sic igitur probata est necessitas ponendi vnu
mum Sacerdotem vicarium immediatum Chri
sit caput Christianitatis & societatis Christian
qui repræsentet personam Christi in terris.

¶ *Qualiter excellentia potestatis & a ritatis sit in isto primo Sacerdote.*

TITVLVS CCCXI.

ET quoniam iste primus Sacerdos non solu
Sacerdos, sed est primus & etiam Vicarius
sti, repræsentans personam Christi, ideo non
habet potestatem sacerdotalem, quæ est potes
pra corpus Christi & potestas absoluendi & iu
di peccata hominum, sed etiam habet istam po
tem per excellentiam & in summo, ita quod n
test esse maior: Et ideo oportet, quod habeat po
tem vniuersalem conferendi & dispensandi
mentum Ordinis omnibus hominibus aptis a
piendum, & constituendi & ordinandi Sacer
per vniuersum mundum indistincte: Et etiam
tet, quod habeat potestatem vniuersalem indet
natam sine mensura, & ideo oportet, quod habe
testatem iudicandi & absoluendi omnia pecca
crimina omnium Christianorum sine aliqua
minatione vel limitatione, & sic necesse est, qu
potestas sit vniuersalis & nullo modo coarctat
limitata seu mensurata. Et quia est prima & i

Quod in Papa sit plenitudo potestatis.

Deo collata per modum Vicariatus & vicem
is in terris, ideo talis debet esse prima potestas,
lis est necessaria, vt sit plena & completa & ni-
eficiat. Et quia potestas sacerdotalis est duplex
m ad opus, scilicet potestas supra Sacramentũ
is & sanguinis Christi, & potestas iudicandi &
endi peccata in Sacramento Pœnitentiæ seu
s iudiciaria siue iudicialis, & istæ duæ pote-
uamuis sint vna in radice vel insimul sint col-
tamen differunt, quia potestas, quæ est supra
nentum corporis Christi, non potest crescere
minui, nec potest plus habere vnus quam alter
estate, immo in hoc omnes Sacerdotes sunt æ-
, ideo quo ad istam potestatem summus & pri-
cerdos non habet maiorem potestatem, quam
erdotes ab eo ordinati, sed solum ipse habet
hoc, quia habet potestatem conferendi Sacra-
m Ordinis, in quo datur talis potestas, nec ipse
em potestatem, sed Christus immediate in ipso
nento Ordinis, quia talis potestatis est Chara-
pressus in anima, vel talis potestas fundatur in
aractere sacerdotali, quia nullus potest aliquid
nere in anima nisi Christus, & ideo potestas sa-
alis supra corpus Christi immediate descendit
sto, & non ab ipso primo Sacerdote, qui con-
cramentum. Et ideo supra potestatem sacerdo-
non est aliqua potestas alia seu alius gradus po-
s quantum ad Sacramentum corporis Christi,
um primus Sacerdos habet istam potestatem
aiori amplitudine & extensione, inquantum
conferre Sacramentum Ordinis, in quo con-
talis potestas. Sed ad secundam potestatem iu-
iam, quæ etiam colligata est cum prima pote-
& insimul datur, est maxima distantia, quia ista
as potest crescere & diminui, & dilatari & con-
i, coarctari & amplificari, & esse maior & mi-
ed non quo ad radicem, quia ista potestas etiam
immediate à Christo per Characterem sacer-

Duplex potestas Sacerdotalis.

dotalem, quia colligata est cum prima, sed t
quantum ad vsum & exercitium, quia ista p
iudicandi & absoluendi non potest operari ne
in opus & vsum, nisi habeant homines sibi sub
qui possit iudicari & absolui & recipere operat
talis potestatis. Sic ergo ista potestas quantu
sum requirit homines tāquam materiam, supe
operetur, sed prima potestas sacerdotalis non
rit homines, super quos operetur, sed solum m
scilicet panem & vinum, quia talis potestas no
cetur circa homines immediate, nisi inquant
Duo sunt in potestate ligandi & soluendi. administratur Sacramentum. Sic ergo in potes
cunda sacerdotali, quæ est potestas iudicandi
soluendi, duo sunt consideranda, scilicet ipsa p
& auctoritas, & ipse vsus seu exercitus in act
quantum ad ipsam potestatem & auctoritatem
est æqualitas in omnibus sicut de prima potest
quantum ad vsum, requirit homines, qui iudi
& absoluantur, & peccata, quæ iudicentur &
uantur. Et ideo primo Sacerdoti Vicario Ch
concessa vniuersalis potestas primo iudicandi
soluendi omnes homines & omnia peccata &
na, ideo ipse habet potestatem istam comple
perfectam, & habet vsum completum & perf
& potestatem exercendi eam circa omnes ho
& ideo Christiani omnes sunt ei subditi soli qu
ad istam potestatem, & à nullo alio iudicari p
nec absolui, & ideo vsus istius potestatis est in
nus & completus. Et ideo necesse est, quod s
dotes, qui receperunt potestatem iudicandi &
uendi per Sacramentum Ordinis, debeant vti
testate circa homines & iudicare & absoluere
ipse primus Sacerdos, cui subiecti sunt omnes
stiani quoad potestatem iudiciariam, subiiciat
mines & determinet, in quo possunt exercere
statem suam, quia nullus Sacerdos potest alite
care nec absoluere aliquem hominē in terra. Q
uis igitur ipse non conferat potestatem iudic

licandi nec absoluẽdi, quia Christus hoc facit, ipse debet dare potestatem super tales homi- uia ipse est iudex vniuersalis omnium Christia- n. Et ideo potestas iudicandi & absoluendi po- se maior vel minor, & magis ampla vel restri- cundum quod plures vel pauci homines subie- t tali potestati, vel etiam quo ad ipsa peccata a vel maiora. Et quantum ad istam potestatem ndi vel absoluendi, semper supra potestatem otalem est potestas primi Sacerdotis & summi, otest totaliter impedire vsum, vel dare homi- ui subiiciantur potestati sacerdotali secundum voluerit, quia in sua voluntate consistit. Sic er- imus & summus Sacerdos Vicarius Christi in habet in se potestatem sacerdotalem, & habet tatem conferendi Sacramentum Ordinis vni- iter, & ordinandi quos voluerit, & habet vni- em potestatem iudicandi & absoluendi super o- Christianos indistincte, & in eo est radicata & ata ista potestas, & ipse potest distribuere omnes tianos per plures partes, & dare aliis Sacerdoti- b ipso ordinatis certam portionem hominum tianorum, in qua quilibet Sacerdos suam exer- otestatem. Et talis potestas absoluendi & iudi- recepta à primo Sacerdote vocatur potestas iu- tionis, quia nullus alius Sacerdos habet ius ad andum & absoluendum aliquem Christianum, alis ei fuerit datus & subiectus ab ipso Vicario sti, cuius est tota & completa iurisdictio. Et sic ret, quod duplex est potestas, quæ datur in Sacra- to Ordinis, scilicet potestas Ordinis, & potestas dictionis: Prima immediate descendit à Christo n à summo Sacerdote, sed secunda descendit pri- Christo, & datur primo Sacerdoti Vicario eius, terius Vicarius distribuit illam, quibus vult & vult, quia sua est tota & ei tota donata est. Et sic rdos ordinatus per Sacramentũ Ordinis recipit statem Ordinis, sed non potestatem iurisdictio- nis.

Quod Papa habet plenitudinem iurisdictionis.

Duplex potestas datur in Ordine.

nis. Sed quia primus Sacerdos & Vicarius Chri
poteſt eſſe per Orbem vniuerſum, & etiam qu
ceſſe eſt, quod vbique ſint Sacerdotes, qui ad
ſtrent Sacramenta, & iudicent & abſoluant Ch
nos de peccatis ſuis, ideo quia ipſe habet pote
vniuerſalem ſibi datam, ideo poteſt diſtribuere
re partem ſuæ poteſtatis aliis Sacerdotibus, &
buere eis certam portionem Chriſtianitatis, qu
ſui exerceant poteſtatem iuriſdictionis, & etia
ferant Sacramentum Ordinis, & multiplicent
dotes, qui habeant poteſtatem diſpenſandi Sac
ta immediate, & tales Sacerdotes immediate
entes poteſtatem iuriſdictionis & poteſtatem
Epiſcopi. & diſpenſandi Sacramentum Ordinis vocantu
ſcopi, quia ſunt immediate ſupra Sacerdotes
cem poteſtatem habentes. Sic ergo neceſſariu
mo eſt ſummus Sacerdos, ſecundo neceſſarii ſu
cerdotes Epiſcopi, qui habeant poteſtatem iu
ctionis, & poteſtatem adminiſtrandi Sacrame
Ordinis, & ordinandi Sacerdotes alios, & nec
ſunt etiam Sacerdotes ſimplices, qui immedia
miniſtrent alia Sacramenta Chriſtianis. Et ſic
ſarii ſunt tres Sacerdotes, vt ſit complementum
Simplex Sacerdos. cet ſimplex Sacerdos, & magnus Sacerdos, & ſu
Sacerdos, ita quod ſimplex recipit à magno, ſ
ab Epiſcopo, Sacramentum Ordinis & partem
dictionis ſuæ, & immediate reſpicit populum
ſtianum, cui adminiſtrat Sacramenta, ſed magn
cerdos recipit poteſtatem ſuam à ſummo Sace
Et ideo ſimplex Sacerdos eſt ſuperior, quam pa
calis, & magnus Sacerdos eſt ſuperior, quam ſu
ces Sacerdotes, & ideo eſt Sacerdos Sacerdotu
ſummus Sacerdos eſt ſupra magnum Sacerdote
ideo eſt Epiſcopus Epiſcoporum. Et ſic per Sac
tum Ordinis conſtituitur mirabilis ordinatio i
Chriſtianitate, quæ debet eſſe ordinata ſecund
teſtatem iudiciariam. Sic ergo hæc poteſtas iu
ria, ſcil. iudicandi & abſoluendi, quæ eſt poteſt

ionis quantum ad vsum; primo concessa est & otaliter & plenarie vni & summo Sacerdoti, cui a est tanquam summo capiti potestas vniuersa- inde diuiditur in partes, ita quod primo diuidi- Episcopos & in magnos Sacerdotes, deinde de- it in simplices Sacerdotes, qui Presbyteri vocã- hoc ab vno capite. Et ideo licet quilibet Sacer- abeat potestatem Ordinis & clauem, quæ est as iudicandi & absoluendi; tamen vsus suæ po- is tantummodo se extẽdit ad illos, qui sunt sub- ibi ordinarie. Et quia potestas administrandi menta est indelebilis & perpetua in se, sicut pro- n est de potestate sacerdotali; licet potestas iu- ionis possit perdi; ideo sicut Sacerdos non po- rdere potestatem sacerdotalem sibi collatam in mento Ordinis, ita etiam Episcopus, qui est su- cerdotem, nullo modo potest perdere potesta- dministrandi & conferendi Sacramentum Or- quia est ei essentialis & adiuncta ac annexa cum ate & gradu sacerdotali: Nec ita potestas est as iurisdictionis, & ideo non datur illo modo potestas iurisdictionis, nec cum tali potestate mitur in anima alius Character supra Characte- cerdotalem, quia ille est vltimus Character. primus Sacerdos immediate ordinatus à Chri- u primi Sacerdotes, qui habebant potestatem nistrandi Sacramentum Ordinis, propter talem tatem non habuerunt alium Characterem in a- nisi Characterem sacerdotalem, & similiter est dum de aliis Sacerdotibus, qui recipiunt pote- n conferendi Ordines. Non ergo datur alius cter, sed ipse sacerdotalis Character prius exi- quodammodo crescit in potestate, & dilatatur, icatur & dignificatur. Vnde sacerdotalis pote- sicut potestas liberi arbitrii, supra quam non qua potestas naturalis: sed sicut liberum arbi- potest crescere & dignificari & amplificari per as & virtutes & artes & per officia, & propter

Potestas ordinandi semper manet Episcopo.

Vnus est Character vtriusque potestatis.

hoc

hoc vnum liberum arbitrium aſcendit ſupra a
non naturaliter nec radicaliter, ita poſſumus
conformiter, quod quamuis poteſtas ſacerdo
vltimus gradus radicalis in poteſtatibus ſpirit
quæ dantur per Sacramentum Ordinis, attam
teſt creſcere & amplificari & dignificari, vt ſic
teſtas ſacerdotalis ſe extendit ad alia Sacrame
ſe extendat ad Sacramentum Ordinis, ita qu
ſit alia poteſtas noua, ſed prima amplificata &
Poteſtas Epiſcopalis eſt indelebilis. dilatata. Et ideo ſicut poteſtas ſacerdotalis eſt i
bilis, ita etiam poteſtas Epiſcopalis. Et ſicut p
Epiſcopalis extendit ſe ſupra poteſtatem face
lem ad conferendum Sacramentum Ordinis
eſt poteſtatiuum, quia in eo datur poteſtas, ita
ſe extendit ad Sacramentum Confirmationis,
Sacramento datur poteſtas & virtus pugnandi
ce contra inimicos Chriſti, & eſt quaſi officiū
dam ſpirituale; & quia requiritur ibi maxima
ſtas & magna firmitas, ideo non debet dari per
cem Sacerdotem, qui habet poteſtatem ſimp
ſed per magnum Sacerdotem & Epiſcopum,
bet poteſtatem per excellentiam, & habet pote
ſupra poteſtatem, quia habet poteſtatem ſupra
mentum Ordinis, quod eſt poteſtatiuum. Et
Sacramenta debent adminiſtrari ab illis mag
cerdotibus & Epiſcopis.

¶ *Epilogatio.*

TITVLVS CCCXII.

SIc igitur apparet ex omnibus ſupradictis, q
pars clericalis eſt excellentiſſime ordinata &
lata ac diſpoſita per mirabiles gradus, quaſi per
dam mirabiliſſimam ſcalam, ab infimis ad ſupr
ſcendendo, & deſcendēdo à ſupremis ad infima
niam primus aſcenſus eſt tonſura clericalis, ſec
eſt Pſalmiſtatus, & iſti duo non ſunt Ordines;
eſt Oſtiariatus, quartus Lectoriatus, quintus

s, ſextus Accolitatus, ſeptimus Subdiacona-
ctauus Diaconatus, nonus Sacerdotalis ſiue
teratus: Et hic eſt finis in Ordinibus; ſed per
m complementi ſuperponitur iſtis Ordinibus
Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, Patriarchatus,
alatus, & Papatus, à quibus ſacri Ordines flu-
diſpenſantur. Et ſic decimus aſcenſus eſt Epi-
us, vndecimus Patriarchatus, & vltimus eſt
s, in quo eſt ſummus Sacerdos. Et quia pote-
excellentiam quantomagis deſcendit, tanto-
dilatatur, & quantomagis aſcendit, tantoma-
tur, ſicut etiam fit in ſcala naturæ, qui quanto-
aſcendit, tantomagis tendit ad vnitatem: ideo
ſunt Epiſcopi, pauciores Archiepiſcopi, pauciſ-
triarchæ, & vnicus Papa, qui eſt pater omniũ
ſpiritualium, & omnium fidelium Chriſtia-
Princeps præcipuus, caput indiuiſum, Ponti-
mmus, Chriſti Vicarius, fons, origo & regula o-
principatuum ſpiritualium in Chriſtianitate,
anquam à ſummo deriuatur ordinata poteſtas
d infima membra Chriſtianitatis. Ecce igitur
r pars clericalis eleuatur modo ordinato &
liſupra partem laicalem. Si ergo per tonſuram
em, in qua fit quædam eleuatio, aliquis eſt ho-
us, quantomagis honorari debet ille, qui plus
r per Sacramentum Ordinis ſecundum ſuos
, & quantomagis Epiſcopus, & ſic vlterius a-
ndo. Et ſic apparet, qualiter Chriſtus per vnum
m Sacerdotem Vicarium ſuum tenet totam
anitatem ſibi copulatam, colligatam & vni-
aret etiam, qualiter per vnum Sacerdotem to-
ſtianitas eſt in ſe ordinata, colligata & vnita
me. Et quoniam poteſtas iſta vniuerſalis primi
otis eſt ſemper neceſſaria toti Chriſtianitati,
m prima influens in omnes poteſtates ab ipſa
as, & quia primus Sacerdos poterat mori, &
s iſta erat ſibi data non propter ſeipſum, ſed
r alios, ideo ſic debuit ei dari à Chriſto talis

poteſtas,

poteſtas, vt poſſit tranſire in alium poſt ipſum fuit neceſſe. Et ideo quia iſta poteſtas depe Chriſto, à quo erat ſuſcepta, & non ab aliis; & tat ipſius ſummi Sacerdotis immediate o Chriſto, ſequitur, quod taliter fuit ei tradita; pſe habuit auctoritatem & poteſtatem ordi diſpenſandi & diſponendi de ipſa poteſtate dum & formam, qualiter tranſiret in aliũ poſ & relinquendi eam toti Chriſtianitati, & po ſemel ſibi data fuit; potuit ordinare de ea ſicũ ad vtilitatem Chriſtianitatis & commodũ propter hoc data fuit. Et ideo poteſtas iſta v lis non poteſt perdi, & ſemper remanet in Ch tate radicaliter, ſicut primus Sacerdos, cuius dinauit. Sic ergo apparet ex his, quod iſta durabit, quandiu Chriſtianitas durabit. Et qu ſtus eſt immortalis, exiſtens ſemper viuus, quæ ipſe ordinauit, ſemper permanebunt. Chriſtianitas ordinata ab ipſo per ſua Sacra per ſuum primum Sacerdotem Vicarium eiu alios Sacerdotes prius vnitos cum ſummo S Vicario ſuo, ſemper durabit, quamdiu mund bit, quia perire non poteſt, niſi pereat Chriſt fieri non poteſt. Ipſe enim eſt Sacerdos ſum quantum homo non deſcendens ab aliquo S te, ſed immediate à Deo, & manet in cœlo in qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum.

Poteſtas vniuerſalis Papa non poteſt perdi.

¶ *De comparatione partis clericalis tem laicalem.*

TITVLVS CCCXIII.

QVoniam autem iam dictum eſt, quod to ſtianitas de neceſſitate partitur & diſt in duas partes generales, ſcil. in partem cleri laicalem, ſeu in partem dantem & in partem r tem, ita quod iſtæ duæ partes diſtinguuntur & accipere, & propter hoc pars dans eſt nobi

ccipiens, & quia pars laicalis est pars accipiens,
st inferior & minus nobilis, sed pars clericalis
dinata in se pulcherrime & mirabilissime, tan-
pulcherrima Hierarchia gradatim ordinata,
ecesse est, quod pars laicalis sit etiam ordinata,
odo. Vnde istæ duæ partes faciunt vnam Eccle-
vnum corpus & quasi vnum hominem, ideo
na est superior & alia inferior, vna dans & alte-
piens, & sic se habent sicut corpus & anima,
cut ex corpore & anima fit vnus homo, ita ex
uabus partibus fit vna Ecclesia. Et sicut se habet
ad corpus, cui influit vitam corporalem & est
or, ita pars clericalis influit in partem laicalem
spiritualem. Et sicut anima est ordinata per
otentias & potestates, vt iam declaratum est, ita *Tit.* CCCVIII.
corpus est ordinatum per sua membra & orga-
bilia. Et ideo etiam necesse est, quod sicut pars
alis est ordinata pulcherrime per Hierarchiam
ilem, ita etiam pars laicalis sit ordinata suo mo-
suam Hierarchiam. Et quia pars clericalis est
ata in seipsa per potestatem spiritualem, quæ
tuit in ea multos gradus, vt declaratum est, *Tit.* CCC
am pars laicalis debet esse ordinata in seipsa per
atem corporalem & temporalem, quia sicut est
as spiritualis, ita etiam est potestas corporalis:
sicut est anima, ita est & corpus. Et sicut sunt
quæ respiciunt animam, ita sunt bona, quæ re-
nt corpus. Et sicut sunt bona, quæ respiciunt *Duplex vita.*
s in se, ita sunt bona, quæ respiciunt animam in
sicut anima habet suam vitam spiritualem, ita
s habet suam vitam corporalem. Duæ igitur
itæ, scilicet vita terrena & vita cœlestis, seu vita
ralis & vita spiritualis: Vita, qua corpus viuit ex
a, & alia, qua anima viuit ex Deo, & vtraque ha-
um bonum, quo nutritur & vegetatur, quo pos-
sistere & permanere. Vita enim corporalis seu
a nutritur bonis terrenis, & vita spiritualis bo-
iritualibus. Ad vitam terrenam pertinẽt omnia,

quæ ſunt terrena, & ad vitam ſpiritualem per
omnia, quæ ſunt ſpiritualia. Et ideo ſicut nece
fuit poteſtas ſpiritualis ad adminiſtrandum bo
ritualia, ſcilicet ipſa Sacramenta, in quibus co
vita ſpiritualis, ita neceſſaria eſt poteſtas terr
ſecularis ad adminiſtrandum bona terrena. Et
fuit neceſſaria iuriſdictio ſeu poteſtas iuriſdic
ſpiritualis, ita neceſſaria eſt poteſtas iuriſdictio
poralis ſeu terrenæ. Et ideo ſicut pars clericalis e
dinata per poteſtatem ſpiritualem, ita pars laica
ordinata per poteſtatem terrenam. Et ſicut ſpi
lis poteſtas habet multos gradus & multos Or
poteſtatum, tamen omnes ſunt ſub vno capite, it
teſtas terrena habet multos gradus & multos
natos ſub illis, & habet vnum caput, ſcilicet imp
lem & regiam poteſtatem. Quanto autem ſpi
lis vita eſt dignior vita æterna, & anima dignio
pore, tanto poteſtas ſpiritualis dignior eſt terre
præcedit eam in honore & dignitate. Et ſicut a
regit corpus, ita poteſtas ſpiritualis debet regere
poralem & terrenam. Et ſicut anima non fecit
pus, ſed Deus fecit tam animam quam corpus, it
teſtas ſpiritualis non inſtituit temporalem, ſed
immediate ordinauit & inſtituit eas. Et ſicut co
eſt propter animam & ad illam ordinatur, ita pot
terrena eſt propter ſpiritualem & ad illam ordin
Et ſicut corpus debet eſſe ſubiectum animæ, ita
rena poteſtas debet eſſe ſubiecta ſpirituali. Ex h
mnibus apparet, eſſe tres mirabiles Ordines in m
do: Primo Ordo naturæ, qui iam in principio h
libri poſitus eſt, qui eſt Ordo creaturarum, & alii
Ordines ſunt in humana natura & in Chriſtian
per duas poteſtates, ſcilicet Ordo poteſtatis ſpiri
lis, & Ordo poteſtatis corporalis ſeu temporalis.
de tanto Ordines iſti excellunt Ordinem natura
quanto homines excellunt alias creaturas, quia
duo Ordines fundantur in natura hominum. In
dine enim naturæ vna creatura eleuatur ſupra ali
& ho

Neceſſaria eſt poteſtas corporalis.

Poteſtas ſpiritualis eſt dignior terrena.

Tres mirabiles Ordines in mundo.

mo eleuatur ſuper omnes creaturas, ſed in iſtis
us Ordinibus homo eleuatur ſuper homines, &
lus ſuper populum, & gens ſuper gentem. Si er-
rabilis eſt mundus propter mirabilem ordinem
æ, multo mirabilior eſt ipſa Chriſtianitas ſeu
ſia propter duos mirabiles Ordines duarum po-
um. Compara ergo iſtos duos Ordines adinui-
& videbis excellentiam eorum.

mparatio duarum poteſtatum inter ſe.

TITVLVS CCCXIV.

quoniam poteſtas corporalis ſeu temporalis,
iæ reſpicit & ordinat partem laicalem, eſt tan-
corpus, & poteſtas ſpiritualis, quæ reſpicit &
at partem clericalem, eſt ſicut anima & ſpiritus,
icut Deus fecit primo corpus antequam ani-
& corpus primo eſt quam anima, primo corpus
ratur ad receptionem animæ, & vltimo anima
tur in corpore, & ipſum perficit, informat & vi-
t, ita conformiter poteſtas terrena ſeu ſecularis
fuit in terra antequam ſpiritualis, & Deus pri-
dinauit ipſam, quia erat tanquam corpus, & id-
buit præcedere, vt præparetur ad recipiendum
tatem ſpiritualem, ſicut corpus animam. Et id-
multa millia annorum fuit poteſtas terrena in
lo, & continue paulatim diſponebatur & præ-
atur, & quando fuit præparata & diſpoſita ad re-
ndum poteſtatem ſpiritualem, tunc venit pote-
piritualis in mundum, & tunc venit Chriſtus in
dum ordinans poteſtatem ſpiritualem, quia tunc
ſtas terrena erat per vniuerſum mundum ordina-
habebat ſuum caput in maiori ciuitate totius
di, ſcilicet in Roma. Et ideo in illa ciuitate, vbi
ſtas terrena habebat ſuum caput, ibi poteſtas ſpi-
lis recepta fuit & collocata, & ipſa poteſtas po-
bi ſuum caput, & ſubiugauit ſibi poteſtatem ter-
m. Oportebat enim, quod poteſtas ſpiritualis

Poteſtas temporalis fuit ante ſpiritualem poteſtatem.

Quod Papa debet eſſe in Roma.

poneret ſuum caput in maiori ciuitate totius m
Et ſic terrena poteſtas ſpiritualem recepit po
tem, ſicut corpus animam, & quaſi fecerunt
hominem nouum, & ideo inſimul ſunt mixtæ p
tam Chriſtianitatem, & vna iuuat aliam. Vnde
quam terrena poteſtas, quæ primo erat, non er
ſtructa per aduentum poteſtatis ſpiritualis, ſed
ſubiecta & ſeruiens, ſignum eſt, quod poteſtas
poralis à Deo erat, quia ſi à Deo non eſſet, deſt
fuiſſet, nec fuiſſet mixta cum ſpirituali; & ideo
anima viuificat & informat corpus, ita poteſtas
tualis vltimo veniens tanquam nobilior & exc
tior, & tanquam forma & anima eius viuificauit
poralem, & informauit & reduxit eam ad Deum
ut anima reducit & ordinat corpus ad Deum. S
go ſi terrena poteſtas ſeparetur à ſpirituali pote
neceſſario eſt mortua & ſeparata à Deo totalite
eſt ſicut corpus ſine anima. Caueant igitur P
pes terreni, ne veniant contra poteſtatem ſpi
lem, caueant, ne ſint inobedientes ei, & ſtudea
ſeruiant ei, quia ſtatim poteſtas eorum eſt mo
dum non ſeruit poteſtati ſpirituali, & eſt ſicut c
ſine anima. Conſiderent moderni Principes,
ter prædeceſſores eorum, quorum ipſi ſunt ſuc
res, fuerunt ſubiecti & obedientes poteſtati ſpi
li, cogitent, qualiter caput poteſtatis terrenæ, ſ
Romanum Imperium, fuerat ſubiectum ſpi
poteſtati per mille annos & vltra. Timeant igi
mnes Chriſtiani, qui ſunt maiores & minores,
ſtum, cuius Vicarius ſubiugauit ſibi omnem t
nam poteſtatem. Timeant omnes Principes
ſtum, quia eorum prædeceſſores, qui fuerunt e
lentiores & maiores, ſubiecerunt colla ſua Vi
eius, & ei tanquam veri ſubditi ſeruierunt. Qu
go auſus eſt perſequi Eccleſiam Chriſti? Cogite
mnes Chriſtiani, quod Chriſtianitas aliquando
erat, & qualiter incepit & creuit, & qualiter ad
mam altitudinem deuenit, qualiter perſeueraue

Hortatur Principes ad obedientiam Papæ.

q

iter permanſit. Timeant ergo Chriſtum Filium ſicut prædeceſſores timuerunt eum, & eum hont, ſicut prædeceſſores eum honorauerunt. Vit magnificentiam & excellentiam ſuorum præſſorum, & eorum paruitatem, & reputent ſe nireſpectu eorum. Si ergo illi, qui tam excellenerunt, timuerunt Chriſtum & ei obedierunt & m crediderunt ac fideles fuerunt ipſumque hoficauerunt, & Vicario ſuo ſubditi ac obedientes unt, ac omnes Chriſti amicos dilexerunt, quanto magis illi, qui nunc ſunt, cum nihil ſint reſpectu um, debent magis timere Chriſtum & ei obedieundem honorare ac ſubditi eſſe ſuo Vicario. m penſant, qualiter iſta poteſtas exiſtit in ciuitamoſiori totius mundi, quæ dominabatur toti orvltra mille annos fuit ibi ſedes iſtius poteſtatis tualis.

eptimum & vltimum Sacramentum ſt matrimonium, quod eſt inſeparabilis oniunctio viri & mulieris introducta per liberum arbitrium & conſenſum animorum vtriuſq; expreſſa per verbum vel aliquod ſignum, & eſt inſtitutum, vt ſit officium, Sacramentum & remedium: officium ad multiplicandum, Sacramentum ad ſignificãdum, remedium contra peccatum.

TITVLVS CCCXV.

QVoniam autem Deus non fecit omnes homines inſimul, ſicut fecit Angelos inſimul, ſed ſolum t primum hominem & primam mulierem immete per ſe ſine adiutorio alterius, & ordinauit, vt mines multiplicarentur per propagationem & ge-

Quare omnes homines ab vno sunt.

nerationem, ita quod vnus ab alio generaretur
scenderet, vt sic maior vnitas & maior amor es
ter homines, quia homines se reputarent quasi
hominem, dum viderent se omnes ab vno dese
se homine, vt sic modus generandi esset signu
tatis & societatis. Et quia totum principale b
hominis est, vt habeat coniunctionem & socie
cum Deo, quia per talem societatem homo reci
tam à Deo & totum bonum suum, ita quod vi
minis consistit in societate Dei, vt est iam de
tum, ideo quia ista societas hominis cum Deo e

Coniunctio inuisibilis cum Deo.

culta & inuisibilis & spiritualis, & est finis & co
mentum hominis, debuit significari, figurari &
sentari, quantum fieri potuit, per res visibiles &
biles, vt semper homo haberet aliquod signu
nifestum visibile, per quod repræsentaretur & f
retur eius coniunctio & societas, quam debet h
cum Deo per amorem, tanquam suum princip
num, & semper videre quasi in speculo suum bo
Et ideo quia coniunctio & societas inuisibilis
significari, figurari & repræsentari per coniu
nem visibilem, quia etiam istud signum repr
tans istam coniunctionẽ spiritualem debet ess
pinquissimũ ipsi homini, ideo Deus ordinauit,
non solum genus humanum per generationem
tiplicaretur, sed taliter & tali modo multiplic
& crescceret, vt modus generandi & multiplica
set signum visibile, figura & repræsentatio istiu
iunctionis & societatis spiritualis & inuisibilis,
homo debet habere per amorem cum Deo, i

Coniunctio visibilis, scil. matrimonium.

consistebat totus status hominis. Et ideo ord
Deus & instituit, vt propagatio & generatio ac
tiplicatio hominum fieret per coniunctionem
& fœminæ, quæ quidem coniunctio esset indi
& singularis, & hoc est matrimonium. Et ideo à
cipio fecit primum hominem & primam muli
& non plures viros neque mulieres, sed vnicam
gularem vni viro, & voluit, quod ista coniunct

ſeparabilis & indiſſolubilis. Et ideo ipſum ma-
onium fuit ordinatum à Deo in principio natu-
umanę ad duo, ſcilicet vt eſſet officium generan-
multiplicandi homines, & vt eſſet ſignum & Sa-
entum repræſentans & ſignificans coniunctio-
inuiſibilem & ſpiritualem animæ cum Deo per
rem liberalem & ſpontaneum. Vnde à principio *Duæ coniũ-*
s fecit duas mirabiles coniunctiones in humana *ctiones in*
ra: Prima fuit, quando coniunxit animam ratio- *natura hu-*
m cum carne ſeu cum corpore, & iſta fuit natu- *mana.*
,& non præceſſit conſenſus, quia ipſa neſciebat,
niam nondum erat, ſed Deus creando animam
unxit eam cum corpore: Et iſtud fuit primum
rimonium. Aliam vero fecit Deus coniunctio-
in natura humana, quando coniunxit mulierem
viro in vna ſocietate inſeparabili, & iſta ſocietas
maior & nobilior, & iſta fuit voluntaria & libe-
s & non naturalis, & per conſenſum viri & mulie-
& per amorem vtriuſque. Et prima ſocietas erat
um & repræſentatio iſtius coniunctionis, quia
t anima eſt maior & ſuperior ac dignior, & caro
rior, ita vir eſt maior & ſuperior ac dignior, &
lier eſt inferior: & ſicut anima vna fuit coniuncta
n vna ſingulari carne, & non cum pluribus, ita v-
vir cum vna muliere, & non cum pluribus: & ſic-
rima coniunctio nõ poterat deſtrui niſi per mor-
n, ita nec coniunctio viri & mulieris poterat de-
ui niſi per mortem. Sic ergo prima ſocietas, quæ
t in humana natura radicalis & fundamentalis, ſci-
et animæ cum carne, ſignificabat & repræſentabat
undam ſocietatem & coniunctionem, quæ erat in
mana natura, quæ erat viri & mulieris. Et iſta ſe-
nda ſignificabat & figurabat tertiam coniunctio-
m ſeu ſocietatem, quæ eſt animæ cum Deo, ſeu hu-
anæ naturæ cum Deo: Et iſta eſt maxima & maior
nnium. Et ſic ambæ ſocietates primæ, quæ erant in
mana natura, erant propter tertiam coniunctionẽ,
uæ erat hominis cum Deo.

¶ *De comparatione iſtarum ſocietatu ter ſe.*

TITVLVS CCCXVI.

ET quoniam iſtæ tres ſocietates ſunt ordina ter ſe, & vna aſcendit ſuper aliam in dignit nobilitate quaſi per quandam ſcalam, & vna r ſentat aliam, ideo comparemus eas adinuicem. duæ primæ, quæ ſunt infra humanam naturam propter illam, quę aſcendit ſupra humanam nat In prima enim ſocietate & coniunctione caro a ditad ſpiritum rationalem & coniungitur cum turaliter, in ſecunda ſocietate mulier aſcendit rum & coniungitur cum eo per liberum conſe Et quia mulier habet carnem & ſpiritum ſeu a & vir etiam, ideo fit ibi duplex coniunctio ſeu tas, ſcilicet animæ ſiue ſpiritus cum ſpiritu & cum carne, quia anima viri coniungitur cum a mulieris, & econuerſo per amorem & conſenſu caro viri cum carne mulieris; ſed in tertia ſoci tam vir quam mulier coniungitur cum Deo, & ſolum vir & mulier, ſed tota humana natura coniungi cum Deo, quia ad hoc ordinata eſt. Sicu go in prima coniunctione & ſocietate, quæ eſt a ſeu ſpiritus cum carne, ipſa caro viuificatur, ex tur, nobilitatur & dignificatur per ſocietatem cu nima rationali, ita quod ex ſeipſa non habet vi immo eſt nihil, & ſicut etiam mulier in ſecunda ſo tate viuificatur, fortificatur & exercitatur ac no tatur per ſocietatem viri, ita etiam ſignificatur, tam vir quam mulier & tota ſocietas ſiue congr tio hominum viuificatur, nobilitatur ac dignifi & exaltatur per ſocietatem & coniunctionem Deo. Et ſicut tota caro eſt coniuncta cum anim mulier cum viro, ſic etiam tam mulier quam vir faciunt vnam congregationem, debent coniung Deo per amorem, & per conſequens tota congr

Duplex cõiunctio in matrimonio.

rorum & mulierum. Sicut autem in humana
a duæ fuerunt ſocietates & coniunctiones: Pri-
imæ & carnis, quæ faciunt vnam perſonam in-
uam, & ſecunda mulieris cum viro, quæ faciunt
per amorem & conſenſum ac voluntatem inſe-
ilem, ita ſignificabatur, quod duæ erant ſocie- *Quomodo*
& coniunctiones poſſibiles naturæ humanæ cũ *incarnatio*
vna ad modum animæ cum carne per vnionem *Filii Dei ſi-*
nalem, ita quod Deus & homo contineantur in *gnificaba-*
erſona, & alia ſocietas per amorem & volunta- *tur.*
aliter non poteſt humana natura coniungi cum
niſi iſtis duobus modis. Et quoniam Filius Dei
itus perſonaliter cum humana natura, ideo cõ-
eſt iſta ſocietas, quæ ſe habet ad modum animæ
carne. Et quia Chriſtus Deus & homo in vna
na vlterius coniunxit & vniuit ſibi Chriſtiani-
n, quæ eſt vna ſocietas & vna congregatio omni-
Chriſtianorum, quæ vocatur Eccleſia, quæ habet
um vnitatis & veram vnitatem quantum fieri
t, quia tota Chriſtianitas eſt coniuncta cum vno
no Sacerdote Vicario Chriſti: Et ideo tota Ec- *Quomodo*
eſt ad modum mulieris ſeu vxoris, & Chriſtus *Eccleſia eſt*
tmodum viri, quia tota Eccleſia eſt quaſi vna *vxor vel*
ona, & Chriſtus eſt alia perſona, & eſt ibi matri- *ſponſa*
ium ſicut inter primum virum & primam mu- *Chriſti.*
m. Sic igitur in primo ſtatu hominis ante lapſum
ſocietas & coniunctio congregationis viri & mu-
s cum Deo nondum incarnato, & iſta erat per a-
em, ita quod ibi erat congregatio & Eccleſia ho-
um, ſed modo in reparatione facta eſt coniunctio
cietas Chriſtianitatis ſeu Eccleſiæ cum Filio Dei
homine & incarnato. Et ſic modo ſunt duæ cõ- *Duæ ſocie-*
tiones ſeu duæ ſocietates: Prima eſt Filii Dei cũ *tates.*
hana natura & cum humanitate propria & ſingu-
& ſecunda eſt ſocietas Chriſti Dei & hominis
tota Chriſtianitate, quæ eſt ſua Eccleſia & eſt
ſua, & iſta eſt maxima coniunctio & maxima ſo-
as, quæ poſſit eſſe, quia maximus eſt Chriſtus

Deus & homo, & maxima est Ecclesia. Et sic ibi duæ vxores: Prima est humanitas Dei, secu Ecclesia, quæ est vxor Christi Dei & hominis. Ecclesia habet se ad modum primæ mulieris, q ut prima mulier descendit de viro & fuit form viro, ita tota Ecclesia descendit de Christo, & mata de Christo, quia tota Christianitas est re & restaurata per Sacramenta Christi, quæ habe tam virtutem à passione & morte Christi, & id cte tota Christianitas seu Ecclesia est vxor & seu sponsa Christi. Et istud matrimonium Chr Ecclesiæ suæ recte significatur per matrimoniu & mulieris, quia sicut vir & mulier habent conf tatem in natura, ita Christus & sua Ecclesia h conformitatem in natura, quia Christus habe uem sicut Ecclesia, & ideo est ibi duplex societa per dilectionem & amorem, & alia per confo tem carnis, sicut vir & mulier habent societat per amorem & conformitatem carnis.

¶ *Quod Sacramentum matrimonii es tiquum & nouum Sacramentum.*

TITVLVS CCCXVII.

ET quoniam matrimonium propter hoc est S mentum, quia est signum & significat etia quam rem sacram & sanctam & inuisibilem & tualem, & quia nobilius & principalius sine co ratione est illud, quod significatur, quam illud, significat, quia signum est propter signatum, & econuerso, ideo sine comparatione nobilior e coniunctio spiritualis, quæ significatur per matr nium, quam ipsum matrimonium. Et quia ipsum trimonium est institutum & ordinatum ad sign dum & repræsentandum coniunctionem & vnio spiritualem, quæ fit & fieri debet inter humanat ra seu animam & Deum, quia vtraque est volu

Quid & quomodo matrimoniũ signet.

per liberum consensum, ideo quia ista coniun-
aliter fuit à principio humanæ naturæ in statu
cto, & aliter in reparatione post lapsum, quia à
ipio humana natura coniungebatur Deo solum
morem & liberum consensum, sed post lapsum
paratione facta est noua coniunctio & vnio in-
eum & humanam naturam, quia persona Filii
oniunxit se humanæ naturæ in vnitate personæ,
tus est Deus homo, qui est Christus, & vltra hoc
Christus Deus & homo coniunxit sibi nouam so-
tem, quia formauit Ecclesiam seu Christianita-
otam nouam per Sacramenta, & lauit & abluit,
facta est noua coniunctio spiritualis inter Chri-
& suam nouam Ecclesiam. Et sic sunt tres con-
iones spirituales. Et ideo postquam matrimo-
fuit ad hoc principalius institutum, scilicet ad
ficandum coniunctionem, quæ fit inter Deum
manam naturam, sequitur, quod sicut à princi-
uit institutum ad significãdum primam coniun-
nem spiritualem, ita iam de nouo debuit institui
dinari ad significandum nouam coniunctionem
r personam Filii Dei & humanitatem, quam as-
psit, & coniunctionem nouam inter Christum &
lesiam nouam, quia vtraque est voluntaria & per
sensum liberum, & vtraque est ad modum matri-
nii. Et ideo matrimonium est antiquum & pri-
m Sacramentum, & est etiam nouum, sicut Bapti-
s & alia, quia dignum est, quod ista coniunctio
a facta in reparatione significaretur & repræsen-
tur, sicut illa antiqua. Et sic matrimonium est Sa-
mentum Christi sicut alia, quasi innouatum ad
uam significationem. Et sic tres coniunctiones spi-
uales repræsentantur per matrimonium, scilicet
ma, quæ erat hominis seu animæ cum Deo solum
amorem, & aliæ duæ, scilicet Filii Dei cum huma-
natura, quam assumpsit, & Christi & Ecclesiæ suæ,
am formauit. Vnde in vtraque coniunctione est v-
o duorum, vnius sicut agentis & influentis, & alte-

rius

rius ſicut patientis & ſuſcipientis, & hoc per
lum amoris, quod procedit ex mera voluntate.
eo recte ſignificatur & repræſentatur vtraqu
iunctionum iſtarum ſpiritualium per matrimo
quod eſt coniunctio duarum perſonarum, quar
na eſt ſicut agens & influens, ſcilicet virilis ſex
alia eſt ſicut patiens & ſuſcipiens, ſicut mulieb
xus, & hoc ex mutuo conſenſu voluntatis. Et id
quitur, quod Sacramentum matrimonii eſt ma
Sacramentum propter iſtas coniunctiones ſpi
les, quas repræſentat & ſignificat, & ſpecialite
pter tertiam coniunctionem, & vltimam, qu
Chriſti & Eccleſiæ: vnde illa rectiſſime repræſe
tur in matrimonio, quia ſicut in matrimonio e
plex coniunctio, vna per amorem, & iſta eſt vol
tum & animorum, & alia per copulam carnale
iſta eſt completa coniunctio, quæ eſt corporis,
ſequitur ex prima, & ibi eſt tota conſummatio m
monii: ita ſimiliter in coniunctione Chriſti & E
ſiæ ſuæ ſunt duæ coniunctiones, vna per amore
vtraque parte, & alia per conformitatem & ſimi
dinem naturæ, quia Chriſtus & Eccleſia habent
formitatem carnis in procreando nouos & ſpirit
homines, & ſic ſunt duæ magnæ coniunctiones.

¶ *Quod matrimonium, inquantum eſt Sacramentum Chriſti, dat gratiam & iutorium ſpirituale cõtra carnalem cupiſcentiam ad operãdum illa, quæ ſ neceſſaria in matrimonio.*

TITVLVS CCCXVIII.

ET quoniam matrimonium eſt Sacramentũ C
ſti ſicut alia Sacramenta, ideo oportet, quod
alia Sacramenta dant certam gratiam & ſpeciale
adiutorium aliquod ſpirituale, ſicut homo indi
ita etiam Sacramentum matrimonii dat & confe
liq

m gratiam certam & adiutorium ſpirituale, ſic- *Gratia con-*
iget homo in his, quæ ſunt neceſſaria ad matri- *fertur Sa-*
um. Vnde cum in matrimonio detur homini fa- *cramentũ*
s & poteſtas vtendi ſua vxore ad procreationem *matrimo-*
s, & hoc ex diuina inſtitutione, datur etiam ibi *nii.*
, cum qua illud conuenienter fieri poſſit, ſicut
m fuit in Sacramento Ordinis illis, qui digne ſu-
nt Sacramentum matrimonii, & in fide Chriſti,
intentione, vt ſcilicet vniantur ex conſenſu bo-
oris ad procreandum prolem ad Dei ſeruitium.
s recipiunt gratiam in matrimonio, quæ adiuuat
ontra concupiſcentiam carnalem, & per talem
am anima ſubleuatur à corruptione concupiſcẽ-
bidinis inordinata, vt ſit ibi copula ſingularis,
la vtilis & copula inſeparabilis, quia iſta ſunt ne-
ria in matrimonio, vt ſit perfectum & ſanctum.
ex iſta gratia datur remedium contra tres inor-
iones concupiſcentię, & naſcitur triplex bonum
imonii: Primum bonum quod naſcitur eſt iſtud, *Triplex bo-*
enim concupiſcentia carnalis ad multas inclinat *num ma-*
eres, quia luxurioſus non eſt contentus de vna, *trimonii.*
n matrimonio datur gratia homini, vt ſit conten-
e ſua vnica, & ſic pronitas & concupiſcentia ad
as mulieres tollitur per copulam ſingularem: Se-
lum bonum eſt, nam concupiſcentia inordinata
nat ad delectationem, & non ad fructum & vtili-
m fructus, qui eſt proles, ſed tantum ipſa quærit
facere ſuæ concupiſcentiæ, & ideo in matrimo-
datur gratia & adiutorium, vt non cognoſcat v-
m niſi cauſa prolis, & ſic talis inclinatio tollitur
opulam vtilem & fructuoſam: Tertium bonum
ſtud, nam poſt impletionem & operis carnalis cõ-
mationem generatur faſtidium & nauſea, vnde
quam luxurioſius cognouit illam, reſpuit illam,
ſiderat aliam, & ideo in matrimonio datur gra-
x adiutorium, vt ſemper velit eſſe cum ſua vnica,
c tale faſtidium tollitur per copulam inſeparabi-
Et vlterius ex copula ſingulari naſcitur bonum
fidei,

fidei, vt ad aliam non accedat, & ex copula vt
quitur bonum prolis, & ad hoc bonum ordinat
matrimonium, quãtum ad officium naturæ, &
ex copula inseparabili oritur bonum Sacrament
talis copula inseparabilis est Sacramentum co
ctionis spiritualis iam dictæ. Et sic tria bona n
tur ex matrimonio, scilicet fides seu fidelitas,
& Sacramentum, & sic gratia præstat remedium
tra concupiscentiam, & ideo matrimonium est
natum in remedium contra concupiscentiam
per gratiam, quæ in eo datur, reprimitur concu
tia in sua radice, vt sit moderata, & etiam per il
bona, quæ sunt in ipso, honestat ipsam copulam
nalem & ipsam concupiscentiam, vt scilicet act
quem concupiscentia inclinat, careat turpitu
& fiat honeste, quia illa tria bona cooperiunt tur
dinem illius actus, qui alias esset turpissimus &
cusabilis, & nullo modo licitus, ita quod illa tria
vel vnum eorum excusant coitum, vt non sit p
tum, quia alias esset peccatum. Et sic matrimo
dat remedium, vt non sit peccatum, quod alias
peccatum, quia plus habent illa tria bona de hon
te & bonitate, quam illa operatio habet de turpi
ne & inhonestate. Item etiam matrimonium d
medium contra ardorem concupiscentiæ & o
eius corruptiones, quæ sequerentur, si matrimo
non esset, quia dum satisfacit concupiscentiæ in
matrimoniali, tunc ipsa concupiscentia non ita
tat, sed remittitur feruor libidinis, quia multi vr
tur per concupiscentiam, nisi haberent vxorẽ, q
cognoscendo euadant ardorem & aduſtionem
nis, & ideo melius est nubere quam vri. Et sic m
monium liberat à peccato, quod alias commit
tur. Et sic apparet, quod in matrimonio tria con
rantur, primo signum seu significatio seu Sacra
tum, officium, & remedium. Et quantum ad sig
cationem, duplex est significatio, quia significat
iunctionem Christi & Ecclesiæ per amorem &

Matrimonium est in remedium.

Tria in matrimonio.

for

atem & coniunctionem naturæ. Et ſimiliter
eſt officiū in matrimonio, vnum eſt per mu- *Duplex offi-*
nutritionem viri & mulieris, quia ad inuicem *cium.*
uent & nutriunt & iuuant, & aliud eſt officium
creandum prolem. Similiter eſt duplex reme- *Duplex re-*
vnum quantum ad fluxum concupiſcentię, ſci- *medium.*
t homo non tendatur neque vadat in omnem
rem, aliud remedium eſt quantum ad inordina-
n, vt ſcilicet non cognoſcat mulierem amore
is & delectationis, nec ſine affectu matrimo-
ed cauſa prolis. Et ſic ſunt duo ſignificata, duo
,& duo remedia, primum ſignificatum & pri-
officium & primum remedium ſunt in Sacra-
matrimonii quantum ad coniunctionem ani-
n, ſed ſecundum ſignificatum & ſecundum of-
& ſecundum remedium ſunt in eo quantum
iunctionem corporum. Sicut autem in aliis
entis eſt aliquid viſibile ſeu ſenſibile exterius
ens, & aliquid inuiſibile, quod ſignificatur, ita
er eſt in iſto Sacramento, quia aliter non eſſet
entum, & ideo in iſto Sacramento ſunt verba *Materia &*
a exteriora ſeu actus & operationes exteriores *forma ma-*
erum corporalium, quæ ſunt in aliis Sacramen- *trimonii.*
t in Baptiſmo ablutio aquæ. Et ideo iſtud Sa-
ntum fit ſicut Sacramentum Pœnitentiæ, in
on erat aliqua res corporalis, ſic ergo verba ex-
dicta à viro & muliere, per quæ ſignificatur &
atur conſenſus interior amborum, ſunt totum
quod apparet primo in matrimonio, & ipſe cō-
interior eſt illud, quod ſignificatur in matri-
o, ſicut Confeſſio ſignificat cōtritionem & diſ-
tiam interiorem in ipſo Sacramento Pœniten-
Et deinde ex illo cauſatur vinculum obligato-
nter virum & mulierem inuiſibile & ſpirituale
iunctio, quæ nunquam diſſolui poteſt, & hoc
dinatione diuina, quia Deus inſtituit matrimo-
propter ſignificationem cōiunctionis ſpiritua-
iſtud vinculum obligatorium tantum propter

mutuum

mutuum consensum viri & mulieris expressu
claratum per verba exteriora vtriusque vel pe
alia est proprie matrimonium. Sic ergo consen
verba declaratus non est matrimonium, sed
matrimonium, & sic sunt ibi tria per Ordinem
cet verba exteriora significantia, & ipse con
spontaneus viri & mulieris, & ipsum vinculu
gatorium tantum indissolubile & infrangibile,
vinculum est Sacramentum & significat conitu
nem spiritualem inter Deum & animam, & in
lium Dei & humanam naturam sibi personalit
pulatam, & inter Christum & Ecclesiam, & ide
pter talem significationem causatur tale vin
indissolubile. Et vlterius ex tali vinculo obliga
per quod vir transit in potestatem mulieris, & t
in potestatem viri quantum ad corpus, sequitu
ma coniunctio, quæ est copula carnalis, & ide
pter talem obligationem vir tenetur reddere
tum mulieri, & mulier viro. Et sic apparet, qu
consensus voluntarius expressus per verba caus
petuam obligationem ex Dei ordinatione. It
iam apparet, quod in matrimonio semper possu
duo bona, scilicet fides & Sacramentum, qu
non semper sequatur proles & fructus, vnde
ibi esse fides & fidelitas propter solutionem de
etiam semper est Sacramentum & signum co
ctionis spiritualis, immo coniunctionũ spiritu
iam dictarum.

Ecce quid significat matrimonium.

¶ *Quod summe debet timere omnis C*
stianus, ne violet matrimonium
vel alterius.

TITVLVS CCCXIX.

ET quoniam ipsum matrimonium est tantu
cramentum & tam magnum, & institutum
dinatum ad repræsentandum & significandum
gnas & sanctissimas coniunctiones spirituales

ctas, cauere debent omnes, qui sunt in matri-
o, ne deturpent & violent tantum Sacramen-
Deo ordinatum, quia qui violat & deturpat si-
, facit iniuriam rei significatæ per illud & illi,
stituit illud Sacramentum. Et quæ maior iniu-
am iniuriare & deturpare coniunctionem Filii
m humana natura in vna persona, quę est sum-
noranda, cuius coniunctionis ipsum matrimo-
est signum & Sacramentum? Et quæ maior in-
quæ iniuriare coniunctionem Christi & Eccle-
ius ipsum Sacramentum est expressum signũ?
nim ipsas coniunctiones contemnit & iniuriat,
s est maxima vindicta, inhonorat enim huma-
m Christi, personam Filii Dei, & totam Eccle-
Et similiter debet cauere omnis homo, ne vio-
deturpet matrimonium alterius coeundo cum
eius, & cogitet, quantum inhonorat & detur-
cum seu vituperat, qui ipsum matrimonium in
iso instituit, & vni viro vnam mulierem copu-
Honorandum est igitur matrimonium propter
n, qui ipsum instituit.

omparatio Christi ad Ecclesiam, sicut iri ad vxorem, & sponsi ad sponsam.

TITVLVS CCCXX.

quia Christus se habet ad Ecclesiam siue ad
hristianitatem sicut vir & sponsus ad vxorem &
onsam, ideo quilibet vir & sponsus bonus amat
vxorem in amore casto, puro & bono & singu-
& econuerso sponsa bona sponsum suum: ita si-
er Christus diligit Ecclesiam suam amore castis-
, purissimo & mundissimo, & etiam Ecclesia a-
Christum, & iste amor est inuiolabilis & perpe-
Et sicut sponsus bonus & verus ornat, decorat
ulcrificat sponsam suam quantum potest iuxta
rem suum, ita Christus ornat suam Ecclesiam

omni ornamento & ſpirituali & corporali, & in extra, quantum fieri poteſt iuxta honorem ſuum ſicut etiam bonus ſponſus caſtigat ſponſam ſu vxorem, ſed non deſtruit eam, ſic Chriſtus c Eccleſiam, ſed non deſtruit eam. Et ſicut bonus ſus non vult permittere ſponſam ſuam errare ſe uiare, ſic nec Chriſtus permittit ſuam Eccleſia rare neque deuiare. Et ſicut ſponſus defendit ſam ſuam, ſic Chriſtus Eccleſiam ſuam. Et ſicut ſponſa honorat & timet ſponſum ſuum, ſic Ec Chriſtum. Et vt omnia concludamus: ſicut in c bus ſe habet bonus ſponſus ad ſuam ſponſam, ſic ſtus ſe habet ad Eccleſiam ſuam. Et quia ſpon immortalis, ideo etiam ſponſa eſt immortalis; omnibus modis erit proportio.

¶ *Epilogatio.*

TITVLVS CCCXXI.

DEclaratum eſt igitur de modo & forma, in bus Ieſus Chriſtus Dei Filius & verus hom quam verus Medicus & Saluator dat bene eſſe & tiam & ſalutem & omnia neceſſaria homini lap qualiter homo de facto recipit, & qualiter virtu ſionis & mortis Chriſti applicatur homini, & e de modo regenerandi & renouandi hominem corporandi hominem cum Chriſto. Et manife eſt, quod Chriſtus operatur circa hominem ren dum & perficiendum & complendum per res vi les & ſenſibiles, quæ ſunt Sacramenta, & quod v ſalutifera deſcendit & deriuatur à ſua diuinitate, eſt in Chriſto, per eius humanitatem in ipſa Sacra ta, ita quod ipſa Sacramenta viſibilia ſunt inſtru ta Chriſti, per quæ tangit hominem, & applicat virtutem homini indigenti, & virtus paſſionis C ſti copulatur hominibus, & quod ipſa Sacram ſunt quædam memorialia paſſionis Chriſti ſig cantia paſſionem præteritam, quia ipſa paſſio op

hominibus per memoriam eius. Et ideo Chri-
mpleuit Ecclesiam & Christianitatem memo-
us suis, vt virtus suæ passionis, quæ est præteri-
nper remaneat & saluet homines:
claratum est etiam, qualiter ipsa Sacramenta
rdinata & institutа secundum necessitatem &
entiam hominis, cui Sacramenta debent appli-
quod quinque prima Sacramenta, scilicet Ba-
us; Confirmatio; Eucharistia, Pœnitentia, &
ma vnctio, respiciunt indigentiam cuiuslibet
is in se principaliter, inquantum est singularis
a: sed duo vltima, scilicet Ordo & Matrimo-
ordinantur ad alterum; ita quod ille, qui reci-
principaliter recipit propter alios, & non pro-
, quia ad hoc ordinantur, quia Sacramentum
is ordinatur ad multiplicationem spiritualem
tianorum & ipsius Ecclesiæ, & ad multiplican-
ad renouandū in esse spirituali, quia per ipsum
potestas administrandi Sacramenta; sed matri-
um ordinatur ad multiplicationem naturalem
poralem fidelium Christianorum, ad renouan-
& multiplicandum in esse naturæ. Vnde sicut in
hominis sunt quædam vires & virtutes ordi-
d conseruationem speciei, sic similiter in spiri-
us quinque sunt Sacramenta respicientia per-
ad perficiendum eam gratia; sed Ordo & Ma-
nium sunt ad conseruandum & perficiendum
Ecclesiam, & ideo quia ista duo respiciūt mul-
nem; & alia quinque respiciunt personam sin-
m; sicut multitudo sequitur vnitatem; ita ista
cramenta sequuntur post alia quinque, & vlti-
nitur Sacramentum matrimonii, quia modi-
abet de spiritualitate, nisi quantum ad signifi-
em, quia in hoc est maximum Sacramentum.
claratum est etiam, qualiter duo sunt effectus
nentorum, qui remanent in homine recipiente
nenta, scilicet gratia & character seu signum
bile. Et sic ex omnibus apparere possunt nu-

merus & ordo & ſufficientia & operatio Sacra
torum. Et ſic apparet, qualiter ipſa Chriſtian
Eccleſia Chriſti eſt armata inuictis armis & m
mentis ſpiritualibus, ita vt nihil ei deficiat in a
& quod totum bonum Eccleſiæ Chriſtianitatis
tus theſaurus eius conſiſtit in Sacramentis, &
exercitium eius eſt in vſu Sacramentorum. Et
Chriſtianitas & Eccleſia continet in ſe totam
tem Chriſti per ipſa Sacramenta ſanctiſſima, &
eſt abundantiſſima, pleniſſima, ditiſſima in reb
ritualibus. Et ſic apparet, quod ipſa Sacramen
cleſiæ ſunt bona principalia ipſius Chriſtianit
Eccleſiæ Chriſti, & omnia alia ſunt minus pri
lia & quaſi accidentia & acceſſoria, quaſi quæda
namenta vel quædam ſuſtentamenta. Vnde Chr
nitas à Chriſto datur & deriuatur, & ideo bona
Chriſtus ei dedit, ſunt principalia, ſicut ſunt S
menta, in quibus dedit ſeipſum ipſi Eccleſiæ; ſe
bona dantur ab hominibus. Et ideo cauendum
ſumme fugiendum, ne bona Eccleſiæ & Chriſ
tatis principalis à Chriſto data reputẽtur minus
cipalia & data ab aliis, quæ ſunt nihil, & quaſi
dentalia reputentur principalia & maiora. O q
iniuria eſſet iſta contra Chriſtum! ô quantus
temptus! ô quanta inordinatio! ô quanta cœc
deuiatio! Cauere igitur ſumme debent à tanto
& à tanta iniuria miniſtri Eccleſiæ. Et quid eſſet
re hoc, niſi reputare corpus maius quam anima
animam reputare minus principalem, & eleuare
pus ſupra animam, mortale ſupra immortale, c
rale ſupra ſpirituale, & viſibile ſupra inuiſibile?
ergo hoc peruertere totum ordinem Chriſtian
& Eccleſiæ Chriſti quantum eſt in ſe. Quomo
lis miniſter, qui hoc faceret, concordaret cum
ſto, cuius eſt miniſter, cuius bonorum ipſe eſt d
ſator. Quomodo eſſet dignus diſpenſare & min
re bona Chriſti principalia, quæ pro nihilo re
Sint igitur ſolliciti & intẽti omnes miniſtri Ecc

norent Sacramenta Ecclesiæ, quorum sunt di-
atores, & propter quæ ipsi honorantur, vt simul
niant ad eum, à quo omnia Sacramenta habent
n & originem. Amen.

e iudicio vniuersali & resurrectione
enerali: & ostenditur, quod iudicium
niuersale est venturum de necessitate
um resurrectione generali, in quo omnes
omines & tota natura humana resur-
ent cum propriis corporibus ad recipiẽ-
um publice completam & finalem re-
ributionem & suum finale complemen-
um secundum veram iustitiam.

TITVLVS CCCXXII.

VOniam autem liber seu ista scientia est de ho- *Epilogat to-*
mine, vt in principio dictum est, ideo oportet *tum librũ.*
re in isto libro omnia, quæ pertinent ad homi-
de principio vsque ad finem, & totum proces-
ominis siue humanæ naturæ. Et quoniam data
m in isto libro cognitio de homine sufficiens, &
sum est, quod homo factus est à Deo, & quod
er ipsum facta sunt omnia, & qualiter homo ob-
r Deo, & ad quæ obligatur, & quod homo, in-
um est talis naturæ, est præmiabilis & punibilis
s operibus, & ostensum est totum debitum ho-
, & ostensum est etiam, qualiter homo fuit la-
à suo primo statu, & qualiter facta est operatio,
ensum est, quomodo homo per Sacramenta sur-
lapsu, & sanatur & reducitur ad statum primũ,
ssit operari & facere opera, quæ debet facere, si
Si ergo duo opera, quæ Deus fecit circa homi-
iam præcesserunt, scilicet opus conditionis & o-
estaurationis seu reparationis, ideo non restat

niſi opus glorificationis & præmiationis ſeu
retributionis, quia tria opera Dei ſunt circa ho
vt dictum eſt, & etiam includitur in iſtis opus g
nationis. Ipſe enim homo eſt opus Dei viuum
pter quod fecit omnia alia opera, ad cuius ſalut
vtilitatem ſua prouidentia ſemper apparet man
eſſe intenta. Et ideo impoſſibile eſt, quod Deu
linquat hominem incompletum, & quod non
pleat omnia, quæ ſunt completa circa hominem
cundum quod natura hominis requirit. Poſtqu
nim incepit & continuauit opus ex bonitate,
compleat: Et quoniam homo eſt talis naturæ ra
ſuæ voluntatis liberæ, quod nullo modo poteſt
ſed operatur libere, & eſt Dominus operum ſuo
& hoc non habent aliæ res inferiores, quæ oper
ex neceſſitate, ideo iam concluſum fuit ſuper
quodam capitulo de comparatione hominis ad
res penes liberum arbitrium, quod opera homin
bent talem natura ſuper opera aliarum rerum,
ſunt remunerabilia & eis debetur retributio, ita
homo taliter factus eſt, quod per ſua opera pri
debet acquirere retributionem & ſuum finale co
plementum, ita quod prius debet mereri & lucr
poſtea ei debet fieri retributio & dari merces p
ſtitiam, ita quod homo eſt talis naturæ, quod
acquirere ſuum complementum & finale bonu
iuſtitiam & per merita præmiationis & ſolutio
iuſtitiæ & retributionis. Et ideo concluſum fu
quod neceſſe eſt, quod omnia opera hominis
centur & diſcutiantur in veritate, vt veraciter r
ant quod eis debetur ſecundum veram iuſtitia
ideo vt non oporteat hic reiterare omnia, quæ
ſunt ibi in illo capitulo, recurrendum eſt ad illu
pitulum, quia eſt fundamentum & radix iſtius

Quod neceſſario fiet iudicium.

Et ideo iam firmum eſt & impoſſibile eſt aliter
quin fiat iudicium verum & diſcuſſio de operib
minis ſiue bonis ſiue malis, & ideo non reſtat
rare, niſi qualiter fiat iſtud iudicium & talis diſc

&

aliter fiat iſta retributio & præmiatio & ſolutio. etiam iam declaratum eſt in capitulo de gaudio iſtitia, qualiter neceſſe eſt & erit, quod quælibet a recipiet ſuum corpus proprium ad complemẽ- riſtitiæ vel gaudii, & ſic iam probatum eſt re- ctio corporum, & non reſtat probare, niſi quo- o fiet. Et quoniam iſtud erit vltimum opus Dei humanam naturam, & erit Confirmatio totius anæ naturæ, & per conſequens totius mundi, qui s eſt propter hominem. Et ideo oportebit, quod etributio finalis, quę erit complementum omni- fiet eo modo, quo conuenit Deo & homini. Vn- tud opus ſolum erit opus Dei ſine adiutorio ali- s creaturæ, & ipſa natura humana nihil operabi- niſi ſolum recipiens retributionem & ſolutionem debitam, & ideo modus faciendi iſtam retribu- em finalem oportebit, quod ſit iuxta naturam um operum bonorum & malorum, ſecundum d eis conuenit, quia neceſſe eſt, quod bona opera ala habeant ſuum complementum. Et quoniam is operibus debetur honor, laus & gloria, malis confuſio, verecundia & vituperium, ideo opor- t, quod opera & meritoria, quæ facta ſunt propter m, recipiant tantum honorem & laudem & glo- n, qua non poſſit maior excogitari, & mala opera facta ſunt contra Deum, recipiant tantam con- onem, quæ non poſſit maior excogitari, & per cõ- ens ipſi homines, quæ fecerunt ipſa bona opera mala, recipiant ipſam laudem & gloriam, ſeu con- onem & verecundiam, & ideo propter hoc neceſ- t, quod fiat iudicium vniuerſale, in quo ſimul ſint nes homines & omnes Angeli & omnes creatu- quę habent intellectum & rationem, & ipſe Deus, omnia opera bona & mala videantur & cognoſcã- clare ab omnibus, vt ſcilicet ille, qui fecit opera na, videat ea clariſſime, & omnes alii etiam vide- . Quamuis enim, cuilibet homini poſt mortẽ cer- ſit ſtatim cognitio de ſua damnatione vel præmio,

Quod finale iudicium erit complementum omnium.

Quare fiet iudicium.

tamen omnibus non est notum hoc, & ideo in f
iudicio omnibus fit notum clarissime, & ista n
& visio, quę ab omnibus fiet, causabit maximum
dium seu maximam tristitiam: Hoc autem non
fieri nisi in futuro & vniuersali iudicio, in quo si
natura humana & angelica cum Deo. Ideo nece
rit propter hoc, quod quilibet portèt omnia ope
scripta in se ipso & in sua conscientia, & quod
conscientiæ & corda omnium hominum clari
ab omnibus cognoscantur, vt sic boni recipian
nam & vniuersalem laudem & honorem, & ma
cipiant malam & vniuersalem confusionem, ne
ter opera bona & mala haberent suum comple
tum. Item etiam hoc summe conuenit malis o
bus, quia propria cognitio de malis operibus in
damnato maximam pœnam, cum videt se per su
pera propria iuste damnari. Et conuenit malis o
bus ipsa confusio, quæ est propria ipsorum pun
quia homines magis timent confusionem quam
quid aliud: Quia etiam pœna ignis competit an
libus, quia etiam possunt sentire dolorem, sed
possunt sentire confusionem, & ideo hoc solum
uenit hominibus & rebus rationalibus, & ideo
lent magis homines pœnam doloris quam confu
nem, & hoc ideo, quia mala opera sunt illius nat
quod semper volunt celari & nullo modo cogn
& ideo eorum punitio propria est, quod publice
& manifestentur, vt recipiant confusionem & v
cundiam. Et ideo quia ipsa mala opera debent p
ri vltima punitione, & recipere propriam retribu
nem in summo, & hoc non posset fieri, nisi fiere
dicium vniuersale, in quo recipiant confusione
niuersalem. Vnde si ista publica confusio & ge
lis non fieret, & peccata & alia mala opera non p
rentur ad complementum, nec Deus daret eis
mam retributionem. Vnde nihil magis timent &
minantur mali homines quam confusionem, &
est magis contra eorum voluntatem, & ideo m

Corda hominum ab omnibus cognoscentur.

Confusio est propria pœna damnatorum.

vel

nt punire quacunque alia pœna, quam compa-
coram Deo & coram omnibus Angelis & homi-
. Et quia ſuper omnia homines nollent, quod
a cordis eorum ſcirentur, quia nihil magis abſ-
it malus homo, quam conſilium ſecretum ſui
s & intentionem malam & falſam & dolum cor-
i, ideo per contrarium neceſſe erit, quod conſi-
reta cordis & malæ cogitationes & intentiones
æ occultæ publicentur & manifeſtentur tanta
feſtatione, tanta claritate, quod non poſſit eſſe
r, vt ſicut in ſecreto cordis dilexerunt proprium
rem ſecretum & propriam laudem contra ho-
n Dei, ita manifeſtentur ſecreta cordis omnibus
nfuſionem eorum. Sicut autem dictum eſt de
bus malis & conſiliis cordium, ita ſimiliter di-
um de operibus bonis & intentionibus bonis.
illud, quod eſt confuſio malorum operum, eſt
gloria & honor bonorum operum, quia ſicut
catio malorum operum eſt cauſa confuſionis,
blicatio bonorum operum eſt cauſa laudis &
ris & gloriæ. Et ideo ſicut operibus malis & co-
onibus debetur publica confuſio tanta, quod
oſſit eſſe maior, ita etiam bonis operibus & in-
onibus rectis debetur publica laus & gloria, &
tanta, qua non poſſit eſſe maior. Vnde tam bo-
am mali cognoſcent veritatem, ideo tam boni
mali laudabunt opera bona ac approbabunt, &
ndēt & vituperabunt ac abominabuntur omnia
opera & in ſeipſis & in aliis, quia omnes recte
abunt & laudabunt, quod eſt laudandum, & vi-
abunt, quod eſt vituperandum, & vtentur ra-
. Sic ergo publica laus & publica confuſio, pu-
affirmatio & publica confuſio, publica affirma-
publica reprobatio de neceſſitate concludunt,
iudicium vniuerſale debeat fieri, in quo omnes
nes ſimul habent reſurgere cum eorum operi-
ogitationibus & voluntatibus. Et quia non ſunt
uo iudicabilia, videlicet bona opera & mala, quę

Quod reuelabuntur conſilia cordium.

Bonis operibus debetur laus.

Concluſio, quod neceſſario fiet iudicium.

ſunt contraria interſe, ideo quia duo contraria cognoſcuntur & videntur, quando ſunt inſi principaliter, ideo oportet, ſi omnia debeant ſime & perfectiſſime iudicari, quod ſimul appa eodem tempore. Et ſic in futuro iudicio erunt omnia bona & mala, vt videatur vnum iuxta ali ſic per talem appropriationem mala videantur vituperabilia & maiori confuſione digna, & ip na magis laudabilia appareant, vt ſic publica co maior ſit per publicam laudem, & publica laus ſit propter publicam confuſionem, vt ſic vnum augmentet. Sic ergo natura operum bonorum tura malorum operum de neceſſitate conclud requiruntiudicium generale omnium homin mul, & ideo neceſſe eſt, quod Deus reſpondea ordinet iuxta eorum naturam, aliter vniuerſu poſſet eſſe completum, quia hoc deficeret: H tem fieri non poteſt, videlicet quod aliquid d in vniuerſo.

¶ *Sequuntur aliæ rationes, quæ proban idem, & alia fundamenta ex part minis.*

TITVLVS CCCXXIII.

PRæterea natura gaudii & triſtitiæ conclud dicium vniuerſale eſſe venturum. Vnde n eſt, quod gaudium bonorum ſit tantum, quo poſſit eſſe maius, & quod triſtitia malorum ſit quod non poſſit eſſe maior, & hoc loquendo de tia & gaudio, quæ veniunt ab extra. Et ideo bon gis gaudebunt, cum videãt, quod opera bona videantur & approbentur publicè coram Deo ta natura humana & angelica, & etiam mali dolebunt de publica confuſione. Ideo ad comp tum gaudii & triſtitiæ neceſſe eſt, quod fiat iud vniuerſale & publicum coram omnibus hom & Angelis.

P

eterea humana natura est vna natura, vna spe- *Alia ratio.*
& non duæ, & tota est iudicabilis per iudicium
utionis, & solum est vnus iudex scilicet Deus,
o toti humanæ naturæ iudicium conuenit vnũ
utionis completum & finale & commune, vt si-
ota iudicetur, & nõ fiant duo iudicia, sed vnum
nibus insimul. Vnde cum omnes homines sunt
iabiles & punibiles per iustitiam, cum sint eius-
aturæ & eiusdem speciei, conuenit valde, vt sit
iudicium generale, in quo tota natura humana
iatur & recipiat vltimum complementum & fi-
retributionem: Et ideo finalis & completa re-
io, quæ dabit complementum naturæ humanę,
fieri simul & semel, quia est vltima forma, quia
mplius addetur neque diminuetur. Vnde val-
tionabile esset, quod homo per seipsum com- *Prioritas*
ur sine alio & reciperet suam vltimam retribu- *mortis vel*
m siue in bono siue in malo, quia quamuis vnus *posteritas*
o est prior altero per generationem, & vnus mo- *nihil iuuat*
prius quam alter, tamen propter hoc vnus non *in iudicio.*
iudicari in finali iudicio, nec consummari ne-
ompleri prius quam alter, quia ista prioritas &
rioritas non est alicui à seipso, sed ab alio, neq; a-
propter istam prioritatem vel posterioritatem
tur vel demeretur, quia nullus meruit vel de-
it, quod esset prior vel posterior, & ipsa retribu-
nalis cuiuslibet debet fieri secũdum propria me-
el demerita. Et sic postquam prioritas vel po-
ritas nihil facit ad retributionem, cum omnes
ines sint vnius naturæ & iudicabiles iudicio re-
tionis, & ab vno & eodẽ iudice, sequitur, quod
natura humana & quælibet eius pars insimul de-
udicari in finali iudicio retributionis, nec vna
debet præcedere aliam, nisi sit aliqua causa sin-
is & prærogatiua specialis: Vnde oportet, quod
ana natura sit simul tota congregata, & tota vi-
seipsam in propria forma, quia postquam per iu-
m retributionis debet diuidi in duas partes, an-
tequam

tequam finaliter diuidatur, neceſſe eſt, quod co
gatur, vt ſit tota ſimul, quia diuiſio ſeu ſeparati
ſupponit aliquam vnionem. Et quia tota huma
tura non potuit vnquam eſſe ſimul & in propr
ma tempore meriti & generationis, conuenie
quod ſit tota ſimul tempore præmii & retribut
& quod illæ duæ partes, quæ fient de natura h
na, tota ſimul adinuicem ſe videant principalit
per talem ſeparationem vna pars, ſcilicet bono
ſumme gaudeat, & altera pars, ſcilicet malorum
me triſtetur, & in æternum pars malorum recor
de gloria & gaudio bonorum ad augmentation
mentorum eorum, & pars bonorum recorde
miſeria malorum ad eorum gaudium augme
dum, videlicet quod ipſi ſunt ab illa miſeria ere
liberati, quod non fieret, niſi omnes mali ſimul
rent ad oculos omnes bonos, & boni viderent
omnes ſimul. Vnde notitia per experientiam eſ
fecta notitia, & talis notitia deficeret in perpe
bonis & malis. Oportet ergo, vt tota natura hu
ſemel congregata ſit inſimul, & poſtea diuidatur
mali magis cruciabuntur in ſeipſis, & boni magis
debunt, quam ſi hoc non fieret. Sic ergo ex par
turæ humanæ concluditur, quod oportet, qu
num iudicium generale fiat de tota natura hu
inſimul, & ita conuenit naturæ humanæ & ope
eius.

¶ *Quod iudicium generale totius hum naturæ requirit reſurrectionem gen lem inſimul omnium hominum.*

TITVLVS CCCXXIV.

ET quoniam humana natura debet conſum
per finalem retributionem, & ideo eſt iudic
iudicio retributionis, ideo eo modo debet fieri
ma retributio, quo conuenit humanæ naturę. Et

turam humanam pertinet corpus & anima, & est composita ex natura corporali & spirituali, res sunt naturæ in vniuerso, vt declaratum fuit titulo de natura angelica, scilicet corporalis tan- spiritualis tantum, & natura composita ex natu- riusque, & ista est humana natura: ergo ad natu- humanam pertinent & corpus & anima, natura oralis & spiritualis, ergo postquam ipsa est iudi- s & præmiabilis, debet recipere finalem retri- nem tam in corpore quam in anima, & necesse iod iudicetur tam in corpore quam in anima in- ,quia anima non est humana natura, neque cor- t humana natura, sed vtrunque insimul coniun-

Iudicabitur in corpore & in anima.

. Et ideo quia homo est iudicabilis, necesse est, anima reuniatur corpori, & recipiat finalem re- tionem, vnde meruit vel demeruit, non in cor- antum, nec in anima tantum, sed in corpore & a simul, ergo simul in corpore & in anima debet ari & præmiari vel puniri finaliter, in corpore & ma simul debet recipere suam vltimam & fina- tributionem. Quamuis enim anima, ad statim exit de corpore, vel præmietur in cœlo, vel pu- r in Purgatorio, vel damnetur in inferno, tamen t completa retributio nec finalis, nisi anima ite- niatur corpori, quia anima non est homo, ne- orpus est homo. Et quia iudicium vniuersale & utio finalis debet fieri in tota natura humana, tur ex necessitate, quod tota natura humana de- surgere in corpore & in anima, & quod quæli- ima recuperabit suum proprium corpus, & sic bet homo, qui est pars humanæ naturæ, compa- n vltimo & finali iudicio, quod respicit totam am & totam communitatem hominum inquã- unt homines, vt sic tota natura humana cum o- us partibus suis completa sit simul & nihil ei de-

Ergo simul colligata sunt iudicium vniuersale urrectio mortuorum generalis. Et hoc quidem rit complementum vniuersi, quod constat ex

Resurrectio & iudiciũ erũt simul.

tribus

tribus naturis, vt dictum est. Ergo cum natura
ralis tantum & natura spiritualis tantum ma
æternum; conuenit & necesse est, quod natur
posita ab vtrisque etiam maneat in æternum.
in humana natura fit quædam separatio istaru
rum naturarum per mortem, sequitur, quod
uersali & finali retributione, in qua omnia &
complebuntur, tota humana natura reinteg
tam in corpore quam in anima, sed non in eode
tu, sed secundum exigentiam meritorum & de
torum, quia hoc requirit ordo vniuersi. Igitu
& complementum totius vniuersi requirit, quo
vniuersalis resurrectio & completa retributio o
meritorum & demeritorum, & nihil maneat i
nitum & nihil irremuneratum vsque ad mini
quadrantem. Ordo & complementum vniue
iam requirit, quod sint tres naturæ iam dictæ.

Corpora resurgentium in æternum manebunt.

ex istis concluditur generalis resurrectio bonor
malorum hominum, quia postquam anima ma
in æternum, necesse est, quod corpus maneat in
num siue in bono siue in malo, quia vtrunque
decorem vniuersi & pulcritudinem, quia totu
secundum iudicium rectum & iustum, in quibu
sistit decor & pulchritudo vniuersi. Vnde non
esse, quod pars aliqua humanæ naturæ remane
æternum, & aliqua non, quia est vna natura, &
debet tota remanere vel nihil de ea, & ideo post
anima remanet perpetuo, necesse est etiam,
corpus remaneat perpetuo: Nec potest esse, quo
qua anima recuperet corpus suum & aliqua non
ordo vniuersi requirit, quod tota humana natu
maneat in æternum in corpore & in anima. E
quamuis pueri non essent iudicabiles, quia nihil
runt ex propriis, neque meruerunt neque dem
runt, sed ex aliena culpa contraxerunt culpam;
imputatur eis si non sint baptizati; attamen pr
vniuersi complementum necesse erit eos resu
quia non solum iudicium vniuersale requirit re

ctio

em omnium hominum, ſed etiam ordo & com- *Alia ratio.*
ntum vniuerſi requirit hoc.

n etiam iam declaratum eſt in capitulo de la-
quod humana natura in primo ſtatu fuit facta
rtalis, ſed mors intrauit propter pœnam & pu-
em primi hominis, vt declaratum eſt, ita quod
us homo non peccaſſet, anima nunquam fuiſ-
arata à corpore; ſed totus homo in anima &
re finaliter fuiſſet remuneratus in gloria, & id-
entio Dei erat, quod humana natura ſimul in
re & in anima maneret in æternum. Ergo cum
na natura non obſtante, quod mors intrauerit
er peccatum; debet recipere vltimam mercedē
dum merita vel demerita; ſequitur, quod inte-
ur in corpore & in anima, quia iſto modo Deus
uerat, quod in corpore & in anima æternaliter
eraretur. Vnde poſtquam Deus propter pecca-
dæ non deſtruxerat humanam naturam, ſed fe-
m multiplicari & creſcere, vt patet, ſequitur,
pſe vult, quod de natura humana fiat illud, ꝙ
aliter ordinauit, & eo modo, quo ordinauit. Et
ropter primam ordinationē Dei oportet, quod
mana natura ſimul in corpore & in anima re-
uam vltimam mercedem.

terea cum iam declaratum ſit, quod eſt neceſ- *Alia ratio.*
d reſurrectio fiat: ſed cum nos videamus ad o-
, quod homines moriuntur, & tamen non re-
t, quia videmus eorum corpora remanere in
gnum eſt, quod exſpectatur reſurrectio gene-
nnium inſimul, poſtquam omnes debent re-
, vt iam declaratum fuit.

vel nullus reſurget, vel omnes reſurgent. Er- *Alia ratio.*
quis iam reſurrexit, argumentum eſt, quod o-
eſurgent. Sed iam ſurrexit Chriſtus verus ho-
i fuit vere mortuus, ergo etiam omnes reſur-
uia reſurrectio debetur humanæ naturæ, nec
oſſibile, cum iam ſemel factum eſt. Sicut enim

vnus

Eadem virtute, qua Christus resurrexit, & nos resurgem⁹.

vnus potuit resurgere, ita etiam omnes per
virtutem, qua ille resurrexit, poterũt resurge
surrexit Christus, qui fuit vere mortuus, &
corpore & in anima in æternum: hoc certissi
& nulli dubium, quia si Christus non surrexit
tuis, sed adhuc mortuus, est, tunc quæro, vn
Christianitas tota, quæ antea non erat, quæ to
datur in Christo, & in nomine Christi est f
quæ etiam tota credit in Christum, & in
Christi facit omnia. Si enim Christus adh
mortuus, cum fuerit ita crucifixus & ab inimi
occisus, & fuerit summe pauper nihil habens
mundo, quæro, quis hominum ausus fuisset p
re ipsum post mortem suam? quæro, quis præd
ipsum per totum mundum cum tanta fortit
quis fuisset ita stultus? Ergo cũ videmus ipsam
stianitatem sic fundatam, sic ordinatam & regu
& sibi totaliter obedientem, & quia scimus ips
re fuisse mortuum & sepultum, si comparem⁹
quæ sunt secuta post mortem ad ipsam morte
possibile esset, quod ipse adhuc esset mortuu
nisi ipsemet fecisset omnia illa, quæ secuta su
mortem suam, nullus alius fecisset. Si enim g
frumenti, quod ponitur & sepelitur in terra, te
moriatur & non reuiuiscat, tunc nihil amplius
eo super terram nec multiplicatur. Si autem
multiplicatum, signum fuit, quod granum re
viuificatum est: Ita similiter postquam vere m
fuit Christus & sepultus, si non reuixit iterum
eo fuit virtus, per quam resurrexit, sequitur,
nulla multiplicatio secuta fuisset post mortem
Sed cum ad oculum videamus Christum fuiss
tiplicatum in infinitum post mortem suam,
uertisse multos homines totaliter post morte
ipsum & ad suam fidem & amorem, & ad mo
pro eo, sequitur verissime, quod ipse iterum
& à mortuis surrexit. Et hoc non potuit fieri,
eo fuisset virtus aliqua, sed non humana, quia

otuit ſeipſum facere viuere, nec anima potuit
re corpus ſuum; ergo ſequitur, quod ibi erat
Dei, quæ fecit hoc: ergo virtus diuina ſuſcita-
riſtum à mortuis: ergo ſequitur, quod Deitas
m corpore. Sic ergo poſtquam de facto Chri-
rrexit à mortuis, ſequitur, quod omnes homi-
ſurgent eadem virtute & potentia, per quam i-
ſurrexit à mortuis, ſed non in eodem ſtatu, quia
ra ſua & Chriſtiani fideles reſurgent ei ſimiles
cati in corpore, & omnes alii, qui fuerũt Chri-
ntrarii, reſurgent ei diſſimiles: quare ſequitur,
reſurrectio erit generalis. Cum ergo cauſa &
quare reſurrectio fieri debeat, maneat antequã
nes moriantur quantum ad corpus, ſequitur,
Deus, ad quem pertinet facere ipſam reſurre-
m corporum, faciet eam loco & tempore con-
& oportunis. Vnde virtus & cauſa reſurrectio-
parte naturæ humanæ eſt meritum vel deme-
hominis, quod factum eſt per animam ſimul
orpore, & etiam complementum vniuerſi, &
cet homo moriatur, tamen ſemper meritum
meritum manet, & ſic ſemper remanet cauſa re-
tionis. Et ideo neceſſaria eſt reſurrectio corpo-
quia alias eſſet vacuum in vniuerſo.

Virtus Dei ſuſcitauit Chriſtum.

rgumentum, quod poſſibile eſt, quod terra iterum formentur eadem corpo-, quæ prius erant.

TITVLVS CCCXXV.

Vod autem de terra iterum formari poſſit illã
adem corpora, quæ prius erãt & ſimul, hoc iam
manifeſtari per illa, quæ iam facta ſunt. Cer-
ſt enim, quod Deus creauit in principio innu-
biles ſpecies creaturarum de vna & eadem terra,
omnes ſpecies herbarum, arborum & animalium
pora hominum formata ſunt ab vna & eadem

terra. Si ergo potuit hoc fieri, quare non pote
vt de eadem terra seu de eisdem pulueribus, e
compositum erat quodlibet corpus humanu
rum fiat idem corpus, ita quod quodlibet cor
de suis propriis pulueribus, in quibus resolutu
& hoc per potentiam & virtutem & voluntate
maxime quia iustitia Dei hoc requirit. Ita enim
bile est, quod corpus humanum fiat de suis p
pulueribus, sicut fuit possibile, quod fiebat d
quando non erat. Et si fuit possibile tot corp
minum formari quando non erāt, quare non p
eadem corpora reformari per manum Dei? S
fieri potuit, quod aliqua corpora essent incorr
lia, sicut sunt corpora cœlestia, quare fieri no
rit, vt corpora hominum fierent incorruptibi
manum Dei. Si enim Deus fecit mundum &
nem, quando non erant, ex sola sua bonitate, &
lo beneplacito suo, quare etiam non reformab
pora humana iterum iustitia requirente, & me
demeritis hoc requirentibus & clamantibus, &
ne vniuersi hoc requirente? Ergo videtur, qu
possibile est, quin Deus faciat resurrectionem
ralem corporum omnium hominum, postqu
stitia, merita & demerita hoc postulant & requ
& similiter complementum vniuersi hoc requ
etiam quia ipse non potest negare sibiipsi, qu
conuenit, quin hoc faciat.

¶ *Quod iudicium vniuersale cum con*
nibus ostenditur de necessitate esse
rum ex parte honoris & conueni
Dei.

TITVLVS CCCXXVI.

DEclaratum est autem, quod vniuersale iud
cum resurrectione vniuersali est venturum
niuerso, & hoc ex parte humanæ naturæ, quia

ei: ſed nunc oſtendetur hoc idem ex parte ho-
Dei, quod de neceſſitate fient. Vnde neceſſe eſt,
iudicium retributionis fiat, ſiue in generali ſiue
ciali vel in particulari, & hæc eſt radix. Quia e-
Deus ex ſuo beneplacito nullo requirente fecit
nam naturam cum non eſſet, multomagis faciet
am tetributionem, & hoc quia merita & deme-
oc requirunt & totum vniuerſum clamat. Et id-
ſi coactus & requiſitus Deus oportet, quod fa-
dicium retributionis, vt ſic tribuat vnicuique,
ſuum eſt & debetur ei, & completo iudicio ta-
ributio maneat in æternum. Et hoc nullus po-
cere niſi Deus, quia nullus poteſt correſponde-
ritis & demeritis, nec poteſt cognoſcere, quo-
merita & demerita debeant iudicari, cum ipſe
it ſcrutator cordium, & etiam non poteſt ali-
idex retribuere in æternum omnibus bonis &
quia nullus eſt ab æterno, nec habet vnde, niſi
Deus. Et quoniam iudicium finalis retributio-
opus ſolius Dei extra ſe, vt iam declaratum eſt
itulo de honore Dei, & quia quicquid opera-
eus extra ſe, operatur ad honorem ſuum & ad
m & ad gloriam ſuam, & quia iudicium finalis
utionis eſt vltimum opus Dei circa humanam
am, quia ibi fit totum complementum, ideo o-
t, quod in ſuo vltimo opere Deus operetur ma-
ando honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ &
ſtitiæ. Vnde dare vnicuique, quod ſuum eſt, eſt
mæ potentiæ & maximæ ſapientiæ & eſt maxi-
uſtitiæ, & ideo neceſſe eſt, quod veniat ad tan-
honorem & laudem & gloriam ſuæ poteſtatis,
pientiæ & ſuæ iuſtitiæ, quod non poſſit eſſe ma-
ideo oportet, quod in tali opere iudiciali mani-
tur in ſummo ſua ſapientia & ſua maieſtas & iu-
ac rectitudo veritatis: Hoc autem non fieret, ſi
uolibet homine fuerit iudicium particulare &
tum, ideo neceſſe eſt, quod Deus faciat vltimũ
ium finalis retributionis coram omni creatura,

Qua operatur Deus ab extra, facit ad honorem ſuum.

quæ potest cognoscere & iudicare, vt omnis
ra testetur & cognoscat suum iudicium esse
mum & iustissimum, & recte eum iudicare.
necesse est, quod fiat vniuersale iudiciũ, in qu
cipaliter omnis creatura rationalis interfit &
& clarissime cognoscat iudicium Dei esse veri
& iustissimum. Et quia istud iudicium debet e
norabilissimum & perfectissimum, ita quod
deficiat de his, quę pertinent ad iudicium, ideo
tebit, quod in isto iudicio fiant manifestissimæ
rationes omnium meritorum & demeritorum,
iam ferantur sententiæ irreuocabiles secundu
gentiam meritorum & demeritorum, & finalit
iustissimæ retributiones præmiorum & stipe
rum, quia iudicium finale requirit istud, vt in
rationibus meritorum manifestetur rectitudo
tatis, & in sententiis irreuocabilibus manife
auctoritas & summitas potestatis & maiestatis,
retributionibus præmiorum & stipendiorum
festetur plenitudo suæ iustitiæ & bonitatis. E
radix retributionis & remunerationis est intenti
culta cuiuslibet in corde, & secundum talem i
tionem debet fieri iudicium & remuneratio, id
fiat apertissima & lucidissima declaratio merit
& demeritorum, necesse est, quod corda & inte
nes & cogitationes & consilia secreta cordium
sime manifestentur & videantur & cognoscant
omnibus, & ideo necesse est, quod conscientia
ta cuiuslibet non solum sibimet sit manifesta, i
aliis etiam. Et sic oportebit, quod liber vniusc
que conscientiæ aperiatur, & omnia merita & d
rita in qualibet conscientia apertissime & clari
cognoscantur. Et sic necesse erit, quod omnia fa
opera cuiuslibet scripta sint in conscientia, vt sic
libet cognoscat tanta certitudine, tãta veritate o
opera & facta, tam propria quam aliorum, quod
possit esse maior certitudo. Et ideo quia nihil m
certum cuilibet quam eius propria conscientia,

In iudicio declarabũtur omnia merita & demerita.

Consilia cordium & conscientiarum omnibus manifestabũtur.

eſt ei magis preſens, ideo oportebit, quod in cō-
ia relucebunt opera & facta & intentiones, vt
t apertiſſima declaratio omnium meritorum
meritorum, vt ſic omnes iudicent & clariſſime
oſcant veritatem & æquitatem ac rectitudinem
orum Dei, vt ſic vnuſquiſque perfecte ſciat &
oſcat, quod ipſe ſit iuſte remuneratus ſecundum
erita vel demerita, & non ſolum de ſeipſo, ſed
ocunque alio. Et quoniam iuſto iudicio opor-
quod feratur ſententia finalis iuxta exigentiam
orum & demeritorum, & quia non poſſunt eſſe
duæ partes, ſcilicet bonorum & malorum, id- *Tantum*
eſſe eſt, quod ibi ſint duæ ſententiæ, vna pro *erunt duæ*
, & alia pro malis. Et quia iſtud iudicium fiet ad *ſententiæ.*
rem & gloriam poteſtatis & maieſtatis Dei, id-
ortebit, quod fiat cum tanta ſolennitate & ma-
entia, quod non poſſit cogitari maior. Et quia
poteſtatis eſt, quod timeatur ab omnibus, &
ne poteſtas iudiciaria, quæ de ſe importat ter-
& timorem, ideo oportebit, quod oſtendat in
o vniuerſali & finali tantam poteſtatem & tan-
aieſtatem, quod non poſſit maior & potentior
eſtari. Et ideo neceſſe erit, quod in illo iudicio
mnia illa, quæ poſſunt facere poteſtatem illam
, quia Deus eſt ſumme timendus & maxime tā-
iudex, & ideo oportebit, quod in ipſo iudicio
at vt ſumme timendus tanquam iudex, vt ſic
creatura in ſummo timeat eum tanquam iudi-
quia iudex inquantum iudex debet timeri, &
mmus iudex ſumme timeri debet, & maxime
o præſentialiter iudicat, & ideo tale iudicium
me timendum eſt & ſumme terribile, quia tale
um fiet vt fieri debet, & nihil poterit deficere
, quæ pertinent ad iudicium, ideo oportebit, ꝙ
icio tanti iudicis ſit tantus terror & tremor, vt *Maximus*
oſſit eſſe maior, & hoc etiam requirit contem- *terror & ti-*
halorum hominum, qui Deum contempſerunt *mor erunt*
s mandata, & non timuerunt Deum offendere, *in Iudicio.*

vt ſcilicet nunc in ſummo timeant ipſum tãqua
dicem. Et ideo omnes culpabiles tantum tunc
bunt, quod non poſſit excogitari: ſed boni, qui
timuerunt offendere & ſunt ſine culpa, ideo qu
ipſum timeant, tunc tamen propter timorem e
affligentur, quia ſecuri erunt de liberatione. S
conſiderando honorem Dei & opus iudicii fin
terimus conſiderare omnes conditiones, quæ
runt eſſe in illo vltimo iudicio, & applicare ad g
laudem & honorem maieſtatis diuinæ, quia iſt
vltimum opus Dei, & ideo puriſſimum, honor
ſimum, excellentiſſimum, & ſolenniſſimum, &
me magnificum ſuper omnia opera, quę fieri po
maxime quia iudicium de ſe importat honore
de ſua propria natura ſuper omnia opera perti
honorem. Et quia Deo maxime conuenit hono
& gloria, ideo per conſequens ſibi maxime con
facere iudicium, quia eſt opus honoris. Et ſic
Dei de neceſſitate concludit iudicium vniuer
ſe venturum, & concludit omnes conditiones
iudicii.

¶ *Quod auctoritas infallibilis libri*
pturæ ſeu libri Dei etiam dicit iudi
vniuerſale eſſe futurum, cui in ſumm
credendum.

TITVLVS CCCXXVII.

ET quoniam iam declaratum fuit, quod d
libri, ſcilicet liber naturæ, & liber ſcriptura
que eſt Dei, & ambo concordant, ideo quia ia
batum eſt, quod liber ſcripturæ, ſcilicet Biblia
ber Dei, & quod ei eſt ſumme credendum &
citer, eo quod in ea ſunt verba Dei, ideo qui
ſcripturæ in vtroque Teſtamento dicit & affirm
dicium vniuerſale eſſe futurum, & dicit form
modum, qualiter fiet, quis erit iudex vniuer

m, quoniam Nouum Teſtamentum dicit & af-
t Ieſum Chriſtum, qui eſt Deus & homo, & ve-
ilius Dei, vt iam declaratum eſt, quod eſt verus
x vniuerſalis omnium. Nam ipſe loquitur de ſe-
dicens: Pater dedit Filio iudicium facere, & de- *Iohan. 5.*
oteſtatem omnis carnis, quia filius hominis eſt:
cit ſe venturum, & ipſe reſuſcitabit mortuos, &
et vnicuique ſecundum opera ſua ſiue bona ſiue
. Sic ergo tam ex auctoritate libri creaturarum,
on mentitur, quam ex auctoritate Scripturarũ,
eſt auctoritas infallibilis Dei, quæ certior exiſtit
i re & omni ratione, concluditur iudicium vni-
le abſque aliquo dubio eſſe venturum cum re-
ctione vniuerſali omnium hominum.

e comparatione illius diei ad omnes ali-
s dies præcedentes.

TITVLVS CCCXXVIII.

T quoniam dies iudicii erit vltima dies & finis o-
nnium dierum præcedentiũ, & in illa die omnia
a & facta dierum præcedentium ab initio mundi
regabuntur & apparebunt in ſimul & ſuam mer-
m recipient, ideo illa dies comparatur ad alios
præcedentes ſicut vniuerſale ad particulare, ſicut
m ad partes, quia illa dies iudicii erit vniuerſalis
& continebit in ſe omnes alios dies præceden-
n virtute, quia omnes ſunt partes eius, & omnes
non erunt niſi dies vna, quia omnia opera facta à *Omnes dies*
cipio mundi in omnibus diebus præcedentibus *mundi ſunt*
e ad illum diem congregabuntur in illo die, & ſi- *partes vlti-*
erunt & apparebunt & diſcutientur & iudicabũ- *mæ diei.*
& præmiabuntur vel ad bonum vel ad malum,
quid & diuiſim factum eſt in aliis diebus omni-
totum erit ſimul in illa die. Et ideo iſta dies iudi-
la erit maior quam omnes alii dies præcedentes,
lebit tantum ſicut alii dies, quia omnia opera a-
um dierum erunt in illa die, & etiam quia Deus

tantum vel plus operabitur in illa die quam i
diebus præcedentibus, quia ſimul reſuſcitabit &
ciet in illa die omnes homines, quos diuiſim i
diebus præcedentibus à principio mundi fecit,
ciet eos immortales, quantum ad corpus, licet n
eodem ſtatu, ſed ſecundum merita & demerita.
eo illa dies erit ſolius Dei, quia ſolus Deus opera
in illa die, & homines nihil operabuntur, quia al
præcedentes fuerunt dies hominem, quia dati
hominibus ad operandum, quia in illa die fiet v
opus Dei, & omnes creaturæ ceſſabunt operari.
Vltima dies erit dies Domini. ergo diuiſionem dierum, quia vltima dies erit
Domini, & omnes alii dies erant dies hominu
hoc propter opera. Et quia illa dies erit dies Do
ideo erit maxima & nobiliſſima dies. Et etiam qu
la dies eſt ſolius Dei, ſicut alii dies fuerunt homi
ideo ſicut homines vſque ad illum diem opera
tur, & amplius nihil operabuntur, ſed ſolum o
ſui & laboris mercedem accipient, ita etiam po
lum diem Deus nihil operabitur amplius, quia i
rit ſua, & ideo neceſſe eſt, quod omnia opera ſua
ſummentur in illa die. Et ideo neceſſe erit, quod
la die Deus oſtendat opera ſuæ poteſtatis & ſa
tiæ, iuſtitiæ & bonitatis in ſummo, quia nihil am
operabitur, & ideo oportebit, quod tunc illa die
retur tantum, quantum fieri poterit, ad laudem,
riam & honorem ſuæ ſummæ poteſtatis & mai
tis, & ſuæ ſummæ iuſtitiæ & ſuæ ſummæ ſapie
Et ſic in illa die neceſſe erit, quod Deus oſtendat
riam ſuam & magnificentiam maieſtatis ſuæ in
ribus ſuis, & oſtendat ſe eſſe Dominum & Iudice
Deus oſtendet maieſtatem ſuã. mnium. Et quia illa dies erit ſola Dei, & omnia o
eius claudentur in illa die, ſicut opera hominum
ſa fuerunt in aliis diebus, ex eo oportet, quod o
illius diei ſint ſummi timoris & amoris, ſummi
ris ad electos, ſummi timoris ad reprobos. Et ſic
illa erit finis & perfectio & complementum omn
dierum, ideo omnes dies reſpiciunt & currunt

diem tanquam ad ſuum complementum & finem
ium dierum, quia omnes dies reſpiciunt merce-
& retributionem ſuam in illa die. Et etiam illa
ſt cauſa omnium dierum aliorum, & omnes alii
eſſent fruſtra & vacui, ſi non veniret illa dies, &
omnes dies exſpectant quaſi naturaliter illum
. Et ſicut graue naturaliter deſiderat centrum &
es partes terræ, ita omnes dies tendunt ad vnum
um diem, qui eſt dies iudicii, & erit omnium
m finis & conſummatio, & dies retributionis &
is, ad quem omnes facti ſunt. Sicut ergo opus
rit complementum omnium operum hominũ,
a dies erit complementum dierum hominum.

Vltima dies eſt omnium dies.

e memoria illius diei.

TITVLVS CCCXXIX.

quoniam omnia opera omnium dierum reſpi-
iunt opus illius diei, & diem illum exſpectant,
neceſſe eſt, quod omnia opera præcedentium
m coniungantur cum opere illius diei, ſicut cor-
um anima & materia cum forma, quia opera die-
præcedentium dicuntur opera meriti & deme-
& opus illius diei eſt opus retributionis & præ-
c approbationis & reprobationis, & quia de ne-
ate opera omnium dierum apparebũt in illa die,
aliter eſſent vacua, vt ſcilicet iudicentur & diſ-
ntur, & vt recipiant mercedem eis conuenien-
ideo memoria illius diei debet eſſe continua o-
us hominibus, qui debent operari, & ſunt ope-
es omnium operum, quæ in illa die apparebunt,
illa dies erit propter opera hominum ad dandum
plementum eis. Et ideo cum opus cuiuslibet re-
t opus illius diei, debet illa dies continue eſſe in
noria in opere cuiuslibet diei. Vnde cum homo
per ad operandum bonum vel malum, & non o-
tur ex neceſſitate, & magis inclinatur ad malum,
n ad bonum, neceſſaria eſt in eo continua me-

Dies iudicii ſit ſemper in memoria.

moria illius diei, vt exercitetur vſque ad vltimu
potentia ad operandum bonum, & ad fugiẽdu
lum, vt ſic continua memoria illius diei expell
eo omnem negligentiam, & generet in eo maxi
diligentiam. Et ſic memoria illius diei eſt ſtim
pungens, & ſtimulans hominem ad bene operan
Vbi autem non eſt memoria illius diei, ibi non p
eſſe bonum opus ſiue bona intentio, quia vnu
que operatur propter finem & retributionem. O
enim artifex cum cogitat, quod opera ſuæ artis
ent ad iudicium & examen aliorum, tunc opera

Dies iudicii eſt ſtimulus bonorũ.

meliori modo quo poteſt: ſic homo cogitans i
diem, in quo omnia opera ſua iudicabuntur &
minabuntur, operabitur meliori modo quo pot
aliter erit piger & negligens. Nam opera eius nõ
minabuntur ab aliquo, qui poteſt errare, ſed à ſum
iudice, qui ſcit cogitationes hominum, & qui nõ
teſt in aliquo numero errare. Et ſic memoria i
diei eſt maximæ influentiæ & maximę virtutis ad
ne operandum, & ſecundum quod erit maior vel
nor memoria, ſecundum hoc plus vel minus inf
ſi autem nulla memoria, nihil influet, & ſic nullu
pus erit bonum. Item illa dies etiam debet eſſe
tinua in memoria, quia erit maxima & ſolenniſ
inter omnes dies, & erit dies Domini pura, & ide
digna haberi in memoria, aliter eſt maximus cõt
ptus Dei, ſi homo non habuerit in continua me
ria diem ſuum, & de illo ſummo opere, quod fa
in illa die circa humanum genus. Sic ergo pro
maximam vtilitatem & ad fugiendum contemp
Dei maxime eſt neceſſaria memoria continua i
diei. Sunt autem tres dies principales, quos h
debet habere in memoria continua, ſcilicet dies
natiuitatis, ſuæ mortis, & dies iudicii. Dies natiu
tis eſt principium, dies mortis medium, & dies i
cii eſt finis. Iſti tres dies claudunt omnem homin
& habent ſe proportionabiliter, quia antequam
iſti dies, ſunt incertiſſimi, & nemo ſcit nec eſt ce

,antequam sint, nullus est certus de natiuitate, quam sit natus: Item sicut nihil certius morte, ita certius debet esse iudicio, & nihil incertius, quã eius.

e finali executione iudicii, & generali eparatione bonorum & malorum.

TITVLVS CCCXXX.

cto autem & completo iudicio vniuersali tunc eceſſe est, quod fiant duæ congregationes & duæ tates de natura humana, & quod omnes boni fa- t vnam societatem, & omnes mali faciant aliam tatem, & sic erunt duæ societates oppositæ ad- cem. Et quia etiam natura angelica iam à princi- mundi fuit diuisa in duas societates oppositas, vt aratum est, & quia primus Angelus, qui cecidit œlo, est caput omnium malorum angelorum, qui membra eius, & similiter mali homines sunt in- borati diabolo & sunt membra eius, vt declara- est, quia omnes homines, qui non sunt membra isti, sunt de necessitate membra diaboli, & ideo ul & semel tam societas malorum angelorum quã orum hominum descendit ad locum sibi propriũ onuenientem, scilicet ad centrum terræ, vbi est rnus, vt in æternum puniantur & tormententur: ua societate primus angelus erit caput & princeps. ic mali homines tam in corpore quam in anima ientur æternaliter, vt iam declaratum est in capi- o de tristitia ad plenum, & sic tam mali angeli quã li homines habebunt vnum caput æternaliter. ut autem mali angeli & mali homines faciunt vnũ pus & vnam societatem, ita boni angeli & boni mines faciunt vnam societatem & vnum corpus, Christus est caput. Et sicut primus angelus cum a sua societate descendet ad suam ciuitatem infra ram, ita Christus cum sua societate tam Angelorũ bonorum

bonorum quam hominum glorificatorum in c
re & in anima aſcendet ad ſuam ciuitatem cœle
ſcilicet in cœlum, vbi erunt gaudia infinita & in
prehenſibilia, quæ ſunt declarata in capitulo d
dio. Sicut ergo omnes adhærentes diabolo hab
tormenta infinita & inexcogitabilia in æternum
eo, ita boni habebunt cum Chriſto, cui adhæſe
gaudia infinita & inexcogitabilia in æternũ: Ad
dignetur nos perducere Ieſus Chriſtus Filius D
Rex æternæ gloriæ, qui eſt benedictus in
ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

INDE

NDEX RERVM
ET VERBORVM.

A.

Amor est primum donum, & res data est tantum signum amoris. Titul.106.
Amorem solo possumus Deo retribuere, & quod sola amoris retributio est Deo accepta. t.109.& t.110.
r quantum bonum sit: t.110.& 111.
r quali modo & ordine debet dari Deo. t.112.& 113.
l nulla excusatio potest esse homini, si non reddit Deo bitum amoris. t.115.
r primo debet dari Deo, deinde homini, & deinde aturis. t.120.& 123.
re tenetur quilibet alium hominem sicut seipsum. 122.
r solus facit hominem bonum vel malum. t.129.
ris proprietas est, quod vnit amantem cum amato. 30.& 141.
re nostro nulla res est digna, quæ non potest amorem strum meliorare: ideo solus Deus primo & per se est pandus. t.133.
r tantum se extendit, quantum res primo amata. ti-l.134.& 136.
r primus non est nisi vnus, similiter res primo ama- non potest esse nisi vna. t.134.
r & voluntas habent se ad rem primo amatã, sicut cor ad maritum. t.135.& 136.
r primus vel est ad Deum vel ad seipsum, id est, ad luntatem propriam. t.137.

Amores

Amores duo primi sunt inter se inimici capitales, & sit proprietas amoris primi. Tit.238.& 141.
Amores duo primi ostendunt duas esse ciuitates po[illegible] vitam. t.91.& 169.
Amans seipsum primo facit se tanquam Deum, ponit se Deo. 140.& 146.
Amor Dei quando est primus, est origo omnium b[illegible] sed amor suiipsius radix est omnium malorum [illegible] & 144.
Amor Dei lux est, sed amor suiipsius tenebræ. t.1[illegible]
Amor Dei causant vnionẽ inter homines, amor s[illegible] diuidit homines. t.144.
Amor est tanto melior, quãto communior, & tanto quanto particulariõr. t.145.
ex Amore suiipsius homo potest cognoscere, quom[illegible] debet habere erga Deum. t.145.
Amoris Dei fructus est gaudium, sed fructus amor[illegible] prii est tristitia. t.148.
Amor Dei est totum & solum bonum hominis. t.[illegible]
Amor & timor quomodo comparantur adinuicem [illegible] 178.
Angeli quod sint, & quod multi sint, & quod sit or[illegible] ter eos, & quot ordines sint Angelorum. tit.[illegible] 219.
Angelis & hominibus ratione liberi arbitrii eade[illegible] ueniunt. t.222.
Angelorum casus, corruptio & malitia vnde or[illegible] & processum habuit. t.242.
Angelorum malitia & corruptio quanta fuit. t.24[illegible]
Angelorum malum est duplex; scilicet culpa & pœ[illegible] vbi puniantur. t.245.
Angelus primus quomodo dominatur Angelis m[illegible] hominibus. t.246.
Anima quas potentias & virtutes & officia habea[illegible] tul.105.
Anima rationalis est immortalis. t.105:&
Anima quomodo corrumpitur & maculatur, dum[illegible] pori coniungitur. t.248.
Anima vita est duplex. t.231.

, & quomodo alitur & nutritur per corpus Christi. 290.& 292.
habet duplicem societatem cum carne Christi, & omodo debet vniri carni Christi. t.291.
na ante perfectam satisfactionem decedentes purga- ntur in Purgatorio. t.300.
na videbit Deum clare, scilicet facie ad faciem. tit. 4.
na recuperabit corpus suum glorificatum & insta- magis amabili. t.155.
na damnata odit Deum & omnes creaturas & o- nia opera sua, & est in aterna tristitia. t.161.
na damnata non solum erit in tristitia, sed etiam in na. t. 163.
na damnatorum in quo loco & quo instrumento niantur. t.164.
na quomodo potest puniri, quare debet puniri, & aliter. t.165.
na damnatorum recipient corpus suum contra volũ- tem suam, & qualia erunt corpora damnatorum. 167.
na damnatorum accipient tristitiam & pœnam à eo & omni creatura. t.168.
ffirmandi & negandi omnia, quæ pertinent ad ho- inem, inquantum homo. t.67.& 68.
rmare & negare pertinent ad intellectum. t.65.

B.

Aptismus quare sit institutus. Et catera de Baptismo quare infra Sacramentum.
ismus aliter delet peccata, aliter pœnitentia. t.290. 297.
a sunt liber Dei, & in eis scripta sunt verba Dei. tit. 00.& 11.
iorum verbis est credendum, & quomodo homo se bet habere circa verba Dei. t.214.

C.

Hristus est verus Filius Dei. Tit. 208.
Christus in quanto honore & amore sit habendus. 207.

Christi

Christi doctrina & lex est tam bona, quod non p
melior. t.208.
Christi verbis quare sit credendum. t.209.
Christi mors fuit necessaria pro salute generis h
tit.253.
Christi amor, benignitas & mãsuetudo ad morte
lis fuit. t.255.
Christus quomodo debuit occidi, & quis debuit e
dere. t.256.
Christus per mortem suam vicit diabolum, & li
hominem. t.261.
Christi mors magis prævalet, quam magnitudo o
peccatorum. t.257.
Christi mors superat & delet etiam peccata eum o
tium. t.208.
Christi mors habuit omnes conditiones, ex quibu
esse magis meritoria. t.259.
Christi mortem rationabiliter secuta est salvatio
humani. t.260.
Christo duobus modis debetur regnum cœlorum.
Christi mors quomodo delet culpas & peccata. t.
293.
Christus quomodo se debuit habere post mortem
tit.262.
Christus est caput omnium Angelorum bonorum
minum, & Dominus angelorum malorum &
num. t.263.
Christum carnem assumere non fuit impossibile. t.
Christum incarnari Deus Pater voluit & deliber
aterno. t.265.
in Christo fuerunt duæ naturæ in una persona. t.
Christus modo conuenientissimo datus est, scilic
missus, prophetatus, & ex virgine. t.267.
Christus Iudæis promissus vtrum iam venit, an
venturus sit. t.268.
Christus habuit in se omnes conditiones & circu
tias ad satisfactionem humanæ naturæ necessari
249.

ſtus & homo perditus quomodo comparantur adin-cem, & quid homo accepit à Chriſto, & qualiter. tit. 3:
ſtus ſeipſum dedit homini, vt homo haberet, vnde lderet Deo debitum: t.278:
ſti mors eſt meritum hominis, & quomodo homo ſe bet facere participem mortis Chriſti. tit.279. & tit. 0:
ſtus per mortem ſuam non tulit pœnas & mala cor-ris. t. 280:
ſti caro in Sacramento quomodo comparatur & con-riatur carni primi hominis. t.290:
ſti caro facit vnionem animarum, ſed caro primi ho-nis facit diuiſionem & multiplicationem animarũ. 292:
ſti caro in Sacramento exiſtens idem numero quo-do poſſit eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis. t.293:
ſtus comparatur ad Eccleſiam, ſicut maritus ad v-rem ſuam: t.320.
ſtiana fides. Require infra Fides.
riſtiano ſunt tres diſtinctæ generationes. t.275:
riſtiano ſunt tres fraternitates. t.276.
ſtianus peccans plus offendit Deum quam alius ho-: t.279:
ſtiani tota intentio & ſtudium debet eſſe circa Chri-paſſionem, & quomodo ad ſe debet applicare paſſio-m Chriſti. t.279:
ates ſiue manſiones duæ ſunt poſt hanc vitam: t.91. 169:
ptio primi hominis vnde originem habuit: t.236:
ptio fuit prius in angelo quam in homine. t.241:
ptio angelorum vnde originem habuit. t.242:
m quanta fuit. t.244:
ptio liberi arbitrii aliter ſe habet in primis parenti-s, & aliter in poſteris & filiis eorum. t.248:
tura quomodo continue dant totum quod habent. tit. 0:
tura facta ſunt propter hominem, & quomodo omnia

seruiunt homini, & quomodo clamant ad hom
tit.96.
Creaturæ sunt factæ vel ad gaudium, vel ad doct
hominis.
Creaturæ habent esse nobilius in homine quam in
tit.103.
Creaturæ omnes clamant, quod homo debet solum
amare, & ei seruire. t.113.
Creaturæ omnes obediebant homini in primo statu.
235.
Credere fidem Catholicam quid conferat homini.
& 80.
non Credentes sunt inexcusabiles. t.81.& 208.
Crementum alicuius rei est duplex, scilicet extrins
& intrinsecum, & quomodo homo potest cresc
Deo, & Deus in homine. t.189.

D.

DAre est Deoproprium & naturale. tit.50.
Damnati. Quære supra Anima damnata.
Deus vnus est, qui omnia condidit & ordinauit.
& 59.
Deum tantum vnum esse ostendit vnitas ordinis g
bernatio. t.4.& 59.
Deus est actu infinitus. t.6.
Deus habet in se esse, viuere, sentire, intelligere, &
modo. t.7.& 36.
Deo omnia conueniunt per esse, & quale sit esse Dei
& 64.
Deus omnia produxit de non esse & nihilo. t.15.
Deus produxit mundum de nihilo, voluntariè &
necessitate, & non ab æterno, & quare produxit
dum. t.17.& 22.
in Deo sunt idem esse, viuere, sentire, intelligere, v
posse, bonum, verum. t.9.10.& 26.& 42.
Deus habet in se liberum arbitrium, & de nobilitat
ri arbitrii. t.36.
Deus est vita omnium, & omnia viuunt in ipso, &

mortalis, & Dominus vita & mortis. tit. 28.
ntelligere quale sit. t.30.
videt & intelligit actu totum mundum, & omnia ntenta in eo. t.30.
non est corpus, sed totus intellectualis & spiritualis. .32.
nihil potest velle nec facere iniustum, & contra ra- nem. tit.37.
o summa libertas & omne dominium. t.39.
quomodo dicatur omnipotens. t.40.
uod non possit esse nisi vnus omnipotens. t.44.
an potuit producere & generare Deum de seipso & sua propria natura. t.46.
o esse aternam productionem probat mundi creatio. 48.
m plenitudo iucunditatis. t.49.
m plenitudo dandi. t.50.
à Deo productus est ei totaliter æqualis & confor- is. tit.48. & 51.
e Deo productio quare dicitur generatio. t.51.
productus quare dicitur filius, imago, verbum, sa- ntia Patris, & Deus producens dicitur Pater, & v- que persona dicitur. t.51. & 52.
re non sit nisi vnus filius, vna imago, sapientia, &c. .51.
iritus Sanctus quomodo procedat à Patre & Filio, quare dicitur donum, charitas, amor, vinculũ, &c. .52.
uomodo tres personæ in diuinis sit vna substantia. ti- l.53.
rsonarum pluralitas probatur per verbum actiuum passiuum. tit.54.
est, quo nihil potest cogitari maius vel melius, & a debent attribui Deo, & quæ non. t.64.
s solus est iudex, præmiator & punitor operum homi- um. tit.83
s videtur ab anima facie ad faciem, absque medio. t.154.

*Deus solum est amandus propter se, & non propter
sua.* tit.154.
Deo soli debetur amor, timor, honor, obedientia, &
176.
*Deus omnia fecit ad suum honorem & vtilitatem
tura.* t.181.& 189.
Dei iniuria non potest per omnes creaturas repara
189.
*Dei nomen est solum honorandum & laudandum
alicuius creatura.* t.191.
*Deus diuersis nominibus nominatur propter diuer
opera.* t.194.
*Deus duobus modis manifestatur ab extra, scilicet
pera & verba.* t.210.
*Deus locutus est verba Bibliorum, & Biblia sun
Dei.* t.210.
*Deus dicitur pater hominum, & omnes homines
fratres.* t.228.
Deus solus potuit redimere hominem lapsum. tit.
252.
*Dei iustitia & misericordia non conueniunt in h
redemptione.* t.272.
*Deo nihil est acceptum nisi Christus, & quæ offer
per Christum.* t.278.
*Dei donum est duplex, scilicet visibile, vt mundus,
uisibile, vt amor & affectus dantis.* t.106.

E.

ESse est primus gradus in scala naturæ. tit.1.
Esse, viuere & intelligere sunt vnum & idem i
tit.7.
*Esse Dei quale sit, & de conditionibus & doctrina
esse.* t.12.
*Esse rerum est duplex, vnum in Deo, aliud in propri
tura.* t.14.
*Esse est duplex, scilicet non productum, vt Deus, p
ctum, scilicet creaturæ.* t.15.

rimum, ſcilicet Deus, produxit omnia de non eſſe &
hilo. tit.15.
Dei & eſſe mundi quomodo adinuicem comparan-
r. t.16.
undi ligatur cum Deo triplici reſpectu. t.21.
Eſſe eſt duplex, priuatiuum & negatiuum. tit.28.&
8.
ſſe & nihil quomodo comparantur ad eſſe mundi &
i. t.22.
undi habet ſe ſicut Luna & umbra, ſed eſſe Dei ſic-
Sol. t.24.
Eſſe accepit homo à Chriſto. t.274.
ominis & bene eſſe eius non ſunt idem, ſicut exem-
ficatur per corpus hominis. t.277.
ariſtia. Quære infra Sacramentum Euchariſtiæ.

F.

es Chriſtiana non eſt contra naturam. tit.80.
Fidem Chriſtianam omnis homo obligatur. t.68.
70.& 80.& 271.
dem Chriſtianam quomodo per practicam poſſunt
uci infideles. t.68.
Chriſtianam non credentes ſunt inexcuſabiles. t.
& 208.
Chriſtiana fundata eſt in ſumma veritate. t.207.
Chriſtianam tenentes confortãtur, & non creden-
increpantur. t.308.& 271.
rnitas eſt duplex, & quomodo omnes homines ſunt
tres. t.228.
rnitates tres ſunt in Chriſtianis. t.276.

G.

Audium alicuius non oritur ex eo, quod habet, ſed
ex eo, quod cognoſcit ſe habere. t.95.
ium, quod omnes creaturæ deberent habere, ſolus
no habet. t.98.

Gaudium æternum est fructus amoris Dei. tit. 1
Gaudium æternum habet easdem proprietates, q
bet amor Dei. t.150.& 156.
Gaudium est vita animæ. t.151.
Gaudium quale nascatur in hac vita de amore D
152.
Gaudium vnius non minuitur per gaudium alte
tul.153.
Gaudium perfectum & securum erit post hanc vit
tul.154.
Gaudii natura probat & ostendit innouationem
& resurrectionem mortuorum. t.155.
Gaudium æternum quomodo multiplicabitur in
tum. t.156.
Gaudium vanum & pessimum oritur de propria
tatis amore. t.157.
Gaudium vanum quas proprietates habet. t.158.
Gaudium vanum & verum quomodo comparan
inuicem. t.160.
Gaudium vanum semper generat tristitiam vera
157. 161.
Generationis membrum quare solum mouetur con
tionem & voluntatem hominis. t.159.

H.

Homo quia se non cognoscit, ideo peccat. Tit.1.
Homo per quem modum possit peruenire ad s
cognitionem & Dei. tit.50. & 59.& 63.
Homo quam conuenientiam habet cum rebus inf
bus in generali. t.
Homo quam conuenientiam habet in speciali cu
inferioribus & qui fructus inde colligatur. t.
Homo solus potest cognoscere & intelligere Deum.
Homines quamuis sint eiusdem naturæ, tamen
altero nobilior accidentaliter. t.61.
Homo solus habet liberum arbitrium & operatu
tit. 62.& 82.
quomodo Homo, comparando se per differentiam a

eriores, possit peruenire ad cognitionem sui & Dei. tit. 31.& 99.
no quomodo per differentiam liberi arbitrii ab aliis ebus possit peruenire ad cognitionem sui & Dei. tit. 2.
is Homo obligatur ad fidem Christianam. tit.68.& 70.& 80.& 271.
nini melius est esse creatum de nihilo quam de aliquo. 73.
minis opera sunt bona vel mala propter liberum arbi-rium. t.82.
minis opera quis & qualis debeat numerare. t.84.
minis opera non statim remunerantur perpetrata. tit. 90.
minis remuneratio vel punitio erit spiritualis, & non corperalis. t.84.
item erit perpetua. t. 92.
mo quomodo debet cognoscere, quam sectam vel legem debeat tenere. t.89.
mo solus potest cognoscere se habere & accepisse à Deo, quod habet. t.93.
mo solus potest gaudere de his, quæ habet, & regratiari ei, à quo habet. t.95.& 98.
pter Hominem omnia facta sunt: ideo solus homo obligatur Deo. t.96.& 100.
omodo omnia seruiunt Homini, & sunt ad bonum eius. t. 97.
omo quomodo & in quibus Deo obligatur. Quære infra Obligatio.
omo quomodo seipsum debeat ponderare, vt sciat, quãtum valeat. t.103.
omo quali modo & ordine debet amare Deum. t.92.
omo quali modo debet Deo reddere omnia, quæ tenetur ei dare. t.114.
omo non excusatur per impotentiam vel penuriam, si nõ reddit Deo debitum amoris. t.115.
ominis seruitium, quod Deo impendit, redundat in bonum hominis. t.116.

Homo inceſſanter debet ſeruire Deo, quia inceſſan
ſeruiunt creaturæ. Tit.117.
Homo eſt completa & tota imago Dei. tit.121.
Homo tenetur amare omnem hominem ſicut ſeipſum
122.
omnes Homines debent ſe reputare vt vnum hom
tit.125.
Homo ex amore ſuiipſius poteſt cognoſcere, quomodo
beat habere erga Deum. t.146.
Hominis bonum eſt ſolum amor Dei. t.151.
Homo quare poteſt remunerari vel puniri, quare &
liter debet remunerari vel puniri. t.165.
Homo quomodo ex propriis conditionibus & proprie
bus poſſit arguere & cognoſcere proprietates & co
tiones Dei, & èconuerſo. t.175.
Homo factus eſt propter honorem, & laudem, & glo
Dei. t.190.
Homo tenetur omnia opera ſua facere ad laudem &
norem Dei. t.195.
Hominis debitum & opera eius quam longe diſtent a
uicem. t.224.
Homo quomodo propter opera ſua mala eſt totaliter p
tus & corruptus. t.225.
Homo quomodo cognoſcere poſſit corruptionem ſua
rebus exterioribus, & primo in aceto. t.127.
item ſecundo in lege paternitatis, fraternitatis &
tionis. t.228.
quomodo Homines mortui ſunt ſecundum animam,
tantum viuunt ſecundum corpus. t 231.
Homo primus factus fuit completus in genere ſuo, &
buit omnia, quæ habere debuit. t.232.
Hominis primi ſtatus qualis fuit & quas conditiones
buit. t.233.
Homini obediebant omnes creaturæ in primo ſtatu.
235.
Hominis primi corruptio vnde habuit originem.
236.

Hom

inis corruptio prius fuit in muliere quam in viro.
it. 238. & 242.
es Homines ab vno viro & muliere habent originem.
238.
inis primi culpa qua'is & quanta fuit. t. 239.
o primus non per se sed diabolo instigante cecidit. ti-
l. 241.
ines quomodo fiunt membra diaboli. t. 246.
inis carceres seu captiuitates sunt multæ. t. 247.
ini perdito & lapso quid fuit necessarium pro sua re-
ratione ad statum pristinum. t. 249.
inis obligatio pro offensa & iniuria Dei qualis &
uanta sit. t. 250.
inis primi obligatio qualis & quanta fuerit. titul.
1.
o non debet facere contra voluntatem Dei, etiamsi
ecesse esset perire totum mundum. t. 252.
o indigebat satisfactione & persona infinita, scilicet
Deo & homine, pro peccato suo. t. 252.
inis redemptor quas conditiones debuit habere. tit.
54.
o redemptus est per mortem Christi. titul. 256. &
60.
ominis redemptione quomodo iustitia & misericor-
ia Dei concordant. t. 272.
o & Christus quomodo comparantur, & quid homo
ccepit à Christo, & qualiter. t. 273.
o habet statum duplicem ante Baptismum, & dupli-
em post Baptismum, & quomodo hi status comparan-
ur adinuicem. t. 295.
or soli Deo debetur. t. 181. & 204.
ter Honorem suum & vtilitatem creaturæ Deus o-
nia fecit. t. 181.
ra Honorem suum & vtilitatem creaturæ Deus ni-
il potest facere, & quod honor Dei & vtilitas crea-
uræ sunt simul colligata. t. 182. & 189. & 192.
or Dei includit in se vtilitatem creaturæ. t. 185.

Honor, laus & gloria in æternum durabunt. tit.
Honor, laus & gloria quare ſoli Deo debetur, & v
creaturæ. t.189.
Honor alicui debetur duplici ratione. t 189.
propter Honorem Dei & laudem homo factus eſt, &
homo ſemper debet quærere honorem Dei. t.190.
Honorant Deum aut inhonorant omnia opera homi
t.196.
Honorans Deum honorat omnes creaturas, & inin
Deum iniuriat omnes creaturas. t.117.
Honorans proprium & laudem quærens efficitur cap
inimicus Dei. t.198.
Honorem proprium quæ mala & damna ſequantur
201.
per Honorem, laudem & gloriam & eorum oppoſita
ni eſtatur diſtantia inter hominem & animalia
ta. t.203.
Honor quanta res ſit, & quod Deus honorem ſuum
ſenſabit. t.205.

I.

INfideles quomodo per practicam & rationem deben
duci ad fidem. t.68.
Infernus vbi erit, & qualis erit ignis inferni. t.164.
Intelligere Dei quale ſit. t.30.
Intellectum ſolus homo habet. t.34.
Intellectualia & ſpiritualia excedunt corporalia ſiu
ſura, & quod bona intellectus ſunt æterna. t
35.
Intellectus habet duas operationes, & quæ ſint illæ. t
& 63.
Intellectus nobilitas quæ ſit. t.63.
Intellectu ſuo tenetur homo vti ad ſuam vtilitatem.
66.
Intellectus eſt in anima vt conſiliarius, voluntas a
vt imperans. t.105.
Intellectus & voluntas hominis quomodo debet creſc
in Deo. t.105.

icium vniuersale erit venturum, & quare erit, & uid ibi fiet. Titul.78.& 322.
ex quis & qualis erit. tit. 84.
icium vniuersale probat resurrectionem mortuorum sse futuram. t.324.
icii dies quomodo comparatur aliis diebus. t.328.
icii extremi frequens memoria quod vtilis sit. t.329.
licio extremo completo quid fiet. tit.330.

L.

Iberum arbitrium est maxima dignitas hominis, & quid possit homo per liberum arbitrium. tit.1.in fine.62.& 72.& 103.
berum arbitrium est in Deo. t.36.
berum arbitrium est immortale & perpetuum. tit.92 & 103.
pter Liberum arbitrium sunt opera hominis voluntaria, laudabilia & vituperabilia, vel præmiabilia vel punibilia. tit.82.& 88.& 97.
berum arbitrium est imago Dei viua. tit.103.
beri arbitrii peruersitas & corruptio est suum malum. tit.238.
beri arbitrii corruptio aliter se habet in primis parentibus, & aliter in posteris eorum. tit.248.
bri huius vtilitas & materia: in Prologo.
bri duo dati sunt nobis à Deo, scilicet liber naturæ, & liber Sacræ Scripturæ, & ad quid dati sunt: in Prologo.& tit.212.
iber Sacræ Scripturæ continet duas partes, scilicet Vetus & Nouum Testamentum. tit.270.

M.

MAlum hominis est duplex, scilicet voluntarium, vt culpa, & inuoluntarium, vt pœna: & quomodo vnum oritur ex alio. tit.237.

Malum

Malum damonis est duplex, scilicet culpa & pœna. tul.245.

Matrimonium quid sit, & quare sit institutum. Qu infra, Sacramentum Matrimonii.

Mundus creatus est à Deo voluntarie absque sui in tia, & fuit ab æterno. t.17.

Mundus quare creatus sit. tit.20.

Mundus innouabitur. titul. 155.

N.

Nomen Dei est solum laudandum, & non alic creatura. tit.191.

Nomen Dei acquisitum per opera, scilicet iustus, bon verax, omnipotens, &c. semper respicit vtilitatem minis. tit.192.

Nomen Dei est duplex, scilicet acquisitum & æternu & quod nomen Dei acquisitum est triplex. 194.

Nominibus diuersis Deus nominatur propter diue opera eius. tit.194.

Nomen bonum vel malum acquirit aliquis propter o ra. tit.191. & 193.

O.

Obediebant homini in primo statu omnes creatur Tit.235.

Inobedientia primorum parentum fuit prima culpa co tra Deum. tit.139.

Obligatio vnde oriatur, & quod solus homo obligat Deo pro omnibus creaturis. tit.96.& 100.

Obligatio hominis ad Deum quanta sit ratione donoru acceptorum. tit.100.& 174.

ligatur homo Deo plus pro ſeipſo quam pro toto mun-
o. Titul.101.& 103.

ligatur homo Deo plus pro anima quam pro cor-
oreſuo. tit.105.

ligatio hominis ad Deum ex parte dantis, ſcilicet Dei.
it.106.

ligatio hominis ad Deum ex parte accipientis, ſcilicet
ominis. tit.107.

mni Obligatione non poteſt homo retribuere Deo, niſi
norem. tit.109.

lla excuſatio poteſt eſſe homini, ſi non reddat Deo de-
itum amoris. titul.115.

ligatur homo dare Deo honorem, laudem, obedien-
iam, amorem, &c. ſed alia & alia ratione. titu-
0176.

ligatur homo facere opera ſua ad honorem Dei melio-
i modo quo poteſt. tit.195.

ligatio hominis ſiue debitum quantum diſtet à factis
ius. tit.224.

ligatio hominis pro offenſa & iniuria Dei qualis &
uanta ſit. tit.250.

ligatio primorum parentum pro primo peccato quanta
ſit. tit.251.

ligatur homo Deo, quia dedit ei Chriſtum, pluſquam
pro omnibus aliis beneficiis. tit.278.

ium Dei eſt radix æternæ triſtitiæ. tit.161.

Odio ſui ipſius generatur odium Dei & creaturarum.
tit.161.

ire tenetur homo omnia, quæ ſunt contra Deum, quæ
ſunt odienda. tit.170.

ii natura & virtus & fructus quæ ſint. titul.171.
& 173.

ium eſt duplex, ſcilicet ſuiipſius & Dei: & quomodo
odium & amor opponuntur. tit.172.

Opera

Opera hominis sunt bona vel mala, præmiabilia v
nibilia propter liberum arbitrium. titul. 82.
Opera hominis solus Deus summe potens & sapiens &
stus potest remunerare. titul. 73.
Opera hominum habent tantum vnum remunera
tit. 87.
Opera hominis non statim remunerantur perpetrat
90.
Opera hominum bona & mala ostendunt duas esse
tates vel mansiones post hanc vitam. tit.
169.
Opera bona vel mala dant alicui nomen bonum v
lum. tit. 191.
Opera sua tenetur homo facere ad laudem Dei m
modo quo potest. tit. 195.
Omnia opera hominis respiciunt Dei honorem vel
norationem. t. 196.
Quomodo homo per opera sua totaliter fit corrupt
perditus. tit. 224.
Opera Dei sunt optime & sapientissime facta. T
186.
Opera Dei quanto magis ardua, mirabilia & magn
tantomagis Deo conueniunt. tit. 187.
Operatur Deus omnia propter suam laudem & hon
tit. 189.
item operatur suum nomen. tit. 191.
Opera Dei causant notitiam de Deo. tit. 303.
Opera Dei diuersa dant Deo diuersa nomina. t
94.
Opera Dei circa hominem sunt tria, scilicet conditio
stauratio & glorificatio. tit. 279. & 322.
Ordinis Sacramentum quare sit institutum, & quan
citur Ordo, & quot sint Ordines in Ecclesia. Quan
fra Sacramentum Ordinis.

P.

PAssionis Christi memoria quid conferat Christi
tit. 279.

ntum proficit homini, quantum habuerit moria cum deuotione. tit. 279.

as est duplex. tit. 228.

tum quantum Deo displiceat, & eum offendat, & ua satisfactione indigeat. tit 2[illegible].

catum primorum parentum quale & quantum fuit. t. 251.

cata quomodo tolluntur per mortem Christi. titul. 94.

catum si non displicet, non remittitur, & quæ requiantur ad peccati remissionem. tit. 294.

catum non potest manere impunitum. tit. 295.

catum aliter deletur per Baptismum, aliter per pœnitentiam. tit. 295 & 297.

nitentia vera quæ requirat. tit. 294.

nitentia quomodo reliquit reliquias peccati in anima. itul. 297.

Quomodo istæ reliquiæ purgantur per Sacramentum Eucharistiæ. tit. 297.

Quomodo purgantur per afflictionem & tribulanem, &c. tit. 299.

nitentia requirit peccati confessionem. tit. 295.

nitentiam & satisfactionem debitam non implentes urgabuntur post hanc vitam. tit. 300.

Pœnitentiam agendam plura debent inducere homiem. tit. 301.

Potestate Ecclesiastica. Quære infra Sacramentum Ordinis.

R.

Egnum cœlorum duobus modis debetur Christo. titul. 260.

surrectio mortuorum probatur esse futura per gaudiii & amorem. titul. 155.

Item

item per iudicium extremum. Titul,
Qualia corpora resurgent: tit.155.& 325.

S.

SAcramenta Ecclesiæ quare sunt instituta; & q dantur per res & verba simul. t.281.
Sacramentum Baptismatis quare datur in aqua 282.
Sacramentum Confirmationis datur à solo Episco Chrismate in fronte. tit.284.
Sacramentum Eucharistiæ quare sit institutum significat. tit.285.
Sacramentum Eucharistiæ est Sacramentum Co nionis & vnitatis. tit.285.& 289.
Quare sit institutum in pane & vino. tit.275.
Quid significat Transmutatio, quæ fit in pane no: tit.287.
Quid repræsentet. tit.285.
Quid significet visibilis & realis manducatio. 288.
Quomodo sit verum & perfectum Sacrificium tisfactio pro omni debito. tit.289.
Quomodo caro Christi comparatur & contrar carni primi hominis. tit.290.
Quomodo caro Christi sit causa vnitatis anim tit.292.
Eucharistia continet in se carnem, sanguinem mam & Deitatem Christi. tit.292.
Quomodo vna caro vel corpus Christi idem n possit esse simul & semel in diuersis locis. 293.
Sacramentum pœnitentiæ est spirituale medicamen ma vulnerata per peccatum, & quæ requirat pœnitentia. tit.294.
Sacramentum Pœnitentiæ aliter delet peccata quam ptismus. tit.295.& 297.
Cætera de Pœnitentia require supra Pœnitentia.

Extrem... quid valeat infir-
uo modo differt à Confirmatione. Titul.302.
entum Ordinis quare sit institutum, & quare di-
ur Ordo. tit.304.
cramentum Ordinis datur per Characterem, & ideo
non potest tolli ab eo, qui recepit. tit.305.
Bonitas vel malitia personæ non destruit nec minuit
potestatem administrandi Sacramenta. tit.306.
cramentum Ordinis principaliter respicit Sacramen-
tum Eucharistiæ. tit.307. sed secundario Sacramen-
tum Pœnitentiæ. tit.309.
Ordines septem sunt in Ecclesia. t.307.
Comparatio potestatum ad Ordines aliarum rerum.
titul.308.
cramenti Ordinis administratio requirit excellentio-
rem potestatem super potestatem Sacerdotalem. titul.
320.
Potestatis excellentia est in Summo & primo Sacerdo-
te, sed potestas aliorum est limitata, & quod potestas est
duplex. t.311.
Comparatio partis clericalis ad partem laicalem. tit.
313.
Comparatio potestatis spiritualis ad potestatem secula-
rem. tit.314.
cramentum matrimonii quare sit institutum. tit.315.
& 317.
cramentum matrimonii est antiquum & nouum &
magnum Sacramentum. t.317.
Bona matrimonii sunt tria, & quomodo det gratiam.
tit. 318.
Matrimonium violare quantum malum sit. tit.319.
Comparatio Christi ad Ecclesiam, sicut viri ad mulie-
rem. tit.320.
cra Scriptura est verbum Dei, & excellentia Sacræ
Scripturæ. tit.207.
ala naturæ habet quatuor gradus, scilicet esse viuere,
sentire & intelligere, & quæ sub quolibet gradu conti-
neantur. tit.1.

Sentire est tertius g ...atura.
29.
Seruitium, quod homo Deo impendit, redundat in ...tatem hominis. tit.116.& 24.
Seruitium duplex est, scilicet creaturarum ad homin... & hominis ad Deum: & de comparatione illorum ... hominem & inter se. tit. 117.
Seruitium creaturarum ostendit, quod omnes hom... debent se æstimare tanquam vnum hominem. ... 150.
Spiritus sanctus quon... procedat à Patre & Filio ... quare dicatur amor, charitas, donum, &c. tit.5...

T.

Timor Dei & amor quomodo comparantur adin... cem, & quomodo Deus sit timendus. tit.178.
Timori opponitur contemptus. tit.180.
Timor est duplex, scilicet Dei & proprius, & de prop... tatibus singulorum. tit.179.
Tribulatio & afflictio voluntaria delet peccata, & ... get merita & gratiam. tit.299.
Tristitia æterna est fructus amoris suiipsius. ... 148.
Tristitia æterna est mors animæ. tit.151.
Tristitia vera & summa generatur de gaudio vano, ... quæ sit summa tristitia. tit.161.
Tristitia futura nunc occulta quomodo possit cognosci ... experientiam. tit.162.
Tristitiæ æternæ magnitudo & multiplicatio quæ sit. ... 168.

V.

Verba Christi in quanto honore sint habenda. ... 207. & 215.
Verba Bibliorum & Sacræ Scripturæ sunt verba Dei. ... 211.

Ver...

st credendum, & quomodo homo ſe-
e circa verba Dei. tit.214.

ei quomodo comparantur ad creaturas. titul.

a Dei ſunt cibus animæ, & quomodo verba Dei &
reaturæ conueniunt homini. tit.216.

ba Chriſti in Sacramento altaris faciunt quod ſignifi-
ant. tit.286.

ba in Sacramentis Eccleſiæ ſignificant operationem,
ua interius fit in anima. tit. 14.

ia omnia naſcuntur ex amore ſuiipſius. titul.
44.

ere facit ſecundum gradum in ſcala naturæ. tit.1.&
5.

ere duplex eſt in Deo, & quod non viuere eſt in infini-
um elongatum ab eo. tit. 26.

ere quale ſit in Deo, & quale in creaturis. tit.
26.

Viuere eſt duplex, ſcil. priuatiuum & negatiuum.
tit. 28.

ere & corpus ſunt duo realiter diſtincta. tit. 33.

untas Dei non poteſt eſſe iniuſta, nec contra rationem.
tit.37.

untas Dei oſtenditur nobis per creaturas. titul.
166.

untas nulla eſt recta, niſi quæ concordant cum volun-
ate Dei. tit. 38.

untatis & intellectus nobilitas quæ ſit. titul.
63.

luntas hominis nobilitatur aut vilificatur ſecundum
rem, quam amat. tit. 131. & 136.

luntas quanta damna ſuſtineat, cum dat amorem pri-
mum rei creatæ. titul. 133.

Voluntas tantum se extendit, quanti. Tit. 134. & 136.
Voluntas habet se ad rem primo amatam, sicu. maritum suum. tit. 135. *Nota pulchra ibi.*
Voluntatem propriam amare soli Deo competit. 140.
Voluntatem propriam debet homo primo odire. 170.
Voluntas, peruersitas & corruptio est pessimum m. tit. 237.
Voluntas propria & inobedientia sunt idem. tit. 2

FINIS INDICIS.

Francofurti ad Mœnum,

Typis excudebat Wolffgangus Hoffmannus.

ANNO CHRISTI

M.DC.XXXV.